DE TAALSTRIJD HIER EN ELDERS.

Th. COOPMAN & V. A. DELA MONTAGNE.

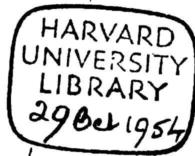
DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

DEEL V en VI.

1888-90.

ANTWERPEN,
L. DELA MONTAGNE, Uitgever.
1890.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
29 Oct 1954

Nr 1. Deel V. 1 April 1888.

DE TAALSTRIJD
HIER EN ELDERS.

BELGIE

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER NEDERLANDSCHE TAAL IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

XXVI.

BRABANT.

I.

GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL.	GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL
Alsemberg	fr.	fr.	Geet-Bets	f. n.	fr.
Anderlecht	fr.	»	Gooik	n. f.	»
Assche	f. n.	»	Grimbergen	n. f.	ned.
Attenrode	f. n.	—	Gelrode	n. f.	fr.
Baal	f. n.	fr.	Gooidsenhoven	n. f.	»
Beersel	f. n.	»	Grooten-Bijgaarden	n. f.	»
Beert	f. n.	»	Haacht	f. n.	»
Begijnendijk	n. f.	»	Hakendover	f. n.	»
Beigem	f. n.	»	Halle-Bodenhoven	n. f.	»
Bellingen	fr.	»	Haren	fr.	»
Bierk	fr.	»	Heikruis	f. n.	»
Blanden	n. f.	—	Hekelgem	n. f.	»
Boort-Meerbeek	fr.	fr.	Herent	f. n.	»
Borcht-Lombeek.	f. n.	»	Herfelingen	n. f.	»
Bost	f. n.	»	Herne	n. f.	»
Boutersem	f. n.	»	Hever	ned.	»
Brussegem	ned.	»	Heverlee	n. f.	»
Budingen	n. f.	—	Hoegaarde	f. n.	»
Buizingen	fr.	fr.	Hoeilaart	fr.	»
Buken	n. f.	»	Hoeleden	f. n.	»
Deurne	n. f.	—	Hofstade	ned.	»
Diegem	f. n.	fr.	Huizingen	fr.	»
Dilbeek	n. f.	»	Huldenberg	n. f.	»
Dormaal	n. f.	—	Humbeek	fr.	»
Drogenbosch	f. n.	fr.	Itterbeek	n. f.	»
Duisburg	n. f.	»	Keerbergen	n. f.	»
Dworp	n. f.	»	Kessel-Loo	n. f.	»
Elewijt	n. f.	»	Kobbegem	n. f.	»
Flingen	f. n.	»	Koekelberg	n. f.	»
Eppegem	f. n.	»	Korbeek-Dijle	f. n.	»
Erps-Kwerbs	f. n.	»	Kortenaken	n. f.	—
Etterbeek	fr.	»	Kortenberg	n. f.	fr.
Everberg	n. f.	»	Kraanhem	f. n.	»
Evere	n. f.	»	Langdorp	ned.	»
Ezemaal	f. n.	»	Leerbeek	ned.	»
Gaasbeek	n. f.	»	Lembeek	fr.	»
Galmaarden	f. n.	»	Liedekerke	n. f.	»
Ganshoren	n. f.	»	Linden	n. f.	—

GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL.	GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL.
Linkebeek	f. n.	fr.	Sint-Pieters-Jette (1)	ned.	f. en n.
Londerzeel	f. n.	»	Sint-Pieters-Leeuw	n. f.	fr.
Loonbeek	f. n.	»	Sint-Pieters-Rode	n. f.	»
Lubbeek	f. n.	fr.	Sint Pieters-Woluwe	f. n.	»
Machelen	f. n.	»	Sint-Stevens-Woluwe	n f.	—
Malderen	ned.	»	Sint-Ulrichs-Kapelle	f. n.	ned.
Mazenzele	f. n.	»	Sint-Quintens-Lennik	f. n	fr.
Meldert	f. n.	—	Sinte-Agatha-Berchem	n. f.	—
Melsbroek	fr.	fr	Sinte-Agatha-Rode	f. n.	—
Merchten	n. f.	»	Sinte-Kathelijne-Waver	ned.	ned.
Molhem-Bollebeek	f. n.	»	Sinte-Margriet-Houthem	n. f.	—
Muizen	f. n.	»	Sluizen	fr.	fr.
Neder-Okkerzeel	n. f.	—	Steenhuffel	fr.	»
Neder-Over-Heembeek	n. f.	fr.	Steen-Okkerzeel	n. f.	—
Neer-Heilissem	fr.	—	Sterrebeek	f. n.	fr.
Nieuwrode	f. n.	fr.	Strijthem	n. f.	—
Nossegem	n. f	»	Stroombeek	n. f.	fr.
O.-L.-Vr.-Lombeek	n. f.	»	Ter-Alfene	f. n.	»
Op-Heilissem	fr.	»	Ternat	f. n.	»
Op-Linter	f. n.	»	Tervuren	fr.	»
Op-Velp	f. n.	»	Testelt	n. f.	»
Opwijk	f. n.	ned.	Tildonk	f. n.	»
Oudenaken	n. f.	—	Tollenbeek	f n.	ned.
Oudergem	fr.	fr.	Tremeloo	ned.	fr.
Oud-Heverlee	n. f.	—	Ukkel	fr.	»
Over-IJssche	fr.	fr.	Velthem	f. n.	»
Pamele	n. f.	—	Vertrijk	n. f.	»
Pellenberg	f. n	ned.	Vilvoorden	fr.	»
Perk	fr.	fr.	Vissenaken	n. f.	»
Ramsdonk	n. f.	»	Vorst	fr.	»
Rellegem	n. f.	—	Vossem	fr.	»
Rillaar	n.	fr.	Wambeek	ned.	»
Roosbeek	ned.	»	Watermaal	fr.	»
Rotselaar	f. n.	»	Webbekom	n. f.	»
Ruisbroek	fr.	»	Weerde	f. n.	»
Saventhem	ned.	»	Wemmel	n f.	»
Schaffen	ned.	»	Werchter	n. f.	»
Schepdaal	n f.	—	Wespelaar	f. n.	»
Scherpenheuvel	f. n.	fr.	Wezenbeek	fr.	»
Semst	n. f.	»	Wilsele	f. n.	»
Sint-Joris-Weert	n. f.	—	Winksele	n. f.	»
Sint-Joris-Winge	n. f.	—	Wolverthem	f. n.	»
Sint-Genesius-Rode	f. n	fr.	Wommersom	f. n.	»
Sint-Lambrechts-Woluwe	n. f.	»	Zellik	f. n.	»
Sint-Laureins-Berchem	n. f.	»	Zetruid-Lummen	fr.	»
Sint-Martens-Bodegem	f. n.	»	Zoutleeuw	f. n.	»
Sint-Martens-Lennik	n. f.	—			

Van de voornoemde gemeenten, antwoorden Buizingen, Lembeek, Huizingen, ook veelal Laken, in het Fransch op Vlaamsche brieven. (2)

Van slechts **19** zijn de gedrukte briefopschriften in het *Nederl.* gesteld. In **21** wordt Fransch gesproken in de raadszittingen. In de overige Nederlandsch; op **14** na, houden allen de boeken van den burgerlijken stand in de landstaal.

Dat, voor de betrekkingen der groote meerderheid met de hoogere besturen, meestal en bijna uitsluitend de vreemde taal

(1) Alles Vlaamsch sedert 1884. De voorgaande burgemeester was een Waal.

(2) Wij laten Bierk, Zetruid-Lummen, Op- en Neer-Heilissem, grootendeels waalsch, onverlet. Alles geschiedt er in het Fransch.

wordt gebezigd, is hier, in de eerste plaats, te wijten aan de ambtenaren van Provincie en Staat die den brui geven van de taalwet van 22 Mei 1878 en voortgaan met Vlaamsch-Brabant als een waalsch gewest te beschouwen, in weerwil van de nadrukkelijke omzendbrieven van de oud-Ministers Rolin en V. Jacobs; ook, naar men beweert, in weerwil van de herhaalde vermaningen tot het provinciaal bestuur gericht door den oud-Minister Thonissen.

In de tweede plaats, ligt de schuld aan menigen burgemeester en secretaris. Een voorbeeld zal voldende zijn om den toestand te schetsen. *Sint-Pieters-Jette* is eene vlaamsche gemeente. Zij telde, in 1880, uitsluitend Nederlandsch sprekende inwoners 3652; — 379 tweetaligen; 316 uitsluitend Fransch sprekenden; deze laatsten deels beambten te Brussel, deels kloosterlingen.

Vóor 1884 geschiedde er *alles* in het *Fransch*. De burgemeester was een *Waal*. Daar hij niet herkozen werd en zijn opvolger een Vlaming is, heeft de taal des volks hare oude plaats terugbekomen, zoowel in den raad (besprekingen en schriften) als in de briefwisseling met de hoogere besturen. Ook de naamplaten op de hoeken van straten en wegen zijn thans Nederlandsch; enkelen tweetalig.

Het is voldoende dat een Waalsche of Franschgezinde ambtenaar uit het een of ander ministerie, of een rijk heer uit de hoofdstad aan het hoofd of slechts in den raad van eene vlaamsch-Brabantsche gemeente komt, om het Nederlandsch geheel of gedeeltelijk uit het bestuur te doen verdwijnen. De belangen van taal en burgerij en vlaamsch volksonderwijs hangen dus in vele gevallen af van de willekeur, van de gemakzucht of de onwetendheid van eenen enkelen persoon.

Brabant is verdeeld in 3 arrondissementen: Brussel, Loven, Nijvel. Het laatste is Waalsch.

Van het arrondissement BRUSSEL spraken de inwoners:

	1866	1880
Nederlandsch.	295,645	336,766
Fransch	64,164	107,401
Nederlandsch en Fransch	111,348	130,164
Duitsch.	1,903	4,031
Fransch en Duitsch. . .	1,930	4,415
Nederlandsch en Duitsch.	454	573
De drie talen.	1,968	4,479
Geene der 3 talen . . .	3,378	3,067
Kinderen beneden de 2 jaar	—	32,561

Van het arrondissement LOVEN :

	1866	1888
Nederlandsch	160,033	162.242
Fransch	5,934	8,284
Nederlandsch en Fransch .	17,009	20,891
Duitsch	58	197
Fransch en Duitsch . . .	95	133
Nederlandsch en Duitsch .	39	63
De drie talen	104	276
Geene der 3 talen. . . .	67	244
Kinderen beneden de 2 jaren	—	11,383

Dat arrondissement bezat 111 gemeenten, in 1880.

Daartoe behoorden de als Waalsch aangeteekenden: *l'Ecluse, Op- en Neer-Heilissem, Zetruid-Lummen*. Deze telden, te zamen met *Kessel-Loo, Tienen* en *Loven* : **7519** uitsluitend Franschsprekende inwoners ; **35809** uitsluitend Nederlandsch sprekenden en **12,027** tweetaligen. Voor de **104** overige gemeenten van het arrondissement bleven dan

Uitsluitend Franschsprekenden. . . .		**765**
»	Nederlandschsprekenden	**126,433**
Tweetaligen		**8,864**

Wij nemen niet eens in aanmerking dat de tweetaligen, voor de 9/10, *Vlamingen* zijn.

Men gelieve die cijfers te stellen tegenover de bovenstaande tabel waarin gewezen wordt op het gebruik der landstaal in de Vlaamsch-Brabantsche gemeenten !

Te *Binkom, Bunsbeek, Kerkom, Rillaar, Vaalbeek, Rummen,* was het *Fransch* eene ONBEKENDE taal. (1) Geen inwoner sprak ze.

Voor *Deurne* staan aangeteekend **2** Nederl.- en Franschsprekenden ; voor *Grazen*, **3** ; voor *St.-Margriet-Houthem*, **3** ; voor *Loonbeek*. **3** ; voor *Vissenaken*, **6** ; voor *Waanrode*, **7**; voor *Webbekom*, **4** !...

*
* *

Het Arrondissement BRUSSEL telde **123** gemeenten. Wij nemen er af *Bierk* en *Sinte-Renelle* (Waalsch), met *Brussel* en de voorsteden : *Anderlecht, Etterbeek, Elsene, Laken, Schaarbeek, Sint-Gillis-op-Brussel, Sint-Joost-ten-Oode.*

---

(1) Echter schreef de *Étoile Belge* (19 December 1887): *Le français*, qui » est une langue universelle, a pénétré dans toutes les communes du pays » et n'est, on peut l'affirmer, complètement étranger dans auçune d'elle. »

Die 10 plaatsen bezaten te zamen :

Uitsluitend Fransch sprekenden . .	**98.095**
» Nederlandsch sprekenden	**126,587**
Tweetaligen.	**101,122**

Er bleven dus over, in de **118** andere gemeenten van het arrondissement Brussel, (1)

Uitsluitend Fransch sprekenden . . .	**7251**
» Nederlandsch sprekenden	**212,234**
Tweetaligen.	**29,043**

De aanzienlijke meerderheid der uitsluitend Nederlandsch sprekenden blijft buiten kijf ; voor de landelijke gemeenten bestaat, voor het oogenblik, nog geene vrees ; doch de cijfers zijn niet bijzonder bemoedigend bij het nagaan van den toestand *met inbegrip van Brussel en voorsteden.*

In de beide arrondissementen, groeiden, van 1866 tot 1880, — dus, op slechts een tijdverloop van 14 jaren — :

a) de uitsluitend Fransch sprekenden aan met	45,587
b) de Fransch en Duitsch sprekenden met. .	2,523
c) de uitsluitend Duitsch sprekenden (2) . .	2,267
d) de tweetaligen met (3)	22,598
Te zamen	72,975

Tegen dat cijfer kunnen wij slechts stellen : eene aanwinst van 43,330 uitsluitend Nederlandsch sprekenden.

Wel kunnen die cijfers gemakkelijk verklaard worden door het bijna uitsluitend fransch onderwijs in de omschrijving der hoofdstad ; de overkomst van Franschen en Duitschen naar Brussel ; de steeds toenemende uitbreiding en verwaalsching van de verschillige ministeriën, middenbesturen en gemeentediensten ; doch het valt niet te ontkennen dat de verfransching en ontaarding van Brussel en omliggende bijzonder gevaar opleveren voor het overige van Vlaamsch-België ; inzonderheid daar het Hof en alle besturende korpsen en lichamen er, sedert ruim eene halve eeuw en voortdurend, den franschen toon geven.

---

(1) De officiëele cijfers geven *Zellik* en *Borcht-Lombeek* op als *gansch Waalsch* zijnde !!! Voor de eerstgenoemde moeten afgenomen worden 658 uitsluitend Fransch sprekenden ; voor de tweede **1397** ; dus **2055** te voegen bij de uitsluitend Nederlandsch sprekenden.

(2) Deze leeren als tweede taal, Fransch aan en vallen dan bij (b).

(3) Wij meenen vroeger bewezen te hebben, in aanmerking nemende de hardnekkige fransche centralisatie van het Belgisch bestuur, dat de vermeerdering der tweetaligen, in elk ander land eene aanwinst, voor ons, Vlamingen, een verlies is.

PROVINCIALE RAAD.

Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Geen lid van de Bestendige Deputatie gebruikt de landstaal. Alles geschiedt er in 't Fransch. Nog in het jaar 1884-85 antwoordde het bestuur in de laatste taal op Nederlandsche brieven. Lastkohieren voor openbare werken: Fransch. Alle stukken omtrent den waterstaat, wegenissen, belastingen, militie, onderwijs: uitsluitend in het Fransch gedrukt of ingevuld. De fransche bescheiden van Regeeringswege ingekomen, werden en worden nog aan de Arrondissements-Commissarissen gestuurd en door dezen aan de gemeenten overgezonden zonder Nederlandsche vertaling.

Sedert eenigen tijd, en na indiening van vele klachten, verschijnen eenige plakbrieven omtrent de aanbestedingen van werken, de inachtneming van bestuurlijke voorschriften, militie, enz. in de twee talen. (1)

De Nederlandsche vertaling van het *Mémorial administratif*, in 1856 meenen wij, afgeschaft om reden dat op die uitgave slechts **2** geabonneerden waren ingeschreven, werd, weinige jaren nadien, op voorstel van den heer *Jones* (Brussel) hersteld. De uitgave was tweetalig en bleef het tot in 1886. Toen besloot de raad, op voorstel van den waalschen advocaat Lepoutre, (lid voor Elsene- Sint-Gillis) de twee teksten te splitsen. De gemeentebesturen (wij zeggen de heeren burgemeesters of secretarissen) zouden kiezen.

In het arrondissement Brussel verlangden **35** den Nederlandschen; **86** den Franschen en **2** de beide teksten. (Op **123** gemeenten).

In het arrondissement *Loven*, **75** den *Nederl.*, **18** den *Franschen*, **18** *beiden*. (Op **111** gemeenten.)

BRUSSEL.

	1866	**1880**
Nederlandsch	61,787	59.212
Fransch	31,663	40,741
Nederlandsch en Fransch . .	60,596	48,752
Duitsch	948	1,700
Fransch en Duitsch	987	1,930
Nederlandsch en Duitsch . .	240	190
De drie talen	1,085	1,815
Geene der 3 talen.	471	1,595
Kinderen beneden de 2 jaren . .	—	6,563

(*Wordt voortgezet*).

(1) Het Fransch is hier ook de taal van den eigenlijken militieraad.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

SENAAT.

Zitting van 14 Maart.

Sr Baron DE BETHUNE spreekt ten voordeele van de taal der Vlamingen in het leger.

Zitting van 16 Maart.

Sr LAMMENS. Met reden stelde de heer Pirmez in de Kamer vast dat er in den *Moniteur* tal van zaken zonder belang voorkomen. Ik ben het met hem eens en denk dat men in dit opzicht bezuinigingen kan doen die ook eene Nederlandsche uitgave van het Staatsblad zouden mogelijk maken.

Met een weinig goeden wil zou men ons op dat gebied kunnen bevredigen : reeds neemt het vertalen der besluiten meer en meer toe.

Wat, mijns dunkens, de vertaling belemmert, is de vrees voor eene Nederlandsche uitgave der *Annales parlementaires* : die vrees is ongegrond en ik begrijp heel goed dat onze redevoeringen officiëel verschijnen in de taal waarin wij ze uitspreken. Het *Beknopt Verslag* is, in dat opzicht, gansch voldoende.

Ik verzoek den heer minister van Justitie de quæstie van een tweetalig Staatsblad ernstig te doen bestudeeren, buiten allen invloed van bureelmannen, die maar te dikwijls den ouden slenter in het oog houden. Men beginne met den titel van het officiëele blad in beide landstalen op te geven.

Men rangschikke daarna op de nauwkeurigste wijze de stukken die hoeven vertaald te worden, en ik denk u te mogen verzekeren dat de quæstie zal opgelost zijn voor alle rechtgeaarde, alle redelijke lieden. (Goedkeuring op verschillende banken).

Zitting van 20 Maart.

De hr LEJEUNE, minister van Rechtswezen. — Sinds ik in het ministerie trad, heb ik mij onledig gehouden met te onderzoeken of het mogelijk ware den *Moniteur* te vertalen, mits den inhoud te vereenvoudigen. Zonder die vereenvoudiging, zou de vertaling in het Nederlandsch van het Staatsblad gelijk staan met de uitgave van een tweeden *Moniteur* en de kosten zouden aanzienlijk worden of men zou zich moeten vergenoegen met eene vertaling welke slechts langen tijd na den oorspronkelijken tekst zou verschijnen, iets wat weinig nut zou opleveren. (De minister legt verder uit

welke maatregelen hij denkt te nemen om den *Moniteur* tot het hoogst noodige te beperken : hij zou nog enkel bevatten: wetten en koninklijke besluiten en zekere ministeriëele besluiten van algemeen belang ; de ambtelijke berichten en wettelijke bekendmakingen; aanwijzing van de werkzaamheden van Senaat en Kamer; de aankondigingen.)

Zitting van 26 Maart.

Sen. Graaf de Buisseret de Blarenghien (Mechelen) spreekt eene belangrijke redevoering uit ten voordeele van de inrichting van het Belgisch zeewezen. Daaruit blijkt dat de Vlaamsche zeelieden niet eens worden aangenomen op de booten van de *Red Star Line*, varende onder Belgische vlag, omdat zij geen Engelsch spreken !.

ONZE TAAL IN BESTUURSZAKEN.

I. *Geldwezen.*

Bij koninklijk besluit van 27 Januari werd vastgesteld dat de zegels voor plakbrieven voortaan tweetalig moeten zijn (*Timbres d'affiches-Aanplakbrieven*) in de provinciën *Antwerpen*, *Brabant*, *Limburg*, *Oost-* en *West-Vlaanderen*. Volgens dat besluit is die maatregel ook van toepassing in het arrondissement Nijvel.

II. *Binnenlandsche Zaken.*

Van dat ministerie gaat thans een omzendbrief met vragenlijst uit gericht tot de gemeentebesturen van de Vlaamsche gewesten. Voor de *eerste maal*, zijn die stukken *uitsluitend in het Nederlandsch* gesteld. De Fransche taal zal uitsluitend gebezigd worden voor de Waalsche provinciën. Die maatregel werd genomen op verzoek der Commissie van plaatsnamen die samengesteld is voor de eene helft uit Vlaamsche en voor de andere helft uit Waalsche leden.

Het is te hopen dat het Ministerie van Binnenlandsche Zaken dat voorgaande niet uit het oog verliezen zal voor verdere zaken van dien aard, als b. v. b. de aanstaande *volksoptelling*, en andere.

III. *Spoorwegen.*

Een dubbele wedstrijd tot het begeven van plaatsen van treinwachter, 1e, in de vlaamsche gewesten, 2e, in de Waalsche, had plaats in Februari-Maart ll. Volgens het programma, afgekondigd in het *Staatsblad*, was de kennis der *Nederlandsche* taal *niet verplichtend* voor de Walen ; doch die van het *Fransch verplichtend* voor de Vlamingen.

ONZE TAAL IN DE GEMEENTERADEN.

Brugge.

Zitting van 12 Maart.

M. Van Steenkiste, (N). Verleden jaar heeft men besloten van 't jaarlijksch verslag wegens den toestand der stadszaken in 't Vlaamsch te doen drukken. Ik ben zeer verwonderd dat het nogmaals in 't Fransch gedrukt is. Mij dunkt dat als de raad iets stemt, het Collegie gehouden is die stemming uit te voeren.

M. Cauwe, schep. Ik ben zoo verwonderd geweest als M. Van Steenkiste, bij 't ontvangen van 't verslag dat ik oprecht meende in 't Vlaamsch te zullen lezen. Het is door 't Collegie niet vergeten dat 't verslag in de twee talen moet gedrukt worden, maar de kantoorklerken zullen de Vlaamsche vertaling verwaarloosd hebben.

M. Van Steenkiste (N.) Er is niet gestemd geworden van 't verslag in de twee talen te doen drukken, maar *wel van al de stukken door 't Stadsbestunr uitgegeven, uitsluitelijk in 't Vlaamsch op te stellen*; *volstrekt nutteloos is 't van er dan eene fransche vertaling bij te zetten.* Ik weet wel dat de stad het bestuur der Godshuizen niet kan verplichten een Vlaamsch verslag in te dienen, maar wij hebben toch het recht onze eigene verslagen in het Vlaamsch op te maken.

M. Cauwe, schep. Ik herhaal het, 't is enkel eene vergetenheid van wege de kantoorklerken ; wij zullen zorgen dat het niet meer gebeure.

Veurne.

Men verzoekt in den *Taalstrijd* te vermelden dat de gekozene raadsheeren *Verraes*, *Feys*, *De Tremmerie*, *Missuwe*, *Simpelare* insgelijks den eed hebben afgelegd in de landstaal en deze spreken in de zittingen.

Blankenberge.

In zitting van 29 Februari stemde de raad, bij algemeene stemmen, een vertoogschrift aan de Kamer, strekkende om de bespreking en de stemming van het wetsontwerp-Coremans vóor het Paasch-verlof te verkrijgen. Voorsteller: Dr Cosijn.

ONZE TAAL IN HET LEGER.

I. Een omzendbrief van den Minister van Oorlog vestigt nogmaals de aandacht der korpsoversten op de noodzakelijkheid dat de officieren de Nederlandsche taal kennen en op de inrichting van leergangen.

II. Volgens verslag, uitgebracht door volksvertegenwoordiger Hansen van Luik, in de Midden-afdeeling der Kamer, mag de a. s. stemming van het amendement Graux als een voltrokken feit worden beschouwd, niettegenstaande de menigte vertoogschriften die, van vlaamsche zijde, *tegen* dat amendement naar de wetgevende Kamers werden gestuurd.

LE MOUVEMENT WALLON.

I. — Sint-Gillis-op-Brussel is, zooals men weet, het hoofdkwartier der waalsche beambten die, sedert jaren, alles in het werk stellen om de uitvoering der taalwetten in de ministeriën, in het Brabantsch provinciaal bestuur — alsook de weinige maatregelen genomen ten voordeele van het Vlaamsch door Brussel en andere gemeentebesturen der omgeving — te dwarsboomen en te verijdelen.

Te Sint-Gillis zijn die heeren oppermachtig. Zij hebben het, in die voorstad, bijzonder gemunt op het onderwijs.

Voor de derde maal hebben zij eene geldinzameling gedaan met het doel om den vlaamschen kinderen aan te sporen de Fransche taal ter dege aan te leeren. Voor het loopende schooljaar werd eene som van 300 à 400 fr. rondgehaald. Zij zal, in den vorm van spaarboekjes verdeeld, worden uitgereikt aan de schoolkinderen welke, dit jaar, het meest vorderingen hebben gedaan in de studie der Fransche taal.

Van eenen anderen kant, maken die Walen gebruik van hunnen invloed in de *Liberale Associatie* en bijgevolg in den gemeenteraad en op een groot deel van het personeel

werkzaam in het lager onderwijs, om het aanleeren der volkstaal te verhinderen.

II. — Te Brussel, werd, met medewerking van voornoemde heeren, eene *Société de propagande wallonne* gesticht. De oproep, dezer dagen verzonden, luidde dat die kring beoogt :

« *Grouper tous ceux* qui veulent défendre les intérêts de la Wallonie et maintenir le principe de la liberté des langues.

» Afin de mettre un frein aux exigences d'une coterie flamingante, encouragée par le vote, en première lecture, du projet de loi Coremans et par l'octroi de privilèges injustifiables, la nouvelle association se propose, dès son début, de fonder dans le royaume entier des comités qui seront chargés d'organiser des pétitionnements contre toutes les propositions qui auraient des tendances séparatistes ou anti-nationales, et de propager les idées de progrès par des conférences publiques.

» La *Société de propagande wallonne* admet dans son sein tous les Belges, à quelque opinion qu'ils appartiennent; elle prêtera aide et assistance à tous ses membres, défendra leurs droits et appuiera les revendications légitimes. »

III. — De Walen van Luik en die van Brussel zijn het niet meer eens aangaande de stichting van een *grooten Waalschen bond*. Na twee vergaderingen — de eerste gehouden te Luik, in Januari, de tweede, te Brussel, aanvang Februari — is de zaak afgesprongen. Men was het eens omtrent de aanneming van liberalen en katholieken; de samenstelling van het middenbestuur uit de helft liberale en de helft katholieke Walen. Zelfs mocht aan Vlamingen, die voldoende waarborgen van anti-flamingantisme hadden gegeven; - aan Franschen, - aan in België gevestigde Noord-Nederlanders, het lidmaatschap worden verleend ; doch de hoofdvraag was : « *Waar zetelt het middenbestuur?* » De Luikenaars wilden Luik. De meerderheid stemde voor Brussel. Een ambtenaar betoonde dat in Brussel *alles* te winnen was ; 10 vastberaden Walen daar meer konden tot stand brengen dan 100, ja, 1000 broeders in het Waalsche. Een klerk, die, buiten zijne kantooruren, wat meedoet aan dagbladschrijverij, beweerde dat *la Wallonie* heel de Brusselsche pers in haren zak had ; dat hij, persoonlijk, en buiten *la Meuse*, kon instaan voor *la Gazette*, *la Chronique*, zelfs voor.... *le Précurseur* van Antwerpen (!?). Een liberale hoofdambtenaar — die thans plat op zijnen buik ligt te kruipen om van zijnen vlaamschen en katholieken minister de benoeming van *Directeur* te bekomen — kon niet nalaten de belofte af te leggen dat het weldra, in zijnen

dienst, zou uit zijn met het drukken van allerlei *TWEE-talige* berichten, plakbrieven en andere stukken bestemd voor het publiek.

De voornoemde stemming werd beslissend gewonnen door een Brusselschen journalist die trachte te bewijzen dat de Vlaamsche beweging niet zou gelukken *zoolang de tegenstand uit Brussel kwam ;* uit de hoofdstad waar alles Fransch is; waar de Vlamingen geen enkel Vlaamsch of Fransch dagblad bezitten, nooit bezitten zullen, aangezien « *les flamands de Bruxelles ne sont qu'un tas dc pauvres* » *diables : des instituteurs, des employés subalternes, en un* » *mot, des va-nu-pieds de tout acabit* (!!)» (textueel);— omdat daarenboven de Vlamingen hunne krachten te veel verbrokkelen, in zooverre dat zij eene *Antwerpsche,* eene *Brugsche,* eene *Gentsche,* eene *Dendermondsche,* eene *Nieuwpoortsche* beweging hadden, *autant de mouvements flamingants que de jargons* (!?); *autant de mouvements budgétivores que de côteries qui se jalousent* (???). Volgens den spreker, moest de Waalsche beweging in de provinciën slechts zijn *un mouvement de propagande* en hare werking vooral bestaan in het verspreiden van *die* dagbladen uit Brussel die het flamintisme belachelijk maken; het aanhoudend, altijd meer en meer zullen aanvallen, dank vooral aan de stichting en de medewerking van het Waalsch midden-comiteit te Brussel. « Uit deze stad zouden alle protesten, alle vertoogschriften aan de Kamers uitgaan ; te Luik, te Namen, te Charleroi, te Aarlen, overal, moesten de ingeschrevene medeleden voor de handteekeningen zorgen. In dien zin is er veel te leeren bij de Flaminganten ; hoeden wij ons slechts voor hunne verdeeldheid. »

De Brusselsche journalist wenschte insgelijks dat het Waalsch midden-comiteit zich verstaan zou met *la Société des Voyageurs de commerce* (Brussel) *à laquelle la presse anti-flamingante de Bruxelles doit une grande partie de sa prospérité en Belgique, de ses succès... en pays flamand !!?* (1)

(1) « Een zekere heer Del...., boekhouder in een groot handelshuis van » Brussel, stemde met die meening in en stelde voor ook betrekkingen aan » te knoopen met *La Mutualité, etc.*, een kring samengesteld uit handelsbe- » dienden. Inderdaad de Walen worden uit Brussel verdrongen (!!!) aange- » zien reeds vele huizen der hoofdstad beambten vragen die Fransch en » *Vlaamsch* kunnen spreken en schrijven. »

Het verwondert ons dat geen dier heeren er aan gedacht heeft een voorstel in te dienen om eene betooging in te richten van *Waalsche kinder- en keuken-*

In 't kort, de Luiker heeren zijn zeer ontevreden heen gegaan en eenige dagen naderhand werd de stichting van *La Société de propagande wallonne* besloten.

IV. Een waal, vroeger opsteller in *Les nouvelles du jour*, ook in *Chronique* en *Gazette*, heden handelaar in wijnen, likeuren en allerlei minerale waters, heeft onlangs in zijne magazijnen een bericht doen aanplakken waaruit blijkt dat het zijnen voer- en werklieden verboden is Vlaamsch te spreken en wel op straf van onmiddellijke wegzending!

't Is waar, die lieve broeder is secretaris van *Bruxelles-Attractions ! ! ! !*

IV. Te Loven, laten nu eenige Waalsche studenten een weekblad verschijnen. *La Protestation* is in zulke heftige bewoordingen tegen het Vlaamsch en de Vlamingen opgesteld dat wij van verdere mededeeling afzien. Die jonge Walen schrijven over zaken en toestanden, waarvan zij niets kennen, in eene onmogelijke taal. Het is niet ernstig. Die toekomende waalsche advocaten, theologanten of notarissen schijnen niet alleen geen het minste begrip van 's lands geschiedenis te bezitten, maar hunne opvoeding laat klaarblijkelijk oneindig veel te wenschen.

Doorgaans wikt de jeugd hare bewoordingen niet ; het zij haar vergeven als zij strijd voor een edel denkbeeld, voor een vaderlandsch doel. In *La Protestation* is van dat alles geen spraak. Wat onnoemelijk verschil met de katholieke collegie-jongens in West-Vlaanderen, die, in vacantietijd, in hunne *Vlaamsche Vlagge*, de franschdolheid van sommige geestelijke bestuurders en professoren onbarmhertig aan de kaak stellen, doch slechts met aanhaling van *feiten*.

Wel is waar beproeft nu en dan, in de stad der Lovensche *Alma Mater*, een ander Waalsch studentenbladje, *Nos luttes*, in zake van taalstrijd onpartijdigheid te prediken ; doch kan onmogelijk met eenig waalsch-vaderlandsch beginsel voor den dag komen.

Het onderscheid tusschen Walen en Vlamingen vinden wij overal scherp afgeteekend. Niet het minst tusschen de studeerende Waalsche en Vlaamsche jeugd. Deze laatste

---

meiden ! Dat de Vlaamsche keukenmeiden om hare spreekwoordelijke zindelijkheid zeer gezocht worden, is licht te begrijpen : maar die met elk jaar stijgende vraag om *Vlaamsche kindermeiden* (zie de 4e bladzijde der brusselsche pers, of raadpleeg de zoogenaamde *bureaux de placement*) is toch niet bijzonder gunstig voor het Walendom,

heeft dit groote kenmerk dat zij, waar zij maar kan, protest, soms hevig protest, aanteekent tegen de verregaande miskenning van het Vlaamsche volk in zake onderwijs, gerecht, leger, bestuur, enz.; maar altijd en overal eerbied betoont aan 's lands nationale instellingen, in de eerste plaats aan het Belgisch Vorstenhuis, waarop zij hare hoop in de toekomst schijnt gevestigd te hebben.

Wij, Vlamingen, betreuren dat wij daarvan geen spoor aantreffen bij de Walen ; wel het tegendeel !...

* * *

Naar *Meuse* en *Chronique* melden, is de *Ligue Wallonne* van Luik voornemens eene groote propagande tegen het Nederlandsch en de Vlamingen in te richten over gansch de provincie Luik. Drie secretarissen zijn dag bij dag werkzaam met het opmaken van het plan der werkzaamheden.

Te Brussel, zonden de Walen eenen brief van dankbetuiging aan het gemeenteraadslid Allard, bij gelegenheid van dezes redevoering uitgesproken tegen het ontwerp van het Collegie strekkende om de kennis der Nederlandsche taal verplichtend te stellen voor geheel het lager onderwijzerskorps der hoofdstad.

De Walen bedreigen het Collegie met een algemeen petitionnement tegen het besproken ontwerp.

Te Sint-Gillis bespraken de Waalsche republiekeinen een voorstel om eene Waalsche betooging in te richten tegen de wetsvoorstellen Coremans, De Vigne-Buls. (Vollediging der taalwet 1873.) Tevens zou, indien de Belgische Regeering hare *officiëele* deelneming weigert aan de a. s. Parijzer Wereldtentoonstelling, dat is : het eeuwfeest der 1e fransche republiek, aan den franschen gezant te Brussel, heer Bouré, een bewijs van.... sympathie geschonken worden. Een Waal deed aanmerken dat.... Antwerpenaars die *officiëele* deelneming hadden aangevraagd bij vertoogschrift aan de Kamers, (1) waarop een onderwijzer van Sint-Gillis uitriep: « *A bas les flamandiants !... Ce sont des comédiens !...* »

* * *

Adv. Jan Van Ryswyck beproefde dezer dagen eene eerste poging om de Waalsche bevolkingen in kennis te

(1) Er werd bedoeld : het verzoekschrift van den *Liberalen Vlaamschen Bond* van Antwerpen

stellen met de grondbeginselen der Vlaamsche beweging, dezer strekking en doel. Hij hield eene voordracht daarover te Doornijk, in den schoot van *l'Association libérale*. Hij behaalde grooten bijval; doch de Waalsche en Fransch-Brusselsche pers verdraaiden de beteekenis van menig woord en van menigen zin der redevoèring.

ONZE TAAL EN DE STAATKUNDIGE PARTIJEN.

Liberale Vlamingen tot Liberale Walen.

Het hoofdbestuur van de Liberale Vlaamsche Bonden zond in het licht: *Lettre ouverte aux libéraux Wallons*. Dat merkwaardig stuk is onderteekend door de heeren: Jan Van Beers, voorzitter; R. Seresia, J. Vuylsteke, ondervoorzitters; Arth. Cornette, secretaris: Jan Van Ryswyck, schatbewaarder. Leden: Aug. Couvreur, *Brussel:* P. De Swarte, *Nieuwpoort;* J. De Vigne, *Gent;* J. Florus, *Antwerpen;* P. Fredericq, *Gent*; Ad. Hoste, *Gent;* J. Laridon, *Torhout*; Rooses, *Antwerpen;* J. Sabbe, *Brugge*; Cam. Siffer, *Gent*; Leo. Van der Kindere, *Brussel*; P. Vermeulen-De Coene, *Ieperen.*

De open brief vangt aan aldus:

« La fin de l'année 1887 a été marquée dans nos Chambres belges par ce qu'on appelle *la querelle des langues*. Cette question revient périodiquement devant le parlement de toute nation qui n'est pas de langue homogène. Mais rarement elle donna lieu chez nous à des débats aussi irritants. Au mouvement flamand on tenta d'opposer le mouvement wallon. Ces dissensions, regrettables toujours, le sont surtout pour nous libéraux à l'approche des élections de juin. C'est pour les dissiper, pour faire revivre pleinement avant la lutte prochaine cette union qui seule fera notre force, que la Fédération des Associations Libérales Flamandes du pays adresse cette lettre ouverte aux libéraux wallons comme à des frères.

» La nation belge est composée de deux groupes, l'un de langue française, l'autre de langue néerlandaise. La frontière linguistique qui les sépare, n'a guère varié depuis mille ans. Les gouvernements ni les lois n'y ont rien changé, ni pu changer.

» De cet état de nature découle un droit naturel: le droit, pour chaque groupe, d'être administré, jugé, instruit dans sa langue. Sans la langue maternelle il n'y a ni administration, ni juridiction, ni enseignement dignes de ce nom: il n'y a qu'une contrainte mal dissimulée sous un semblant de formes.

» La solution rationnelle s'impose donc; égalité des deux langues, ou plutôt, autonomie de chaque langue là où elle règne. Car il n'est personne, croyons-nous, qui élève ce que Defacqz appelle « l'injuste et déraisonnable prétention d'imposer à une partie du territoire le langage d'une autre. » Et cependant l'application de ce principe si net et si sage soulève des difficultés innombrables. »

Na bewezen te hebben dat de taal der Vlamingen geen *patois* is, zoaals er met honderden bestaan voor de Fransche taal; dat zij éen is met die van Nederland, wordt vervolgd :

» Qui donc a dit que *le tout Paris* tient dans une salle de spectacle ? — Il est telles villes flamandes où les mille individus qui composent le monde des plaisirs et des affaires, s'imaginent être toute la population. Et le français prédominant dans leur cercle, ils en concluent qu'il est partout, et surtout qu'il devrait être partout. Aussi ne peuvent-ils en croire leurs yeux, lorsqu'on leur montre la statistique. Rien que 420,000 flamands sur près de 3,000,000, ou un sur sept, sachant les deux langues ! Ils s'étonnent et s'indignent ; la statistique se trompe, elle doit se tromper. Assurément elle se trompe, car il faut en rabattre sur ces 420,000 qui accusent la connaissance des deux langues. Le français de la plupart d'eux n'est qu'un mince bagage. Mais le chiffre fut-il rigoureusement exact, en quoi diminuerait-il les droits des 2,580,000 belges flamands, qui ne savent que leur langue d'origine ?

» C'est d'ailleurs une erreur de croire qu'un peuple puisse en masse adopter une seconde langue. Il n'est pas d'exemple d'un peuple bilingue. Ni la diffusion de l'enseignement, ni la multiplicité des voies de communication n'influent sur la langue des profondes couches sociales, qui ne quittent guère leurs foyers et ne correspondent qu'avec leurs proches voisins. On peut affirmer que ceux-là seuls qui font des études moyennes, peuvent acquérir la connaissance d'une seconde langue et surtout la conserver après l'école. Il y a des exceptions, mais en petit nombre. Gardons nous de conclure du particulier au général— on ne l'a que trop fait dans ces dernières discussions — car c'est là un des nombreux sophismes qui alimentent la querelle des langues.

» Nous voici arrivés au cœur du problème. D'une part la masse du peuple flamand, ne sachant qu'une langue. C'est la large base de la pyramide. D'autre part les privilégiés de l'instruction, qui en forment le sommet effilé. Or, il se fait qu'à l'école moyenne et à l'athénée presque tous les efforts se concentrent sur le français, tandis que la langue flamande est refoulée vers l'école primaire. Les gens instruits, dépositaires de ce capital intellectuel que chaque génération lègue à la suivante, ne peuvent y faire participer, dans une mesure suffisante, les déshérités de la fortune et de l'enseignement.

» Comment y aurait-il échange d'idées entre eux, puisqu'en bas on n'entend pas le langage d'en haut, puisqu'en haut la langue maternelle n'est que ce vocabulaire restreint qu'on retient de l'enfance, instrument insuffisant pour la diffusion de la pensée ?

» Que de fois n'avons-nous vu en temps d'élection des hommes politiques, des lettrés déplorer amèrement et avec une sorte de colère leur ignorance de la langue populaire qui les tenait éloignés de la tribune ! Ils ne pensaient qu'au besoin du moment et ne songeaient peut être pas que la propagande autrement importante qui se fait par le livre, le journal et la conversation de tous les jours, leur échappe constamment.

» Est-il étonnant, après cela, que le libéralisme soit plus arriéré en Flandre qu'en Wallonie, et n'est-il pas plaisant d'entendre un de nos organes les plus répandus s'écrier, pour justifier ses attaques incessantes contre le mouvement flamand : « Voyez ce que cinquante ans de *flamingantisme* ont fait des Flandres ! »

Volgt eene gepeperde les voor de verguizers der moedertaal, voor de mannen die, in de liberale Fransch-Belgische pers, den spot drijven met alles wat den Vlamingen dierbaar is ; dezer geschiedenis, den heldenstrijd der XVIe eeuw vervalschen en hen naar het hoofd werpen : *Les Flamands ont toujours été des caméléons politiques ;* den Walen doen gelooven *que tout ce mouvement flamandiant n'est que la curée des places*, enz. Ook hiertegen wordt krachtig protest aangeteekend met aanhaling van cijfers (1).

Blz. 3 van den langen brief is bijna gansch gewijd aan het belangrijk vraagpunt onzer taal in het leger :

« Nos récents débats parlementaires ont révélé une situation étrange : la moitié des officiers de l'armée belge ne comprennent pas la langue de la moitié des soldats, et vice-versa. Il serait équitable d'y porter remède : on propose que dorénavant les officiers soient tenus de savoir le flamand. Oh si peu ! Rien d'une connaissance approfondie, littéraire. Seulement ceci : qu'ils apprennent assez du flamand pour pouvoir s'entretenir avec leurs hommes « pour les nécessités du service ». A cette demande il a été répondu pour nos officiers, qu'ils ne le peuvent, ni le veulent, ni ne le doivent, que la chose est impossible, superflue et attentatoire à la liberté.

» Nous en appelons à nos officiers eux-mêmes : est-il au point de vue militaire, de plus grande entrave que cette impossibilite pour le chef et le soldat de se comprendre ? Quand notre armée tiendra la campagne, dans le Limbourg ou autour d'Anvers, il ne se passera pas de jour sans que nous en éprouvions d'amers regrets.

» Le grand argument qu'on oppose, est celui-ci : les cadres formés de miliciens ne peuvent être astreints à savoir le flamand que vous prétendez exiger des chefs. Donc la mesure ne peut aboutir.

» Remarquons en passant que le milicien flamand, pour devenir simple sergent, doit savoir les deux langues. Et on parle de contrainte ! Mais si on ne peut exiger la connaissance des deux langues du sous-officier wallon, c'est une raison de plus, ce nous semble, de la demander aux chefs. »

Wij moeten nog aanhalen deze verklaring :

« Notre libéralisme est à l'épreuve, notre patriotisme aussi. Mais nous sommes attachés par des liens indissolubles à la langue de nos aïeux, qui est la nôtre, et que nous lèguerons à nos descendants. Nous la cultivons avec amour et avec respect. Ce culte est notre devoir. Quand il dégénère, la race dégénère aussi.

---

(1) « *Dans certaines localités de la Wallonie, là où habitent de nombreux flamands et sur les confins des régions de langue différente, les fonctionnaires en rapport avec le public apprennent à se servir des deux langues.* » Dat is niet heel juist. De Vlamingen, ja, leeren Fransch : maar de Walen ? — In dorpen op de taalgrens, waar soms de meerderheid der burgers uitsluitend Vlaamsch spreken, treft men aan : waalsche veldwachters (!) ; waalsche brievenbestellers (!) ; waalsche gendarmen, enz. enz.

» Nous sommes belges et libéraux, voilà nos titres. Nous sommes flamands, voilà nos droits. La patrie belge ne peut grandir que par le développement rationnel des deux groupes qui la composent. L'entente de ces deux groupes ne peut reposer que sur le plein épanouissement des droits de chacun. C'est le patriotisme dans son expression la plus sereine.

» Le mouvement flamand n'est pas un fait isolé. Partout en Europe nous voyons refleurir des langues qu'on croyait tombées dans l'oubli. Ce qui se passe sur les bords de la Lys et de l'Escaut, n'est que le pendant de mouvements analogues sur les rives de la Save et du Danube. En Finlande, en Croatie, en Danemark la population entière réclame droit et respect pour la langue populaire. En Pologne, dans la Petite-Russie des gouvernements despotiques s'évertuent à comprimer toute manifestation de la langue maternelle. On la prohibe à l'école, au théâtre, dans le livre, le journal et jusque dans la chanson. Des savants, des professeurs, des poètes se sont vus exiler pour leurs refus d'obtempérer. Mais en vain, car c'est tout le peuple qu'il faudrait exiler, et encore irait-il, comme les Boers au Cap, fonder ailleurs une patrie nouvelle où la langue maternelle lui conserverait, sous un autre climat, les vertus de la race et l'esprit des aïeux.

» De nombreux écrivains français se sont occupés récemment de ce mouvement linguistique, qui est une des caractéristiques de notre époque, et ils le saluent de leurs plus vives sympathies. Elisée Reclus lui rend hommage. Ernest Renan, dans son Histoire du peuple Juif, appelle la langue : « La forme même de la pensée d'une race, un moule plus étroit encore que la religion, la législation, les mœurs, les coutumes.» L'art flamand, cette pure gloire qui place la Belgique parmi les grands peuples artistiques, subirait certainement le contre-coup du déclin de notre langue. Mais ce n'est pas ici le lieu de traiter toutes ces questions. D'ailleurs nous ne soupçonnons personne de vouloir de parti pris arrêter l'essor du peuple flamand. Nous demandons seulement qu'en matière d'administration, d'enseignement et de justice, flamands et wallons soient traités en Belgique, comme la Suisse traite ses enfants, qui sont aussi de langue différente.

» A la veille des élections de juin, nous convions nos frères wallons à ne pas persévérer dans une entreprise qui ne répond à aucun besoin, à aucun grief. Comme propagande électorale, le mouvement wallon est au moins inutile en Wallonie ; en Flandre il serait la défaite du parti libéral.

» Car il n'y a pas à se le dissimuler : dans nos provinces la défense de la langue est pour les cléricaux la meilleure plate-forme électorale. C'est par là qu'ils parviennent à détacher de la cause libérale cet élément flottant qui fait et défait les majorités. Ils saisissent avec empressement la moindre occasion d'exploiter contre les libéraux les griefs des flamands, et il faut bien le dire, les occasions ne manquent pas. Plus la cause flamande est juste — et nous croyons avoir démontré qu'elle l'est-mieux cette manœuvre leur réussit. »

Het stuk besluit aldus :

« Si les cléricaux, donnant le change à l'opinion publique, lui font accroire que la question flamande n'a rien à espérer du libéralisme, ils emporteront dans tous nos arrondissements fla-

mands la majorité des suffrages. A ce point de vue encore notre cause est la vôtre. Placés aux avant-postes, décidés à faire notrè devoir, nous vous disons : ne fournissez pas au parti catholique cette arme dangereuse qu'il dirigera contre nous. A vous de décider. »

⁂

De poging tot bekeering van de liberale Walen is, in grondbeginsel, stellig lovenswaardig : zij levert nogmaals het bewijs dat de Vlamingen goedhartig en verzoeningsgezind zijn (1) ; doch voor ons en voor iedereen, rijst de vraag : Zullen de heeren Frère-Orban en Bara — wij spreken niet eens van den heer Graux of van den graaf Oswald de Kerckhove-Lippens, Gentenaar van geboorte en Waalsch volksvertegenwoordiger — te bekeeren zijn door dat alleszins gewichtig liberaal vlaamsch manifest ? Zullen de twee hoofdleiders der liberale partij, opgevoed in de vaste overtuiging dat België, in het belang zijner ontwikkeling en beschaving, een éentalig Fransch land worden moet — hun jarenlang gevolgd anti-nationaal stelsel laten varen ?

Pas eenige dagen geleden dreigden zij — ongelooflijk genoeg van wege staatslieden en gezaghebbende partijhoofden ! — den Vlamingen met omwenteling ; riepen zij de Walen op onder het vernederend voorwendsel dat deze geene plaatsen meer zouden kunnen bedienen in de Vlaamsche gewesten !... 't Was ongerijmd ; maar, laat ons bekennen en tevens goed inzien, dat de heeren Frère-Orban en Bara, in gansch hunne staatkundige loopbaan, slechts op éen punt *consequent* gebleven zijn ; dat is, in hunnen haat tegen of hunne.... vrees van het vlaamsche ras. Die waarheid kan niemand loochenen en niemand is zoo nuchter om zich in te beelden dat koppige mannen van dien aard van hun stuk te brengen zijn hetzij door smeekingen, hetzij door bedreigingen. Zij gelooven niet aan de mogelijkheid eener liberale vlaamsche volkspartij, of, indien zij eraan gelooven, dan wanen zij zich, in hunne almacht, sterk genoeg om die wordende partij te knevelen ; ze, met de hulp

(1) Wij veroorloven ons éene geringe opmerking : hier en daar hadden wij ietwat meer kracht gewenscht. Dan, als men overtuigd is van zijn goed recht en dat recht staaft op en met bewijzen, als men meent eene macht te zijn tegenover eene andere macht, dan hoeft men toch — naar onze bescheiden meening — den schijn niet aan te nemen alsof men « *verzachtende omstandigheden* » pleiten wilde

van eenen hoop vergulde knechten, gebonden te houden aan den staart van het fransch en verfranschend doctrinarisme.

In de pogingen, aangewend door de meerderheid der overtuigde Vlamingen, onderteekenaren van den *Open Brief*, voelen wij iets meer, zien wij iets hooger, namelijk eene zwenking, eene *évolutie* tot verplaatsing en bevestiging hunner troepen op meer onafhankelijken, meer democratischen eigen grond. Was het, onlangs, te Gent gehouden, banket Julius De Vigne daarvan niet de jongste voorbode ?

Overigens, *évolutiën* van dien aard hangen als 't ware in de vlaamsche lucht: zelfs bij de katholieke Vlamingen — die hunne staatkundige: wereldlijke en geestelijke overheden erg beginnen te verdenken van den Vlaamschen Leeuw te willen blijven voeden met pepermuntjes en suikergebak — zijn sedert lang voorteekenen van een meer onafhankelijk vlaamsch streven waar te nemen.

Voor beiden, liberale Vlamingen en katholieke Vlamingen, zijn de aanstaande Juni-kiezingen van beteekenis.

Voor beiden, en wat ook de uitslag weze, is er ietwat vlaamsche winst weggelegd. Jammer dat de liberale Vlamingen die beschikken over eenen uitmuntenden staf, dezen, volgens het maar al te duidelijk blijkt, niet kunnen gewennen aan wat meer eenheid en tucht.

III.

De *Ligue Wallonne* van Elsene (Brussel) zond dezer dagen aan den gemeenteraad een protest tegen de handelwijze van den schepene van onderwijs, heer E. Van Driessche, die, volgens haar, geene plaatsen van onderwijzer of onderwijzeres verleenen wil aan niet-Nederlandsch sprekenden en dus de Walen uitsluit.

*
* *

Te Luik, hield de heer Jozef Demarteau, hoofdopsteller van *La Gazette de Liège*, eene voordracht over het gebruik der talen in het oude Prins-Bisdom, dat nagenoeg gelijk het tegenwoordige bisdom samengesteld was uit de twee provinciën Luik en Limburg.

« Werd daar ook éene taal als de officiëele gebruikt, met uitsluiting der andere ? De voordrachtgever bewees dat, ingevolge het belang der bestuurden en niet der bestuurders, beurtelings het Nederlandsch en het Fransch werden gebruikt, in het bestuur, in

het gerecht, in het leger, in de vergadering der Staten of Kamers met één woord, overal.

» De Schepenraad van Luik, die het hooge rechtsgebied voerde over het gansche prins-bisdom, was altijd zamengesteld uit vlaamsche en waalsche schepenen, zoodat de gedingen aan dien raad onderworpen, altijd op de oorspronkelijke stukken konden beoordeeld worden.

» De bestuurlijke oorkonden waren in de beide talen opgesteld, en dat is zoo waar dat, van zekere stukken, uitsluitend de stad Luik betreffende, in de archieven nog enkel de vlaamsche tekst aanwezig is.

» Het leger was verdeeld in twee hoofdafdeelingen, waarvan de eene in 't Vlaamsch, de andere in het Fransch werd *bestuurd en aangevoerd*.

» In de Statenvergadering werd door de Vlamingen vlaamsch en door de Walen fransch gesproken.

» De afgevaardigden van Hoei legden aan hunne waalsche collega's, de woorden der vlaamsche redenaars uit; die van Tongeren verklaarden aan de vlaamsche afgevaardigden de redevoeringen in 't fransch uitgesproken.

» Kortom — sprak de heer Demarteau — de gelijkheid van rechten der beide talen was volkomen. Niemand was verplicht meer dan éene taal te kennen, aangezien hij in die taal bestuurd werd en recht kon bekomen. Voor de ambtenaars en bekleeders van openbare waardigheden was de kennis der beide talen de regel, niet uit dwang, maar uit noodzakelijkheid, aangezien het niemand in het hoofd kwam te betwisten, dat de ambtenaar voor het volk en niet het volk voor den ambtenaar is gemaakt. »

*
* *

Voor het *Waalsch* als *taal*, tegen het *Vlaamsch*, als *patois*, trad de hoogleeraar Delbœuf, van Luik, in 't krijt. Heer Delbœuf staat sedert lang bekend als een blinde *wallon wallonisant*. Wij zullen hem niet te min aanbevelen de lezing van de open brieven door wijlen prof. Bormans (Luik) gericht tot Grandgagnage. Daaruit kan hij leeren dat iemand, die geen Nederlandsch kent, onmogelijk kan meepraten over het Waalsch Luiker dialect, dat in de ruimste mate en meer nog dan het dialect van Bergen (Henegouwen), (1) overvloeit van vlaamsche of dietsche woorden.

(1) Men zie de vroegere, meestal gebrekkige, proeven aangewend tot het samenstellen van waalsche Luiker en Bergener woordenlijsten, o. a.: (a) *J. Sigart*, (de oud-volksvertegenwoordiger die eenmaal de Vlamingen uitschold in volle Kamer): *Dictionnaire du wallon de Mons*. (b) *H. Forir*: *Dictionnaire Liégeois-Français* (2 boekdeelen); (c) *L.Remacle*: *Dictionnaire Wallon-Français (idiotismes vicieux et wallonismes* (2 boekdeelen), enz.

* * *

Het tooneelstuk *Tati l'Perriqui* werd uit het Waalsch van Luik vertaald in het Waalsch van Namen. Te recht schrijft de *Vlaamsche Illustratie* (nr 24 Maart 1888) :

» Als bij ons, in de Vlaamsche gewesten of in Holland, een stuk geschreven wordt, dan is het geschreven in het Nederlandsch en wordt overal in Holland zoowel als in België, in datzelfde Nederlandsch vertoond en verstaan. Maar de Walen van Namen en Spy verstaan die van Luik niet !! Is dat geen bewijs dat er eene Waalsche taal en letterkunde bestaat en dat het Vlaamsch, het Nederlandsch, een *patois* is, verschillend van dorp tot dorp !!! »

ELDERS

FRANSCH-VLAANDEREN.

I.

Zooals men weet, zenden jaarlijks eenige Brusselsche vrienden zooveel nederlandsche boeken mogelijk naar den Vlaamschen westhoek. Zij volgen daarin, sedert 4 à 5 jaren, het voorbeeld van wijlen H. Bauduin, lid van het *Comité flamand de France*. Met hetzelfde doel is thans, in onze vlaamsche gewesten, een meer uitgebreid comiteit tot stand gekomen. Wij hopen dat *Willems-Fonds* en *Davids-Fonds*, elk van zijnen kant, niet zullen ten achter blijven. Waarom niet beproefd daar afdeelingen te stichten ? Het oogenblik schijnt gekomen.

Te Armentiers bestaat eene volksboekerij ingericht door de geestelijkheid. Voormeld nieuw Vlaamsch Comiteit verzamelt ook boeken voor die instelling. Bij de heeren Peeters-Verellen en J. De Beucker, Antwerpen, worden, naar wij lazen, nadere inlichtingen verstrekt.

II.

Onder den titel « *Le mouvement flamand en France* » verscheen in het Brusselsch blad *La Chronique* wat volgt. Het zal overbodig zijn er een woord bij te voegen : de *vaderlandsliefde* der Fransch-Brusselsche pers is genoegzaam bekend.

Une correspondance de Lille adressée au *Petit Ardennais*, de Charleville, nous révèle l'existence du mouvement flamingant en France même. Voilà un résultat que nos moedertaaliens eux-mêmes n'auraient pas osé espérer. Toutefois, le caractère de ce mouvement, dans le département du Nord, ne semble pas donner matière à vanterie.

Il faudrait plutôt cacher ça — comme on dissimule les plaies honteuses. Ecoutez l'information. La scène est à Fives-Lille. Les prêtres, au milieu des populations françaises, entretiennent là un usage de patois flamand parmi leurs ouailles. On prêche, on chante et on dit l'office dans une espèce de jargon qui jure avec le langage d'alentour. La raison ? Elle n'est pas difficile à déduire. Le corespondant du *Petit Ardennais* la donne en ces termes :

« Tant que ces populations parleront flamand, elles formeront » un peuple séparé du peuple français. Remarquez que ce n'est pas » seulement pour les hommes qu'il y a des curés flamands. Les » jeunes filles chantent dans cette langue. Un jour, elles seront » mères, et leurs enfants continueront l'éternelle tradition fla- » mande.

» Que veut donc le clergé ? Il se soucie d'une langue qui n'est » qu'un composé de patois germaniques ? Oh ! que non ! Ce qu'il » veut, c'est soustraire toute une race à l'influence de la civilisa- » tion et la tenir sous sa loi. Le clergé, mais il est maître du pays » où l'on parle le flamand. Dans les environs d'Hazebrouck et de » Dunkerque, le curé est le seigneur du village.

» Et qu'on ne me parle pas des Belges flamands qui ne con- » naissent pas le français et qui ont besoin de secours religieux. » Ces Belges ne comprennent pas le flamand de France, et la » preuve ? la voici : Roubaix compte, sur ses 86,000 habitants, » 53,000 Belges dont 40.000 ne savent pas le français. Or, ces » Belges font en ce moment une pétition adressée à Léopold pour » avoir des prêtres de leur pays, parce que, disent-ils, ils ne » peuvent se faire entendre des confesseurs flamands à Roubaix.

» A chacun de tirer les conclusions. »

C'est-à-dire que, dans la région du Nord de la France où le flamand s'est conservé, l'idiome ne sert plus que d'instrument de domination cléricale. Ce rôle n'est pas flatteur. Et c'est évidemment à cela que tendent nos pointus du flamingantisme. Ceux-ci prêcheraient volontiers la croisade contre tout ce qui est français, de façon à isoler les populations de nos Flandres, à les confiner dans la langue flamande comme dans une prison — ayant les prêtres pour geôliers.

L'étude et l'usage du français, c'est l'émancipation intellectuelle; le clergé n'a garde de s'y tromper, et ceux qui travaillent à maintenir une population dans les bornes étroites que lui assigne fatalement une langue incomprise, inusitée, rebelle à toute extension, ceux-là font admirablement les affaires de la réaction cléricale.

DUITSCHLAND.

I.

Pruisen heeft zijnen koning, Germanië zijnen keizer verloren. Het valt niet in ons bestek het leven te schetsen van den, in twee-en-negentigjarigen ouderdom, ontslapen Willem III. Zijn naam is der onsterfelijkheid gewijd, even als dien zijner medewerkers von Bismarck, von Moltke en von Roon, drie reuzen die met hem Duitschland's eenheid tot stand brachten.

Het manifest van zijnen opvolger, gisteren *Unser Frits*, heden koning en keizer Frederik III, belooft aan Duitschland geen krijgsroem ; doch, wat beter is, meer vrijheid, vrede en welvaart.

Het nieuwe hoofd der *Hohenzollern* behoort eigenlijk, op staatkundig gebied, tot de vrijgezinde school der *Saxen-Coburgs*. Hij is een boezemvriend van koning Leopold II.

Alleen de toekomst kan uitmaken of de « aera van Bismarck, 1862-1888 », de verdrukking der half-Duitsche of niet-Duitsche gewesten van het keizerrijk met den dood van keizer Willem al of niet gesloten of geeindigd is.

Elzas Lotharingen.

II.

Van den schoolopziener van het distrikt Kaysersberg hebben de gemeente-onderwijzers en onderwijzeressen aanzegging ontvangen dat het hun voortaan verboden is onderricht te geven in de Fransche taal ; ook mogen zij geene bijzondere lessen in die taal geven, zonder daartoe eene toelating gevraagd en bekomen te hebben van den *Ober-präsident* van het gewest.

Nr 2. Deel V. 1 Mei 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE

De tegenwoordige toestand der Nederlandsche taal in de Vlaamsche Gewesten.

XXVII.

BRABANT.

II.

Brussel.

Raad. — In den raad wordt niets gesproken dan Fransch. Drie leden, de heeren Dr Kops, Dr Goffin en Kaberghs legden den eed af in het Nederlandsch.

Verslagen en allerhande stukken zonder onderscheid : Fransch.

Gemeente-bulletijn : Fransch.

Bestuur. — De briefwisseling met de hoogere besturen geschiedt in het Fransch. Op Nederlandsche brieven moet in het Nederlandsch geantwoord worden. Dat gebeurt soms als zekere Afdeelingshoofden het niet vergeten.

De heer Burgemeester antwoordt altijd in 't Nederlandsch op Nederlandsche brieven. Zelfs de briefopschriften zijn in die taal gedrukt. Hij heeft een vlaamschen secretaris.

De stedelijke plakbrieven en aankondigingen zijn in de twee talen, op eene enkele uitzondering na : die welke betrekking hebben op den verkoop van gemeentegoederen. Zij worden opgemaakt door de notarissen. De heer Schepene van Financiën heeft nu geoordeeld dat het noodig is — na het onlangs ingekomen verzoekschrift onderteekend door 1468 vlaamsche lastenbetalers — de berichten betreffende gemeentebelastingen, gas- en waterleiding, enz., welke den inwoneren ten huize overhandigd worden, in de twee talen te laten opstellen.

In enkele dienstvakken slechts wordt de kennis van het Neder-

landsch geëischt bij het aannemen van personeel ; ook krielt het, in een aantal kantoren, van beambten die het publiek niet kunnen te woord staan. Men wees ons, onder anderen, op eene afdeeling waarin, op 60 bedienden, minstens 55 Luxemburgers en andere Walen aangesteld zijn.

De boeken van den burgerlijken stand worden, sedert 1883, in de twee talen gedrukt en de acten, volgens elk geval, in de eene of de andere taal ingevuld.

Sedert het burgemeesterschap van den heer K. Buls, wordt de kennis van het Nederlandsch geëischt van hen die eene aanstelling verlangen in den dienst der politie of verhooging in dat korps wenschen te bekomen. Echter blijven de processen-verbaal, zooals overigens in al de gemeenten der Brusselsche omgeving, uitsluitend opgesteld in het Fransch, ondanks de schreeuwende misbruiken waartoe die handelwijze meermaals aanleiding gaf en de bittere klachten welke, ten gevolge daarvan, oprezen. In dien toestand kan alleen wijziging worden gebracht bij aanvulling der taalwet van 17 Augustus 1873.

De geschrevene en gedrukte stukken, uitgaande van het stadhuis en bestemd voor het onderwijzend personeel, zijn in 't Fransch.

De voorschriften van den heer Buls, toen nog Schepene van Onderwijs, nopens het ten uitvoer brengen van een artikel van het reglement bepalende dat, in de twee eerste leerjaren der lagere scholen, het onderwijs in de moedertaal der leerlingen moet gegeven worden, blijven in voege, ofschoon tot in deze laatste tijden weinig toepassing vindende.

Alhoewel de huidige Schepene, heer André, zich gedwongen gevoelde — een paar jaren geleden — aan de volksmaatschappij *De Veldbloem* te verklaren dat hij de hand zou houden aan de nakoming van hoogergemelde voorschriften, vindt hij de samenstelling van het lager onderwijzend personeel, onder dat oogpunt, nog niet bedroevend genoeg en benoemt hij voortdurend onderwijzers die de taal onzer volksklas geenszins of gansch onvoldoende kennen. (1)

Het Collegie van Burgemeester en Schepenen heeft thans besloten eene beschikking te nemen waarbij — na verloop van een drietal jaren — de kennis der Nederlandsche taal verplichtend zou gesteld worden voor gansch het lager onderwijzend personeel. De commissie van onderwijs, waarin sedert eenige maanden de meest Franschgezinde raadsleden zitting genomen hebben, zal dat ontwerp ten hevigste bestrijden.

De namen van straten, markten en pleinen, waren, vóor het

(1) Echter werd onlangs een niet-Nederlandsch sprekende onderwijzer geweigerd. Hij vond eene aanstelling te Elsene (Brussel.)

Fransch Bewind, Nederlandsch ; onder de overheersching der Franschen vertaald en uitsluitend Fransch; tweetalig, met het Nederlandsch boven, tijdens Willem I ; weer enkel Fransch onder het burgemeesterschap van De Brouckere; zij werden wederom tweetalig sedert de benoeming van den heer Buls. Op slechts een zestal staat de Nederlandsche benaming boven de Fransche.

Tweetalig zijn nu ook de opschriften op en in de openbare gebouwen. Dit laatste laat evenwel hier en daar nog te wenschen over, ten stadhuize, in schoolgebouwen, enz. (1)

De kohieren van lasten en bepalingen, alsmede de bestekken, de aanwijzingen op de plannen, enz., voor de besteding van allerlei openbare werken zijn voortdurend Fransch.

De stedelijke regeering bezit geenen Nederlandschen stempel.

Het is een algemeen gekend feit dat de voorschriften aangaande het gebruik der Nederlandsche taal, over het algemeen onderduims tegenwerkt, verminkt en vergeten worden door de beambten. Deze vinden zelfs steun bij eenige raadsheeren !...

De burgerlijke godshuizen en alle verdere inrichtingen van openbare liefdadigheid, armbesturen, enz.. zijn te Brussel en voorsteden, gansch fransche instellingen. Met de gemeentebesturen voeren zij briefwisseling in 't Fransch.

De bevolking der hoofdstad bedroeg, in 1836 : 102,802 inwoners.
op 31 December 1884 . . . . 169,283 »

De 8 voorsteden Anderlecht, Elsene, Etterbeek, Laken, Schaarbeek, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Oode die, in 1836, te zamen, slechts **25,408** zielen telden, gaven, 31 December 1884, gezamenlijk op : **260,583** inwoners.

De bevolking van Brussel en voorgeborchten steeg dienvolgens van **128,210** (1836), tot **429,866** (1884), tegen **394,940** (1880).

---

(1) Zelfs de vlaamschhatende *La Gazette* kwam er tegen op, 12 April 1888 : « Sérieusement, il ne serait que juste que toutes ces indications — in het stadhuis — fussent également données en flamand, d'autant plus que, dans le nombre, il en est qui s'adressent spécialement à une partie de la population qui ne sait pas un mot de français. »

Het is waar dat *La Gazette*, die immer den schoolvos uithangt, alhoewel zij geen zier schijnt te kennen van 's lands geschiedenis, er bijvoegt : « Cela serait infiniment plus intelligent que cette manie de traduire les noms de nos rues en flamand, qui semble avoir pour but unique « d'embêter les bourgeois » et de vexer pour le plaisir. » — In plaats van ***bourgeois***, lees : Waalsche ambtenaren en franskiljons. De vertaling (?) der namen van straten is inderdaad eene grief ingeroepen door de *Ligue Wallonne* tegen burgemeester Buls. Zij heeft het in de laatste kiezing ondubbelzinnig laten blijken, doch vruchteloos.

In laatstgenoemd jaar werd die bevolking verdeeld aldus :

	geboren in de gemeente.	geboren in eene andere belgische gemeente.	in den vreemde.	Te zamen.
Brussel.	82,922	65,709	13,867	162,498
Anderlecht . . .	8,241	13,154	1,417	22,812
Elsene	10,441	23,120	2,763	36,324
Etterbeek	3,971	7,247	535	11,753
Laken	6,332	10,636	888	17,856
Schaarbeek. . . .	10,317	27,388	3,079	40,784
Sint-Gillis	7,333	23,301	2,490	33,124
Sint-Jans-Molenbeek .	12,657	27,200	1,880	41,737
Sint-Joost-ten-Oode .	5,640	19,586	2,826	28,052
	147,854	217,341	29,745	391,940
		247,086		

Die cijfers kunnen besproken worden onder menigvuldige opzichten ; voor den taalstrijd zouden zij eene groote beteekenis hebben indien men ergens vond aangestipt uit welke gewesten die 247,086 inwoners afkomstig waren, om de verhouding tusschen Walen en Vlamingen te kunnen vaststellen.

Omtrent de verstandelijke ontwikkeling der bevolking berekenden wij dat op **100** inwoners van Brussel en voorsteden, **36** ***niet konden lezen en schrijven***. We hadden iets beters verwacht van de hoofdstad *Cœur et cerveau !...*

ANDERLECHT-KUREGEM.

	1866	1880
Nederlandsch.	8,278	13,583
Fransch	1,134	3,030
Nederlandsch en Fransch	1,976	4,254
Duitsch	56	177
Fransch en Duitsch.	16	100
Nederlandsch en Duitsch	13	53
De drie talen.	22	59
Geene der drie talen	84	26
Kinderen beneden de 2 jaren . . .	—	1,530

Deze gemeente telde, in 1836. . . . . 2,210 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 26,416 »

Gemeenteraad.— Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Het bulletijn is in 't Fransch opgesteld. Ook de verslagen en processen-verbaal der vergaderingen.

Bestuur. — Briefwisseling : — Fransch zoowel met bijzondere personen als met de hoogere besturen.

Nederlandsche brieven worden beantwoord in 't Fransch.

De stukken voor onderwijs : Fransch. Militie, burgerlijke stand : meest Fransch. Wegen, werken, lastkohieren : Fransch. Geld-

wezen : Fransch. Plakbrieven : tweetalig. Gemeentestempel : Fransch.

's Rijks veeartsenijschool gevestigd in deze gemeente : Fransch.

In het lager onderwijs te Anderlecht (Veeweide) is de voertaal het Nederlandsch; te Kuregem worden de beide talen te zamen onderwezen, wat zeggen wil dat de Fransche er verreweg de bovenhand heeft.

ELSENE.

	1866	1880
Nederlandsch	6,349	7,581
Fransch	10,183	17,481
Nederlandsch en Fransch . . .	5,755	7,764
Duitsch	172	370
Fransch en Duitsch	281	594
Nederlandsch en Duitsch	13	30
De drie talen	106	339
Geene der drie talen	336	411
Kinderen beneden de 2 jaren. . .	—	1.764

Deze gemeente telde, in 1836. . . . 4,865 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 39,758 »

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. In 1885, waren 13 leden op 23 die taal machtig. Het waren de heeren Em. Van Driessche, Blijckaerts, Leemans, Stock, Cattoir, Fourdrain, Hannot, Vincent, Spaak, Guillery, Van den Branden, Mat, De Rauw.

Processen-verbaal, verslagen, bulletijn : Fransch.

Bestuur. — De briefwisseling met de hoogere besturen geschiedt uitsluitend in 't Fransch ; insgelijks in die taal met andere gemeenten. In enkele gevallen wordt aan bijzondere personen in 't Nederlandsch geschreven ; doch het moet wel zelden gebeuren want wij zagen, 1885-'86 en '87, fransche antwoorden op Nederlandsche brieven.

In 1888 werden door het Collegie uitsluitend Nederlandsche stukken teruggezonden aan een hooger bestuur, met verzoek fransche bescheiden te willen leveren.

Plakbrieven — niet allen — verschijnen in de twee talen ; doch alle andere stukken voor onderwijs, wegen en werken, lastkohieren voor aanbestedingen van werken en leveringen, de aankondigingen, enz. omtrent den burgerlijken stand, het geldwezen, de burgerwacht: uitsluitend Fransch. De militie-papieren worden ingevuld in die taal. Politie : Fransch. In deze zijn er bedienden die geen Nederlandsch spreken of begrijpen.

Niet-Nederlandsch sprekende onderwijzers en onderwijzeressen worden aangetroffen. De namen van straten, vele opschriften op openbare gebouwen : Fransch alleen. Aan eene straat, uitgevende

op den steenweg van Elsene, werd, een paar jaren geleden, op voorstel van den heer E. Van Driessche, den naam *Dautzenberg* gegeven. Wij vonden dezen onlangs met eén kruis doorgehaald; een andere stond in de plaats. Het heet nu : *Rue Van Elewyck.*

Elsene is thans, met en vóor Sint-Gillis, Laken, Sint-Joost-ten-Oode, de meest verfranschte voorstad van Brussel; doch wij mogen niet vergeten dat aldaar bestaat een werkhuis der spoorwegen; ook op hare grens eene voorname spoorweg-statie (Leopolds-Wijk). In beiden is het personeel voor het overgroote gedeelte Waalsch en woonachtig te Elsene. Ook wordt in die gemeente eene sterk anti-Vlaamsche werking uitgeoefend door een aanzienlijk aantal Waalsche bedienden, hoogambtenaren, advocaten, officieren, verbasterde Noord-Nederlanders, vreemde kloosterlingen. Van dezen — wij zeggen van de franschminnende Noorderbroeders, de Fransche, Italiaansche en Engelsche geestelijken — zouden wij minstens mogen eischen wat meer eerbied voor de ruim vergunde gastvrijheid op vlaamschen bodem.

De stoomtram van Ter-Kameren-Bosch en verder is beheerd door Walen en Franschen. Alles wat den dienst betreft geschiedt in het Fransch en vele bedienden kennen geen Nederlandsch. (1)

In eene keet nabij Ter Kameren troffen wij onlangs eenen bediende aan op wiens pet te lezen stond : *Interprète !...*

ETTERBEEK.

	1866	1880
Nederlandsch	3,528	4,679
Fransch	515	2,619
Nederlandsch en Fransch	513	3,382
Duitsch	25	53
Fransch en Duitsch	17	117
Nederlandsch en Duitsch	3	8
De drie talen	3	109
Geene der drie talen	7	8
Kinderen beneden de 2 jaren	—	768

Deze gemeente telde, in 1836. . . . . 2,210 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 14,582 »

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Verslagen, processen-verbaal, enz. : *Fransch.*

Bestuur. — Briefwisseling met de hoogere besturen: Fransch. Aan bijzondere personen, die het Nederlandsch gebruiken, wordt door-

(1) Dit is overal zoo in Brussel en omgeving. De Vlamingen hopen dat weldra — nu de vergunning voor BRUSSEL ten einde loopt en eene nieuwe overeenkomst ter studie ligt — het gebruik der *beide* landstalen zal voorgeschreven worden. Wij nemen de vrijheid daarop de aandacht te vestigen van den heer Burgemeester Buls; insgelijks van den heer Schepene De Mot. — Zij zouden der vlaamsche volksklasse eenen gewichtigen dienst bewijzen.

gaans in die taal geantwoord. Stukken omtrent onderwijs, wegen, werken (lastkohieren), veleanderen wegens den burgerlijken stand, het geldwezen, de politie, de burgerwacht, militie: Fransch. Plakbrieven, meest tweetalig. Gemeentestempel: Fransch.

LAKEN.

	1866	1880
Nederlandsch	5,460	9,129
Fransch	862	1,970
Nederlandsch en Fransch	2,813	5,142
Duitsch	7	113
Fransch en Duitsch	34	86
Nederlandsch en Duitsch	59	27
De drie talen	62	120
Geene der drie talen	10	90
Kinderen beneden de 2 jaren . . .	—	1,179

Deze gemeente telde, in 1836 . . . . . 2,000 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 21,477 »

Raad. — Niemand spreekt Nederlandsch in den raad. De burgemeester is een Waal. Processen-verbaal, verslagen, gemeentebulletijn, de afkondiging der dagorde van de zittingen, de uitnoodigingsbrieven, zijn, even als in de voornoemde gemeenten, in 't Fransch opgesteld.

Bestuur.— Enkele plakbrieven zijn tweetalig en vele naamplaten van straten en wegen. Waarom niet die op den breeden weg welke naar het Paleis voert ? Voor de rest is *alles* Fransch. Verscheidene politiedienaren, lagere onderwijzers en onderwijzeressen kennen de taal van de meerderheid der bevolking niet ! Het Fransch is de taal van het onderwijs in de middelbare en lagere scholen.

Stempel : Fransch.

SCHAARBEEK.

	1866	1880
Nederlandsch	6,994	14,360
Fransch	3,739	9,488
Nederlandsch en Fransch	6,212	13,548
Duitsch	96	287
Fransch en Duitsch	103	402
Nederlandsch en Duitsch	14	34
De drie talen	231	491
Geene der drie talen	1,314	12
Kinderen beneden de 2 jaren . . .	—	2,159

Deze gemeente telde, (1) in 1836 . . . . 2,219 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 46,819 »

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Verslagen, processen-verbaal, dagorden der zittingen, bijeenroepingsbrieven, bulletijn : Fransch.

(1) In 1830 : ongeveer 1800 inw.

Bestuur. — Met de hoogere besturen en andere gemeenten, uitsluitend Fransche brieven. Aan Nederlandsch schrijvende personen wordt doorgaans, sedert eenige jaren, in die taal geantwoord; vooral door den heer burgemeester generaal Collignon en zijnen schepene van den burgerlijken stand, heer Laude.

Aan beiden dankt de vlaamsche bevolking: het houden der boeken van den burgerlijken stand in de twee talen, de verschijning van vele *tweetalige* plakbrieven (waarom nog niet die van *Commodo* en *Incommodo*, de huwelijksaankondigingen, de bekendmakingen omtrent de begrootingen en anderen meer?); de vertaling der namen op de hoeken van straten en pleinen(1), de aanslag- en belastingsbrieven.

De stukken bestemd voor het onderwijzend psrsoneel — verscheidene onderwijzeressen kunnen geen, of met groote moeite, Nederlandsch spreken — zijn Fransch. Lastkohieren omtrent werken en leveringen : Fransch. De politie wordt in 't Fransch beheerd. Er zijn politiedienaren die geen Nederlandsch verstaan, wat aanleiding geeft tot bittere klachten, vooral op de markt. De brandweer : Fransch. De militiestukken worden in 't Fransch ingevuld. Armbestuur : Fransch.

Op de gevels der Middelbare scholen staan tweetalige opschriften; maar het inwendige lijkt volstrekt niet aan het uitwendige.

Gemeentestempel : Fransch.

SINT-GILLIS-OP-BRUSSEL.

	1866	1880
Nederlandsch	4,004	10.565
Fransch	1,852	11,720
Nederlandsch en Fransch	3,881	7,898
Duitsch	30	307
Fransch en Duitsch	51	309
Nederlandsch en Duitsch	8	21
De drie talen	40	308
Geene der drie talen	51	107
Kinderen beneden de 2 jaren	—	1,894

Deze gemeente telde, in 1836 . . . . . 1,650 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 38,117 »

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Verslagen, processen-verbaal, gemeentebulletijn, enz. : alles Fransch.

Bestuur. — Buiten enkele tweetalige plakbrieven, geschiedt geheel het bestuur en alles wat daarvan uitgaat, zelfs de briefwisseling met bijzondere personen, in het Fransch. Waalsche politiedienaren. Fransche processen-verbaal worden opgemaakt tegen uitsluitend

(1) 1878-79. Het Nederlandsch verslag omtrent die vertaling werd in den raad voorgelezen door den heer E. HIEL, destijds gemeenteraadslid.

Nederlandsch sprekende personen. (1) Brandweer : Fransch, zelfs zijn al de aanwijzingen en opschriften alleen in het Fransch gesteld (Sint-Bernhardstraat). Militie: Fransch. Alle getuigschriften worden in het Fransch opgesteld alsmede de stukken betreffende den burgerlijken stand, het geldwezen, de belastingen, het onderwijs. Niet Nederlandsch sprekende onderwijzers en onderwijzeressen worden daar voortdurend benoemd. Namen der straten : Fransch.

Gemeentestempel : Fransch.

La Wallonie is hier de baas.

SINT-JANS-MOLENBEEK.

	1866	1880
Nederlandsch	14,907	25,256
Fransch	2,715	4,629
Nederlandsch en Fransch	6,339	8,151
Duitsch	154	520
Fransch en Duitsch	78	224
Nederlandsch en Duitsch	32	63
De drie talen	79	182
Geene der drie talen	23	193
Kinderen beneden de 2 jaren	—	2,519

Deze gemeente telde, in 1836 . . . . 4,185 inwoners
Op 31 December 1884 . . . . 44,080 »

Raad.— Geen lid spreekt Nederlandsch. De heeren P. Gassée en Em. Courtmans legden den eed af in het Nederlandsch. Fransch zijn : de verslagen, processen-verbaal der zittingen, bulletijn, enz.

De fransche taal wordt uitsluitend gebruikt in de briefwisseling met de hoogere besturen. De Nederlandsche brieven inkomende van personen en gemeenten, worden in het Nederlandsch beantwoord. Evenals te Elsene, Laken, Schaarbeek, Etterbeek, Sint-Gillis, enz. : Fransche briefopschriften.

In den dienst der politie wordt gehandeld als te Brussel. Het was in deze voorstad dat de, in 1872, geruchtmakende zaak Schoep ontstond. Thans worden de boeken en de acten van den burgerlijken stand gehouden in de twee talen, hetgeen niet belet dat het kind van den nederigen volksman Schoep nog geen wettigen naam bezit !

De afkondigingen en algemeene kennisgevingen gebeuren doorgaans in de beide landstalen : al te dikwijls echter dient de benarde toestand der gemeentekas tot voorwendsel om bekendmakingen in de taal der kleine minderheid alléen te doen.

Kohieren van lasten, bestekken, enz., voor openbare werken en leveringen : uitsluitend Fransch.

(1) Met dezelfde gerechtigheid wordt gehandeld te Brussel, Elsene, te Laken, te Schaarbeek, te Sint-Joost-ten-Oode, enz. !....

Sint-Jans-Molenbeek is de eenige gemeente van den Brusselschen omtrek waar, op den gevel van het gemeentehuis, de titel in de twee talen staat.

Stempel : Fransch.

De rekeningen en de boekhouding der gemeente worden hier, evenals te Brussel en in de andere voorsteden, gehouden in het Fransch.

Het lager onderwijs is hier gesteund op de moedertaal. De heer Smets, schepene van onderwijs, is een zeer kundig, vlaamschgezind en vooral rechtvaardig man. Sint-Jans-Molenbeek bezit insgelijks welbestuurde Frœbelklassen, waarin de vlaamsche volkskinderen in hunne taal aangesproken en onderwezen worden. Het feit verdient eene bijzondere vermelding; want het is, volgens de ingezamelde papieren die voor ons liggen, een uitzonderlijk geval!

SINT-JOOST-TEN-OODE.

	1866	1880
Nederlandsch.	6,887	7,314
Fransch	6,329	7,704
Nederlandsch en Fransch	7,743	10,220
Duitsch	248	367
Fransch en Duitsch	247	419
Nederlandsch en Duitsch	29	14
De drie talen.	244	453
Geene der drie talen. . . . . ,	184	467
Kinderen beneden de 2 jaren . . .	—	1,094

Deze gemeente telde, in 1836 . . . . . 4,626 inwoners.
Op 31 December 1884 . . . . 28,613 »

Raad.— Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Geschreven en gedrukte stukken : Fransch. Slechts de dagorde der raadszittingen, wordt sedert 1886 in beide talen opgesteld en op een onbeduidend stukje papier aangeplakt in 't zoogenoemde « kastje ».

Bestuur.— Geen Nederlandsch in de briefwisseling met hoogere besturen, gemeenten, enz. Zelfs wordt vergeten op Vlaamsche brieven van bijzondere personen in het Nederlandsch te antwoorden.

Het Collegie weigert de Nederlandsche stukken ingekomen van wege de hoogere besturen en zendt ze terug « *parce qu'il est impossible à la commune d'assumer des frais de traduction pour le compte du Gouvernement.* 16 *Avril* 1888.

Plakbrieven, tweetalig. Namen der straten, tweetalig.

Openbare werken, leveringen, geldwezen, militie, burgerlijke stand, belastingen, (1) onderwijs : Fransche stukken.

---

(1) In 1886 weigerde een vlaamsch burger het uitsluitend belastingbriefje op de honden. Na veel geschrijf en gewrijf en vele onaangenaamheden leverde eindelijk het gemeentebestuur een in 't Nederlandsch *geschreven* briefje af met de belofte dat het stuk voortaan zou gedrukt worden in de twee talen. Andere aanslagbiljetten zijn nog uitsluitend Fransch.

De meeste opschriften in de openbare gebouwen : Fransch.

Stempel : Fransch.

Er zijn politiedienaren, onderwijzers en onderwijzeressen die het Nederlandsch niet of niet behoorlijk machtig zijn.

OUDERGEM.

	1866	1880
Nederlandsch	1,402	1,871
Fransch	49	68
Nederlandsch en Fransch. . . .	146	341
Duitsch	5	00
Fransch en Duitsch.	00	5
Nederlandsch en Duitsch	00	2
De drie talen	00	3
Geene der drie talen.	00	00
Kinderen beneden de 2 jaren. . .	—	144

Ziehier nogmaals, ter bevestiging van hetgene wij vroeger schreven, eene Vlaamsch-Brabantsche gemeente, onder velen, waarin de taal der bevolking geslachtofferd wordt ten bate en genoegen van een paar Walen.

Op 23 Februari 1885 was de raad samengesteld uit 9 leden : 7 Vlamingen en 2 Walen : Burgemeester Merjaÿ, sedert 1884 volks-vertegenwoordiger voor Brussel en het raadslid Chaudron.

Geen lid sprak Nederlandsch ; geen stuk werd in die taal opgesteld.

De briefwisseling : Fransch, zoowel met de burgers als met de hoogere besturen.

De plakbrieven : Fransch. De stukken omtrent onderwijs, militie, burgerlijke stand, wegen, werken, leveringen, geldwezen, belastingen : alles Fransch.

Stempel : Fransch.

In 1888 zijn wij opnieuw naar die Brusselsche gemeente gegaan. De toestand is ongewijzigd gebleven. Thans is de Waal Chaudron burgemeester. Nederlandsche stukken van hoogere besturen worden zonder veel fatsoen teruggestuurd.

UKKEL.

	1866	1880
Nederlandsch.	6,850	8,132
Fransch	367	604
Nederlandsch en Fransch	492	1,218
Duitsch	77	10
Fransch en Duitsch	4	31
Nederlandsch en Duitsch . . .	1	9
De drie talen	2	24
Geene der drie talen.	19	3
Kinderen beneden de 2 jaren . . .	—	713

De raad bedient zich uitsluitend van de Fransche taal : besprekingen, schriften, drukwerk.

Briefwisseling met de hoogere besturen : Fransch. Op nederlandsche brieven wordt nu en dan in 't Nederlandsch geantwoord.

Nederlandsche stukken van hoogere besturen gaan op gezwinden pas terug : *Kan nie forstaon....*

Briefopschriften : Fransch.

Tweetalige plakbrieven ; doch het is niet de algemeene regel.

Voor het overige zijn alle stukken uitgaande van het gemeentebestuur opgesteld in het Fransch. Stempel : Fransch.

De toestand is dezelfde, zonder eenig merkbaar verschil, in de naburige vlaamsche gemeente *Vorst*, die zelfs in het Fransch antwoordt op de uiterst zeldzame Nederlandsche brieven ingekomen van wege het een of ander Ministerie.

(*Wordt voortgezet*).

ONZE TAAL IN DE KAMER.

(*Volksvertegenwoordigers.* — 25 *April* 1888.)

(*Wijziging aan de wet* 1836 *op de bevordering der officieren en aan de wet van* 1838 *op de inrichting der militaire school. Wetsontwerp gewijzigd door den Senaat. Amendement Graux*).

Hr D'OULTREMONT verklaart dat hij ditmaal het ontwerp zal stemmen, ten gevolge van het amendement Graux.

Hr Minister PONTUS. Ten opzichte der Nederlandsche taal nam de Senaat eene minnelijke schikking aan.

De regeering vereenigt zich daarmede. Daaruit blijkt, dat de wetgeving verlangt de studie onzer landstalen in 't leger te bevorderen.

Men moet hulde brengen aan de duidelijkheid waarmede de midden-afdeeling het decreet der voorloopige regeering, in dato 16 October 1830, heeft herinnerd : Dus zal de Fransche taal alleen bij voortduring gebruikt worden voor de commando's. Bestuurlijke stukken, verslagen, zal men in 't Fransch opstellen ; de leergangen zullen in 't Fransch gegeven worden ; met één woord, het Fransch zal de officiëele taal des legers blijven.

Wat het Nederlandsch betreft, men zal niets verwaarloozen om het onderwijs dier taal in de militaire school uit te breiden. Wanneer de leerlingen in de school treden, verdeelt men ze in twee klassen : degenen die weinig of geen Nederlandsch kennen, volgen een lageren leergang ; de anderen eenen hoogeren.

De lagere leergang is gesplitst in twee afdeelingen : eene voor hen die hoegenaamd geen Nederlandsch kennen en de andere voor

hen die er de beginselen van kennen. Men tracht vooral dat de officier met den soldaat kunne spreken. Met dat doel werd eene bijzondere woordenlijst opgesteld, bevattende de meest gebruikelijke uitdrukkingen.

De leergang Nederlandsche taal duurt twee jaar en wordt van een examen gevolgd. De bekomen uitslagen zijn meer en meer bevredigend, zooals door het gemiddeld getal punten sedert 1885 wordt aangetoond.

Hr Coremans. Tijdens de eerste beraadslaging over het wetsvoorstel, werd door de Kamer aangenomen dat de kennis der beide landstalen voor al wie officier wil worden, verplichtend zou wezen.

Deze verplichting is verworpen geworden door den Senaat, die zich vergenoegd heeft met een zeker getal punten meer te verleenen voor de kennis van eene der twee landstalen waarover de candidaten het hoofdexamen niet hebben afgelegd.

Men denkt dat zulke bepaling voldoende zal wezen om den ijver der candidaten-officier aan te prikkelen. Ik twijfel er aan. Dienaangaande deel ik het gevoelen der *Indépendance belge*, wier correspondent, die de groote veldoefeningen van 1882 in de provincie Luxemburg gevolgd had, met reden schreef « dat ieder officier en onderofficier de beide landstalen zou moeten kennen. »

Doch, vermits de regeering de door den Senaat gestemde bepaling bijtreedt, ontveins ik mij niet dat ook de Kamer het amendement zal stemmen.

De achtbare minister beweert dat de kennis der Nederlandsche taal in 't leger aanzienlijke vorderingen maakt. Dus begrijpt men er dat het van belang is die taal machtig te worden. Ik heb zulks met veel genoegen vernomen en druk de hoop uit dat de vorderingen grooter en grooter worden zullen : 't is om daarover te kunnen oordeelen, dat ik een amendement aanbied hetwelk iedereen zal toelaten over de vorderingen der officieren te oordeelen.

Ik stel dus voor, artikel 5 met eene § 3 aldus te volledigen :

« De regeering zal jaarlijks in het staatsblad de uitslagen afkondigen der examens van iedere klas candidaten, met opgave van 't getal behaalde punten, in iedere klas, voor ieder der twee landstalen, het Nederlandsch en het Fransch. »

Indien wij op die wijze zien dat men officier wordt met *geen enkel* of met slechts *weinige punten* voor de Nederlandsche taal behaald, dan zullen wij daaruit besluiten dat de tegenwoordige bekrachtiging niet voldoende is, en dan zullen wij de toepassing moeten vragen van 't stelsel dat door de *Indépendance* werd aanbevolen.

Ik twijfel dan ook niet of mijn amendement zal door iedereen goed onthaald worden.

Hr BARA. Ik zal tegen het ontwerp stemmen, want de bepaling van artikel 5 kan ik niet aannemen.

De achtbare minister van oorlog heeft gezegd dat het een verzoeningsamendement is hetwelk door den Senaat werd aangenomen, maar ik doe hem opmerken dat, uitgezonderd drie leden, gansch de linkerzijde van den Senaat tegen 't wetsontwerp heeft gestemd, de heer Graux bijbegrepen.

Hr COREMANS. Hoe logisch !

Hr BARA. De heer Graux had het amendement aangenomen in een stelsel dat een geheel vormde; maar van 't oogenblik dat de achtbare minister van justitie, uit naam der regeering sprekende toen de stemming op handen was, niet handhaafde wat hij aannam in den loop van 't debat was de minnelijke schikking verbroken.

Dus bestond er geene minnelijke schikking, en in de Kamer zullen we niet doen wat onze vrienden in den Senaat niet deden. Dat amendement is een amendement van de rechterzijde en van de regeering: het laat toe onrechtstreeks te doen wat men niet rechtstreeks durft doen.

De kamer had beslist dat de toekomende officier genoeg vlaamsch moest kennen om zich met zijne onderhoorigen te kunnen onderhouden. Welnu, dat is nu veranderd. Het amendement van den Senaat laat toe in het leger officieren te aanvaarden die geen woord Nederlandsch kennen !....

Hr COREMANS. Als eene mogelijkheid !

Hr BARA. Het zij zoo ! Maar dan verdwijnt de reden die de Kamer ingeroepen heeft.

Hr COREMANS. En de bekrachtiging der punten dan ?

Hr FRÈRE-ORBAN. Die bekrachtiging dient tot niets, wanneer de candidaat voor andere vakken punten genoeg bekomt.

Hr BARA. Wij stellen vast dat het amendement der Kamer gegrond was op de noodzakelijkheid die er voor de officieren bestaat om Nederlandsch te kennen : De Senaat heeft dat niet gewild. De candidaat zal in andere vakken de punten kunnen inhalen welke hij voor de Nederlandsche taal verliest.

Hr VISART. Men moedigt de studie van het Nederlandsch aan, in stede van ze verplichtend te maken.

Hr BARA. Het amendement kan nochtans de rechten der Walen krenken of hen van de graden berooven die hun toekomen.

Hr COREMANS. Die zijn onbekwaam !

Hr MAGIS. Verstaat gij Waalsch, mijnheer Coremans ?

Hr COREMANS. Zeer goed ! Nooit heb ik Walen ontmoet die ik niet begrijpen kon. (Gelach.)

Hr JUL. WARNANT. Omdat gij gedurende vijf of zes jaar te Luik hebt gewoond !

Hr Bara. Ik heb reeds geantwoord op het argument dat iemand onbekwaam is omdat hij slechts eene taal spreekt. Zijn de Engelsche, de Fransche, de Russische officieren, die geen Nederlandsch verstaan, dan onbekwaam ?

Hr Coremans. Die verstaan allen hunne soldaten.

Hr Bara. Gij vergist u ten volle. In Duitschland, in Frankrijk, in Engeland, treft men officieren aan die de taal van sommigen niet begrijpen. In Frankrijk, bijvoorbeeld, wordt de taal van Bretanje door de officieren uit het Noorder departement niet verstaan.

Hr Nothomb. Men bedoelt de Fransche taal, evenals de Duitsche, de Engelsche, enz , en niet de verschillende gewestspraken !

Hr Bara. In België zelf zult gij uw ideaal niet bereiken. Een Luikerwaal verstaat den Waal van Doornik niet. Reden te meer dat de Vlamingen hem niet zullen verstaan.

Wat het dagbladartikel betreft hetwelk men aangehaald heeft en waarin wordt beweerd dat officieren zich door hunne manschappen in de provincie Luxemburg niet konden doen verstaan ; ik twijfel er aan dat dit wel inderdaad zóo is. Men zou dat bezwaar ten anderen doen verdwijnen door de Waalsche onderofficieren voor eenigen tijd naar het Vlaamsche land te zenden en de Vlaamsche naar het Walenland.

Deze wet, ik herhaal het, wordt om politieke redenen opgedrongen ; wij weten van waar zij komt !

Indien, zooals gij beweert, de officier zich met zijne soldaten moet kunnen onderhouden, met nog meer reden is dat eene noodzakelijkheid voor de onderofficieren. die vijfmaal talrijker dan de officieren zijn.

Het amendement van den Senaat maakt eigenlijk op onrechtstreeksche wijze inbreuk op een grondwettig recht. Daardoor worden Walen en Vlamingen op een ongelijken voet gesteld. 't Is immers bekend met hoeveel moeite de Walen 't Nederlandsch aanleeren. (Tegenspraak, rechts.)

Gij kent de beide landstalen, heeren Vlamingen, maar gij zijt onbevoegd om ons te zeggen of het ons al dan niet mogelijk is de Nederlandsche taal te leeren spreken.

Hr Coremans. Wij besteden er den noodigen tijd en het noodige geld aan. Doe zooals wij, en gij zult de beide talen kunnen spreken!

Hr Delebecque. De Walen kunnen 't Nederlandsch aanleeren ; maar zij spreken het met veel moeite.

Hr Bara. Inderdaad ! Dat is ook 't geval met het Latijn : wij kennen het, maar wij zouden zelfs geen keukenlatijn kunnen spreken ! (Gelach.)

Hr Nothomb. Vele Walen spreken zeer goed Engelsch en Duitsch !

Hr Bara. Ik houd staande dat de Walen met veel moeite Neder-

landsch genoeg kunnen leeren om die taal te spreken. Eene taal te verstaan is niet het zelfde als ze te spreken.

Hr Frère-Orban. Vóor 1830, moest men Latijn kunnen. Sommige leergangen werden in die taal gegeven.

Hr Bara. Gij hebt het recht niet, ambten van den Staat te doen afhangen van de kennis der beide landstalen : dat was eene der grieven die de Omwenteling van 1830 hebben doen uitbarsten.

Uwe wet bevoordeelt de Vlaamsche leerlingen die Fransch kennen. Zij zullen de school verlaten met een grooter getal punten, dank zij die kennis der beide landstalen, en dat kan op hunne gansche loopbaan invloed uitoefenen.

Ziende dat de Vlamingen 10 punten vooruit hebben, zullen de Walen zich niet meer aanbieden voor de militaire school !

Hr Coremans. De Walen zijn slimmer dan dat : nu reeds leggen zij zich toe op de studie van de Nederlandsche taal.

Hr Frère-Orban. Men moet hen volle vrijheid laten.

Hr Bara. Ik beschouw het als een slecht iets, een gedeelte van 's lands jongelingen buiten 't leger te sluiten.

Hr Delaet. Dat is de quæstie niet !

Hr Bara. De militaire loopbaan is al zoo schitterend niet : de Waalsche bevolkingen zullen geen belang meer stellen in 't leger en gij zult aldus een kostbaar bestanddeel verliezen.

Na 't leger, zal men die maatregelen voor de burgerlijke ambtenaars voorstellen. Reeds nu worden de Walen uit het bestuur gebannen in 't Vlaamsche gedeelte des lands, en in de andere helft moeten zij mededingen met de Vlamingen.

Dat is een gevaarlijke toestand, die verdient afgekeurd te worden. Men kan 't onderwijs van 't Nederlandsch bevorderen door bestuurlijke maatregelen ; maar 't wetsontwerp was nutteloos. Ik weet wel dat het zal aangenomen worden, maar niet zonder protest van mijnentwege en, ik ben er van overtuigd, niet zonder protest van velen mijner vrienden. (*Zeer wel ! Levendige goedkeuring, links.*)

Hr Begerem. Ik was voornemens te stemmen tegen het door den Senaat gewijzigd artikel 5, maar om gansch tegenovergestelde redenen dan die van den heer Bara.

Ik acht het eene noodzakelijkheid, door 't gezond verstand ingegeven, dat de officier den soldaat kunne verstaan. Wanneer men den last en de verantwoordelijkheid van 't commando heeft, dan moet men zijn mandaat behoorlijk kunnen vervullen. De heer Hanssens heeft bewezen dat het wetsontwerp eene noodzakelijkheid is en 't leger heeft het zeer goed onthaald. Wij allen kennen officieren die Nederlandsch hebben geleerd toen zij in Vlaanderen in bezetting lagen.

Hr Bara. Waartoe dient deze wet dan ?

Hr Begerem. Een opsteller der *Indépendance* heeft, tijdens de groote oefeningen in Luxemburg, doen uitschijnen hoe noodig het is dat de officier zijne ondergeschikten versta. Wat meer is, ik zal u de meening aanhalen van een ander uwer dagbladen...

Hr Bara. Op dat punt behoort het niet tot de onzen ! (*Gelach, rechts*).

Hr Begerem. Het wordt nogtans ondersteund door uwe beste politieke vrienden, door degenen welke ik en mijne vrienden uit Gent in deze vergadering hebben vervangen en... die de voornaamste opstellers der *Flandre libérale* zijn. (*Gelach, rechts. — Onderbreking, links.*)

O ! dat hindert u, ik weet het ; maar uwe onderbrekingen zullen mij niet beletten te lezen wat de *Flandre libérale* daarover heeft geschreven. Zij heeft geschreven : « 't Is nuttig, ja noodig, dat de officieren de Nederlandsche taal kennen. »

Hr Bara. Alle katholieke Waalsche bladen hebben het tegendeel gezegd.

Hr Begerem. Wie heeft beter dan de achtbare heer Nothomb aangetoond hoe noodig het is in 't leger te verwekken wat zijne groote kracht uitmaakt : de gemeenschap van gevoelens in de groote krijgsfamilie ?

Artikel 3 van het oorspronkelijk ontwerp erkende die gemeenschap, ofschoon slechts de eerste beginselen van 't Nederlandsch eischende. De Senaat heeft dat artikel verworpen en vervangen door een amendement hetwelk de billijke grieven der Vlamingen gedeeltelijk miskent.

Dit amendement door den heer Graux aangeboden, werd gestemd uit geest van verzoening, wat den heer Graux echter niet belet heeft tegen de wet te stemmen. (*Gelach.*)

Hr Hanssens. Gij vergist u : de heer Graux heeft zich onthouden.

Hr Begerem. Volgens mij, is het door den Senaat gewijzigd artikel niet voldoende en ik zal er tegen stemmen, tenzij het verbeterd wordt door het amendement van den heer Coremans, hetwelk strekt om met deze wettige bepaling eene proef te nemen en haar een tijdelijk karakter te geven. Op die wijze zullen wij zien of de jongelingen die officier wenschen te worden een genoegzaam getal punten bekomen om ons alle waarborgen te geven.

Hr Bara. Het amendement van den heer Coremans is strijdig met hetgeen door den Senaat werd gestemd. Hij stelt eene proefneming voor, met dien verstande dat, zoo de proef mislukt, de wet veranderd zal worden. De bepaling dat het niet bekomen van een minimum punten voor het Nederlandsch, eene reden van uitsluiting zou zijn, werd door den Senaat verworpen.

Thans wil men die bepaling behouden en men houdt zich het

6

recht voor het Nederlandsch desnoods verplichtend te zullen maken. Al wie de drie vierden der punten niet bekomt, zal afgewezen worden ! 't Is eene ware bedreiging !

Hr Coremans. Ik heb niets dergelijks gezegd.

Hr Voorzitter. Ik doe den heer Bara opmerken dat het amendement enkel vraagt dat het Staatsblad ieder jaar de uitslagen der examens afkondige.

Hr Bara. Ja, mijnheer de voorzitter, maar de uitleggingen der heeren Coremans en Begerem geven er de beteekenis aan welke ik aanduid. Want, worden de proeven ontoereikend bevonden, dan zal men tot het eerste stelsel der Kamer terugkeeren.

Hr Coremans. Ja zeker ! (Gerucht links.)

Hr Hanssens. De middenafdeeling heeft het amendement van den heer Graux eenparig goedgekeurd. Ik moet doen opmerken dat de denkbeelden van dien achtbaren vriend, verre van overdreven te zijn, doorgaans zeer verzoenend zijn.

Misschien ware het belangwekkend te onderzoeken waarom de Vlaamsche gewestspraken zoo talrijk geworden zijn ; maar 't is voor 't oogenblik de quæstie niet en het valt niet te ontkennen dat de Nederlandsche letterkunde sedert 1830 merkwaardige werken heeft voortgebracht.

Men moet beletten dat er een noodlottige slag aan onze nationaliteit worde toegebracht, en daarom is 't noodig al hare bestanddeelen te eerbiedigen.

De heer Tardieu die in 1882 de veldoefeningen in de provincie Luxemburg bijwoonde, heeft in de *Indépendance belge* zeer duidelijk opgesomd welke kennissen de Belgische officier diende te bezitten. Hij deed uitschijnen hoe noodig het was dat de soldaat de officieren en dat de officieren den soldaat kunnen verstaan.

In Februari laatstleden schreef een generaal van ons leger mij dat de kennis van de Nederlandsche taal onontbeerlijk was. De kolonel van een linie-regiment beklaagde zich er over dat hij te weinig Vlaamsche instructeurs bezat. Hij voegde er bij dat zulke staat van zaken een wezenlijk gevaar zou worden tegenover den vijand. En die officier is geen Vlaming : hij sprak uitsluitend met het oog op de krijgszaken.

De nieuwe wet zal dien toestand verbeteren. Ik verberg het niet : de bepalingen welke de Kamer gestemd had waren volgens mij beter dan het amendement van den Senaat.

Zoodra eene moeilijkheid zich voordoet, moet men ze eerlijk onderzoeken.

De Senaat heeft gemeend dat de voorwaarde van een minimum punten die voor de Nederlandsche taal vereischt worden op straf van uitsluiting, niet grondwettig was, en heeft ze laten wegvallen. De heer Bara vreest dat de aanvaarding van het amendement des Senaats de Walen voortaan zal benadeelen.

Ik geloof veeleer het tegendeel. Het amendement stelt de eerste beginselen van het Nederlandsch met de grondige kennis van het Fransch gelijk. De Vlamingen die uit Vlaamsche colleges komen, zouden wel eens niet even goed met het Fransch als de Walen kunnen bekend zijn.

Hr BARA. Al de leerlingen der militaire school kennen zeer goed Fransch ! Wat gij daar zegt is dus niet ernstig !

Hr HANSSENS. Merk op dat het onderwijs in onze Vlaamsche middelbare gestichten nog niet is ingericht volgens de wet van 1883, die door onze vrienden werd gestemd.

Als de Walen zullen spreken met leerlingen die Vlaamsch kennen, dan zal het hun, naar mijn oordeel, gemakkelijk zijn het weinige van die taal te leeren, dat men van hen vergt. Is 't niet deze wijze om talen aan te leeren welke men overal tracht in te voeren in plaats van degene volgens welke men talen leert bij middel van woordenboeken ?

Het ontwerp zal eenen wezenlijken dienst bewijzen aan 't leger, door nauwer de vriendschapsbanden te sluiten, tusschen degenen die het samenstellen en die elkander zullen kunnen verstaan en zich onderling hunne indrukken mededeelen.

Zonder mij in te laten met den militairen kant der zaak, wensch ik te herinneren dat onze officieren de krijgsraden uitmaken. Hoe kunnen deze officieren, geroepen om hunne ondergeschikten te vonnissen, het in volle zekerheid van geweten doen, wanneer zij de beschuldigden niet verstaan ?

Gij weet insgelijks in welke bewoordingen de Vlaamsche liberale vereenigingen zich tot ons gewend hebben.

Hr BARA. Die vereenigingen maken de liberale partij niet uit !

Hr COREMANS. De Vlamingen tellen voor niets in de liberale partij ! Met den Vlaming mag men handelen zooals men wil !

Hr FRÈRE-ORBAN. De Walen hebben zich insgelijks tot ons gewend in eenen tegenovergestelden zin.

Hr LOSLEVER. Niet zonder aarzeling hebben wij onlangs over dat vraagstuk gestemd. Wij moeten de belangen onzer Waalsche en Vlaamsche landgenooten doen overeenstemmen met het belang des legers.

In vredestijd gebeuren er niets dan wapenoefeningen van verschillenden aard, en de soldaat wordt soms op ruwe wijze behandeld en men weet dat de onderofficier zich zeer goed in alle talen weet boos te maken ! (Gelach.) En dikwijls heb ik te Verviers gezien hoe treurig het was dat de soldaat zijne oversten niet verstond !

Doch de bezwaren zouden nog veel grooter zijn indien er een oorlog ontstond. Nog niet zeer lang, moest een gedeelte van 't regiment der genie zich naar 't Hooge Veen begeven om eenen

brand af te zonderen ; toen heeft men gezien van hoeveel belang de kennis van beide talen kon wezen en welke gevaren een eenvoudig misverstand kan veroorzaken !

De heer Graux heeft een verzoeningsamendement voorgesteld, waarbij voor den Waalschen officier de verplichte kennis van de Nederlandsche taal niet wordt geëischt. Dat amendement zal ik stemmen.

Ik beken dat ik het ook stem omdat ik niet kan nalaten de linkerzijde te verdenken in dit alles te handelen uit partijbelang... (Uitroepingen, links.)

Hr BARA. Wij hebben het ontwerp niet aangeboden ! Men heeft ons op dat terrein uitgedaagd !

Hr LOSLEVER. Wat deden de Luiksche liberalen ten opzichte van den heer Hanssens ? Hoe heeft men hem beloond voor zijn moedig gedrag ? En heeft de heer Graux zich niet onthouden bij de stemming over zijn eigen amendement ?

Hr FRÈRE-ORBAN. Hij heeft gezegd waarom !

Hr LOSLEVER. Ook druk ik slechts een vermoeden uit ! (Gerucht links.)

Hr BARA. Ge tracht u zelf uit den slag te trekken.

Hr LOSLEVER. Ik heb gezegd om welke reden ik het amendement van den heer Graux zal stemmen; maar ik kan mij niet vereenigen met dit van den heer Coremans, waarin ik, even als de heer Bara, eene bedreiging ten opzichte der Walen zie.

— De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Art. 1 wordt zonder discussie aangenomen.

Art. 2. Het programma zal, voor al de candidaten overeenkomen met het programma van de rhetorica der humaniora of met dit van de eerste klas der professionneele afdeeling, en noodzakelijk bevatten :

1° De grondige kennis der Fransche taal (of der Nederlandsche taal) in het opzicht van taal- en letterkunde ;

2° De kennis van het *Latijn* of van eene andere levende taal, die eene andere moet zijn dan die waarover de candidaat gewenscht heeft zijn hoofdexamen te onderstaan ;

3° Enz.

Hr VOORZITTER. De heer Carlier stelt een amendement voor om uit § 2 de kennis van 't Latijn te schrappen.

Hr CARLIER. Wij allen erkennen dat het noodig is de kennis der levende talen uit te breiden. Dus mag men de candidaten geen Latijn laten kiezen.

Minister PONTUS. Ik kan het amendement niet aanvaarden, want het zou het gansche stelsel der wet omverre werpen.

— Het amendement wordt verworpen en artikel 2 aangenomen.

Bij artikel 5 : « In de militaire school en in de regimentscholen

zal het Nederlandsch op zoo eene wijze aangeleerd worden dat al de aspirant-officieren eene voldoende kennis dier taal kunnen verwerven.

» Te beginnen met 1 Januari 1892 zal er voor de examens die de aspirant-officieren moeten afleggen vooraleer tot onderluitenant te worden benoemd, aan de practische kennis en de eerste begrippen van Nederlandsch een gelijk getal punten toegekend worden als aan de kennis van het Fransch. »

Hr Voorzitter. Hier komt het amendement van den heer Coremans, hetwelk een § 3 van 't artikel zou uitmaken. Treedt de regeering dat amendement bij ?

Minister Pontus. Ik verklaar het amendement bij te treden met deze beteekenis dat het alleenlijk diene om inlichtingen te verschaffen.

Hr Paternoster. Doch met dezelfde bedoeling als de heer Coremans.

Het amendement wordt goedgekeurd met 55 stemmen tegen 39. Van de linkerzijde stemmen voor de heeren Buls (Brussel), de Stuers (Oostende).

Het wetsontwerp wordt in zijn geheel aangenomen met 63 stemmen tegen 31. Van de linkerzijde stemmen voor Buls, de Stuers, Guillery (Brussel), Hanssens (Luik). De katholieke vertegenwoordigers van Nijvel stemmen tegen met de linkerzijde.

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

I.

Hoogeschool Brussel. — De inrichting van eenen leergang van Nederlandsche rechtstaal is besloten voor October e. k.

II.

Gouwdagen.

Lier, 9 *April.* — De katholieke vlaamsche studentenjeugd hield in deze stad een vlaamschen gouwdag die geleid werd door studenten van de Lovensche Hoogeschool. Het getal aanwezige leerlingen van de collegiën van Hoogstraten, Herenthals, Geel, Turnhout, ook van Mechelen en Antwerpen die in den morgen te voet naar Lier waren getrokken, wordt geschat op 4 à 500. Het huis van den katholieken kring was bevlagd. Op de Groote Markt werden de vlaamsche liederen : « *Vlaamsche Leeuw* », « *Mijn Vlaanderen* » en anderen aangeheven. De geestdrift was algemeen. De zitting, om half twee geopend, werd gesloten om 4 uren. Als sprekers traden op : de heeren Aug. Laporta (Lier), Huibr. Peeters (Antwerpen), Lod. Plessers (uit Limburg), Alf. Hendrickx (Loven), H. Peeters (Antwerpen) en Bolsens (Temsche).

Deze laatste, student in de rechten te Loven, sprak over den vooruitgang van den studentenkamp. « Zóo knaap, zóo man ! » Daarom werken wij van nu af om ons zelf te vervlaamschen, om het hatelijke *signum* uit onze collegies te verbannen en later volop voor de vaderlandsche zaak te werken.

De heer Alf. Henderickx (Antwerpen), insgelijks student in de rechten te Loven, besprak de drie grondbeginselen der collegiejeugd : « katholiek, volksgezind, vlaamschgezind. » —

* * *

Op 15 April werd een gouwdag gehouden te *Peer* voor de leerlingen der vrije middelbare scholen van Limburg, en op 10 April ll., te *Loven* voor de leerlingen van Brabant.

Op eerstgenoemden, voorgezeten door den heer L. Plessers en den advocaat A. Pauwels van Antwerpen, verklaarde de schrijver J. Smets dat er in het lager onderwijs, sedert den gouwdag van verleden jaar, veel veranderd was. Op voorstel van den heer Arnold Jozef Hendrix werd besloten verzoekschriften te sturen ten einde de verwijdering uit Limburg te bekomen van de Waalsche gendarmen, tolbedienden, ontvangers der belastingen, beambten der Staatsspoorwegen.

Door den heer Lod. Plessers werd voorgesteld, met het oog op de algeheele verfransching van het gerechtswezen in Limburg, te vragen :

1° Dat bij het gerecht te Luik eene Vlaamsche kamer gevoegd worde voor de Limburgers ;

2° Dat het wetsontwerp Coremans nog vóor de kiezingen onverbrokkeld gestemd worde.

Een « Verslag omtrent de veranderingen op Vlaamsch gebied ingebracht in het onderwijs van Limburg » werd op dezen gouwdag voorgelezen. (1)

ST-TRUIDEN.

I. *Seminarie.*

1° Sedert het groot verlof zijn er twee leeraren voor het Vlaamsch.

2° Het Vlaamsch telt mee voor den prijs van Uitmuntendheid in alle klassen, en in de Rethorika zelfs voor het Diploma.

3° In verscheidene klassen wordt de Vlaamsche les niet meer gedurende 3/4 uurs, maar van 8-9 of 3-4 gegeven.

4° In alle klassen hebben, zoo Walen als Vlamingen, tweemaal Vlaamsche les per week.

5° In de wijsbegeerte wordt de helft der punten in 't Vlaamsch vereischt, evenals in andere vakken.

6° De Vlaamsche boekerij, verleden jaar ingericht, is fel bezocht.

7° De stemming der Vlaamsche leeraars is in 't algemeen zeer goed.

8° Vele Vlaamsche studenten dragen dasspelden met den Vlaamschen leeuw op. Eenige Walen om hiermede te spotten, deden ook zoo; maar droegen den leeuw met den kop omlaag. De heer bestierder heeft dit verboden.

9° Men is zeer tevreden over den heer bestierder onder Vlaamsch opzicht

(1) Overgenomen uit *Het Recht* (Antwerpen, n[r] 22 April 1888.)

Doch de brievenhuisjes (enveloppen) waar Vlaamsche leuzen op staan, worden niet toegelaten.

10° Een dag mag men Vlaamsch spreken, doch de andere dagen als men soms Vlaamsch spreekt is de overheid hier niet streng op.

II. *College.*

1° 't Getal punten per jaar in de moedertaal voor de uitmuntendheid te winnen werd van 100 tot 160 verhoogd.

2° Een enkel uur Vlaamsch per week in de 5e klas.

3° De wet Coremans van 15 Juni 83 voor de vakken van Engelsch, Duitsch, Geschiedenis en Aardrijkskunde is nog niet toegepast.

4° De professoren van 4e, 5e en 6e klas geven zich veel moeite om de aardrijkskundige namen in beide talen te geven.

5° De Godsdienstles is bijna geheel in het Vlaamsch gegeven.

III. *Normaalschool.*

Meestal dezelfde staat.

BORGLOON.

Veel fransch, weinig veranderd.

HASSELT. I. *Normaalschool voor Meesteressen.*

Weinig veranderd, reeds zeer goed verleden jaar:

1° Men leert vlaamsche zangen en de benamingen die in de muziek voorkomen.

2° De teekenkunde wordt in het Vlaamsch gegeven.

II. *Zusterkens der H. Kindschheid.*

Niets of weinig veranderd. Redelijk slecht.

III. *St-Jozefsgesticht.*

1° De Diploma's der congregatie zijn in 't Vlaamsch of Fransch naar verlangen der leerlingen.

2° Wie eerste is in het Vlaamsch krijgt op het einde van den trimester eene Vlaamsche kaart tot bewijs.

3° Het genootschap opgericht binnen het gesticht en genaamd: Vlaamsche Bloemengaard, is zeer bloeiend

4° De taalfouten in Vlaamsche prijskampen gemaakt zijn in rekening gehouden voor het verlies van punten.

IV. *Atheneum.*

Niets veranderd. Alles gaat toe volgens de bevelen van 's lands bestuur.

V. *Urselienen.*

Alles blijft er op denzelfden voet voortgaan

TONGEREN. *St-Jozefsgesticht.*

Zeer weinig veranderd. Verfranscht als verleden jaar.

1° De bestierder is het vlaamsch zeer genegen; maar 't hooger bestier belet hem ingevolge te handelen.

2° In Mei of Juni wordt voor de *eerste maal* een Vlaamsch drama voorgedragen.

3° Het hoofdpersoneel is zeer onverschillig aangaande de Vlaamsche taal. Zeer betreurenswaardig, want nergens is meer stof om Vlaamsch te scheppen dan daar, waar niet den Vlaamsche harten kloppen, maar fransche tongen spreken moeten.

MAASEIK. I. *Middelbare School.*

Alles is nagenoeg op Vlaamschen voet ingericht. Alleen de Wiskunde wordt door het Fransch onderwezen.

II. *Urselienen.*

Als verleden jaar. Voorliefde voor de Fransche taal.

BREE. *St-Michielsgesticht.*

Op Vlaamschen voet ingericht.

PEER. *St-Lambertusgesticht.*

Ook op Vlaamschen voet ingericht.

Opgemaakt, Bree, 11 April 1888.

ONZE TAAL IN HET LEGER.

Militaire school, Brussel. — In het a. s. examen, zal nogmaals het *Nederlandsch* op gelijken voet staan met *Duitsch, Engelsch* en *Latijn*. Het is dus *niet verplichtend* en komt bijgevolg, met 15 punten, slechts als bijvak in aanmerking. De Fransche taal behoort tot de *verplichtende* vakken met **26** PUNTEN.

De Brusselsche gestichten van onderwijs, zooals het collegie der Jezuïeten « *Saint-Louis*, » de school Rachez en anderen, die telkens een aantal leerlingen naar dat examen zenden, hebben er dus volstrekt geen ziertje belang bij een leergang voor Nederlandsche taal- en letterkunde te openen.

N. B. — Bij ernstige toepassing der nieuwe, zoo even gestemde wet, zullen ze wel verplicht zijn er mede af te rekenen.

ELDERS.

NEDERLAND.

Het *Willems-Fonds* wint hier veld. De 3e afdeeling werd gesticht te *Leiden*, en op 19 Maart ll., plechtig ingesteld door de heeren Vuylsteke en Fredericq (Gent), Jan Van Ryswyck (Antwerpen).

Professor Matthijs de Vries was aanwezig.

« Men noeme mij geen idealist » sprak de geleerde, in Noord en Zuid zoo hartelijk geliefde man — en toch hij was het — schreef de *Kleine Gazet* — en wel in den echten zin des woords. Zijne gansche rede was een gloeiende toost op de Nederlandsche nationaliteit; het was een juichkreet, een bemoedigende handdruk tevens. In sprekers jeugd werden hij en anderen uitgelachen om wat men noemde « heulen met de Belgen : » doch waar men toen om lachte, zijn thans feiten ; de eenheid van taal siert zich thans met de toen onmogelijk gedachte eenheid van spelling. Dat gaf bemoediging, ook aan de jonge afdeeling, en deze zou die noodig kunnen hebben voor de groote roeping, welke haar wacht ; want het geldt niet slechts eene taal, het geldt eene nationaliteit, den Nederlandschen stam, *die zoo'n schoone toekomst heeft*.

» In Nederland en België, wel is waar, bestaat die stam slechts uit een 7 millioenen menschen ; doch zie naar Indië, waar een volk van millioenen langzaam wordt geannexeerd : naar Amerika, waar duizenden onze taal spreken en de besten der bevolking zich beroemen tot onzen stam te behooren ; naar Zuid-Afrika, waarvan met recht mag worden verwacht, dat eerlang het Nederlandsch aldaar, en niet het Engelsch, de algemeene taal zal worden. Deze feiten in den vreemde, met die van eene bloeiende wetenschap en letterkunde ten onzent, geven recht te beweren *dat die nationaliteit eene toekomst heeft*.

» Om die nationaliteit, die dus niet is een « nation éteinte, » maar veeleer eene die uit den slaap ontwaakt, te verheffen, moeten allen samenwerken, niet slechts om ons zelven maar om de menschheid. De Nederlandsche nationaliteit toch is een beginsel, het beginsel der vrijheid. Op onzen grond, in den tachtigjarigen oorlog geboren, heeft dat beginsel van daar uit, veroveringen gemaakt over de wereld, naar Engeland en Amerika, waar thans die vrijheid zoozeer bloeit.

Moge ook de Leidsche jonge afdeeling iets tot de bereiking van dat ideaal bijdragen ! »

Een donderend « Wien Neerlandsch bloed » dankte spreker voor zijne heerlijke rede.

N' 3. Deel V. 1 Juni 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER NEDERLANDSCHE TAAL IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

XXVIII.

BRABANT.

III.

WATERMAAL.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	2096	2434	Nederlandsch en Duitsch	00	1
Fransch	47	388	De drie talen . . .	00	20
Nederl. en Fransch .	82	586	Geene der drie talen.	00	00
Duitsch	7	00	Kinderen beneden de 2 j.	—	205
Fransch en Duitsch.	00	24			

Boutsfort of Boutsvoorden (niet *Boïtsfort* of *Boschvoorden* zooals gewoonlijk geschreven wordt,) is slechts een gehucht van Watermaal, maar overtreft verreweg de gemeente voor de getalsterkte der bevolking en onder menig ander opzicht.

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Al de gedrukte en geschrevene stukken ; Fransch.

Bestuur. — De briefwisselingen met de hoogere besturen : Fransch. — Nederlandsche stukken, die *soms* van deze uitgaan, worden door den heer burgemeester Wiener teruggezonden. Op Nederlandsche brieven van bijzondere personen wordt in die taal geantwoord.

Plakbrieven : meestal in de beide talen. Gedrukte stukken bestemd voor militie, belastingen, onderwijs : tweetalig ; doch de Fransche tekst wordt ingevuld. Burgerlijke stand : enkele stukken in het Nederlandsch. *Fransche* getuigschriften omtrent gedrag en zeden.

Stempel : Fransch.

De Fransche taal wint veel veld ; zij is, in bestuur en onderwijs, de hoofdtaal geworden. Begoede lieden en hoofdambtenaren uit Brussel houden hier hun zomerverblijf.

VILVOORDEN.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	4,013	3,974	Nederlandsch en Duitsch	34	68
Fransch	875	359	De drie talen . . .	40	109
Nederl. en Fransch .	1,456	3,134	Geene der drie talen .	41	00
Duitsch	4	2	Kinderen beneden de 2 j.	—	501
Fransch en Duitsch .	53	55			

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Al de geschrevene en gedrukte stukken : Fransch.

Bestuur. — Fransche briefwisseling met andere gemeenten en met de hoogere besturen. Nederlandsche brieven worden in die taal beantwoord ; maar al de uitgaande stukken zijn opgesteld in het Fransch. Fransche en tweetalige plakbrieven.

Van de bescheiden omtrent zaken van militie, onderwijs, weldadigheid, burgerlijke stand, belastingen, enz., zijn enkelen tweetalig, doch worden ingevuld in het Fransch.

Stempel : Fransch.

LOVEN.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	20,818	21,771	Nederl. en Duitsch	22	40
Fransch . . .	1,086	1,715	De drie talen . .	52	159
Nederl. en Fransch	9,133	10,051	Geene der drie talen	7	134
Duitsch . . .	31	95	Kinderen beneden de 2 j	—	1,846
Fransch en Duitsch	42	82			

Raad. — Niemand spreekt Nederlandsch in de raadszittingen.— Processen-verbaal, uitnoodigingsbrieven, boek der beraadslagingen : Fransch.

Gemeente-bulletijn : Fransch.

Bestuur. — De briefwisseling met de hoogere besturen en andere gemeenten : Fransch. De uitgaande mededeelingen voor bijzondere personen : Fransch. In 't Nederlandsch wordt echter gewoonlijk geantwoord op Nederlandsche brieven. Ten stadhuize berust nog een oude voorraad brievenpapier met Nederlandsche opschriften ; soms wordt daarvan gebruik gemaakt.

De plakbrieven verschijnen doorgaans in de beide talen, maar de uitsluitend fransche mogen echter niet beschouwd worden als uitzonderingen. De stukken betreffende het onderwijs zijn Fransch. Militiepapieren : Fransch. Politiepapieren : Fransch, ook de getuigschriften afgegeven aan burgers die geen Fransch kennen. De aanslagbrieven, belastingen, enz., zijn gedrukt in de twee talen ; maar de fransche tekst alleen wordt ingevuld. Enkele kohieren voor werken en leveringen zijn tweetalig. Op alle in 't Nederlandsch gestelde verzoek- of vertoogschriften bestemd voor de hoogere overheid, wordt gesteld : *Vu pour légalisation de la signature de M... apposée ci-dessus. Louvain, le.., le Bourgmestre.*

De hoofdtaal ten stadhuize is, met éen woord, de Fransche.

Stempel : Fransch.

Sedert 1886 zijn de stukken (plak- en oproepingsbrieven) bestemd voor de burgerwacht, wederom tweetalig. Eenigen tijd vroeger gaf de kolonel, door de klachten van vele vlaamsche burgers in het nauw gebracht, *ab irato* zijn ontslag van lid van het Willems-Fonds.

In den aanvang van het jaar 1887 werd aangekondigd dat de boeken en geschriften van den burgerlijken stand voortaan tweetalig zouden zijn, dat de belanghebbende burger zou mogen kiezen tusschen Nederlandsch en Fransch. Wij weten niet of die belofte thans vervuld is ; doch de geschrevene huwelijksaankondigingen worden voortdurend uitsluitend in het Fransch opgesteld en uittreksels van den burgerlijken stand in 't Fransch afgegeven, op Fransche formulieren.

Op 't Athenæum en op 's Rijks middelbare meisjesschool treft men geene andere tenzij Fransche opschriften aan (1877). Dat is ook het geval met de politiebureelen : *poste de police. Service de la propreté (!) publique....* Op en in de gebouwen der rechtbank (Nieuwstraat) treft men geen Nederlandsch opschrift aan (1877). Feiten van dien aard moeten ons overigens niet verwonderen in eene stad, waar de procureur des Konings en de hoofd-commissaris van politie uitsluitend fransche opvorderingen sturen tot betaling van boeten of tot aanzuivering van gevangenisstraf. (Rechtbank van enkele politie !...)

HALLE.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	6,472	6,854	Nederl. en Duitsch	00	00
Fransch	243	308	De drie talen . .	00	18
Nederl. en Fransch .	865	1486	Geene der drie talen	34	40
Duitsch.	8	00	Kinderen beneden de 2 j.	—	564
Fransch en Duitsch .	11	5			

Raad. — Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. — Bijeenroepingsbrieven, processen-verbaal, boek der beraadslagingen, enz. : uitsluitend Fransch.

Bestuur. — Uitgaande brieven : Fransch, zoowel voor bijzondere personen als voor hoogere besturen. Op Nederlandsche brieven wordt doorgaans geantwoord in het Nederlandsch. Plakbrieven : bij uitzondering tweetalig. Alle andere stukken : Fransch.

Stempel : Fransch.

Naamplaten der straten op éene na : Fransch.

Alhoewel het kanton Halle uitsluitend Vlaamsche gemeenten telt, op twee uitzonderingen na (Bierk en Sinte-Renelde) geschiedt de rechtspleging in het Fransch.

De vrederechter is « een Waal die een weinigje Vlaamsch verstaat en het bitter luttel spreekt. De deurwaarder staat hem gedurig ter zijde om ondervragingen, getuigenissen, enz. te vertolken » (20 Augustus 1884). Op heden, Mei 1888, is niets veranderd in de rechtspleging : zij is Fransch gebleven.

De vlaamsche gemeente *Lembeek* wordt bestuurd in het Fransch.

Te Halle en te Lembeek predikt de geestelijkheid soms in het Fransch. In de andere gemeenten van het kanton, behalve te Bierk en te Saintes, uitsluitend in het Nederlandsch.

De besturende klasse, of hoe men het noemen wil, de leidende standen der meeste gemeenten, schrijven en lezen slechts Fransch.

Te Lembeek is de voertaal van het lager onderwijs de Nederlandsche; echter wordt hier en overal in die streek veel prijs gehecht aan het Fransch, naar men beweert uit hoofde der dagelijksche betrekkingen met de aanpalende waalsche grensgemeenten (1884).

In dat gewest worden vele waalsche, niet Nederlandsch sprekende beambten aangetroffen.

De gemeente *Heikruis* (fr. *Hautecroix*) gelegen op de taalgrens, is nog Vlaamsch. Zij telde, in 1880, 13 Waalsch of Fransch sprekenden en 134 tweetaligen tegen 813 uitsluitend Nederlandsch sprekenden.

In 1885 bedienden zich al de raadsleden van de volkstaal en de verslagen werden opgesteld in het Nederlandsch. Nu eens werd in deze taal dan eens in het Fransch geschreven aan de hoogere besturen die altijd gebruik maken van het Fransch.

Die toestand bleef tot heden ongewijzigd. De boeken van den burgerlijken stand : Nederlandsch ; ook de plakbrieven. Daarentegen waren en bleven Fransch : de stukken voor militie, belastingen, werken, leveringen, onderwijs.

Stempel : Fransch.

In 1880 telden :

	Fransch spr.	Tweetaligen	Nederl. spr.
Beert (*Brages*)	3	21	453
Bellingen	5	68	512
Bogaarden	4	90	459
Dworp (*Tourneppe*)	6	418	3709
Galmaarden (*Gammérages*)	7	49	2196
Herfelingen	00	256	1505
Herne (*Hérinnes*)	18	114	3443
Tollenbeek	00	236	2152

In deze plaatsen is de toestand onzer taal in het bestuur nagenoeg dezelfde als te Heikruis. Tollenbeek bezit een Nederlandschen

stempel. Bellingen voert uitsluitend Fransche briefwisseling met de provinciale diensten en andere hoogere besturen. De briefopschriften zijn overal in 't Fransch gedrukt.

Over het algemeen is het, in het kanton Halle, met het oog op de toekomst, niet al te best gesteld met de taal der Vlamingen. Van de uitvoering der taalwet van 22 Mei 1878 is hier tot heden geene spraak. Gansch het gerechtswezen is Fransch. Met elk jaar, tot overmaat van onheil, verkrijgt het Fransch eene steeds ruimer wordende plaats zoowel in het officiëel als in het katholiek *lager* onderwijs.

Wij zullen niet meer spreken van de burgerij : een aanzienlijk aantal kinderen en jonge lieden stoomen dagelijks naar Brussel, waar zij stellig niet veel Nederlandsch zullen leeren in de middelbare scholen of collegiën....

AARSCHOT.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . .	4,107	4,676	Nederl. en Duitsch .	1	00
Fransch	12	62	De drie talen. . .	1	2
Nederl. en Fransch.	251	303	Geene der drie talen	00	1
Duitsch	2	00	Kinderen beneden de 2 j.	00	334
Fransch en Duitsch .	1	00			

In den Raad wordt Nederlandsch gesproken ; het boek der beraadslagingen is Nederlandsch.

Bestuur. — Voor de briefwisseling met bijzondere personen wordt meestal 't Nederlandsch gebezigd. Nederlandsche briefopschriften.

De hoogere besturen schrijven in 't Fransch aan deze gemeente, welke in die taal antwoordt ; maar dat is niet het geval voor hare uitgaande brieven gericht tot andere gemeentebesturen of tot de ministeriën. Die zijn gewoonlijk Nederlandsch.

Plakbrieven : Nederlandsch of tweetalig. Burgerlijke stand : Nederlandsch. Getuigschriften : Nederlandsch of Fransch, volgens het geval. Militiepapieren : Fransch. Kohieren voor werken en leveringen : Nederlandsch. Belastingen : tweetalig.

Stempel : Fransch.

DIEST.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch. . .	6,104	5,133	Nederl. en Duitsch .	4	1
Fransch	244	206	De drie talen . . .	12	13
Nederl. en Fransch .	1,308	1.595	Geene der drie talen .	00	00
Duitsch	9	48	Kinderen beneden de 2 j.	—	398
Fransch en Duitsch .	5	5			

In den Raad wordt geen Nederlandsch gesproken. Het boek der beraadslagingen wordt gehouden in het Fransch.

Bestuur. — De meeste plakbrieven zijn tweetalig. Briefwisseling met het hooger bestuur : Fransch. Aan bijzondere personen wordt geantwoord in het Nederlandsch op Nederlandsche brieven.

De stukken omtrent militie, burgerlijke stand, onderwijs, geldwezen worden meest altijd aangevuld bij middel van het Fransch. Voor werken en leveringen van gering belang of bedrag wordt Nederlandsch gebruikt. De boekhouding geschiedt in het Fransch.

Stempel : Fransch.

TIENEN.

	1866	1888		1866	2880
Nederlandsch. . .	11,167	9,886	Nederl. en Duitsch .	5	6
Fransch	626	2,020	De drie talen . . .	4	26
Nederl. en Fransch .	332	1174	Geene der drie talen	10	2
Duitsch	13	10	Kinderen beneden de 2 j.	—	796
Fransch en Duitsch .	11	11			

Geen lid spreekt Nederlandsch in den Raad. De geschrevene en gedrukte stukken, 't boek der beraadslagingen : Fransch.

Bestuur. — Met hoogere besturen : Fransche briefwisseling. Nederlandsch schrijvende personen ontvangen doorgaans Nederlandsch antwoord, doch dat gebeurt niet altijd in de betrekkingen met vlaamsche gemeenten.

Van het politie-commissariaat gaan uitsluitend Fransche getuigschriften uit. Ook de politie-stempel is Fransch.

Plakbrieven, aankondigingen, enz.: Fransch of tweetalig.

Militiepapieren, stukken omtrent werken en leveringen, onderwijs, burgerlijke stand, belastingen, meest — om niet te zeggen altijd — Fransch of bij middel dier taal aangevuld. Briefopschriften, boekhouding : Fransch.

Stempel : Fransch.

De Brusselsche dagbladschrijvers noemen Tienen eene waalsche stad.

(*Wordt voortgezet*).

LE MOUVEMENT WALLON.

Hier volgen een paar stukken die in den *Taalstrijd* niet mogen ontbreken daar zij het doel en streven van de *Ligues Wallonnes* en van de *Waalsche socialisten* nogmaals in het helderste licht stellen. Het is bekend dat deze laatsten, die verleden jaar, in het Luikerland, den Gentenaar Anseele als een scheldnaam naar het hoofd wierpen *flamin*, *flamingant*, *nationaliste* en hem uitjouwden — met de Gentsche en Antwerpsche gezellen ietwat over hoop liggen. Wat ervan zij, één feit is ten stelligste bewezen ; d. i. dat *Ligues wallonnes* en *Ligues républicaines socialistes wallonnes*

het éene zijn in hunne liefde voor de Fransche Republiek, in hunnen haat tegen de Vlamingen. Deze hebben nogthans altijd en overal getracht uit hunne vreedzame taalbeweging alles te weeren wat maar eenigszins zou kunnen aanleiding geven tot de verspreiding van rassenhaat; in dezen engen, wij zullen zeggen barbaarschen zin zijn ze nooit werkzaam geweest. Nog op 14 Mei ll. schreef de *Liberale Vlaamsche Bond* van Brussel aan de fransche pers der hoofdstad : « *que la question flamande n'a ni ne peut avoir un caractère anti-wallon, et qu'elle doit être résolue non pas contre les wallons, mais avec eux, pour le plus grand bien de la Belgique* ».

Men vergelijke nu die vaderlandsche taal met het programma der zoo even gestichte *Fédération des ligues et sociétés wallonnes de l'arrondissement de Bruxelles*. Wij onderlijnen hier en daar.

I. — Programme. (art. 2 des statuts). — 1. Combattre toutes les revendications du parti flamingant qui méconnaîtront *l'extension acquise par la langue française en Belgique*, et qui ne seront pas fondées sur ce principe *de justice et de saine démocratie* : que les populations ne comprenant que la langue flamande ont le droit de recevoir les premiers éléments de l'instruction dans leur langue maternelle, et d'être, *autant que possible*, administrées et jugées dans cette même langue — SIMULTANÉMENT AVEC LE FRANÇAIS.

2. Défendre les droits acquis des fonctionnaires de l'Etat et des administrations provinciales ou communales — droits acquis que pourraient violer les mesures relatives à l'emploi des langues et notamment les lois du 17 août 1873, du 22 Mai 1878 et du 15 juin 1883.

3. *Favoriser la diffusion de la langue française, qui est déjà la langue habituelle des classes éclairées du pays, aussi bien dans les provinces flamandes que dans les provinces wallonnes*, et qui, par son universalité, est plus propre que le Néerlandais, non seulement à servir de véhicule aux idées de progrès, mais encore à faciliter et à développer les relations internationales.

II. — Moyens d'action (art. 3 des statuts). — La *Fédération* cherchera à réaliser son programme par les moyens ordinaires de propagande : par l'organe de la presse, par l'institution de conférences publiques, par l'envoi de pétitions aux assemblées délibérantes, et aussi par son intervention dans les luttes électorales :

1° En engageant, par voie de circulaire, les membres des sociétés wallonnes fédérées à présenter des candidats dans les associations politiques ;

2° En signalant aux électeurs des divers partis les candidats qui auront adhéré à son programme et ceux qui auront refusé d'y adhérer.

De Vlamingen zouden wel doen, meenen wij, indien zij de bewoordingen en de bedoelingen van dat stuk zich eens vast in het oor wilden knoopen.

Een paar dagen nadien verscheen in de Parijzer pers navolgend

(1) Dat Verbond is voor het oogenblik samengesteld uit de *Ligue Wallonne*, de *Société de Propagande wallonne*, beiden van Brussel, de *Ligue Wallonne* (Elsene) en die van Sint-Gillis-op-Brussel.

adres van *Le parti socialiste républicain belge* (1) aan den heer Carnot, voorzitter der Fransche Republiek. (2)

Monsieur le Président,

L'annonce de l'arrivée en Belgique de M. le Président de la République française a été pour les prolétaires belges *un cri de joie et d'espérance*.

Vous le savez, Monsieur le Président, les riches seuls jouissent en Belgique de leurs droits politiques. 117 000 censitaires imposent des lois à un peuple de 6,000,000 d'habitants.

Aussi dès la nouvelle de votre arrivée en Belgique, le Conseil général du parti républicain socialiste décida-t-il que tous les travailleurs se rendraient en masse à Bruxelles pour *acclamer en vous la France*, le suffrage universel et *la république*.

Mais ce que le peuple veut avant tout affirmer devant l'Europe, c'est que si la Cour, d'origine allemande, et le gouvernement subissent l'influence germanique, *les Belges, eux, d'origine gauloise, les anciens Nerviens, descendants des communiers du duché de Bourgogne, aiment la France et sont prêts à lui rendre le sang qu'elle leur a si généreusement prêté.*

Or, voici ce qui se passe : Le bourgmestre de Bruxelles, violant la Constitution, veut s'opposer par la force à notre manifestation ; malgré l'interdiction du bourgmestre, le conseil général du parti républicain a décidé que la manifestation aura lieu quand même.

Nous avons tenu, M. le Président, à vous faire connaître cette situation, afin que si vous le jugiez opportun vous fassiez savoir au roi que les acclamations des travailleurs belges privés de tout droit politique seront plus chères à votre cœur que la réception de la Cour et des censitaires.

(*Signé*) Les membres du conseil général.

De *Ligues Wallonnes* hadden het voornemen opgevat (zie *Deel V, blz.* 18) om, in 1889, aan den franschen gezant te Brussel, den heer Bouré, een bewijs van.... *sympathie* aan te bieden. Uit het voorgaande stuk weten wij nu hoe hare Waalsche taal — en, in zekeren zin, strijdgenooten het woord *sympathie* verstaan hebben.

De Vlamingen zijn te ernstig om veel gewicht te hechten aan dien franschen bluf ; maar, zou er geen tijd kunnen aanbreken dat het fransche zaad, door de Gendebien's, de Van de Weyers, de Rogier's en volgelingen gezaaid, zijne heillooze vruchten dragen zou en het Vlaamsche volk de volle maat moeten geven van zijne vaderlandsliefde, van zijne vastheid van verstand en kracht van gemoed ?

Immers *:*

« Nous vivons à une époque qui ne manque pas de physionomie, malgré son caractère bourgeois. Elle est mouvementée jusqu'à l'agitation. Qu'en sortira-t-il ? Une nouvelle organisation politique et sociale, ou l'anarchie ?

---

(1) Wallon drukten de *Réforme* en andere nieuwspapieren.

(2) Hij zou, op uitnoodiging van Z. M. Leopold II, dezen, in den loop van dit jaar te Brussel komen bezoeken.

» Nous semblons aller vers l'anarchie — du moins dans les pays de race latine. (1)

» En Belgique, nous suivons la « manière » française.

» Il serait peut-être bon que nous eussions notre manière, que nous agissions par nous-mêmes, en songeant à nos propres intérêts, en nous mettant d'accord avec nos mœurs, sans tourner sans cesse la tête du côté de Paris pour voir comment les choses s'y passent. La contrefaçon, l'imitation ne peut avoir d'autre résultat, au bout d'un certain nombre d'années, que de faire de nous un peuple bâtard, incapable de se gouverner lui-même et « mûr » pour l'annexion.

» A voir les choses sans parti pris, mais avec une clairvoyante mélancolie, il n'y a pas à se faire illusion : nous sommes à la remorque de la politique française.

» L'état actuel de l'opinion (libérale) est le produit d'un système qui nous vient tout droit de Paris.

» Les choses du parlementarisme républicain n'ont pas encore déterminé une transformation de nos mœurs législatives ; mais elles ont apporté dans le public (bruxellois (2) qui fait de la politique active, des procédés d'importation parisienne très nuisibles. »

Zoo schreven, vóor jaar en dag, de miskende mannen der Vlaamsche Beweging, en wie schreef het hun na? wie legde, wellicht in een onbewaakt oogenblik, die eerlijke bekentenis af? wie bracht aldus hulde aan de wijze vermaningen, aan de verlichte, de vooruitziende vaderlandsliefde der Vlamingen?

Het Brusselsche blad... *La Chronique !!!...* (3)

ONZE TAAL IN DE BURGERWACHT.

Brussel. — De uitnoodigingsbrieven tot bijwoning der algemeene verkiezingen waren ditmaal in de twee talen gedrukt. (4)

---

(1) Het Nederlandsche ras in België, de meerderheid des volks, wordt ook gerekend bij *la race latine !...* België aanzien de Franschen als *la petite France*, zooals eenige jaren geleden de prefect van het Noorder Departement uitriep op een officiëel banket te Brugge, zonder dat de voorzitter Heyvaert, toenmalig goeverneur van West-Vlaanderen, één woord als terechtwijzing liet hooren....

(2) Elders niet? zelfs niet in onze wetgevende Kamers?...

(3) 23 Mei 1888.

(4) 't Was natuurlijk weder eene goede gelegenheid voor de Brusselsche pers om met de « flaminganten » den draak te steken. *La Chronique* dreef den spot met de Nederlandsche benaming *Tuchtraad* (*Fr. Conseil de discipline*). Het geleerde blad zette *Tuchtraad* op zijne manier over in 't Fransch en bevond dat het was *Conseil de vertu !...*

Te Brussel, Gent, Antwerpen, Loven, Brugge, overal, werd den manschappen lezing gegeven van de verordeningen en voorschriften in.... het Fransch alleen, alhoewel het overal, sedert langen tijd, bewezen is dat een zeer groot deel der burgerwachten die taal niet machtig zijn.

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

I.

Hooger Handelsgesticht van Antwerpen.

De Minister van Landbouw, Nijverheid en Openbare werken ontving op 30 Maart ll., navolgend vertoogschrift van wege de Grieven-afdeeling van den *Nederduitschen Bond.*

« Het Grieven-comiteit van den *Nederduitschen Bond,* te Antwerpen, neemt de vrijheid UEd. eerbiedig te verzoeken, den maatregel in te trekken welke door UEd. voorloopig en als proefneming, op voorstel van het besturend bureel van het Hooger Handelsgesticht van Antwerpen, werd genomen, en waardoor de waalsche leerlingen van gemeld gesticht ontslagen zijn, den vlaamschen leergang te volgen en er een exaam op te ondergaan, terwijl deze leergang, benevens degene van het engelsch en het duitsch, verplichtend is voor de Vlamingen.

» Daar er bij de examen over de aldus bepaalde leergangen een gelijk getal punten te behalen is, bevinden zich de vlaamsche leerlingen tegenover hunne waalsche mededingers in eenen onvoordeeligen toestand, en dit niettegenstaande er in de verordeningen van het gesticht gemeld staat: *Le flamand est obligatoire pour tous les Belges.*

» Daarbij nog werden er tien punten toegekend — dit is zooveel als voor de kennis der taal zelve, — aan de goede uitspraak van het fransch, bij het uitgangsexaam, hetgeen ook ten nadeele der Vlamingen is, daar deze nooit eene zoo juiste uitspraak van het Fransch kunnen aanleeren als iemand van waalsche of fransche afkomst.

» Wij denken, heer minister, dat het billijk zou zijn, deze laatste bepaling, af te schaffen, tenzij er aan de goede uitspraak van het Vlaamsch hetzelfde voordeel toegekend werd. »

III.

Onze taal in de Katholieke onderwijsgestichten..

Uit het *Verslag van den Vlaamschen landdag,* tijdens de Breidelfeesten te Brugge gehouden, blijkt :

« Te Hasselt in het St-Jozefcollegie, verliest men 5 goede noten; te Ninove, in het St-Aloysiusgesticht, 2 goede noten als men Vlaamsch spreekt !

Te Oudenaarde, in het bisschoppelijk collegie bestaat nog het « *signe flamand* » met eene geldboete op de leerlingen, die Vlaamsch spreken ! Te Hoogstraten in het klein seminarie bestaat het insgelijks.

Ook heeft men in de laatste maanden de vlaamschgezindheid van het jesuitencollegie Ste-Barbara te Gent hoog gepræzen. Ehwel! zegde M. Henderiks, student te Loven, ik mag u verzekeren dat het noch min noch meer « een verfranscht kot » is!!...

Spreker stelde voor een vollediger onderzoek over de geestelijke scholen van beider kunne in te stellen en « alle jaren verzoekschriften naar de E. H. bisschoppen en kloosteroversten te sturen ».

Wij vestigen de bijzondere aandacht van het bestendig comiteit der Vlaamsch-Katholieke gouwdagen op de kloostergestichten waarin weesmeisjes worden verpleegd. Het is bekend dat de meeste dier kinderen worden opgeleid tot dienst-, kinder- of kamermeid, enkelen tot gezelschapsjuffer of onderwijzeres, en in die eene of andere hoedanigheid worden opgenomen in den schoot van vlaamsche burgerfamiliën. Naar de ons gewordene inlichtingen is *er geen enkel gesticht van dien aard, geen enkel in de Vlaamsche gewesten*, waarin die kinderen niet stelselmatig verfranscht worden. In verreweg de meeste is het Fransch de hoofdtaal en wordt het Vlaamsch spreken verboden, zelfs bestraft.

ONZE TAAL IN HET GERECHTSWEZEN.

I.

Het Verbond der *Vlaamsche Liberale Vereenigingen* stuurde, op 12 April ll., navolgend vertoogschrift aan de Kamer :

» De ondervinding heeft het bewijs geleverd, dat de wet van 17 Augustus 1873, regelende het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken, onvolledig en ondoelmatig is.

» Sedert jaren werd dan ook aangedrongen op de herziening en aanvulling dezer taalwet.

» Twee ontwerpen werden te dien einde ingediend bij de Kamer van volksvertegenwoordigers, het eene den 29 Februari 1884, het andere den 8 April daaropvolgende.

» De verslagen der centrale afdeelingen over deze wetsontwerpen werden neergelegd, het eerste in de zitting van 10 December 1885, het andere in de zitting van 20 Januari 1886. Beide zijn opgesteld in gunstigen zin.

» Er bestaat geene enkele reden om de behandeling dezer wetsontwerpen, welke voor de bevolking der Vlaamsche gewesten van het grootste belang zijn, langer te verdagen.

» De ondergeteekenden komen U daarom eerbiedig en dringend verzoeken, dat de Kamer van volksvertegenwoordigers, vóor het einde van den tegenwoordigen zittijd, beide ontwerpen zoude bespreken en afhandelen. »

II.

Ook de gewestelijke afdeelingen van Davids- en Willems-Fonds, rusten niet en vele leden van landelijke gemeenteraden blijven niet ten achter.

Op 17 April, ging van eene Maatschappij, voor naam voerende *De ontgoochelde Belgen* een vinnig vertoogschrift uit waarvan elk kamerlid een afdruk ontving gesteld in de beide talen.

Het blijft echter te voorzien dat de twee wetsontwerpen, bij de Kamer ingediend, het eene op 29 Februari 1884 door de heeren De Vigne, Buls, (1) De Wael, (2) Lippens (3) en Van Wambeke, (4) het andere op 8 April 1884 door de heeren Coremans, De Kerckhove,(5) De Laet, Van den Peereboom (6) en Van Wambeke, niet zullen besproken worden in den huidigen zittijd, alhoewel de verslagen over beide ontwerpen, op 10 December 1885 en 20 Januari 1886 door de midden-afdeelingen neergelegd, zeer gunstig zijn.

De heeren Ministers Beernaert, De Volder en Lejeune schijnen volstrekt geenen vrede te hebben met art. I van het ontwerp Coremans.

N. B. — De Kamerzitting is gesloten geworden en van bedoelde wetsontwerpen is geen spraak geweest.

III.

Voor de boetstraffelijke rechtbank van Antwerpen werden onlangs 14 zaken opgeroepen. Slechts éene werd bepleit in 't Fransch. Eenige dagen vroeger traden 7 advocaten op. De heeren Boon, Leclair, Heuvelmans, Piens, Van Ryswyck Jz. en Willems droegen de verdediging voor in het Nederlandsch.

VI.

De rector der Brusselsche hoogeschool, heer Depaire, ontving op 16 April, het bestuur van den *Vlaamschen Vooruitstrevenden Studentenkring*. Naar de *Zweep* meldt, mocht het vernemen dat *de inrichting van eenen leergang van Nederlandsche rechtstaal* door den bestuurraad der Hoogeschool opgelost was. De heer Depaire voegde er bij dat hij kon verzekeren dat de nieuwe leergang met October a. s. zou geopend worden.

Die zegepraal wijten wij aan de onvermoeide pogingen van den Studentenkring (voorzitter L. De Veen).

De Vlamingen zullen tevens de gewichtige diensten, in deze zaak bewezen door den oud-volksvertegenwoordiger L. Van der Kindere en de achtbare hoogleeraars Dr. Alf. Willems en Ernst Nys, niet vergeten.

V.

La Gazette de Liége wijdde dozer dagen een belangrijk opstel aan den toestand der Vlamingen voor het gerecht. Wij laten de vertaling van het *Volksbelang* (Gent) volgen :

---

(1) Burgemeester van Brussel; (2) idem van Antwerpen; (3) idem van Gent; (4) idem van Aalst: (5) idem van Mechelen; (6) sedert Juni 1884, minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen.

» Zonder hoegenaamd Vlaming noch Vlaamschgezind te zijn — aldus schreef *La Gazette de Liége* — komen er toch zulke gevallen dat men verplicht is de eischen der Vlamingen als gegrond te erkennen.

» Zoo kwam pas eenige dagen geleden een inwoner van de gemeente Neerwinden in het arrondissement « Waremme » voor het assisenhof der provincie Luik.

» De beschuldigde sprak noch verstond een enkel woord Fransch.

» Hewel! de geheele rechtspleging, de ondervraging der getuigen, rekwisitorium en pleitrede, gebeurden in het Fransch, en gedurende eenen ganschen dag was de beschuldigde verplicht de behandeling zijner eigene zaak bij te wonen zonder ze te kunnen volgen of verstaan... Ik verhaast mij er bij te voegen dat de jury met een ontkennend vonnis is teruggekeerd en dat de beschuldigde werd vrijgesproken.

» Maar wat ook de uitslag in deze zaak moge geweest zijn, onze afkeuring, die tegen het systeem zelve is gericht, blijft in zijn geheel bestaan.

Welhoe! Ziedaar een beschuldigde voor het assisenhof, hij is Vlaming en verstaat enkel Vlaamsch. De voorzitter, nadat de jury is uitgelot en den eed heeft afgelegd, zegt hem nagenoeg het volgende: « Accusé, soyez attentif à ce que vous allez entendre; » en dan wordt het woord aan den griffier gegeven om in het *Fransch* de beschuldigingsakte voor te lezen. Het ware al zoo goed er lezing van te geven aan eenen dooven. De beschuldigde zal opletten maar geen enkel woord verstaan. Na deze lezing zegt de voorzitter: « Voilà de quoi vous êtes accusé, vous allez entendre les charges qui sont produites contre vous; » en de getuigen worden opgeroepen, lang, vervelend en tegenstrijdig in hunne verklaringen. Door tusschenkomst van den taalman begrijpt de beschuldigde min of meer wat ze komen verklaren.

» Dan is het de beurt aan het rekwisitorium en aan de pleitrede die gewoonlijk enkele uren, soms verschillige dagen vereischen. Volkomen verbijsterd luistert de beschuldigde gedurende geheel dien tijd naar de reeks klanken die zijn oor treffen zonder iets aan zijnen geest te zeggen.

» In de groote gebaren en luide uitroepingen van dien man in het rood gekleed, die tegen hem spreekt, gevoelt hij instinctmatig het dreigend gevaar; het is de beschuldiger die zijne eer, zijne vrijheid, wellicht zijn leven eischt. Eensklaps, eene onderbreking. De advocaat, koortsachtig, betwist eene bevestiging van het openbaar ministerie, beiden spreken te gelijk, luider en luider, de advocaat springt recht, zwiert met zijne armen, protesteert, de voorzitter komt er tusschen en alles wordt weder stil... De beschuldigde heeft niets verstaan...

Maar het rekwisitorium is ten einde en de beurt is aan den advocaat; voor den beschuldigde is dit het plechtig oogenblik; van wat zijn verdediger zeggen zal hangt zijne vrijspraak of zijne veroordeeling af, hij luistert, wil begrijpen, ten minste raden. Onmogelijk, de taal die het gerecht spreekt is de zijne niet! hij zal worden veroordeeld of vrijgesproken zonder een woord te hebben begrepen van de beschuldiging en van de verdediging.

» Dikwijls zijn er tegenspraken; dan wordt de marteling van den beschuldigde voortgezet. Eindelijk, als de procureur-generaal en de advocaat gedaan hebben, vraagt de voorzitter aan den beschuldigde; « s'il n'a rien a ajouter à sa défense. »

» Toen deze vraag maandag werd gesteld aan den inwoner van Neerwinden,

werd geheel het publiek dat zich in de gehoorzaal bevond om zoo te zeggen in opschudding gebracht en, in spijt van de plechtigheid van de plaats, verscheen er een spotlach tot op het aangezicht van de gezwoornen en de deftige voorzitter zelve had moeite om ernstig te blijven. Welhoe! aan eenen beschuldigde vragen of hij voor zijne verdediging niets heeft bij te voegen als alles is geschied in eene taal die hij niet verstaat, is dat geene bittere spotternij?

Ook is het licht te begrijpen dat in het Vlaamsche land, waar zulke feiten zich bijna dagelijksch voordoen eene hevige tegenbeweging is ontstaan en men moet bekennen dat de Vlaamsche eischen niet geheel ongegrond zijn. »

ONZE TAAL IN DE GEMEENTEBESTUREN.

I.

Antwerpen. — In den dienst der stedelijke politie worden thans uitsluitend in 't Fransch gedrukte en ingevulde getuigschriften gebruikt en afgegeven aan eenvoudige werklieden en burgers die de Fransche taal niet machtig zijn. Gedrukte formulieren luiden aldus : *Commissaire de police de la... section N°. Déclaration. Le Commissaire de police de la... section de la ville d'Anvers déclare...* (*Signalement* : *âge*, *front*, *cheveux*, etc.)

II.

Buiten de, in den *Tegenwoordigen toestand der Nederlandsche taal in de Vlaamsche Gewesten*, reeds vermelde gemeentebesturen die Nederlandsche stukken weigeren en ze terugzenden naar de provinciale besturen, ministeriën of andere Rijksdiensten, moeten nog gevoegd worden die van de Waalsche of half Waalsche gemeenten, gelegen in de Vlaamsche streken :

Waasten, *Komen*, *Ploegsteert*, *Luingne*, *Dottenijs*, *Herseaux*, *Moesschroen*, *Spiere*, *Oroir*, *Russeignies*, *Amougies*, *Bierk*, *Neer-Heilissem*, *Op-Heilissem*, *Corswarem* (*Kruisworm*), *Betsingen*, *Lanaye*, *Otringen*, *Rukkelingen-op-den-Jekker*.

Geen flamingant zal het Waalsche gemeenten ten kwade duiden dat zij aldus handelen, maar stellig betreuren dat er geene echt vlaamsche gemeentebesturen meer aangetroffen worden die den moed hebben en het noodige besef van eigenwaarde, om de uitsluitend Fransche ambtsbrieven, mededeelingen of gedrukte stukken welke zij bijna dagelijks van ambtenaren : ministers, goeverneurs, arrondissements-commissarissen, schoolopzieners, 's Rijks ontvangers, ingenieurs, enz. ontvangen — onmiddellijk terug te sturen en Nederlandsche te vragen.

De Walen bekomen zonder verwijl genoegdoening. Zouden de Vlamingen aan doovemans deur kloppen? Dat zij het eens beproeven.

ELDERS.

TRANSVAAL.

De laatste tijdingen zijn zeer belangwekkend doch tevens zeer bedroevend. Het driemanschap Kruger, Piet Joubert en Du Toit, dat wij, op zijne Europeesche reis, te Brussel mochten toejuichen, is thans ontbonden. Tijdens de laatste verkiezing trad de vechtgeneraal op tegen Kruger. Deze werd met overgroote meerderheid van stemmen herkozen. Joubert bezweek.

» Dit was te verwachten — aldus werd op 17 Februari ll. uit Pretoria geschreven aan de *Haarlemsche Courant* —. Generaal *Piet Joubert* heeft hemel en aarde bewogen om den Presidents-zetel te veroveren en is in zijne vaart zelfs zoo ver gegaan van de hulp aan te nemen van een comiteit van Engelschen, die zouden trachten eene meerderheid voor hem te krijgen. Groote plakkaten werden aan de muren van Pretoria aangeplakt, brochuren geschreven, waarin er op gewezen werd dat *Paul Kruger* nu uitgediend had en men moest uitzien naar een anderen man, en die man was *Piet Joubert*. In 't bijzonder werd er op gewezen, dat hij tegen de vergunning van den Delagoabaaischen spoorweg was en liever met de Kaapkolonie wilde aansluiten en den Engelschen alle mogelijke voordeelen zou bezorgen. In de aanplakbiljetten werden alle lieden, die een jaar in het land gewoond hebben en eigenaars van vast goed zijn, opgeroepen om naar de stembus te gaan en hunne stem uit te brengen op *Joubert*. Indien hunne stem niet werd aangenomen — want de wet spreekt van 5 jaren inwoning in het land en eigendom van vast goed — dan zouden zij protesteeren en het gerechtshof uitspraak laten doen en desnoods *een beroep doen op den Suzerein*, de Koningin van Engeland.

De burgers zijn woedend op *Joubert*, dat hij hulp gezocht heeft bij de vijanden der Republiek, die hem toch niet konden helpen, omdat hunne stem onwettig was. Zij, de Engelschen, hebben waarschijnlijk gezien dat hunne poging hopeloos was, althans niemand van hen heeft het gewaagd bij de stembus te komen, doch het feit blijft bestaan, dat *Joubert* hunne hulp zich stilzwijgend heeft laten aanleunen en er niet voor heeft bedankt. Generaal *Joubert* heeft daarmede hoog spel gespeeld, want het zou mij verwonderen als deze zaak zoo stil zou afloopen. »

De « Superintendent van onderwijs » heer Du Toit, is voor goed afgetreden. Sedert de ontdekking der goudmijnen, was hij bestuurder van een aantal goudmijn-maatschappijen, wat in strijd is met de wet die verbiedt dat ambtenaren eenig aandeel hebben in het bestuur van goudmijn-ondernemingen of andere. Ook Joubert is een goudmijnman geworden. Dienvolgens moet hij kiezen. Wil hij zijne betrekking in den Staat behouden dan is hij gedwongen af te zien van de meer winstgevende andere.

Alhoewel de vechtgeneraal, na zijne overwinningen op het machtige Engeland, de lieveling der Boeren was, keuren deze de aanmaningen, hem gedaan door de Regeering, ten volle goed.

Transvaal beleeft dus beroerlijke tijden: eenerzijds voorspellen de opgerezene kerkelijke twisten niet veel goeds; en, anderzijds, ligt er groot gevaar in den gouddorst die velen, zelfs de besten, heeft aangegrepen. De toevloed van Engelschen en Duitschers naar de goudvelden verwekt ernstige vrees voor de toekomst. Gelukkig mag het heeten dat de overgroote meerderheid des volks den wijzen en kalmen, den oprechten en vastberaden Paul Kruger getrouw blijft. —

Nog onlangs vertrokken 12 Nederlandsche telegrafisten naar Transvaal. W. G. Geerling werd geplaatst bij het Telegraafbestuur te *Pretoria* ; J. Bos, A. Frager, P. L. Jung en J. Völks ten kantore *Pretoria* ; G. Bas, Engel, Gerritsen, G. Van der Poppe en B. van Tol te *Johannesberg*; A. van Tooren te *Heidelberg* ; A. Weenink te *Lichtenberg*.

De zaken moeten er vooruitgaan, te oordeelen naar de onderstaande cijfers omtrent het telegrafisch verkeer : (1)

	Opbrengst in Pond. Sterl.	Uitgaven in Pond. Sterl.	Aantal binnen- en buitenlandsche telegrammen.
Jaar 1885 . . .	£ 1528	£ 1139	9229
1e halfjaar 1886 .	» 752	» 646	4562
3e kwartaal » .	» 1323	» 367	7608
4e » » .	» 1427	» 431	8189
1e » 1887 .	» 1725	» 817	9710
2e » » .	» 2774	» 1248	20548
3e » » .	» 5927	» 2215	49978
4e » » .	» 5692	» 2995	60059
1e » 1888 .	» 6877	» 4032	70803

De bestuurstaal van den dienst der Telegrafen is, even als van alle andere openbare diensten, de Nederlandsche. Wij mogen er bijvoegen dat de telegrammen in zeer groote meerderheid, in het Nederlandsch zijn opgesteld. Na het Nederlandsch komt het Engelsch, voornamelijk te Pretoria en dan nog slechts voor de buitenlandsche telegrammen. Van het Duitsch is tot heden niet veel spraak en het gebruik van 't Fransch komt niet eens in aanmerking.

ITALIË

In het gansche koninkrijk en bijzonder in 't Noorden rijzen voortdurend en allerwege kringen op met het gestelde doel om de landstaal te zuiveren van louter fransche woorden en uitdrukkingen.

---

(1) Getrokken uit het « *Tijdschrift voor Posterijen en Telegraphie* » 4e jaargang, nr 10 Mei 1888, Amsterdam.

NEDERLAND.

Bij de inwijding van het nieuwe Concert-gebouw te Amsterdam, werd *geen enkel woord Nederlandsch gezongen.*

« Nederlandsche muziekliefhebbers — schreef de Amsterdamsche *Portefeuille* in haar voorlaatste nummer — stichten een gebouw met Nederlandsch geld, een Nederlander is de bouwmeester, een Nederlander de feestdirecteur. Nederlanders zijn op zeer enkele uitzondering na allen. die medewerken, en van alles wat Nederland op muziekaal gebied aan toonscheppingen kan aanwijzen *drie eeuwen lang* is er *niets,* ook niet het allergeringste werk van een Nederlandschen kunstenaar op Nederlandschen tekst dat waardig geacht wordt, om op den dag der inwijding ten gehoore gebracht te worden.

» Geheel onpartijdig geeft men ons de namen der verdienstelijkste kunstenaars uit alle landen aan de muren van het concertgebouw te lezen : partijdig weert men den Nederlandschen toonkunstenaar van de plaats, waar hij meer dan ergens recht had toegang te eischen, op den dag, waarop erkenning van de Nederlandsche kunst meer dan ooit een heilige plicht was. »

DUITSCHLAND.

I.

Pruisisch-Polen.

De verduitsching van Pr. P. vond een heftigen bestrijder in kardinaal Ledochowski. Na dezes verbanning tijdens den cultuurkamp, verder na de onderhandelingen tusschen Berlijn en Rome, zou de toestand veranderen. Thans werkt de huidige aartsbisschop van Gnesen en Posen de stelselmatige verduitsching meer dan ooit in de hand : (1) voortaan moeten de kinderen der lagere scholen het *Onze Vader* en *Wees Gegroet* in het Duitsch leeren; het Poolsch is verboden. Eene menigte smeekschriften uitgaande van huismoeders en gericht tot den aartsbisschop blijven onbeantwoord ; zelfs werden verscheidene familievaders gestraft door de Regeering omdat zij om voormelde reden hunne kinderen van de school hadden gehouden. (Toepassing der wet op den schoolplicht.)

De Poolsche pers is somber gestemd ; sommige tolken houden den toestand der landstaal voor wanhopig ; zij voorzien den dag waarop zij zullen gedwongen worden eene Duitsche vertaling van en nevens de in 't Poolsch gedrukte opstellen te voegen.

Enkele, doch zeer zeldzame, algemeene kennisgevingen, uitgaande van de Regeering, waren tot nog toe tweetalig ; weldra zal de Poolsche vertaling voor goed verdwijnen.

In Posen werden weeral een twintigtal landelijke Poolsche onderwijzers uit hun ambt ontslagen. Dat gebeurde in December ll.

(1) Ook in Russisch-Polen heeft nu de hoogere Roomsch-katholieke geestelijkheid — de lagere volstrekt niet — de zijde van Rusland gekozen.

Slechts drie kregen eene aanstelling in Pruisen. De andere verjaagden zochten en vonden een onderkomen bij hunne taalbroeders in Oostenrijksch-Polen. Allen werden door volbloed Pruisen vervangen.

Tot hoeverre de taalverdrukking gedreven wordt, kan het navolgende nieuwsje bewijzen :

Pruisische ambtenaren hebben zich beroepen op een zeker, door geene taalwet gewijzigd, oud voorschrift van den grooten Frederik, waaruit schijnt te blijken dat Duitsche hoogambtenaren in Polen aangesteld, het recht hebben zich in het Duitsch te doen aanspreken. (Wie dat niet kon, moest voor den dag komen met eenen vertolker en dezen betalen.) Nu zou tegen eenen boer uit Gnesen, die, bij het ontmoeten van eenen dier hooggeplaatste heeren, dezen gegroet had in 't Poolsch met het aldaar te lande gebruikelijke *Geloofd zij Jesus-Christus*, vervolging ingespannen zijn !!?

In afwachting dat het ons zal vergund zijn de taalaangelegenheden in Pruisisch- en Russisch-Polen breedvoeriger te bespreken, moeten wij aanstippen dat de Poolsche Joden het volkomen eens zijn met hunne Roomsch-katholieke landgenooten uit Posen en Gnesen, in het bijna algemeen verzet tegen de verduitsching. Of nu het geld van vele begoede Israëlieten, gevoegd bij dat van den Roomschen adeldom, tot ondersteuning der Poolsche taal en letteren, ten slotte bestand zal wezen tegen het hardnekkig doorgedreven stelsel van Duitschland's kanselier, is eene vraag die door enkelen bevestigend, door meer anderen ontkennend wordt beantwoord, nu vooral dat de hoogere geestelijkheid de zaak des volks heeft prijs gegeven.

II.

Eene nieuwe plaag trof dezer dagen een deel van die reeds zoo zwaar beproefde gewesten, namenlijk de watervloed die veel jammer en ellende gesticht heeft in Oost-Pruisen. Keizerin Victoria welke derwaarts toog, werd in Posen ontvangen door eene vereeniging van adel- en burgervrouwen en toegesproken in.... het Fransch. Een heer die het woord wilde nemen insgelijks in het Fransch, namens eene andere vereeniging van hulp en bijstand, werd het zwijgen opgelegd. — De keizerin was zeer ontevreden, hare omgeving ten uiterste verbolgen ; de Parijzer pers teekende het gebeurde aan met onverholen genoegen, wat de Pruisische nieuwspapieren, zooals iedereen denken kan, nog ietwat meer verbitterde.

N.-B. 27 Mei. — *Vijftig* onderwijzers uit Westfalen die geen woord Poolsch spreken en allen tot de Roomsche geloofsbelijdenis behooren, worden naar Posen gestuurd. Naar de *Kölnische Zeitung* meldt, werd tot dien maatregel besloten in den laatstgehouden ministerraad.

III.

Sleeswijk.

Te Spandet, Noord-Sleeswijk, werd, van Regeeringswege, een onderwijzer uit 's lands dienst verwijderd omdat zijne leerlingen de tijding van keizer Willem's dood hadden begroet met handgeklap, getier en gejuich. Dit geschiedde bij afwezigheid van den onderwijzer, maar de Duitsche Regeering, die een onderzoek had ingespannen, verklaarde hem schuldig omdat hij nooit beproefd had zijnen leerlingen betere gevoelens in te prenten : hij wist dat zij sedert lang hoopten, na den dood van keizer Willem, wederom bij Denemarken te komen. De kleinen, wel is waar, vertolkten slechts de meening en de gevoelens hunner ouders, doch de onderwijzer had zijnen plicht moeten vervullen d. i. zijn best doen om « die ijdele hoop, dat ongeoorloofd dwaalbegrip uit te roeien. » Daar hij aan dien « *Duitschen plicht* » te kort gebleven was, kon hij niet langer meer in 's lands dienst geduld worden.

FRANSCH-VLAANDEREN

De Duitsche pers schrijft gaandeweg gunstig over den taalstrijd der Vlamingen, ook over den toestand van de aloude taal en Nederlandsche gebruiken en zeden in den Westhoek. De *Kölnische Zeitung* bevatte (September, December en Januari ll.) zeer Vlaamschgezinde opstellen, o. a. een over Fransch-Vlaanderen dat spoedig vertaald en opgenomen werd in de Vlaamsche tolken.

« Bergen—aldus luidt het slot—is nog geheel Nederlandsch, uitgenomen de opschriften, die in het Fransch zijn, zelfs dit boven de herberg « de Zeventien Provinciën ». Daar voelt men zich nog half met de Nederlanden verbonden. Wanneer ik een gesprek had aangeknoopt met eenen welstellenden burger, vertelde hij mij, met een zeker zelfgenoegen, dat zijn grootvader uit Holland naar hier overgekomen was ; alzoo moest ik hem een en ander over Holland mededeelen : of nu eigenlijk Amsterdam of wel den Haag de hoofdstad was ! Of het schoone steden zijn en of het land werkelijk nog vruchtbaarder was als het zijne ?

» In den Zondag voormiddag waren de herbergen goed bezocht: de officieren, die reeds ontbeten hadden en aan de kaartentafel hun eerste koffieglas namen, vormden eene afzonderlijke groep ; de « burgerij, » met een glaasje brandewijn (borreltje) vormde eene andere groep en sprak Vlaamsch, met uitzondering der gewone formule bij 't begroeten. 's Middags speelde de beiaard — uit eenen peervormigen toren, niet zeer ongelijk aan Kortrijk's St. Martenstoren. Het liedje was getrokken uit Offenbach's « Orpheus ; » de speler hamerde zoo goed het ging ; er ontbrak eene noot. Doch er bestaan niet veel liederen meer die voor 't beiaardspel geschikt zijn ; men kan dus den Fransch-Vlaming den steen niet werpen, wanneer tegenwoordig uit Oudenaarde's eerbiedwaardig stadhuis ieder half uur het liedje van den moedigen — Boulanger weerklinkt.

» De inwoners van Bergen zijn fier op hunne oude monumenten, hunne

St. Martenskerk, hun belfort, hun lief Spaansch raadhuis en hunne oude gevelhuizen.

» De baksteen is zeer helder en gelijkt aan dien van Ieperen en Veurne. Uit het klooster van St. Winoc is de galerij van schilderijen herkomstig, die in het stadhuis bewaard wordt. Twee torens op eene kleine verhevenheid van den grond wijzen nog de plaats, waar het klooster stond: daar oefent zich in de weekdagen de bezetting der kleine vesting: daar het echter Zondag was, hadden boogschutters die plaats ingenomen en schoten, naar Vlaamsche wijze, den vogel af. De burgers van Bergen zijn er echter niet allen tevreden over dat de revolutie het klooster verwoest heeft, dat zoo rijk was aan kunstschatten; het mishaagt nog veel meer aan het buitenvolk, dat der conservatieve partij zeer genegen is. Deze partij herinnert zich nog van tijd tot tijd de landstaal, vooral bij verkiezingen voor de wetgevende Kamers: dan gebeurt het dat men in Fransch-Vlaanderen nog Vlaamsche aanplakbrieven op de muren vindt. »

In de jongste verkiezingen waarin generaal Boulanger zegepraalde, verschenen nogmaals Vlaamsche plakbrieven op de muren van Bergen, Duinkerke, Armentiers.

N. B. — Uit Rijsel wordt geschreven aan den *Taalstrijd* dat aldaar, sedert 1886-87, eene afdeeling van het *Davids-Fonds* bestaat die ieverig werkt.

OOSTENRIJKSCHE MONARCHIE.

Oostenrijk.

Het verbond tusschen Duitschland, Oostenrijk en Italië tegen de mogelijke aanvallen van Rusland of Frankrijk of van beiden te zamen, belooft niet bijzonder veel goeds voor de toekomst der monarchie in Duitsch-Oostenrijk. De woeling der Duitschgezinden neemt allengs meer uitbreiding te Weenen, in zoo verre dat de Regeering maatregelen moet nemen en o. a. verbod heeft gelegd op het zingen van *Die Wacht am Rhein*. Het zingen van dat lied in openbare vergaderingen wordt thans beboet met 100 G. Een paar Duitschgezinde en openlijk voor Duitsche belangen ieverende kringen werden op hooger bevel ontbonden.

BULGARIJE.

Alhoewel tot nog toe de naaste omgeving van Ferdinand van Saxen-Coburg, meest samengesteld is uit Duitschers, blijft de nieuwe prins niettemin zijne belofte getrouw: hij beoefent vlijtig de niet bijzonder gemakkelijke landstaal. Bij zijne jongste omreis gebruikte hij ze menigmaal en bij zijne aankomst in de voormalige hoofdstad Tirnova hield hij eene korte toespraak in het Bulgaarsch, wat aanleiding gaf tot eene buitengewone geestdrift van wege de bevolking.

Nr 4. Deel V. 1 Juli 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER NEDERLANDSCHE TAAL IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

XXIX.

BRABANT.

III.

Het zal wel onnoodig zijn in bijzonderheden te treden over het lager onderwijs te Brussel. Naar algemeen bekend is, bestonden er eenige jaren geleden geene andere dan Fransche klassen.

De koophandelkamer van het arrondissement Brussel schreef daaromtrent in haar verslag voor het jaar 1872 : (1)

« Wij meenen dat het noodig is eene verbetering aan te bevelen » die, onzes inziens, van groot belang is. Het lager onderwijs wordt » te Brussel in het Fransch gegeven, dan wanneer de meeste » leerlingen Vlamingen zijn.

» Ingevolge die tegenstrijdigheid, verstaan de kinderen zeer » moeielijk wat hun onderwezen wordt.

» Velen kunnen werktuigelijk het Fransch lezen, maar begrijpen » van het gelezene den zin niet ; zij spreken het Vlaamsch zonder » het te kunnen lezen. Het schijnt ons licht mogelijk in dien toestand » te verhelpen, dit kwaad te doen ophouden, met tweederlei scholen » te openen, waar men in de eene, Vlaamsch onderricht, en, in de » andere, Fransch onderwijs zou geven, op zulke wijze, dat de » Vlaamsche en Waalsche kinderen met evenveel nut de lessen » zouden kunnen volgen. »

De handelkamer van Brussel kon niet verdacht worden van flamingantisme, evenmin als de heer Laurent, een Waal, bestuurder eener vrije middelbare jongensschool der hoofdstad, en die destijds schreef in het pædagogisch blad « *le Progrès* : » (2)

(1) Zie ook *Het vijftienjarig verslag der werkzaamheden der* VELDBLOEM. Brussel, Havermans, 1886. In dat boek staat veel wetenswaardigs aangeteekend over den strijd van dezen Vlaamschen kring tegen het Fransch onderwijs te Brussel (Hoofdstuk Onderwijs.)

(2) Zie voornoemd *Verslag Veldbloem*, bladz. 110-111.

« Te Brussel is het Vlaamsch de moedertaal, vooral van de
» volksklas. Welnu, stelt u arme kinderen voor die niet één woord
» Fransch kunnen en eenen onderwijzer die aan de Vlaamsche
» kinderen in het Fransch les geeft ; het Vlaamsch, het rekenen,
» de H. Geschiedenis in het Fransch onderwijst !

» Men heeft tot verzadens herhaald dat de indrukken in de eerste
» jeugd ontvangen, de levendigste zijn. Wat indruk zullen nu de
» kinderen bewaren van dit eerste onderricht dat hen als 't ware
» verstompt heeft ?

» Het is waarheid dat de kinderen die uit de stadsscholen van
» Gent komen, beter Fransch kennen dan die uit de Brusselsche
» scholen ; het is onmogelijk dat het anders zij. Men hoeft geen
» onderwijskundige te zijn om niet te begrijpen dat er maar één
» middel is om het kind lust tot leeren in te boezemen en dat
» is : spreek dat kind aan in zijne moedertaal. Het is juist in den
» beginne, wanneer nog alles voor het kind nieuw is, dat alles
» hem op bevattelijke wijze dient te worden gezegd opdat het iets
» kunne begrijpen, en, gij maakt zijn jong begrip nog meer
» duister met hem aan te spreken in eene voor hem onverstaan-
» bare taal.

» Wij herhalen met overtuiging en kracht : het is een onzin !

» Is de wezenlijke uitslag van dit stelsel u bekend ? De kinderen
» verlaten onze scholen; ze spreken het Fransch zonder het te kun-
» nen lezen !

» Wij zijn geene flaminganten, maar zullen niet ophouden te
» zeggen dat men op die wijze gansch de eerste opvoeding der
» kinderen miskent. »

De heer schepene Ernst Allard (1877) trachtte eenige wijzigingen te brengen in het verderfelijk stelsel door wijlen Funck en dezes voorgangers, zonder uitzondering, sedert de jaren '30 gevolgd; doch slechts in 1878 (18 Maart) nam de gemeenteraad het voorstel van den heer Buls aan luidende : « dat de vlaamsche kinderen der Brusselsche stadsscholen uitsluitend in de moedertaal onderricht zouden ontvangen gedurende het eerste studiejaar en slechts met het tweede jaar de vreemde taal zou aangeleerd worden. »

Doch het bleef bij den ouden slenter, totdat de heer Buls, schepene van onderwijs geworden zijnde, op 31 December 1881 een omzendbrief aan de schoolhoofden stuurde. Daarin komt o. a. voor :

« Le dernier § de l'art. 3 du règlement intérieur dit : les élèves du 1r degré recevront l'instruction dans leur langue maternelle.

» Les chefs d'écoles doivent tenir rigoureusement la main à l'exécution de cet article et prendre toutes les mesures nécessaires pour qu'il soit sérieusement appliqué.

» Une statistique très-sérieuse faite récemment a démontré que, dans la plupart des écoles, le nombre des élèves flamands est à celui des élèves français comme 10 à 1.

» En exécution de l'art. 3, les Directeurs placeront dans une même classe les élèves parlant la même langue....

» Dans les classes flamandes (1r degré,) toutes les branches doivent être enseignées en cette langue. L'instituteur ne parlera que le flamand. Tous ses efforts doivent tendre à modifier la prononciation des enfants, à corriger leur langage.

» L'instituteur ne se servira que de la langue littéraire, les élèves l'imiteront.

» Quand les enfants seront complètement familiarisés avec l'école et quand leur langage se sera quelque peu épuré, l'instituteur pourra les préparer à l'étude du français. Il y consacrera une leçon (1/2 heure) par jour, à une heure spécialement indiquée à cet effet au tableau de la distribution du travail. Cette préparation consistera uniquement en exercices de langage....

» Vers le milieu de la 2e année, les enfants possèderont complètement et parfaitement le mécanisme de la lecture flamande. Dès ce moment, on commencera la lecture française....

» Le 2e degré est le degré de transition ; la plupart des leçons doivent s'y donner, autant que possible, dans les deux langues.

» Dans le 3e degré, la langue dominante sera le français. Les instituteurs ne négligeront cependant pas le flamand. Ils donneront toujours les noms scientifiques dans les deux langues.... »

Die omzendbrief werd beantwoord met heftige tegenkanting van wege een groot deel van het onderwijzend personeel; tevens brak een storm los in de kolommen der Brusselsche pers tegen « *le fanatique moedertaalien Karl....* »

Deze werd kort nadien tot het burgemeestersambt beroepen. Zijn opvolger in het beheer van het onderwijs was een jong advocaat die het Nederlandsch niet machtig was, maar het programma van zijnen voorganger aannam. Deze belofte belette niet dat het er weldra deerlijk uitzag met de pas ingerichte zoogenaamde Vlaamsche klassen, vooral in de meisjesscholen ; zoo gebeurde het dat, in 1884-'85, onderwijzeressen, die slechts met moeite Nederlandsch konden spreken, aan het hoofd van Vlaamsche klassen werden aangetroffen. Waarom niet? Vroeger, gedurende eene lange reeks van jaren, gaven wel Waalsche onderwijzers les aan onze Brusselsche volksjongens; doch nevens hen stond een leerling-onderwijzer die de les in het plat-Brusselsch vertaalde !!...

Thans wordt door sommigen beweerd dat de heer schepene André het stelsel der Vlaamsche klassen volledig *heeft ingevoerd* ; anderen houden staan dat hij het *niet heeft ingevoerd*; en weer anderen verkondigen dat hij het nu volledig *zal invoeren.*

De waarheid is dat er *tegenwoordig* een zeer groot aantal Vlaamsche klassen noodig zijn voor de kinderen, die *geen enkel woord* Fransch verstaan ; — dat de kinderen die zich slechts een weinig in het Fransch weten uit te drukken, in de Fransche klassen worden geplaatst ; want zelfs deze bestaan — niemand kan het loochenen — uit leerlingen die te huis Vlaamsch spreken. De waarheid is dat het aantal leerlingen der Brusselsche volksscholen,

die slechts Fransch spreken, zóo uiterst gering is dat het als 't ware niet in aanmerking kan komen.

Naar wij hooger zagen, gelden die Vlaamsche klassen alleen voor het eerste en tweede jaar; het derde jaar heet overgangsklas en daarna *veranderen de kinderen van moedertaal*; want vanaf het vierde schooljaar worden alle leervakken in het Fransch gegeven.

Oneindig beter zou het zijn — naar wij meenen — indien de Vlaamsche kinderen hunne taal, gedurende alle schooljaren, als moedertaal konden gebruiken, en daarbij het Fransch als tweede taal aanleerden. Op die wijze — elke andere houden wij voor ondoelmatig — zou men tot eene gezonde ontwikkeling van het kinderlijk verstand geraken. Er zijn echter verschillende bezwaren, die zich tegen deze regeling verzetten, en wel vooral, de onkunde in het Vlaamsch van een deel van het huidige onderwijzend personeel.

Het collegie van Burgemeester en Schepenen wil nu hierin voorzien met de kennis van het Vlaamsch verplichtend te stellen. Het zal aan het betrokken personeel tijd vergunnen tot 1891 of 1892 en geene onderwijzers of onderwijzeressen meer aannemen die het Vlaamsch of Nederlandsch niet machtig zijn.

Tegen dien maatregel werd reeds in openbare raadszitting ingegaan door den heer A. Allard. De *Ligue Wallonne* van Brussel en die van Elsene, opgehitst door de dagbladen *La Chronique* en *La Gazette*, teekenden bij vertoogschrift en op dreigenden toon, protest aan!

Die zaak zal eerlang in openbare zitting besproken worden. Het Collegie schijnt vast besloten kop te houden en niet te wijken.

Van het middelbaar onderwijs hoeven wij niet eens melding te maken, evenmin van de stedelijke betalende scholen of van diegene door de stad ondersteund.

Zij zijn fransch even als de collegiën en andere scholen die der geestelijkheid toebehooren.

Het Fransch stelsel dat tot heden van toepassing is in de vrije lagere scholen, is een scherp wapen in de hand der brusselsche vlaamschhaters: zij beschuldigen de Vlaamschgezinden de officiëele gestichten, met de indringing van het Vlaamsch te willen ontvolken ten bate der kloosterscholen en andere van dien aard, waarin alles in het Fransch geschiedt.

In de Academie van teekenkunde, enz. te Brussel, in de Nijverheidsschool, in het Koninklijk Conservatorium, worden al de leergangen in het Fransch gegeven (1). Sommigen beweren, als het er op aankomt schoone redevoeringen te houden, « dat die gestichten

(1) In het Conservatorium bestaat een leergang van Nederlandsche uitgalming. Hoeveel leerlingen deze thans telt is ons niet bekend.

zeer *nationaal* zijn. » Dat zij zeer veel *nationaal geld* kosten is zeker; maar het onderwijs en de vruchten van dat onderwijs zijn alles behalve nationaal.

In de kerken te Brussel en voorsteden zijn de opschriften meest tweetalig. In sommige treft men er nog oude, uitsluitend Vlaamsche aan. Over het algemeen wordt meest in het Vlaamsch gepredikt. Al de omzendbrieven, die soms bij kerkelijke feesten of plechtigheden worden rondgestuurd, zijn gewoonlijk tweetalig, evenals de plakbrieven. Sedert verscheidene jaren worden de catechismus en de gebeden bijna alleen in het Fransch onderwezen...

Een feit verdient eene bijzondere vermelding; dit is de toenemende uitbreiding van de *Vlaamsche* pers in de hoofdstad. Er verschijnen thans **2** liberale en **9** katholieke weekbladen (waarvan 3 geïllustreerde; het 10e is aangekondigd door *Le Patriote*); 1 pas gesticht liberaal centenblad dat dagelijks het licht ziet; (een ander bezweek na de jongste kamerkiezing); **1** dito katholiek dat, naar men ons verzekerde, 45,000 exemplaren per dag verzendt, waarvan 15,000 in het arrondissement. (1)

De onpartijdige Antwerpsche *Scheldegalm* wordt hier tamelijk veel gelezen.

De ontwikkeling der *Vlaamsche* pers te Brussel is een verheugend verschijnsel en een teeken des tijds. Dat de staatkundige partijen daarmede moeten afrekenen is vast en zeker, en het valt buiten kijf dat de toekomst in het arrondissement voor goed behoort aan die partij welke zich in dien zin het meest opoffering getroosten en het vlugst bij der hand zijn zal.

LIMBURG.

I.

Dit gewest bezat, in 1866:

Nederlandsch sprekenden .	173,282	Fransch en Duitsch spr. .	101
Fransch sprekenden. . .	8,734	Nederl. en Duitsch spr. .	107
Nederl. en Fr. sprekenden .	12,476	De drie talen.	237
Duitsch sprekenden . . .	135		

Volgens de officiëele cijfers, in 1880:

Nederlandsch sprekenden .	163,682	Fransch en Duitsch spr .	369
Fransch sprekenden. . .	15,492	Nederl. en Duitsch spr. .	487
Nederl. en Fr. sprekenden.	15,892	De drie talen.	823
Duitsch sprekenden . . .	2,856		

(1) Wij hebben ons laten gezeggen dat, in den loop dezes jaars, met 1 October a. s, een *Vlaamsch katholiek dagblad* van grooteren omvang te Brussel verschijnen zal. Het schijnt te beschikken over een aanzienlijk kapitaal en zal gevestigd zijn in een heerenhuis *Noorderlaan*.

Deze laatste cijfers — wij hebben het vroeger ter loops aangeteekend — zijn niet nauwkeurig.

Staan als Waalsch ingeschreven, de gemeenten

Linkhout	met	593	Fransch spr.	00	Nederl. spr.	23	Duitsch sprekenden.
Gutigoven	»	341	»	00	»		
Henis	»	278	»	00	»		
Rijkel	»	300	»	00	»		
Uikhoven	»	532	»	00	»	33	»
Te zamen		2044	»	00	»	56	»

Die gemeenten zijn *uitsluitend Vlaamsch*. De 2044 Fransch sprekenden moeten als Nederlandsch sprekenden worden beschouwd, alsmede de 56 uitsluitend Duitsch sprekenden. Deze laatsten werden verkeerd ingeschreven. Men weet waarom. In die gewesten, ook in Noord-Oost-Brabant, heeft het volk den ouden naam *Dietsch* bewaard voor Vlaamsch of Nederlandsch.

De berekenaars der statistiek van December 1880 hebben het niet begrepen.

Dat blijkt vooral uit de cijfers omtrent *Sint-Truiden*.

Deze stad zou tellen :

5410	uitsluitend	Fransch	sprekenden.	
2335	»	Duitsch	»	
2744	»	*Nederl.*	»	en slechts
193	»	Fransch en Nederlandsch spr.		

Daar is volstrekt niets van.

Ziehier de cijfers die wij bekwamen.

Uitsluitend	Fransch sprekenden. . . .	102
»	Duitsch » . . .	19
	Fransch en Nederlandsch spr.	2638
»	Nederlandsch sprekenden . .	7921

De toestand voor geheel Limburg zou dus, op December 1880, geweest zijn :

Nederlandsch sprekenden	170,959
Fransch »	8,140
Nederlandsch en Fransch sprekenden .	18,337
Duitsch sprekenden.	596

hetgeen, inderdaad, beter in overeenstemming is met de cijfers der volkstelling van 1866, behalve de Duitsch sprekenden die, om de bovenaangehaalde reden, nog ietwat overschat zijn ten nadeele van de *Dietsch* of Nederlandsch sprekenden.

Limburg telt verscheidene *Waalsche* gemeenten. Het zijn ;

Corswarem (oud-Vlaamsche benaming *Kruitsworm*),	met	490	Fransch spr.	00	Nederlandsch spr.	86	tweetaligen
Bitsingen (*Bassenge*)	met	893	Fransch spr.	2	»	156	»
Eben-Emaal	met	1443	»	00	»	23	»
Herstappe	»	104	»	00	»	20	»
Lanaye	»	705	»	00	»	104	»
Otringen(*Otrange*)		378	»	4	»	38	»
Rukkelingen-op-den-Jeker (*Roclenge-sur-Geer*)	met	810	Fransch spr.	10	»	303	»
Wonk	»	1581	»	40	»	27	»
Te zamen		6404	»	56	»	757	»

Die 8 gemeenten bezaten, December 1866 :

Uitsluitend Fransch sprekenden. . . .	6761
» Nederlandsch sprekenden . .	121
Tweetaligen.	460

Het bestuur dier gemeenten geschiedt in het Fransch, en van Nederlandsch onderwijs is er geene spraak. — De Nederlandsche stukken die bij toeval worden gezonden van wege hoogere besturen, komen onbeantwoord terug met verzoek dezelve in het Fransch te stellen.

* * *

Geen lid spreekt Nederlandsch in den provincialen raad.

Processen-verbaal der zittingen enz.: Fransch.

De hoofdtaal van het provinciaal bestuur is de Fransche.

De schriften der bestendige deputatie worden in die taal gehouden. Zij beraadslaagt in het Fransch.

Met de hoogere en andere besturen, de arrondissements-commissarissen, met de steden Hasselt, Tongeren, Sint-Truiden, Maaseik, wordt de briefwisseling uitsluitend in de Fransche taal gevoerd; dat gebeurt insgelijks met de plattelandsche gemeenten, tenzij het tegenovergestelde uitdrukkelijk wordt aangevraagd.

Van de plakbrieven zijn er velen tweetalig. Militiestukken worden doorgaans bij middel van het Nederlandsch ingevuld. Dat is niet altijd het geval met de bescheiden omtrent onderwijs en gerecht.

Weinige lastenboeken zijn tweetalig.

Fransche brievenopschriften en fransche boekhouding.

Stempel : Fransch.

(*Wordt voortgezet.*)

VLAAMSCHE GRIEVEN.

In December ll., kwam te Gent insgelijks een *Vlaamsch Grieven-comiteit* tot stand. Naar blijkt uit het volgende is het zeer werkzaam. Het zond tijdens de eerste zes maanden van zijn bestaan :

1° Een vertoogschrift aan den heer Minister van Justitie, met verzoek de uitsluitend Fransche opschriften boven de lokalen van het Hof van Beroep en van den Procureur-generaal, binnen het gerechtshof van Gent, van eene Vlaamsche vertaling te laten vergezeld gaan.

2° Een vertoogschrift aan den heer Minister van Binnenlandsche zaken en Openbaar Onderwijs, met verzoek de opschriften welke eerlang op het nieuwe Universiteitsgebouw van Gent zullen gezet worden, ten minste in de beide landstalen te doen plaatsen.

3° Een vertoogschrift aan de heeren Voorzitter en leden van de Kamer der Volksvertegenwoordigers te Brussel, tot ondersteuning en spoedige bespreking van het wetsvoorstel Coremans : Vlaamsch in het leger. (1)

4° Vertoogschriften naar de Wetgevende Kamer, om te vragen dat het wetsontwerp Coremans in zijn geheel zou gestemd worden, en daarenboven, zelfs in het Walenland, voor het strafgerecht, het natuurlijk en burgerlijk recht van den Vlaming verzekerd worde.

5° Vertoogschrift aan den heeren Voorzitter en leden van den gemeenteraad der stad Gent met verzoek de opschriften op de tramrijtuigen, welke thans uitsluitend in 't Fransch zijn gesteld, in de twee talen te plaatsen. Een tweede vertoogschrift werd gestuurd om in de Nijverheidsschool alhier Vlaamsche leergangen te bekomen van een aantal vakken, welke alleen in de Fransche taal onderwezen worden. Vernomen hebbende dat beide vragen buiten de bevoegdheid vielen van den gemeenteraad, werd er voor de eerste geschreven naar den heer bestuurder der naamlooze maatschappij : *Tramways de Gand*, en voor de tweede aan den heer minister van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs.

6° Een vertoogschrift aan den heer minister van geldwezen, om te bekomen dat de briefjes, die den maandelijkschen toestand der algemeene spaar- en lijfrentkas aanduiden, voortaan in de beide landstalen zouden gedrukt worden. (2)

7° Een vertoogschrift aan den heer minister van binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs, met verzoek nevens de uitsluitend Fransche opschriften binnen de bibliotheek der hoogeschool van Gent, eene Vlaamsche vertaling te plaatsen.

8° Een protest aan den heer minister van buitenlandsche zaken, naar aanleiding van het bericht eener aanbesteding van de benoodigdheden van een stoomschip voor het meer van Constanz. Dit bericht, rondgezonden aan de Vlaamsche bladen des lands, was enkel in de Fransche taal opgesteld.

9° Een vertoogschrift aan den bestuurraad van de koninklijke muziekschool der stad Gent, met verzoek aan onze taal, bij al de

(1) Aan de verzoekschriften onder nummers 1, 2 en 3 werd reeds voldoening geschonken.

(2) Ook deze vraag werd ingewilligd.

plechtigheden dier school, de plaats te geven die haar bij rechte toekomt. (3).

10° Een vertoogschrift aan den heer Voorzitter en leden van den gemeenteraad der stad Gent met verzoek de Fransche opschriften in de stadsmagazijnen insgelijks in 't Vlaamsch te plaatsen (4).

11° Een protest aan den heer statieoverste van Turnhout, naar aanleiding van een uitsluitend Fransch opschrift op een wagenvak van C 2, bestemd voor niet-rookers.

12° Een vertoogschrift aan den heer minister van rechtswezen, in het Staatsblad de gelijktijdige afkondiging in Vlaamsche en Fransche taal vragende van alle wetten en besluiten.

13° Een protest aan den heeren Voorzitter en leden der bestendige afvaardiging van den Oost-Vlaamschen provincieraad, omdat zij hunne goedkeuring voor de stukken van het arm-ziekenhuis in Fransche taal hadden opgesteld, ofschoon de aanvraag in het Vlaamsch was gedaan en de gemeenteraad, insgelijks in het Vlaamsch, reeds een gunstig advies had gegeven. Bij dit protest werd tevens de hoop uitgedrukt dat voortaan de heeren leden van de bestendige afvaardiging van den Oost-Vlaamschen provincieraad, hunne goed- of afkeurende besluiten in dezelfde taal zouden stellen waarin de aanvraag gedaan wordt.

14° Een protest aan den heer minister van geldwezen, omdat op den paal aan het wachthuizeken der tolbeambten te Zelzate alles in het Fransch aangeduid staat. *Droits de l'État.* Er zijn ook brieven gezonden naar het grieven-comiteit van Brugge en dit van Antwerpen met verzoek eens na te zien of langsheen de grenzen hunner provincie dezelfde toestand niet bestaat en, in bevestigend geval, er ook protest tegen aan te teekenen.

14° Een brief aan den raad van beheer der koninklijke muziekschool onzer stad tot nadere toelichting van het eerste schrijven.

15° Eenen brief aan den onlangs benoemden heer bestuurder van het provinciaal goevernement der provincie West-Vlaanderen, om hem te verzoeken dat hij in zijne bureelen de Vlaamsche taal haar volle recht zou schenken.

16° Eenen brief van dankzegging aan den heer voorzitter van den raad van beheer onzer koninklijke muziekschool omdat de programma's van het tweede abonnementsconcert en bijgaande bericht, en ook de kaarten in beide talen waren gedrukt en deze laatste bovendien langs beide zijden waren ingevuld.

17° Een protest aan het collegie van burgemeester en schepenen van Gent, naar aanleiding eener boomveiling aangekondigd bij middel van plakbrieven, die alhoewel in de beide landstalen gedrukt, toch slechts op enkele plaatsen in de Vlaamsche taal waren aangeplakt.

18° Een verzoekschrift aan den heer Nelemans, bestuurder der spoorweglijnen Gent-Eekloo-Brugge, om te bekomen dat de reiskaartjes en de uurtabel van gemelde spoorweglijnen in 't Vlaamsch zouden gedrukt worden.

19° Eenen brief van aanmoediging aan den heer advocaat De Visschere, ter gelegenheid zijner verbanning uit de franschgezinde *Concorde* te Brugge.

(3) (4) Insgelijks ingewilligd.

20° Een vertoogschrift aan den heeren voorzitter en leden van den gemeenteraad der stad Gent, om aan te dringen op het spoedig bouwen eener nieuwe schouwburgzaal voor het Nederlandsch tooneel.

21° Een vertoogschrift aan den heer minister van geldwezen om te verzoeken dat voortaan de inschrijvingsbewijzen op het grootboek van de Belgische Staatsschuld (Extraits d'inscription au grand livre de la dette publique de Belgique) ten minste in de beide landstalen zouden afgeleverd worden. In strijd met de wet van 1878 geschiedt dit thans alleen in 't Fransch.

22° Naar aanleiding van alleen in 't Fransch opgestelde plakbrieven, de aanbesteding der nieuwe forten van Namen en Luik aankondigende, een protest aan den heer Minister van oorlog om zijne aandacht interoepen op de verkrachting der wet van 1878 en tevens om hem te verzoeken voortaan de rechten der Vlamingen niet meer over het hoofd te zien.

23° Een dergelijk vertoogschrift werd ook gezonden aan den heer minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, naar aanleiding van twee alleen in 't Fransch opgestelde stukken, gezonden aan de behangers van Gent. Het waren: 1° een omzendbrief; 2° omschrijvende begrooting van de onderhoudswerken welke in de lokalen van toezicht en de woonplaatsen der ontvangers, ten middenbureele van posterijen en telegrafen te Gent, te verrichten zijn.

24° Een verzoekschrift aan den heer Minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, om hem te verzoeken op het bureel van vervoerdienst van den Staat, gelegen op de Muinkkaai, Gent, nevens de woorden: *Chemin de fer de l'Etat. Service de la traction et du matériel du transport*, welke op de straatdeur van het bureel geschilderd staan, ook in het Vlaamsch te doen plaatsen.

25° Eenen brief aan den heer pastoor van St. Baafsparochie, om onze verwondering uit te drukken over twee plakkaarten, hangende in St. Baafskerk en waarvan het eene het verbod bevat te spreken gedurende de godsdienstoefeningen, en het andere het bericht behelst dat de personen, die begeeren de kerk te bezichtigen, zich wenden moeten tot den koster in de sacristij. Deze plakkaarten zijn in het Fransch en in het Engelsch opgesteld. Het Vlaamsch is aanzien als eene doode taal.

26° Een verzoekschrift aan het bestuur der Burgerlijke Godshuizen om te bekomen dat alle opschriften binnen het hospitaal van Gent, ten minste in de twee talen zouden gesteld worden. Tegenwoordig zijn er slechts 2 Vlaamsche.

26° Een brief aan den heer Moffei, onder-ingenieur der provincie Oost-Vlaanderen, te Dendermonde, hem verzoekende de Fransche opschriften binnen het paleis van justitie te Dendermonde door Vlaamsche te vervangen.

28° Een vertoogschrift aan den heer bestuurder der maatschappij van den buurtspoorweg Gent-Zaffelare, hem verzoekende de uurtabel der tramrijtuigen van gemelden spoorweg ook in het Vlaamsch te laten drukken.

29° Een vertoogschrift aan den Raad van beheer der Nationale Bank, te Brussel, vragende dat de drukwerken uitgaande van de Nationale Bank te Gent, voortaan ook in het Vlaamsch zouden verschijnen.

BRABANT.

De heer burgemeester van Alsemberg zond dezer dagen eene klacht naar een Ministerie omdat het, in zijne gemeente, twee Waalsche niet-Nederlandsch sprekende bedienden heeft aangesteld. Het in 't Vlaamsch gestelde protest was alleszins gegrond ; want de heer burgemeester verklaarde dat de aanwezigheid van die bedienden, te midden eener bijna uitsluitend Nederlandsch sprekende bevolking, aanleiding gaf tot moeilijkheden van allen aard.

Het is te hopen dat het voorbeeld, waarop wij hier de aandacht trekken, navolging vinden zal.

Er wordt ons gevraagd of de thans bestaande Grieven-Comiteiten zich niet zouden kunnen wenden tot de heeren burgemeesters of gemeenteraden van hun arrondissement, om dezen te verzoeken : 1° dat zij voortaan altijd en in alles uitsluitend de Nederlandsche taal zouden bezigen ; 2° alle Fransche stukken terugzenden die hen van andere besturen worden toegestuurd en 3° handelen als hierboven vermeld is in zake beambten.

LE MOUVEMENT WALLON.

In *l'Ami du peuple* van Charleroi verscheen op 3 Juni ll., wat volgt :

Suppression du cours de Flamand.

« S'il est une vérité, c'est que les wallons sont devenus libéraux et libres-penseurs non par l'éducation qu'ils ont reçue dans leur jeunesse, mais par l'instruction qu'ils ont acquise dans la vie sociale au moyen des journaux quotidiens si répandus dans les provinces belges du Midi et de l'Est. C'est donc grâce au développement de la langue et de la littérature francaises dans nos communes, que nos populations wallonnes sont arrivées au degré de culture intellectuelle et d'indépendance politique qui les distinguent.

Une seconde vérité non moins incontestable que nous avons proclamée déjà souvent, c'est que pour civiliser et libéraliser la race flamande, fanatique et avachie sous le joug du clergé, il faut lui apprendre à parler français. Les Van Ryswyck, les Delaet, les Woeste, les Jacobs et autres Coremans auront beau s'évertuer à jargonner leur flamand d'Anvers, rude et grossier, aux manants qui constituent la plus belle partie du corps électoral des Flandres, ils ne parviendront jamais à inculquer de saines idées de liberté publique et de sages notions de progrès social, s'ils ne les expriment en français. Ce n'est ni en wallon, ni en flamand que les sciences économiques ou sociologiques peuvent être enseignées ; c'est en français, pour nous latins, ou en allemand, pour les germains.

Cessons donc, une bonne fois, d'imposer l'étude des baroques jargons flamands au peuple belge.

Aprenez-lui le français, surtout si vous tenez à voir sortir les Flandres de l'état de prostration physique et morale dans laquelle elles sont plongées, depuis que les moines espagnols leur ont ravi à la fois la liberté du commerce et la liberté de la pensée.

*
* *

La commune d'Angleur, près de Liége, vient à cet effet de prendre une initiative que nous ne pouvons trop recommander à toutes les administrations de la Belgique. L'échevin de l'instruction publique, se fondant sur ce que depuis deux années aucune élève n'a voulu suivre le cours de flamand, malgré les instances de l'institutrice chargée de ce cours, en a demandé la suppression.

Nous ne pouvons qu'applaudir à semblable mesure. Que tous les conseils communaux belges prennent la même détermination pour toutes les écoles des garçons et des filles, et avant dix ans, il ne sera plus question de flamingants, ni de cléricaux, ni de domination religieuse, même dans les localités flamandes les plus arriérées. SUPPRIMONS L'ENSEIGNEMENT DES JARGONS FLAMANDS, COMME ON A SUPPRIMÉ L'ENSEIGNEMENT DES JARGONS WALLONS, DANS NOS ÉCOLES PUBLIQUES.

La civilisation et l'indépendance de la Belgique sont à ce prix.

Voyons M. Defontaine, si vous aurez le toupet d'imiter votre collègue d'Angleur. »

De heer Defontaine, schepene van onderwijs te Charleroi, zal wellicht geen gehoor geven aan den dommen en verwaanden eisch van *l'Ami du Peuple*: immers, was hij het niet die, eenige jaren geleden, ten stadhuize, bij de plechtige ontvangst van een gezelschap van onderwijzers uit Brussel, de meening uitdrukte « dat de Walen de taal hunner vlaamsche landgenooten zouden dienen aan te leeren? »

Wij hebben inlichtingen ingewonnen omtrent de handelwijze van den gemeenteraad van Angleur. Een waalsche vriend bericht ons dat de geldelijke toestand der gemeente in 't geheel niet schitterend is. De nieuwe wet op het onderwijs weegt loodzwaar op hare kas en daarom besloot de raad de LEERGANGEN van DUITSCH en NEDERLANDSCH voor het oogenblik te laten varen. Als we 't goed voorhebben werd zelfs in dien zin aan den heer Minister van Binnenlandsche zaken en openbaar onderwijs geschreven. De onderwijzeres kreeg eene benoeming in de Normaalschool van Luik. Ziedaar de zuivere waarheid. Van vijandige gezindheid tegenover de Vlamingen en hunne taal is er geene spraak geweest.

*
* *

In datzelfde blad « *l'Ami du Peuple* » (bestuurder Dr. Boëns, wiens liefde voor Frankrijk sedert lang gekend is) verscheen op zondag 14 Juni wat volgt :

ENQUÊTE SUR LES FLAMANDS.

Vu les prétentions sans cesse croissantes des flamingants de Bruxelles, d'Anvers et des autres cités flamandes ;

Vu la partialité avec laquelle le ministère clérical se prononce en faveur des exigences des flamingants ;

Considérant que les provinces wallonnes sont envahies par un nombre de plus en plus considérable de **flamands ignorants ou vagabonds, incapables de suffire par leur travail** à l'entretien de leur famille et même à leur propre existence, qui tombent ainsi à la charge des bureaux de bienfaisance de nos communes ;

En attendant que d'autres mesures soient prises, nous engageons toutes les administrations communales de nos provinces wallonnes à faire une *enquête* et à dresser une *statistique* établissant la situation des flamands qui occupent actuellement le Hainaut, etc., et le nombre de ceux qui y sont secourus par nos bureaux de bienfaisance et nos sociétés de charité.

Nous croyons savoir qu'un semblable travail est déjà fait pour quelques-unes des grandes communes de notre bassin, et qu'il est de tous points ÉDIFIANT. Aussi en réclamons-nous la publication dans le *Moniteur*.

A des prétentions odieuses, insensées, il faut opposer des mesures énergiques AUSSI LONGTEMPS QUE « NOS MAITRES FLAMINGANTS » NE SERONT PAS REVENUS AUX SENTIMENTS DE NATIONALITÉ, QUI ONT SI LONGTEMPS UNIS LES NEUF PROVINCES BELGES SANS DISTINCTION DE LANGAGES NI DE RACES !!!

M. Van Ryswyck — aldus luidt het in een ander artikel — avec les autres flamingants d'Anvers, tels que M. Cupérus, et de Bruxelles, tels que M. Arnould, de la *Nation*, sont-ils convaincus maintenant que leur manie linguistique livre les pauvres flamands, fanatiques et idiots, à la discrétion du clergé romain, ignorant et cupide ? Que les politiciens de la *Vlaamsche* ne perdent pas ceci de vue ; les flamands libéraux sont des flamands *instruits* qui *parlent français ;* et les flamands qui ne savent que le flamand, comme nos wallons qui ne savent que le wallon, ne sont, tous, que des *crétins* croyant en Dieu et dévoués au pape.

Comment, n'en serait-il pas ainsi ?

Les flamands et les wallons, qui ignorent le français, ne lisent pas, ne s'instruisent pas, et vivent **comme des bestiaux** dans nos campagnes flamandes et wallonnes, à la merci des curés qui les catéchisent, les sermonnent et les confessent à plaisir.

Nous engageons les flamingants libéraux du Brabant, d'Anvers et des Flandres, **non encore abrutis** par leur amour insensé des jargons locaux, à méditer cette vérité sociologique et à se rappeler, tous les jours de leur vie, la défaite (électorale) du 12 juin 1888, DONT ILS SONT LA PRINCIPALE CAUSE.

* * *

Van wege belangstellenden in deze uitgave, doch die om die reden nog geene Flaminganten zijn, werd ons reeds de vraag gesteld waarom wij uitzinnige Waalsche aanvallen van dien aard

aanteekenen en zelfs eenig gewicht schijnen te hechten aan het zoogenaamde *Mouvement Wallon ?*

Wij doen het vooreerst omdat het onze plicht is ; en dan nog om andere vaderlandsche redenen ; ook, om nevens die hatelijkheden verheugende feiten te kunnen vermelden als de volgende :

1° Te Monceau-sur-Sambre en in een paar andere gemeenten van het Charleroische, werden onlangs avondleergangen voor het aanleeren der Vlaamsche taal ingericht op initiatief en eigen kosten van Waalsche burgers. Tot het aantal leerlingen dat, wel is waar, tot heden niet aanzienlijk is, behooren volwassen personen, vaders van familie.

In eene dier gemeenten is de onderwijzer een oud-onderofficier die vroeger in garnizoen heeft gelegen te Gent en te Brugge en het Vlaamsch schrijft en spreekt.

2° Te Charleroi en in de omstreken leggen beambten, zelfs werklieden van den spoorweg, zich ieverig toe op het aanleeren der taal hunner Vlaamsche landgenooten.

3° Dezer dagen schreef de Regeering een wedstrijd uit voor het begeven van **75** plaatsen van hulpklerk in de Vlaamsche gewesten en **25** in de Waalsche.

De einduitslag is ons niet bekend; maar wij mogen verzekeren dat een 5tal Walen als *Vlaamsche candidaten* optraden. Voor het Nederlandsch (verplichtend vak, bevattende dictaat, opstel) leverden zij allen goed werk. Bij het mondeling examen bleek het dat zij onze taal duidelijk, sommigen zeer zuiver, spraken. Van die Waalsche jongelingen was een afkomstig uit Lessen, een uit Corswarem, een uit Doornijk, leerling van het Athenæum dier stad ; een andere in Frankrijk geboren, aldaar opgevoed en laatstelijk leerling in de bisschoppelijke school *Ste Marie* te Schaarbeek, (Brussel).

Drie waren daarbij tamelijk goed beslagen in Engelsch en Duitsch (niet verplichtend).

Wat zegde de oud-Minister Bara in den jongsten Kamerzittijd ? Wie sprak er van omwenteling?.. Omwenteling!!.. Indien de Kamer eene wet wil stemmen waarbij niemand, na een te bepalen aantal jaren, in de Vlaamsche gewesten des lands eene bediening kan verkrijgen zonder het bewijs te leveren de Nederlandsche taal machtig te zijn, zullen wij de jonge Walen die Nederlandsch spreken, na weinige jaren, bij de vleet zien opkomen.

De Vlamingen wenschen het en hopen dat de regeering zal... durven en willen, voor het heil des Vaderlands.

4° In den jongsten kiesstrijd voor de Kamers, belastte zich de heer Hulin, in het Waalsch arrondissement Nijvel, met in de kiesvergaderingen, tegen de Vlamingen en de Vlaamsche taalwet-

ten uit te varen. Zoo sprak hij te Eigen-Brakel voor eene talrijke vereeniging en bedreigde den Waalschen burgers in hunne kinderen die weldra niet meer zouden aangenomen worden in Staat's dienst, daar zij geen Vlaamsch konden spreken! *Volgens hem moesten de Vlamingen Fransch, maar de Walen geen Nederlandsch leeren.* Welnu, de redenaar bekwam geen bijval.

Zijn tegenstrever, heer de Burlet, burgemeester van Nijvel, wilde elders den heer Hulin navolgen en dacht te moeten herinneren dat hij, in de Kamer tegen de jongste taalwet (militaire school) had gesproken en gestemd. Beide heeren werden *niet gekozen.*

5° Te Namen werd de Vlaamsche zaak als eene hoofdgrief tegen den heer Minister de Moreau ingeroepen. Voor ons ligt het afschrift van een paar plakbrieven, waarin Ridder de Moreau afgeschilderd wordt als : *l'ami des Flamingants*, *le créateur de l'Académie flamande*, *le Wallon traitre*, *renégat* (er is sprake van het gekend examen voor zekere ambtenaren van Bruggen en Wegen !!..)

Het kon niet baten. De uittredende volksvertegenwoordiger-minister werd herkozen. De cijfers der voorgaande Kamerkiezing en deze van Juni ll. bewijzen dat die middeltjes tot heden geen vat hebben op de meerderheid der Waalsche burgerij. Erfridder de Moreau — die geen woord Vlaamsch begrijpt en stellig geen Vlaamschgezinde is — heeft hier onwillekeurig een grooten dienst aan de Vlaamsche volkszaak bewezen ; indien hij geen candidaat ware geweest, zou, in het arrondissement Namen, de taalquæstie nooit zooveel besproken zijn geworden als in Mei-Juni van het jaar 1888. Dat zij, bij aanhoudende bespreking, zelfs in het hart van het Walenland, niets te verliezen maar veel te winnen heeft, is vast en zeker.

ONZE TAAL EN DE STAATKUNDIGE PARTIJEN.

Verscheidene weken vóor de kamerverkiezing van 9 Juni laatstleden, noodigde de *Ligue libérale* den *Liberalen Vlaamschen Bond* van Brussel uit met haar in onderhandeling te treden.

Vanaf de eerste bijeenkomst der afgevaardigden der twee kiesvereenigingen, werd het beginsel aangenomen der *rechtstreeksche* vertegenwoordiging van elke maatschappij op de gemeenschappelijke lijst van candidaten. — De kwestie van 't getal voor elke vereeniging bleef nog te bepalen. — Zoo stonden de zaken toen de *lijst Guillery* tot stand kwam, bewerkt met de ieverige medehulp van M. Bergé, den voorzitter der *Ligue*.

De samenstelling der lijst verwekte dan ook het hevigste misnoegen in den schoot der *Ligue* zelf, en een ernstig conflikt ontstond tusschen de leden van 't comiteit. De zaak werd nu deze voor de *Ligue* : de lijst Guillery aannemen en dan waren alle onderhandelingen met de Vlamingen overbodig, ofwel die lijst verwerpen.

De *Ligue* verwierp de voorstellen van den *Liberalen Vlaamschen Bond* van Brussel, en deze besloot op het laatste uur en zonder voorbereiding, alleen den strijd te wagen met twee candidaten, de heeren De Deyn, advocaat, en Fl. Kops, geneesheer, alhoewel er 4 andere lijsten van candidaten tegenover elkander stonden, namelijk van *La Ligue libérale*, *l'Association libérale*, de *Socialisten* en de uittredende *Onafhankelijken.*

Dat besluit van den L. Vl. Bond van Brussel werd niet goedgekeurd door de liberale vlaamschgezinden van buiten de hoofdstad. Het werd heftig aangevallen door de vlaamsche pers en natuurlijk door de fransch-belgische. De *Veldbloem* deed niet mede en werkte voor de candidaten der *Association libérale.*

De beide Vlaamsche mannen bekwamen een 500 tal stemmen; vele Vlaamschgezinden stemden voor de *Ligue* ; anderen voor de *Associatie* en de talrijke katholieke Vlamingen natuurlijk voor de *Onafhankelijken.*

Met uitzondering van de *Socialisten*, die Fransch zijn, gebruikten de andere partijen de *twee* talen voor hunne menigte plak- en omzendbrieven.

De graaf de Mérode, prins de Rubempré-Nerincx, burgemeester van Halle, Mesens, burgemeester van Etterbeek, candidaten der Onafhankelijken, hielden Vlaamsche redevoeringen in het arrondissement. Dat was niet het geval met de candidaten van *Ligue* en *Associatie.*

Deze laatste onthield zich bij de herstemming van 19 Juni tusschen de *Ligue* en de *Onafhankelijken.* Deze zegepraalden. De grijze Vlaamsche strijder Stroobant gaat dus naar de Kamer terug. De heeren Slingeneyer en Van Overloop legden insgelijks Vlaamschgezinde verklaringen af. Van de liberalen kwam slechts de candidatuur van den heer Buls zegevierend uit de stembus.

Te Antwerpen waren de candidaten van den *Liberalen Vlaamschen Bond* : A. Smyers, gewezen reeder, J. Van Ryswyck, advocaat : C. J. Bal, stoker. Deze laatste voor den senaat. De heeren L. De Wael, burgemeester, F. Van der Taelen, waren de candidaten der drie liberale Vereenigingen.

Burgemeester De Wael bekende dat hij eensgezind met den L. Vl. Bond medeging. Hij teekende aan het hoofd zijner collega's de verklaring, « dat hij bij elke gelegenheid de uitvoering der bestaande taalwetten zou eischen en hij beloofde schriftelijk, aan

te dringen op het uitvaardigen eener wet, waarbij zou voorgeschreven worden, dat geen ambtenaar geroepen, om tot de uitvoering dier wetten mede te werken, in Vlaamsch-België, zou aangesteld worden zonder onze taal te kennen. »

De heer Van der Taelen verpandde, in de laatste zitting van den L. Vl. Bond, zijn woord, « dat hij zonder voorbehoud de Vlaamschgezinde denkbeelden deelde. »

De candidaten der behoudsgezinde partij (katholieken en meetingisten,) d. w. de uittredende volksvertegenwoordigers en Senatoren, beriepen zich op hunne diensten aan de Vlaamsche Beweging bewezen. In hunne kiesvergaderingen werd geen Fransch gesproken, evenmin in de plechtige betooging, die ter eere van de heeren Victor Jacobs en Jan De Laet werd ingericht vóor de kiezing, ter gelegenheid van hun 25jarig jubelfeest als volksvertegenwoordigers van Antwerpen. De uittredende leden werden herkozen, namelijk de senatoren *de Pret Roose de Calesberg*, *Graaf F. Le Grelle*, *Jaak Van den Bemden*, *E. Van Put*; de volksvertegenwoordigers *Coremans*, *De Laet*, *De Decker*, *E.*, *Jan de Winter*, *Alf. Guyot*, *V. Jacobs*, *Eug. Meeus*, *Baron Ed. Osy*.

In het arrondissement Nijvel hield de liberale candidaat Hulin heftige voordrachten tegen de Vlamingen. Met dezen naam werden zelfs de waalsche katholieke candidaten bestempeld. Van deze was de heer de Burlet de eenige die niet herkozen werd, alhoewel hij zich op zijne stemmingen tegen de Vlamingen, in de Kamer beroepen had ! !

Het huidige Ministerie beschikt dus over eene nog nooit geevenaarde meerderheid van **58** stemmen in de Kamer en **30** in den Senaat. De Vlaamsche gewesten tellen geen liberalen vertegenwoordiger meer, ter uitzondering van den flamingant heer K. Buls voor het arrondissement Brussel.

Met zulke meerderheid, kan het Ministerie de Vlaamsche taalquæstie heel gemakkelijk oplossen.

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

VLAAMSCHE MUZIEKSCHOOL, (ANTWERPEN).

Willems-Fonds.

Op Zondag 15 April greep in de groote zaal van het athenæum te Antwerpen, eene buitengewone algemeene vergadering van het *Willems-Fonds* plaats.

Ruim 400 personen waren uit al de deelen van het Vlaamsche land en zelfs uit de Waalsche streken opgekomen. Daaronder bevonden zich afgevaardigden van bijna al de afdeelingen.

Over de vraag om de stedelijke Muziekschool van Antwerpen tot Vlaamsch Staats-Conservatorium te verheffen sprak de heer Sabbe namens het Muziek-Comiteit van W. Vl. als volgt :

« Het *Muziek-Comiteit van West-Vlaanderen* heeft mij gelast hier zijn gevoelen te komen uitdrukken over het punt, waarvan thans de bespreking is geopend.

« Mijne taak is u uit te leggen om welke redens wij onlangs een initiatief namen, waarvan deze zitting een gevolg is, en waarom wij dachten u te mogen oproepen tot eene beweging, die, wij hopen het, met deze vergadering zal beginnen.

« Eenige weken geleden, heeft dit Comiteit de gedachte opgevat zich op nieuw tot de Kamers te wenden ten einde te verkrijgen dat de Staat de Antwerpsche Muziekschool in een Koninklijk Vlaamsch Conservatorium herscheppe.

» Ten gevolge eener nieuwe polemiek scheen die school in haar bestaan en in haren Vlaamschen kunstgeest alweer bedreigd. Wij willen tegenover die herhaalde aanvallen, waaraan zij reeds meer dan eens blootstond, officiëel het recht der Vlaamsche muzikale beweging doen erkennen ten minste ééne Vlaamsche Muziekschool te bezitten en er een duurzaam bestaan voor waarborgen.

» Wij zagen er voor die beweging, — indien de aanvallen bleven voortduren en open ooren in de officiëele wereld vonden, — een gevaar in van het laatste te verliezen wat zij nog bezit.

» 't Klinkt nieuw en vreemd wellicht, maar 't is wel zóo : de Muziekscholen van Antwerpen en van Brugge, zijn de laatste *Vlaamsche* inrichtingen van dien aard, die wij nog over hielden, het laatste wat aan onze hervonden toonkunst, die zoo schitterend begon en zich zoo levenskrachtig deed gelden, thans nog eene toekomst verzekeren kan.

» Hier komt een vluchtige terugblik van pas.

« In 1865 werd de prijskamp van Rome voor het eerst opengezet voor Vlaamsche dichters en componisten. Toen Van Gheluwe, Van den Eede en Van Hoey den Vlaamschen tekst kozen, en twee van hun drieën — (Van Gheluwe werd ziek) — zegevierden, ging er een algemeene kreet van vreugde en verbazing onder de Vlamingen op. Toen Benoit, korts nadien, in den *Spiegelhove*, te Gent, zijnen heerlijken *Lucifer* deed uitvoeren, dien *Lucifer*, die, naar Fetis' oordeel, geroepen is om de wereld rond te gaan, dan werd de geestdrift algemeen en onweerstaanbaar : zelfs onze gewone tegenstrevers werden meêgesleept.

» Onvoorbereid, uit het enkele nationaal gevoel gesproten ; natuurlijke bloem van den kunstaanleg onzer muziekbeoefenende jeugd, was er eene Vlaamsche toonkunst geboren, levenskrachtig en eigenaardig, en de Fransche pers der hoofdstad erkende « dat » de Vlamingen, op het gebied der muziek, hun Sadowa hadden » behaald. »

» En hoe ging die jonge kunstbeweging nu ras en schitterend vooruit !

De oude conservatoriums, die tot dan toe weinig of geene leerlingen hadden gevormd, waarvan men later nog hoorde spreken, brachten nu rij aan rij kunstenaren voort, die zich bij de Vlaam-

sche kunstbeweging aansloten, den Vlaamschen tekst gekozen, zegepraalden in de prijskampen en verder door hun eigenaardig talent bleven schitteren. De medesleepende kracht der beweging was zoo groot, dat zelfs een Waal, Huberti, zich aan hunne zijde scharen kwam en ook heerlijke muziek schiep op Vlaamsche teksten.

Waarlijk, dat was wel iets grootsch!

En juist daarom is het hartgrievend te moeten vaststellen dat een geest van anti-Vlaamsche, van onvaderlandsche dwarsdrijverij geheimzinnig die heerlijke beweging is komen tegenwerken, en, brok voor brok, alles heeft vernietigd wat haar steunen moest, wat haar eene roemvolle ontwikkeling moest helpen verzekeren.

Verscheidene andere krachten hielpen inderdaad mede om onze nationale toonkundige beweging vooruit te helpen.

Naast de conservatoriums hadden wij de festivals, die, om de drie jaren, beurtelings in eene der groote steden plaats hadden, en waar de componisten hunne gewrochten konden doen uitvoeren zonder kosten voor hen. Uitvoeren geeft gelegenheid tot componeeren, en, waar die uitvoeringen onmogelijk gemaakt worden, door aan de componisten of bijzonderen de zware lasten er van te doen dragen, daar zal de groote kunstschepping ook gestremd worden. De festivals waren voor de muziek als de groote tentoonstellingen van Staatswege voor de schilder- en beeldhouwkunst.

Eilaas! die festivals bestaan niet meer: zij werden, in weerwil van al ons smeeken en protesteeren, op voorstel van een minister door eene kamerstemming afgeschaft, onder voorwendsel dat zij te veel kostten, en tot zekere misbruiken, die echter licht te keeren waren, aanleiding gaven.

Wij hadden ook een toezicht over de muziekscholen van het land. Leo Van Gheluwe was daarmee gelast, en hij hield er wel de hand aan dat vooral de kleine scholen in 't Vlaamsche land Vlaamsch bleven.

Onder de groote gestichten, tellen wij nog de Antwerpsche Muziekschool voor de onze. Ook die van Brugge is nog hoofdzakelijk Vlaamsch gebleven. Maar het toezicht over de kleinere scholen is in andere handen overgegaan, door een enkel ministeriëel besluit, waarvan de ware reden nog niet bekend is.

Men heeft Van Gheluwe vervangen door twee toezichters: éen voor het Vlaamsche en éen voor het Waalsche gedeelte van het land, en zie, sedertdien is het Vlaamsche onderwijs zoo goed als geheel verdwenen, en in de Vlaamsche gewesten zijn de twee derden der kleine muziekscholen, blijkens programma's, die wij in handen hebben, totaal verfranscht.

Verder hadden wij ook nog de groote zangmaatschappijen, zooals de *Koormaatschappij*, en de *Melomanen* te Gent, die jaarlijks een of ander groot muziekaal feest gaven, waarbij zij gelukkig en fier waren hunne krachten aan de uitvoering van Vlaamsche, nationale werken te wijden. Daar daagde dat bewonderenswaardige korps van aanvoerders, dames en heeren der hoogere standen, op, waarvan 't ontstaan, zoo mogelijk, nog meer verbaasde en nog luider voor eene krachtige kunstherleving getuigde, dan het opdagen zelf der dichte rei onzer Vlaamsche componisten. Deze feesten waren, nevens de festivals, nieuwe gelegenheden voor de jonge musici om hunne werken ten gehoore te brengen.

Eilaas, die maatschappijen hebben daar ook van afgezien. Zij noodigen thans liever hunne leden uit op een tooneel in den *Franschen* schouwburg natuurlijk, of op *Fransche* voorstellingen in hun lokaal.

Alles wat aan onze Vlaamsche muziekkunst gelegenheid gaf om zich te ontwikkelen, is verdwenen en vervangen door andere invloeden, vijandig aan onze taal, aan onze kunst.

Naast hetgeen wij verloren, dient hier nog rekenschap gehouden te worden van zekere nieuwigheden die ontstaan zijn, en die die ons niet minder ten verderve strekken.

Zoo heeft men te Brussel, voor 't muziekaal onderwijs, een *Conseil de Perfectionnement* in 't leven geroepen, waarvan de invloed, in de handen van hen, die ons nationaal kunstbeginsel ontkennen, niet anders dan nadeelig zijn kan voor onze jonge school.

Een plan werd weleer en wordt misschien nog gebroeid, om ook eene normaalschool van muziek-leeraars te stichten. Wij zouden er niets tegen hebben, indien we niet verzekerd waren dat zulke instelling, gekend zijnde hare ontwerpers, alweer tegen ons zal gericht zijn.

Alles is dus gedaan en aangelegd om den ondergang te bewerken van hetgeen zoo heerlijk was begonnen; van eene kunstbeweging die Vlaanderen en België tot zulke duurzame en vruchtbare glorie strekken moet.

Om thans onze muziekale toekomst te verzekeren, blijven ons nog enkel de stedelijke muziekscholen van Antwerpen en Brugge over.

Weinig genoeg dus, veel te weinig zelfs, om de leefbaarheid te verzekeren eener kunstbeweging, die het den plicht van den Staat is ten minste te beschermen, daar waar zooveel uit de openbare kassen aan vreemde toonkunst wordt besteed.

Wat is inderdaad het gevolg reeds van dien toestand?

Wel, dat onze jonge leerlingen van Antwerpen en Brugge, geen kansen meer ziende van uitvoeringen te bekomen, de groote schepping op Vlaamsche gedichten verlaten, om zich bij 't enkel schrijven voor orkest te beperken, zooals Blockx het reeds herhaaldelijk deed, en nog onlangs met een bijval, die ons te meer moet doen betreuren dat hem de middelen tot hoogere en gevolgrijker vlucht aldus ontvallen zijn.

Het is dus met ons armzalig genoeg gesteld! En moest onze muziekale beweging nu niet heringericht worden in Vlaamschen geest, het ware weldra, in eene naderende toekomst, met haar gedaan.

In zulke aangelegenheden durf ik het hier luidop verklaren: het is een recht voor ons volk een onderwijs te krijgen in den zin van den aanleg, dien het blijken geeft te bezitten, vooral als die blijken zoo onloochenbaar, zoo talrijk en zoo heerlijk zijn, als met onze jonge muziekkunst het geval is. Zij heeft recht tot leven en zich te ontwikkelen en daartoe moeten haar de middelen verschaft worden, te minste voor een deel van wat men zoo kwistig te over heeft voor de cosmopolitische of liever voor de vreemde kunst.

Het weinige wat wij vragen, is eene groote muziekschool, eene

toonkunstuniversiteit volledig en op Vlaamschem voet ingericht met al de geldelijke middelen om eervol hare plaats te kunnen innemen naast de thans bestaande *conservatoires royaux.*

Daartoe is Antwerpen onmiskenbaar aangewezen; Antwerpen, de kunststad, rijk aan middelen; Antwerpen, met Benoit en met die Vlaamsche bevolking, die hem altijd zoo dapper ter zijde stond.

Bespottelijk is het ons te antwoorden dat er reeds Staatsconservatoriums genoeg bestaan in het land. Drogredenaars zullen zeggen: er is een conservatorium te Luik voor de Walen, een algemeen Belgisch te Brussel en een voor de Vlamingen te Gent. Dat zijn slechts woorden. Men neme ze alle drie voor het Walenland en in het Walenland bijeen, wij zullen er, onder kunstopzicht geen verlies bij lijden. Het conservatorium van Gent mag te Bergen liggen, wij zullen er evenveel dienst van hebben als nu. En het bewijs?

In dat conservatorium, evenals in de twee andere, is alles *Fransch*: de voertaal, de concerten, de geest, de strekking. En dat heet men « *la musique tout court.* »

't Is nog zooveel jaren niet geleden, dat, bij de benoeming van een nieuwen leeraar, een Waal, na vele andere Walen in Gent, door iemand, die met het conservatoire zeer nauw verbonden is, aan een vriend te Luik werd geschreven: « Hourrah! encore un Wallon de nommé! Bientôt nous pourrons nous réjouir d'avoir un conservatoire wallon en plein pays flamand. » Ziedaar hoe aan onze rechten wordt voldaan en hoe het conservatoire van Gent een Vlaamsch conservatoire is.

Te Gent is er één enkele leergang, die den naam van Vlaamsche leergang draagt: 't is die van den Vlaamschen Zang en declamatie.

Doch welk een Vlaamsche leergang! Ik heb mij uit de bron laten verzekeren dat men er 't jaar door *Fransche* zangstukken leert, en enkel bij 't naderen der openbare prijskampen een paar Vlaamsche om 't goede publiek wat zand in de oogen te werpen. En toch, een andere leeraar komt regelmatig van Parijs om aan de Gentsche leerlingen den Franschen zang en de « prononciation » aan te leeren. Dat is een hoofdleergang! Daar anders niets dan Fransch, en de Vlaamsche leergang wordt als een dubbelganger van den Franschen, en daarmee uit!

Ziedaar hoe men te werk gaat in die Vlaamsche school, of liever in die school in Vlaanderen!

Intusschen dus is de school van Antwerpen, de eenige, die ons eigenlijk voldoening geeft, de eenige, die ingericht is op echt Vlaamsche grondslagen. Zoo wij die verliezen, zoo er iets verminderd of ontaard wordt aan het Vlaamsch regiem, dat Benoit hier handhaaft en verder aan 't scheppen is, wat blijft ons dan nog over? En zulk verlies zal ons altijd bedreigen, zoolang de school van Antwerpen eene stedelijke school zal zijn, zonder bepaald en officiëel Vlaamsch karakter, zoolang haar lot enkel zal afhangen van de aanwezigheid van den genialen kunstenaar, die haar thans bestuurt; zoolang zij aan lokale wisselvalligheden zal blootgesteld zijn, aan lokale coterietjes prijs gegeven; zoolang, met één woord, zij niet officiëel erkend zal zijn als een Staatsgesticht voor de Vlaamsche kunst.

Dat weten de vijanden van ons kunstbeginsel. Ook hebben zij 't

op die school gemunt. Sedert jaren voeren zij tegen haar een oorlog, die gedurig herbegint, nu eens openlijk, dan eens geheim, en die ons voor haar het ergste vreezen doet.

Allerlei beweegredens worden tegen de Vlaamsche inrichting gedurig ingebracht en in 't publiek geworpen. Men vraagt niet eens of zij gegrond zijn, alleen of zij de driften vleien der Vlaamschhaters.

Een briefwisselaar van *Le Précurseur* beklaagde zich onlangs dat de nationale liederen tot grondslag van het nationaal muziekonderwijs dienen. Weet die heer dan niet wat er gedaan wordt in Zweden, in Duitschland, in Rusland ?

Men zegt dat de leerlingen, welke een instrument leeren, op die wijze de techniek van het speeltuig niet zullen kennen.

« Wij hebben geen orkest te Antwerpen », schrijft *Le Précurseur*, en bijna in hetzelfde nummer, misschien in een artikel uit de zelfde pen gevloeid, vinden wij letterlijk, sprekende over een concert der *Société de Musique* :

« Ce qu'on ne saurait trop louer dans cette soirée, c'est la perfection de » l'exécution. Les dilettantes ont pu se régaler sous ce rapport ; tout a marché » le mieux du monde, et c'est merveille comme les moindres nuances ont été » rendues. Nous félicitons les artistes et amateurs qui ont pris part à cette » brillante exécution. Tous, stylés et disciplinés par Peter Benoit, ont été à la » hauteur de leur tâche. »

Hoe die « perfection » dan, zonder een voldoende orkest ?

Nog eene drogreden dus. Hoe zou overigens het niet bestaan van een orkest te Antwerpen het gevolg kunnen zijn van het invoeren der nationale liederen als grondslag van het onderwijs, vermits dit slechts in de laatste tijden werd gedaan? Bovendien, klaagt men niet overal, behalve te Brussel, over het gebrek aan een goed orkest ? Te Gent ook, waar nochtans zooveel te dien einde verteerd wordt.

Ja, wanneer men prachtige uitvoeringen wil hooren, gaat men naar Brussel : maar om een orkest te bezitten als dat van Brussel, moet men geld hebben als te Brussel. Daar werpt men het geld naar het hoofd van professors, die men van alle streken daarheen lokt. 't Zijn virtuosen en beroemdheden van alle streken, die, met hunne leerlingen en voorzien van bijzondere uitgelezen instrumenten, dat orkest uitmaken.

De school van Antwerpen, van welke men een orkest wil hebben dat tegen het Brusselsche opwegen kan, heeft nauwelijks de inrichting van eene kleine middelbare school, ja, nog veel minder, wat de tractementen der leeraars betreft. Dezen, gejaagd door den nood om in hun leven te voorzien, kunnen niet eens zich geheel aan hun onderricht wijden, laat staan onder de beroemdheden van Europa gekozen worden, — en aan die Middelbare school stelt men eischen als aan eene Europeesche Universiteit ! Is dat niet blootweg belachelijk ?

Moedwillige blindheid heeft nog eene andere klacht ingegeven : « Uwe school brengt geene leerlingen voort, zei men tegen Benoit ! » — Laat ons enkel de componisten indachtig zijn en we kunnen reeds reeksen noemen : Wambach, Van der Stucken, Blaes, Andelhof, Berghs, Anthoni, Britt, om niet van Blockx te spreken, wiens naam nog in aller ooren klinkt en die alleen genoeg ware.

Men heeft nog gezegd : Wat zal er gebeuren met uwe leerlingen ?

Zij zijn toch niet bestemd om in een eng hoekje opgesloten te blijven, maar wel om de wijde wereld te worden ingezonden. Doch wij ook kunnen vragen : Wat is sedert zoo lang reeds het gevolg van uw stelsel geweest, dat niet Vlaamsch, maar enkel Fransch is? Hebt gij goudmijnen voor uwe leerlingen geopend ?

Vergelijk de vruchten der drie conservatoriums, die in vreemde taal onderwijzen, met die onzer Vlaamsche muziekschool van Antwerpen, onzer Vlaamsche kunstbeweging.

(*Wordt voortgezet.*)

ELDERS.

TRANSVAAL. (1)

Op 8 Mei laatstleden, legde de heer S. J. P. Kruger, tengevolge zijner herbenoeming tot Staatspresident der Transvaalsche Republiek, als zoodanig in het openbaar den eed af.

De *Volksstem* zegt o. a. naar aanleiding daarvan :

« Het publiek was in vrij grooten getalle opgekomen en bestond uit al de verschillende elementen der bevolking. Een heldere zonneschijn bestraalde het tooneel. » (De plechtigheid geschiedde *coram populi* ten aanschouwe van het geheele volk, onder den vrijen hemel). « Smaakvolle versieringen, wapperende vanen van bijna elke natie — ligt het aan onze kortzichtigheid, of zochten wij te vergeefs de Fransche driekleur? — opwekkende muziek van onze jeugdige doch vooruitstrevende kapel, een flink en vroolijk kinderlied, geweersalvo's en kanongebulder : het was een feestelijk geheel.

Wat herinneringen kwamen voor onzen geest op? Elf jaren geleden, op dezelfde plek stond huiverend en met bijna verwrongen trekken de heer Osborn en las de proclamatie der aanhechting voor; zeven jaar geleden stond de heer Bok als spreker daar en droeg de afkondiging voor der herstelling der Republiek, en gaf namens de regeering aan ieder ingezetene de verzekering van de verzoenende politiek der weder opgetreden Republiek. En nu heden : de eerste vijf jaren van den eersten president van het

(1) Ter vollediging van *Taalstrijd*, *Deel V*, blz. 67-68, dient vermeld dat Joubert zijne betrekking in den Staat blijft behouden ; ook de vechtgeneraal Smit die Joubert's partij had gekozen. Slechts de superintendent van onderwijs heeft zijn ontslag genomen.

*
* *

Naar het schijnt, zijn van N. Nederlandsche zijde erge misslagen begaan in de Transvaalsche spoorwegzaak. Deze komt niet in handen van Nederlanders en Belgen ; maar wel van de Duitschers : doch van dezen wil Engeland niet hooren. Daarover wordt eerlang meer licht verspreid.

gemeenebest gelukkig ten einde gebracht, en de tweede president ambtelijk ingezworen.

« God behoede land en volk! » Deze zinspreuk van onze plechtige publicaties vloeit ons bijna van zelven van de lippen als de wensch van ons, bij deze gelegenheid. »

WERELDTALEN.

I.

Men kent den onschuldigen waan der Franschen omtrent hunne taal die de wereldtaal moet worden : *la langue de la lumière, de la civilisation universelle !...* Alle andere talen zijn *patois*, ruw en barbaarsch !...

Zouden nu die stoffers waarlijk wijzer worden? De vraag mag gesteld worden aangezien wij uit eenen pas verschenen omzendbrief van Jules Lermina, secretaris van het kunst- en letterkundige wereldverbond, in 1878 door V. Hugo gesticht, vernemen dat elk deelnemer aan het congres der drukpers, in 1889 te Parijs te houden, *in zijne nationale taal mag spreken.*

II.

Het dreigt met de **wereldtalen** te zullen gaan als met de gemaakte kleerenwinkels : de concurrentie brengt er de klad in. Vooreerst is er in het kamp der vereerders van *Volapük* eene scheuring gekomen, die reeds aanleiding gaf tot verbitterden strijd, getuige o. a. het artikel *Noets,* in n° 3 van *Volapükan Nedänik*, Maandblad tot verspreiding van *Volapük* in Nederland. Te Antwerpen verschijnt het blad der anti-Schleyerianen, de volgelingen van een Parijsch professor, — een Deroulède op wereldtaalgebied — die, volgens zeggen van het Nederlandsche orgaan : « het geheele stelsel van *Volapük* in zijne grondslagen aantast en schokt. » De verontwaardiging van *Volapük Nedänik* is dus te begrijpen.

Terwijl deze twee met elkander uitvechten, wie de ware wereldtaal leeraart, komt inmiddels een Engelschman met eene derde fonkelnieuwe wereldtaal aandragen, *Lingua*, welke, te oordeelen naar dit woord, een sterken familietrek gemeen heeft met eene geliefde doode, het klassieke Latijn. Zeiden wij wel te veel door te verklaren, dat de concurrentie tot zelfs in de wereldtalen de klad brengt?

Bericht. In de e. v. nummers, ONZE MANNEN : *Delcroix*, *Dr Nolet*, *J. De Vigne*, enz.

Nr 5. Deel V. 1 Augustus 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

De tegenwoordige toestand der Nederlandsche taal in de Vlaamsche gewesten.

XXX.

LIMBURG.

II.

HASSELT.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	8375	9038	Nederl. en Duitsch .	6	11
Fransch	313	334	De drie talen . . .	93	38
Nederl. en Fransch .	1392	2079	Geene der drie talen.	00	00
Duitsch	39	18	Kinderen beneden 2 j.	—	660
Fransch en Duitsch .	20	14			

Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Processen-verbaal : Fransch.

De briefwisseling met de hoogere besturen geschiedt altijd in het Fransch; voor bijzonderen wordt geantwoord in de taal waarvan de burgers zich bedienen. Burgerlijke stand : Nederlandsch. Stukken omtrent onderwijs en militie, lastkohieren enz. meest altijd in het Fransch. Belastingen : niet altijd tweetalig. Bewijzen van gedrag en zeden : Fransch. Politie-stempel : Fransch. Stempel der stad : geen op- of inschrift.

TONGEREN.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	5652	6786	Nederl. en Duitsch .	12	9
Fransch	163	265	De drie talen . . .	13	32
Nederl. en Fransch .	1185	699	Geene der drie talen .	00	3
Duitsch	11	25	Kinderen beneden 2 j.	—	399
Fransch en Duitsch .	5	7			

Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Verslagen, processen-verbaal : Fransch.

Briefwisseling met de hoogere besturen : uitsluitend Fransch ; dit is overigens het geval met heel de uitgaande briefwisseling ;

slechts op ingekomene Nederlandsche brieven wordt in 't Nederlandsch geantwoord.

Plakbrieven: Fransche en tweetalige.

Stukken omtrent onderwijs en militie, lastenboeken voor werken: Fransch. Burgerlijke stand: Nederlandsch en Fransch en vele daarbij behoorende schriften uitsluitend Fransch. Belastingen: Fransch, soms tweetalig. De ontvanger stelt evenwel zeer vele bewijsstukken uitsluitend in het Fransch op. De politiestempel: Fransch even als de groote meerderheid bescheiden die van de politie uitgaan. De getuig- en bewijsstukken (gedrag en zeden, acten van overlijden, enz.) afgegeven ten stadhuize: Fransch. Gemeentestempel: Fransch.

SINT-TRUIDEN.

De cijfers voorkomende in de statistiek over het jaar 1880 zijn geheel onnauwkeurig. Zie wat wij daarover schreven Deel V, bl. 78. De toestand is deze: (voor de cijfers omtrent Fransch en Duitsch, Nederlandsch en Duitsch, de drie talen, konden wij geene inlichtingen bekomen).

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	8575	7921	Nederl. en Duitsch .	12	46
Fransch	108	102	De drie talen . . .	13	125
Nederl. en Fransch .	1629	2638	Geene der drie talen.	2	35
Duitsch	11	19	Kinderen beneden 2 j.	—	594
Fransch en Duitsch .	8	90			

Voor het gebruik onzer taal in bestuurszaken is de toestand dezelfde als te Tongeren.

MAASEIK.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	3712	2154	Nederl. en Duitsch .	8	110
Fransch	27	40	De drie talen . . .	14	91
Nederl. en Fransch .	666	1697	Geene der drie talen .	00	00
Duitsch	23	20	Kinderen beneden 2 j.	—	221
Fransch en Duitsch .	8	21			

Geen lid spreekt Nederlandsch in den raad. Er worden sommige verslagen in 't Nederlandsch opgesteld.

Plakbrieven: Nederlandsch; enkelen tweetalig.

Briefwisseling met de hoogere besturen: bijna uitsluitend Fransch. (1) Burgerlijke stand: Nederlandsch. Stukken omtrent onderwijs, militie, gerecht, openbare werken: veel Fransch.

(1) Naar het *Recht* (Antwerpen) nr 29 Juli 1888, meldt, zou het gemeentebestuur dier stad thans geschreven hebben aan Burggraaf Goupy de Beauvilers, goeverneur, « dat voortaan alle briefwisseling of anderszins met deze stad in 't Vlaamsch moet geschieden. »

Met Nederlandsch schrijvende personen wordt briefwisseling gevoerd in de landstaal. Vele fransche getuig- en bewijsstukken worden ten stadhuize afgeleverd. Politie-stempel: Fransch. Gemeentestempel : Fransch.

BORGLOON.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	1609	1687	Nederl. en Duitsch .	1	1
Fransch	00	27	De drie talen . . .	16	1
Nederl. en Fransch .	233	344	Geene der drie talen .	00	00
Duitsch	6	1	Kinderen beneden 2 j.	—	168
Fransch en Duitsch .	00	2			

Al de leden spreken Nederlandsch in de raadszittingen. De processen-verbaal en het bulletijn worden in 't Nederlandsch opgesteld.

Met de hoogere besturen, meest Fransche briefwisseling; met bijzondere personen, meest Nederlandsch.

Plakbrieven en andere aankondigingen: Nederlandsch.

Stukken voor militie en burgerlijke stand: Nederlandsch.

Belastingen: Nederlandsch.

Stukken onderwijs: Fransch-Nederlandsch.

Lastkohieren, bestekken: Fransch en Nederlandsch.

Stempel: Fransch.

BERINGEN.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . .	995	1069	Nederl. en Duitsch .	00	00
Fransch	9	1	De drie talen . . .	00	1
Nederl. en Fransch .	170	155	Geene der drie talen .	00	4
Duitsch	00	00	Kinderen beneden 2 j.	—	73
Fransch en Duitsch .	00	1			

Al de leden spreken Nederlandsch in de raadszittingen. Dat is overigens de algemeene regel in het kanton. Uitzonderingen konden wij niet vaststellen (1).

---

(1) Er zijn gemeenten in het Vlaamsche land die soms Vlaamsche verslagen van raadszittingen in het Fransch vertalen wanneer zij om de eene of andere reden, van de genomene beslissingen willen kennis geven aan een hooger bestuur. Door anderen worden Fransche geboorte-acten verstrekt dan als de boeken van den burgerlijken stand in het Nederlandsch worden gehouden. Fransche stukken van dien aard zien wij niet zelden onderteekend of bekrachtigd door burgemeesters die geen woord Fransch kennen, net als met zekere processen-verbaal waarvan wij vroeger spraken. Tijdens het schoolonderzoek bleek het zelfs — het feit werd eenmaal bestatigd, als wij 't goed voorhebben door den oud volksvertegenwoordiger Jul. Devigne — dat de verslagen der raadszittingen waren opgesteld in het Fransch, alhoewel buiten burgemeester en secretaris, geen lid wist wat zij bevatten.

De briefwisseling met de hoogere besturen is doorgaans Fransch; met bijzonderen schier altijd Nederlandsch.

Plakbrieven: bij uitzondering Fransche.

Stukken omtrent onderwijs, burgerlijke stand, belastingen, militie, enz. uitsluitend in het Nederlandsch.

Stempel: Fransch.

LEOPOLDSBURG.

	1866	1880		1866	1880
Nederlandsch . . .	1097	929	Nederl. en Duitsch .	1	1
Fransch	208	272	De drie talen . . .	6	14
Nederl. en Fransch .	564	539	Geene der drie talen	00	00
Duitsch	1	8	Kinderen beneden 2 j.	—	100
Fransch en Duitsch .	4	8			

De navolgende inlichtingen werden ons, einde 1885, verstrekt door eenen officier.

In *dat* jaar — wij mogen er bijvoegen ook in 1887 — spraken al de leden Nederlandsch in de raadszittingen. De briefwisseling geschiedt over het algemeen in 't Fransch, zoowel met de hoogere besturen als met bijzondere personen. De plakbrieven zijn opgesteld in het Fransch. Stukken omtrent onderwijs: Nederlandsch en Fransch. Militie, burgerlijke stand: Fransch en Nederlandsch. Wegenissen, werken, enz.: Fransch. Lastkohieren: Fransch. Stempel: Fransch.

Waar thans het Staatsgoed en *Bourg-Léopold* bestaan — het gemeentebestuur gebruikt nooit de Vlaamsche benaming die overigens niet voorkomt in de wet waarbij die plaats tot gemeente werd ingericht — strekte zich, ongeveer eene halve eeuw geleden, eene naakte vlakte van heide en zand uit. Het Belgisch leger, dat tot 1839 op oorlogsvoet bleef, sloeg daar een aanzienlijk kamp op. Het leger lag onder tenten en loodsen. Ver achter deze werden kroegen, waschhuisjes, winkeltjes en andere barakken geduld. Eenige jaren nadien kocht de Staat den uitgestrekten heidegrond aan van de gemeenten Beverloo, Kerkhove, Hechtel en Koersel om van die plaats eene bestendige legerplaats te maken. Hier zouden de jaarlijksche militie-lichtingen gedrild worden en de groote krijgsoefeningen geschieden. De voormelde houten hutten, kroegen, enz. werden weldra geslecht en in de plaats daarvan verrezen steenen huizen. Men bouwde de kleine kerk met haar strooien dak, die alle huidige officieren nog gezien hebben. Daar koning Leopold I bijna jaarlijks daarheen ging — zijn strooien *paleis* is niet verdwenen — verkreeg *le Bourg* weldra den naam van *Bourg-Léopold* en deze werd haar eindelijk in 1850, krachtens de voornoemde wet, verleend, naar beweerd wordt op uitdrukkelijk verlangen van Z. M.

De lieden die zich hier kwamen neerzetten als herbergiers, winkeliers enz., waren meestal afkomstig uit Luik, Hasselt en Antwerpen. Deze eerste bewoners waren uitsluitend in verkeer met krijgslieden en waren wel gedwongen de Fransche taal te gebruiken, aangezien die taal in dien tijd om zoo te zeggen de eenige was die bij het leger gehoord werd. Vlaamschgezinde onder-officieren en officieren werden als Orangisten met den vinger gewezen en het soldatenleven onzer uitsluitend Nederlandsch sprekende jongens was er alles behalve aangenaam.

Het gemeentebestuur, de politie, de posterij waren daar destijds hoofdzakelijk ingericht met het oog op de behoeften van het leger en dit is misschien de oorzaak dat van 1840 tot den dag van heden de meeste ambtelijke stukken in het Fransch opgesteld en behandeld worden.

Nu bestaat, sedert jaren, de gemeenteraad meestal uit mannen die Nederlandsch spreken. De burgemeester, die in 1884 niet herkozen werd, was een gepensionneerd kapitein der Genie, een Waal, maar die zich tamelijk wel uit den slag wist te trekken, aangezien hij altijd onderwijzers en beambten vroeg die het Nederlandsch machtig waren.

Uit de aangehaalde cijfers blijkt dat de Walen die zich te Leopoldsburg met der woon vestigen onze taal niet aanleeren. Het getal bedroeg in 1866: 208; in 1880: 272. Nederlandsch- en Franschsprekenden (539 in 1880 tegen 564 in 1869) zijn bijna zonder uitzondering Vlamingen.

In de gemeenteschool is het Nederlandsch de voertaal van het onderwijs. Het Fransch wordt aangeleerd in de hoogste klasse.

De Aalmoezeniers van het leger preken in de beide talen.

Op de 200 uithangborden en opschriften, telt men er geen 10 in het Nederlandsch. Een vreemdeling waant er zich in het hartje van Frankrijk. 's Zomers, als het aldaar verblijvend leger 8 à 10,000 man sterk is, heerscht in het dorp eene weergalooze drukte: herbergen, koffiehuizen, gasthoven en de zoogenaamde « cafés-concerts » zijn vertiendubbeld; maar de oudste snorbaard zal er wellicht nooit een Vlaamsch lied hooren voordragen hebben. Alleen aartsdomme of diep onzedelijke of erg Chauvinistische Parijzer liedjes worden in die *Bataclans* vernomen.

In het « bourg » bestaat een gezelschap van tooneelkunde. Het geeft gewoonlijk bij zijne wintervoorstellingen twee Fransche bedrijven en één Vlaamsch bedrijf.

In de omliggende dorpen wordt uitsluitend Nederlandsch gesproken. De gouwspraak is over het algemeen zuiver; zij heeft ietwat van den Antwerpschen en den Hasseltschen tongval.

(Wordt voortgezet.)

DE BEIAARD IN VLAANDEREN.

IN TENUI LABOR.

Schrik niet, achtbare lezer! Het is niet onze bedoeling eene uitgebreide verhandeling te schrijven over het oude Vlaamsche klokkenspel, zijnen vroegeren luister, zijne vaderlansche beteekenis, zijn verval. Het laatste dagteekent bepaald van de Fransche overheersching in België. De Franschen, die onze kunstgewrochten, onze schatten van allen aard, de bloem onzer jongelingsschap roofden, goten vele onzer eerbiedwaardige kerk- en belfrootklokken tot kanonnenspijs. Eenmaal waren er te Brussel 7 beiaarden die vlaamsche liederen speelden. (1) Er was een tijd dat onze vlaamsche beiaardspelers Europa door beroemd waren niet alleen om hunne kunstvaardigheid maar ook om de gewrochten die zij, als toondichters, leverden.

En thans?

Eilaas! onze vaderlandsche beiaard heeft zijne kracht en bediedenis verloren. Wat er van overblijft is *Fransch*; weeral een graadmeter van de verfransching van ons ras; ook al een middeltje tot verfransching van ons volk.

Zullen de navolgende korte aanteekeningen het bewijzen?

Een onzer oudste beiaarden is die van AALST. Wat speelde hij in de laatste 15 jaren?

Musidora (mazurka); *le Barbier de Séville; Bacarolle de l'Etoile du Nord; Robin des Bois; Gavotte Stéphanie; La Pie voleuse; Faust; Mazurka des Traîneanx; la Fille du Régiment; les Dragons de Villars; Quadrille Blege; les Lanciers; le Prince Impérial; Rosita; Rosamonda; Zampa; le Cheval de Bronze; Rigoletto; Le château des Fleurs; Le Diable à Quatre; Robert le Diable; La Fin du Monde; Le Domino Noir; La Brabançonne; Où peut-on être mieux;* enz.

Nu zingt de *Vlaamsche* beiaard van AALST:

Uur. — *Air des Cloches de Corneville.*
1/2 » — *Air Fille du Régiment.*

Wat vernemen wij thans te ANTWERPEN?

Uur: Pot pourri uit *Carmen.* 1/2 uur: Een Fransch deuntje: het heet *Sérénade* of zoo iets en begint: *Amis, la nuit est belle.*

Te MECHELEN teekenden wij aan:

1885. — Paschen. — Uur. — *Contre-danse. Muette de Portici.*
1/2 » — *Les volontaires. Pas redoublé.*
» — October. — Uur. — *Les Syrènes. Valse.*
1/2 » — *Le champ de course. Galop.*

(1) In den toren van Sint-Jans-op-Koudenberg hangen nog eenige klokjes die tijdens de nationale feesten van 1880 voor eene talrijke schare volk de *Brabançonne* lieten hooren.

1886. — Paschen. — Uur. — *Amour discret. Gavotte.*
1/2 » — *Fragment d'Obéron. Weber.*
» — October. - Uur. — *Fragments de Rip-Rip.*
1/2 » — *Air du Torréador de Carmen.*
1887. — Paschen. — Uur. — *Aimons-nous. Valse.*
1/2 » — *Pour la patrie.* (*Etudiant pauvre.*)
» — October. — Uur. — *Fragments du «Puits d'amour» de Balfe.*
1/2 » — *En revenant de la Revue.*
1888. — Paschen. - Uur. — *Ouverture du Poète et du Paysan.*
1/2 » — *Laure (Valse, Etudiant Pauvre).*

Te TURNHOUT klinken de klokken heden :

Uur. — *Je chanterai. Romance.*
1/2 » — ONS VLAANDEREN.

Te GENT hooren wij :

Uur. — *Strophes du Veau d'or (Faust).*
1/2 » — *Valse, Roméo et Juliette.*
1/4 vóór — *Mélodie* (Louis Boone).
1/4 na. — *Marche nuptiale* (Lohengrin).

Te Diest :

Uur. — LIED uit « VAN ARTEVELDE » (Gevaert).
1/2 » — Chœur (*Muette de Portici*).
1/4 vóór — Wekkering. Een straatdeuntje.
1/4 na. — » Uit *Mandolinata.*

Het beiaardspel van HERENTHALS verkeert in eenen volslagen toestand van verval. Weldra wordt te BORGERHOUT — naar men ons verzekert — een nieuw klokkenspel ingehuldigd. Laat ons hopen dat het VLAAMSCHE klokken met Vlaamsch spel zullen zijn !

In West-Vlaanderen hebben wij *wekkerspelen* en *beiaarden.* — Wekkerspel wordt — zoo men weet — door het uurwerk in beweging gebracht ; beiaardspel gaat met de hand, gewoonlijk bij middel van een klavier.

Halletoren van Brugge :

Uur. — *Duo de Félix.*
1/2. — MOEDERZIEL ALLEEN.
1/4 vóor. — NAAR OOSTLAND WILLEN WIJ RIJDEN.
1/4 na. — *Fantaisie,* bewerkt door den Brugschen edelman Jhr de Peñaranda.

De beiaard laat zich hooren 's woensdags, 's zaterdags, 's zondags en verder bij feestelijke gelegenheden. Er wordt allerlei op gespeeld, soms « *Voor Vlaanderens gouden kusten* » en de twee andere te Brugge welbekende Vlaamsche liederen ; maar meest FRANSCH muziek.

Op den toren van het *Seminarie* wekkert bij elk kwart meest *fantasie.*

DENDERMONDE verdient eene bijzondere melding :

Uur. — Wals uit *Roméo et Juliette.*
1/2 » — Zang uit *La Favorite.* (*Mon arrêt descend du ciel).*
1/4 vóor — Volksliedje.
1/4 na. — Volksliedje.

De tekst dier beide deuntjes is uitnemend eigenaardig. Polyd. De Keyser, de begaafde Dendermondenaar die het zoo verre bracht dat hij, voor het jaar 1888, tot de waardigheid van Lord-Mayor van Londen werd verheven en eerlang in zijne Vlaamsche geboortestad met buitengewonen luister gevierd wordt, zal wellicht nergens of nooit schoonere volksliedjes gehoord en genoten hebben.

Kwart vóor zingen de Dendermondenaars (*mezzo voce*, a. u. b.)

« *Onz' kat heeft jongskens* ;
't Zijn al vosjes : 't is van de vos van scheele Louis gedaan ;
roeit hem in 't water
dien vossen kater ;
't is hij die het heeft gedaan !... »

Kwart na dreunt het in 't lieve en nijverige Dendersteedje :

« *Zoo drinken wij als 't op is,*
als 't op is,
als 't op !
zoo drinken wij als 't op is,
als 't op is
drinken wij !!! »

O tempora ! ô mores !

(*Slot volgt*).

ONZE TAAL IN BESTUURSZAKEN.

I. STAATSBLAD.

Op 1 Juli 1888 verscheen de gewijzigde « Moniteur Belge. » Eenige dagen vroeger hadden de Fransche dagbladen der hoofdstad aangekondigd dat de « Moniteur Belge » met 1 Juli *tweetalig* zou zijn, gedrukt op twee kolommen : links, Fransche tekst ; rechts, Nederlandsche tekst. Dat nieuwsje, overgenomen in verscheidene Vlaamsche bladen, was oorzaak dat de Vlamingen gretig uitzagen naar het eerste nummer dat eindelijk zou voldoening geven aan een hunner vurigste en billijkste wenschen.

Ziehier, hoe het eerste nummer was samengesteld :

MONITEUR BELGE.

JOURNAL OFFICIEL		STAATSBLAD.
Prix de l'abonnement :		*Prijs van het abonnement* :
58e année.	Nr 183.	58e jaargang.

1° 2 kennisgevingen uitgaande van « Ministère des affaires étrangères. » *Beiden in 't Fransch.*

2° LOIS, ARRÊTÉS ROYAUX ET ACTES DU GOUVERNEMENT. — WETTEN, KONINKLIJKE BESLUITEN EN AKTEN DER REGEERING.

Onder dat tweetalig opschrift, volgen (bladz. 1913-1914) 3 Koninklijke besluiten « Ministère de la Justice. » « Naturalisation. » *In het Fransch alleen.* Ook dat omtrent de benoeming van eenen deurwaarder.

3° Onder de hoofding : « Ministère de l'Agriculture, de l'Industrie et des Travaux publics » komt een koninklijk besluit met eene Nederlandsche vertaling achterna omtrent eene «Maatschappij van Onderlingen Bijstand» (Sint-Truiden). De goedgekeurde *Statuten zijn alleen in 't Nederlandsch* daar de betrokken maatschappij ze in die taal ter goedkeuring had voorgelegd ; zij beslaan bladz. 1914, 1915, 1916.

4° Benoeming van een leeraar aan de Nijverheidsschool te Loven. *In het Fransch alleen.*

5° « Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction publique ». Garde civique active. Période quinquennale de 1888-1893. Nominations. De benoemingen nemen de bladz. 1917, '18, '19, '20, '21 in. *Alles uitsluitend in 't Fransch.* Aanteekening van 5 koninklijke besluiten omtrent « Décorations civiques » en van een ander omtrent « Taxes communales » — dit stuk betreft de Vlaamsche gemeente Oostakker. — *Alles in het Fransch alleen.*

6° « Examens pour les grades d'aspirant professeur agrégé et de professeur agrégé de l'enseignement moyen du dégré inférieur. Examens sur les langues modernes. » *Alles in 't Fransch alleen.* Ook de ministerieele beschikking, bevattende de voorwaarden enz. *in het Fransch alleen.* (bladz. 1921-'22.)

7° « Rectification. » (*Uitsluitend in het Fransch.*)

8° AVIS OFFICIELS. — PUBLICATIONS LÉGALES. — OFFICIËELE BERICHTEN. — WETTELIJKE BEKENDMAKINGEN.

a) « Banque Nationale de Belgique. — Situation au 28 Juin 1888. » *In 't Fransch alleen.*

b) « Université catholique de Louvain. Seconde session ordinaire des examens. » (*In 't Fransch alleen.*)

9° « Tableau des expéditions par paquebots-poste. Communications régulières avec le Levant et les pays hors d'Europe. Mois de Juillet 1888. » 4 tabellen beslaande bladz. 1923, '24, '25 en een deel van 1926. *Alles uitsluitend in 't Fransch.*

10. (Bladz. 1926-'27). « Bibliothèque Royale de Belgique. Acquisitions faites pendant l'année 1887. » Deze aanwijzingen *alleen in het Fransch.*

11. (Bladz. 1927. AVIS DIVERS. — VERSCHILLIGE BERICHTEN.

a) « Un Concours international d'appareils et de procédés industriels propres à décortiquer la ramie aura lieu à Paris le 15 Août 1888 ». Voorwaarden en uitleggingen *alles in het Fransch alleen.*

b) « Avis relatifs à l'enseignement ». *Een in 't Fransch.*

c) « Exploits ». Twee ; van Deurwaarders. *In 't Fransch.*

d) « Signalement » Vermist een jong mensch. *In 't Fransch.*

12. (Bladz. 1928) ; ANNONCES. — AANKONDIGINGEN. 2 van Waalsche naamlooze Maatschappijen. 1 van « L'Alliance Belge, société anonyme de réassurances à primes fixes. » 1 van « Tribunal de Commerce de Bruxelles. »

Mogen wij vergeten te zeggen dat aan het hoofd van elke bladzijde te lezen staat : *Nr*. MONITEUR BELGE. — JOURNAL OFFICIEL. — STAATSBLAD; en de drukkerij vermeld is in dezer voege : *Bruxelles. — Imp. de la Règie du Moniteur belge, rue de Louvain*, 3o. ?

De Waalsche en Fransch-Belgische dagbladen zegden niet veel van dat soort TWEETALIG Staatsblad; maar zij namen onzinnige artikeltjes over uit Parijzer nieuwsbladen welke bij die gelegenheid erg misnoegd waren over dat nieuwe middel tot « *la germanisation et la prussification de la Belgique.* » Welk Fransch blad van Parijs schreef onlangs dat de Belgische Regeering ook bevelen had gegeven om het leger in het HOLLANDSCH aan te voeren? maar dat het spoedig gebleken was dat de Vlaamsche soldaten geen woord van de Hollandsche commando's begrepen? Na eenige vruchtelooze pogingen werd het Fransch wederom in zijne eer hersteld??!!....

Dát was nu wat al te grof. *Chronique, Gazette, Ami du peuple* durfden dat nieuwsje niet opnemen; maar zij waagden geen terechtwijzend woordje!!!...

II. BUURTSPOORWEGEN.

In de nieuwe lijst « Vlaamsche Grieven » voorkomende Deel V, bladz. 80, werd melding gemaakt van een vertoogschrift door het Grieven-Comiteit van Gent gericht tot den beheerder van den buurtspoorweg Gent-Zaffelare. Het Comiteit ontving een antwoord op 9 Juni ll., en de heer secretaris liet ons daarvan een afschrift geworden. Wij laten het hier volgen. In den grond heeft het papiertje, als inhoud, geen belang; des te meer daar de schrijver, heer O. Groverman, alhoewel advocaat, oud-lid van den Gentschen gemeenteraad, naar het heet een schatrijk man die meent tot de hoogste *gentry* der Arteveldestraat te behooren, — bij de Vlamingen in geen tel is. Wij deelen het stuk mede niet omdat het krielt van onmogelijke taalfouten — het moet immers niet meer bewezen worden dat de hoogere burgerij in onze gewesten hare vlaamsche landstaal niet machtig is en zelfs zeer slecht Fransch spreekt en schrijft —, maar als eene nieuwe *curiositeit* omtrent den geest die in zekere verfranschte kringen heerscht :

SOCIÉTÉ NATIONALE
DES
CHEMINS DE FER VICINAUX

Gand, le 9 Juin 1888.

Ligne : GAND-SAFFELAERE
N° 1665/1751
—
ANNEXE

W. E. Heeren voorzitter en geheimschrijver van het vlaamsch Grievenkomiteit te Gent.

Ik heb wel ontvangen den brief by welken UE. my vereert heeft den 2 dezer, N° 42.

Ik moet UE. doen opmerken dat de taal in welke opgesteld zyn plak-

brieven voor de lyn Gent-Saffelaere, byna uitsluitelyk begrypende eigen namen en vertrekuren in cyfers, my niet schynen bezwaren te kunnen opleveren aan een *klachtı edenens bond.* Geen enkel artikel van myn kohier van lasten verplicht my hoegenaamde plakbrieven uit te geven ; deze zyn uitsluitelijk ten mijnen kost en hunne uitgave is vrijwillig. Diegene die zich van de bestaande plakbrieven niet willen bedienen hebben geen regt andere van my te eisschen. Ik mogt verkiezen de taal in dewelke deze plakbrieven zouden opgesteld zyn en had zelf het vermogen *geene* plakbrieven uit tegeven. Twee talen op den zelven plakbrief plaatsen verduistert denzelven.

Twee plakbrieven maken, eenen vlaamschen en eenen franschen is dubbelen kost, en den geringen prys voor den welken ik de bewerking der lyn ondernomen heb, laat mij niet toe onnuttige uitgaven te doen. Het vertaalen van namen van plaatsen is echter weinig verstaanbaar, en vele Gentenaren zullen niet begrypen welke de plaats is die men zou moeten noemen : Kasteelbolwerk. of rui of laan. Integendeel menigvuldige walen zullen niet begrijpen Précommunal aux herbes aquatiques (Slootendriesch) of puitswallon (Waelput) en niet eenen Belg zal weten waar geëerbiedigd word O. L. van Zware (Lourdes).

Ik denk niet dat eene vlaamsche uitgaaf van plakbrief zoude genoegzaam het getal ryzigers doen aangroeien om 2 maal zynen onkost te dekken, en indien mij deze verzekering kon gegeven worden zou ik gaarne eenen tweeden plakbrief doen uit kon digen.

Wat aangaat de pl atsbriefjes de taal in welke de maatschappy deze opstelt is my gansch onverschillig. Alleenlyn neem ik belang in den cyfer den verkoop prys aanduidende omdat het, met den helft dezer is dat ik de bewerkings kosten der spoorbaan moet dekken.

Gelief W E Heeren aan te nemen de verzekering mijner hoogachting.

Den ondernemer der bewerking der spoorlyn Gent Saffelaere.

(geteekend) O. GROVERMAN.

Ziedaar het *proper* meesterstuk van den heer Groverman. Deze beweert dat hij tot niets verplicht is op het stuk der taal. Dat beweren ook andere ondernemingen van vergunde spoorwegen. Zou dat wel waar zijn? Slechts voor de Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen is uitdrukkelijk bepaald dat zij de taalwet van 22 Mei 1878 moet naleven. Was die bepaling noodig?

Elke vergunning van eenen spoorweg is niets anders dan de verleening van een *monopolium*; maar die vergunning is noodzakelijkerwijze onderworpen aan de waarborgen gevergd door het *algemeen* belang telken male dat een monopolium ter beschikking wordt gesteld van eene bijzondere onderneming. Deze moet, even als de Staat, 's lands wetten nakomen en niemand is bevoegd om haar van die verplichting te ontslaan.

Het ware wellicht niet onnuttig eens grondig te onderzoeken of al de spoorwegmaatschappijen in Vlaamsch-België, zooals *Grand-Central belge*, *Luik-Limburger baan*, *Mechelen-Terneuzen*, de spoorweg van *Gent-Eekloo* en *Eekloo-Brugge*, van *Dendermonde-Sint-Nikolaas*, *Gent-Terneuzen*, die van *West-Vlaanderen* enz. met al de buurtspoorwegen, de telefoonondernemingen, Van Gend & C°,

enz., niet gedwongen zijn de taalwet van 22 Mei 1878 te eerbiedigen, het gebruik der landstaal in te voeren, Nederlandsch sprekende beambten aan te stellen, met één woord, te doen wat de Belgische Staat doet of doen moet.

III. Zeewezen.

Er wordt wederom erg geklaagd in de Vlaamsche pers over de toenemende verfransching van den zeedienst. Het Grieven-Comiteit van den *Nederduitschen Bond* (Antwerpen) zond een vertoogschrift aan den heer Minister Vandenpeereboom.

IV. Vlaamsche Grieven.

Van dezelfde vereeniging ging, einde Juli, een oproep uit tot al de Vlaamsche kringen van het land om deze aan te sporen de misbruiken, in 's Rijks dienst tegen der Vlamingen taalrecht gepleegd, na te gaan; de beambten te laten kennen die onze taal onvoldoende machtig zijn of moedwillig de taalwetten overtreden. Tevens vraagt het Grieven-Comiteit van Antwerpen om inlichtingen omtrent het gebruik der Vlaamsche taal in de gemeenten, zoo in openbare als in bijzondere instellingen, voornamelijk in de vrije onderwijsgestichten.

ONZE TAAL IN DE PROVINCIERADEN.

ANTWERPEN.

In den huidigen zittijd stelden de afdeelingen hare verslagen op in het Fransch. De heeren Vander Veken (Brecht), Van Hal (Turnhout), en Janssens (Mechelen) droegen hun opstel voor — zegt de *Kleine Gazet* van Antwerpen — in eene taal welke niet door hunne lastgevers wordt verstaan. Tegen die handelwijze kwam een lid der liberale bank van Antwerpen op ; advocaat Van Doosselare deed uitschijnen dat enkel de Nederlandsche tekst voor de oorspronkelijke geldt en dat het belachelijk is juist de vertaling oorspronkelijk te noemen.

Op voorstel van het nieuw lid A. Cornette, besloot de raad aan de Regeering te vragen : de verheffing der Antwerpsche muziekschool tot Koninklijk Vlaamsch Conservatorium.

LIMBURG.

De heeren Voets (van Peer), Bijvoet (van Hechtel) legden den eed in 't Nederlandsch af en *spraken* die taal bij de beraadslagingen.

Het zijn de eersten in den Limburgschen raad !...

WEST-VLAANDEREN.

Een nieuw lid, de heer Van den Bon, heeft reeds in de eerste zitting laten blijken dat hij steeds de volkstaal spreken zal. Wij hopen het !

LE MOUVEMENT WALLON.

I. — Eenige dagen geleden werd het Fransch muziekkorps *de la Garde Républicaine* naar Luik genoodigd om aldaar een concert te geven. Het werd er met luister ontvangen en officiëel ingehuldigd. Bij die gelegenheid gaven de Luikenaars lucht aan hunne vaderlandsche (?) gevoelens met te roepen: *Vive la France! Vive la République!* Dat feit heeft algemeene verontwaardiging verwekt in het Vlaamsche land.

II. — De *Chronique* van Brussel vroeg onlangs waarom de Regeering, van de Belgische consuls in den vreemde de verplichtende kennis der Nederlandsche taal niet vergde? Zij stelde natuurlijk die vraag niet uit liefde voor de taal der meerderheid der Belgen, maar wel omdat er zoovele steden zijn « *où nous avons des compatriotes honorables et estimés, qu'il serait logique de leur offrir le poste de consul plutôt que de voir la Belgique représentée par des Prussiens et des Allemands.* »

De Vlamingen zijn van gevoelen dat die plaatsen niet moeten toevertrouwd worden aan Duitschers, maar ook niet aan Franschen, zelfs niet aan Walen als deze het Nederlandsch niet kunnen spreken en schrijven. Zóo zal de Waalsche *Chronique* het niet meenen.

III. — Immers zij behoort tot die Belgische pers die dagelijks de Vlamingen uitscheldt en Duitschland aanvalt. Wat geeft het onzen franskiljons dat zij België's onzijdigheid in gevaar brengen?

De *Norddeutsche Allgemeine Zeitung* liet reeds een' grol hooren. De officieuse tolk van ons ministerie, *le Journal de Bruxelles*, nam daarop het woord en verklaarde:

« Er is in België eene Fransche en eene Vlaamsche pers. De Vlaamsche bladen worden, buiten Brussel, Luik en Bergen, het meest gelezen. — *La presse flamande est anti-parisienne, combat à outrance le fransquillonisme et est plutôt sympathique aux peuples germaniques, qui sont de la même race que les flamands. Quant à la presse écrite en langue française, elle puise malheureusement toutes ses informations dans les journaux et dans les agences télégraphiques de Paris.* »

IV. — Diezelfde Waalsche *Chronique* heeft in haren *Salon d'information* sedert jaar en dag eene kaart van België uitgestald, met het opschrift: *La question flamande résolue.* Daarop zien wij de Vlamingen met Bismarck boven aan de kaart trekken en de Walen en de Franschen hangen er van onder aan. Het gevolg is dat *de kaart scheurt juist op de grensscheiding tusschen Walen en Vlamingen.*

Dat blad heeft thans zijn waalsch museum verrijkt met eene pleisteren groep die voor titel voert: *La génie de la Belgique pro-*

tégeant la patrie contre les flamingants. Rond het voetstuk staan de beelden van *Rogier*, *de Mérode*, *Gendebien*, *Lebeau* en *De Haerne.*

Elke *Ligue wallonne* zal een exemplaar van dat stuk ontvangen.

De liberale *Brugsche Beiaard* schreef daaromtrent, 21 Juli ll. : « Wij houden eraan noch partijgenoot noch vijand te beleedigen en op de eerste plaats wenschen wij te zien dat de taalstrijd in ons land niet tot scheuring en twist aanleiding zou geven. Daarom kunnen wij ook *La Chronique* niet genoeg afkeuren, wanneer ze de Vlamingen, zoowel liberale als katholieke, bespot en op onredelijke wijze aanvalt. »

De *Brugsche Beiaard* noemt de laatste daad der *Chronique* eene UITDAGING en besluit aldus : « We mogen de *Chronique* verzekeren dat de Flaminganten zulke goede vaderlanders zijn als wie ook. Geen hunner ontvangt wat ook uit den vreemde, om vreemde politiek of inlijving bij eene andere natie te verdedigen ; geen hunner schrijft in uitheemsche bladen artikels om hunne landgenoten te bespotten (1) en de *Chronique* mag heel goed het opschrift van hare groep veranderen en er op zetten :

Dédié à ceux qui insultent leurs compatriotes ».

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

I. *Prijsuitdeelingen.* — Er is niets nieuws aan te stippen. Wederom was het al Fransch dat de klok sloeg en Fransche prijsboeken werden nogmaals met karrevrachten uit Frankrijk aangevoerd en uitgereikt. Te Schaarbeek, evenals overal elders in de Brusselsche omgeving, sprak de schepene fransche redevoeringen uit. Protest werd ditmaal aangeteekend door het vooruitstrevend blad : *La Gazette de Schaerbeck*, in dezer voege :

« Nous continuons à demander qu'aux écoles d'Helmet, on s'adresse à l'avenir aux Parents dans une langue qu'ils puissent aisément comprendre. La plupart d'entre-eux ne connaissent que très imparfaitement le français. C'est en Flamand qu'il faut leur parler si l'on veut être compris et écouté. Il n'y a, nous semble-t-il, aucune difficulté ni aucun inconvénient à nous attirer les sympathies de nos intéressantes populattions rurales en faisant droit à l'une des justes revendications flamandes. » (2)

Dat blad wordt opgesteld door 4 Walen.

---

(1) Wij mogen er bijvoegen dat men ook in de Vlaamsche pers geene karakterlooze broodschrijvers aantreft die 's daags *liberale* opstellen leveren in Brusselsche tolken en 's avonds *katholieke* brieven opsturen naar uitheemsche bladen.

(2) Zou dat blad ook niet willen vragen waarom al de opschriften in het onlangs geopend politiebureel te Helmet, uitsluitend Fransch zijn, zoowel als die van den dienst der brandweer in dat Schaarbeeksch gehucht ?

II. *Middelbaar onderwijs* — De *Union des Professeurs de langues modernes* heeft te Hoei, op 21 Mei ll., eene vergadering gehouden, waarvan de dagorde zeer belangrijk was.

Er werd besloten : 1° dat de diplomas der leeraars van vreemde talen, van 1863, voor vier jaren in het pensioen zouden tellen zoowel als die welke na 1883 gegeven werden.

2° Dat er een afzonderlijke prijskamp zou zijn in het Fransch voor de Vlamingen, een voor de Walen en, een andere voor de leerlingen van het Duitsch gedeelte des lands en evenzoo voor het Vlaamsch, voor het Duitsch en het Engelsch.

Vóor de stemming deed M. Henderickx aanmerken dat deze beslissing de gelijkheid der programma's na zich sleept. Hij verstaat niet waarom deze niet overal eender zijn, noch waarom de Waalsche leerlingen meer Duitsch moeten leeren dan Vlaamsch. Het is in hun belang meer Vlaamsch te leeren, daar men heden bij ons bijna geene beambten meer benoemt, die geen Vlaamsch kennen ???

3° Dat voor de bijzondere prijsuitdeelingen van elke school, de kampstrijden ook zouden gebeuren voor elk der vakken afzonderlijk, en niet meer voor Fransch en Vlaamsch tegelijk, voor Engelsch en Duitsch, enz.

5° De vraag : « Moet het middelbaar onderwijs in het Vlaamsch aan de Vlamingen gegeven worden, » heeft de vergadering het langst beziggehouden.

M. Henderickx deed de gelijkenissen uitkomen tusschen de talen van Germaanschen oorsprong. De Vlamingen zouden meer vorderingen doen als hun alle vakken in de moedertaal onderwezen werden, zooals zulks in alle andere landen gebeurt.

Hij eindigde met te doen zien, dat de Vlamingen, die alles in 't Fransch geleerd hebben, onbekwaam zijn zich te doen gelden, niet slechts in de Vlaamsche maar zelfs in de Fransche letterkunde.

De gansche vergadering staat recht. De voorzitter, in naam van alle aanwezigen, wenscht den redenaar geluk over het talent waarmede hij de zaak heeft voorgedragen.

M. Hegener is gelukkig over de schitterende verdediging van een beginsel dat slechts hier in België miskend wordt.

VLAAMSCHE MUZIEKSCHOOL (ANTWERPEN).

Willems-Fonds.

(VERVOLG).

Inderdaad vele leerlingen onzer conservatoriums trekken naar Frankrijk, maar daar gelukken de meesten er nauwelijks in voor het voetlicht of in 't orkest op te treden in kleine steden, of, in grootere, op kleine schouwburgen, waar men enkel operetten ver-

toont, die alles behalve verheffende kunst mogen heeten. En dan nog is het hun niet eens geoorloofd hunnen naam te behouden. Een stempelmerk, dat hen als *Belgen* zou doen erkennen, is als een vloek, dien zij moeten ontduiken. Die weerzin leggen de Franschen enkel tegen arme Belgen aan den dag, die zoo onnoozel, ten hunnen believe, alle eigenaardigheid uitschieten, alle nationale fierheid ten offer brengen.

En wijt die Fransche afkeer niet aan de moeilijke Vlaamsche namen. Geenszins; zelfs de Fransche houden geen steek, als ze maar *belge* rieken.

Ziet men dat ook in Frankrijk ten aanzien van de Russische, Zweedsche en andere kunstenaars? Verre van daar : de Franschen niezen met welgevallen de vreemdst klinkende namen van Zweden, Russen en Duitschers, die naar hen overwaaien, als de Tjalowski's, Borodine's, Weretschagine's, enz. Maar onze Belgen moeten hunne namen veranderen, zelfs als deze Fransch zijn.

Kent ge 't geval van Mej. Dulait?

Mej. Dulait was eene schitterende leerlinge der declamatieklas van 't Brusselsch Conservatorium, prof. Mevr. Tordeus. Thans is zij « pensionnaire de la Comédie française te Parijs. » Maar vooraleer geduld te worden in die waardigheid, heeft zij haren Fransch-Belgischen naam Dulait moeten ruilen tegen den Engelschen *Dudlay*. Overigens, in weerwil van een erkend talent, heeft die opoffering haar de lieflijkheden der Fransche galanterie niet onthouden. Ziethier wat wij in *Le Voltaire* over haar lazen :

« Nous étions déjà empoisonnés par les cigares belges et trompés par les » peintres, quand vint Mlle Dudlay. »

Hoe vindt ge 't compliment?

Niet lang geleden deed de benoeming van onzen De Poitiers tot professor van zang te Lyon een geheel onweer ontstaan, omdat hij een *Belge* is. En wilt ge weten hoe *L'Evénement* Mlle Elly Warnots, eene andere leerlinge van Brussel, bij hare eerste voorstelling in de Opéra-Comique te Parijs, in November 1886, begroette! Luister dan :

« Mlle Warnots, qui zézaye d'une invraisemblable façon, appartient, parait-il, » à une famille de musiciens bruxellois qui donnent pour une fouait des leçons » de chant, sai-tu?

» Malheureusement Mlle Warnots est pourvue d'une voix sèche, monotone, » fatiguante, qui s'échappe irrégulièrement et par saccades d'un gosier qui fait » l'office d'un soufflet de forge.

» Avec cette voix sèche Mlle Warnots est dépourvue de toute espèce de style, » et si elle a une école, on peut en tout cas affirmer, qu'elle n'est pas de l'école » rossinienne, car on n'y a pas compris un traître mot.

» Du moins, la débutante a-t-elle des qualités d'exécution hors ligne? Tout » au contraire. Dans l'air et le duo du second acte, elle n'a pu détacher un trait, » ni égrener une gamme, ni terminer une vocalise de manière satisfaisante. » D'ailleurs la voix est courte et se fatigue aisément.

» *Les Belges n'ont malheureusement jamais réussi chez nous depuis Marie* » *Sasse, qui était surtout une Parisienne, et il faut convenir que leurs* » *qualités mêmes les desservent auprès du public parisien.* — Mais chez » Mlle Warnots, qu'on m'avait signalée, lorsqu'elle chantait à la Monnaie, » comme une bonne musicienne, j'espérais trouver du moins, à défaut d'une » voix agréable, ce qui est inconnu en Belgique, un certain brio ou plutôt une » certaine correction dans l'exécution. Il a fallu en rabattre, et les cadences les » plus simples, même dans le si facile duo en *sol*, se sont trouvées accrochées et » entravées par des inexpériences inconnues jusqu'ici dans la salle Favart. »

Ziedaar hoe men te Brussel met groote subsidiën leerlingen vormt, welk niet eens geduld worden in het eenige vreemde land, waar zij kunnen optreden. Want als zij uit het conservatorium komen, kunnen zij noch als Duitsche noch als Engelsche kunstenaars carrière maken.

Stellen wij daar tegenover onze Vlaamsche Emil Blauwaert en Ernst van Dyck, leerlingen en verkondigers der nationale kunst. Hebben die hunnen naam moeten verduiken om als Vlamingen in den vreemde, zelfs in Parijs op te treden en door te breken? Integendeel, zelfs niet hunne taal! Waar zij zongen werd hun opgelegd op hunne concert-programma's ook een deel vlaamsche stukken te brengen.

Herinnert u hunne verschijning in het concert Lamoureux te Parijs; herinnert u den triumftocht van Blauwaert dóór Duitschland, Rusland, Engeland, zijnen luiden bijval te Buda-Pesth, te Londen. Bedenk hoe Van Dijck thans naar Bayreuth geroepen is om in Wagner's opera's te spelen, in de modelvertooningen van dat modeltheater.

Wanneer men met eere en kunde den naam van Vlaming op het voorhoofd draagt, dan wordt men waardig als Vlaming onthaald en niet als bastaard. Dat is het loon naar verdienste.

Het wezen der Vlaamsche school kan dus met dergelijke argumenten niet bestreden worden, en nochtans daarvan werd gebruik gemaakt om haar te bekampen.

Het bestaan der Vlaamsche muziekschool heeft eene grootsche beteekenis. Wij hebben eene kunst geschapen uit eigen aanleg; de Staat, die zooveel beschermt, heeft voor plicht ook die kunst te beschermen. Dat weigeren ware de nationale eigenaardigheid moedwillig zoeken te dooden, ten bate van al wat vreemd is.

Die nationale eigenaardigheid in de kunst is ook eene bron van winst en voordeel voor de zonen van onzen bodem, even als alle andere voortbrengsels, tot welke de Staat zijne bescherming uitstrekt. Wordt de muziekschool tot Staats-conservatorium heringericht en volledigd, dan zal zij nog wat meer wonderen voortbrengen, dan zij tot nu toe, met een slecht betaald onderwijs, heeft kunnen doen. Dan zal men te Antwerpen ook op een orkest kunnen roemen, vermits Benoit, die nu reeds door *style et sa discipline magistrale* den lof van *Le Précurseur* heeft verdiend, insgelijks onder zijne professors virtuozen zal kunen opnemen, naar behooren betaald en waardig van hunnen meester.

Nog een ander punt mogen wij niet vergeten : uit de Vlaamsche muziekschool moet het Nederlandsch muziekaal drama of opera geboren worden, dat de festivals zal vervangen en waarvan Benoit, als de geniale schepper reeds gemerkt is. 't Is aan Gevaert dat de *Indépendance* van 14 December 1883, in 't verslag van een concert der *Artistes musiciens de Bruxelles*, waar een fragment uit *Charlotte Corday* gespeeld werd, deze woorden in den mond legt :

« Quel dommage que ce Benoit n'écrive pas d'opéras, disait M. Gevaert, qui a donné à plusieurs reprises le signal des applaudissements, c'est là sa vraie vocation ! »

Maar de *Indépendance* voegt er dadelijk bij, wat hier wonderwel van pas komt :

« Peut être bien. Mais M. Benoit s'est cantonné dans la musique flamande dont il se flatte de ne pas sortir, alors même qu'il se mesure avec la Révolution française, et l'opéra flamand est encore à naître, faute de moyens d'exécution. »

Ziedaar hoe onze franschgezinden redeneeren. Neemt nu dat Benoit, evenmin als Weber, Wagner, Rosini, Verdi aan de Franschen verbieden zal zijne Vlaamsche stukken te vertalen, en dan blijft ons maar te verklaren dat die *moyens d'exécution* waarvan de *Indépendance* spreekt, moeten geschapen worden en dat we dat slechts van een groot Vlaamsch Staatsconservatorium kunnen verwachten. Dan zullen wij al dadelijk een Vlaamsch muziektheater hebben, waardig door Gevaert en de *Indépendance* geprezen te worden. Immers, wij moeten scheppen met eigen middelen en voor eigen volk. Wij hebben pléthore van leerlingen en zoolang we geen eigen muziekaal tooneel bezitten, zullen onze kunstenaars arme jongens zijn die zich aan de laagste prijzen zullen moeten aanbieden in den vreemde.

Is 't niet een schreeuwend bewijs van zelfmiskenning, wat we zien gebeuren met de Fransche theaters? Zij worden te Brussel door de Koninklijke kas ondersteund en zij bevoordeeligen slechts de vreemde kunst. In de provinciën zijn zij enkel het middel om eenige fransche cabotins in 't leven te houden en de plaats van anderen in te nemen. Met een Vlaamsch tooneel ware er middel het volk te doen leven : koren, orkest en een goed deel van het personeel zou uit het land en de stad zelve kunnen genomen worden.

Er zou daartoe slechts eene uitvoeringsschool bij de muziekschool moeten gevoegd worden, deelmakend van hare inrichting. Benoit heeft in die richting weer prachtig den weg aangewezen met zijne *Charlotte Corday* en zijne *Pacificatie van Gent*.

Van het eerste dier gewrochten juichte de *Précurseur*, in een gloeiend feuilleton : « Peut-être assistons-nous ici à la naissance d'une forme d'art nouvelle : le drame musical flamand. »

Waelput, met zijne *Stella*, drukte reeds moedig en gevolgrijk dit spoor. De *Parisina* van Gittens en Keurvels, brengt, als muziek, eenige beloften mede in dien zin.

Ziedaar redenen te veel waarom de Antwerpsche muziekschool onder de bescherming van den Staat moet gesteld worden. Maar er is nog eene andere, meer doorslaande.

De Staat en de Vlaamsche Beweging zijn die bekroning van zijn werk schuldig aan Peter Benoit zelven, aan den man die door het scheppen van den *Lucifer*, *De Schelde*, *De Oorlog*, de *Rubenscantate*, de *Kindercantate*, de *Charlotte Corday*, de *Pacificatie van Gent*, enz., enz., zich in de rij der Europeesche kunstenaars eene der eerste plaatsen heeft gegeven, dat wij met den hoogsten nationalen trots volgen mogen.

Ja, al die puikwerken van den grooten meester beschouwt hij zelven, — hij zegde 't mij meer dan eens, — slechts als een vaandel, dat hij ons gegeven heeft in den glorievollen strijd. Daarmee mogen wij schitteren, dat zijn titels voor ons nationaal kunstbestaan. Maar hij wil de toekomst onzer jonge kunst verzekeren, en hij heeft het recht zijn naam aan die toekomst gehecht te zien. Zijne school, met zijn stelsel, met zijn onderwijs, beschouwt hij als zijn heerlijkste, als zijn nuttigste, als zijn lievelingswerk. Wij zijn hem die school verschuldigd als de geringste hulde onzer dankbaarheid.

Het ware werk van Benoit moet zijn het zaad in den grond te leggen met al het gezag zijner hooge kunstfaam. Ook hij verstaat het zoo ; nog onlangs zegde hij : « Mijn schoonste werk moet zijn

mijne school. » En daarin zijn wij hem verschuldigd hem te ondersteunen. Hem, die gemakkelijker roem zou kunnen verworven hebben, wordt juist verweten dat hij tot ons is gekomen. Wij moeten hem bewijzen dat hij zich daardoor niet enkel aan schade en miskenning heeft blootgesteld.

Vergeten wij het niet, Benoit kwam tot ons over uit enkel vaderlandsch plichtgevoel en helder bewustzijn. Dat kan geen vijand ontkennen.

Bij ons had hij niets te verwachten, dan zijn deel in de spotternijen, waarmeê de franschgezinde vijand al ons pogen tot nationale wedergeboorte onthaalde; en, als loon, de eeuwige verwijdering van alle voordeelen en eerbewijzen, die voor alle andere dan de flaminganten te kwist en te keur uitgedeeld worden in ons aperig België.

Zijn deel in de bespottingen heeft hij ruim gekregen. De koek der voordeelen en eerbetuigingen is verre van hem gebleven. Wat hij aan naam en faam bezit, heeft hij afgedwongen en veroverd, *haut la main*, door de macht van zijn genie; en wij, Vlaamschgezinden, hebben daar misschien nog meer aan dan hij zelve, en hij gunt het ons van harte. De spotternijen heeft hij verduurd en tot zwijgen gebracht, en ziehier nu hoe thans over hem gesproken wordt in dat onder de fransch-belgische straatpapiertjes, dat anders den vinnigsten onzin tegen ons uitkraamt.

Nog onlangs, den 27 Februari laatst, schreef *La Chronique :*

« Et dire qu'à la tête de cette école, Benoit, un musicien incomparable, une organisation artistique merveilleuse, un érudit comme pas un, un enthousiaste de ce qui est beau, élevé, s'évertue, de la meilleure foi du monde à détourner l'école de musique de sa destination réelle pour en faire le temple de sa musique flamande, imprégnée d'un esprit d'exclusivisme incroyable, hérissée d'excommunications majeures pour ceux qui veulent, à Anvers, non un conservatoire flamand, mais un conservatoire tout court! Que le peuple flamand, cette race de vaillants, ait ses littérateurs, qui donc, aimant l'art, ne s'en réjouirait pas?

» Mais, pour Dieu, qu'on nous fasse des musiciens tout court, et non des musiciens flamands.

» Ah! si Benoit n'avait pas été entraîné, si on n'avait exproprié son génie pour cause de flamingantisme, au lieu d'être le directeur d'une petite école de musique, dans une position modeste, il eût conquis, comme tant d'autres, une situation digne de lui. »

Die *situation digne de lui* zou natuurlijk gewoest zijn een Fransch componist te wezen, gestreeld, in den hemel geheven door al die heeren, die den glans van zijnen roem dan op zich zouden getrokken hebben. Hij heeft die gemakkelijke bijval niet gewild: uit eigen beweging is hij tot ons gekomen, heeft hij met ons geleden; en nooit heeft hij een tractement genoten, dat hem toeliet te zijn wat hij moet zijn: de Koning der muziek in België.

Wat we voor Benoit vragen is bovendien geene nieuwigheid in onze zeden. Toen Gevaert, tijdens de belegering van Parijs, zich weer in België kwam vestigen, werd hem aldadelijk de plaats van bestuurder aan 't Gentsche Conservatorium toegedacht, en het plan ontworpen om daartoe de stedelijke muziekschool in eene Koninklijke Staatsinrichting te herscheppen. Doch Fetis stierf. Brussel werd den meester aangeboden en opgedragen, en de hervorming hem toegedacht, viel den heer Samuel te beurt, die in de Arteveldestad werd benoemd en er het *derde Fransche* Staatsconservatorim van België inrichtte.

Ziiedaar, Mijne Heeren, de reden waarom wij, uit West-Vlaanderen, de vraag hebben hernieuwd om de Antwerpsche muziekschool tot Koninklijk Vlaamsch Conservatorium te verheffen. Ik geloof meer dan bewezen te hebben dat dit voor ons een heilig recht is, en dat recht te handhaven. een dringende plicht. Wij weten dat de Vlamingen wat traag zijn ; maar eens dat een gedacht, eene overtuiging hun brein is ingedrongen, dan moet zij er ook als daadzaak, kost wat kost, weer uit.

Welaan dan, de taak opgevat, als 't gevoel van ons recht u in 't hart is gedrongen !

Dat van nu af eene algemeene beweging ontsta. Alle Afdeelingen van het *Willems-Fonds* moeten zich bij het Algemeen Bestuur scharen ; het muziekcomiteit van West-Vlaanderen zal zich ook richten tot het Hoofdbestuur en de Afdeelingen van het *Davids-Fonds*. De weigering van den Staat, gesteund op drogredenen, zooals ik aantoonde, moet voor onze eendracht en krachtdadigheid onderdoen.

En, als het noodig is, na al ons vragen en pogen, dan zal eene grootsche, algemeene volksbetooging ter eere van Benoit, — eene van die, welke tienduizenden rond Conscience schaarden, — aan de gezaghebbers bewijzen dat wij een volk zijn dat willen kan, als hetgeen het wil zijn recht is zullen wij ook kunnen wat wij willen. »

Niemand meer het woord verlangende verklaart de heer Voorzitter de bespreking gesloten.

De heer M. Rooses leest nu de volgende besluiten voor, door de Antwerpsche Afdeeling opgesteld en door het Algemeen Bestuur bijgetreden :

De Algemeene Vergadering van het *Willems-Fonds*, in buitengewone zitting vereenigd te Antwerpen op 15 April 1888, betuigd haren dank aan het Gemeentebestuur van Antwerpen voor de inrichting van het onderwijs der Stedelijke Muziekschool op echt nationale grondslagen ;

Drukt den wensch uit, dat het Staatsbestuur hulde brenge aan het Vlaamsch kunstbeginsel en de waarde der Antwerpsche Muziekschool erkenne met aan deze instelling den titel van « Koninklijk Vlaamsch Conservatorium » en al de daaraan verbonden voordeelen van zedelijken en stoffelijken aard toe te kennen ;

Verzoekt eerbiedig den Gemeenteraad van Antwerpen, den wensch, door hem in zitting van 18 October 1879, met hetzelfde doel uitgedrukt, bij het Staatsbestuur te willen hernieuwen en bevestigen ;

Gelast het Algemeen Bestuur, bovengemelde besluiten ter kennis te brengen aan de bevoegde besturen.

Die besluiten worden bij toejuichingen aangenomen.

De heer Voorzitter drukt den wensch uit, dat niet alleen al de aanwezig zijnde inschrijvers in de mate hunner krachten zullen medewerken om het doel, dat de algemeene vergadering met die besluiten beoogt te helpen bereiken, maar dat al de Afdeelingen van het Willems-Fonds zich aan de zijde van het Algemeen bestuur zullen scharen en onze wenschen zullen ondersteunen.

ELDERS.

NEDERLAND.

Op 10 Juli ll., werd eindelijk te 's Gravenhage, tusschen de gevolmachtigden van België en Nederland de overeenkomst onderteekend, waarbij eene vermindering wordt verleend op de postvracht voor drukwerk te verzenden tusschen beide landen. (Zie daarover *Taalstrijd*, Deel III, blz. 305. Deel IV. blz. 170, 271).

Naar het schijnt heeft het van Belgische zijde eenige moeite gekost om iets te verkrijgen. Wij hopen dat onze Noord-Nederlansche broeders den moed niet opgeven en bij hunne Regeering op verdere verbetering aandringen zullen.

Voortaan zullen dagbladen en tijdschriften die minstens eens in de week verschijnen, tot en met een gewicht van 25 gram, 2 centimen of 1 cent betalen ; 5 centimen of 2 ½ cents voor verzendingen van meer dan 25 tot en met 100 gr. — Voor elke 100 gr. of onderdeelen daarvan worden 5 centimen of 2 ½ cents meer betaald. Voor ander drukwerk tot en met een gewicht van 15 gr., 2 cent[n] of 1 cent. Boven 15 gr. tot en met 50 gr. 5 centimen of 2 ½ cents en dan 5 centimen of 2 ½ cents meer voor elke 50 gr. of onderdeel daarvan. Die gedrukte stukken moeten verzonden worden onder band of touw ofwel open in den vorm van kaart.

DUITSCHLAND.

De kortstondige regeering van den deugdzamen, menschlievenden en verlichten keizer Frederik is slechts eene verschijning, een spoedig vervlogene straal van hoop geweest. « De groet aan zijn volk bij de aanvaarding der regeering — zegt een Nederlandsch schrijver — was tevens zijn afscheidsgroet. En hij had zoo gaarne nog blijven leven ; hij zou zoo gaarne nog lang Keizer zijn geweest. Zelfs te midden van zijn zwaarste lijden heeft hij nog oogenblikken gehad, waarin hij innig hoopte, nog lang den scepter te zullen mogen voeren. »

Het afscheiden van den armen lijder werd, alhoewel voorzien, diep betreurd in de beschaafde wereld. In Duitsch- en Russisch-Polen, zelfs in Elzas-Lotharingen was de rouw algemeen. Thans is von Bismarck machtiger dan ooit. De jeugdige Koning en Keizer Willem II is een leerling en bewonderaar van den grooten staatsman.

16

ELZAS-LOTHARINGEN.

Op 16 Juli verscheen in de *Landeszeitung* een decreet waarbij geene uitsluitend Fransche notariëele en andere stukken van dien aard meer worden geduld. Met 1 Januari 1889 moeten die bescheiden, zonder onderscheid, vergezeld zijn van eene Duitsche vertaling, bekrachtigd door eenen gezworen vertaler. De belanghebbende partijen moeten de vertaling bekostigen. Dat bevel is met 1 Januari 1889 van toepassing op al de ongedagteekende stukken of op die welke werden opgemaakt na 1 Juli 1872.

Die maatregel is in der waarheid slechts eene officîëele bekrachtiging van hetgeen sedert eenige jaren in feite bestond.

Eene beslissing omtrent de Fransche nieuwsbladen, die nog in die gewesten verschijnen, zal niet lang meer uitblijven. Zij zullen gedwongen worden bij den Franschen tekst eenen Duitschen te voegen.

Door het schoolopzicht werd voor goed verbod gelegd op het aanleeren van Fransche liederen in de lagere en middelbare scholen en de uren onderwijs besteed aan het aanleeren der Fransche taal werden nogmaals beperkt.

TURKSCH-ARMENIE.

In den aanvang dezes jaars werd weerom, in verscheidene plaatsen van dat land, nieuwe opzoeking ter vernietiging van Armeniaansche boeken, handelende over godsdienst en onderwijs, bevolen.

De Turk ontmoette thans nog meer tegenstand dan vroeger het geval was. Onnoodig te zeggen dat er wederom bloed gestort en door den Turk geroofd en geplunderd werd. En toch zal de Armeniër zijne taal niet prijsgeven !

ITALIE.

Kieswet. — Italia irredenta. — Triest. — Savoja. — Nizza. — Aosta.

Gedurende den laatsten kamerzittijd werden, in Juli ll., op voordracht van het ministerie Crispi, belangrijke wijzigingen gestemd in de gemeentelijke en provinciale wetgeving.

Aldus worden, krachtens de laatste § van art. 3 op de uitoefening van het kiesrecht, « de burgers van de andere gewesten » die AARDRIJKSKUNDIG Italiaansch zijn, zelfs dan wanneer die bur-

» gers niet in bezit zijn der Italiaansche nationaliteit, gelijk gesteld » met de burgers van den Italiaanschen Staat. »

Hoe we dat eigenlijk moeten begrijpen, weten wij nog niet; maar het is, in alle geval, en in zekeren zin, eene stoute hervorming, eene gansch nieuwe en gansch onverwachte toepassing van het stelsel der nationaliteiten, gesteund op het grondbeginsel der eenheid van taal.

Met die bepaling zullen de Italianen inzonderheid het oog hebben op de eilanden Malta, Gozzo, Comino, de kleine republiek San-Marino, het Zwitsersch kanton Tessino, misschien wel bepaaldelijk op Savoja en Nizza en het Oostenrijksch-Hongaarsch kroonland Triest. (*Italia irredenta !*)

Triest en omliggend gebied, tellende ongeveer 140,000 inwoners, vormen sedert 1849 een Kroonland van den Oostenrijksch-Hongaarschen Staat. De raad der gemeente is tevens een landdag waarvan de *podesta* of burgemeester der stad het voorzitterschap waarneemt.

De officiëele taal is de Italiaansche. Deze wordt door de groote meerderheid der inwoners gesproken. Er bestaan een 40 tal nieuwspapieren. Buiten 1 Duitsch, 1 Fransch, 2 Grieksche en 2 Sloweensche, zijn de overigen Italiaansch.

* * *

Het Italiaansch was vroeger de eenige taal van het koninkrijk Italië, (1) behalve van twee weinig uitgestrekte gedeelten, van Savoja en de fransche dalen van Piémont.

Savoja had een wisselvallig lot. Het bleef van 1792 tot 1814 ingelijfd bij Frankrijk en zijne kinderen leerden de driekleur van de Omwenteling en de keizerlijke arenden volgen. Het werd weder Italiaansch in 1814 en ging over tot den scepter van den koning van Sardegna. Zijn lot bleef verbonden met dat van het Italiaansche koninkrijk. Op 24 Maart 1860 kwam het terug aan Frankrijk ingevolge een verdrag dat door eene volksstemming werd bekrachtigd. Het was de overeengekomene prijs voor de hulp door Frankrijk aan Italië verleend tijdens den oorlog van 1859.

Met Savoja werd ook het arrondissement Nizza (2) aan Frankrijk gehecht.

Dit land van steenen gevaarten en rotsen is doorsneden met

(1) Navolgend opstel werd geschreven door den heer *J. Van den Heuvel.* Wij vertaalden het en namen het over uit het thans niet meer verschijnend blad *Bruxelles-Revue* nr 6, Mei 1888.

(2) Het hier gesproken dialect is een mengsel van Provençaalsch en Italiaansch. *Taalstrijd.*

groene en vruchtbare dalen. Het telt ietwat meer dan een half millioen inwoners : 542,000 in Savoja ; 105,000 in het arrondissement Nizza. Het Fransch is de gebruikelijk taal.

In de wetgeving van voor 1860, in zoo lang Savoja tot Italië behoorde, trachtte de Regeering aan dat gewest eene bijzondere stelling te verzekeren te midden der staten waaruit het koninkrijk samengesteld was. De grondwet van Sardegna (4 Maart 1848 ; thans de grondwet van het koninkrijk Italië) bevat een artikel betreffende de taalquæstie :

« Art. 62. De Italiaansche taal is de officiëele taal der Kamers. Echter zijn de leden vrij zich van het Fransch te bedienen wanneer zij behooren tot landen waar die taal in gebruik is. »

Die tekst is niet opgesteld in den vorm van een algemeen grondbeginsel. Hij bepaalt zich bij de regeling eener bijzondere onderstelling die moeilijkheden kon bijbrengen en verbitterende besprekingen.

De Kamers hebben eene officiëele taal. In die taal worden de wetten gesteld, de adressen gelezen, en de Kamerhandelingen door den voorzitter geleid. Maar de leden die behooren tot landen waar het Fransch gebruikt wordt, mogen, indien zij het wenschen, in het Fransch spreken. Het ware niet rechtvaardig hun eene taal te doen spreken waarin zij niet werden opgebracht, welke zij niet genoegzaam machtig zijn om er zich van te kunnen bedienen met die vaardigheid en dat gemak die de kracht en de sier van den redenaar uitmaken.

De heer Mancini leert ons (1) dat in de Kamer der volksvertegenwoordigers, van 1848 tot 1860, 24 wetsvoorstellen, voorgedragen door Kamerleden, alsook 53 verslagen in het Fransch waren gesteld. Gedurende dienzelfden tijd leverde de Senaat 48 Fransche verslagen.

Meer dan een minister sprak Fransch in het Parlement.

Cavour, die met evenveel gemak Fransch en Italiaansch sprak, antwoordde dikwijls in het Fransch aan de Senatoren welke zich in die taal hadden uitgedrukt.

De raadsvoorzitter De Launay hield er aan slechts Fransch te spreken, en daar hem daaromtrent eenmaal een verwijt werd gedaan — het was in de zitting van 27 Maart 1849 — antwoordde hij met deze fiere verklaring :

« Messieurs, je me sers de la langue française parce que c'est un privilège
» qui nous est accordé par la Constitution. Vouloir m'obliger à parler en
» Italien, ce serait un vrai despotisme ; or, je déclare que je ne souffre point de
» despotisme. »

(1) Mancini. NORME ED USI DEL PARLAMENTO ITALIANO. Roma, 1887, p 142, nº 180, 181.

J. V. D. H.

Op 25 Maart 1860 klonken de laatste Fransche klanken in het halfrond van het Italiaansche Parlement. De Savojaardsche afgevaardigden richtten hun vaarwel tot Piémont.

In eene reeks bijzondere wetten, erkende en bekrachtigde de wetgever zekere bepalingen overeenstemmende met de grondwettelijke bepaling omtrent het gebruik der talen in de Kamers.

Er waren regels die niet formeel uitgedrukt — wel te verstaan in zooverre ons bekend is — maar ontstonden waren door de gewoonte en die zich, om zoo te zeggen, opdrongen. Zoo geschiedde de burgerlijke en crimineele rechtspleging in het Fransch; de gemeenten voerden briefwisseling in het Fransch met het middenbestuur, en ook die taal werd gebruikt in het plaatselijk bestuur, bij de besprekingen der gemeenteraden, voor hunne gedrukte uitgaven en bij het opstellen van de acten van den burgerlijken stand.

Andere regels waren gesteund op heldere en stipte teksten. Halen wij eenige voorbeelden aan.

Volgens art. 4 van de wet van 1854, moesten de wetten in het Fransch vertaald worden voor de Fransch sprekende gemeenten. Bij art. 9 van het koninklijk besluit omtrent de uitvoering dier wet, was bepaald :

« In de gemeenten der provinciën Savoja en in die van de pro-
» vinciën Aosta, in de gemeenten uitmakende het kanton Cesane
» en Oulx in de provincie Suse, in die welke het kanton Guillaumes
» en dat van Puget-Thémiers van de provincie Nizza vormen, moet,
» behalve een afdruksel der wetten en besluiten in de Italiaansche
» taal, te gelijker tijd een exemplaar in 't Fransch aangeplakt
» worden. »

Voor die gemeenten liet de schoolwet van 13 November 1859 toe dat het lager en middelbaar onderwijs gegeven werd in het Fransch. Maar het Italiaansch behoorde tot de verplichtende vakken (artikel 150 en 174.)

Ten slotte waren de notarissen door de wet gemachtigd om hunne acten in het Fransch op te stellen (1).

Aldus was vroeger de geheele wetgeving.

Heden heeft men gezegd dat al die bepalingen slechts als verouderd en vervallen te huis behoorden in de geschiedenis van het recht; dat zij geen practisch nut meer hadden tengevolge van den afstand van Savoja en van het arrondissement Nizza.

Die stelling draagt te ver. Zij stelt blindelings wettige bepalingen buiten werking. De waarborgen waarop we wezen bieden stellig zoovele gevallen van toepassing niet meer aan als vroeger. Maar

(1) Vergel. Art. 45 der wet van 25 Juli 1875.

zij zijn niet geheel en al in onbruik geraakt. Niets veroorlooft den uitlegger der wet om ze van de tafel der bestaande wetten te schrabben.

Er zijn nog Italiaansche burgers die uitsluitend Fransch spreken.

De grensscheiding tusschen Frankrijk en Italië is geene taalgrens. Als men uit Frankrijk komt, heeft men reeds lang de staatsgrens overschreden als men nog fransche klanken verneemt.

« D'une façon générale — schrijft Gaidor (1) — on peut dire que les Alpes » qui séparent l'Italie de la France, et que la partie supérieure des vallées qui » descendent des Alpes en Piémont sont de langue française, et que l'italien » ne commence que dans la partie inférieure des vallées. »

Daar zijn ongeveer 82 gemeenten waar men alleen Fransch spreekt. De eenen maken deel van het arrondissement Suse dat 16,000 Fransch- en 67,000 Italiaansch sprekende inwoners telt; de anderen van het arrondissem[t] Pignerol waar men 22,000 Fransch- en 111,000 Italiaansch sprekenden aantreft; weer anderen behooren tot het arrondissement Aosta dat 77,000 Fransch- en slechts 3,500 Italiaansch sprekenden telt.

Het Aosta-dal vormt de belangrijkste groep. Het is een der grootste dalen der Alpen: het is gelegen aan den voet van den *Witten Berg (Mont Blanc)*:

« En 1860 » — zegt Gaidor — « la vallée d'Aosta fut oubliée, quoiqu'elle fut » l'annexe naturelle de la Savoie, qu'elle eût autant de titres à revenir à la » France et que la France eût autant de droit à la revendiquer. Mais avec » l'ignorance en ethnographie des français, et lorsqu'un préfet, envoyé de » Paris en Savoie, arrivait à son poste avec une grammaire et un dictionnaire » italien dans son sac, il n'y a pas lieu de s'étonner de cet oubli de 80,000 » français au-delà des Alpes. »

Die bevolking is getrouw gebleven aan hare taal. Zij strijdt voor de onafhankelijkheid der taal. Maar die Fransch sprekenden zijn niet sterk in getal. Slechts een hoopje; en de Italiaansche staatslieden schijnen niet geneigd tot eenige toegeving.

Het Fransch verliest langzamerhand veld, alhoewel van tijd tot tijd welsprekende en vurige klachten opgaan.

Reeds in 1861, schreef de volksvertegenwoordiger Vegezzi een vlugschrift met opschrift: « Over het recht en de noodzakelijkheid tot afschaffing van het Fransch als officiëele taal in eenige dalen van de provincie Turino. » Met zijne italiaansche voortvarenheid stelde de heer Vegezzi voor de namen der dalen te veritalianiseeren en hij verweet den grooten minister Cavour dat deze eenen franschen vorm aan zijnen naam had gegeven in stede van den italiaanschen vorm Cavorre aan te nemen.

---

(1) Gaidor. *Les vallées françaises du Piémont*. Annales de l'Ecole libre de Sciences politiques Paris, 1887. p. 53.

J. V. D. H.

De heer abt Bérard beantwoordde het vlugschrift van den heer Vegezzi en zijne weerlegging werd op officiëele wijze uitgegeven door den gemeenteraad der stad Aosta. Het opstel is tamelijk heftig ; zelfs al te heftig voor een officiëel geschrift.

« M. Vegezzi nous appelle ses citoyens bien aimés, ses frères chéris. Avec » tant d'amour sur les lèvres il nous demande le sacrifice de notre langue. — » Et pourquoi ? — l'Italie est-elle menacée parce qu'une pauvre vallée des » Alpes parle le français ?... En un moment où la fièvre des nationalités agite » tant de peuples, est-il prudent de venir dire à une population : Tu ne parleras » plus la langue qu'ont parlée tes pères, qu'ils ont parlée depuis mille ans. » Est-il humain de venir lui dire : Tu as payé en sang, tu as payé en argent » ton obéissance proverbiale au gouvernement ; tu dois maintenant livrer ta » langue, ta nationalité. A un jour donné, nos juges, nos avocats, nos » notaires, nos syndics, nos secrétaires de communes, recevraient la défense » de parler et d'écrire en français !... Commencez par nous alléger du poids de » vos impôts écrasants. Ouvrez-nous de grandes routes à travers les Alpes. » Mais, pendant que vous n'aurez fait que détruire sans rien édifier, pendant » que vos journaux n'auront pour nous que l'injure et le sarcasme, c'est bien » assez et même trop que vous ayez nos hommes à la levée et le produit de nos » sueurs dans vos caisses. Ne nous enlevez rien de plus.... »

In 1862 ontstond een woordenstrijd in het Parlement. De afgevaardigde Carutti verdedigde de rechten der italiaansche burgers die Fransch spraken. Zijne taak was gemakkelijk ; hij had het recht aan zijne zijde en hij steunde op de wet.

Tien jaren later, omstreeks 1872, liepen zonderlinge geruchten door de dalen ; men zegde dat de Regeering zich beijveren ging om het Fransch weg te laten. In der waarheid, van dien dag wrocht het hoofdbestuur voor de zege, voor de alleenheerschappij der Italiaansche taal.

Gedurende den zittijd der assisen, in 1882, greep eene botsing plaats. De jury was samengesteld voor de eene helft uit inwoners van het dal en voor de andere uit Italianen, want het grondgebied van het Hof bevat het Fransch arrondissement Aosta en het Italiaansch arrondissement Ivrea. De verdediger, heer Defey, begon zijne pleitrede in het Fransch. Het openbaar ministerie teekende protest aan. De advocaat antwoordde dat de beschuldigde geen Italiaansch verstond ; hij beweerde het recht te hebben het Fransch te gebruiken « sa langue maternelle », sedert eeuwen gebruikt in het dal en bekrachtigd door aloude voorrechten. — Er ontstond opschudding. De groote meerderheid der balie schikte zich aan de zijde van Mr. Defey. Het Hof verdaagde de zaak tot een volgenden zittijd, en, intusschen, deed men beslissen dat de pleitredenen in het Italiaansch moesten geschieden.

Naar het schijnt ondervroeg de vertegenwoordiger De Rolland de Regeering nopens den bedekten oorlog dien zij tegen de Fransche taal voerde.

Hoe het zij, de Italiaansche taal overweldigde meer en meer al de Alpen-dalen. De oude voorrechten werden meer en meer ingetrokken.

« Mais il y a un asile » — schrijft de heer Daloz — « où la langue française » restera longtemps inexpugnable : c'est l'église. L'église, en effet, ne se » préoccupe pas de la langue politique des Etats ; elle prêche aux fidèles pour » être comprise d'eux, et, dans ce but, se sert de la langue qui leur est le plus » intelligible, se faisant ainsi, suivant les paroles de l'apôtre, toute à tous. »

De bewoners van het Aosta-dal — aldus besluit de heer J. Van den Heuvel — behooren tot de katholieke kerk ; die der andere dalen beleiden gedeeltelijk den protestantschen eeredienst ; maar beide kerken, de Katholieke en de Hervormde, bedienen zich van de Fransche taal en zijn voornemens ze uitsluitend te blijven gebruiken.

Nr 6. Deel V. 1 September 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER NEDERLANDSCHE TAAL IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

XXXI.

BIJBLAD D.

WEST-VLAANDEREN.

(*Zie Deel I*, *blz*. 175 — *Deel IV*, *blz*. 183.)

ARRONDISSEMENT BRUGGE.

Navolgende gemeenten gebruiken :

FRANSCHE STEMPELS : Houtave, Lapschure, Meetkerke, Ruddervoorde, Stalhille, Varsenare, Wenduine.

VLAAMSCHE : Nieuwmunster, Snellegem, Zuienkerke. (Ook Brugge thans).

De stad Blankenberge heeft nu uitsluitend *fransche* briefopschriften.

ARRONDISSEMENT DIKSMUIDE.

FRANSCHE : Caaskerke, Eesen, Stuivekenskerke, Vladsloo.

VLAAMSCHE : Bovekerke.

FRANSCHE briefopschriften : Klerken.

VLAAMSCHE : Diksmuide, Vladsloo.

ARRONDISSEMENT OOSTENDE.

FRANSCHE : Clemskerke, Eernegem, Ettelgem, Leffinge, Middelkerke, Schore, Slijpe, Vlissegem, Westkerke.

VLAAMSCHE : Mariakerke, Steene.

Arrondissement Tielt.

Fransche : Eegem, Ooigem, Oost-Roosbeke, Pittem, Ruiselede. Schuiferskapelle, Wielsbeke.

Fransche briefopschriften : Wingene.

Vlaamsche » Meulebeke, Tielt.

Arrondissement Roeselare.

Fransche : Emelgem, Ledegem, Moorslede, Rollegem-Kapelle, Sint-Eloois-Winkel.

Vlaamsche : Hooglede, West-Roosbeke.

Vlaamsche briefopschriften : Gits, West-Roosbeke.

Arrondissement Veurne.

Fransche : Beveren, Ramskapelle.

Vlaamsche briefopschriften : Nieuwpoort, Veurne. (Van eerstgenoemde stad is de stempel thans Nederlandsch).

Arrondissement Kortrijk.

Fransche : Aalbeke, Bavikhove, Gullegem, Heule, Lendelede, Moorsele, Rekkem, Zwevegem.

Vlaamsche : Rollegem, (thans ook Harelbeke).

Fransche briefopschriften : Lauwe, Wevelgem.

Arrondissement Ieperen.

Fransche : Beselare, Geluwe, Hollebeke, Krombeke, West-Nieuwkerke, Oost-Vleteren, Vlamertinge, Wulvergem, Zillebeke, Zonnebeke, Geluwveld, Wijtsschate.

Vlaamsche : Boesinge, Roesbrugge-Haringe, Watou (vroeger Franschen stempel), Meesen.

Vlaamsche briefopschriften : Brielen.

Fransche » Wervik, West-Nieuwkerke, Poperinge (antwoordt in 't Fransch op Nederlandsche brieven). Ieperen.

Tot heden teekenden wij hier, voor *West-Vlaanderen*, **169** gemeenten aan. Daarvan gebruiken : Fransche stempels **149** ; Vlaamsche **20**. Een 40tal gemeenten bezigen of hebben geenen stempel.

Het zal ons nu vergund zijn, voor West-Vlaanderen, aan die stempelzaak vaarwel te zeggen tot betere tijden. Wij meenen bewezen te hebben wat we moesten bewijzen en hopen dat de West-Vlaamsche mannen hunnen plicht zullen vervullen.

LIMBURG. — III.

GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, waarmerkingen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL.	GEMEENTEN.	Briefwiss. met de hoogere besturen, waarmerkingen, bewijs- en getuigschriften, enz.	STEMPEL.
Achel	fr. ned.	fr.	Lanklaar	ned.	—
Alken	fr. ned.	»	Leopoldsburg	fr.	fr.
Beek 1)	ned.	«	Linkhout	ned. fr.	»
Berbroek	ned. fr.	»	Loksbergen	ned. fr.	»
Beverloo 2)	ned.	ned.	Lommel 6)	ned.	—
Bocholt	ned.	»	Lummen	fr. ned.	fr.
Bommershoven	fr. ned.	fr.	Mielen	ned. fr.	»
Borg-Loon 3)	fr.	»	Molen-Beersel	ned. fr.	»
Borloo	ned.	—	Montenaken 7)	fr.	»
Bree	ned.	—	Neer-Haren 8)	fr.	—
Buvingen	ned. fr.	fr.	Op-Hoven	ned.	—
Diepenbeek	ned.	—	Oostham	fr. ned.	fr.
Dilsen	ned. fr.	fr.	Over-Pelt	ned.	»
Donk	fr. ned.	»	Over-Repen	fr.	»
Eksel	fr.	»	Paal	ned. fr.	»
Ellikom	ned. fr.	»	Peer 9)	fr. ned.	»
Gelinden	fr. ned.	»	Pieringen	fr.	latijn
Genk	fr. ned.	»	Rekheim	ned. fr.	fr.
Genoels-Elderen	fr ned.	»	Reppel	ned. fr.	»
Gors-op-Leeuw	ned. fr.	»	Rothem	ned.	—
Groot-Loon	fr. ned.	»	Rukkelingen-Loon	fr. ned.	fr.
Groote-Brogel 4)	ned. fr.	—	Sint-Huibrechts-Lille	fr. ned.	«
Gruitrode	ned. fr.	fr.	Tessenderloo	ned.	»
Guigoven	ned.	»	Uikhoven	ned. fr.	»
Hechtel	ned. fr.	ned.	Ulbeek	ned.	—
Helchteren	ned. fr.	»	Vechmaal	fr. ned.	fr.
Heks	fr. ned.	fr.	Velm	fr.	—
Horpmaal	ned.	—	Vliermaal-Rood	ned. fr.	fr.
Houthalen	ned.	—	Wellen	ned.	»
Jesseren	ned. fr.	fr.	West-Herk	fr.	fr.lat.
Kanne 5)	fr. ned.	—	Wilderen	ned. fr.	fr.
Kerniel	ned.	fr.	Wijchmaal	ned.	—
Kessenich	ned. fr.	—	Wijshagen	ned. fr.	fr.
Kleine-Brogel	ned. fr.	fr.	Wintershoven	ned. fr.	»
Koersel	ned. fr.	»	Zeelhem	fr. soms	»
Kortessem	ned. fr.	»		ned.	
Kortis	fr.	—	Zoetendaal 10)	ned.	—
Koulille	fr.	fr	Zonhoven	fr. ned	—

AANMERKINGEN: 1) Nederlandsche briefopschriften. — 2) Id. id. — 3) Fransche briefopschriften. — 4) De gemeente gebruikt zelden de Fransche vertaling van den naam der gemeente. — 5) Fransche briefopschriften. — 6) Nederl. briefopschriften. — 7) Fransche briefopschriften. — 8) Antwoordt soms in 't Fransch op Nederl. brieven. — 9) Fransche briefopschriften. — 10 Nederl. briefopschriften.

*
* *

De uitslagen van het onderzoek van Regeeringswege ingesteld in 1880 (1) omtrent het gebruik der plaatsnamen, waren voor onze taal niet gunstig in dit gewest. Wel is het volk niet aansprakelijk voor de handelwijze der heeren gemeentebestuurders ; wel waren het ook hier veelal de burgemeesters en secretarissen die eene beslissing namen volgens eigen goeddunken ; maar geene beschouwing van dien aard kan bij nader onderzoek, steek houden tegen de werkelijkheid of ter bewimpeling der waarheid ingeroepen worden. Het droevigste van den toestand is dat sommige onzer gemeentebesturen, alhoewel niet bijzonder ingenomen zijnde met het gebruik der vreemde taal, ten slotte, willeloos, onder de bedwelmende werking van een nieuw soort hypnotismus, insluimeren door het inademen van den Franschen damp die hen van hooger aanhoudend tegenwaait.

(1) Zie *Oost- en West-Vlaanderen*, *Antwerpen*, Deel IV, blz. 23.

NAAM OPGEGEVEN DOOR		
DE REGEERING.	DEN GEMEENTERAAD.	DEN PROVINCIALEN RAAD.
Bassange.	Id.	Bassange. — *Betsingen*.
Bourg-Léopold.	id.	Id.
Corswarem.	id.	Id. (Is *Kruis-Worm* uitgestorven in Limburg ?)
Coursel.	Coursel-en-Campine.	Coursel.
Curange.	Curange.	*Kuuringen.* — Curange.
Duras.	id.	Id. (Het volk is getrouw gebleven aan de oude benaming *Ter-As*.)
Fall et Mheer.	id.	*Fall-Mheer*.
Fologne.	id.	*Veulen.* — Fologne.
Freeren.	id.	*Freeren.* — Frères.
Fresin.	Fresin.	Fresin. (Niemand vroeg *Vorsen*.)
Gossoncourt.	id.	*Gutshoven.* — Gossoncourt.
Goyer.	Goyer.	Goyer. — *Sint-Joris-Jeuk*.
Grand-Brogel.	Grand-Brogel. — *Groote-Brogel*.	*Groote-Brogel.* — Grand-Brogel.
Grand-Jamine.	id.	*Groot-Gelmen.* — Grand-Jamine.
Grand-Looz.	id.	*Groot-Loon.* — Grandlooz.
Grand-Spauwen.	id.	*Groote-Spauwen.* — Grand-Spauwen.
Herck-la-Ville.	Herck-la-Ville. — *Wuest-Herk*.	*Wuest-Herk.* — Herck-la-Ville.
Herck-Saint-Lambert.	id.	*Sint-Lambrechts-Herk.* — Herck-Saint-Lambert.
Hern-Saint-Hubert.	id.	id. (*Sint-Huibrechts-Herne werd vergeten*).
Heure-le Tiexhe.	id.	*Dietsche Heur.* — Heure-le-Tische.
Houpertingen.	id.	*Houpertingen.* — Houpertange.
Lille-Saint-Hubert.	id.	*Sint-Huibrechts-Lille.*— Lille-Saint-Hubert.
Looz.	Looz-la-Ville. — *Borgloon*.	Looz.
Lowaige.	Lowaige. — *Lauw*.	*Lauw.* — Lowaige.
Marlinne.	id.	*Mechelen.* — Marlinne.
Mechelen.	Mechelen-sur-Meuse. — *Méchelen-aan-Maas*.	*Mechelen*.
Mielen-sur-Aelst.	id.	*Mielen-boven-Aalst.* — Mielen-sur-Aelst.
Niel-Saint-Trond.	id.	id.
Ordingen.	Ordange	*Ordingen.* — Ordange.

NAAM OPGEGEVEN DOOR		
DE REGEERING.	DEN GEMEENTERAAD.	DEN PROVINCIALEN RAAD.
Otrange.	Otrange. — *Wouteringen.*	Otrange. — *Wouteringen.*
Petit-Jamine.	Petit-Jamine. — *Klein-Gelmen.*	*Klein-Gelmen.* — Petit-Jamine.
Petit-Spauwen.	Petit-Spauwen. — *Klein-Spauwen.*	*Klein-Spauwen.* — Petit-Spauwen.
Pirange.	*Pieringen.*	*Piringen.* — Pirange.
Roclenge-Looz.	id.	*Rukkelingen-Loon.* — Roclenge-Looz.
Roclenge-sur-Geer.	id.	id.
Russon.	id.	*Rutten.* — Russon.
Saint-Trond.	id.	*Sint-Truiden.* — Saint-Trond.
Sluse.	Sluse-sur-Geer.	*Sluizen.* — Sluse.
Tongres.	Tongres. — *Tongeren.*	*Tongeren.* — Tongres.
Wij moeten omtrent die zaak nog melding maken van VLAAMSCH-BRABANT.		
Berchem-Sainte-Agathe.	Id.	id. (*Sinte-Agatha-Berchem* bestond dus niet?)
Berchem-Saint-Laurent.	Berchem-St-Laurent. — *St Laurens-Berchem.*	Berchem-Saint-Laurent.
Bierghes.	Bierghes. — *Bierk.*	niets (*Die gemeente is Waalsch geworden.*)
Bodegem-Saint-Martin.	id.	id. (*'t Volk kent dat niet.*)
Brages.	Brages. — *Beert.*	Brages.
Bruxelles	Bruxelles. — *Brussel.*	Bruxelles.
Capelle-au-Bois.	id.	id. (Zuiver Vlaamsche gemeente met naam: *Kapelle-op-den-Bosch.*)
Capelle-Saint-Ulric.	id.	id. (Zuiver Vlaamsche gemeente!)
Caster.	Caster. — *Kester.*	Caster.
Duysbourg.	*Duisburg.*	Duysbourg.
Forest.	*Vorst-op-Zenne.* — Forest-sur-Seine.	niets.
Gammerages.	Gammerages. — *Galmaarden.*	Gammerages. *Galmaerde.*
Gossoncourt.	id.	Gossoncourt. — *Goidsenhoven.* (*Op aandringen* van een lid werd de Vlaamsche naam erbij gevoegd. Dat was ook het geval met *Galmaarden.*)

NAAM OPGEGEVEN DOOR		
DE REGEERING.	DEN GEMEENTERAAD.	DEN PROVINCIALEN RAAD.
Grand-Bigard.	id.	id. (Aan het alléen daar gebruikte *Grooten-Bijgaarden* dacht niemand !)
Houtem-Ste-Marguerite.	id.	id. (Uitsluitend Vlaamsche gemeente.)
Hautecroix.	id.	id. (Het volk kent slechts *Heikruis*.)
Hérinnes.	Hérinnes-sur-Marcq.	Herne op de....
Ixelles.	Ixelles. — *Elsene*.	Zegde niets.
Jette.	Jette-St Pierre.	Jette-Saint-Pierre. (In 1880 : Waalsche burgemeester. In 1884 : Vlaamsche ; sedertdien wordt uitsluitend door de gemeente gebruikt : *Sint-Pieters-Jette*.)
Léau.	Léau. — ***Zout-Leeuw***.	Léau. — ***Zout-Leeuw***. (Zie aanteekening bij ***Gossoncourt***.)
L'Ecluse.	L'Ecluse.	l'Ecluse. — ***Sluizen***. (Zie aanteekening bij ***Gossoncourt***.)
Leeuw-Saint-Pierre.	Leeuw-Saint-Pierre. — ***Sint-Peeters-Leeuw***.	Zegde niets.
Lennicq-Saint-Martin.	id.	id. (Uitsluitend Vlaamsche gemeente !)
Lennicq-Saint-Quentin.	id.	id. (» »)
Louvain.	Louvain. — ***Loven*** of ***Leuven***.	Louvain. (En niemand kwam daartegen op !...)
Molenbeek-St-Jean.	id.	id. (Dat is misschien ook eene Waalsche gemeente geworden !!!)
Montaigu.	Montaigu. — ***Scherpenheuvel***.	Zegde niets.
Neer Velp.	*Neer-Velp*. — Basse-Heppe.	*Neer-Velp*. (De gemeenteraad bood eene fransche benaming aan die zelfs onbekend was in de verfranschte middenbesturen !...
Ottenbourg.	Ottenbourg.	Ottenbourg. (Vlaamsche gemeente !)
Rhode-Saint-Genèse.	id.	id. } Drie uitsluitend
Rhode-Sainte-Agathe.	id.	id. } Vlaamsche
Rhode-Saint-Pierre.	id.	id. } gemeenten !!!
Saintes.	id.	id.
Saint-Gilles.	St Gilles-lez-Bruxelles. — ***St-Gillis-op-Brussel***.	Saint-Gilles.
Saint-Josse-ten-Noode.	id.	id.
Tirlemont.	Tirlemont. — ***Thienen***.	Tirlemont.
Tourneppe.	Tourneppe. — ***Dworp***.	id.
Vieux Heverlé.	Vieux-Heverlé. — ***Oud-Heverlee***.	Vieux-Heverlé. (Uitsluitend Vlaamsch !)
Weert-Saint-Georges.	Weert-Saint-Georges. — ***Sint-Joris-Weert***.	Weert-Saint-Georges. (Uitsluitend Vlaamsch !)
Winghe-Saint-Georges.	id.	id. } (4 uitsluitend
Woluwe-Saint-Etienne.	id.	id. } Vlaamsche
Woluwe-Saint-Lambert.	id.	id. } gemeenten !!)
Woluwe-Saint-Pierre.	id.	id. }
Zétrud-Lumay.	id.	id.

Alhoewel het zeer te vermoeden is dat de provinciale raad van Limburg niet gehandeld heeft uit vlaamschgezindheid, maar alleenlijk het werk over de Limburgsche plaatsnamen door ridder de Corswarem, eenige jaren vroeger voorgedragen en uitgegeven, heeft nagevolgd en geëerbiedigd, zijn wij dien raad, alles wel ingezien, nog ietwat dankbaarheid verschuldigd als wij een oogenblik willen nadenken over de handelwijze van dien van Brabant in deze zaak. Wel nam hij het in vele gevallen verkeerd stelsel der tweetalige benamingen voor Vlaamsche gemeenten aan; maar wij mogen niet vergeten dat **29** gemeentebesturen *uitsluitend den Franschen naam* aanvroegen, of beter, den van Regeeringswege opgegevenen laf naschreven. **9** vroegen de twee benamingen, maar zetten de Nederlandsche achteraan. Eéne gemeente had den moed Vlaamsch te zijn : *Pieringen!...* Is 't niet bedroevend?

In Brabant verzochten **25** gemeentebesturen om den *Franschen* naam ; **16** verlangden FRANSCH-*Nederlandsch*; **2** NEDERLANDSCH-*Fransch;* slechts **1**, *Duisburg*, NEDERLANDSCH !...

De Brabantsche provinciale raad is niet Vlaamschgezind ; hij is het nooit geweest en zal het wellicht in langen tijd niet worden. Niettemin had hij toch op een beetje meer logische wijze kunnen te werk gaan en niet op eene zóo blijkbaar willekeurige, schreeuwend lichtzinnige !

Welhoe ! die raad cijferde zoo maar op een- twee- drie, de aloude Dietsche benamingen — waarop de Fransche taal tot heden geen recht heeft — *Brussel*, *Loven*, *Sint-Gillis-op-Brussel* en *Tienen* weg, om niet eens te spreken van *Sint-Laurens-Berchem*, *Beert*, *Kesler*, *Duisburg*, *Dworp*, *Oud-Heverlee*, *Sint-Joris-Weert*, enz...! en wilde den Nederlandschen naam *Herne-op-de....* (hij wist misschien niet wat aan te vangen met *Marcq?*) slechts uisluitend vergund zien aan eene zeer geringe, overigens Vlaamsche gemeente!... Om welke reden? Waarom dat onderscheid, die onrechtvaardigheid?

Op dezelfde wijze wordt, wel is waar, in menig beraadslagend lichaam, ja vaak in de Kamers, met zekere vraagpunten omtrent handel en nijverheid, onderwijs, letteren, kunsten of gewichtige maatschappelijke en nationale belangen omgesprongen; maar hier, in deze zaak, kon in zekere mate geene onbevoegdheid of onwetendheid van wege den Brabantschen provincialen raad ter verontschuldiging worden ingeroepen.

(Wordt voortgezet.)

DE BEIAARD IN VLAANDEREN.

(*Slot*).

Te *Maaseik* bestaat geen klokkenspel. Dat van *Tongeren* werd buiten werking gesteld na de afbraak der torenspits ; thans is er sprake van het na te zien, te doen herstellen en terug te plaatsen.

Te *Aarschot* wordt de tijd gewekkerd of beter geklept ; aldus ook te Poperingen, te Harelbeke, te Wijngene.

« Slechts 2 liederen van onzen beiaard zijn nog herkennelijk » — schreef ons de achtbare secretaris van *Diksmuide* — « Uur : *Brabançonne ;* kwart vóor : *Allons Glycère, rougis mon verre.* Van de oude kan men niets meer maken : de beiaardspeler zelf verstaat er niets meer van. »

Vijf klokken van dien ouden beiaard hangen thans, naar het schijnt, hier en daar op torens van gestichten. Twee dier klokken dagteekenen van 1433 en heeten, de eene *Lisbet* en de andere *Ian* ; de drie andere werden gegoten in 1601, 1624, 1756.

Te *Roeselare*, te *Izegem* hoort men meest wekkeringen.

Te *Ieperen* wordt beweerd dat de heer burgemeester Van Heule niet ongenegen is aan den raad voor te stellen den beiaard gansch te doen volmaken. Twee of drie klokken schijnen gebarsten en de zware toonen zijn te weinig in getal om met de overige juiste akkoorden te kunnen aanslaan. De beiaard speelt op zon-, feest- en marktdagen. Hij rammelt om de 7 minuten een drietal noten, ietwat meer elk kwart ; *half-uur :* 't refrein van een volksliedje en schettert op *uur* een of ander fransch stuk uit, als b. v. onlangs *Madam' Angot* of eene soort fantazie, waar geen kop aan te krijgen is, misschien wel omdat verscheidene tappen van de trommel in 't wilde werken.

Voor Tielt teekenen wij aan :

Uur. — Een stuk uit *Lara.*
1/2 » — Volksliedje : *'t zijn de jongens van Tielt.*
1/4 vóor. — *Aria* voor klokkenspel.
1/4 na. — Stuk uit *Martha.*

Te Loven wordt gespeeld :

Uur. — Vaderlandsch lied uit *De Schelde* (Peter Benoit).
1/2 » — Motief uit *Si j'étais Roi* (Adam)
Kwart. — *Air des clochettes de la Flûte enchantée* (Mozart).

Te Tienen :

Uur. — *Air de la Flûte enchantée* (Mozart).
1/4 vóor. — Stuk uit *Rigoletto* (Verdi).
1/4 na. — Volksliedje.
1/2 uur. — id. (*Hij heeft gaten in zijn botten.... van een vuiste groot*). Elders : *Hij heeft gaten in zijn* Leerzen...

Het klokkenspel dezer stad werd over eenige jaren hersteld door den heer Dehaan, beiaardspeler van Mechelen.

Te *Kortrijk* hooren wij thans :

Uur. — Een stuk uit *Norma*.
1/2 — Eene brok uit het openingstuk van *Si j'étais roi !*
1/4 vóor. — Iets uit *Le Barbier de Séville*.
1/4 na. — Iets uit de opera *Jérusalem*

Vóor dezen zong de Kortrijksche beiaard stukken uit de opera's *Faust, le Pardon de Ploërmel*, *Lohengrin*, het lied uit de *Arteveldecantate*, waarop volgde het onzinnige, echt Parijsche : *Nicolas* ! *Nicolas ! ha*, *ha*, *ha !*

Veurne bezat eenen beiaard tot in het jaar 1790. De Fransche *Sans-culotten* stolen de klokken. Deze verblijven thans te Bergen (*Bergues*) in Fransch-Vlaanderen. De stad Veurne bewaart als trouw aandenken, de trommel en twee wielen, het eenige dat de Franschen van haar klokkenspel achterlieten.

Te *Halle* (Brabant) wordt gespeeld :

Uur. — Het lied uit de *Arteveldе-Cantate*.
1/2 » — *Fragment de la chasse du jeune Henri* (Méhul).
1/4 — Eenige noten.

Dit klokkenspel verkeert insgelijks in bedenkelijken toestand. Het zou moeten hergoten worden.

De beiaard van *Hasselt* is wel bewaard gebleven en wordt wel verzorgd. Hij zingt :

Uur. — *Les Dragons de Villars*.
1/2 » — *Valse de l'opéra Faust*.
1/4 vóor. — *La Vie Parisienne*.
1/4 na. — *Orphée aux Enfers*.

Te Oudenaarde :

Uur. — *En revenant de la revue*.
1/2 » — *Marche des gardes forestiers*.
1/4 vóor. — *Par monts et par vaux*.
1/4 na. — *Postillon*.

Met 1 September nieuw spel.

De achtbare secretaris van *Thorhout* meldt ons :

« Onze beiaard bestaat slechts uit klokken die bij middel van » een houten klavier in beweging gesteld worden en waarop de » beiaarder naar zijn goeddunken alle slach van liederen speelt. » Maar dit klokkenspel is een der welluidendste die gekend zijn » en, laten de stedelijke geldmiddelen het eens toe er een trommel » aan te voegen en met het uurwerk in verband te stellen, dan « zal onze stad eenen alom vermaarden beiaard bezitten. »

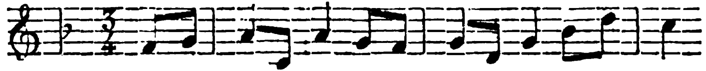
Te Sint-Truiden :

Uur. — Beiaardlied (van den bestuurder der *Harmonie*).
1/2 » — Een stuk uit *Faust*.
1/4 vóor. — *En revenant de la revue*.
1/4 na. — *En avant !* (*pas redoublé*).

Te Lier speelt de beiaard :

Uur. — *Les Gnomes*. (Gekend duitsch muziekstuk van Ellenberg).

1/2 uur. — *Marche militaire* (Martin).
1/4 vóor. — Een gekend Tyrolerlied dat begint aldus :

1/4 na. — Een *straatliedje* dat ook te Brussel gezongen wordt : het hartverheffende en geestverrukkende *Mie Katoen* :

Mie katoen.
Kom morgen noen,
We zullen een pintje pakken ;
Mie katoen,
Kom morgen noen,
We zullen een pintje doen !....

Wij allen beseffen dat de muziek onzer overgeblevene en nog gebruikte beiaarden niet veel meer gemeens kan hebben met het « hemelsch klokmuzijk » waarvan Joost van Vondel zong in zijn schoon gedicht « Inwijdinge van het stadhuis 't Amsterdam » 29 Juli 1655 :

De Stadhuis'oren stelt zijn kunstig klokwerk, rijk
Van klank. Hemoni (1) speelt een hemelsch klokmuzijk
Zoo snel, gelijk een luit, of Swelings orgelpijpen,
En snellen cimbeltoon, met vingeren te grijpen.
Hier blazen schuiftrompet en kromme en rechte fluit
Orlando's (2) grooten geest ter heeren venstren uit,
Ter eere van de Wet, en burgerwandelaren,
Verkwikt door blij muziek, in ongeruste maren
Van oorloge of tempeest....

De tijd is niet meer dat onze meest ervaren Vlaamsche toondichters- klokkenisten op deze of gene fiere Halle ten aanhooren van landgenoot en vreemdeling,met elkander naar den lauwer dongen.

Hun geslacht schijnt uitgestorven met de beroemde Lovensche beiaarders Scheppen en Van der Gheynst ; het meesterlijk spel van dezen laatste werd bij zomertijd, elken zondag noen na de hoogmis, doorgaans van 12 tot 1, met ingetogenheid aanhoord en met geestdrift toegejuicht door eene talrijke menigte, zelfs van uren wijd in het rond toegestroomd in de stad der Alma Mater.

Ons huidige klokkenklavier is beroest; het speelt valsch ; al te veel Fransche melodieën werden op de Vlaamsche trommel gezet ; wie ooren heeft en luisteren wil zal bekennen dat de Vlaamsche beiaard even slecht Fransch zingt als onze burgerij slecht Fransch spreekt. Wat hem van zijn vroeger vaderlandsch karakter is bijgebleven, beduidt al niet veel meer dan hetgeen onze landaard

(1) De gebroeders Frans en Pieter Hemoni verwierven in de XVIIe eeuw als toonkunstenaars en klokgieters, eenen Europeeschen naam. Zij goten de meest beroemde beiaarden van Noord- en Zuid-Nederland. Ten onzent noemen wij slechts die van Gent en Antwerpen.

(2) Orlando Lasso.

overgeërfd heeft van de manhaftige vaderen uit den tijd der Vlaamsche gemeenten.

Maar. de leus is werken en waken.

Wij vernamen dus dat er gemeentebesturen voornemens zijn of verlangen hunnen beiaard te herstellen; Borgerhout bekomt eerlang een klokkenspel; ook Luitenant-Generaal Colignon, burgemeester van Schaarbeek, en zijn schepene heer Laude, wenschen eenmaal de klokken te hooren zingen op het splinternieuwe gemeentehuis dier Brusselsche voorstad.

Met het oog op die zeer mogelijke verrijzenis, smeeken wij onzen Zuid- en Noord-Nederlandschen toondichters die wording tot een nieuwer leven te willen begunstigen, natuurlijk in nationalen zin, door het vervaardigen van beiaardliederen, d. z. liederen hoofdzakelijk geschreven met inachtneming van de wetten der klokkenmuziek. Er is veel te doen op dien weg; onze beiaardspelers bezitten weinige of geene stukken van dien aard; zelfs de vaderlandsche zang uit de *Van Artevelde-Cantate* schettert valsch te beginnen met de eerste noten. Wij mogen verzekeren dat vele klokkenisten dankbaar zullen zijn voor den arbeid onzer toonkundigen die, voor den tekst, slechts te putten hebben in den schat onzer oude en nieuwere liederen. Wij hebben overigens dichters genoeg; deze zullen volksgezangen leveren van plaatselijken of vaderlandschen of algemeenen Dietschen aard die allen den stempel dragen van onzen tijd, 's volks geest kunnen bekoren, louteren en verheffen; liederen, ernstig of luimig, zoetvloeiend of statig, pittig en eenvoudig, helder en gezond.

Dan zal het spoedig gedaan zijn met *Madam' Angot*, *Nicolas, ah, ah, ah! En revenant de la revue* en andere fransche flauwiteiten welke onze jeugd thans naneuriet of uitbuldert.

Zoo men weet, bestaat algemeen het gebruik de zes- of driemaandelijksche veranderingen van het « spel » van den beiaard, waarbij uur, half uur, kwart voor en na, soms halfkwart aangekondigd worden, vooraf ter kennis te brengen van de inwoners der stad. Van sommige gemeentebesturen zullen wij heel gemakkelijk, van andere met eenige moeite, verkrijgen dat tevens de Nederlandsche tekst der nieuwe beiaaardliederen openbaar worde gemaakt. Daarbij zullen de plaatselijke pers en de onderwijzer en de tallooze Vlaamsche kringen voor de verspreiding der teksten zorgen.

Ook op die wijze kunnen nationale kunst en letteren wortel schieten in 's volks hart en geest, ten bate en ter eere van moedertaal en vaderland.

En daarom hopen wij nu dat Peter Benoit, Tinel, Fl. Van Duyse, Van Gheluwe, K. Miry, J. Blockx, Wambach, Huberti, Blaes, Van den Eede, J. Mertens, Antheunis, Hekkers, Richard Hol, enz., enz., het woord zullen nemen. Onze Vlaamsche toondichters weten best wat noodig is en wat verlangd wordt.

ONZE TAAL EN DE HOOGERE GEESTELIJKHEID.

Mechelen.

De uitvoering van Tinel's « Oratorium St-Franciscus », op 22 Augustus ll., wordt algemeen beschouwd als eene nieuwe zegepraal voor onze jeugdige doch reeds zoo krachtige vlaamsche muziekschool.

Na de uitvoering, betrad de aartsbisschop van Mechelen het gestoelte en kondigde, met blijkbare zelfvoldoening en *in onverbasterd Nederlandsch* aan — zegt de liberale *Kleine Gazet* — dat de Vlaamsche dichter De Koninck en de componist Tinel van het oratorium « Franciscus » door den Paus met het ridderkruis van de Sylvester-orde vereerd waren.

Gent.

De prijsuitdeeling der jongensschool : *Externat St-Michel, rue de la Cavane, dirigé par les Frères des écoles Chrétiennes*, te Gent, werd voorgezeten door den nieuwen bisschop Mgr. Lambrechts. Deze werd verwellekomd door den *Cher Frère Directeur*, *in het Fransch*, maar de bisschop antwoordde *in het Nederlandsch* en werd met geestdrift door de talrijke aanwezigen toegejuicht.

ONZE TAAL IN BESTUURSZAKEN.

Staatsblad. — De heer Lejeune, Minister van gerechtswezen, tot wiens bevoegdheid de dienst van het *Staatsblad* behoort, zond een schrijven aan zijne collega's met verzoek om voortaan bij al de wetten, koninklijke en ministeriëele besluiten die de Vlaamsche gewesten aanbelangen, den Nederlandschen tektst te voegen ter opneming in het *Staatsblad.* Op die wijze bestaat er hoop dat eerlang die officiëele uitgave in werkelijkheid *tweetalig* worden zal.

MOUVEMENT WALLON.

Te *Bergen* en te *Morlanwelz* kwam dezer dagen, in elke gemeente, eene Maatschappij tot stand met het doel de Waalsche gewestspraken te beoefenen of zooals het ginder heet « d'étudier et d'interpréter les œuvres littéraires wallonnes et de contribuer à leur production ». Een kring van dien aard bestaat te *Luik* en een andere te *Verviers*.

De Vlamingen hebben natuurlijk niets in te brengen tegen die instellingen ; zij wenschen zelfs dat deze, in het Waalsche, met elk jaar talrijker worden ; immers, als er iets van komt, dan mag het wellicht beschouwd worden als eene winst, in nationalen zin, op het Fransche *chauvinisme* waarvan de Waalsche streken,

inzonderheid het land van Luik en dat van Charleroi, sedert lang doortrokken zijn.

Minister erfridder de Moreau heeft goedgevonden « les œuvres littéraires wallonnes » geldelijk te ondersteunen. Opperbest ; maar hoe moeten wij, Vlamingen, die milde aanmoediging verstaan ? Wij weten dat zekere hoogambtenaren, die de gelden der jaarlijksche begrooting omtrent kunsten en letteren beheeren, niet bijzonder hoog oploopen met de Vlaamsche of Nederlandsche kunst en taal- en letterkunde in België. Onze taal is voor die heeren een *patois* en heeft in hunne oogen niet meer verdienste of waarde dan *le premier venu des patois wallons*. Zullen zij, nu of later, het door Minister de Moreau gesteld *voorgaande* uitleggen in dien zin dat — *patois* voor *patois* — de Nederlandsche letteren en « les œuvres littéraires wallonnes » op denzelfden voet van gelijkheid dienen behandeld te worden.

Die zeer eerbiedige vraag is van groot gewicht. Immers tegen de uitdrukking, de machtspreuk « il y a un précédent » is geene redeneerkracht bestand ; het is een waalsche moker waarmede de eenvoudigste waarheid, het strengste beginsel van recht en rechtvaardigheid vaak den kop wordt ingedrukt, vooral, niet waar, als het nationaal-Vlaamsche belangen geldt ?

Het is stellig dat van Vlaamsche zijde nooit zal gevraagd worden b. v. eene toelage van **20.000** fr. voor het uitgeven van eene bloemlezing (de heer Edm. Picard en zijne drie medewerkers bekwamen onlangs een mooi geschenk van zulk bedrag voor iets dergelijks uit Fransche (?) en Fransch-Belgische lettergewrochten verschenen sedert 1830 !); ook geene zóo rijk gevulde reisbeurzen of stipendiums gelijk er in den laatsten tijd aan Fransch-Belgische schrijvers werden verleend — wij noemen slechts de heer C. Lemonier — onder voorwendsel van kunststudiën in den vreemde.

Wij laten, voor het oogenblik, vele zaken onverlet. Wat hebben ze immers te beduiden tegenover sommige jaarlijksche begrootingen der Koninklijke Academie van België, b. v. van die der enkele klasse van letteren waarvan het aandeel soms 60.000 fr. en meer bedraagt ?!

Verre van ons de enge bedoeling de ondersteuning van nationale kunst en letteren te verlagen tot eene geldquæstie, zooals onlangs, in de Kamer, de Waalsche volksvertegenwoordiger Carlier, van Bergen, het beproefde tegenover de bij voortduring zoo erg stiefmoederlijk behandelde Nederlandsche taal in België. *Maar het is wel verstaan dat er nu of later, onder geen opzicht of voorwendsel, sprake zou kunnen zijn van gelijkstelling tusschen onze Nederlandsche letteren en de Waalsche dialecten.* Het is vooral wel begrepen dat het nu eenmaal, van zekere zijde, uit moet zijn met die onbehendige en onvaderlandsche handelwijze die bestaat in eene onredelijke bevoordeeliging van het Fransch-Belgische dat

begunstigd wordt op ieder gebied en onder elken al of niet gepasten vorm, ten koste van Vlaamsch-Belgische belangen.

Wij zijn de eersten om ondersteuning te verzoeken voor de beoefening der *Waalsche* gewestspraken; maar dan mag niet langer onderscheid gemaakt worden tusschen de *Vlaamsche* of *Nederlandsche* letteren en de zoogezegde *Fransch-Belgische*.

N. B. De heer Minister erfridder de Moreau gaf zijn ontslag. Zijn opvolger is de heer De Bruyn, burgemeester en volksvertegenwoordiger voor Dendermonde. Het beheer van Schoone Kunsten en Letteren wordt toevertrouwd aan den heer De Volder, Minister van Binnenlandsche zaken en Openbaar Onderwijs. Zal nu de besproken toestand gewijzigd worden? Het is mogelijk; edoch de Vlamingen weten bij ondervinding dat de katholieke en liberale Ministers komen en gaan, maar dat de Waalsche hoofdambtenaren blijven met hunne Waalsche *principes et précédents*.

ELDERS.

FRANSCH-VLAANDEREN.

Het Vlaamsch-liberaal dagblad *Het Laatste Nieuws*, dat onlangs te Brussel tot stand kwam, antwoordende aan zekere Brusselsche gazetten die beweren dat er in den Westhoek geene Vlaamsche beweging bestaat, herinnert, dat in 1866 de heer Cortin-Vos zich te Belle als candidaat der Vlamingen op de rangen stelde en dat de regeering van Napoleon III den man deed in den kerker werpen en later verbannen voor staatsverraad. In 1869 bekwam de heer Schaeve, Vlaamschgezinde candidaat, 22,000 stemmen; hij werd op gelijke wijze vervolgd. In 1872 verkreeg de separatist en Vlaming de Keersmaker, te Duinkerke, meer dan 30,000 stemmen; ook hij werd gebannen. De heer Beel, meier van Regenschuur, werd afgezet in 1877, omdat hij de Fransche taal niet wilde bezigen. Een rijksontvanger te Peene, de heer Behaeghel, werd eerst naar Algiers verplaatst, daarna afgezet en tot de gevangenis veroordeeld, omdat hij ter gelegenheid eener kiezing eene Vlaamsche redevoering had uitgesproken.

Deze feiten — zegt de *Kleine Gazet* — zijn zeer wetenswaardig: zij bewijzen eens te meer, dat na meer dan twee eeuwen Fransche overheersching onze taalbroeders uit Frankrijk hunne taal niet verloren hebben en er nog aan houden.

Bij gelegenheid der mededeelingen van *Het Laatste Nieuws*, schreef *De Brugsche Beiaard* (25 Augustus laatstleden) het navolgend lezenswaardig artikel:

Het geluk van Franschman te zijn.

Onze franskiljons leven met dien geheimen droom in het hart, zoowel de clericale als de liberale.

De *Bien Public* schreef eens : « Plutôt français que gouvernés par des libéraux. »

M. Chs Rogier schreef, kort na 1830, aan Lord Palmerston : « Tous les efforts du Gouvernement doivent tendre à l'élimination » de l'élément flamand, pour préparer peu à peu la fusion de la » Belgique avec notre grande Patrie, la France. »

Welnu, 't schijnt dat het geluk van Franschman te zijn dan toch nog zóo groot niet is, te oordeelen naar 't gevoelen van de Vlamingen, die het reeds sedert bij de 300 jaar bezitten.

Die Vlamingen wonen, men weet het, in het Noorderdepartement over onze Zuidergrens, in de districten Duinkerke, Hazebroek, Kassel, Winoksbergen, enz. ten getalle van een goed half millioen.

Ziehier wat wij deze week over hen lazen in het *Laatste Nieuws* (21 Aug. 88).

Een feit dat van het hoogste belang is voor de Vlamingen, komt zich te Duinkerke (Noord) voor te doen. De generaal Boulanger had er zijn kiesmanifest, benevens het Fransch, ook in het Vlaamsch laten aanplakken. Doch in de vertaling welke in goed Hollandsch was opgesteld, werd de Fransche term *République* door *Regeering* vervangen, en om te eindigen stond er niet *Vive la France!* zooals in het Fransch, maar *Leve het Vaderland!* Het schijnt dat de generaal wel weet dat de Fransche Vlamingen van het Noorden, het niet te wel moeten hebben met de Fransche Republiek.

Nauwelijks was die plakbrief aangehecht of de republiekeinen lieten insgelijks een schrift plakken *in 't Vlaamsch*, waarin gezegd wordt, dat « de Vlamingen de Republiek vereeren zooals de andere Franschen, en dat de Vlamingen van het Noorden, geen ander Vaderland kennen dan Frankrijk. » Dit tweede Vlaamsch manifest eindigt met Leve Frankrijk! Welnu, dit laatste is, door Fransche Vlamingen, beweert men, afgescheurd en vervangen door een affiche, welk een vriend ons van Duinkerke heeft meêgebracht en dat wij weêrgeven in al zijne naieveteit :

» **Vlaemingen, dat zijn wij en wij en zijn geen Vranschen. Wij en hebben geen anderen Vaederland als Vlaenderen, en Vrankrijk en is ons Vaederland niet, maar hij is eene zugepompe** (zuigpomp) **die sichten** (sedert) **300 jaar onze zweet optrecht naer Parys. Leve het Vaederland !** »

De policie heeft al die affichen doen afscheuren, zelfs in de haven waar men ze op de schepen en masten had geplakt.

Wij heeten dat een teeken des tijds en onze franschgezinde confraters mogen daar een punt aan zuigen.

* * *

En dat is niet de eenige betooging in dien aard, die ons uit Fransch-Vlaanderen komt.

Het Gentsche *Volksbelang* van 10 September 1887 gaf en bezit nog den volgenden brief uit den Westhoek.

Geachte heer Hoofdopsteller van *Het Volksbelang*,

In een uwer nummers der maand Oogst lees ik een artikel, getiteld *Een verloren Hoek*, en opgesteld door eenen waren Nederlander, die eene wandeling in onze streek heeft gedaan.

Inderdaad hij heeft in een zekeren zin de waarheid gezegd. Niemand en mag er het Nederlandsch leeren ; het is uytgebannen uit de administratie, uit de school, en het jongere geslacht en kan het schier niet meer lezen of verstaan. Maar het is op verre na nog niet uytgestorven. Iedereen spreekt Vlaamsch ten allen zijde en kante in onze kleine steedjes, zooals Hazebroek, Belle, Cassel, Steenvoorde, Bergen, Hondschoote, Wormhout ; om kort te noemen, in alle gemeenten ten platten lande is de taal en blijft Vlaamsch.

Het Waalsche serpent of slang zal zijne tanden breken op deze vijl. Ik hoop dat onze stambroeders ons eens zullen komen verlossen van dat vervloekte Waalsche juk en dwingelandij.

Er zijn kleine steedjes langs de Waalsche grens, zooals Grevelynghen, Burburg, Watten, Morbeke, Merghem of Merville, alsnog Duynkerken, die schier geheel verfranscht zijn ; maar wij laten die nesten met hunne naäperij ; en wij, het groot getal, blijven Vlamingen van bloed, van ziel en gedachten, alsnog van familienaam ; en wenden dagelijks het oog naar den Oost, ziende of de dageraad der verlossing niet nakende is.

In deze blijde afwachting, Heer Hoofdopsteller, blijf ik uw dienstwillige dienaar. Z.

Dit stuk is geheel en al echt. Het oorspronkelijke handschrift berust in het redactie-archief van het *Volksbelang*.

't Ligt er overigens in goed gezelschap van andere brieven van Fransch-Vlaanderen in den zelfden geest opgesteld.

In het *Volksbelang* van 1870, het jaar dus van den grooten Fransch-Duitschen oorlog, lezen wij den volgenden brief :

Mijnheer de Opsteller,

Het is waar, men kan niet denken zonder weemoed, gelijk gij schrijft met recht in uw nummer van Zaterdag 24 September, op onzen West-Vlaamschen hoek, als men heur zoodanig onderdrukt ziet aan die fransche overheersching ; voor ons, die er in woonen, het valt ons nog veel lastiger er aan te denken ; wij moeten de onderdrukking lijden, alles moet er Fransch zijn, onze kinders zijn onderwezen in die vreemde taal en zij hebben den tijd niet om ze grondig te leeren of te verstaan, tenzij de kinders van de rijke lieden ; wij vlaamsche boeren en ingezetenen van alle slach zijn geheel onderdrukt aan alle slach van waalsche ambtenaren en dikwijls gelijk vee.

Maar om ons volk en onze taal op te beuren dat ware eene moeilijke taak : onze jongelingschap is zoodanig verbasterd dat de groote menigte, het nederlandsch van hedendaagsch niet zou kunnen lezen en bijzonderlijk niet verstaan.

Gij, opstellers van Nederlandsche nieuwsbladeren, zoudt moeten eenen oproep in uwe bladeren doen aan de Vlamingen van onzen Westhoek, in zuiver en eenvoudig Vlaamsch gelijk of Hendrik Conscience gebruikt, alsook de vertaler van de *Geschiedenis van Vlaenderen* door Kervyn de Lettenhove. Alle vlaamsche letterkundige genootschappen, zooals het *Willemsfonds*, zouden moeten eene bijzondere opoffering doen om werken te koopen zooals de *Leeuw van Vlaenderen* van Hendrik Conscience, alsook de *Geschiedenis van Vlaen-*

deren door Kervyn de Lettenhove, en deze werken verstrooien in onzen Westhoek, in vele gemeenten, bij de mannen die invloed hebben op het volk. Ook het Vlaamsch komiteit van Duinkerke zou moeten aangespoord worden om zich aan de spits dezer beweging te zetten. Maar ik zeg, het hart vol weemoed, 't is eene moeilijke taak. Nogtans met veel iever zou het misschien gelukken.

Mochten wij dezen blijden dag zien schemerén en ons vlaamsch volk zich zien verheffen uit dien dooden slaap dat de fransche beheersching op hen verspreid heeft.

In deze blijde hoop blijf ik

Uwen genegen stamgenoot,
X. X.
Simpelen vlaemschen boer.

. . . . . . den 27 Sept. 1870.

P. S. Mijnheer gij zoudt wel doen van mij niet te noemen, want de Fransche policie is overal en zij is wantrouwig. Ik zou u vele adressen kunnen geven van volk die onze zaak genegen is of zoude kunnen komen.

In denzelfden jaargang van het *Volksbelang* vinden wij nog, — nummer van 7 Januari, — een artikel getiteld : Vlaanderens Westhoek, waarin verschillige uittreksels van eenen brief uit Rijsel aan de *Indépendance Belge* vertaald worden, ten einde een bewijs te meer te leveren dat de Vlamingen uit den Westhoek niet hoog oploopen met hunne fransche vrijheid.

In dien brief zien wij dat gedurende den oorlog, de heer Testelin, opperkommissaris van de Fransche Republiek in het Noorden, het noodig achtte alle deserteurs of vluchtelingen te bedreigen en ze in het strafkamp van Cherbourg op te sluiten. « Wat meer is, zegt het *Volksbelang*, in hetzelfde blad zien wij dat de bedreigingen van den heer Testelin niet lang zonder gevolg zijn gebleven, en dat men weldra *drie honderd* gemobiliseerden uit het arrondissement Hazebroek, *die reeds aan het muiten waren*, heeft moeten ontwapenen en, onder leiding van eene sterke afdeeling linietroepen, naar Kales vervoeren, waar zij ingescheept werden om verder naar Cherbourg gebracht te worden. »

« Vele jongelieden, bij hunne tehuiskomst van het leger zeggen dat ze niet meer zullen gaan, totdat ze er naar gesleept worden ; nog veel andere vluchten de Belgische grenzen over. »

Dit is nog eens geschreven van den « Vlaamschen boer », wiens twee andere brieven wij reeds overnamen.

Verder lezen wij nog van hem :

« Het ontbreekt er waarlijk niet aan menschen, die uit der harten wenschen dat de Vlaamsche Westhoek van Frankrijk zou afgescheurd worden en wederom vervoegd wierde met hunne Vlaamsche stambroeders van de Belgique.

Ziedaar hoe Vlamingen, die nu sedert bijna drie eeuwen 't « geluk » hebben (?) bij « notre grande patrie, la France, » ingelijfd te zijn dat geluk op prijs stellen. Zij weten ervan te spreken, en hoe zij ervan spreken kan men uit de voorgaande staaltjes waarnemen.

Maar, wie weet? onze franskiljons zullen de Fransch-Vlamingen die zóo denken en spreken durven, misschien slechte patriotten vinden, en moest, in een volgenden oorlog, de Vlaamsche Westhoek door de Duitschers van Frankrijk afgerukt worden en aan de rest van Vlaanderen weer toegevoegd, dat zouden onze zelfde franskiljons allicht ook « une indigne spoliation de la France » heeten, die om *revanche* roept!

't Zijn die franskiljons, die aardige patriotten zijn, niet waar? Dat onze nog onbedorven Vlamingen van die ingelijfden uit den franschen Westhoek nu eens leeren wat geluk (!?) het is franschman te zijn... en dat zij de les onthouden.

DUITSCHLAND.

I. — Pruisisch-Polen.

In de zitting van 25 Februari ll., van den Pruisischen Landdag vroegen de Poolsche afgevaardigden, ondersteund door het centrum, uitleggingen aan de Regeering omtrent eene ministeriëele beschikking van 6 September en 6 October 1887, waarbij het onderwijs der Poolsche taal in de openbare onderwijsgestichten der provinciën Posen en Oost-Pruisen werd afgeschaft.

De Minister van Openbaar Ondérwijs en Eerediensten, heer von Gossler, antwoordde en beriep zich op eene wet van 1876, volgens welke het Duitsch de officiëele taal dier gewesten is. Wel is waar liet de wet tijdelijke uitzonderingen toe waarvan de duur bij Koninklijk besluit verlengd werd. Maar dat uitstel is verstreken en thans is het oogenblik gekomen waarop de wet van 1876 ten volle moet uitgevoerd worden. Evenals al de overige inwoners van het Koninkrijk en Keizerrijk, hebben die der bedoelde provinciën er belang bij de Duitsche taal machtig te zijn. Slechts op die voorwaarde kunnen zij aandeel nemen in het staatkundig leven op elken graad, in zaken van gemeente en kreits, van provincie en Staat; slechts op die voorwaarde kunnen zij medegaan met den grooten stroom van het maatschappelijk en staathuishoudkundig leven van geheel het land. De Duitsche taal, verklaarde de Minister, moet worden het *nothwendiges Gemeingut* van elk lid van den Pruisischen Staat of van het Keizerrijk; dàt is het doel naar hetwelk de Regeering streeft met alle kracht. Hij voegde erbij dat de beweging die men omtrent die quæstie maakt, kunstmatig is; zij ontstond grootendeels omdat men daarmede de zaak van den godsdienst heeft vermengd die er niets mede te stellen heeft; de godsdienst zal, als vroeger, in het Poolsch onderwezen worden (1).

Heer Stablewski, Poolsch afgevaardigde, antwoordde veront-

---

(1) Zie *Taalstrijd*, Deel V, blz. 69-70.

waardigd : « De verklaringen van den Minister — riep hij uit — rukken eindelijk het masker af. Wat men wil is de brutale verduitsching der Poolsche landen. Die maatregelen treffen het Poolsche volk in het hart, en dat is het eenige doel dat de Regeering beoogt. De Koninklijke beloften die onze onafhankelijkheid waarborgden, worden door den Minister in de scheurmand geworpen, naar de rommelkamer verwezen. Het is een nieuw bewijs dat heden, in Europa, de macht vóor het recht gaat. Maar men zal er niet in slagen ons goed recht weg te cijferen; er zijn van die rechten welk een volk zich niet laat ontrukken; het onze zal in zijne zedelijke kracht het noodige weerstandsvermogen putten... Die maatregel is overigens slechts een eerste rustpunt op uwen tocht; hij zal voor gevolg hebben dat de lagere standen eerst onverschillig zullen worden op het stuk van godsdienst en dan de Katholieke Kerk verlaten. Zulke zware verantwoordelijkheid zult gij tegenover de geschiedenis niet op u nemen. Daden van dien aard wenden den hemelschen zegen af, doen rassenhaat en rassenstrijd ontstaan. »

Het hoofd van het centrum, heer Windthorst, kwam hulp aanbrengen : « Men vergt van ons nieuwe opofferingen voor het krijgswezen — sprak hij — en men schildert ons de erge gevaren van den oorlog af die op dit oogenblik Europa bedreigt. Welnu ! ik vraag u met welke gevoelens het 5e legerkorps ten strijde zal trekken, indien het op die wijze in zijn land behandeld wordt. *(Toejuichingen, centrum. — Heftige tegenspraak, rechts.)* Waarlijk, ik begrijp niet hoe men, in den huidigen Europeeschen toestand, zoo maar goedsmoeds eene zoo diepe ontroering verwekken wil bij de Poolsche bevolkingen. Meent gij dat zij, daarna, met heel veel geestdrift zullen oprukken ter gemeenschappelijke verdediging ? »

Dan kwam Windthorst tot de eigenlijke zaak : « De ingeroepen wet — sprak hij — wettigt dergelijken maatregel niet. Uit het feit dat de Polen Duitsch moeten leeren, kan men niet besluiten dat men het recht heeft het onderwijs hunner moedertaal uit hunne scholen te verbannen. Welke de rechten van den Staat mogen wezen op het onderwijs, hij heeft stellig het recht niet daarvan gebruik te maken tot *politischen Manipulationen*. Als hij de ouders dwingt hunne kinderen naar school te zenden, dan moet die school voldoening geven aan de rechtmatige eischen der ouders. Anderszins wordt het eene onverdragelijke tirannij. Ik beweer dat die tirannij, zooals ze thans wordt uitgeoefend, niet langer duren kan. »

Von Gossler antwoordde niet; de ondervraging werd gesloten verklaard.

II.

De « Oberpräsident » van Posen, graaf Zedlitz-Trütschler, verwijlt thans in Würtemberg, ten einde schikkingen te treffen omtrent de

landverhuizing van Zwabensche landbouwers naar Posen en West-Pruisen en de inbezitneming van de Poolsche landerijen welke reeds door de Pruisische Rijks-commissie voor landverhuizing aangekocht of onteigend werden. De Zwabensche landman is bijzonder taai en werkzaam en hecht veel prijs aan het zuiver behoud van eigen taal en zeden. Vorst von Bismarck vestigde dan ook zijne keuze op hem tot medewerking in de beoogde algeheele verduitsching van Pruisisch-Polen.

III. — **Elzas-Lotharingen.**

De *Parijzer* pers meldt dat het den kinderen en jongen lieden uit het Rijksland die hunne studiën doen in Frankrijk, dit jaar verboden werd tijdens de verlofdagen naar Elzas-Lotharingen te komen. De ouders werden verwittigd.

Te Metz werd de heer Lanigue tot lid van den algemeenen raad gekozen. Hij bekwam 1079 stemmen en de heer Becker, candidaat « des irréconciliables », 947; waaruit blijken zou dat deze laatste partij zelfs in Metz veld verliest.

ALBANIË.

Te Bucharest verscheen het eerste nr van het dagblad *Skipelari* dat strijd voeren zal voor de onafhankelijkheid van Albanië. Het vergt in de eerste plaats *het gebruik der landstaal in onderwijs en kerk.*

Albanië is een gewest dat nog smacht onder de heerschappij der Turken. Het grenst ten N. aan Montenegro en het thans Oostenrijksche Bosnië; ten O. aan Servië, Macedonië en Thesalië; ten Z. aan Griekenland (Livadië) en de golf van Arta; ten W. aan de Adriatische en Ionische zee.

De bevolking van *Skyperi*, dat is Albanië, bedraagt ongeveer 2,500,000 zielen. Met de Albaneezen verspreid in Macedonië, Bulgarije, Bosnië en Griekenland klimt dat cijfer tot 3,120,000. Zelfs in een deel van Griekenland hebben zij hunne taal in stand gehouden. De Albaneezen, ook naar het Turksch genoemd de *Arnauten*, zijn een dapper volk dat tot heden onafgebroken strijd voert tegen de Turksche overheerschers. Het aanzienlijkste deel behoort tot de Grieksche kerk.

Italië schijnt het oog te hebben geslagen op het kustland van Albanië dat verscheidene havens telt.

NECROLOGIE.

De beroemde Nederlandsche dichter W. J. Hofdijk, is den 29n Augustus ll. overleden. Wij komen in onze volgende aflevering op dit afsterven terug.

Nota: Bladz. 121 staat: *ontstonden;* men leze *ontstaan.*

Nr 7. Deel V. 1 October 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

DE TEGENWOORDIGE TOESTAND DER NEDERLANDSCHE TAAL IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

XXXII.

BIJBLAD E.

OOST-VLAANDEREN.

(*Zie Deel I, bladz.* 239. *Deel III, bladz.* 121.)

ARRONDISSEMENT GENT.

De navolgende plattelandsche gemeenten hebben :

FRANSCHE stempels : Asper, Bachte-Maria-Leerne, Baaigem, Bellem, Bottelare, Destelbergen, Evergem, Heusden, Landskouter, Lovendegem, Melsen, Mendonk, Merendre, Munte, Nevele, Olsene, Poesele, Schelderode, Vurste, Vosselare, Waarschoot, Winkel, Wontergem, Zaffelare.

NEDERLANDSCHE : Afsnee, Astene, Desteldonk, Deurle, Eeke, Oostakker, Oost-Winkel, Ronsele, Sint-Amandsberg, Sleidinge, Vinderhoute, Zeveneeken. (Thans ook Aalter, Melle, Zomergem).

FRANSCHE briefopschriften (gedrukte) : Baaigem, Heusden, Schelde-Windeke.

NEDERLANDSCHE ; Aalter, Bachte-Maria-Leerne, Destelbergen, Desteldonk, Meigem, Merelbeke, Nevele, Oostakker, Ronsele, Sint-Amandsberg, Sint-Denijs-Westrem, Sint-Martens-Laathem, Ursel, Waarschoot.

ARRONDISSEMENT SINT-NICOLAAS.

FRANSCHE stempels : Beveren, Elversele, Kalloo, Nieuwkerke, Verrebroek.

NEDERLANDSCHE : Bazel, Burcht, Kruibeke, Sinaai, Temsche, Tielrode, Vrasene, (thans ook Kemseke).

NEDERLANDSCHE briefopschriften (gedrukte).— Exaarde, Temsche, Vrasene.

FRANSCHE : Bazel, Beveren, Doel, Stekene.

Arrondissement Dendermonde.

Fransche stempels. — Appels, Denderbelle, Hamme, Mespelare, Oudegem, Schellebelle, Sint-Gillis, Uitbergen.

Nederlandsche : Baasrode, Grembergen, Massemen-Westrem, Moerzeke, Over-Mere en thans Wichelen.

Nederlandsche briefopschriften (gedr.) — Appels, Baasrode, Berlare, Buggenhout, Lebbeke, Moerzeke, Opdorp, Over-Mere, Schellebelle, Serskamp, Sint-Gillis, Waasmunster, Zele.

Arrondissement Oudenaarde.

Fransche stempels.— Berchem, Heurne, Kruis-Houthem, Marke-Kerkhem, Nokere, Rooborst, Quaremont, Wannegem-Lede, Zingem.

Nederlandsche : Beveren, Edelare, Huise, Mullem, Sulzeke.

Fransche briefopschriften (gedr.): Amougies, Russeignies,Orroir, Quaremont (Waalsche gemeenten).

Arrondissement Eekloo.

Thans hebben insgelijks

Fransche stempels : Kluizen, Oost-Eekloo, Sint-Jan-in-Eremo, Sinte-Margriete, Waterland-Oudeman, Zelzate.

Nederlandsche briefopschriften (gedr.) : Boekhoute, Eekloo, Ertvelde, Lembeke, Maldegem, Sint-Jan-in-Eremo, Watervliet.

Arrondissement Aalst.

Fransche stempels : Heldergem, Kerksken, Lettel-Houthem, Neder-Boelare, Neigem, Over-Boelare, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Lievens-Essche, Steenhuize-Wijnhuize.

Nederlandsche : Meerbeke en nu insgelijks Mere, Moorsel.

Nederlandsche briefopschriften (gedr.) : Baardegem, Bambrugge, Dender-Houthem, Elene, Erondegem, Erwetegem, Godveerdegem, Grimmingen, Grootenberge, Idegem, Impe, Lede, Lettel-Houthem, Meerbeke, Neder-Hasselt, Nieuwenhove, Okegem, Op-Hasselt, Oelter, Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Lievens-Essche, Sint-Lievens-Houthem, Smetlede, Steenhuize-Wijnhuize, Voorde, Wanzele, Zandbergen, Zonnegem, Zottegem.

Wij veschaften dus inlichtingen over ongeveer **232** plattelandsche gemeenten op 284. Van die **232** hebben eenen Franschen stempel, **148** ; eenen Nederlandschen **84**. Voor 37 stelden wij vast dat zij geenen stempel bezitten of gebruiken.

BIJBLAD F.

ANTWERPEN.

(*Zie Deel II. bladz.* 192.)

Voor deze provincie moeten wij nog vermelden :

ARRONDISSEMENT ANTWERPEN.

FRANSCHE stempels. — Emblehem (beter genaamd *Emmelen* zooals het volk sedert eeuwen uitspreekt en schrijft), Massenhoven, Pulderbosch, Pulle, Rumst, Schilde, West-Wezel, Wijnegem, Wommelgem, Zoersel, en thans ook Ranst.

NEDERLANDSCHE : Berchem, Borsbeke, Sint-Job-in-'t Goor, Zandhoven en nu insgelijks Deurne.

NEDERLANDSCHE briefopschriften (gedr.) — Borgerhout, Brecht, Hoboken, Kapellen, 's Graven-Wezel, Waarloos.

ARRONDISSEMENT TURNHOUT.

FRANSCHE stempels. — Balen, Herselt, Hoogstraten, Olmen, Varendonk, Weelde.

NEDERLANDSCHE : Kasterlee, Lille, Molle, Morkhoven, Oevel, Tielt, Veerle.

NEDERLANDSCHE briefopschriften (gedr.). — Eindhout, Herselt, Retie, Zoerle-Parvijs. (De stad *Turnhout* ook, maar zij gebruikt nog steeds eenen Franschen stempel).

ARRONDISSEMENT MECHELEN.

FRANSCHE stempel. — Bevel, Blaasveld, Bonheide, .Gistel, Heindonk, Hombeek, Leest, Lippeloo, Onze-Lieve-Vrouwe-Waver.

NEDERLANDSCHE : Berlaar, Hallaar, Weert en thans evenzoo Puurs en Op-Puurs.

FRANSCHE briefopschriften (gedr.) — Ter loops zij opgegeven : de stad Mechelen.

NEDERLANDSCHE : Booisschot, Hallaar, Hingene, Mariekerke, Willebroek.

Van de **122** gemeenten, door ons aangeteekend, telden wij er dus, buiten Antwerpen, Lier, Mechelen, Turnhout, Borgerhout, Boom, Heist-op-den-Berg, waarover afzonderlijk werd gesproken, **80** met eenen Franschen stempel, **41** met eenen Nederlandschen, **1** met een Latijnschen. Van een twintigtal konden wij niets stelligs vernemen ; zij gebruiken of hebben geenen stempel.

(*Wordt voortgezet.*)

ONZE TAAL EN ONS VORSTENHUIS.

PRINS BOUDEWIJN

woonde de groote krijgsoefeningen bij, welke dit jaar plaats hadden in Noord-Hageland, provincie Antwerpen. Hij bezocht de vermaarde abdij van Tongerloo en werd in de Nederlandsche taal verwellekomd door den heer overste, kanunnik W. Van Spilbeeck, schrijver der *Geschiedenis der abdij van Tongerloo*, een Nederlandsch werk dat pas verschenen is. De prelaat verblijft tijdelijk te Rome.

Prins Boudewijn antwoordde in het Nederlandsch, « met dat » gemak en die sierlijkheid — zegt het *Handelsblad* van Antwer- » pen, — welke reeds van het gansche Vlaamsche land gekend » zijn en bleef volhouden, zijn gansche bezoek door, onze geliefde » moedertaal te spreken; zelfs waar een der aanwezige hoofd- » officieren sprak van den wijn van Tongerloo's eigen teelt te » *pruuven*, verbeterde Z. H. die dialectische uitspraak, met het » zuivere *proeren* er voor in de plaats te zetten. — Ook bij kanun- » nik Daems, die hem, onder anderen, was voorgesteld, begon de » Prins onmiddellijk te spreken over de Koninklijke Vlaamsche » Academie, waarvan de dichter lid is, en vroeg met belangstelling » naar de werkzaamheden der Academie. »

Z. K. H. bezocht reeds meer malen de Kempen en sprak daar altijd de Nederlandsche taal. Bijna telkens vonden wij het feit in het eene of andere weekblad uit die streek aangeteekend: zelfs met evenveel genoegen naverteld in Noord-Brabantsche, Zeeuwsche en Nederl.-Limburgsche nieuwspapieren.

LE MOUVEMENT WALLON.

I. WAALSCHE GEWESTEN. — In *La Réforme* van 17 September ll., bespreekt de heer GEORGES LORAND het werk omtrent de Waalsche dialecten, ondernomen door den, in Brussel gevestigden, Italiaanschen leeraar *Tito Zanardelli*.

« L'étude scientifique de nos dialectes wallons est loin d'être faite, et ces dialectes vont se perdant de jour en jour, oubliés par la génération nouvelle, ne laissant de traces que dans la prononciation du français ou dans des barbarismes locaux. Bien des mots curieux ne sont plus compris que par les vieillards. Notre wallon est pourtant digne d'intérêt et ceux qui avaient imaginé un ridicule et criminel mouvement politique wallon à opposer aux revendications flamandes, sous prétexte que le mouvement flamingant a ses exagérations et ses ridicules, feraient mieux de se consacrer à l'étude de notre vieille langue moribonde et dont il ne restera malheureusement plus rien, alors que le néerlandais sera encore parlé par des millions d'hommes aux Pays-Bas, dans l'Afrique australe et dans l'archipel de la Sonde. Les Wallons qui jalousent leurs frères flamands malgré la communauté d'intérêts et probablement d'origine,

se devraient de chercher à les dépasser sur ce terrain-là, et ce n'est malheureusement pas le cas. Depuis Grandgagnage et Chavé, quel est l'ouvrage philologique de quelque valeur sur la wallonnie et ses dialectes ?

» Heureusement cet ouvrage nous pouvons l'espérer pour bientôt et nous aurons l'humiliation, méritée d'ailleurs, de voir un étranger se faire le Bopp de nos vieux dialectes. Nous avons parlé déjà de l'entreprise hautement louable d'un Italien, établi par hasard en Belgique, M. Tito Zanardelli ; cette entreprise est poursuivie avec une patience, un courage, un amour du sujet et une méthode scientifique au-dessus de toute éloge. Le philologue italien, s'inspirant des ouvrages les plus récents sur d'autres dialectes latins, notamment de ceux publiés dans son pays et qui sont de vrais chefs-d'œuvre, est en train d'ériger à notre vieille langue délaissée un véritable monument.

Et à chaque pas il fait des découvertes intéressantes. On ne se figure pas la richesse, la variété d'expressions et d'images de nos dialectes wallons ; on pourra à peine s'en faire une idée par cet extrait fort curieux des notes de M. Zanardelli :

Ici se dit à Tournai : *chi;* à Mons : *ci*; à Gedinne : *ci d'lez*; à Liège et environs : *chal*, *cial* et *chial*; à Verviers, Bastogne, Mélen, etc. : *voci*; à Malmédy : *vici;* à Namur, Beauraing, etc. : *vaici* : à Beauvechain : *vaiceu;* près de Mons : *drouci*; à Charleroi : *droci;* à Ath : *dauci* et *dauchi;* à Virton : *touci;* etc., etc.

Lait : à Tournai : *lé;* à Namur, Bauraing : *lacia*; à Charleroi : *lacha;* à Hastiéres-Lavaux : *latia* (?) : à Malmédy, Bastogne : *laçai*; à Liège, Verviers : *leçai*; à Mons : *laulot*, etc., etc.

Moineau : à Namur : *sauverdia*, *tchabotrou*; à Beauraing : *mouchon d'tét*; à Hastières : *mouchon d'teu* et *pierot*; à Tournai : *mouchéon;* à Liège, Verviers, Malmédy : *Mohon;* à Charleroi, Mons : *piérot*; à Ath : *pirot*, etc., etc.

L'**Argent monnayé** prend à Liège, entre autres dénominations, celle de : *aidans*, *denses*, *manoye*, *souf*, (*il n'a nin de souf*), *patars* et *maie*, qui se retrouve aussi dans le mot composé *spagne-maie* (tirelire, littéralement épargne-maille). Ailleurs, c'est *liards*, *cors*, etc.

A ma connaissance, il y a quatre mots pour désigner un **aiguillon** pour piquer les bœufs, sans parler d'autres existants que je ne connais pas : *stîtcha*, *stikion*, *piquebou*, *stombe* (prononcez *stomp*').

Enfin, le nom du **panier**, d'après sa grandeur et sa forme et l'emploi auquel il est destiné, a, dans le seul pays de Liège, au moins cinquante formes différentes, dont voici les principales : *tchenia*, *banse*, *bansetai* ou *bâssetai*, *banselette*, *benne*, *bodet*, *bondif*, *bot*, *nahai*, *cabasse*, *tchena*, *tchèrpaine*, *tchaive*, *tcheté* ou *tchettai*, *tcheteu* ou *tcheteure*, *cleusse*, *cleussette*, *coirbeie*, *hotte*, *mozène*, *nesse*, *ourdouhe* ou *roudouhe*, *pani*, *coufade*, *rèhon*, *respe*, *resse*, *rimanant*, *semeu*, *spamerou*, *trama*, *tindeur*, *tissète*, *tisselète*, *vierte*, *wade*, *etc.*, *etc.*

De même pour l'étymologie, M. Zanardelli nous apporte des remarques fort curieuses et souvent toutes nouvelles. Ainsi les mots namurois : *one saquoet* et *one saqui* (quelque chose et quelqu'un), d'aspect si bizarre, sont tout simplement des contractions de « un je ne sais quoi » et « un je ne sais qui »; *crompir* ne veut pas dire « *cronque* pierre « mais est un mot néerlandais, etc., etc.

De *Réforme* vergat te zeggen dat het besproken werk geldelijk ondersteund wordt door het huidige Ministerie, « *le Ministère des Flamingants ! ! ?* » zooals de Fransch-Brusselsche pers bijna dagelijks schrijft.

II. Septemberfeesten. — Eenige Franschen, te Brussel verblijvende, met zonen van Franschmans en de *Ligues Wallonnes*,

hadden het denkbeeld opgevat dit jaar de afgeschafte en sedert lang vergeten Septemberfeesten weder in het leven te roepen. De Brusselsche maatschappijen werden opgeroepen tot het inrichten van eene groote betooging op de « Martelaarsplaats. » Dat alles onder voorwendsel van *mouvement national* (!!),.... *expression spontanée du patriotisme belge!*... De wezenlijke bedoeling dier heeren was slechts eene betooging *tegen* het Nederlandsche ras in België, ten voordeele van Frankrijk « *la grande et généreuse nation qui a sauvé la Belgique en* 1830 !? » Dat vaderlandsch (??) plan werd ondersteund door de Brusselsche pers, met uitzondering van *l'Etoile Belge.*

Geene enkele Vlaamsche maatschappij had zich laten inschrijven. Natuurlijk. De voorzitter der *Ligue wallonne*, het gemeenteraadslid Brulez, had bij het stedelijk bestuur aangedrongen tot het bekomen eener toelage. Deze werd vlakaf geweigerd.

De Waalsche socialisten-republikeinen sloten zich bij die betooging ter eere van 1830 aan !!! Met de *Marseillaise*, *Ça ira* en *Carmagnolle* was het spel compleet. De maatschappij der « oud-officieren van het Belgisch leger » was daarmede niet in haren schik en teekende protest aan. Niettegenstaande de wanhopige pogingen, aangewend door enkelen, waaronder voormeld raadslid Brulez, gaf het gevormd inrichtings-comiteit zijn ontslag en daarmede was het uit met dat zoogezegd « *mouvement spontané du patriotisme belge !!* ».

III. **Fransche leergangen.** — De Fransch-Waalsche kringen der hoofdstad deden onlangs de bevinding op dat er al te veel Vlaamsche kinderen en jongelieden zijn te Brussel *die geen* FRANSCH *kennen.* Met dat doel besloten zij met October a. s. FRANSCHE avondlessen in te richten. Is het waar dat geldelijke ondersteuning werd gevraagd aan zekere leden de « *la Société française de bienfaisance* » en door deze Franschen toegestaan? In dat geval verzoeken de Vlamingen om vergunning leergangen van Nederlandsche taal te mogen gaan inrichten in Fransch-Vlaanderen.

ONZE TAAL IN BESTUURSZAKEN.

Volgens eene mededeeling, onlangs verschenen in *Het Recht* van Antwerpen, zijn er in Limburg nog vele Waalsche, niet Nederlandsch sprekende beambten. Voornoemd blad teekende o. a. aan, voor *Lanaken*, **8** tolbedienden en **1** gendarm; voor *Maaseik* **6**, namelijk **2** accijnsbedienden, **1** ontvanger der registratie, **2** conducteurs van Bruggen en Wegen, **1** brigadier van den toldienst; voor *Kouwlille* **5** Waalsche tolbeambten op **9**.

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

Prijsdeelingen. — Op de prijsuitdeeling van het Antwerpsch Atheneum werd, voor de eerste maal, eene Nederlandsche redevoering uitgesproken. De heer leeraar POL. DE MONT behaalde bij die gelegenheid, welverdienden bijval.

Op de prijsdeeling der Staats middelbare school te Maaseik trad de heer leeraar EDW. VAN DEN BERGHE met eene Nederlandsche redevoering op die geestdriftig werd toegejuicht.

ONZE TAAL IN DE GEMEENTEBESTUREN.

BURGEMEESTERS.

Te *Brugge* weigerde verleden jaar Burgemeester Visart den Koning in de volkstaal te ontvangen, tijdens de Breidelfeesten.

Te *Dendermonde* verwelkomde Burgemeester De Bruyn den Lord Meier van Londen aan de statie in het Vlaamsch; maar op het stadhuis hield hij eene tweede redevoering, ditmaal *in 't Fransch*, en daarenboven in een zoo erbarmelijk Fransch, dat de heer De Bruyn, niet alleen door de Belgische, maar zelfs door de Fransche dagbladen van Parijs onmeedoogend bespot werd.

Op de plechtige ontvangst van den Lord Meier ten stadhuize van Gent werd geen Nederlandsch gesproken. De Bond der *Liberale Vlaamsche Maatschappijen* dier stad teekende protest aan bij burgemeester Lippens.

Te *Mechelen* ging de Koning, 6 September, met de Koningin en den Vlaamschen prins Boudewijn den stoet van O. L. Vrouw van Hanswijk zien.

De Mechelsche afdeeling van het Willems-Fonds had tot den Burgemeester een openbaar schrijven gericht om hem te verzoeken onzen Koning in de volkstaal te verwelkomen.

De Burgemeester van Mechelen, De Kerckhove, verwelkomde den Koning *in het Fransch.*

Niet alleen de Vlaamsche pers, maar zelfs de *Etoile Belge* vond, dat de Burgemeester van Gent verkeerd gehandeld heeft met geen enkel woord Nederlandsch tot den Lord Meier en zijne sheriffs te spreken.

Daarover maakt de *Kleine Gazet* heel juist de volgende opmerkingen :

« Burgemeester De Bruyn, te Dendermonde, verwelkomde den Lord Meier in het Vlaamsch en de heer de Keyzer antwoordde in dezelfde taal ; liederen en welkomstgroeten waren in het Vlaamsch en al brak aan 't feestmaal het Fransch er door, het feest droeg toch voor het beste deel een Vlaamsch karakter.

» Te Gent was dit minder het geval. Wel teekenden de burgemeester en schepenen gezamenlijk met hunnen gast eene oorkonde de vriendschappelijke betrekkingen tusschen Gent en Engeland stavende; wel kondigde de wapenkoning in het Vlaamsch een heildronk aan door burgemeester Lippens uitgesproken, maar die heildronk zelf was in het Fransch.

» De heer De Keyzer weet waaraan het ligt, dat in de hoofdstad van Vlaanderen een burgemeester door zijne beambten in de taal des lands een officiëel stuk laat stellen, maar zelf eene andere taal gebruikt. Maar wat moeten er zijne gezellen de Londensche sheriffs van gepeinsd hebben? Te Dendermonde meer Vlaamsch dan Fransch, te Gent meer Fransch dan Vlaamsch, maar in beide steden twee talen, de taal van den meerderen en de taal van den minderen man. De burger verplicht de vreemde taal te leeren, wil hij zijnen magistraat verstaan; de magistraat zich niet verplicht achtende de moedertaal zijner medeburgers voldoende te kennen om haar betamelijk te spreken of haar niet genoeg achting toedragende om haar tegenover eenen hooggeplaatsten taalgenoot te bezigen.

» Zulke dingen ziet men slechts in België, of beter gezegd in Vlaamsch-België. Het is een wanklank in den heugelijken triomftocht van den Vlaamschen Lord Meier door zijne geboortestreek ».

De Waalsche *Réforme* (nr 1 Sept.) drukte:

« M. De Bruyn aurait pu, au lieu d'adresser en flamand un souhait de bienvenue à M. De Keyzer, se servir, d'un bout à l'autre et pour son discours principal, de cette langue flamande, qui étant la sienne, lui eût sans doute joué de moins mauvais tours que la française. C'eût été en situation dans cette ville flamande de Termonde et pour la réception d'un Flamand.

» Mais M. De Bruyn appartient à cette fraction de bourgeoisie prétentieuse de nos petites villes flamandes qui affecte le mépris de la langue populaire et qui se croirait déshonorée si elle n'arrivait à greffer un fade accent parisien sur la prononciation plus rude qui est celle des hommes de sa race. Et il a cru devoir faire son discours de parade dans la langue des gens *comme il faut*.»

VLAAMSCHE LANDDAGEN.

ONZE TAAL IN BESTUUR, GERECHT EN ONDERWIJS.

I. *Gent.* — 9 *September* 1888.

Kwart na tien ure werd de zaal van den *Valentino* geopend. Het bureel was samengesteld uit de heeren Prayon-Van Zuylen voorzitter; L. Demarteau, secretaris; Fr. De Potter, J. Obrie, Siffer, J. Fabri en J. Broeckaert, leden. Op het verhoog namen nog plaats de heeren Peeters-Verellen, J. I. De Beucker, L. Van Rijswijck (Antwerpen), docter Van Steenkiste, advocaat De Visschere, docter De Gheldere (Brugge), Hiel, Haerynck, Ph. Van Cauteren, A. de Smet (Brussel), A. Everaert en A. De Prins, afgevaardigden van de maatschappij *De Vlaamsche Harten* van Robaais (Frankrijk).

De heer secretaris gaf aan de vergadering kennis van de brieven der maatschappijen, die aan den landdag hunne bijtreding hadden toegezegd of geweigerd.

Om 11 ure wordt de zitting door den Voorzitter geopend. Het is verheugend, zegt hij, te zien hoe talrijk de Vlamingen zijn gekomen om hier hunne taalrechten te verdedigen.

Spreker drukt zijne spijt uit dat niet alle Vlamingen de zaak zóo hebben verstaan. Velen hebben gemeend dat het hun plicht was zich te onthouden ; doch, voegt hij er bij, zij hebben zich bedrogen. Deze landdag is niet de bekrachtiging van hèt onzijdig flamingantisme, waarvan men geen deel kan maken, zonder afstand te doen van zijne politieke overtuiging. Elk behoudt zijne eigene denkwijze. Doch dat wil niet zeggen dat het ons niet toegelaten is voor éénen dag te vergeten wat ons verdeelt, om slechts te denken aan hetgeen ons vereenigt. Wij vergeten onze twisten om ons duurbaar Vlaanderen ter hulp te komen.

Ik ben overtuigd dat alle Vlamingen dat voortaan goed zullen begrijpen, en op den naasten landdag allen met ons zullen samenwerken.

Spreker herinnert aan hen die het woord zullen voeren, dat dat hier liberalen en katholieken tegenwoordig zijn, en dat zij zich dus te onthouden hebben van alles, wat eenen politieken tegenstrever zou kunnen kwetsen.

Hij verzoekt hun tevens geene kwetsende woorden te gebruiken tegen onze Waalsche landgenooten.

De heer De Beucker stelt voor, dankbetuigingen te stemmen aan het inrichtend comiteit. Hij stelt ook voor het voorloopig bureel voor goed aan te stellen. Beide voorstellen worden bij toejuiching aangenomen.

De heer De Veen, student te Brussel, betreurt de onthouding der liberale Vlamingen van Gent. Spreker behandelt de vlaamsche kwestie onder het dubbel oogpunt : Vlaamsch in het onderwijs, en Vlaamsch in 't bestuur.

Hij kondigt aan dat met October a s., in de vrije hoogeschool van Brussel, een leergang van Vlaamsche rechtsleer zal geopend worden. Hij legt een voorstel neer, waarbij het bestuur van den landdag wordt uitgenoodigd aan te dringen bij wien het behoort voor de vervlaamsching van het onderwijs.

Hij zou ook willen dat er aan onze volksvertegenwoordigers gevraagd worde, gebruik te maken van de Vlaamsche taal in de Kamer.

De heer Pauwels, van Antwerpen, maakt aan de vergadering bekend, op welke wijze de uitvoering der wet van 1878 in het bestuur der spoorwegen wordt tegengewerkt.

Spreker is in 't bezit van eene lijst der spoorwegbeambten van Antwerpen, waarvan een groot deel hoegenaamd geen, en verscheidene anderen slechts zeer weinig Vlaamsch kennen.

Volgens eene statistiek zijn er te Antwerpen. in de Ooststatie, 1/4 waalsche beambten ; in den trek- en werkdienst (?) 3/4; in de Zuiderstatie 2/5 en in de Noorderstatie 1/5. Gemiddeld komt dat op 1/3 voor het geheele Antwerpsche spoorwegpersoneel.

Spreker stelt aan den landdag voor, aan den heer Vandenpeereboom de spoedige verplaatsing te vragen van al de spoorwegbeambten in Vlaanderen, die de volkstaal niet machtig zijn en hem vragen dat hij diegenen streng zou straffen, welke hem wetens en willens bedriegen in het benoemen van beambten in Vlaanderen.

Spreker gaat over tot het wetsvoorstel Coremans. Reeds vier

jaren wachten wij naar die voldoening, en, indien zij ons nu niet gegeven wordt, zullen wij te Brussel eene betooging houden.

Niet alleen mag het wetsvoorstel-Coremans niet door wijzigingen verminderd worden, maar er dient zelfs nog iets bijgevoegd. Tot nu toe is de wet van 1873 niet toepasselijk op de krijgsgerechtshoven.

Ook voor onze vlaamsche soldaten moet recht verkregen worden.

Spreker stelt voor :

1° Een vertoogschrift te zenden aan het Staatsbestuur, om zijne officiëele ondersteuning te vragen voor het wetsvoorstel-Coremans.

2° Aan de vlaamsche volksvertegenwoordigers te verzoeken dat zij het wetsvoorstel-Coremans onverminderd zouden stemmen.

3° Eischen dat het wetsontwerp nog dezen winter, in het begin van den zittijd, besproken en gestemd worde.

4° De inrichting vragen van eenen vlaamschen leergang van *strafrecht* in de hoogescholen.

De heer Reinhard, van Brussel. Men heeft gezegd dat wij eene bedevaart gingen doen naar dezen « klerikalen » landdag. Welnu, ja, ik neem het woord « bedevaart » aan, want niets is heiliger dan de vlaamsche zaak. Ik heb mij afgevraagd of mijne partij belang had bij deze vergadering, ofwel er iets van had te vreezen. Neen, zegde ik, mijne partij heeft niets te vreezen van eenen landdag, waar uitsluitend de vlaamsche belangen worden besproken, welke het haar plicht is te behartigen. Ik ben dus gekomen en bevind mij hier om geene andere reden dan, gelijk van Maerlant zegde : *omdat ic Vlaminc ben.*

Drie-en-veertig jaren lang heeft men ons, Vlamingen, behandeld alsof wij niet bestonden; 't is te zeggen tot 1873; sedertdien hebben wij drie wetten bekomen, die enkel in grondbegin onze rechten erkennen en dat heeft niet minder dan 15 jaren tijd gevraagd. Op dien voet voortgaande, zullen wij nog 25 jaren wachten vooraleer volle recht te bekomen. Welnu, Vlamingen, kunnen wij aannemen dat de negentiende eeuw zal verloopen, met zeventig jaren verdrukking op onzen nek? (*Neen! neen!*)

Daarom moeten wij onze verdeeldheden van kant zetten en de handen ineenslaan. Wij zijn immers zeker dat, onder Vlaamsch oogpunt, onze harten gelijk kloppen.

Spreker doet de noodzakelijkheid uitschijnen van de stemming der wetsvoorstellen Coremans en De Vigne, met de vollediging waarvan de heer Pauwels heeft gesproken.

Om de inrichting van vlaamsche leergangen van strafrecht te bekomen, moeten wij van onze vlaamsche volksvertegenwoordigers eischen dat zij daartoe het benoodigde krediet voorstellen, bij de bespreking der begrooting van het openbaar onderwijs.

In de ministeriëele bureelen wordt alles gedaan om de uitvoering der wet van 1878 te beletten.

De mindere ambten moeten in Vlaanderen kunnen bekleed worden door personen, die enkel Vlaamsch kennen. 't Zijn zij niet die de beide talen moeten kennen, maar de ambtenaars van het middenbestuur, die met hen moeten briefwisselen.

De Vlamingen moeten overal, in hun openbaar en bijzonder leven, het voorbeeld geven van onze taal te gebruiken en te eerbiedigen. De gemeentebesturen moeten handelen gelijk die die van Tielt, Veurne, Maaseik en andere, welke aan het provinciaal bestuur hebben laten weten, dat zij de briefwisseling met de hoogere overheid in het Vlaamsch willen voeren.

Spreker kondigt aan, dat de grievencomiteiten van Antwerpen, Brussel, Gent, Brugge en Loven dezen namiddag een bond zullen stichten, om samen te werken tot verdediging onzer rechten.

De heer Vermandere, van Kortrijk, verklaart dat de Vlamingen in zijne stad onlangs een vertalings-comiteit tot stand hebben gebracht, dat zich belast de fransche uithangborden te vertalen indien de eigenaars of de schilders niet genoeg Vlaamsch kennen om zulks te doen. Dank aan dit comiteit, zijn reeds een aantal fransche opschriften verdwenen en vervangen door Vlaamsche. Hoe komt het, vraagt hij, dat onder de 13 Davidsfondsers, die deel maken van den gemeenteraad van Kortrijk, er niet één is die in dien raad zijne moedertaal, het Vlaamsch, spreekt?

Op de 180 leden welke het Davidsfonds te Kortrijk telt, zijn er enkel 2 die vlaamsche opschriften op hunne huizen hebben. Spreker raadt aan overal vertalingscomiteiten in te richten. Hij herinnert ten slotte zijn voorstel verleden jaar op den Brugschen landdag gedaan, tot het oprichten van eenen Vlaamschen leeuw op het Groeningerveld, die ten eeuwigen dage aan den Guldensporenslag zou herinneren.

De heer advocaat Dr. Visschere, van Brugge, dringt er op aan, alweer duizenden vertoogschriften naar de Wetgevende Kamers te zenden, waarbij gevraagd of beter geëischt wordt, dat men in den aanstaanden zittijd, het wetsvoorstel-Coremans behandele en stemme.

Spreker vaart uit tegen de samenstelling der krijgsgerechtshoven die ongelukkig maar al te dikwijls gevormd zijn uit officieren, die geen gebenedijd woord Vlaamsch verstaan.

Hij eindigt met hulde te brengen aan de Vlaamsche drukpers, die zoo machtig veel doet voor de Vlaamsche beweging, die heilige volkszaak.

Spreker raadt aan, de dagbladen die het Vlaamsch bespotten, niet te koopen.

De heer Habrynck, van Brussel, spreekt over de overtreding der wet van 1883, betreffende het Vlaamsch in het middelbaar onderwijs. In de middelbare scholen van Brussel en voorsteden, is het onderwijs teenemaal Fransch, en in de atheneums van Brussel, Halle, Elsene en andere steden, wordt alles door het Fransch onderwezen.

Spreker eindigt met de neerlegging van een voorstel, waarbij de gelijkstelling van het Vlaamsch en het Waalsch regiem wordt gevraagd.

De Voorzitter stelt voor dat de vergadering het bureel van den Landdag zou machtigen, de voorstellen en besluiten samentevatten en alles tot een volledig geheel gevormd, te doen geworden van wien het moet. (*Aangenomen*).

De heer Van den Berghe (Maaseik) spreekt over de belangen

van den boekhandel en vaart uit tegen de Fransche school-, prijs- en leesboekjes, die hier uit Frankrijk worden binnen gesmeten, en eindigt met een oproep ten voordeele van den Vlaamschen boekhandel.

De heer Ronse van Gent, handelt in 't bijzonder over de verfransching van het onderwijs in de geestelijke gestichten. De opschriften van die scholen te Gent zijn uitsluitend Fransch. Spreker noemt: *les Instituts St-Georges*, *St-Michel*, *St-Liévin*, *Ste-Barbe*, *St-Amand*. Het Davids-Fonds schrijft jaarlijks eenen prijskamp uit tot aanmoediging van het *Vlaamsch onderwijs*. Weigerden aan dezen prijskamp deel te nemen : de gestichten *St-Grégoire*, *St-Amand*, *St-Barbe*, *l'Institut de Melle*, de school van Jufv. *Honoré*. In *St-Georges* zijn de uitgereikte prijsboeken: Fransche. Van Conscience worden de Fransche vertalingen gegeven. In *St.-Michel* luiden de briefjes in de prijsboeken aldus :

Bulletin des prix : 1° *Conduite religieuse et disciplinaire ;* 2° *Application et assiduité ;* 3° *Instruction religieuse;* 4° *Lecture et déclamation* ; 5° *Calligraphie* ; 6° *Langue Française* ; 7° *Arithmétique :* 8° *Notions de Géométrie et Algèbre* . 9° *Géographie et notions des lois* ; 10° *Histoire Nationale* ; 11° *Dessin* ; 12° *Style et Commerce* ; 13° *Notions de Sciences naturelles* ; 14° *Chant.*

VAN DE LANDSTAAL IS GEENE SPRAAK !

Twee jaren geleden — de heer Ronse bevestigt het — « durfde een leeraar van dat gesticht, hr De Bock, in volle klasse murmelen dat het Vlaamsch moet onderwezen worden bij middel van het Fransch !! »

Gaan de jongens niet naar de school, dan ontvangen de ouders een *billet d'absence* ; elke week gewordt hen : een fransch briefje voor kennisgeving van de behaalde goede noten ; elke maand *une carte d'honneur* !! 't Is alles Fransch, maar de ouders moeten zeer voldaan zijn, want zij mogen ook de *Fransche* rekeningjes betalen.

De « franschdolheid doorkankert een groot aantal vrouwenkloosters die onderwijs geven » roept spreker uit.

In de *lagere*, *kostelooze school* der « Grijze zusters,» buiten de Brugsche poort, Gent, waren, op de laatste prijsdeeling, alle stukken, aanspraken, uitgalming, enz., in het Fransch, met uitzondering van een eenig onbeduidend Vlaamsch stukje! Die zusterkens hebben eene kostschool te Eekloo en daarin moet elke leerlinge die op Vlaamsch spreken betrapt wordt... 50 CENTIEMEN BOETE BETALEN....

Spreker kent een Vlaamsch knaapje van 4 jaar oud ; 't kent nog zijn « Onze vader » niet ; maar de zusters *de la Visitation* (Hoogpoort, Gent) hebben het reeds « Notre père » leeren stamelen. Kerkelijke, heilige en vaderlandsche geschiedenis, de aardrijkskunde, enz., enz. worden er uitsluitend in het Fransch onderwezen.

In *la Visitation* (Onderstraat, Gent) is eene Engelsche meesteres die eenige woorden Fransch spreekt en wellicht om die reden... *Vlaamsch* onderricht geven moet !...

De heer Ronse verzoekt dat de heer Verdeyen, provinciale

opziener van den Staat voor het lager onderwijs (Oost-Vlaanderen), voortaan met zijne onderhoorige onderwijzers en onderwijzeressen briefwisseling zou willen voeren in het Vlaamsch, in die taal waarvan de overgroote meerderheid dier heeren en damen zich bedienen !

Omtrent het *Collegie van Oudenaarde* werd aan spreker medegedeeld op 22 *Juni* ll. dat de leerlingen van de Sintaxis *sedert Paaschdag slechts* 20 MINUTEN *les in het Vlaamsch gekregen hebben.*

In de rijke kostschool van de « vrouwen van Doorseele » Gent, wordt geen Vlaamsch onderwezen ! In het Koninklijk Athenæum van Gent staat, in weerwil der taalwet van 1883, op het programma: onderricht der Engelsche spraakleer, in het Fransch. Voor vakken die, krachtens die wet in het Nederlandsch moeten onderwezen worden, gebruikt men nog Fransche boeken, zoo b. v. de handleiding voor de natuurkunde in alle klassen en, voor de geschiedenis, in de hoogere.

De redenaar acht het noodzakelijk, met het oog op de uitvoering der taalwet, dat een bijzondere opziener aangesteld worde voor het onderwijs der Germaansche talen (middelbaar onderwijs). Thans is er slechts één voor de oude en nieuwere talen, geschiedenis en aardrijkskunde.

Omtrent het « vakonderwijs » wijst de heer Ronse op 's Rijks tuinbouwschool (Gent). Op het studieprogramma staat, benevens de leergangen van Fransch, Engelsch en Duitsch, een leergang van Nederlandsche taal. Al de vakken worden echter in het Fransch onderwezen. « Toen ik daar leerling was » — vertelt de heer Ronse — « hoorde ik nooit spreken van dien leergang van Nederlandsche taal ; wel van den leeraar die daarvoor betaald werd !... Sedert vernam ik dat de titularis van dat postje vervangen was door eenen anderen, die om een schijn van les te geven (die hij niet geven kon,) *eens in 't jaar* een Vlaamsch boek nam en zijnen leerlingen 3 of 4 regels deed lezen !... Verleden jaar was een vlaamschgezinde jongeling als studiemeester in dat gesticht aangekomen. Hij belastte zich *kosteloos* met den Nederlandschen leergang. Weldra werd hij afgedankt. Andere personen schreven aan het Ministerie en vroegen de openstaande bediening aan. Steeds werd zeer beleefd geantwoord dat die betrekking vervuld was !!!

Te Zottegem wordt eene landbouwschool gesticht. Spreker vraagt of het daarmede niet gaan zal als met de *Brouwerijschool* die te Gent werd geopend door het initiatief van eenige burgers, met geldelijke ondersteuning van Staat, Provincie en Stad. Van de **5** leeraars zijn er **3** Walen !... Het is de taal van bestuur en onderwijs. Examina en diplooms : Fransch !...

Spreker wijst op de noodzakelijkheid eener *Vlaamsche Hoogeschool.* In afwachting teekent hij protest aan tegen de wetsovertreding begaan in de « Hoogere normaalschool voor wetenschappen te Gent » waar de natuurwetenschappen uitsluitend *in 't Nederlandsch moeten*, maar tot nog toe in het Fransch onderwezen worden. Voor de andere wetenschappen, zooals de wiskunde, *moeten* de wetenschappelijke benamingen in de twee talen aangeleerd worden. Tot heden is van Nederlandsch geene sprake. »

Verscheidene mededeelingen van den heer *Ronse* verwekken algemeene opschudding. Hij zegt, ten slotte, dat voor 't Vlaamsche land dan alleen redding mogelijk is, wanneer men van de Vlaamsche Beweging eene volkszaak, *in den volsten zin van 't woord*, zal gemaakt hebben.

Nu gaat men over tot de neerlegging der voorstellen. De volgende heeren bieden zich aan : Fabri, Siffer, Peeters-Verellen, De Beucker, de Smet, Hiel, J. Micheels, enz., enz.

De heer DE BEUCKER stelt voor een vertoogschrift naar de Wetgevende Kamers te sturen, om te eischen dat ook de geneesheeren van het leger, zoowel als de officieren, verplicht zouden worden zich te bekwamen in de vlaamsche taal, ten einde in staat te zijn hunne zieken te verstaan.

De heer REINHARD drukt den wensch uit dat de Landdag, op deze zoo plechtige vergadering, zich met kracht verzette tegen de waalsche verdrukking. Hij rekent het zich ten plicht, verzet aan te teekenen tegen de handelwijze van den liberalen burgemeester van Gent en van den katholieken burgemeester van Mechelen. Eerstgenoemde sprak den Londenschen Lord Meier, ten Gentschen stadhuize, uitsluitend in het Fransch aan. Laatstgenoemde deed het evenzoo, donderdag laatst bij de ontvangst van den koning.

Spreker eindigt met de volgende voorstellen :

1° Ten einde de verlossing van den Vlaamschen stam te bevorderen, zal in 1889 een Landdag gehouden worden te Ieperen.

2° In 1890, viert koning Leopold het 25jarig jubelfeest zijner troonbeklimming; indien wij dan nog niet hersteld zijn geworden in al onze rechten, dan moeten wij ons bij den koning zelven aanmelden en van hem de redding afsmeeken, welke wij sinds meer dan vijftig jaren vruchtloos bij onze lasthebbenden afbedelen. (*Toejuichingen*).

De heer VAN DER MEULEN van Gent, zegt het middel gevonden te hebben om de kwestie der Vlaamsche beweging op te lossen ; dit middel is de verandering van de kieswet; alle burgers moeten in de gelegenheid gesteld worden kiezer te zijn en dit kiesrecht te koopen.

Hier treedt spreker in politieke beschouwingen, zoodat de heer voorzitter verplicht is hem het woord te ontnemen.

De heer voorzitter verklaart de zitting geheven.

In den namiddag vergaderden de afgevaardigden der Vlaamsche kringen in de bovenzaal van het *Damberd*. Daar werden de middelen tot uitvoering der Vlaamsche taalwetten in 't lang en in 't breed besproken. Een bond der Vlaamsche Grieven-Comiteiten kwam tot stand. De heer Fr. Reinhard, de ieverige voorzitter van het Brusselsch Grievencomiteit, werd met eenparige stemmen tot voorzitter der nieuwe Vereeniging uitgeroepen.

« Al de gestemde taalwetten, schreef *De Zweep* (Brussel), worden overal verkracht en niet uitgevoerd, en daarom moeten de grievencomiteiten, als trouwe wakers onzer rechten, iedereen tot zijnen plicht roepen.

In alle omstandigheden moet er gehandeld worden en de tijd der toegevendheid en goedzakkerij, dient overal voor goed op te houden.

Op dit gebied kunnen alle Vlamingen zich goed verstaan, en wanneer ze gezamentlijk durven handelen, zonder onderscheid van politieke kleur, zullen de vlaamschhatende wetsovertreders, in onze Vlaamsche gewesten hun laatste woord gezegd hebben. »

II. *Bijzondere Algemeene Vergadering van het Willems-Fonds, gehouden te Antwerpen* (April 1888.)

Van het eerste deel dier vergadering — *Vlaamsche Muziekschool* — is een beknopt verslag opgenomen *Taalstrijd*, Deel V, blz. 89, 111.

Het vervolg dier zitting moesten wij tot heden verschuiven om reden van plaatsgebrek. Het mag hier natuurlijk niet ontbreken, want het is te belangrijk.

2e punt der dagorde. — Het Nederlandsch in het onderwijs: uitvoering der taalwet van Juni 1883.

De voorzitter J. Vuylsteke verleent het woord aan den heer G. Van Isegem (Brugge). Deze verklaart dat hij, als afgevaardigde der *Van Maerlant's zonen*, belast is met hier verslag over te leggen omtrent de uitvoering der taalwet van 1883 in West-Vlaanderen.

In het athenæum van Brugge is alles bevredigend; de wet wordt toegepast. Duitsch, Engelsch, de natuurlijke wetenschappen en de geschiedenis worden in het Nederlandsch aangeleerd. Wat de wiskunde betreft, de vakwoorden worden in het Vlaamsch opgegeven.

Iets dat men niet onopgemerkt mag voorbijgaan, is, dat de opziener, de heer Prinz, bij zijn laatste bezoek aan het Athenæum, de leerlingen aangewakkerd heeft de geschiedenis bij middel van het Nederlandsch te leeren.

In het begin van het loopend schooljaar was er in de 5de Latijnsche klas een professor, die onbekwaam was de wet na te komen, daar hij onze taal niet machtig was; zijne vervanging door eenen Vlaamschsprekenden leeraar bewijst dat de studie-prefect de wet niet vijandig is. Wat het bestuur van het Athenæum betreft, langzamerhand wordt onze taal op gelijken voet met de Fransche gesteld; de arrest- en afwezigheidsbriefjes zijn in de beide talen, alsook het programma der leergangen; alleenlijk de opschriften boven de schoolpoort en de klasdeuren pronken nog in het Fransch. De genegenheid, die het grootste deel der leeraars der Vlaamsche zaak toedragen, is eene verzekering voor het uitvoeren der wet.

Wat de middelbare school voor jongens betreft, daar valt niets op te zeggen; de wet wordt geheel en al toegepast. Lof en eer verdienen de overheden dezer beide gestichten.

In de middelbare school voor meisjes is het zoo goed niet gesteld; het Fransch is daar nog de regel en het Vlaamsch de uitzondering. De Engelsche taal wordt er bij middel van 't Fransch aangeleerd, de geschiedenis in het Nederlandsch of in het Fransch onderwezen naar den wil der leerlingen. De wiskunde eveneens. Dit aanleeren in de twee talen is goed in princiep, maar hoe dit uitgevoerd wordt, weet ik niet. Ziedaar, Mijne heeren, den

toestand der middelbare gestichten te Brugge. Nochtans hebben de *Van Maerlant's Zonen* gedacht het niet bij deze laatste stad te mogen laten. Daarom hebben zij alle pogingen aangewend, ten einde goed te weten op welke wijze de wet van 1883 in het overige der provincie West-Vlaanderen uitgevoerd wordt.

Van de vier steden Nieuwpoort, Blankenberge, Oostende en Ieperen, waartoe wij ons gericht hebben om de noodige inlichtingen te bekomen, heeft Nieuwpoort alleen ons niet geantwoord.

Wat Blankenberge betreft, daar hebben wij met vreugde vastgesteld, dat alles zeer stipt nagekomen wordt. Het Engelsch, het Duitsch, de geschiedenis en de natuurlijke wetenschappen worden er in de moedertaal aangeleerd. De professor van wiskunde, een Waal, geeft de vakwoorden in het Nederlandsch op; over dit gesticht dient er dus met lof gesproken te worden.

Wat Oostende aangaat, daar is de toestand slechter en moet er verbetering komen. In het Atheneum worden Duitsch en Engelsch in de twee talen onderwezen. De natuurlijke wetenschappen worden in het Nederlandsch gegeven. De wiskunde wordt in de lagere klassen bij middel van het Vlaamsch aangeleerd; in de hoogere wordt de terminologie vertaald. De geschiedenis wordt in het Fransch gegeven en dit dan nog door *professeur* Mathieu. (*Ha !*)

Wat de arrest- en afwezigheidsbriefjes en het programma der leergangen betreft, deze zijn in de beide talen.

Te Ieperen is in den voorbereidenden leergang der middelbare school de wet in voege, maar in de hoogere afdeeling en in het gemeentecollege is het alsof de wet niet bestond. De leergang van Duitsch wordt in de twee gestichten, middelbare school en gemeentecollege, bij middel van het Fransch gegeven, alhoewel er Vlaamsche leerlingen zijn, die het tegenovergestelde vragen.

Maar, zult ge misschien zeggen, voor Ieperen zou moeten ingezien worden, dat die stad op de grens ligt die de twee landstalen scheidt? Ja, men zou hier iets kunnen toegeven, indien het kwaad zich alleen bij dit enkel punt bepaalde, maar ziet hier een feit, dat bewijst hoe verfranscht het onderwijs daar is.

In het 3e studiejaar der middelbare school is geen enkele Waalsche leerling, en denkt gij dat daar nu voor eenige vakken Vlaamsch gebruikt wordt? Neen, Fransch en anders niet dan Fransch! De Engelsche taal wordt ook in het Fransch aangeleerd door een leeraar, die nochtans Vlaming is. Nog een van die koppigaards! De natuurlijke wetenschappen worden in het Fransch onderwezen; nochtans worden de vakwoorden in het Vlaamsch gegeven.

De wiskunde wordt totaal in 't Fransch gegeven; men verzuimt zelfs de vertaling der vakwoorden. In de middelbare school wordt de geschiedenis in 't Vlaamsch onderwezen, in het gemeentecollege in 't Fransch.

En wanneer ik u zeggen zou, Mijne Heeren, dat al deze betreurenswaardige feiten nog niets zijn in vergelijking van een ander punt, dan zoudt gij misschien de schouders ophalen en zeggen: « dat kan niet zijn! » En nochtans is het zóo,

want daar komt de leergang van Nederlandsch alles bekronen. Wanneer de leeraar een stuk kiest om het zijnen leerlingen uit te leggen, moet gij niet denken dat hij het Vlaamsch bezigt, neen, daar wordt de Fransche taal gebruikt om de schoonheden van den stijl te doen uitschijnen en gedurende zijne les *spreekt hij zelden Nederlandsch*. Welnu is dit niet wraakroepend ?

Wat nu het bestuur aangaat, het programma der leergangen is in 't Fransch alleen. De arrestbriefjes insgelijks en het is reeds gebeurd dat Vlaamsche huisvaders aan de leeraars kwamen vragen wat die briefjes beteekenden, of het bewijzen van vlijt en goed gedrag waren ! (*Gelach*).

Zooals ge ziet, is de toestand daar het ergste van al. Maar iets zonder weerga : daar leert men het Nederlandsch in het Fransch, daar legt men de schoonheden onzer letterkunde in het Fransch uit ! Mangelt het dien professor aan gezond verstand of is het slechts uit dwarsboomerij dat hij zoo handelt? Meer dan ooit dient er eens goed aan dien verstokte voor oogen gelegd te worden wat wet is.

Zietdaar de taak, mij door den kring *De Van Maerlant's Zonen* opgelegd, volbracht. Ik eindig met in naam van onzen kring aan het Algemeen Bestuur van het *Willems-Fonds* te vragen, dat het trachte verbetering te brengen in den toestand, dien ik heb blootgelegd. Reeds te lang werd onze moedertaal op den achtergrond gezet. (*Toejuiching*).

De heer Voorzitter vraagt of een der aanwezigen kan inlichtingen geven over Nieuwpoort en Veurne, waarover de heer van Isegem geene heeft bekomen.

De heer H. De Swarte zegt daarop dat de wet te Nieuwpoort wordt uitgevoerd.

De heer Voorzitter voegt er bij dat de heer K. Barbier hem ten stelligste heeft verzekerd dat dit ook het geval is voor Veurne.

De heer P. Tack, secretaris van den *Vlaamschen Kring* te Antwerpen, heeft zich met de provincie Antwerpen belast.

Hij herinnert in eenige woorden den Vlaamschen Landdag door de studenten der officiëele gestichten in 1886 te Brussel gehouden, de besluiten, welke aldaar werden genomen, en het gevolg, dat er aan werd gegeven, en doet een beroep op het vaderlandsch gevoel der aanwezigen om niet te rusten, vooraleer wij volle recht hebben verkregen.

Hij schetst vervolgens den droevigen toestand, waarin het onderwijs onzer taal zich in het *hooger Handelsgesticht* te Antwerpen bevindt.

In het midden der maand December ll. werd een omzendbrief in dit gesticht bekend gemaakt, die nagenoeg het volgende bevatte :

« En réponse à la demande, *faite par le bureau administratif*,
» de permettre aux *élèves wallons* de ne présenter aux examens
» d'entrée et de sortie que *deux* des *trois* langues germaniques
» (allemand, anglais, néerlandais), nous annonçons que cette
» mesure pourra être appliquée à titre provisoire.

» Après la période d'essai, veuillez nous rendre compte des
» résultats obtenus. »

Let wel dat dit *voor Waalsche studenten alleen* geldt : de Vlamingen blijven met hunne *drie talen* op den arm zitten, en dan nog wordt op het examen de moeilijkheid, welke de Walen hebben om Germaansche talen aan te leeren, in acht genomen.

Dat is eene schreeuwende onrechtvaardigheid, die den Vlaming al het smartelijke van zijnen toestand doet beseffen : de taal van ruim 3,000,000 Belgen wordt op eigen bodem gelijk gesteld met eene vreemde, de Waal wordt geplaatst vóor den Vlaming? Dat zullen wij niet blijven dulden : wij zijn een volk, en het kenmerk van een volk is zijne taal! Daarom, willen wij een volk uitmaken, dan moeten wij onze taal doen gelden.

De omwenteling van 1830 heeft ons veel kwaads berokkend.

Spreker toont hier het verschil aan tusschen den toestand vóor en na de omwenteling.

« De Belgen zijn gelijk voor de wet » : dat staat wel in de Grondwet, maar het is als een schimpwoord. Welnu, wij willen wat is recht, en vroeger wonnen de vaderen wat ze wilden; wij moeten toonen waardige nazaten onzer voorouders te zijn !

Een artikel van het *Règlement d'ordre intérieur* van het hooger Handelsgesticht zegt :

« Le cours de langue flamande est *obligatoire* pour les élèves » belges. »

Het doel van dit artikel is de Walen te verplichten Vlaamsch te leeren, en de ministeriëele omzendbrief verandert dit met het aanleeren dier taal facultatief te maken, zooals het door het volgende blijken zal.

Veronderstelt een Waal, die nog op het athenæum is en zich voorstelt zijne studiën in het hooger Handelsgesticht te voleinden. « Ik zal voor het ingangsexamen tusschen drie talen te kiezen hebben. Ik neem Engelsch en Duitsch, » zal hij zeggen en als reden zal hij opgeven zooals gewoonlijk : « Het Vlaamsch dient toch voor niets. »

Aldus nog op het Atheneum zijnde, verwaarloost hij reeds de studie onzer taal.

Op het Handelsgesticht hem de keus vrijgelaten zijnde, zal hij, als hij koppig is, zooals meest al de Walen zijn, en vooral daar, in zijne hoedanigheid van Waal, de moeite die hij heeft om Engelsch en Duitsch aan te leeren, wordt in acht genomen, zal hij, zeg ik, veel liever een examen te doorstaan hebben in de twee hooger gemelde talen dan in die der « paardenkoppen van Vlamingen. »

En diensvolgens zal hij het Vlaamsch slechts volgen als toehoorder of er in 't geheel niet meer naar omzien. Kortom, een Waal leert al niet veel Vlaamsch als hij er toe verplicht is, wat zal het dan zijn als hem dit vrijgelaten wordt?!

Voor de Vlaamsche les bestaat daarbij een dubbel regiem voor Walen en Vlamingen, en dit schijnt eene fopperij te zijn, daar de Walen het er zoo gemakkelijk hebben dat ze in de bestendige ondervragingen het middel vinden *om meer punten te behalen dan de Vlamingen!!..*

In het tweede jaar namelijk is er slechts een Vlaming, die op 10 punten 9 heeft, dan komen de meeste Walen met 8 en daarna de andere Vlamingen met 7, 6, 5, enz.

In het eerste jaar, zijn er twee Vlamingen die 8 1/2 hebben, dan volgen er Walen met 8 2/100, 8, 7, enz. en daarop de overige Vlamingen.

Het is misschien wel waar dat de Walen het verdiend hebben volgens de door hen gegeven antwoorden, maar het is ontegensprekelijk dat de Vlamingen, die de Vlaamsche taal schrijven en spreken, meer punten verdienen dan de Walen, die doorgaans niet in staat zijn éénen regel zonder fouten te schrijven.

Dus, na al die diepe vernederingen ondergaan te hebben, ondervindt de Vlaming nog de bittere teleurstelling van door die *verdoken fopperij* in zijne taal zelve voor den Waal te moeten zwichten, hoewel hij zeker is ze beter te kennen. Het is eene ware bedriegerij; overal en op alle wijzen, de eene meer vernederend dan de andere, wordt den Vlaming onrecht aangedaan. Wanneer wij ons zoolang in de doeken hebben laten doen en wij dan zien dat de Waal onze taal niet wil leeren, wordt het tijd dat wij als volk gebieden. Wanneer een Waal hier een ambt komt bekleeden, moeten wij hem verplichten Vlaamsch te kennen, vermits hij hier als dienaar van het Vlaamsche volk komt; en als dienaar moet hij den meester in diens taal aanspreken !

Nog iets van dien aard. Bij het *Fransch* examen, vergt men van de Vlamingen dezelfde vloeiendheid in spreken en dezelfde nauwkeurigheid in uitspraak als van de Walen. Deze hebben die uitspraak van nature en halen al de punten, terwijl de Vlamingen daar weeral het onderspit moeten delven. Alles ware goed, indien bij het Vlaamsch examen van de Walen hetzelfde gevergd werd; doch neen, hunne hoedanigheid, het geluk van Waal geboren te zijn, geeft hun de toelating van hier met ons den spot te komen drijven. Op de *uitspraak alleen van het Fransch staan* 15 *punten*, 't is te zeggen *zooveel als op het Vlaamsch in 't geheel.* Ge ziet hoe onze taal daar geteld wordt.

Neen, dat is onrechtvaardig ; de Vlaamsche taal wordt door de meerderheid van België's bevolking gesproken, daarom moet ze overal op den rang staan die haar toekomt. Wij vergen dezelfde rechten voor Walen en Vlamingen, want onder dit voorwendsel is de omwenteling van 1830 immers gemaakt en alle Belgen zijn immers gelijk voor de wet ! ?

Ik leg dus namens den *Nederlandschen Studentenkring van het Handelsgesticht*, Kring *Studie* en den *Vlaamschen Kring* de volgende voorstellen neer betrekkelijk het Handelsgesticht om te vragen :

1° de intrekking van het ministeriëel besluit, dat den Walen toelaat eene der Germaansche talen achterwege te laten ;

2° het streng uitvoeren van het artikel des schoolreglements, dat het Nederlandsch verplichtend maakt voor *alle Belgen* ;

3° voor de zuivere uitspraak van 't Nederlandsch zooveel punten als voor die van 't Fransch en de volledige gelijkstelling der beide landstalen ;

4° dezelfde strengheid op de examens tegenover Walen en Vlamingen.

Als die voorstellen uitgevoerd worden, zal het Handelsgesticht aan zijne roeping beantwoorden. Elk oogenblik uitstel is een oogenblik van vernedering voor den Vlaamschen jongen. *(Toejuichingen.)*

Gaan wij over tot het middelbaar onderwijs in de provincie Antwerpen.

Hier is de toestand veel beter; ja, ik mag zeggen, dat wij in de provincie Antwerpen onze volledige zegepraal nabij zijn. Maar ook, wat tegenkantingen de wet van '83 (de eenige die den Vlamingen op het gebied van onderwijs een gedeelte hunner rechten teruggaf) ontmoet heeft, is ongelooflijk.

In Boom wordt de wet stipt uitgevoerd. Alle leeraars zijn onzer taal machtig en daarenboven der zaak niet vijandig.

Hoe was het anders gesteld voor twee jaren! onze taal werd daar verbannen, en het was verboden Vlaamsch te spreken op boete van 5 centimen. Hoe schoon moeten dan toch de woorden onzer taal klinken, dat ze zoo duur betaald worden!

Over ettelijke jaren was het nog erger: een leerling, die het waagde Vlaamsch te spreken, zette men een ganschen dag in den hoek, als eenen misdadiger! Neen, dat was niet rechtvaardig; dat was een wreede maatregel, om den Vlaamschen jongen zijne taal te ontrooven en deze te dooden.

Maar de Vlamingen willen nog niet sterven!

Ook in de middelbare school te Antwerpen gaat het goed op eenige uitzonderingen na. De leeraar van Fransch in de hoogste klas spreekt geen Nederlandsch, alsook de leeraar van Engelsch en wiskunde. De vertaling der vakwoorden wordt dus uit het oog verloren; ja, men gebruikt zelfs voor de wiskunde een Fransch boek! Dus de leerlingen, die het vorige jaar wiskunde in het Nederlandsch aanleerden, krijgen nu opeens dit vak in het Fransch. Welk eene verandering, en moet zij gunstig op den leerling werken? Neen, want zoo is het eene ware geestesverstomping!

Inbrekers op andere wetten heeft men in het gevang gezet, en de inbrekers op de wet van '83 niet, en daar zijn er nochtans zoovelen, die het verdienen! Wanneer dus de rechtsmacht de wetten niet *doet* uitvoeren, zullen wij het op den duur moeten eischen als volk.

Afwezigheidsbiljetten en driemaandelijksche bulletijns zijn in de beide talen opgesteld, *doch in het Fransch alleen ingevuld.* Wij hebben niet gevraagd dat nevens den Franschen ook de Vlaamsche tekst zou prijken, opdat deze tot niets dienen zou. De briefwisseling met Vlaamsche ouders moet in 't Vlaamsch geschieden!

Over het athenæum van Mechelen kwamen mij goede inlichtingen toe, doch ik denk dat daar niettemin soms de Vlamingen diep in hunne eigenwaarde gekrenkt worden.

En thans het athenæum van Antwerpen zelf. Het is niet te ontkennen dat het flamingantism op ons athenæum met reuzenschreden is vooruitgegaan. Gedenken wij nogeens het tijdstip, waarop dat onderwijsgeticht van buiten op Vlaamschen, van binnen op Franschen leest was geschoeid. Dit levendig contrast ontging ons niet: het deed in ons het gevoel van eigenwaarde ontstaan; wij beseften dat wij in ons eigen land als geen volk aanzien werden!

Een flamingant was toen een wonder. Dank aan den onvermoeiden arbeid van den wakkeren leeraar, wiens naam wij niet eens moeten noemen, dank aan het wakkere strijden van den *Vlaamschen Kring* is ons Athenæum Vlaamsch geworden, zooals het betaamde in een Vlaamsch midden als Antwerpen !...

Aan de bespotting van de talrijke Franschgezinden blootgesteld streden wij met open vizier. Het verhevene doel der Vlaamsche beweging gaf ons den moed alles te trotseeren en overal het onmiskenbare recht van ons volk te verdedigen. Wij hadden ons voorgenomen gansch het athenæum te hervormen; langzamerhand werd ons klagen aanhoord, vooral toen men ontwaarde, dat ons overtuigend woord indruk maakte op dien franschdollen hoop!

Nu winnen wij met rassche schreden veld. Bijna gansch het professoraal korps, dat eerst — op eenige uitzonderingen na — der Vlaamsche beweging vijandig was, is nu ten onzen gunste gekeerd. De leerlingen kennen allen den strijd, die op het athenæum woedt; zoo het meerendeel er geen deel aan neemt, toch zijn de meesten goedgezind, en slaan hem met belangstelling gade. De *Vlaamsche Kring* telt nu ruim *zeventig* leden. Een rond cijfer, waartoe de ineensmelting van den *Vlaamschen Kring* en den kring *Voor 't Vlaamsch* veel toe bijgedragen heeft. Het is te hopen dat binnen kort ook *Studie* zal beseffen dat splitsing in de kampen en in de werkzaamheden ons niet dan nadeelig kan zijn.

Uit den volgenden toestand zullen onze werkzaamheden en onze zegepralen blijken :

In de lagere klassen is de toestand voldoende; soms wordt, hier en daar, nog *een Vlaming in de Fransche sectie* gestopt. Verleden jaar heb ik de onrechtvaardigheden, dienaangaande gepleegd, breedvoerig besproken. Thans hebben wij bijna niet meer te klagen, hoewel die reessel van secties mij in het geheel niet aanstaat. Het zijn al middelen om de uitvoering der wet te ontduiken. — In verhouding met het groote getal leerlingen van het Antwerpsch onderwijsgesticht, zijn er weinige, die onze taal niet verstaan. — De vakwoorden worden over het algemeen uit het oog verloren. — Men klaagt over den heer Nitschke, die geen enkel woord Nederlandsch spreekt in de gansche les; en dat duurt zoo al jaren! ook over den heer Schreiber, leeraar van geschiedenis en aardrijkskunde. Men verhaalt mij dat hij eens van Lord Byron zegde : « Er ist den Bosphorus overgeschimmt ! » En dat is de Vlaamsche les !...

De heer Dony, leeraar van 't Fransch, is volbloed flamingant. De volgende woorden, welke hij tot eenen Franschgezinden leerling sprak, dienen aangestipt te worden : « Ne vous moquez » pas du flamand, car c'est votre langue maternelle et elle est » sans doute dix fois plus belle que le français. Mais vous vous » imaginez, que, en imitant les Français, en parlant leur langue, » en suivant leur mode, en imitant leur politesse, vous serez » estimés d'eux ! Sachez bien que loin de vous estimer, ils vous » traitent de singes. De plus, n'êtes-vous pas honteux, vous qui » êtes Anversois, né de parents anversois, de ne pas savoir le » Flamand ? »

Eene goede noot voor die welberedeneerde les.

4° professioneele klas B.— Hier maakt men groote vorderingen.

Ruim 20 leerlingen op 30 leeren geschiedenis en aardrijkskunde in het Nederlandsch aan, hoewel de les in 't Fransch gegeven wordt.

Onder die leerlingen zijn er misschien, die later op de krijgsschool gaan, waar onze taal diep vernederd wordt, en de rechten der Vlamingen met den voet vertrapt worden. Daar zullen zij hun examen in het Fransch moeten afleggen. Ja, aan de hervorming van het leger zullen wij lang moeten werken, want dat is een broeinest van franskiljonism. Wilt ge weten hoe weinig onze taal bij dit examen geteld wordt? Het zal voldoende zijn u te zeggen dat het onderzoek voor het Vlaamsch : « Il fait beau temps aujourd'hui ; j'ai envie d'aller me promener...» Goed ; 't is ai. Voor eenen anderen candidaat : « Zijt gij Belg? » — Ja. — « En uw vader? — Ja.— « En uwe moeder? » — Ja.— « 't Is goed, ge hebt al uwe punten. » (*Gelach*).

En terwijl men, zooals ge ziet, de kennis der Nederlandsche taal onbeduidend maakt, vergroot men voortdurend het programma der vreemde taal, waarvan men « *une connaissance approfondie* » moet bezitten. Voor het Fransch gaat men met eene uiterste gestrengheid te werk en, zooals het programma zegt : « *on sera particulièrement sévère pour les fautes contre l'orthographe usuelle*; LES ERREURS DE PONCTUATION SERONT COMPTÉES. »

(*Wordt voortgezet*).

ELDERS.

ZWITSERLAND.

De toestand en het gebruik der talen in Zwitserland werden reeds breedvoerig besproken in den *Taalstrijd*.

De inlichtingen die wij mededeelden, werden ons verstrekt door Fransch- en Duitsch-Zwitsersche hoogambtenaren, leeraars, kooplieden, enz. Wij zouden ons daarbij kunnen bepalen. Doch de hoofdopsteller van het Brusselsch blad *La Réforme*, die de jongste krijgsoefeningen van het Bondsleger heeft gevolgd, bevestigde, wel is waar op zeer beknopte maar toch op ernstige wijze, de echtheid onzer bedoelde studie.

Hetzij ons vergund mededeeling te geven van het artikel dat de heer Georges Lorand, een Waal, wijdde aan de taalaangelegenheden in Zwitserland (1).

« Avant d'aborder l'exposé complet de l'organisation militaire que je viens de voir fonctionner d'une façon si parfaite, je tiens à dire un mot de la question des langues. La Suisse, on le sait, est sous ce rapport, comme sous beaucoup d'autres, dans la même situation que nous. Et pourtant *la question des langues n'y existe pas. Cela va sans dire pour les cantons*

(1) *Réforme*, 20 September 1888. Wij onderlijnen hier en daar.

où l'on ne parle qu'une seule langue. Mais il y en a où l'on en parle plusieurs. Berne, par exemple, dont le cinquième des habitants ont le français pour langue maternelle, le Valais dont la moitié est peuplée d'Allemands, Fribourg où un tiers des habitants parlent allemand, les Grisons où on parle l'italien, le romanche et le latin à côté de l'allemand.

» On y met tout simplement de la bonne volonté et les choses marchent toutes seules. *L'on ne nomme aux fonctions dont les administrés parlent deux langues que des citoyens connaissant ces deux langues. A Berne, la Constitution porte que l'on ne peut élire aux fonctions de membres du Conseil exécutif, qui est le gouvernement, et de membres de la cour supérieure de justice que des citoyens* «connaissant les deux langues nationales». *Pour les juges, cette condition va même avant celle de la connaissance du droit.*

» De même, tous les employés fédéraux, tous ceux des bureaux de poste, les gardes-convois et les autres employés qui se trouvent en rapport avec le public, ne sont choisis que parmi les personnes qui parlent au moins l'allemand et le français. Tous les Suisses instruits connaissent l'allemand bien que dans la Suisse allemande même, on ne se serve jamais de la langue littéraire, mais toujours et partout d'un patois qui en diffère énormément et auquel les Suisses sont fort attachés. Les publications *officielles* de la confédération se font dans les *trois* langues et la correspondance dans la langue des intéressés.

» *Aux Chambres on parle indifféremment l'allemand, le français et même l'italien ;* un fonctionnaire traduit en français les propositions redigées en allemand et réciproquement.

» Dans l'armée, le principe est que *tout officier parle la langue de ceux qu'il est éventuellement appelé à commander :* le recrutement régional rend la chose plus facile. Mais presque tous les officiers parlent les deux langues au moins ; je n'ai rencontré aux manœuvres qu'une seule exception.

» D'ailleurs, cette connaissance des deux langues nationales est générale chez les Suisses instruits ; *à l'école primaire, on n'enseigne que la langue maternelle* et c'est d'autant plus nécesssaire que les patois en rendent l'étude aussi difficile que celle d'une langue étrangère. Mais dès l'école secondaire, on apprend la langue de ses confédérés hétéroglottes. Les maisons de commerce de Zurich exigent de leurs employés la connaissance de trois langues au moins et j'ai rencontré à table-d'hôte, dans cette ville si remarquable, une demi-douzaine de négociants qui parlaient très-couramment l'allemand, le français et l'italien.

» *Les Suisses ont donc pris la question par le bon bout et ils s'en trouvent bien ; ils participent ainsi à la fois et presque également aux trois civilisations qui les entourent.* **Nous sont-ils donc tellement supérieurs que là non plus nous ne puissions pas les imiter ? »**

FRANSCH-VLAANDEREN.

In het begin dezes jaars, verscheen in l'*Echo du Nord*, van **Rijsel**, navolgend artikeltje dat destijds door vele onzer Vlaamsche **tolken** werd vertaald en opgenomen :

« De Waalsche en Picardische letterkunde bestudeeren, opperbest : het is zeer goed onze oude *langue d'oïl* niet in volslagene vergetelheid te laten vallen.

» Maar dat is niet alles.

» Woonden wij te Rennes, in plaats van te Rijsel, wij zouden het heel rechtvaardig en verstandig vinden, als de Minister van Openbaar Onderwijs eenen leergang van *Berzonnec* inrichtte, om de herinnering te behouden van de aloude taal der Kelten, die nog gesproken wordt in Neder-Bretagne.

» Eveneens zouden wij in Vlaanderen (lees Fransch-Vlaanderen) volgaarne toejuichen voor het stichten van eenen leergang van VLAAMSCHE *letterkunde.*

» *Wij mogen niet vergeten, dat het* VLAAMSCH *heden nog de* GEBRUIKELIJKE TAAL *is in* HEEL VLAANDEREN *aan den zeekant ;* dat er eene geleerde maatschappij bestaat, die het *Vlaamsch Comiteit* heet, en dat *al de oude oorkonden, al de oude poëmas, al de volksliederen der Noorderlijke helft van het departement opgesteld zijn in de* VLAAMSCHE *taal.*

» Er is derhalve een letter- en geschiedkundig belang in gelegen, om de kennis dezer taal te onderhouden, ten minste onder de geleerden.

» Ter gelegenheid der instelling van eenen leergang van Waalsche en Picardische letterkunde, bij de Faculteit van Letteren te Rijsel, hebben wij uit de arrondissementen Hazebroek en Duinkerke vertoogschriften ten voordeele van het Vlaamsch ontvangen.

« *Wij denken dat die vragen rechtvaardig zijn* en volgaarne brengen wij die over aan de Academische overheid. »

Het is zeer te vreezen dat de Fransche academische overheid geen gehoor zal leenen aan de wenschen onzer taalbroeders in het Zuiden. Men oordeele slechts naar de volgende mededeeling dezer maand verschenen in het Brusselsch dagblad *Het Laatste Nieuws* :

« In den zetel van het belgisch kanton Roesbrugge-Haringe, dicht bij de grens, bestond voor eenige jaren eene tooneelmaatschappij « *De Troostverwachters* ». Zij gaven meermaals Vlaamsche vertooningen over de grens, te Hondschote, Rekspoede, St-Winoks-Bergen, enz. en behaalden altijd bijval. Doch zulks werd *op bevel van den prefect* verboden. Liefhebbers uit het stadje Hondschote vormden alsdan zelf eene vlaamsche tooneelmaatschappij, doch deze mocht niet spelen en werd niet erkend, altijd op bevel van den prefect !!...

Nog een derde feit is 't volgende : een onzer vrienden schreef lest naar den *maire* van Roobaais (Roubaix) om het adres te kennen van M. De Koeyere, voorzitter der tooneelmaatschappij *De Zeegbaere Herten*. Hoewel die vlaamsche maatschappij wel degelijk in Turkonje-Roobaais bestaat, kreeg onze vriend voor antwoord, dat aldaar geene *vlaamsche* ('t woord werd onderstreept) maatschappijen bestaan, die overigens *n'y seraient pas autorisées ni tolérées* (er noch erkend noch geduld zouden worden.)

Dit officiëel antwoord van den heer *maire* houden wij ter beschikking der franschgezinde confraters, die aan den taaldwang in Frankrijk zouden twijfelen. »

BERICHT. — Bij misslag werd de aanteekening omtrent W. Hofdijk gedrukt op blz. 144 van den *Taalstrijd*, in plaats van in de eigenlijke *Nd. Dicht- en Kunsthalle.*

Nr 8. Deel V. 1 November 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE GEMEENTEBESTUREN.

I. — Geel (*Antwerpen*). — Tijdens de laatste groote krijgsoefeningen, ontving het gemeentebestuur een in 't *Nederlandsch* gesteld telegram van den Staf wegens de inkwartiering van manschappen. Het gemeentebestuur antwoordde in 't *Fransch*.

II. — Kerniel (*Limburg*). — De burgerlijke stand wordt in het Fransch gehouden. Ten bewijze daarvan werden ons uit Limburg een paar gedrukte formulieren toegezonden :

Province de Limbourg. — Extrait des registres de l'Etat-Civil de la commune de Kerniel. Acte de naissance.

L'an mil huit cent. . . . . .

Pour extrait conforme, délivré sur papier libre pour indigence constatée. A. Kerniel, le. . . . . 188...

Le. . . . , officier de l'Etat-Civil.

Kerniel telde, op 31 December 1880 : **11** uitsluitend Fransch sprekende inw. ; **49** tweetaligen ; **404** uitsluitend Nederlandsch sprekenden.

De heer burgemeester de Fastré levert fransche bewijsschriften af van goed gedrag en zeden, en beantwoordt Nederlandsche brieven *met Fransche*.

III. Mechelen (*Antwerpen*). — Gedrukte formulieren :

a). *Ville de Malines.* — Le commissaire de police de la Ville de Malines, soussigné, certifie que. . . . exercant la profession de. . . . , né à. . . . .

b). *Ville de Malines.* — Extrait d'un acte de. . . . . inscrit au registre de l'Etat civil pour l'an. . . . . enz., enz.

Pour extrait conforme. . . . . Malines, le. . . . . .

L'échevin officier de l'Etat civil, ... chevalier de l'ordre de Léopold. (Fransche stempel : *Administration communale de Malines, Anvers;* latijnsche spreuk : *in fide constans.*

c). *Ville de Malines.* — Division de police judiciaire. Procès-verbal. Transmis à Monsieur . . . . Malines, le. . . . . 188. Pro justitia. L'an mil huit cent quatre vingt . . . , Nous . . . , commissaire de police judiciaire de la ville de Malines. . . . . (Fransche stempel.)

IV. — TIENEN (*Brabant*). — Gedrukte formulieren :

Royaume de Belgique. (fr. stempel). Province de Brabant.

—

ÉTAT CIVIL. VILLE DE TIRLEMONT.

Extrait d'un inscrit aux registres de l'Etat civil de cette ville pour l'an mil huit cent

L'an mil huit cent

Pour extrait conforme :
Délivré sur papier libre pour
. . . .

à Tirlemont, le 188 .

L'OFFICIER DE L'ETAT CIVIL.

TIRLEMONT.

Commissariat de Police. CERTIFICAT.

Le soussigné commissaire de police de la ville de Tirlemont, Officier du Ministère public près le Tribunal de Simple police du Canton,

Certifie

que la conduite et la moralité d nommé . . . . . .
. . . .

Tirlemont, le

LE COMMISSAIRE DE POLICE,

Fransche stempel.

ONZE TAAL IN DE PROVINCIE-BESTUREN.

De heer De Volder, Minister van Binnenlandsche zaken en Openbaar Onderwijs heeft dezer dagen eenen omzendbrief gestuurd aan de heeren Goeverneurs der Vlaamsche gewesten, waarbij hunne bijzondere aandacht nogmaals ingeroepen wordt op de noodzakelijke uitvoering der taalwet van 22 Mei 1878 in bestuurszaken. Bedoelde omzendbrief is nagenoeg opgesteld in den zin van dien ten jare 1884 onderteekend door den oud-Minister, Heer Victor Jacobs. Deze schreef een kruimig stuk, een krachtig bevel ; maar de heer Minister verliet kort nadien de Wetstraat ; de Waalsche hoogambtenaren ademden vrijer en de provinciale griffiers en afdeelingshoofden konden weer voortgaan met te beweren dat de wet van 1878 wel verplichtend is voor de « heeren » uit het Ministerie, doch volstrekt niet voor hen....

Zal nu den jongsten omzendbrief een beter lot beschoren zijn ?

Zij, die met de toestanden ietwat vertrouwd zijn, weten vooraf dat er niets te verwachten is van dergelijke ministerieële aanschrijvingen, en wel om de volgende redenen :

1° Het Ministerie, in zijne veelvuldige betrekkingen met de provinciale besturen en de Vlaamsche gemeenten, voert de bedoelde taalwet volstrekt niet uit.

2° De toepassing van elke andere wet, om het even op welk gebied, wordt bij middel van omzendbrieven uitgelegd of toegelicht; verkeerde opvattingen worden te recht gewezen; maar niets in dien zin werd beproefd voor de wet omtrent het gebruik onzer taal in bestuurszaken.

Geen omzendbrief bevat bepaalde onderrichtingen daaromtrent; klare en nadrukkelijke voorschriften, opgesteld met het oog op de inrichting, de belangrijkheid en de plichten van elken openbaren dienst, zagen nooit het licht. Tot heden dacht niemand daaraan, omdat wellicht al te veel personen er prijs op stelden dat er niet aan gedacht werd.

3° De bestendige Deputatiën geven tot nog toe den brui aan de taalwet.

4° De heer Minister schrijft altijd in het Fransch aan den heer Goeverneur om hem te verzoeken van dit of dat besluit kennis te willen geven aan deze of gene gemeente. Moet de Goeverneur die beslissing in het Nederlandsch vertalen? — Indien hij den heere Minister niet voor antwoord durft geven wat eenmaal de oud-Goeverneur Verhaeghe-De Naeyer, van Oost-Vlaanderen, ongestraft durfde schrijven aan eenen minister die hem eenen Nederlandschen brief had gestuurd « *veuillez m'écrire en français, car je ne dispose pas d'un bureau de traduction* » — dan zal hij eenvoudig de Fransche stukken aan den heer arrondissements-commissaris laten geworden. Ook deze zal geen tijd vinden om vertalingen te maken en het gemeentebestuur moet zich, ten slotte, maar weten uit den slag te trekken. Een minister heeft goed te herinneren dat de taalwet *moet nageleefd* worden, « aangezien de burgers niet de dienaars der ambtenaren, maar deze de dienaars van het volk zijn »; wel mogen de Vlamingen in de handen kletsen van vreugde bij het verschijnen van elken nieuwen ministeriëelen omzendbrief, de waarheid is dat honderd brieven van dien aard niets te beduiden hebben *in de practijk*, omdat

1° de heer Minister vergeet dat hij, als eerste hoogambtenaar, in deze zaak het voorbeeld dient te geven;

2° in zijne bevelen niet bepaalt dat de heer Goeverneur en zijne onderhoorigen, in dit geval op deze wijze, in een ander geval op gene wijze moeten handelen: met één woord, geene stellige voorschriften uitvaardigt die wij samenvatten in dezen hoofdzin: « Regelen in acht te nemen om de uitvoering der taalwet van 22 Mei 1878 eens en voor goed te verzekeren in de provinciën Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg, en in de arrondissementen Loven en Brussel. »

DE UITHANGBORDEN IN DE VLAAMSCHE GEWESTEN.

In Brussel en voorsteden nemen de Vlaamsche opschriften en uithangborden langzamerhand in aantal toe : wij telden er onlangs op den steenweg van Haacht en dien van Helmet 43. Een vijftal jaren geleden stonden er nauwelijks 10 à 15. Die verhouding wordt ook elders, wel is waar in mindere mate, in en rond de hoofdstad waargenomen.

De *Veldbloem* en de *Vlaamsche Studentenvereeniging*, met wijlen het blad *De oud-Nederlandsche Student*, hebben daartoe veel bijgedragen.

In Rusland en Pruisen, ook in Serviё zooals wij onlangs mededeelden, is een bevel, een norsch woord van hooger voldoende om al wat vreemd is op gevels of vensters der huizen als bij tooverslag uit te wisschen.

Voor zooveel *geluk* bedanken wij ; want de Vlamingen willen vrijheid : zij weten dat het goede, hetwelk zij langzamerhand zullen winnen op verbastering en zedelijke verdrukking, van langeren en stevigeren duur zal zijn dan hetgeen een Bismarck, een koning Milaan of een Czaar stichten kunnen met geweld.

Na de pogingen in Brussel en Kortrijk aangewend, wordt thans in Gent voor het vervlaamschen der uithangborden geieverd. Het Vlaamsche Grieven-Comiteit dier stad verspreidt er den volgenden oproep.

GENTSCHE BURGERS,

Het Vlaamsche Grievencomiteit van Gent neemt de eerbiedige vrijheid de aandacht zijner handeldrijvende stadgenooten in te roepen op het volgende :

Wie Gentenaar is en gehecht blijft aan het roemrijk verleden zijner vaderstad, moet voorzeker met treurigen blik de steeds toenemende verfransching van Gent aanzien. Overal, waar hij het oog wendt, zal hij, op zeer weinige uitzonderingen na, boven herbergen, koffie- en handelshuizen, magazijnen, enz., Fransche uithangborden en Fransche opschriften ontwaren. De vreemdelingen moeten inderdaad verwonderd opkijken, als zij eenen voet stellen in de oude hoofdstad van Vlaanderen. Zij dachten hier een volk aan te treffen met eigen taal, eigen zeden en eigen kunst; en zij vinden alles op Franschen leest geschoeid.

Bekent het met ons, Waarde Stadgenooten, is het niet wezenlijk betreurensweerdig zoo iets in 't harte van Vlaanderen te moeten bestatigen ? Wordt de Vlaamsche taal niet behandeld juist zooals zij niet bestond ? En nochtans zij wordt op Belgisch grondgebied door meer dan drie millioen monden gesproken. Is het ook niet waar, dat men de Vlamingen, in hun eigen land als vreemdelingen en de vreemdelingen alhier als inboorlingen aanziet ?

Zoo, ten minste, schijnen het toch die duizende Fransche opschriften aan te wijzen, welke men, de stad rond, op de gevels der huizen geschilderd ziet.

Wij weten het, bij velen onzer stadgenooten wordt zulks niet opzettelijk gedaan, neen. Zij stellen fransche opschriften op hunne huizen, alleenlijk omdat de buurman het ook zoo doet of omdat het hedendaags zoo de mode is. Doch hebben zij, vooraleer den schilder te gelasten die Fransche woorden op hunnen huisgevel te plaatsen, wel eens nagedacht hoe verkeerd zij handelen met die opschriften in het Fransch en niet in het Vlaamsch te doen schilderen? Hebben zij wel eens nagedacht hoe zij hierdoor hunne eigene neering benadeeligen? Wij denken het niet. Immers plaatst men opschriften boven zijnen winkel, omdat er niemand iets zou van verstaan? Voorzeker neen?

Gent telt 121,329 personen, die Nederlandsch spreken, waaronder er 101,191 zijn, die hoegenaamd geen Fransch kennen. Plaatst gij dus Fransche opschriften dan is uwe handelwijze zooveel als te zeggen: « Vlamingen moeten hier niet koopen! » Dit is voorzeker niemands inzicht; en wij denken dat de frankjes van de Vlamingen ten minste zoo welkom zijn als de Fransche kluiten.

Inziende de gegrondheid dezer opmerkingen nemen wij dus de vrijheid onze stadgenooten te verzoeken op hunne huisgevels aan de Vlaamsche taal de plaats te geven, die haar toekomt. Hun handel zal er bij winnen; wat meer is, zij zullen door die daad aan Gent, de hoofdstad van het Vlaamsche land, haar schoon Vlaamsch uitzicht van vroegere tijden teruggeven en alle rechtzinnige Vlamingen zullen hun hierover dank weten.

De personen, die soms moeite zouden hebben met het opstellen van een Vlaamsch opschrift, mogen zich tot het Vlaamsch Grievencomiteit wenden, Koornmarkt, 39, herberg *Het Damberd.*

Wij zullen er ons bereidwillig en volkomen kosteloos mede gelasten, enz.

ONZE TAAL IN GERECHTSZAKEN.

I. — *Handelsrechtbank*, *Gent.* — Eenige dagen geleden stond een Noord-Nederlander vóor deze rechtbank te recht, zonder de hulp van eenen advocaat. Daar hij geen Fransch kon, vroeg de Voorzitter, heer Ernst Peeters, dat M. Alf. Verbaere, advocaat van den eischer, Nederlandsch zou gelieven te spreken. Deze drukte zijne verlegenheid uit aangezien hij vreesde te veel « Gentsch » te gebruiken. De heer voorzitter bleef aandringen, M. Verbaere nam het woord en, alhoewel onvoorbereid, drukte hij zich uit, tot ieders verbazing, in sierlijk en keurig Nederlandsch. De zaak werd onmiddellijk afgehandeld.

Voorzitter Peeters en Mr. Verbaere ontvingen dien dag vele welgemeende gelukwenschen.

II. — *Handelsrechtbank*, *Antwerpen.* — De Voorzitter heer Naudts, bewerende geen Nederlandsch te verstaan, gedroeg zich dezer dagen jegens advocaat Pauwels die hem voor de rechtbank,

bij de regeling der rollen, in het Nederlandsch aansprak, op eene wijze die opschudding verwekt. De Voorzitter zou namelijk om voormelde reden, de zaak van M. Pauwels doen schrabben hebben. Verscheidene dagbladen zijn van meening dat een feit van dien aard van buitengewoon gewicht is en strijdig met het grondwettig beginsel der taalvrijheid; dat, mocht het gebeurde bij een nader onderzoek ten volle echt bevonden worden, doeltreffende maatregelen tegen zulke verregaande willekeur noodzakelijk zijn.

III. — *Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht in Vlaanderen.* — Onder dien titel verscheen kort na de omwenteling van 1830 een geleerd werk van J. B. Cannaert, oud-raadsheer bij het hoog Gerechtshof te Brussel, enz. De derde vermeerderde uitgave werd gedrukt te Gent, 1835, bij F. en S. Gyselynck.

Het *Volksbelang* vestigde in zijn nummer van 6 October de aandacht op eenige regelen van het *Voorbericht* welke luiden aldus:

« Daer het niet kan betwist worden, dat de tael van een volk allezins » het kenmerk oplevert van zyne zelfstandigheid; daer het zeker gaet, » dat in de geschiedenis van een volk, deszelfs ingeschapen aerd, zeden » en gewoonten zich meestal in zyne tael wedervinden; terwyl de ver» zameling, die wy in het licht geven, uitsluitelyk bescheiden en docu» menten bevat, in het *Vlaemsch* geschreven en volgens de originele » stukken afgedrukt, zoo zal men ons lichtelyk verschoonen, dat wy aen » die geenen, die mochten gewild hebben ons werk in het *Fransch* te » zien uitkomen, niet zyn te gemoet gekomen.

» Voor het overige zyn wy verre van te deelen in de minachting » welke hedendaegs door sommige vlamingen voor de tael hunner » voorvaderen wordt aen den dag gelegd, terwyl nogthans vreemde » schryvers aen hare waerde hulde doen. Walter Scott zegt ergens » (wy volgen de Fransche vertaling): *Le flamand n'est pas un jargon,* » *c'est une noble langue gothique que parlàient les guerriers qui* » *résistèrent aux Césars Romains, quand* d'autres peuples *courbaient* » *la tête sous leur joug.* Ook is die tael, naer ons inzien, noch steeds » de spraek van die manmoedige Gentenaren, van die oude krygsgezellen » der Arteveldes die besloten hadden den franschen koning krygsgevangen » te maken en hem naer Gend over te brengen, waer zy hem hunne » *tael* zouden hebben leeren spreken. (1)

(1) ...*Car je veuil et commande sur la teste, que nul ne prenne prisonnier si ce n'est le roy; mais le roy veuilje bien deporter* (*épargner*) *car c'est un enfes* (*enfant*). *On luy doit pardonner, il ne scet qu'il faict: il va ainsy qu'on le mene. Nous le menerons à Gand, apprendre à parler et à estre flamand; mais ducs, comtes et aultres gens d'armes, occiez tout*.,.. (Froissart. *ad ann.* 1482, *Chap.* 191. Batt. de Roosebeke.)

ONZE TAAL IN DEN HANDEL.

ANTWERPEN. — Zou het mogelijk zijn den aanzienlijke Antwerpschen handel te vervlaamschen ?

Verscheidene tolken uit de Scheldestad beantwoordden die vraag op bevestigende wijze.

Het *Recht* o. o. schreef op 14 October laatstleden :

» .... Onze Antwerpsche handel vervlaamscht zich snel en doet zijn Vlaamsch recht bij 's lands bestuur gelden.

» Deze daadzaak is zoo gewichtig en de gevolgen daarvan zoo onberekenbaar, dat het in gulden letteren in de geschiedenis van de Vlaamsche Beweging zal geboekt worden.

» Hoe is de handel tot dit besluit gekomen zal de lezer zich afvragen.

» Ziehier hoe de zaak zich voorgedaan heeft ;

» Men moet voor elk schip, dat aankomt of vertrekt, de verklaring afleggen welke goederen het heeft ingeladen. Is deze verklaring onnauwkeurig, dan loopt men niet alleen gevaar eene boet te betalen, maar ook tot gevangenisstraf te worden veroordeeld.

» Dit is bijzonder het geval, wanneer een schip suiker uitvoert ; dan moet de kapitein schriftelijk verklaren, welke hoeveelheid hij aan boord heeft, omdat de rechten daarop terugbetaald worden.

» Eenige weken geleden, had een Hollandsch kapitein een in 't Fransch geschreven stuk geteekend, meldende dat hij duizend zakken suiker geladen had; er was geen kilo aan boord en gelukkig werd de misslag op 't bureel in tijds ontdekt of de kapitein zou gerechtelijk vervolgd zijn geworden.

» Men vroeg hem waarom hij die verklaring had geteekend; zijn antwoord luidde « dat men hem een fransch stuk ter onderteekening had voorgelegd en hij niet eens had geweten wat het inhield, maar dat hij in 't vervolg niets anders meer zou teekenen dan hetgeen hij lezen en verstaan kon.

» Zijn reeder was gelukkiglijk een knap en kundig man, met doorzicht en bijzonder veel practischen geest, een echt vrijzinnig Vlaamsche burger.

» Hij besloot de kapiteins zijner schepen, aan voorgemeld gevaar niet meer bloot te stellen en, als echte bewoner der Scheldestad, de amerikaansche spreuk « *Self Help* » in practijk te brengen.

» Onmiddellijk vertaalde hij in het « Vlaamsch » al de stukken, benuttigd voor den Toldienst, en deed al zijne in- en uitklaringen van schepen, enz. in de moedertaal.

Hij maakte van zijn recht als Vlaamsch burger gebruik, vastbesloten het te handhaven.

Zoohaast het in den handel bekend was dat er Vlaamsche druksels bestonden voor den Toldienst, besloot een groot getal reeders, scheepsmakelaars, verzenders, enz. ook al de verklaringen voor dien dienst in het Vlaamsch te doen.

» Tusschen hen vond men niet alleen Belgische. maar ook Engelsche, Hollandsche en Duitsche firmas, waaronder de BIJZONDERSTE DER PLAATS, die niet gewoon zijn lichtzinnig te handelen en stellig op den ingetreden weg voortgaan.

» Eer drij maanden verloopen zijn, zullen de drie kwaart der verklaringen in het Vlaamsch verricht worden. »

ONZE TAAL IN HET ONDERWIJS.

Bijzondere Algemeene Vergadering van het Willems-Fonds, gehouden te Antwerpen (April 1888).

(VERVOLG).

Ziehier wat de oversten van 't leger, in hunne hooge bezorgdheid voor eene voor ons uitheemsche taal, bij het vorige uitgangsexamen gevoegd hebben :

Style : principes, figures et tropes.

Notions littéraires sur le genre narratif et descriptif et sur l'éloquence.

Rhétorique.

Zou men in plaats van de jongelingen te ondervragen over *hyperbole*, *syllepse*, *synecdoque*, *antonomase*, *litote*, *épiphonème*, *catachrèse*, *obsécration*, *optation* enz. enz , niet beter doen hun de kennis, geene oppervlakkige maar eene degelijke, te vragen van onze moedertaal ? (*Toejuichingen*).

Er zullen maatregels moeten genomen, alsook de noodige stappen gedaan worden om te eischen dat de candidaten voor de krijgsschool, die ingevolge de wet van '83, geschied- en aardrijkskunde in hunne moedertaal aangeleerd hebben, het recht bezitten deze twee vakken op het examen in het Nederlandsch te behandelen.

Ik leg, namens het comiteit der Antwerpsche studentenkringen, een voorstel daartoe op het bureel neer.

Keeren wij terug naar het Athenæum.

Een tiental leerlingen der 4de professioneele klas B besloten uitleggingen in onze taal te vragen aan den leeraar van wiskunde, doch het snibbig onthaal, dat een hunner te beurt viel, heeft hen allen afgeschrikt ! Een hoezee voor die moedige jongelingen !

4e professioneele klas A. — Hier ook is de strijd zeer hevig. Bijna dagelijks ontstaan er woordentwisten tusschen de leerlingen zoodat de klas in twee vijandige kampen verdeeld is. Eens dat de heer De Mont afwezig was, kwam een surveillant les geven. Hij begon in het Fransch, toen een Vlaamschgezinde riep : « In Vlaanderen Vlaamsch ! » De heer bloosde uit eerlijke schaamte en ging voort de Nederlandsche les in 't Nederlandsch te geven.

4e Latijnsche klas. — Daar is de strijd zeer, zeer hevig, tot zulk punt, dat er zelfs botsingen door ontstonden, welke niet van de poes waren !

In den eerste was het er een broeinest van franskiljonism. Verleden jaar hadden wij de 5de gezuiverd van alle gebroed, zoodat op het einde van 't jaar de klas bijna geheel Vlaamschgezind was. En nu vielen wij weer in een midden, nog erger dan het verloopen jaar. Wij sloegen moedig de hand aan het werk ; men streefde tegen. Wij hielden moedig stand ; in eene les van geschiedenis beleedigde men onze taal en onze beweging. Wij sprongen op en hebben de Vlaamsche beweging zoolang verdedigd, tot dat de heer Willemaers uitriep : « Vous avez

raison, mais il ne faut pas vous inquiéter de l'opinion de ces mauvais élèves. » Ja, opmerkelijk is het dat de grootste domkoppen, franskiljons zijn, de Vlaamschgezinden altijd aan het hoofd der klas staan. Ook merk ik aan dat de Vlaamsche secties meer prijzen hebben behaald dan de Fransche; een bewijs dat « de moedertaal het voertuig moet zijn van alle onderricht.» Er zijn acht leerlingen, die geschiedenis en aardrijkskunde in het Nederlandsch beantwoorden, 5 welke natuurkunde in de moedertaal aanleeren. Al krijgen wij het laatste vak zoowel als het eerste, uitsluitend in het Fransch, toch hebben wij den moed te toonen dat wij onzen grondbeginselen getrouw zijn. Met al onze redeneerkracht hebben wij bij alle franskiljons aangeklopt, hen uitgedaagd om met gezond verstand de Vlaamsche zaak met ons grondig te bespreken, en allen moesten bekennen, dat ze verheven was en rechtvaardig. Nu zijn ze bekeerd; de klas is gezuiverd; doch, waar het pas geeft, springen wij weer op en versmoren den laatsten genster van franschdolheid.

Zoodus, overal behalen wij de zegepraal! Nog eenige kleinigheden en het Antwerpsch athenæum is gansch hervormd; de laatste franskiljon overtuigd van de rechtvaardigheid onzer zaak, welke wij allen tot der dood zullen aankleven!

Ik weet het, wij zijn bekend, en als men ons kan knijpen, dan doet men het; gelukkig biedt de gelegenheid zich niet dikwijls aan. Indien ze ons *nu* straffen, omdat wij zoo openlijk den toestand onzer eigene school hier durven bespreken, dat zal ons niet afschrikken, want « lijden voor ons volk, dat zij ons een trots en een troost. » (*Toejuichingen.*)

De heer H. Arnouts (Antwerpen). In 1886 werd er op den Landdag te Brussel door den heer Bosiers verslag gegeven over den toestand van het onderwijs der jufferscholen met het oog op de uitvoering der wet van '83.

Toen reeds deed de verslaggever ons den erbarmlijken staat kennen, waarin die scholen verkeeren op Vlaamsch gebied. Aan het hoofd dier Fransche gestichten, want dat zijn geene Vlaamsche meer, stond te dien tijde dat der Leemstraat. Spreker deelde toen ook de echt jezuitische middeltjes mede in 't werk gesteld om van de ouders afkeurende verklaringen aangaande het Vlaamsch stelsel te bekomen. Met één woord, hij toonde ons waar en hoe de kanker woedde.

En nu dat er drie jaren verloopen zijn, gedurende welke de Vlaamsche bladen niet opgehouden hebben te vragen aan dat Fransch stelsel paal en perk te stellen, terwijl er langs den anderen kant bij invloedrijke Vlaamschgezinde raadsheeren persoonlijke stappen werden aangewend om de quæstie in den raad ter tafel te brengen, is nu de vraag: wat er veranderd is?

Het antwoord zult ge zelf wel kunnen geven, Mijne Heeren, wanneer ge de bijzonderheden zult gehoord hebben welke hier volgen.

De hoofdonderwijzeressen der scholen uit de Leem-, Roodeen Zwartezusterstraten kennen Vlaamsch, maar gebruiken die taal liefst niet, evenals de onderwijzeressen, die natuurlijk het voorbeeld hunner oversten volgen.

De leeraar voor de natuurlijke wetenschappen, waarvan de vakwoorden in het Nederlandsch ook moeten gegeven worden, *kent geen Vlaamsch.*

Eene der leeraressen uit de Roodestraat is niet alleenlijk eene Walin, welke onze taal niet kent, maar neemt tegenover het Vlaamsch soms eenen toon aan, die sterk beleedigend klinkt.

De geschiedenis en aardrijkskunde, dus twee vakken die deel zouden maken van het getal in het Nederlandsch te geven, worden in het Vlaamsch en in het Fransch aangeleerd, maar natuurlijk meer Fransch.

In het algemeen wordt onze taal niet alleenlijk stiefmoederlijk behandeld, maar het onderwijzend personeel zorgt er zelfs voor bij de leerlingen eenen zekeren afkeer voor haar te verwekken, en dit kan men maar al te goed bespeuren, bijzonder wanneer men de leerlingen de keuze laat tusschen Vlaamsche of Fransche prijsboeken. Allen schamen zich te bekennen dat ze liever een Nederlandsch boek verlangen. Dat staat immers niet voor de jonge juffrouwen.

Nog een bewijs hoe de leerlingen zelven over onze taal denken.

Een vriend, waarvan ik eenige inlichtingen verkregen heb, schrijft mij onder anderen dit : « de juffer, van wie ik deze inlichtingen bekomen heb, beweert dat men redelijk veel Vlaamsch begint te gebruiken. » Dat is in de Leemstraat. Waarlijk, ik geloof dat, indien ik moest beweren dat men, in de scholen van Luik redelijk veel Fransch begint te gebruiken, men mij voor zot zou houden.

Nog iets anders, dat gebeurt in de Zwarte Zusterstraat : onder de leerlingen spreekt het « gepeupel, » dat zijn die, welke van de gemeentescholen komen, alleen onze taal.

Ik heb hier een programma voor mij liggen der laatste prijsdeeling. Buiten een Vlaamsch lied, waarvan men zeker vergeten heeft de Fransche vertaling er nevens te zetten voor de autoriteiten en de ouders, is alles in de taal onzer zuiderburen. Het is immers niet noodig dat de niet Franschsprekende moeders weten in welk vak hunne kinderen uitmunten.

Dit is nog niet alles. Verder nog steekt onze dierbare schepen van onderwijs zijnen verfranschten arm uit. Het is nog niet genoeg dat men de jonge boomen vergiftigt, de kleine plantjes die er rond groeien, moeten ook aangetast worden.

Laatstleden zondag, het verslag van het Taalverbond lezend, moest ik onwillekeurig glimlachen bij deze woorden door den meestgeliefden der professors van het athenæum uitgesproken op eene der zittingen van die vereeniging. Na gewezen te hebben op de groote bruikbaarheid van de schatten der volkskunde in de Frœbel- en de lagere scholen, zegde de heer De Mont :

« Sprookjes, vertelsels, liedjes, rijmpjes, raadsels enz. zijn
» allemaal zooveel onverbasterde uitingen van den Nederland-
» schen volksgeest, en door ze in ons onderwijs te pas te brengen,
» zou het meer en meer nationaal worden. De folklore doet de
» opvoeders van beide geslachten krachtige en voortreffelijke
» middelen aan de hand ter ontwikkeling van hart en geest
» hunner kweekelingen. »

Onnoozelaars, die we zijn, gaat naar de betalende Frœbelscholen en hoort daar wat de kinderen zingen. Fransche liederen, niet waar? Ja de kleine kleuters, die nauwelijks nog in staat zijn het woord *moeder* behoorlijk uit te spreken, leert men Fransche liedjes, misschien om later met de rest *En revenant de la revue* te zingen.

Terwijl men in Duitschland, Engeland, Frankrijk en elk ander land alles in het werk stelt om van jongs af bij de kinderen het nationaal gevoel op te wekken, schijnt men het zich tot taak gesteld te hebben hunne taal te verguizen, alle vaderlandsliefde uit hun hart te rukken.

Mijne Heeren, wanneer ge dagelijks die moedwillige wetsverkrachting onophoudelijk ziet voortgaan en aangroeien, moet men dan niet bekennen dat het te ver gaat en daaraan een einde moet gesteld worden? Daarom bid ik het bureel nogmaals een der Vlaamschgezinde raadsheeren te verzoeken dien noodlottigen toestand in volle zitting den raad bloot te leggen en te eischen dat er perk en paal gesteld worde aan een stelsel, dat wel in Parijs misschien op zijne plaats is, maar niet in Antwerpen. (*Toejuichingen*).

De heer J. Van Beers (Antwerpen) acht zich verplicht te verklaren, dat de toestand der middelbare meisjesscholen van Antwerpen wel wat al te eenzijdig en te zwart is afgeschilderd.

Toen die scholen opgericht werden, gebeurde er nagenoeg alles uitsluitend in het Fransch. Doch sindsdien is die toestand merkelijk verbeterd. Voor jaren reeds was er voorgeschreven dat het aanvankelijk onderwijs in de moedertaal moest geschieden; en bij den aanvang van het huidige schooljaar werd er in ruime mate aan onze eischen voldoening gegeven. Inderdaad, de regel is thans dat, van zoodra de leerlingen het Fransch genoeg machtig zijn, al de vakken in de twee talen moeten onderwezen worden. Tevens moeten in de compositiën de vragen gedeeltelijk in 't Nederlandsch, gedeeltelijk in 't Fransch beantwoord worden.

Die voorschriften der stedelijke Regeering zijn, zonder uitzondering, verplichtend voor de beide middelbare jufferscholen. Indien hier en daar een lid van het onderwijzend personeel gevonden wordt, dat daaraan niet geheel en gansch volkomen kan, zal dit mettertijd stellig beteren. In elk geval de grondslagen, waarop het onderwijs in onze middelbare meisjesscholen is ingericht, zijn zoo goed als wij ze, bij den onwil der vele ouders en velerlei andere tegenkantingen, voor het oogenblik wenschen kunnen.

De heer J. J. Mulder, voorzitter van het Taalminnend Studentengenootschap *'t Zal wel gaan*, te Gent, herinnert de beide verzoekschriften in 1886 door dit genootschap aan den Academischen Raad gezonden :

4° Ter verkrijging van eenen *Nederlandschen leergang* van *rechtstaal*. Dit stuk werd — naar spreker ter oore kwam — door den Academischen Raad verzonden aan de faculteit der rechten: het keerde terug naar den Academischen Raad, met ongunstig advies en werd in de scheurmand geworpen.

2° Ter bekoming van *Nederlandsche tijdschriften* op het rek in de leeszaal der boekerij der hoogeschool. Men antwoordde dat er

geene plaats was. Nochtans werden kort nadien een paar Nederlandsche tijdschriften daar gelegd. Heden ligt er nog een : *De Economist*.

Nog vóor weinige dagen werd een verzoekschrift opgesteld, waarbij den heere Minister van Binnenlandsche Zaken en Onderwijs gevraagd werd bij de Normaalschool van Wetenschappen eenen *Nederlandschen leergang van plantenkunde* te voegen, voor de leerlingen, welke bij hun ingangs-examen zouden verklaren in 't Vlaamsche land te willen onderwijzen. De *Cercle des Normaliens* heeft, meen ik, in denzelfden zin, eenen wensch uitgedrukt.

Onlangs verscheen in het *Nederlandsch Museum* een artikel over de vervlaamsching van ons onderwijs, eindigende met verschillende voorstellen waaronder de volgende :

« Als voorloopige maatregel, inrichting van een Nederland-
» schen herhalings-leergang bij de Hoogere Normaalschool van
» Wetenschappen te Gent.

» Gedeeltelijke vervlaamsching van dezen na zekeren tijd, maar
» zoo gauw mogelijk. »

Herhalingen zijn wel goed, maar vooreerst *onvolledig*, ten tweede is het onmogelijk deze voor alle vakken in te stellen. Vlaamsche leergangen vooral hebben wij noodig, en die kunnen gemakkelijk ingesteld worden. Bij voorbeeld zij, die den cursus van plantenkunde volgen, hebben buiten dezen leergang de kruidkundige aardrijkskunde, de botanische palæographie, welke beiden in 't Fransch blijven.

Om te eindigen een woord over het nieuw wetsontwerp op het hooger onderwijs.

Zorgvuldig is hierin al wat betrekking op onze moedertaal heeft, verbannen of niet verplichtend gemaakt — wat overeen uitkomt.

De *leergang van geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* in de faculteit van wijsbegeerte en letteren is buiten het examen geplaatst. De opgegeven redenen hiervoor zijn vooral prachtig.

Op dat punt werd reeds gereclameerd door het Taalminnend Studentengenootschap op het einde van het afgeloopen studiejaar.

Ook de Academische Raad hield er zich mede onledig, en — wij zijn gelukkig hem hierover hulde te mogen brengen — bracht het voorstel uit, terzelfder tijd *voor alle leerlingen, de geschiedenis der Nederlandsche en der Fransche letterkunde verplichtend, als examenleergang aan te stellen* : voor de Vlamingen zou de Nederlandsche letterkunde in de moedertaal worden gegeven en meer uitgebreid zijn dan de in 't Fransch gedoceerde leergang voor de Walen.

In 't notariaat werd de practische proef, die in 't Nederlandsch mocht geschieden, en alleen kon vaststellen dat de candidaat onze taal machtig is, afgeschaft.

Daar nu toch de wet veranderd zal worden, zullen wij hier maar een paar wijzigingen voorstellen, die van 't grootste gewicht zijn en de twee faculteiten betreffen, waar nog niets ten voordeele van 't Nederlandsch ingevoerd is.

Zoowel in de faculteit van *geneeskunde* als in die der wetenschappen (en ook de daaraan toegevoegde normaalschool), is het hoogst noodig een leergang van technische uitdrukkingen te

hebben. Laat ons alleen op de medische faculteit wijzen, en deze vraag aan 't oordeel der vakmannen onderwerpen: stelt de geneesheer zijne verpleegden niet aan wezenlijke gevaren bloot als hij hunne taal niet of slechts ten deele verstaat, als hij niet met zekerheid inlichtingen kan vragen voor 't vaststellen der ziekten.

In 't algemeen mogen wij daar nog bijvoegen, dat het wenschelijk ware dat onze hoogescholen in nadere betrekking kwamen met de Noord-Nederlandsche, en dat onze studenten er zich op toelegden ook de Hollandsche wetenschappelijke boeken te bestudeeren, welker degelijkheid onbetwist is en die daarbij, in geene vreemde taal geschreven, gemakkelijker begrepen worden.

De heer Lod. De Veen (Brussel). Sedert eenigen tijd wordt er veel gesproken over de wetsontwerpen Coremans en De Vigne; veel wordt er voor gedaan en wij hebben allen aangedrongen om de behandeling hunner wetsontwerpen te bekomen.

Er is echter een ander punt, dat wij niet uit het oog mogen verliezen. Waar zal men de advocaten vinden om de wet naar behooren uit te voeren? Om die te hebben, zou noodzakelijk het hooger onderwijs op Vlaamschen voet moeten ingericht zijn.

Sedert twee jaren heeft de *Vlaamsche Vooruitstrevende Studentenkring* van Brussel aan den bestuurraad der hoogeschool aldaar de inrichting gevraagd van eenen Vlaamschen leergang van rechtstaal, doch bekwam geen antwoord. Eindelijk, nadat herhaalde stappen door den kring waren aangewend, antwoordde de heer professor Van der Kindere dat de bestuurraad zich met de zaak onledig hield.

De heer prof. Nijs werd zelfs gelast een verslag op te maken; maar tot heden zien wij niet de minste verandering.

Wij komen hier thans aan het Willems-Fonds vragen ons officiëel te ondersteunen om het bekomen niet alléén van eenen Vlaamschen leergang van *rechtstaal* maar van een *Vlaamschen leergang van rechtsstudie*, daar dit de eenige maatregel is om Vlaamsche advocaten te vormen.

Het is dus eene Vlaamsche faculteit die wij vragen. Is het onderwijs in de athenæa, zooals het ingericht is, wel in staat leerlingen te vormen bekwaam om Nederlandsche lessen aan de hoogeschool te volgen? Wij gelooven neen.

Er moet dus ook daar uitbreiding gegeven worden aan het onderwijs bij middel onzer taal; het zou daarom goed zijn te vragen dat in de Vlaamsche afdeelingen al de lessen in het Nederlandsch worden gegeven.

Ziet hier ten slotte wat de *Vlaamsche vooruitstrevende Studentenkring* van Brussel aan het Algemeen Bestuur van het *Willems-Fonds* verzoekt:

1° Aan den Bestuurraad van de Hoogeschool van Brussel te schrijven om te verzoeken eenen leergang van Vlaamsche rechtsstudie in te richten.

2° Eenen afzonderlijken brief te zenden aan de leeraars en leden van den Bestuurraad der Hoogeschool, die lid van het *Willems-Fonds* zijn. Tusschen die heeren bevinden zich: HH. Buls, Van der Kindere, André, Willems, Nijs, Tiberghien.

3° Eene wijziging aan de wet van 1883 vragen, of liever een bijvoegsel om te bekomen dat al de vakken, zoowel het Latijn en het Grieksch als de middeleeuwsche talen, de wetenschappen en geschiedenis, in de Vlaamsche afdeeling in het Vlaamsch zouden onderwezen worden. Dit om de leerlingen van de athenæa te bereiden de Vlaamsche leergangen op de hoogeschool met vrucht te volgen.

De heer Secretaris. De voorstellen van den heer De Veen zijn van veelvuldigen aard. Voor het hooger onderwijs vraagt hij de inrichting eener nieuwe, volledige Nederlandsche rechtskundige faculteit nevens de reeds bestaande; voor het middelbaar onderderwijs eene grondige verandering der taalwet van 1883, die we met zooveel moeite verkregen, en waarvan we tot heden slechts met moeite toepassing kunnen bekomen.

Wij mogen niet uit het oog verliezen dat wij door de wet van 1883 veel hebben verkregen : niet alleen worden aan het Nederlandsch taalonderwijs zooveel uren besteed als het Fransch, maar ook worden Engelsch en Duitsch en nog twee andere vakken in onze taal onderwezen, terwijl in al de andere vakken de wetenschappelijke termen in de twee talen moeten gegeven worden. Volgens de ministeriëele besluiten zijn de geschiedenis en de natuurlijke wetenschappen aangeduid om in 't Nederlandsch te worden gegeven.

Men weet welke tegenkanting de uitvoering der wet van 1883 heeft ontmoet. Wij hebben die tegenkanting grootendeels overwonnen, wij zullen ze volkomen overwinnen, doch zij bewijst dat, zoolang de wet, door eene geleidelijke toepassing, niet in de zeden en gewoonten is gedrongen, het niet alleen overbodig en nutteloos, maar zelfs gevaarlijk ware, eene wijziging er van te vragen.

Is overigens die wijziging noodzakelijk tot bereiking van het doel, dat wij beoogen? Wanneer jongelingen, gedurende 7 jaren hunne studiën onder het regiem der tegenwoordige wet zullen gedaan hebben, 't is te zeggen evenveel uren aan de studie hunner taal als aan die der Fransche zullen gewijd en de lessen van Duitsch en Engelsch, van geschiedenis en aardrijkskunde, en van natuurlijke wetenschappen in 't Nederlandsch zullen ontvangen hebben en daarbij de vaktermen der andere wetenschappen in beide talen aangeleerd, dan zullen ze wel in staat zijn om, met evenveel gemak in 't Nederlandsch als in 't Fransch, zich over alle vakken uit te drukken en later de opgedane kennis ook aan hunne medeburgers, die geen Fransch kennen, mede te deelen.

Wij moeten dus, eer wij eene wijziging aan die zoo moeilijk verkregen wet vragen, zien welke hare uitslagen zullen zijn, en wachten tot dat een nieuw geslacht leerlingen onder haar regiem gevormd zij.

Wat de rechtskundige faculteiten betreft, er dient opgemerkt te worden dat *'t Zal wel gaan* en de *Vlaamsche Conferentie der balie* van Gent en de studenten van Leuven en Brussel enkel de bijvoeging gevraagd hebben, bij de reeds bestaande leergangen, van eenen nieuwen cursus, waar de leerlingen practisch zouden geoefend worden in de bepleiting van rechtszaken in 't Nederlandsch. Het Algemeen Bestuur heeft zich dan ook

tot het Staatsbestuur gewend om dat te bekomen. Mij dunkt dat wij ons daarbij moeten bepalen. Het is, in de omstandigheden waarin wij verkeeren, volstrekt onmogelijk eene gansche faculteit op Nederlandsche grondslagen te bekomen. Vooreerst zou men daartoe noch de noodige geldmiddelen, noch het noodige personeel kunnen vinden; doch veronderstelt dat men daar in lukke, men moet ook het oog hebben op de leerlingen; zijn er wel studenten, hoe Vlaamschgezind ook, die in de tegenwoordige omstandigheden er zouden in toestemmen, uitsluitend Nederlandsche rechtsstudiën te doen?

Doch wanneer binnen 3, 4 jaar uit het athenæum leerlingen zullen komen, die hunne studiën onder de volledige toepassing der wet van 1883 hebben voleindigd, en dus het Nederlandsch geleerd hebben zooals 't behoort, wanneer zij dan ook de Fransche rechtstermen, die zij op de hoogeschool opdoen, ook in 't Nederlandsch machtig zullen zijn en gelegenheid gehad hebben om zich te oefenen in het pleiten in 't Nederlandsch, dan zullen zij wel bekwaam zijn, als advocaat of magistraat, de taalwet van 1873 uit te voeren. Ziet wat er in de Vlaamsche Conferentiën gebeurt: daar komen de Vlaamschgezinde advocaten opzettelijk bijeen om rechtsquæstiën in 't Nederlandsch te leeren bespreken; en 't is daar dat al die advocaten, welke zich nu toeleggen om eene eerlijke uitvoering der wet van '73 te bekomen, hunne vorming hebben ontvangen. Die uitslag zou nog beter verkregen worden, indien de studenten zich op dezelfde wijze onder de leiding van professors konden oefenen.

Het beoogde doel: vorming van rechtsgeleerden, die met gemak rechtsvragen in 't Nederlandsch kunnen bespreken, en voor wie de toepassing der wet van 1873 niet alleen in hare letter, maar ook in haren geest, geen bezwaar meer zal opleveren, dat doel zal door de inrichting bij de rechtsfaculteiten van eenen practischen leergang van Nederlandsche rechtstaal en bepleiting kunnen verkregen worden.

Laat ons dus blijven bij den wensch reeds op dit gebied door de Gentsche Conferentie, door de studenten en door het Algemeen Bestuur uitgedrukt.

De heer J. Van Beers. Er is, zooals men weet, door het Staatsbestuur besloten dat de inrichting van het middelbaar onderwijs, te beginnen met het a. s. schooljaar, grondige veranderingen zal ondergaan.

Het recht dat aan onze taal, volgens het nieuwe gouvernementsprogramma toegekend werd, moest bij deze verandering merkelijk ingekrompen worden. Het Algemeen Bestuur heeft daartegen protest aangeteekend en ik heb vernomen, dat zijn brief aan den Verbeteringsraad is medegedeeld. De heer prefekt van ons athenæum is dees jaar geroepen geworden om aan de zittingen van gemelden Raad deel te nemen. Nu eenige weken geleden sprak ik vertrouwelijk met hem over de verbeteringen, die aan het nieuwe programma zouden kunnen toegebracht worden; en hij heeft deze dan ook in den schoot van den Verbeteringsraad verdedigd en, voor een goed deel, tot wezenlijkheid zien maken. Ziet hier welke wijzigingen ten goede door den Verbeteringsraad worden voorgesteld:

In de *Latijnsche afdeeling* der Vlaamsche athenæa stelde het nieuwe staatsprogramma, voor het Fransch, een totaal van 27 uren, en voor het Nederlandsch van 25 voor.

Het voorstel van den Verbeteringsraad behoudt de uren voor het Fransch, en brengt die van het Nederlandsch insgelijks op 27.

In de *beroepsklassen* stelde het staatsprogramma voor het Fransch 46 uren, voor het Nederlandsch 27. De Verbeteringsraad wijzigt dit aldus : Fransch 41, Nederlandsch 29. — Daarbij krijgt het Duitsch, door het staatsprogramma in de zesde klas geschrabd, aldaar 2 uren, en wordt derhalve van 15 op 17 gebracht.

Ik druk den wensch uit dat het Staatsbestuur aan deze wijzigingen zijne goedkeuring moge hechten. Het onrecht dat ons werd aangedaan wordt grootendeels hersteld, ten eerste door eene vermeerdering der uren aan het Nederlandsch toegekend, en ten tweede door eene rationeeler verdeeling dier uren over de verschillende klassen, zoodat de hoogere humaniteitsklassen, die vroeger slecht 2 uren Nederlandsch hadden, volgens het nieuwe voorstel er 3 zullen bekomen.

De heer Paul Fredericq (Gent) voegt hier nog als inlichting bij dat, toen die zaak in den Verbeteringsraad werd besproken, een lid op het vernuftig denkbeeld kwam het gestoorde evenwicht te herstellen door dezen *truc* : de les van het teekenen zou opgenomen worden onder de vakken, welke in onze taal moeten onderwezen worden ; dit werd echter verworpen op voorstel van hoogleeraar Em. de Laveleye.

Geene sprekers zich meer aanbiedende, gaat de heer Voorzitter over tot het overzicht der besluiten, die nu aan de vergadering moeten onderworpen worden.

Eenige, zegt hij, werden door het Algemeen Bestuur gereed gemaakt, andere zijn gedurende de vergadering op het bureel neergelegd. Onder deze laatste zijn er sommige, waarvan de heer Secretaris reeds heeft doen verstaan dat wij er ons niet zouden moeten mede vereenigen. Het doel der wet van 1883 is te maken dat de leerlingen, die al de klassen van het athenæum hebben uitgedaan, in staat zijn zich met evenveel gemak over al de vakken, waarin zij onderwijs hebben genoten, te kunnen uitdrukken in 't Nederlandsch als 't Fransch. Indien wij dat doel willen, moeten wij slechts de eerlijke en stipte uitvoering der wet vragen.

Voor het hooger onderwijs zijn wij zoover nog niet gekomen, dat wij eene Vlaamsche hoogeschool of eene volledige Vlaamsche rechtsfaculteit kunnen vragen, maar wij moeten eischen dat degenen, die geroepen zijn om de wet van 1873 uit te voeren, daartoe in staat gesteld worden, door de inrichting van leergangen van Nederlandsche rechtstaal en bepleiting.

Wat de voorstellen der Antwerpsche studentenkringen betreffende het *Hooger Handelsinstituut* aangaat, moet ik verklaren dat ik niet genoegzaam ingelicht ben, en ik denk dat velen zich hier in hetzelfde geval zullen bevinden, om onmiddellijk een besluit te nemen. Ik zou dus willen vragen dat dit punt verzonden worde naar het Algemeen Bestuur en naar het Bestuur der Antwerpsche Afdeeling met last om er, na onderzoek, het noodige gevolg aan te geven.

De heer P. TACK zich daarmee voldaan verklarende, wordt door de vergadering in dien zin besloten.

Op de vraag van den Voorzitter of de vertegenwoordiger van den *Vlaamschen vooruitstrevenden Studentenkring* aandringt op het in stemmen leggen van de voorstellen van dien kring, antwoordt de heer LOD. DE VEEN ontkennend; hij vertrouwt dat het Algemeen Bestuur al de noodige stappen zal aanwenden tot het bekomen van eenen leergang van Nederlandsche bepleiting bij de verschillende hoogescholen, en namelijk daartoe de hulp zal inroepen van de leeraars en leden van den bestuurraad der Brusselsche hoogeschool, die deel maken van het Willems-Fonds.

De heer VOORZITTER antwoordt dat dit wel in de bedoelingen ligt van het Algemeen Bestuur.

De heer SECRETARIS leest nu de besluiten door dit Bestuur zelf voorbereid en voegt bij elk der punten, die er in aangeroerd worden, de noodige inlichtingen.

Zij worden in den volgenden vorm aangenomen :

De Algemeene Vergadering van het *Willems-Fonds*, in buitengewone zitting te Antwerpen op 15 April 1888 vereenigd, drukt den wensch uit:

1° Dat men niet, door bestuurlijke maatregelen, onrechtstreeks het aandeel verminder dat de wetgever van 15 Juni 1883, in de gestichten van middelbaar onderwijs der Vlaamsche gewesten, aan de Nederlandsche taal heeft toegekend; en namelijk, dat het nieuw programma voor de athenæa, 't welk met October 1888 in voege moet komen, derwijze veranderd worde dat

a) in de humaniora aan het onderwijs der Nederlandsche taal, evenals nu, een gelijk getal uren besteed worde als aan de Fransche taal ;

b) in de professioneele afdeeling de evenredige vermindering der lessen van Nederlandsche taal niet grooter zij dan die der lessen van Fransche taal;

c) eindelijk, de verhouding der lessen, waarbij de Nederlandsche taal tot voertuig dient van het onderwijs, niet verminderd worde;

2° Dat voortaan niemand tot het ambt van leeraar van geschiedenis en aardrijkskunde of van Duitsche of Engelsche taal in de athenæa der Vlaamsche gewesten toegelaten worde, die geen bewijs heeft geleverd van zijne bekwaamheid om die vakken bij middel de Nederlandsche taal te onderwijzen ; en namelijk dat

a) voor de leerlingen der Vlaamsche normale Afdeelingen van Geschiedenis en Germaansche talen bij de hoogeschool van Gent, de examens zoodanig ingericht worden dat het afleggen daarvan, zonder bijvoegelijke proef, voor zulk een bewijs kunne gelden ;

b) aan hen, welke de leergangen dier Afdeelingen niet gevolgd hebben, eene bijvoegelijke proef opgelegd worde, ernstiger dan die welke nu voorgeschreven is bij art. 5 van het koninklijk besluit van 23 April 1887, en van aard om volle zekerheid te geven omtrent hunne bekwaamheid om bij 't geven van onderwijs het Nederlandsch te gebruiken ;

3° Dat de normaalschool van wetenschappen bij de hoogeschool van Gent zoodanig ingericht worde, dat de leerlingen, welke later het ambt van leeraar in de wetenschappen, in de Vlaamsche

gewesten zullen bekleeden, in staat gesteld worden om de voorschriften der wet van 13 Juni 1883 en van den ministeriëelen omzendbrief van 6 Mei 1886 na te leven, 't is te zeggen in 't Nederlandsch de natuurlijke wetenschappen te onderwijzen, en de vaktermen der andere wetenschappen op te geven; alsook dat die leerlingen bij het examen het bewijs van die bekwaamheid leveren;

4° Dat de normale afdeeling bij de staatsmiddelbare meisjesschool te Brussel voorbehouden worde tot het vormen van regentessen voor de Vlaamsche gewesten, en heringericht op den voet der normaalschool voor regenten te Brugge;

5° Dat voor het examen van candidaat in wijsbegeerte en letteren, de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde gelijkgesteld blijve met die der Fransche letterkunde;

6° Dat er bij de verschillende rechtsfaculteiten van het land een practische leergang van Nederlandsche rechtstaal en bepleiting ingericht worde.

Bij het punt 1° (aandeel der Nederlandsche taal in het middelbaar onderwijs) geeft de heer Aug. Du Mont (Luik) in bedenking of wij niet zouden vragen in het nieuw programma juist hetzelfde getal uren voor die taal op te nemen als het nu in zwang zijnde. Hij beschouwt dit getal als een minimum, dat niet mag verminderd worden.

De heeren Voorzitter en Secretaris antwoorden dat het nieuw programma eene algemeene vermindering der lesuren invoert: dat het aandeel onzer taal in het onderwijs dus behouden blijft, wanneer die algemeene vermindering in gelijke mate verdeeld wordt tusschen de vakken, die in iedere taal gegeven worden. (*Algemeene toestemming*).

De heer Voorzitter stelt voor bij die verschillende besluiten nog te voegen en aan 't hoofd te plaatsen den algemeenen wensch dat de wet van 1883 overal volledig en stipt uitgevoerd worde. Wat we hier gehoord hebben, heeft ons de zekerheid gegeven dat dit op vele plaatsen reeds het geval is, maar tevens dat die uitvoering op andere plaatsen nog veel te wenschen overlaat, hetgeen niet mag geduld worden.

Er is ook gesproken van stedelijke onderwijsgestichten, die als middelbare scholen moeten beschouwd worden, doch waarop de wet van 1883 niet toepasselijk is, daar deze alleenlijk het onderwijs van den Staat betreft. Ik stel voor den wensch uit te brengen dat de steden, die zulke scholen bezitten, onder de benaming van *hooger instituut*, *lagere hoofdschool*, *betalende school*, enz., er het onderwijs ook op den grondslag der wet van 1883 zouden inrichten. Er zouden te dien einde door het Algemeen Bestuur en door de Afdeelingen bijzondere stappen bij de stedelijke regeeringen dienen aangewend te worden.

Die twee voorstellen worden evenals de eerste zes, bij toejuiching aangenomen.

De heer Fl. Van der Ven (Antwerpen). Den 11 Maart 1893 zullen wij eene heugelijke gebeurtenis vieren, nl. den honderdsten verjaardag der geboorte van onzen patroon J. F. Willems. De heer Max Rooses heeft het denkbeeld de wereld ingeworpen om te dier gelegenheid te Antwerpen een gedenkteeken op te richten ter eere

van den vader der Vlaamsche Beweging, en de Antwerpsche Afdeeling heeft besloten die gedachte uit te voeren, door het openen eener openbare inschrijving.

Zeker zal de stedelijke Regeering van Antwerpen ons in ruime mate daarin helpen. dat is onze innige overtuiging: maar wij rekenen niet minder op de Afdeelingen, op al de leden van het Willems-Fonds, op alle Vlamingen, om een monument te doen verrijzen dat waardig zij van den man, wiens aandenken wij willen vereeuwigen.

De vergadering bekrachtigt die woorden door hare toejuichingen, waarna de heer VOORZITTER de zitting geheven verklaart.

PRIJSDEELINGEN.

I. — Omtrent de Nederlandsche redevoeringen onlangs uitgesproken op de prijsdeelingen der Athenæa, herinnerde *De Brugsche Beiaard* eraan, dat de 1e Nederlandsche redevoering gehouden werd te Gent, door *J. F. J. Heremans* op 14 Augustus 1858; onderwerp: *De Vlaamsche Beweging.* In 1874 was het de beurt aan *Julius Sabbe* te Brugge; hij had als onderwerp gekozen de ontwikkeling van de gekende spreuk: *De Taal is gansch het volk.* In 1887, hield de heer *H. Coppé*, te Brugge, de gebruikelijke redevoering insgelijks in 't Nederlandsch. Onderwerp: *de Grootheid van onzen Vlaamschen stam in kunsten en letteren.*

II. — *Betalende Gemeentescholen. Gent.* — Het *Volksbelang* vestigt de aandacht op het volgende feit:

« In die scholen worden als belooningen aan de goede leerlingen van tijd tot tijd prentjes uitgedeeld, die te Parijs bij den uitgever *Ch. Delagrave*, 15, *rue Soufflot* zijn verschenen.

» Wij hebben een dier prentjes voor ons liggen. Het verbeeldt eene brug te Brugge (*Pont Saint-Jean à Bruges*) met den Halletoren in het verschiet.

» Op de keerzijde staat de toelichting, die aldus begint:

« La ville de Bruges, chef-lieu de la Flandre occidentale, est *une place* » *fortifiée* (!!!), qui possède des fabriques (?) de dentelles renommées et » de toiles, des raffineries, *des papeteries* (?), *une fonderie de cloches*(!?!).»

ONZE TAAL EN DE HOOGERE GEESTELIJKHEID

Veel opspraak verwekt in West-Vlaanderen en elders bij de vlaamschgezinde katholieken en de studeerende jeugd eene beslissing van den Bisschop van Brugge, waarbij een der kloekste strijders voor Vlaanderen's taal en recht, priester Hugo Verriest, uit zijn bestuurderschap van het bisschoppelijk collegie van Ieperen ontslagen en als pastoor gezonden werd naar het onbeduidende dorpje Waken. Naar gezegd wordt is die daad

van Mgr. Faict gericht tegen het Vlaamsch- en nationaalgezind ieveren van den man, die tevens een begaafd taalkundige en redenaar is. De Bisschop — het is genoegzaam bekend — *qui voit de très mauvais œil les tendances flamingantes de son clergé*, handelt dus met den heer Hugo Verriest zooals hij éenmaal gehandeld heeft met dien anderen begaafden dichter en geleerde, priester Guido Gezelle die — volgens de onlangs plechtig herdachte Albrecht Rodenbach — een leerling van Hugo Verriest — in zijne voorrede (bladz. XXII) van *Gudrun* getuigt: — « Schandelik van te midden het studentenvolk verbannen » wierd en eenige jaren lang vervolgd, tot dat eene openlike » vervolging onmogelik wierd, en men diensvolgens genoodzaakt » wierd ze onder den duim voort te zetten. »

ELDERS.

DUITSCHLAND.

De jonge keizer Willem II heeft zijne zegevaart over de Alpen volbracht en door de duizend monden der pers werd verkondigd dat hij nergens Fransch heeft gesproken. Op de plechtige gastmalen ten hove bediende zich koning Umberto II, voor de heildronken, van het Italiaansch; de keizer antwoordde in het Duitsch.

In Germanië wordt beweerd dat het gesprek tusschen den Paus en den Keizer ook in die laatste taal plaats had en wordt hoog opgeloopen met de bezorgdheid van Willem strekkende om de fransche *Fremdwörter* (1) uit de taal van Goëthe en Schiller te bannen.

II.

Sleeswijk-Holstein.

In de Deensche gedeelten dier gewesten, was het de gewoonte geworden op het graf van familieleden of vrienden, kronen en kransen neder te leggen, versierd met strikken of linten van de nationale kleuren van Denemarken.

Eenige dagen na het bezoek, dat keizer Willem II, op zijne terugreis uit Petersburg en Stokholm, aan den Deenschen koning,

(1) De invoering van « vreemdwoorden » in stede van *vreemde woorden* werd in N.-Nederland beproefd, doch te vergeefs ; dat woord komt niet overeen met ons Vlaamsch of Nederlandsch taaleigen.

te Kopenhagen, bracht, ging van Berlijn een bevel uit om een einde te stellen aan voormeld gebruik, dat voortaan streng zou gestraft worden.

Dat was wellicht het antwoord op de weinig vriendelijke ontvangst die den keizer bij zijne terugvaart uit Petersburg en Stokholm, in Denemarken's hoofdstad van wege de volksmenigte was te beurt gevallen.

III.

Elzas-Lotharingen.

I. — Op 30 September ll., werd de school vóor mechanische weverij en spinnerij van Mulhuizen gesloten, op voorstel van den bestuurraad die zich niet willen onderwerpen heeft aan de voorschriften der overheid van het Rijksland. Deze had bepaald dat de lessen, met 15 Mei ll., in het Duitsch en niet meer in het Fransch zouden gegeven worden. — De raad van beheer schorste de leergangen en sloot de school einde September.

Het is zeer wel mogelijk ; maar wij lazen het nieuws in geene Duitsche of andere dagbladen ; slechts in Fransche en dezer slaafsche naschrijvers de Fransch-Belgische.

II. — Aangezien het onderwijs der Fransche taal in de openbare scholen merkelijk verminderd was, hadden verscheidene bijzondere personen « Fransche leergangen » ingericht. De overheid van Neder-Elzas heeft daarop verbod gelegd en die leergangen opgeheven.

III. — *Figaro*, *Evénement*, *Justice* en andere Parijzer nieuwspapieren melden dat het den geneesheeren in Elzas-Lotharingen verboden werd voortaan hunne voorschriten op te stellen in het *Fransch*. In het Duitsch of in het Latijn, maar volstrekt niet meer in 't Fransch. — Wij weten niet of de heeren van Parijs waarheid spreken.

GROOT-HERTOGDOM LUXEMBURG.

Het Luxemburger-vraagstuk zou weldra weder kunnen geopend worden. Allerhande nieuwsjes en artikelen loopen reeds de Europeesche pers in en uit, brochuren zien het licht en een zeker welgekend deel der Duitsche pers « *souffle le chaud et le froid*. » 't Is altijd zóo dat het spel begint.

Zelfs in Oostenrijk — Hongarije schijnt men er belang bij te hebben een woord mede te spreken. De *Pesther Lhoyd* schreef in Mei ll.

» Wij gelooven niet dat er zelfs in Luxemburg sterk verzet zou opgaan tegen de inlijving van het G. H. bij het Duitsche Keizerrijk. Het Fransch vernis bestaat slechts oppervlakkig.

De *Indépendance Luxembourgeoise* antwoordde :

» Wij logenstraffen ten stelligste dat de Luxemburgers inlijving bij Duitschland wenschen. Altijd beschouwden en heden nog aanzien zij **die** inlijving als de grootste aller rampen. Op den dag dat **die** inlijving zou geschieden, zouden de eigendommen de helft hunner waarde verliezen en het sein gegeven worden tot eene uitwijking in massa. Ja, er is ten onzen eene Duitsche kolonie die een nieuwsblad bezit en haren invloed gebruikt om den Luxemburgers de pil der inlijving te vergulden ; maar hare werking blijft zonder vrucht buiten het gebied der stad Luxemburg, waar die kolonie in zeer groote mate is aangegroeid sedert 1874. Echter is daar de Duitsche invloed nog verre van overwegend te zijn, niettegenstaande de machtige middelen waarover de Duitschers beschikken. »

En op die wijze gaat het nu voort, vooral sedert de verzoening van den Duitschen Nassauwer — den vermoedelijken erfgenaam der Groot-Hertogelijke kroon — met keizer Willem II.

Wat er ook gebeuren moge, het is vast dat het stelsel van gelijkheid der landstalen in Luxemburg, (zie *Taalstrijd*, Deel III, bladz. 88) een einde neemt van en met den dag waarop de huidige Grootvorst het oog zal luiken.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

Bohemen.

Reeds vroeger teekenden wij aan dat de a. s. kroning van keizer Franz tot koning van Bohemen volstrekt niet tot de onmogelijkheden behoorde, niettegenstaande de tegenkanting van de Duitschers.

Terwijl de afgevaardigden van deze niet meer in den raad verschijnen en er de oud-Czekken, grootendeels grondbezitters of edelen, laten schermutselen met de Jonge Czekken die groote vaderlandsche volksvergaderingen (1) en betoogingen beleggen

(1) In eene dier laatste meetingen verscheen een spreker, wiens naam niet genoemd werd in de Weener bladen, en die wees op de taalwetten in België gestemd ten voordeele der Vlamingen, de meerderheid « de kern, de kracht van dat voorbeeldig land ». Volgens hem worden die wetten « *trouw* » uitgevoerd !... zonder eenige tegenkanting van wege de Walen !!... » Die spreker zal wellicht de brochuur gelezen hebben van Dr Adolph Fischhof, in 1885 te Weenen verschenen onder den titel « Die Sprachenrechte in dem Staaten gemischter Nationalität, nach den von Dr Adolph Fischhof gesammelten Daten und gemachten Andeutungen dar gestellt; (Manz'sche K. K. Hof-Verlags, und Universitäts-Buchhandlung. 1. Kohlmarkt, 7 ;) een werkje dat krielt van onnauwkeurigheden. De werkelijke, de *levende* taalstrijd in Europa mag niet altijd, ja zelden beschreven worden naar boeken of volgens inlichtingen geput aan enkele bronnen, maar volgens de opeenvolgende daadzaken ; en dan nog moet over deze het voor of tegen gehoord of gelezen, nagegaan en vergeleken, zooveel mogelijk aan of bijgehouden worden.

en aanhoudend veld winnen met het oog op de verlangde «autonomie. » Ten bewijze daarvan mogen aangevoerd worden, 1° de strenge maatregelen van politie genomen in de hoofdstad der Monarchie, tegen de vooraf gevreesde en vooraf verijdelde betoogingen der Duitschgezinde Oostenrijkers, bij de aankomst en tijdens het bezoek van keizer Willem II aan zijnen bondgenoot keizer Franz, te Weenen: 2° het nieuws van het blad *Extrapost* — 21 October ll. —waarbij aangekondigd wordt dat van hoogerhand bevel is gegeven tot regeling, volgens de oorkonden die in 's Rijks archief berusten, van de vroegere kroning des keizers tot koning van Bohemen. Als dat bewaarheid wordt is de nationale toekomst van Bohemen verzekerd; maar nu vinden de Duitschers bondgenooten tegen het ontwerp der Boheemsche « autonomie. » bij de Hongaren.

N. B. Te oordeelen naar de uitslagen der kiezing, die zooeven heeft plaats gehad, hebben de oud-Czekken zetels verloren en de Jonge Czekken eenige gewonnen; maar de Duitschgezinden zouden eene onverwachte zegepraal mogen vieren.

II.

Op de duizend malen herhaalde vraag der Vlamingen om de afstempeling van brieven en andere postverzendingen in België, bij middel van tweetalige stempels, te bekomen, werd altijd geantwoord « het is niet practisch, het is onmogelijk. (1)

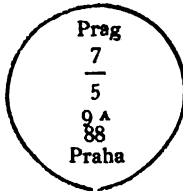

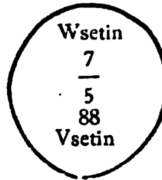
Taalwetten hebben eene groote beteekenis *hier en elders*; hoofdzaak is te weten, stellig te weten, of zij hier en *elders* nageleefd en *hoe* zij, in de practijk, uitgevoerd worden. Op dat gebied hoeven voorwaar, de jonge Czekken geene lessen te komen nemen in Vlaamsch-België. Zij klagen luid, maar werken hard. Dit is het beste; doch het doet ons leed, voor ons volk en voor onze beweging, dat er in menigen zin, wel te verstaan op taalgebied, een hemelsbreed verschil ligt tusschen hunne en onze toestanden. Waar zij, morgen wellicht, toe geraken, komen wij niet — en dan nog als er geene *buitengewone* verwikkelingen verrijzen — vooraleer ten allerminste het vierde eener eeuw verstreken is. Nog over 25 jaren scheen hun strijd zonder hoop. Bestaat er hoop voor ons de hoogere geestelijkheid en, al ware 't slechts voor een deel, de hoogere standen voor onzen nationalen Taalstrijd te winnen?... That is the question.

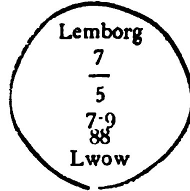
(1) Laat ons verhopen dat eerlang de tijd zal aanbreken dat die vraag niet meer dient gesteld te worden en *Gent*, *Antwerpen*, *Mechelen*, enz. zullen verlost zijn van het Fransche *Gand*, *Anvers*, *Malines*, enz. evenals *Liège*, *Huy*, *Namur*, etc., van het Nederlandsche *Luik*, *Hoei*, *Namen*, enz. — Die zienswijze vindt allengs meer en meer ingang in België. Zelfs de *Chronique*, van Brussel — wie had het ooit kunnen denken? — schreef in haar nummer van 18 September 1888 :

» **Géographie.** — Quand on examine une carte française de l'Europe, on fait des observations toutes naturelles, qui prouvent la force de certaines influences auxquelles nous, Belges, surtout, nous n'échappons jamais.

Hoe wordt daarmede gehandeld in de Oostenrijksche Monarchie? Het behaagde iemand, wien wij de vraag stelden, ons daarover eenige inlichtingen te verschaffen. Bij het geëerd schrijven waren een aantal briefomslagen gevoegd. Het zal voldoende zijn eenige stempels met de tweetalige benaming der plaatsen van afzending af te schrijvers.

Er zijn *elders* zoo bijzonder vele dingen mogelijk, als het er op aankomt het beste wat een volk heeft, zijne taal, te eerbiedigen; slechts in België kan of mag dat niet. (1) Wat hebben wij hooren lachen en schimpen met dien wensch der Vlamingen « stempel onze brieven af in de twee landstalen ». Wij herinneren ons dat verlangen ergens geuit of met andere vrienden voorgestaan te hebben in 1883: *Extravagance*! luidde het antwoord, en de Waalsche bende herhaalde in koor; *Extravagance! Les flamingants sont fous !*

» La manie universelle, en France, a été de franciser tous les noms de ville autant que possible. Lorsque les chauvins se sont arrêtés dans cette voie, c'est qu'ils se sont trouvés devant des obstacles insurmontables.

» Ainsi, ils écrivent Pavie, Mantoue, Modène, Venise, Milan, Turin, Rome, Naples, etc.; mais ils ont laissé subsister la Spezia, Bellinzona, Brescia, Aquila, Rimini, Faenza, Chioggia, etc., dont la francisation offrait des difficultés... De même, en Angleterre: de London ils ont fait Londres, de Edinborough, Edimbourg, mais ils ont respecté Manchester, Lichfield, Portsmouth, etc.; de même, chez nous, ils ont fait d'Antwerpen, Anvers; de Mechelen, Malines, etc., mais ils n'ont touché ni à Blankenberge, ni à Turnhout, ni à Wetteren, etc., etc.

Il eût été bien simple, cependant, de conserver aux noms de localités, importantes ou modestes, leur orthographe particulière: *cela eût peut-être empêché les flamingants de faire de Mons, Bergen, et de Liège, Luik; c'eût été une sottise de moins à leur actif.* (!!?)

(1) Wij zegden reeds in den *Taalstrijd* en herhalen hier dat de eentalige benaming der steden en gemeenten in Hongarije weldra een voltrokken feit zal zijn.. Gedurende eenige jaren, te beginnen met 1870-72, heeft men daar *voor sommige steden*, in al de stukken uitgaande van de Rijksbesturen, de dubbele benaming gebruikt, doch elk jaar of om de twee jaren, viel de eene of de andere Duitsche benaming weg. Op dit oogenblik, komen, op de officieele tweetalige lijsten, maar een tiental Hongaarsch-Duitsche benamingen meer voor.

Nr 9. Deel V. 1 December 1888.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

Zittijd 1888-1889.

SENAAT, (13 November).

Navermelde heeren Senatoren leggen den grondwettelijken eed in het Nederlandsch af:

Van Put, Van den Bemden, Graaf Legrelle, de Pret-Roose de Calesberg, (allen van Antwerpen). Lammens, Baron Bethune, (Kortrijk). Baron Surmont de Volsberghe, Baron van Ockerhout, Baron de Crombrugge, (Brugge). Baron De Coninck de Mercken (Veurne).

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

(14 November 1888.)

Navermelde heeren Volksvertegenwoordigers leggen den grondwettelijken eed af in het Nederlandsch: (1)

Stroobant, Mesens, burgemeester van Etterbeek, Nerinckx, burgemeester van Halle, Parmentier, Powis de Tenbossche (afgevaardigden van Brussel), Carbon (Oostende), Ronse en Declercq (Brugge), Schollaert (Leuven), V. Jacobs, Guyot, Osy, Coremans, De Laet, De Decker, De Winter, Meeus (afgevaardigden van Antwerpen).

Zitting van 20 *November.*

De heer A. VISART legt den grondwettelijken eed af in het Nederlandsch.

Wijziigngen aan de wet van* 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.

De hr voorzitter DE LANDSHEERE. Eerst gaan wij over tot de algemeene bespreking van het wetsvoorstel, dat den 4 Maart 1883 is ingediend door de heeren De Vigne, Lippens, De Wael, Buls en Van Wambeke.

---

(1) 't Is vijf en twintig jaar geleden dat de heer Jan De Laet (Antwerpen), de eerste na 1830, de woorden uitsprak: *Ik zweer de grondwet na te leven.*

De hr Coremans (Antwerpen). Meer dan vijf jaar geleden stelde de heer De Vigne met vier onzer medeleden, allen burgemeesters van groote steden, een ontwerp voor, waarbij degenen die processen-verbaal opmaken voortaan zouden verplicht zijn de taal te gebruiken der klagers, der betichten of der getuigen.

De achtbare heeren burgemeesters, mede-onderteekenaars van het voorstel De Vigne, hadden dagelijks kunnen vaststellen hoe de processen-verbaal werden opgemaakt en hoe de stellers, die zich van eene andere taal dan die der belanghebbenden bedienden, dezer verklaringen, die zij getrouw moesten neerschrijven, verminkten.

Het tot dan toe gevolgde stelsel had aanleiding gegeven tot erge misbruiken.

Menig vertaald proces-verbaal van polietieagenten of gendarmen was veeleer in « marollefransch » opgesteld dan in welke taal ook. Het wetsvoorstel van den heer De Vigne en zijne medeleden (4 Maart 1883) was redematig en billijk. Ook heeft de middenafdeeling der Kamer, die gelast was met het onderzoek van dat voorstel, eenparig die eerste bepaling omtrent de processen-verbaal aangenomen.

In eene tweede bepaling vroegen de voorstellers dat de beschuldiging vóor de rechtbanken insgelijks in de Nederlandsche taal zou gebeuren, wanneer verscheidene betichten, allen met de Nederlandsche taal vertrouwd in dezelfde vervolging zijn betrokken en dat een of verscheidene betichten zich voor hunne verdediging van het Nederlandsch bedienen.

Ziehier de beweeggronden van dat voorstel : Drie personen voor 't assisenhof van Oost-Vlaanderen vervolgd, spraken allen de Nederlandsche taal, maar twee hunner hadden, op aanraden van hunnen advocaat, de Fransche taal verkozen. De derde eischte dat zijn verdediger zich zou bedienen van de Nederlandsche taal.

Het was dus, voor het openbaar ministerie, een plicht Nederlandsch te spreken ten minste voor den derden beschuldigde ; maar het beweerde het recht te hebben ook tegen dezen laatste te requireeren in het Fransch ; het bekreunde zich niet om de wet van 1873 of om de vraag van den derden beschuldigde die het Nederlandsch had aangevraagd.

De zaak van het gebruik der Nederlandsche taal door het openbaar ministerie werd verzonden naar 't verbrekingshof en dit laatste, in zijn arrest van 28 October 1879, verklaarde zich in den zin der onvoorwaardelijke vrijheid van het openbaar ministerie. (1) Dat arrest heeft eene billijke ontroering verwekt, en tengevolge van dat feit stelde de heer De Vigne voor dat in dergelijk geval het requisitorium in 't Nederlandsch zou uitgesproken worden tegen den beschuldigde indien deze niets anders dan die taal spreekt.

De leden die het voorstel deden, schijnen niet gedacht te hebben aan 't arrondissement Brussel, waar men evenwel talrijke beschuldigden aantreft die niets dan Nederlandsch spreken of verstaan.

Brussel bezit eene gemengde bevolking ; daar meer dan elders, moeten de ambtenaren, die processen-verbaal opstellen, de twee landstalen machtig zijn en in staat zijn de Nederlandsche of Fransche verklaringen nauwkeurig te kunnen opnemen.

(1) Zaak *Paling en consoorten*. Vonnis van 28 October 1878. *Belgique judiciaire*, 1879 (bladz. 1715).

Die ambtenaren hebben groot ongelijk de getuigenissen, klachten, enz. zoo maar — soms heel slecht — te vertalen naar eigen goeddunken.

Dus doe ik het voorstel dat het wetsontwerp insgelijks toepasselijk zou zijn op het arrondissement Brussel.

De hr LE JEUNE, Minister van Justitie. 't Schijnt mij dat de algemeene beraadslaging niet alleen zou moeten gevoerd worden over het wetsontwerp van den heer De Vigne, maar ook over het tweede voorstel, namelijk datgene hetwelk den 7n Mei 1884 werd ingediend door den heer Coremans.

De hr COREMANS. Dat denk ik niet. 't Schijnt mij niet dat er nog verder dient beraadslaagd te worden over 't voorstel van den heer De Vigne. Men schijnt het er over eens te zijn....

Het voorstel De Vigne is immers eene vollediging der wet van 17 Augustus 1873, en het kan heel gemakkelijk in mijn ontwerp opgenomen worden. Inderdaad, indien ik bij mijn art. 1 de woorden voeg « de processen-verbaal » dan verdwijnen de eerste artikelen van het voorstel De Vigne; bij mijn art. 7 heb ik slechts eene bepaling te voegen, voor het overigens zeldzame geval, dat personen, die dezelfde taal verstaan, zich doen verdedigen de eene in het Fransch, de andere in het Nederlandsch.

De hr BEERNAERT, Minister van Financiën. Voorzeker is er maar eene enkele wet noodig.

De hr VOORZITTER. De twee wetsvoorstellen komen op hetzelfde neer.

De hr COREMANS. Verkiest de Kamer de twee voorstellen bijeen te voegen, daar heb ik niets tegen : dan zal 't voldoende zijn dat ik mijn wetsvoorstel eenigszins wijzige, opdat er dit van den heer De Vigne volkomen in opgenomen worde; doch twee algemeene besprekingen schijnen noodzakelijk.

De hr VOORZITTER. Is de Kamer het eens om de twee wetsontwerpen gezamenlijk te bespreken ? (*Toegestemd*).

De hr COREMANS. Ik meen de bepalingen van het ontwerp De Vigne genoegzaam toegelicht te hebben. Nu moet ik de redenen ontwikkelen van de bepalingen die ik heb voorgesteld met mijne achtbare vrienden de heeren Eug. de Kerchove, Delaet, Vandenpeerenboom en Van Wambeke.

't Grondbeginsel van die bepalingen is dat er in Vlaanderen recht zou gewezen worden in de Nederlandsche taal: *In Vlaanderen Vlaamsch !* Die beginselen werden uit het oog verloren, ofschoon zij in den oorspronkelijken tekst der wet van 1873 opgenomen zijn. Men wilde dat het openbaar ministerie de taal van den beschuldigde zou bezigen, en dat de verdediging vrij zou blijven om, mits toestemming van den betichte, de taal te gebruiken die zij verkiezen zou.

Maar bij de tweede stemming, liet de Kamer het openbaar ministerie toe dezelfde taal te bezigen als de verdediger.

Daaruit zou volgen dat de eerste de beste, dikwerf weinig achtbare persoon thans, en dat wel krachtens de wet, de macht bezit om de rechtspleging in de Vlaamsche gewesten te regelen. Hij mag zeggen : ik bekreun mij niet om hetgene de openbare aanklager tegen mij zal inbrengen. Het kan mij niet schelen wat gij, advocaat, ter mijner verdediging zult doen gelden.

Ik vind dat stelsel een onwaardig stelsel en kan het niet goedkeuren. Het is nergens in gebruik en verlaagt dikwijls onze crimineele rechtspleging tot eene wezenlijke comedie. Naar mijne meening, en volgens de gezonde rede, moet de beschuldigde weten wat hem ten laste wordt gelegd. Ik kan niet aannemen dat een openbaar ministerie uren lang mag uitvaren tegen eenen beschuldigde, zonder dat deze er iets van verstaat!

In de practijk raadde de advocaat zijnen cliënt aan eene Fransche pleitrede toe te laten, wat voor gevolg had dat de beschuldiging in 't Fransch gebeurde. Wat meer is, zekere rechtbanken des lands, onder andere die van Brussel, Leuven, Brugge, Tongeren, hielden geene rekening hoegenaamd met de wet van 1873, rakende de keus daarover aan de betichten gelaten! Zij lieten toe in 't Fransch te pleiten, zonder te eischen en zonder er akte van te nemen dat de beschuldigde toestemde! Ziedaar welken eerbied een gedeelte der Belgische magistratuur koestert voor 't werk van den wetgever! Uitgezonderd te Dendermonde, waar 66 t. h. der boetstraffelijke zaken in de Nederlandsche taal zijn gepleit, had de wet over 't algemeen weinig uitwerksel. Te Turnhout werden slechts 20 t. h. der zaken in 't Nederlandsch behandeld; te Veurne 10 t. h.; te Oudenaarde, 3 t. h.; te Hasselt en te Ieperen, slechts 1/2 t. h.! Aangezien de wet van 1873 als 't ware geene goede uitslagen opleverde, aangezien ze niet behoorlijk werd nageleefd, dienden er maatregelen genomen te worden opdat die wet geëerbiedigd worde door magistraten en advocaten. Namelijk moest men de vrije keuze, waarvan misbruik werd gemaakt, afschaffen: daarom stel ik voor dat beschuldiging en verdediging zouden gebeuren in de taal van den betichte.

Tegen dergelijke verplichting wordt opgekomen in een verzoekschrift van leden der Gentsche balie.

Die heeren verklaren dat voormelde verplichting in strijd is met de vrijheid van den advocaat, met zijne waardigheid, wat weet ik al! Dat zijn al te maal woorden, niets meer! — Volgens mij bewijst het bedoelde stuk dat de onderteekenaars hunne moedertaal niet kennen of ze verachten.

Diezelfde advocaten hebben op minder heftige wijze de eerste bepaling bestreden waarbij het openbaar ministerie verplicht is, zich in elk geval, te bedienen van de taal van den beschuldigde of betichte.

Inderdaad, het is bekend dat er nu in Vlaamsch-België — tenzij misschien bij het Hof van Beroep te Brussel — geene leden van het parket meer aangetroffen worden die de Nederlandsch taal niet machtig zijn. Ik weet dat velen zich inbeelden beter Fransch dan het Nederlandsch te kennen; 't kan zijn voor sommigen; maar is er toch zoo erg veel strijd van welsprekendheid noodig tusschen openbaar ministerie en advocaten? Om goed recht te plegen, zijn eenige volzinnen, uitgesproken in de taal die de beschuldigde verstaat, voldoende.

Als de advocaat pleiten zal in de taal van den beschuldigde, zullen wij hebben: een redematig gerecht verre verheven boven het huidige theatrale stelsel; zullen wij verlost zijn van dat uitzonderlijk, barbaarsch gerecht, dat nergens in voege is, zelfs niet in den Congo! (Men lacht). Gaan onze Belgische magistraten in Egypte de verbintenis niet aan om binnen een tijdsverloop van

drie jaren Arabisch te kennen! En zijn er hier in België, sedert de wet van 1873, magistraten die geen Nederlandsch kennen indien zij zich de moeite hebben getroost die taal aan te leeren?

Is men in elke nijverheid niet verplicht soms het gereedschap te vernieuwen?

De kennis der Nederlandsche taal is, in de Vlaamsche gewesten, meer noodzakelijk dan rechtskennis,

Bij de invoering der schoolwet van 1879 werden de onderwijzers verplicht zich op de hoogte te stellen van nieuwe vakken; zij hadden ze niet aangeleerd in de Normaalscholen; zij hebben zich aan 't werk gesteld, zonder te morren. En de advocaten en de magistraten in het Vlaamsche land zouden volstrekt niets willen doen, onder voorwendsel dat zij de Nederlandsche taal niet voldoende hebben aangeleerd in de school, om ietwat beter hunne moedertaal meester te worden en te spreken?

Ik zeg dat het hun plicht is die taal te kennen; zij hebben er zich kunnen op toeleggen sedert 1873.

Welnu, ik zeg dat het voor de magistraten een plicht is de Nederlandsche taal te leeren. In elk geval zullen ze sterker zijn met tien volzinnen *ad rem* in de taal van den beschuldigde, dàn met lange pleitredenen in eene taal die hij niet begrijpt.

Zelfs gebeurt het dat voor het assisenhof Vlaamsche gezwoornen geen Fransch kennen: En toch stapt men daarover heen!

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM (*Ath*). Die gezwoornen hebben zich maar te doen wraken.

De hr COREMANS. Ik schaf de vrije keus, aan de betichten gelaten, af, want zij is eigenlijk niet vrij. Men eischt dat de betichte aanwezig zij en, eens dat hij daar is, bekommert men zich niet meer om hem. Men requireert en pleit zonder dat hij er een enkel woord van verstaat! Is dat aan te nemen? De beschuldiging en de verdediging moeten gebeuren in de taal van den betichte. De andere bepalingen die wij voorstellen zijn van ondergeschikt belang. Ik zal mij in de discussie der artikelen dienaangaande verklaren.

Ik hoop dat de Kamer mijne amendenten zal aannemen. Zij zal dusdoende een rechtvaardig, nationaal en vaderlandsch werk verrichten. (Zeer wel! rechts.)

Minister LE JEUNE. Zekere waardeeringen van den heer Coremans mag ik niet zonder antwoord laten.

Men zou haast denken, als men hem hoort, dat de Vlaamsche betichten gevaar kunnen loopen slachtoffers te worden in het Vlaamsche land; het zou schijnen dat er eene wet noodig is om hen te verdedigen tegen de misbruiken, welke de magistraten te hunnen nadeele zouden begaan, en tegen het verraad hunner advocaten.

De hr COREMANS. Doorgaans is 't maar nalatigheid.

Minister LE JEUNE. Ik begrijp de nalatigheid niet van hem die Nederlandsch of Fransch wil spreken. Ik zeg dat, wanneer men zulke erstige dingen beweert als de achtbare voorgaande spreker, men hier andere bewijzen zou moeten aanvoeren dan die eener statistiek die zekere teleurstelling kan veroorzaken, maar niet van aard is om de eer der Belgische magistratuur en der Belgische balie te doen verdenken! (Links: Zeer wel!)

De hr HANSSENS (Luik), verslaggever. Wij staan tegenover twee wetsvoorstellen ; beiden gaan uit van Kamerleden, beide zijn in de afdeelingen onderzocht geworden. Ik ben verslaggever over een dier voorstellen, namelijk dit van den heer De Vigne ; maar het voorstel van den heer Coremans moet ik krachtdadig bestrijden. De heer minister van justitie heeft een kort antwoord gegeven op de beschuldigingen van den heer Coremans tegen de magistratuur en de advocaten. In eene Belgische Kamer heeft men nooit dergelijke taal gehoord. Moet men Nederlandsch kennen om onpartijdig te zijn ?

De hr COREMANS. Ja !

De hr HANSSENS. In dat geval zult gij niet vele Belgische magistraten vinden die onpartijdig zijn.

Twee wetsontwerpen liggen ter tafel : het ontwerp van den heer De Vigne dat uit de wet van 1873 voortvloeit, en het ontwerp van den heer Coremans, dat niets anders is dan eene nieuwe uitgave van zijn ontwerp van 1872, dat bijna eenparig door de Kamer afgestemd werd, nadat de heer De Landsheere, de toenmalige minister van justitie, het bestreden had.

Het is voorzeker wenschelijk dat beambten die proces-verbaal opmaken zulks kunnen doen in de taal van den aanklager, der getuigen of der betichten. Maar men heeft ondervonden dat dit stelsel in de practijk met moeilijkheden gepaard gaat.

Er kunnen groote bezwaren aan verbonden zijn, de vertaling der processen-verbaal aan die ambtenaars toe te laten.

Die bewijsstukken zijn rechtsgeldig zoolang het tegendeel niet bewezen wordt ; dus kan eene slechte vertaling ernstige gevolgen hebben. Nauwkeurige vertalingen zijn zeldzaam ; met reden zegt men : *traduttore tradttore :* de vertaler is maar al te dikwijls een verrader.

De heer De Vigne heeft dus voorgesteld dat alleen de processen-verbaal opgemaakt in de taal welke de betichte verstaat, rechtsgeldig zouden wezen. En dit voorstel is ten volle gewettigd.

Wat het arrondissement Brussel betreft, voor hetwelk de heer Coremans een amendement voorstelt, ik doe hem opmerken dat men dit arrondissement bij 't voorstel heeft gevoegd : De heer Coremans heeft dus ten onrechte een amendement daartoe ingediend.

Het wetsontwerp van den heer Coremans behelst de rechtspleging welke door het tweede deel van 't ontwerp van den heer De Vigne wordt geregeld.

In 1873 had men de vrijheid der verdediging niet durven beperken : de betichte mocht voor zijne verdediging deze of gene taal eischen ; alle rechten waren gevrijwaard.

De heer Coremens vergenoegt zich daarmêe niet meer ; hij wil het gebruik van 't Nederlandsch uitbreiden, zelfs op gevaar af de betichten te benadeelen.

Immers, volgens hem, moeten het openbaar ministerie en de verdediging, in Vlaanderen Nederlandsch spreken, welk ook het verlangen van den betichte weze.

Zou men niet moeten zeggen dat er hier Vlaamsche ikzucht in 't spel is, en dat de heer Coremans de verdediging der betichten, uitsluitelijk wil voorbehouden voor eene kleine kliek welke hij hier vertegenwoordigt, voor eenige enkele Vlaamsche advocaten ?

De hr COREMANS. Kliek!... Hoe kleingeestig!... gij vermindert de belangrijkheid van het debat.

De hr MEEUS (Antwerpen). Het geldt de bescherming van den Vlaamschen betichte.

De hr JACOBS. (Antwerpen). Het geldt een algemeen belang!

De hr HANSSENS. Ik ben het niet die de belangrijkheid van het debat verminder. Ik laat aan de Kamer de zorg over om te beslissen langs welke zijde hier partijdigheid of baatzucht heerscht. (Gerucht rechts).

Stellig is het, dat gij inbreuk wilt maken op den wil van den betichte....

De hr DELAET (Antwerpen). Is die wil thans vrij ?

De hr HANSSENS. De heer Delaet die schijnt vele advocaten geraadpleegd te hebben, vindt dat de betichten geen vrijen wil hebben. De heer Coremans is van 't zelfde gevoelen. Ik meen echter dat zij zich vergissen; volgens mij is het integendeel de heer Coremans die den vrijen wil van den betichte verlamt.

Hij eischt dat deze, wat hij ook zegge, in zekere gevallen in 't Nederlandsch verdedigd, dat hij overgeleverd worde aan de willekeur der correctionneele rechtbank....

De hr COREMANS. Gij hebt de ontwikkellingen van mijn voorstel slecht gelezen!

De hr HANSSENS. Ik heb zoo goed gelezen dat ik de betreurenswaardige, bijna smadelijke woorden, waartegen de achtbare Minister Le Jeune protest heeft aangeteekend, had onderlijnd. Onder voorwendsel van de Vlaamsche zaak te verdedigen, spoort men de rechterlijke macht aan om den wil en het recht van den betichte te miskennen. (Onderbreking).

De hr COREMANS. Nogmaals, gij hebt niet goed gelezen.

De hr HANSSENS. De Kamer zal beslissen tusschen U en mij; ik heb uwe denkbeelden juist vertolkt.

De hr COREMANS. Neen. Ik heb ook gezegd dat, indien hij *in 't Fransch*, fransche debatten aanvraagt....

De hr HANSSENS. Ziehier het artikel :

« Als een betichte, *die de Fransche taal kent*, vraagt dat die taal gebruikt worde, zal van dat oogenblik, de rechtspleging in het Fransch geschieden en het vonnis geveld worden in die taal. »

Welnu, de heer Coremans legt dat artikel uit in dien zin dat het waarlijk een misbruik is dat betichten verklaren in het Fransch te willen verdedigd worden....

De hr COREMANS. Stellig is het een misbruik.

De hr HANSSENS ....en het belang van het gerecht vergt dat daaraan een einde wordt gesteld.

Boven uw stelsel verkies ik artikel 2 der wet van 1873, dat den betichte het recht gaf vrijelijk zijn verdediger te kiezen.

De andere artikelen van het ontwerp des heeren Coremans regelen slechts punten van minder belang; maar art. 1 en 2, — de belangrijkste — zijn in strijd met de beginselen die men in 1873 gehuldigd heeft, en in de eerste plaats met de vrijheid van den betichte.

Zult gij den betichte beletten zijn vertrouwen te stellen in dezen of genen verdediger die in zijne taal niet zou kunnen pleiten? Vertrouwen dringt men niet op. Zeker kan niemand beter dan de betichte zelf over zijne belangen oordeelen en zijn wil moet men eerbiedigen wanneer hij den eenen of anderen verdediger gekozen heeft die pleiten zal in de taal welke hem bevalt.

Minister LEJEUNE. Artikel 1 van het ontwerp des heeren De Vigne moet volgens mij, aangenomen worden. Artikel 2 breidt de toepassing van den regel van artikel 1 tot het arrondissement Brussel uit. Die regel is te verklaren door het beginsel van de taal in verband met het grondgebied, of ook nog door dit beginsel dat geen proces-verbaal geldig zal zijn indien het in de taal van den betichte niet is opgemaakt.

In het arrondissement Brussel, dat tweetalig is, kan de uitbreiding van artikel 2 om redenen van territorialiteit logischer wijze niet worden toegepast, of anders zou het grondbeginsel algemeen moeten gemaakt worden.

Dus stel ik voor artikel 2 te doen luiden als volgt:

In alle processen-verbaal zullen de verklaringen, opgenomen door hen die deze stukken opmaken, geschreven worden in de taal waarin ze gedaan worden, zooniet zullen de processen-verbaal die er betrekking op hebben, in rechte ongeldig zijn.

Inderdaad, over 't algemeen zijn de processen-verbaal slechts een leiddraad voor het parket. Nochtans, in zekere bijzondere zaken zijn de processen-verbaal rechtsgeldig. Indien zij stoffelijke feiten of bekentenissen betreffen, schijnt het ongehoord dat dergelijke opgave gebeure in eene taal die de beschuldigde niet zou verstaan. Daarom doe ik 't voorstel den regel algemeen te maken, voor geheel België. Zij die deze meening niet deelen, zullen verstandig handelen de uitbreiding tot het arrondissement Brussel alleen, niet aan te nemen.

De hr BARA (Doornik). 't Kan ook gebeuren dat in zekere gedeelten des lands processen-verbaal in 't Duitsch worden opgesteld.

Minister LE JEUNE. Deze aanmerking sluit zich aan bij de zienswijze die ik daareven ontwikkelde.

Artikel 3 van 't voorstel des heeren De Vigne schijnt mij insgelijks aannemelijk. Het is rechtvaardig dat de beschuldiging verplicht zij zich van de Nederlandsche taal te bedienen, indien een of meer betichten in die taal worden verdedigd.

Het voorstel van den heer Coremans raakt aan zekere uiterst gewichtige punten: hij wil aan de Vlaamsche betichten het recht ontnemen om vrij hunne verdedigers te kiezen. Dit voorstel wordt door de regeering bestreden. Moet ik zeggen waarom? Men wil eigenlijk eene wettige voogdij in 't leven roepen ten voordeele van betichten die men zou beschouwen als in gevaar verkeerende tegenover onze magistratuur, onder de bescherming onzer balie! Dat was de oorzaak mijner verontwaardiging, toen ik daar straks den heer Coremans zijne denkbeelden hoorde ontwikkelen.

Niettemin hebben wij, om de laatste onrust der Vlamingen te doen ophouden, gedacht dat het noodig was in den vorm voldoening te geven aan de eischen waarop het door mij bestreden artikel gegrond is. Ik stel dus voor, § 1 van art. 2 te doen luiden als volgt:

« Indien de zaak in onderzoek ligt, dan zal de betichte het voorwerp van zijn verzoek aan den onderzoeksrechter mededeelen; deze zal er hem in zijn proces-verbaal akte van geven, met verzending voor den voorzitter der rechtbank. De voorzitter der rechtbank zal den betichte onmiddellijk vóor zich in zijn kabinet doen verschijnen, en zoo deze in zijnen eisch volhardt, dan zal in het proces-verbaal der verschijning melding daarvan worden gemaakt.

» Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt, of eene zaak die rechtstreeks ten verhoore gebracht ware, dan zou de betichte zijn verzoek wenden tot den voorzitter der rechtbank ter zitting zelf, en deze magistraat zou hem onmiddellijk voor zich doen verschijnen in de raadkamer. »

De bewering van zekere betichten, als zouden ze niet altijd de beteekenis kunnen begrijpen van hun verzoek om in 't Fransch gevonnist en verdedigd te worden, kan ernstig zijn. Daarom schenken wij hun eenen waarborg in den vorm waarop de vraag zal gedaan worden. Zoo zal niemand mogen beweren dat het gerecht wellicht niet alle wenschelijke waarborgen oplevert.

De hr Hanssens. Aan wie en op welk oogenblik moet die verklaring gedaan worden?

Minister Le Jeune. Aan den onderzoeksrechter in den loop van het onderzoek, of ter gerechtszitting aan den voorzitter, die den betichte voor de raadkamer zal doen verschijnen.

De hr Neujean (Luik). Zal de beschuldigde niet verplicht zijn zijne keus te doen gedurende het onderzoek? Zal hij daarmede kunnen wachten tot de zaak voor de rechtbank komt?

Minister Le Jeune. Zekerlijk!

In den nieuwen tekst heb ik eene hervorming voorzien, welke ik bestudeer en welke de verdediging in het onderzoek zou laten tusschenkomen. Naar luid van artikel 4 der wet van 1873, moet er, wanneer de rechtspleging *in lijfstraffelijke zaken* in 't Nederlandsch geschiedt, eene vertaling der processen-verbaal van de in het Fransch opgestelde verklaringen der getuigen en van de Fransche verslagen van deskundigen bij de stukken van het proces worden gevoegd. Die bepaling wil de heer Coremans uitbreiden. De regeering meent dat de eischen der wet zich tot lijfstraffelijke zaken moeten beperken. De heer Coremans vraagt de afschaffing van artikel 6 der wet van 1873. De regeering is van gevoelen dat het moet behouden worden, evenals artikel 8. Artikel 7, hetwelk 't geval bedoelt dat betichten, dezelfde taal niet verstaande, in eene zelfde zaak betrokken zijn, houdt, volgens de regeering, een rechtvaardig beginsel in, doch welks toepassing moet beperkt worden. Is 't zeker dat Waalsche betichten thans het voorrecht genieten in 't Vlaamsche land gevonnist te worden in het Fransch? Zoolang die betichten alleen vóor den rechter staan, levert het geen bezwaar op.

Maar indien de Waalsche beschuldigde medebeschuldigden heeft die de zelfde taal niet verstaan, dan is artikel 7 noodig.

Echter moet men er, volgens mij, deze paragraaf bijvoegen :

« Art. 7 § 2. Het gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal zal evenwel door het hof of de rechtbank kunnen opgelegd worden, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking

van den in de voorgaande paragraaf gestelden regel zouden billijken. Daarover zal uitspraak gedaan worden bij eene met redenen omkleede beslissing. »

Immers, men dient het overdrevene van eenen al te volstrekten regel te vermijden. Dus moet men iets aan het doorzicht van den magistraat overlaten en niet altijd den regel der meerderheid onverbiddelijk laten toepassen.

De rechtbank of het gerechtshof zal een met redenen gestaafd advies uitbrengen en aldus zullen wij allen schijn, alle voorwendsel tot grief wegnemen.

In artikel 10 van 't voorstel des heeren Coremans, wordt gezegd : « Voor het assisenhof en voor de correctionneele kamers, alsmede voor de rechtbanken van enkele politie te Brussel, zullen de Fransche en de Nederlandsche taal voor onderzoek en vonnis gebezigd worden volgens ieder geval vereischt. »

Zulk stelsel zou tot onmogelijke toestanden leiden : bij het Brusselsch beroepshof zou eene Vlaamsche kamer moeten gevoegd worden. Maar de magistraten verwisselen beurtelings van kamers, en van de 41 raadsheeren kómen er 16 uit arrondissementen waar men geen Nederlandsch hoeft te kennen !

Ik had bij mij zelven gezegd dat het misschien mogelijk ware den betichte naar het Vlaamsche land te laten verzenden : maar de toepassing zulker oplossing gaat met ernstige moeilijkheden gepaard. Wanneer men de hervorming der proceduur in strafzaken onderzoeken zal, dan wellicht zal 't oogenblik gunstig zijn om eene oplossing te zoeken. Al het overige van het voorstel des heeren Coremans is enkel het gevolg der bepalingen over welke ik de zienswijze der regeering heb medegedeeld.

De hr Coremans. Ik vraag dat de amendementen van den heer minister in druk worden uitgegeven. *(Bijtreding)*.

De hr Neujean. Ik vraag dat de beide voorstellen, die van 4 Maart 1883 en van 7 Mei 1884, insgelijks worden herdrukt. Voor de verslagen vraag ik 't zelfde. Velen onzer bezitten immers die stukken niet of niet meer. Dit gezegd zijnde, ga ik over tot den grond van het debat.

Niemand, uitgezonderd de afgevaardigden van Antwerpen misschien, is voornemens het voorstel van den heer Coremans te stemmen. De achtbare minister van justitie heeft het daareven in weinige woorden geschandvlekt. Dat voorstel zou tot niets minder strekken dan de Vlaamsche beschuldigden hun recht op verdediging te ontnemen.

De hr Coremans. Dat is maar scherts !

De hr Neujean. Ik heb hier een protest tegen dat wetsvoorstel, protest onderteekend door al de advocaten, stafhouders en gewezen stafhouders der balie van Gent.

Onder de onderteekenaars bevinden zich zelfs twee onzer medeleden, de heeren Van Cleemputte en Eeman. Wel is waar, werden hunne namen later geschrabt ! Ik zal tegen het wetsontwerp van den heer Coremans stemmen. Voor 't oogenblik vraag ik eenvoudig eene uitlegging over artikel 3, hetwelk 't openbaar ministerie verplicht in de Nederlandsche taal te requireeren, indien een of meer betichten, die allen Nederlandsch kennen, die taal bij hunne verdediging bezigen.

De hr BARA. Zoo luidt het voorstel van den heer De Vigne!

De hr COREMANS. Het openbaar ministerie zal tevens zijn requisitorium en in de Nederlandsche en in de Fransche taal mogen houden; zoo zal niemand nadeel lijden. Dat is reeds gebeurd in de practijk.

De hr NEUJEAN. 't Is wat ik wenschte te vernemen, want het artikel is duister. Volgens den tekst zou men het requisitorium in de Nederlandsche taal kunnen verplichtend maken, wanneer een enkele der betichten dat eischt, al waren zelfs al de anderen van een verschillend gevoelen. 't Ware onaannemelijk.

De hr HANSSENS. Er viel te kiezen: wanneer al de betichten Nederlandsch spreken, en dat een of meer hunner den wil te kennen geeft in het Nederlandsch geoordeeld te worden, dan heeft de middenafdeeling zich ten gunste der Nederlandsche taal verklaard. Doch ik verkies nog het amendement van den heer minister van justitie.

Minister LE JEUNE. Indien mijn amendement gestemd werd, dan zou artikel 3 van het voorstel des heeren De Vigne § 2 van artikel 7 des voorstels van den heer Coremans worden.

De taal welke die van iedereen is, zal de taal der openbare partij zijn.

De hr NEUJEAN. De teksten heb ik hier niet. Doch ik kan niet aannemen dat, wanneer al de betichten het Nederlandsch machtig zijn, het openbaar ministerie in die taal zal moeten requireeren. Dat neem ik niet aan om het argument hetwelk de heer minister daar straks heeft getrokken uit de vrijheid der verdediging.

Die betichten, althans een hunner, kunnen verkiezen door dezen of geenen advocaat in 't Fransch verdedigd te worden en zoo de voorkeur geven aan een requisitorium in 't Fransch.

Gelieft overigens op te merken dat twee of drie betichten, de voornaamsten, vertrouwen kunnen stellen in eenen Franschen verdediger, en hunne minder betrokken medebeschuldigden zouden ze berooven van 't recht om dien verdediger te kiezen. Dat mag onmogelijk gebeuren.

Minister LE JEUNE. Het debat wijkt af: te midden der algemeene beraadslaging vallen wij van artikel op artikel. Volgens mij ware 't beter dadelijk de artikelen te bespreken.

De hr VOORZITTER. Voorzeker neemt de bespreking der artikelen de plaats in van de algemeene beraadslaging. Het komt, dunkt mij, hieruit voort dat vele onzer medeleden de twee wetsontwerpen en de amendementen niet in hun bezit hebben. Dus ware 't nuttig, zooals men daareven gezegd heeft, die stukken te laten herdrukken en uitdeelen. 't Vervolg der beraadslaging zou tot morgen verschoven worden.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik vraag ook dat beide verslagen zouden herdrukt worden. Onmogelijk kunnen we op deze wijze voortgaan.

De hr VOORZITTER. Dat kan niet gedaan zijn tegen morgen.

Minister BEERNAERT Laat ons dan Zaterdag zitting houden in plaats van Vrijdag. (*Tegenspraak.*)

De hr WOESTE. De beraadslaging zou zeer goed morgen kunnen

voortgezet worden: tegen dien tijd zullen de amendementen gedrukt zijn. Daar het hier zeer eenvoudige bepalingen en een reeds sedert lang opgeworpen vraagstuk betreft, acht ik het echter onnoodig de wetsontwerpen en de verslagen te doen herdrukken.

De hr NEUJEAN. Dat men ten minste den tekst der ontwerpen en tevens de amendementen late herdrukken. (*Bijtreding.*)

De hr VOORZITTER. Dus zal de Kamer de amendementen en de twee ontwerpen opnieuw doen drukken! (*Aangenomen.*)

Zitting van 23 November 1888.

De hr BEGEREM (Gent). 't Is noodig het beginsel zelf der twee wetsontwerpen nog eens te onderzoeken. Drie vragen kunnen hier gesteld worden. Is 't rechtvaardig dat wanneer een betichte geen Nederlandsch kent, beschuldiging, verdediging en burgerlijke partij zich in de Nederlandsche taal uitdrukken?

In 1873 vroeg men zich af of die betichte deze of gene taal voor zijne verdediging zou mogen kiezen, en of de taal der beschuldiging volgens zijne keus zou moeten geregeld worden? Dat stelsel werd aangenomen en ik meen dat het gezond verstand het zoo wil.

Een derde stelsel, eindelijk, laat zoowel aan de beschuldiging als aan de verdediging volle vrijheid.

Eens die hoofdpunten opgelost, zal de oplossing der vraagstukken van toepassing die er uit voortvloeien, niet moeilijk zijn.

De hr COREMANS. Gisteren stuurde de achtbare minister van justitie mij 't verwijt toe dat ik de balie en de magistratuur heb aangerand: volgens hem zou ik gezegd hebben dat in sommige gevallen Vlaamsche beschuldigden slachtoffers zouden geweest zijn van rechterlijke misbruiken, waarvoor tegelijk de balie en de magistratuur zouden verantwoordelijk wezen.

Hij heeft mij ook verweten dat ik mijne beweringen gestaafd heb op teleurstellende, zelfs hatelijke statistieken. Maar die statistieken kunnen niet wederlegd worden. Want het is onloochenbaar dat voor al de Kamers der boetstraffelijke rechtbank van Brussel, voor die der rechtbanken te Leuven, Brugge en Tongeren de magistraten in zooverre te kort zijn gebleven aan den eerbied jegens de wet, dat zij vergaten aan de beschuldigden te vragen in welke taal zij wilden dat hunne zaak behandeld word! Tegenover dergelijke schennis der wet, heb ik wel recht om te klagen over die magistraten en de leden der balie die dat lieten gebeuren.

Werd ooit door de balie in die steden, protest aangeteekend tegen die wetsovertreding, gepleegd door den magistraat? Toon ons, Heer Minister, de protesten dier baliën! Neen! neen! magistraat en advocaat waren het eens om de wet van 17 Augustus 1873 eene doode letter te doen blijven en om maar altijd voort de beschuldiging, de verdediging en de veroordeeling te laten geschieden in eene vreemde taal. Ik houd dus staan wat ik gisteren tegen de magistratuur en de balie heb gezegd; zij zijn de daders en de medeplichtigen in den onwettelijken en schandaligen toestand, die sedert 1873, niettegenstaande de wet en tegen de wet, werd gehandhaafd.

De achtbare minister stelt eenige nieuwe waarborgen voor ten

behoeve der verdediging van den beschuldigde. Vóor dat de debatten aanvangen, zal deze moeten verklaren in welke taal hij verlangt dat de zaak behandeld worde. Al te dikwijls beginnen tegenwoordig de debatten in 't Fransch en eerst als zij aangevangen zijn, vraagt de voorzitter aan den beschuldigde of hij toestemt dat de zaak in 't Fransch voortgezet worde. De beschuldigde antwoordt daarop meesttijds bevestigend zonder de beteekenis van de vraag en van zijn antwoord te begrijpen.

Met het stelsel van den heer minister zal dit misschien een weinig veranderen. 't Zal van den beschuldigde afhangen of de Nederlandsche dan wel de Fransche taal zal gebruikt worden. Als de beschuldigde in de raadskamer geroepen is, zal de voorzitter hem ongetwijfeld uitleggen welke de gevolgen dier beslissing zijn; hij zal den beschuldigde doen verstaan dat hij, met het Fransch aan te vragen, niets zal verstaan van het voor of tegen dat beschuldiger en verdediger zullen aanvoeren, dat hij de dwalingen of de weglatingen enz. van den advocaat niet zal kunnen herstellen.

Zeker verdienen die nieuwe waarborgen de voorkeur op het kort en bondig stelsel der wet van 1873. Nochtans denk ik niet dat ze voldoende zijn.

De ondervinding heeft ons geleerd dat men niet rekenen moet op de magistratuur of op de balie, voor de eerlijke uitvoering eener Vlaamsche wet. Er moeten uitdrukkelijke voorschriften komen met ernstige bekrachtiging, b. v. met verklaring van ongeldigheid der geheele rechtspleging in geval van overtreding der wet; anders zullen wij nooit deugdelijk werk verkrijgen. De nieuwe waarborgen zullen ontdoken worden op dezelfde wijze als de eerste en de toestand zal niet beteren. Waarom niet uitdrukkelijk voorschrijven dat de verdediging, in het Vlaamsche land, in het Nederlandsch moet geschieden als de beschuldigde het Fransch niet machtig is?

Indien de heer minister het voorbeeld van andere beschaafde of zelfs minder beschaafde of onderjukte landen kon aanhalen, men zou er vrede mee kunnen hebben; doch dat kan hij niet. Overal wordt het recht gewezen in de taal van den betichte.

Onze Vlaamsche voorvaderen werden geoordeeld in de Nederlandsche taal, in Vlaanderen, Brabant en zelfs in het prinsbisdom Luik, waar de taalquæstie volledig en behoorlijk was opgelost niet alleen in rechts-, maar tevens in krijgszaken.

Waarom ons een ongeoorloofd, onrechtvaardig, tirannisch regiem opleggen waarvan onze vaderen nooit gewild hebben en dat geen volk ter wereld ondergaat?

Is het om eenige dozijnen hoofdige of kwaadwillige magistraten of advocaten te believen? Ik zeg kwaadwillige; want al die heeren zijn geboren Vlamingen en kennen Nederlandsch. Volgens uw stelsel moeten zij die taal gebruiken als de beschuldigde het wil; waarom ook niet als de wet het wil?

We behoeven geene voldoening te geven aan magistraten en advocaten die zich in hunne moedertaal niet gemakkelijk uitdrukken: 't is een ikzuchtig stelsel, dat het recht niet heeft te zegepralen!

Dus kan ik mij met het stelsel van den achtbaren minister niet vereenigen.

In 1873 heeft men in deze kamer eene meerderheid gevonden om

te zeggen dat het rechterlijk onderzoek in de taal van den betichte gebeuren moet. Ongetwijfeld zullen wij ook heden eene meerderheid vinden om hetzelfde te bepalen.

In 't Vlaamsche land zijn er geene 5 t. h. buitenlieden die Fransch verstaan ; slechts rijke menschen zijn daar verfranscht. De taal van *Reinaart de Vos* is nog immer de taal van het Vlaamsche land.

Indien men het tegenovergestelde deed van wat wij voorstellen dan zou men willekeurig en onredematig handelen.

Gisteren zegde de heer Hanssens dat mijn voorstel slechts de herhaling was van hetgene in 1873 verworpen werd. Hij vergist zich.

In 1873 liet ik de verdediging buiten de regeling die ik thans voorstel. Ik had toen gevraagd dat de beschuldiging gebeuren zou in de taal van den betichte, en de Kamer nam die wetsbepaling bij de eerste stemming aan. Wel is waar, kwam zij er bij de tweede stemming op terug en liet de vrije keuze aan den beschuldigde.

Ik neem niet aan dat het gerecht zou mogen afhangen van de willekeur van den eerste den beste die zou verklaren dat hetgene er op 't punt is in de rechtbank te gebeuren hem onverschilig is en dat men hem mag beschuldigen in eene taal waar hij niets van begrijpt : rechtspleging is eene zaak van openbare orde, en het strijdt met de gezonde rede dat men dergelijke macht late aan den eerste den beste.

Ongetwijfeld vraag ik wat meer dan vroeger ; maar dat is begrijpelijk na vijftien jaren strijd en vooruitgang.

Indien de Vlaamsche advocaten zich een weining moeite wilde geven, hoe gemakkelijk zou het hun niet zijn in 't Nederlandsch te pleiten! Immers, zij zijn niet volkomen onbekend met hunne moedertaal en dat is ook 't geval met den openbaren aanklager! 't Parket kent Nederlansch : dat het zich dus van die taal bediene !

Het tegenwoordige stelsel leidt tot ongerijmde gevolgen, aangezien het daarbij mogelijk is dat degene die meest belang bij de zaak heeft, niets verstaat van de debatten.

Ik meen over dat punt genoeg gezegd te hebben in de algemeene beraadslaging, mij voorbehoudende te antwoorden, bij de bespreking der artikelen, op de aanmerkingen die mijne achtbare medeleden zouden kunnen maken.

— De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Bespreking der Artikelen.

De hr Voorzitter. Ik stel voor de bespreking te beginnen met de artikelen van het ontwerp van den heer De Vigne, minstens de 2 eerste.

De hr de Kerchove de Denterghem. Ware het niet eenvoudiger den tekst der gewijzigde wet onmiddellijk te nemen.

De hr Voorzitter. Het voorstel De Vigne bevat nieuwe bepalingen omtrent de voorbereidende rechtspleging.

De hr J. Warnant. Waarom de wet van 1873 niet genomen en daarin gevoegd de wijzigingen van den heer De Vigne en van de heeren Coremans en consorten ?

De hr Voorzitter. Het ontwerp De Vigne regelt gevallen die buiten de wet van 1873 vallen.

De hr BARA. Verschooning !

De hr VOORZITTER. De hr De Vigne handelt over de processen-verbaal.

De hr BARA. En over andere zaken, in art. 3.

De hr J. Warnant. Art.3 van het ontwerp De Vigne en art. 7 van den heer Coremans handelen nagenoeg over dezelfde zaak.

De hr COREMANS. Het is wel verstaan dat de twee ontwerpen er slechts een zullen vormen en slechts éene wet uit onze besprekingen zal voortspruiten.

De hr VOORZITTER. Wij bespreken dus eerst en vooral art. 1 en art. 2 van het ontwerp De Vigne. Daarna zullen wij zien hoe wij zullen handelen.

Art. 1 voorstel van den heer De Vigne :

« In de provinciën Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg alsook in het rechterlijk arrondissement Loven, zullen de beambten der rechterlijke politie en alle lieden die bevoegd zijn om in strafzaken proces-verbaal op te maken, hunne processen-verbaal in 't Nederlandsch opmaken.

» Nochtans, indien er aanklagers, getuigen of betichten zijn die zich van de Fransche taal bedienen om hunne verklaringen te doen, dan zal daarvan in 't proces-verbaal melding worden gemaakt en zullen die verklaringen worden aangeteekend in het Fransch. »

De hr VOORZITTER. De heer Colaert stelt bij amendement voor achter de woorden « West-Vlaanderen, enz. » bij te voegen : « uitgenomen in de Waalsche gemeenten. »

De hr COLAERT. Ik kan niet aannemen dat men in de Waalsche gemeenten van West-Vlaanderen processen-verbaal zou opmaken in 't Nederlandsch. Te Waasten, Komen, Ploegsteert, in de kantons Moescroen en Meenen, vindt men een aantal burgers die de Vlaamsche taal niet kennen.

De hr PATERNOSTER. Er zijn er insgelijks in Oost-Vlaanderen.

De hr HANSSENS. En in Limburg !

De hr COLAERT. Men zou mijn amendement kunnen wijzigen en in 't algemeen eene uitzondering maken voor de Waalsche gemeenten der arrondissementen waarvan in artikel 1 gesproken wordt.

Ik denk niet dat mijn voorstel ernstig kan bestreden worden ; het betreft vooral de processen-verbaal door bosch- en veldwachters opgemaakt.

Minister LE JEUNE. Ik meen niet dat het toegelaten zij in den tekst eener wet te spreken van Waalsche of Vlaamsche gemeenten ! Wie zal ons uitleggen wat dat juist beteekent, wat wel bepaald eene Vlaamsche of eene Waalsche gemeente is ?

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik verheug mij over deze opmerking. Ik wilde ze zelf doen. Het wetsontwerp maakt een, volgens mij betreurenswaardig onderscheid tusschen zekere deelen des lands die Vlaamsche gewesten genoemd worden, en zekere andere deelen. Daar zie ik een gevaar in.

De hr JACOBS. 't Staat reeds in de wet van 1873.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Al bestaat dit bezwaar sedert 1873, het bestaat niettemin. Ik vind er 't bewijs van in het amendement van den heer Colaert.

Het rechtvaardig beginsel is het beginsel uitgebreid tot het arrondissement Brussel : 't is het beginsel hetwelk tot het gansche land moet worden uitgebreid. 't Is immers niet mogelijk België in een aantal onderdeelen te verbrokkelen. Ik zou eindelijk ook willen weten of men alle beteugelende rechtbanken, de krijgsraden bij voorbeeld, begrijpt onder deze woorden van het wetsontwerp: « in strafzaken » ?

Minister Le Jeune. De Kamer heeft daarover beslist in 1873.

De hr de Kerchove de Denterghem. Ik weet het; maar tijdens de bespreking van 1873 is de vraag niet opgelost. Destijds heeft de heer V. Jacobs het voornemen te kennen gegeven dat hij een volledigend voorstel wilde indienen.

De hr Jacobs. Ik heb dat niet gezegd; ik heb eenvoudig mijne medewerking aangeboden aan den heer Orts.

De hr de Kerchove de Denterghem. Hoe het zij, deze wet zal op uitdrukkelijke wijze moeten vaststellen of de krijgsraden begrepen zijn onder de woorden van het wetsontwerp: « in strafzaken ».

De hr Hanssens, verslaggever. Artikel 1 van het wetsonderwerp is het zelfde als dat der wet van 1873 ; maar men zou zeer wel de tweede paragraaf van het artikel kunnen weglaten en ze vervangen door het amendement der regeering, hetwelk luidt als volgt :

« In alle processen-verbaal zullen de verklaringen, door den opsteller ervan aangeteekend worden in de taal waarin ze gedaan worden, zooniet zullen de processen-verbaal voor wat die aangaat, hoegenaamd niet rechtsgeldig zijn. »

Wat de vraag van den heer de Kerchove betreft, 't is klaar dat de krijgsraden moeten beschouwd worden als beteugelende rechtbanken. Doch er bestaat eene moeilijkheid in de practijk : de officieren die van den krijgsraad deel maken worden, volgens de voorschriften van het krijgswetboek, bij uitloting aangeduid. Dat kan bezwaren opleveren. 't Is eene reden te meer om het militair wetboek zoo spoedig mogelijk te veranderen.

De hr J. Warnant. Ik vind het amendement vun den heer Colaert overbodig. Hij vergeet § 2 van artikel 1, die den aanklager of den betichte vrij laat in het Fransch te antwoorden.

De hr Houzeau de Lehaie (Bergen). Niettemin zal 't proces-verbaal in 't Nederlandsch opgesteld zijn.

De hr J. Warnant. Het ontwerp zegt dat de verklaring die in 't Fransch gedaan wordt in 't Fransch zal aangeteekend worden.

De hr Houzeau de Lehaie. Maar 't overige van 't proces-verbaal zal in 't Nederlandsch zijn !

De hr Woeste (Aalst). De achtbare heer de Kerchove keurt het af dat artikel 1 het grondgebied in twee talen verdeelt : maar de wet van 1873 heeft zulks reeds gedaan voor de rechtpleging.

Feitelijk zijn er in 't land twee rassen en twee talen, en dat dient men niet uit het oog te verliezen. Wordt het amendement van den heer Colaert niet gestemd, dan kunnen daar erge bezwaren uit voortvloeien in zekere Waalsche gemeenten van Vlaanderen.

't Schijnt mij zoo moeilijk niet als men wel beweert, te beslissen wanneer eene gemeente al dan niet Waalsch is; als men er Waalsch spreekt, dan is 't eene Waalsche gemeente, zelfs al ware zij in 't Vlaamsche land gelegen. In zekere Vlaamsche arrondissementen

zijn er Waalsche gemeenten, en onmogelijk mag men in dergelijke gemeenten processen-verbaal opdringen die dan in 't Nederlandsch zijn opgesteld. De heer Jos. Warnant zegt dat § 2 van Artikel 1 den heer Colaert voldoening geeft, aangezien de betichten hunne verklaringen in 't Fransch mogen afleggen. Heel goed! Maar 't proces-verbaal bevat nog andere verklaringen, die dan in 't Nederlandsch zouden gedaan zijn! In de Vlaamsche gemeenten in 't Nederlandsch, en in 't Fransch in de Waalsche gemeenten: zoo willen wij dat men de processen-verbaal opstelle! Dus is 't amendement van den heer Colaert gerechtvaardigd: het is niet anders dan eene toepassing van 't beginsel van gelijkheid tusschen de twee rassen des lands.

De hr Coremans. Het scheen mij toe dat § 2 van het ontwerp den achtbaren heer Colaert voldoen moest. De uitleggingen van den achtbaren heer Woeste doen mij echter besluiten de bijvoeging der woorden: « met uitzondering der waalsche gemeenten » aan te nemen, zooals de vertegenwoordiger voor Ieperen het voorstelt.

Omtrent die zaak, moet ik de aandacht der Regeering vestigen op den moeilijken, onregelmatigen toestand waarin de Vlaamsche gemeenten, gelegen in het Waalsche land, zich bevinden.

Wat men heden doen wil voor de zeldzame waalsche gemeenten in het vlaamsche land, is wel gedaan. Maar *a fortiori* is het noodig eenige maatregelen te nemen, ten voordeele der meer talrijke vlaamsche gemeenten, gelegen in Waalsch-België. De provinciën Henegouwen en luik bevatten talrijke uitsluitend Vlaamsche gemeenten.

Op het stuk der taal, bevinden deze zich in eenen onverdragelijken toestand. De ambtenaren van den Staat, de rechterlijke magistraten, zelfs notarissen, al de overheden van provincie en Staat zijn daar uitsluitend Franschsprekenden.

Die toestand moet verbeterd worden. Is er niets te doen om die vlaamsche gemeenten geheel of gedeeltelijk terug te geven aan de Vlaamsche provinciën, en die waalsche aan het Walenland?

Ik vestig op dat punt de aandacht der Regeering, aangezien het parlementair initiatief niet bij machte is om al de noodige bescheiden omtrent die aangelegenheid te verzamelen.

De hr Colaert. 't Schijnt mij dat de Kamer het nagenoeg eens is om mijn amendement aan te nemen.

Hoe zal men de Waalsche gemeenten onderscheiden, vraagt de heer minister? Dat is heel gemakkelijk: in mijn arrondissement, bij voorbeeld, is de gemeente Ploegsteert gekend als Waalsche gemeente, niettegenstaande haren Vlaamschen naam.

Overigens zou de regeering, indien 't noodig is, bij koninklijk besluit gemakkelijk kunnen bepalen welke gemeenten als Waalsche of Vlaamsche moeten beschouwd worden; doch dat acht ik zelfs nutteloos.

De hr Bara. De opmerkingen bewijzen hoe moelijk de zaak is. De stelling van den heer Colaert komt neer op het echt beginsel dat hier zou dienen gehuldigd te worden, namelijk de vrijheid. Indien Waalsche of Vlaamsche gemeenten Vlaamsche of Waalsche burgemeesters of veldwachters kiezen, dan is 't voorzeker omdat zulks de meerderheid der inwoners behaagt.

Reeds nu, worden in de Vlaamsche provinciën de processen-ver-

baal over 't algemeen in de Nederlandsche taal opgesteld, ten minste ten plattenlande, en indien men niet overal in 't Vlaamsche land Vlaamsche gendarmen benoemt, dan is 't waarschijnlijk omdat ze niet te vinden zijn.

In elk geval kan men toch geene Waalsche gendarmen processen-verbaal doen opstellen in 't Nederlandsch! Dat is feitelijk onmogelijk.

Dus zeg ik dat deze wet groote moeilijkheden zal verwekken, zonder andere voldoening dan eene zaak van eigenliefde voor de Vlamingen.

En 't is eigenlijk eene zeer geringe eigenliefde: want de wet zal, tot slot van rekening, nooit toegepast worden. 't Ware veel verstandiger den tegenwoordigen toestand te laten bestaan. De Vlaamsche bevolkingen zouden zich gelasten met de zorg om Vlaamsche overheden te eischen.

De hr Coremans. De werkende klassen hebben niets te zeggen. Zij bezitten het stemrecht niet!

De hr Bara. Gij zult het gerecht sterk hinderen, wanneer ge beslist dat de processen-verbaal in 't Nederlandsch moeten opgesteld worden. Wat zult ge doen, indien de gemeenteoverheid geen Nederlandsch kent? Gij hebt de benoeming der schepenen aan den gemeenteraad toevertrouwd, en de burgemeesters, hebt gij gezegd, benoemt gij slechts onder de candidaten die door de meerderheid van den raad worden aangeduid. Vergeet gij dat een aantal edelen die burgemeester van Vlaamsche gemeenten zijn, geen Nederlandsch kennen?

Dus zullen er zich zeer groote moeilijkheden voordoen, want artikel 2, gisteren door den achtbaren minister van justitie voorgesteld, bepaalt dat de verklaringen door de verbaliseerende ambtenaars ontvangen, in alle processen-verbaal zullen aangeteekend worden in de taal waarin zij gedaan worden en dat de processen-verbaal anders, voor wat die verklaringen betreft, niet rechtsgeldig zullen zijn.

In eene groote stad kan het gebeuren dat vreemdelingen, Italianen, Russen, Spanjaarden eene aanklacht komen doen. Nochtans kunnen de ambtenaren der rechterlijke orde niet gedwongen worden al die talen te kennen. Dan gebeurt het dikwijls dat een derde persoon de getuigenis vertaalt.

Minister Le Jeune. Welnu, in dat geval zal het proces-verbaal niet rechtsgeldig zijn.

De hr Bara. Daarover zal de vreemdeling met reden mogen klagen en vele vreemdelingen zullen misschien liefst niet naar België komen wanneer zij 't gevaar loopen er zoo behandeld te worden.

Wanneer men weet hoe moeilijk het heden is misdadigers op te zoeken, misdaden en wanbedrijven na te vorschen, getuigen te hooren, dan moet men bij zich zelven zeggen dat de voorgestelde bepaling niet van aard is om de moeilijkheden te verminderen, maar dat ze die integendeel kan vermeerderen.

Op al die bedenkingen vestig ik de zeer ernstige aandacht der Kamer.

Het doel van het amendement des heeren Colaert is redematig; doch ook daar stoot men op talrijke moeilijkheden! Hoe zult gij Waalsche en Vlaamsche gemeenten van elkander onderscheiden?

Wat zult gij doen in het arrondissement Brussel, te Elsene bij voorbeeld, waar zeker meer Walen dan Vlamingen wonen ?

Ik, persoonlijk, begrijp de noodzakelijkheid niet om den tegenwoordigen toestand te veranderen. Er wordt weinig over misbruiken geklaagd. Met den toestand te laten zooals hij is, zouden wij vele moeilijkheden voorkomen.

Minister Le Jeune. In strijd met hetgeen door den heer Bara beweerd wordt, meen ik dat het nuttig is, binnen de door ons aangeduide palen, 't gebruik der talen in strafzaken bij eene wet nader te bepalen. Wij denken dat onze wet eene volkslievende wet is, die sommige belangen, welke miskend kunnen worden, beschermt.

Indien men de verdeeling per gemeenten, volgens de taal aanneemt, dan zou men als 't ware aan iedere gemeente hare eigene atmosfeer moeten toekennen. Men heeft gesproken van Waalsche gemeenten, van Vlaamsche gemeenten ; maar wij hebben ook Duitsche en zelfs tweetalige gemeenten. De gemeenten alzoo onderverdeelende zou men een werk verrichten zonder samenhang. Men behoort zich te houden aan de groote omschrijvingen die dien regel op voldoende wijze bepalen.

Men heeft mij gevraagd wat de regeering door « strafzaak » verstaat. Ziehier ; de wettige regel moet in 't algemeen op alle *gewone* strafzaken worden toegepast.

Hij zal dus niet toepasselijk zijn op zaken die door eene afzonderlijke wet worden geregeld, zooals bij voorbeeld, zaken die tot de bevoegdheid van de krijgsraden behooren.

Dit alles zou, dunkt mij, eigenlijk beter te pas komen in de besprekingen over de hervorming van het militair Strafwetboek. De regel zal ook niet van toepassing zijn op fiskale zaken. Doch ten einde iederen twijfel dienaangaande weg te nemen stel ik voor zulks te zeggen in het artikel, hetwelk zou luiden als volgt :

« In de provinciën West-Vlaanderen, enz., alsook in het rechterlijk arrondissement Loven, *uitgenomen in fiskale zaken*, zullen de beambten der rechterlijke politie.... » het overige zooals in 't artikel.

Volgens den heer Bara legt een Rus, een Spanjaard, die denkt dat men hem bestolen heeft, zijne verklaring af in zijne eigene taal en vertrekt. Zoodra de Rus weg is, vertaalt men zijne verklaring. Wie? een gezworen vertolker misschien? Die vertalen dikwijls het slechtst. (*Gelach*). Wij willen niet dat degene die een proces-verbaal opmaakt, rechtsgeldig kunne maken wat hij noch gehoord noch verstaan heeft.

Ik denk niet dat eene bepaling, opgevat in den zin die wij voorstellen, ernstig kan bestreden worden.

De hr Bara. De opmerkingen van den achtbaren minister zijn zijne befaamdheid onwaardig.

Zeer weinige processen-verbaal dragen het karakter van rechtsgeldigheid. In strafzaken zijn de meeste niet rechtsgeldig ; ze worden maar opgemaakt ten titel van inlichting.

Maar zels onder de weinige processen-verbaal die rechtsgeldig zijn, zullen de verklaringen die de opsteller van het proces-verbaal van derde personen ontvangen heeft, niet rechtsgeldig zijn. Immers, de opstellers van 't proces-verbaal zullen noch gezien noch gehoord hebben wat die derde personen verklaren.

In het stelsel van den achtbaren minister, zou men zich van die verklaringen, zelfs niet ten titel van inlichtingen, mogen bedienen! Zulk stelsel houd ik voor zeer gevaarlijk.

Minister Le Jeune. Ik heb niet gezegd dat, bij voorbeeld in geval van diefstal, de processen-verbaal 't bewijs zouden leveren van de diefte. Sommige processen-verbaal zijn eenvoudige inlichtingen, en andere zijn rechtsgeldig. Ik voegde er bij dat de processen-verbaal niets anders moesten bevatten dan uitdrukkelijke verklaringen, opgeteekend in de taal waarin zij gedaan en verstaan werden.

De hr Jos. Warnant. In die voorwaarden zal de wet van geener kracht zijn ! 't Zal er toegaan zooals te voren.

De hr Colaert. Wordt mijn amendement niet aangenomen, wat zal men dan doen in de door mij bedoelde gemeenten ? Men zal geen proces-verbaal mogen opstellen ! Dat zal gebeuren in tal van gemeenten en de moeilijkheden zullen altijd opnieuw ontstaan.

De hr Neujean. Zou, in rechten, 't proces-verbaal van eenen Franschen ambtenaar, die eene in 't Nederlandsch gedane verklaring opteekent, maar geldig zijn als eenvoudige vertaling dier verklaring, tot er voor 't gerecht beweerd wordt dat het stuk valsch is ?

Minister Lejeune. Indien 't proces-verbaal het zegt !

De hr Bara. Indien het zulks niet zegt, dan is het valsch !

De hr Neujean. Dus zijn wij het daarover eens.

De hr Jos. Warnant. In strafzaken bestaat de rechtsgeldigheid niet, tenzij in fiscale zaken.

De hr Bara. Deze wet is niet toepasselijk op fiscale zaken. Dat heeft de regeering daareven verklaard.

De hr Hanssens. Wanneer er een wanbedrijf wordt gepleegd, dan gebeurt er onmiddellijk een onderzoek hetwelk eenen onafgebroken invloed uitoefent op 't vervolg der rechtspleging, en dan is 't gevaarlijk dat de rechterlijke agent een proces-verbaal kunne opmaken volgens gezegden van tusschenpersonen. Daarom beschouw ik het als eenen waarborg voor den beschuldigde dat men aldus niet mag handelen.

— De bespreking van artikel 1 wordt gesloten.

De hr Voorzitter. Art 1 luidt aldus :

Art. 1. In de provinciën West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsook in het rechterlijk arrondissement Loven, zullen de officieren der rechterlijke politie en al de personen die bevoegd zijn om processen-verbaal op te maken in beteugelende rechtszaken, hunne processen-verbaal opstellen in de Nederlandsche taal.

Wanneer echter de aanklagers, de getuigen of betichten gebruik maken van de Fransche taal om hunne verklaringen te doen, zal daarvan melding gemaakt worden in het proces-verbaal, en die verklaringen opgenomen worden in het Fransch. »

Ziehier de amendementen waarover moet gestemd worden :

Eerst het amendement van den hr Colaert, die voorstelt te voegen na de woorden: « rechterlijk arrondissement Loven, » deze: « tenzij in de Waalsche gemeenten: » daarna komt het amendement van den heer Minister van Justitie, die voorstelt, (na diezelfde woorden, in te lasschen, deze : « tenzij in fiskale zaken. »

Ten slotte, stelt de heer minister voor in § 2, het woord: « actées » te vervangen door het woord « relatées. »

Ik leg eerst ter stemming het amendement Colaert.

Het wordt aangenomen.

De twee amendementen worden bij algemeene herstemming, te zamen, aangenomen.

De hr VOORZITTER. De heer Coremans stelt een nieuw artikel 2 voor ; het luidt aldus :

« In het rechterlijk arrondissement Brussel zullen de processen-verbaal worden opgesteld in 't Fransch of in 't Nederlandsch, volgens de betichte, de klager of de getuige zich van de eene of de andere dier talen bediend heeft.

De hr COREMANS. Vele verzoekschriften zijn ingekomen omtrent het arrondissement Brussel, waarvan in het entwerp De Vigne geene spraak is. De Middenafdeeling heeft die verzoekschriften in aanmerking genomen.

Zij heeft bij art. 2 gevoegd dat de verklaringen, door de stellers van processen-verbaal opgenomen in het rechterlijk arrondissement Brussel niet rechtsgeldig zouden zijn, indien zij worden aangeteekend in eene andere taal dan die waarvan de getuige, de klager of de betichte zich bediend heeft.

De Middenafdeeling schijnt dus, op eene onrechtstreeksche wijze en in den vorm van bekrachtiging, het verlangde amendement te willen aannemen ; maar het zou beter zijn een nieuw artikel 2 op te stellen.

Art. 1 heeft betrekking op het uitsluitend Vlaamsche land en art. 2 op eene gemengde streek : het rechterlijk arrondissement Brussel. Zij die processen-verbaal opmaken zullen daar het Nederlandsch of het Fransch gebruiken, naarvolgens de belanghebbende, de klager, de getuige of de betichte zich van eene dier beide talen zal bedienen.

Daarna komt art. 3, dat de bepalingen der twee voorafgaande artikelen bekrachtigt. De redactie van het wetsontwerp zal er bij winnen in klaarheid en redematigheid.

De hr NEUJEAN. Het amendement van den heer Minister algemeen te maken....

De hr COREMANS. Het is gestemd.

De hr VOORZITTER. Wij bespreken een nieuw art. 2 voorgesteld door den heer Coremans.

De hr HANSSENS. Artikel 2, door de regeering voorgesteld, schijnt mij voldoende.

De hr COREMANS. Mijn amendement komt mij verkieslijk voor omdat het eene bekrachtiging bevat die men niet aantreft in het amendement der regeering, welke bekrachtiging het artikel der middenafdeeling ten onrechte elders plaatst.

Minister LE JEUNE. De bepaling van den hr Coremans brengt in de wet eene schakeering die men beter zou doen te vermijden : neemt men 't beginsel aan van de taal met betrekking tot het grondgebied, dan kan men 't stelsel der taal van getuigen of klagers niet aannemen. Het nieuw artikel 2 doet de keus voor 't gebruik der taal afhangen van het toeval. Dat schijnt mij niet aannemelijk.

De hr COREMANS. Mijne bepaling is nagenoeg dezelfde welke men in 1873 had aangenomen. Waarom zou men overigens niet iedere getuigenis opschrijven in de taal waarin zij wordt afgelegd? Mijn stelsel komt overeen met hetgeen men in 1873 voor Brussel heeft gedaan. Men heeft rekening te houden met de gemengde toestanden.

De hr WOESTE. De bepaling welke de heer Coremans voorstelt, is volkomen redematig. Behalve de stad Brussel, heeft men de omstreken waar men schier niets dan Vlaamsch spreekt. Men weet dat Brussel een gemengd arrondissement is: dit zoo zijnde, is het billijk dat het proces-verbaal in 't Fransch opgesteld worde voor de franschsprekenden en in het Nederlandsch voor de Vlamingen.

De heer Hanssens meent dat de beide artikels 2, dit der regeering en dit van den heer Coremans, op het zelfde neerkomen. Hij vergist zich, want de bepaling van den heer minister is maar eene bekrachtiging van artikel 1 en van het nieuw artikel 2, door den heer Coremans voorgesteld. Indien de wet alzoo luidt, dan zal zij volkomen redematig zijn.

De hr BARA. In de practijk, kan het amendement van den heer Coremans onmogelijk verwezenlijkt worden, juist om de redenen die de heer Woeste daareven heeft ontwikkeld. Ik veronderstel dat er te Wolverthem zich een getuige aanbiede die Fransch spreekt: de veldwachter zal zijn proces-verbaal in 't Fransch moeten opstellen! En als hij geen Fransch kent?

De hr COREMANS. Hij kent het! (*Gelach*).

De hr BARA. Wat mogelijk is voor eenen veldwachter, kan gebeuren met meer dan een burgemeester uit de kleine landelijke gemeenten van het arrondissement Brussel. Welnu! dat acht ik niet ernstig. Men mag maar redelijke dingen in de wet opnemen.

De hr WOESTE. Ik beweer dat ik ernstige dingen zeg.

De heer Bara veronderstelt dat er bij voorbeeld te Wolverthem een Waal zij, wiens verklaring moet opgenomen worden door den veldwachter dier gemeente, welke ambtenaar niets anders dan Vlaamsch kent. In de provinciën, vermeld onder artikel 1, bij voorbeeld in Limburg, kunnen er insgelijks Walen zijn, en nochtans zou hunne verklaring in 't Nederlandsch opgesteld worden! Het tegenovergestelde kan insgelijks gebeuren met Vlamingen die in 't Waalsche land wonen! Dat zijn uitzonderingen.

Den algemeenen regel kent gij: in 't Fransch voor de Walen, in 't Nederlandsch voor de Vlamingen, en waar de bevolking gemengd is de processen-verbaal in 't Fransch voor de Walen, in 't Nederlandsch voor de Vlamingen. Ziedaar 't beginsel dat moet gevolgd worden: 't is het beginsel dat door den heer Coremans en door den heer minister van justitie verdedigd wordt.

De hr COREMANS. Te Brussel zijn er 80,000 inwoners die geen Fransch kennen en zij worden thans in hunne rechten gekrenkt. Wij nemen de gelijkstelling niet aan, die de heer Bara maakt tusschen Russen, Spanjaards en Vlamingen: in Vlaanderen mogen de Vlamingen eischen dat hunne rechten in hun eigen land gewaarborgd worden. Zijn er bijzondere bepalingen te maken voor de Russen, Italianen of Spanjaarden, men doe zulks! Doch eerst en

vooral moeten wij ons bezighouden met onze landgenooten, met de Vlamingen in 't Vlaamsche land, en met de Walen in de Waalsche streken.

De moeilijkheden, waarvan de achtbare heer Bara spreekt, bestaan slechts in zijne verbeelding en nergens elders!

Wij willen eenen slechten toestand verbeteren: hij wil hem halstarrig behouden. De Kamer zal beslissen.

De hr Bara. De achtbare minister heeft insgelijks het amendement van den heer Coremans bestreden. Ik heb hoegenaamd de Belgen niet op den zelfden rang gesteld met vreemdelingen, hetzij Russen, Spanjaards of anderen. Ik heb eenvoudig 't geval voorzien, waarin een proces-verbaal in België zou opgemaakt worden op 't verzoek van eenen vreemdeling. Het nut van uwen nieuwen regel begrijp ik niet. Men zal mij toegeven dat het meerendeel der processen-verbaal in 't landelijk gedeelte van het arrondissement Brussel reeds nu in de Nederlandsche taal worden opgesteld. Veronderstelt dat een Vlaming kome klagen dat hij bestolen wordt. Men doet een onderzoek ter plaatse van het misdrijf en treft er niets dan Walen aan. Zal men dan toch de Nederlandsche taal moeten gebruiken? Is dergelijk stelsel wel ernstig? Volgens u, zullen de officieren van politie gestadig te rade moeten gaan bij hunne overheid.

Wat meer is, laat ons veronderstellen dat twee klagers te gelijk voor den officier van politie verschijnen, de eene Fransch, de andere Vlaamsch sprekende. Welke taal zal men moeten bezigen? Als gij het onderzoek aldus vermoeilijkt, zult ge tot echte beuzelarijen komen. 't Is beter de zaken in hunnen tegenwoordigen toestand te laten. In de meeste gemeenten van het arrondissement worden de processen-verbaal in het Nederlandsch opgesteld. (*Onderbreking*). Overigens, indien er klachten te doen waren, dan ben ik overtuigd dat uwe vijftien vrienden der Brusselsche deputatie als een enkel man zouden opstaan, en op de banken dier afgevaardigden zegt niemand een woord. (*Gelach*). Laten wij dus het arrondissement Brussel ter zijde.

Ik verzoek de Kamer het amendement van den heer Coremans te verwerpen.

Minister Le Jeune. Ik denk te moeten aandringen op de moeilijkheden van toepassing der bepaling welke de heer Coremans voorstelt. Als het een proces-verbaal geldt betreffende iemand die als betichte of als aanklager in de zaak betrokken is, zal dit proces-verbaal dan noodzakelijk opgemaakt worden in 't Nederlandsch, wanneer het toeval wil dat de eerste persoon die voor den opsteller van 't proces-verbaal verschijnt, een Vlaming is.

De hr Coremans. De achtbare minister heeft mij niet goed gevat. De verklaringen zullen ontvangen worden in de taal waarin ze gegeven worden, in 't Nederlandsch wanneer de getuige een Vlaming is, en vervolgens in 't Fransch, bij voorbeeld, als degene die in de tweede plaats gehoord wordt een Franschsprekende is.

Is zulk stelsel niet logisch in het tweetalig arrondissement Brussel! De zonderlingheid van het proces-verbaal zal vermeden worden door dit zeer eenvoudig feit: desnoods zal de opsteller van het proces-verbaal op verschillende vellen papier schrijven....

Minister Beernaert. Maar uw amendement spreekt daar niet van!

De hr COREMANS. Ik vraag dat de verklaringen opgeteekend worden in de taal waarin zij geschieden.

De hr BARA. Ook in 't Waalsch ?

De hr COREMANS. Waalsch is geene taal. *(Tegenspraak, links.)* Het Fransch telt 212 gewestspraken, het Waalsch onder andere.

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. Hoeveel Nederlandsche gewestspraken hebt gij ?

De hr COREMANS. Voor onze gewestspraken vragen wij niets, wij bedoelen enkel de Nederlandsche taal.

De hr NEUJEAN. Het Waalsch is eene letterkundige taal. *(Gerucht, rechts.)*

De hr FRÈRE-ORBAN. (Luik). Men heeft het recht Waalsch te spreken.

De hr EEMAN. De heer Bara veronderstelt dat een aanklager die zich voor den commissaris van politie aanbiedt zijne verklaring in 't Nederlandsch doe. Men zal dus, zegt hij, het proces-verbaal beginnen en voortzetten in die taal.

Ik denk dat het amendement van den heer Coremans niet zoo moet verstaan worden. Is men het over de beteekenis van dat amendement niet eens, dan vraag ik dat men duidelijke uitleggingen geve.

Ik, ik ben van gevoelen dat de verklaringen achtereenvolgens moeten opgeschreven worden in de taal waarin men ze doet.

De hr BARA. Maar een proces-verbaal bevat niet alleen de verklaringen der getuigen, het bevat ook eene reeks vaststellingen door den verbaliseerenden beambte gedaan ! Volgens het stelsel van den heer Coremans moet het gansche proces-verbaal in 't Nederlandsch geschreven worden indien de eerste belanghebbende zijne verklaring in die taal heeft gedaan. 't Is niet mogelijk ! *(Gerucht.)*

De hr EEMAN. Ik begrijp niet welk bezwaar het zou kunnen opleveren dat de vaststellingen in deze of gene taal gebeuren. 't Is in elk geval de hoofdzaak dat de verklaringen der belanghebbenden opgeschreven worden in de taal waarin zij geschied zijn.

De hr FRÈRE-ORBAN. In 't Waalsch, bij voorbeeld !

De hr COREMANS. Neen ! 't Is eene gewestspraak maar geene taal.

De hr FRÈRE-ORBAN. Er is hier geene quæstie van gewestspraak, maar van het recht dat iedereen heeft om zich te doen verstaan in de taal welke hij kent en zijne verklaringen in die taal te doen aanteekenen !

De hr COREMANS. Ik zou uw Waalsch niet kunnen spellen en gij evenmin ! *(Gerucht, links.)*

De discussie wordt gesloten.

De hr VOORZITTER. Ik leg het amendement van den heer Coremans, omtrent het vormen van een nieuw artikel 2 in stemming.

Dat amendement wordt aangenomen.

De hr VOORZITTER. Wij gaan over tot artikel 2 van het wetsontwerp, zoozals dit gewijzigd werd door de Middenafdeeling ;

Art. 2. Als, in de voormelde gewesten, alsook in het rechterlijk arrondissement Brussel, van verklaringen zal acte genomen worden

in eene andere taal dan die waarin zij afgelegd werden, zullen de processen-verbaal, wat ze betreft, niet geldig zijn in rechten.

De heer Minister stelt navolgend amendement voor :

Art. 2. In alle processen-verbaal, zullen de verklaringen opgenomen worden door den persoon die verbaliseert en door de stellers van processen-verbaal, opgeteekend in de taal waarin zij gedaan zijn, zoo niet zullen de processen-verbaal, *voor wat ze betreft*, niet geldig zijn in rechten.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Het voorbeeld volgende dat de achtbare minister van justitie ons heeft gegeven, doe ik opmerken dat de tekst hier mank gaat: de woorden « wat ze betreft » zijn niet duidelijk. Men weet niet waarop het woordje *ze* betrekking heeft. Is 't op de processen-verbaal, op de verklaringen of op de verbaliseerders? Dat moet men nauwkeurig bepalen.

De hr NEUJEAN. Ik begrijp niet hoe men de ambtenaars wil dwingen Nederlandsch te kennen in het Walenland.

Dat zou nochtans de uitslag zijn van de bepaling welke de heer minister voorstelt. Hij spreekt in 't algemeen, voor 't gansche land. Zoo verwekt hij voor de Vlamingen een bevoorrechten toestand, zelfs in het Walenland.

Tot hoevele moeilijkheden zal de maatregel, indien hij gestemd wordt, aanleiding geven, in zake van jacht, bij voorbeeld? De processen-verbaal zullen niet rechtsgeldig meer zijn zooals vroeger. Ik vraag dat men niet volstrekt een Vlaming moete wezen om in het Walenland de verklaring van Vlamingen te ontvangen. In het Walenland geschieden de negen tienden der verklaringen in 't Waalsch en niet in het Fransch. Ik verzoek dus den heer minister de door hem voorgestelde bepaling in te trekken.

Minister LE JEUNE. Ik antwoord aan den heer Neujean met eene eenvoudige vraag: Een persoon die een proces-verbaal opmaakt verzoekt den eerste den beste hem uit te leggen wat een getuige hem zegt dien hij niet verstaat. Wat kan eene dergelijke vertaling in rechten beteekenen? 't Kan eenvoudig eene inlichting zijn, geenszins een rechtsgeldig stuk. Wij willen dat niet de minste betwisting mogelijk zij aangaande de verklaringen die de opsteller van het proces-verbaal heeft ontvangen. Den achtbaren heer de Kerchove betuig ik mijnen dank omdat hij mijne aandacht vestigde op de onduidelijkheid van den tekst van dit artikel. Om ze te vermijden, stel ik voor te zeggen « wat die verklaringen betreft. »

De hr BARA. 't Is volgens mij, een gevaarlijk artikel. Het betreft ons gansche stelsel van strafvordering. Inderdaad, wij bespreken thans de rechtsgeldigheid der processen-verbaal. Onze gewone processen-verbaal in strafzaken zijn belangrijke bewijsstukken ; ze zijn de eerste stukken van het dossier en worden evenals andere bewijsstukken geraadpleegd.

De verklaringen, zooals zij thans geschieden, hebben dus zeer groote waarde; zij zijn rechtsgeldig zoolang het tegendeel van wat er in vermeld staat niet bewezen wordt. Dat zelfs wilt gij niet meer: ze zullen voortaan nog slechts stukjes papier zijn, zonder waarde in rechten! Dat gaat te ver, en er zullen zich zeer groote moeilijkheden voordoen, zooals men u gezegd heeft, in jachtzaken, bij voorbeeld.

Het mag niet gebeuren dat de wet zekere soorten van processen-baal voor verdacht houde.

— De discussie wordt gesloten.

Artikel 2, voorgesteld door den heer minister van justicie en waarvan het opstel door hem zelven gewijzigd werd, wordt aangenomen. Het luidt :

« In alle processen-verbaal, worden de verklaringen opgenomen door den persoon die verbaliseert, opgeteekend in de taal waarin zij gedaan worden, zoo niet zijn de processen-verbaal, voor wat de verklaringen betreft, niet geldig in rechten. »

De hr VOORZITTER. Nu hebben wij de bespreking van het wetsvoorstel des heeren Coremans.

VERSCHILLENDE LEDEN : Tot dinsdag !

De hr COREMANS. Ik stel voor de discussie te verschuiven tot dinsdag. Tegen dien tijd zal men als 't noodig is, nieuwe amendementen kunnen aanbieden en doen drukken. (*Toetreding*).

De hr COLAERT vraagt dat § 2 van 't amendement van den heer minister van justitie bij art. 2 van 't wetsontwerp, worde opgesteld als volgt :

« Indien de zaak in handen van den rechter van onderzoek is, dan zal de betichte zijn verzoek aan den onderzoekenden magistraat doen kennen, die er hem in zijn proces-verbaal akte zal van geven. »

Verder stelt hij voor te zeggen bij § 3 van het zelfde amendement :

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt, of eene zaak rechtstreeks ten verhoore gebracht, dan zal de betichte zijne vraag richten tot de rechtbank die er melding zal van maken in de notulen van den griffier. »

ORDEVOORSTEL.

De hr COREMANS. Gisteren zegde de achtbare minister van justitie dat hij er aan gedacht had om de Vlaamsche beschuldigden te verzenden voor Vlaamsche assisenhoven. Ik raad hem sterk aan een amendement in dien zin over te leggen, zonder te wachten naar de herziening van 't Wetboek van Strafvordering, die wellicht maar in de XX[e] eeuw zal gebeuren.

De hr BARA. Volgens mij ware die hervorming zeer moeilijk en ik vraag mij zelfs af of ze niet in strijd zou wezen met de Grondwet. Wat daar ook van zij, dan zou men insgelijks de Walen, die voor Vlaamsche assisenhoven zouden komen, moeten verzenden naar Waalsche assisenhoven. Daarenboven schijnt het mij toe dat de regeering hare welwillendheid ook zou moeten uitbreiden tot onze landgenooten die Duitsch spreken. Hunne rechten mogen niet verwaarloosd worden omdat deze landgenooten klein in getal zijn.

Zitting van 27 November 1888.

(*Een* 50 *tal ingekomene vertoogschriften vragen de stemming van het wetsontwerp Coremans.*)

De hr VOORZITTER. Wij gaan over tot het onderzoek van het wetsvoorstel ingediend door de heeren Coremans, Delaet, Van Wambeke, Vandenpeereboom en Eug. de Kerckhove.

Artikel 1 van dat voorstel luidt als volgt:

« In de provinciën West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsmede in het arrondissement Loven, zal de rechtspleging in strafzaken, *er bijbegrepen het requisitorium en de verdediging*, gebeuren in de Nederlandsche taal en het vonnis zal in die taal geveld worden, behoudens de volgende beperkingen. »

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. 't Schijnt mij dat we terzelfder tijd de 3 eerste artikelen van het voorstel zouden dienen te bespreken; het eerste dier artikelen bevat den regel, het tweede artikel de uitzondering en art. 3 de bekrachtiging. (*Toetreding*.)

Zooals het ons wordt voorgesteld, is dat wetsontwerp eerder van politieken dan van rechterlijken aard: immers, de heer Coremans heeft het oog meer op de politieke belangen dan op de goede rechtsbedeeling.

Was de wet van 1873 ontoereikend? Er is geene klacht hoegenaamd gedaan in 't opzicht van de rechtspleging. De bezwaren die uitgedrukt werden, gingen uit van dezelfde mannen die aangezet hadden tot de vervaardiging der wet van 1873.

Zij hoopten dat alle Vlaamsche beschuldigden zouden verdedigd worden in de Nederlandsche taal. Welnu, de ondervinding heeft bewezen dat de beschuldigden er vooral aan houden goed verdedigd te worden en dat wel in de taal die hun verdediger verkoos.

Degenen waarvan ik spreek, hebben vooral de wet van 1873 willen versterken.

Volgens artikel 1, zal de rechtspleging in strafzaken, erbijbegrepen 't requisitorium en de verdediging, gebeuren in de Nederlandsche taal, van in 't begin des onderzoeks. Waarom? Omdat de beschuldigde beter zou verstaan? Maar indien men zich bedient van 't Nederlandsch...

De hr WOESTE. Van 't Vlaamsch.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Verschooning! Er is zooveel verschil tusschen Nederlandsch en Vlaamsch als tusschen Fransch en Waalsch. (*Tegenspraak, rechts.*)

De hr WOESTE. In België spreekt men Vlaamsch en geen Nederlandsch.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. In de discussie der wet van 1873 gebruikte de regeering uitsluitend het woord « Nederlandsch »; het woordenboek van Heremans heet *Nederlandsch woordenboek*; men schenkt een prijs aan de *Nederlandsche letterkunde*.

Welnu, 't is onbetwistbaar dat, indien men zich van 't Nederlandsch bedient, vele betichten klaarblijkelijk minder goed zullen verstaan.

Veronderstellen wij nog een dagbladschrijver die men in Vlaanderen vervolgen zou wegens een in 't Fransch geschreven artikel. De eerste akte der rechtspleging, en alles wat er op volgt zal gansch in 't Nederlandsch moeten gebeuren. Is de schrijver van 't artikel niet gekend, dan moet het insgelijks zoo geschieden.

De hr COREMANS. Wanneer de schrijver niet gekend is, dan zal de uitgever vervolgd worden.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dan zal 't requisitorium in 't Nederlandsch tegen den uitgever geschieden en zal het ongetwijfeld

noodig zijn het vervolgde Fransch artikel te vertalen. Is dat wel ernstig? Dus zou de rechter genoodzaakt worden het gansch onderzoek in 't Nederlandsch te doen in Vlaanderen?

De wet van 1873 liet den betichte toe de taal te kiezen. Heden stelt men voor te eischen dat de betichte Fransch kenne opdat het onderzoek in 't Fransch zou kunnen gebeuren. Waar blijft dan de vrijheid van den betichte om zijn verdediger te kiezen?

Die keus zal beperkt worden tot de advocaten die in 't Nederlandsch kunnen pleiten. De tabellen der tuchtraden van de advocatenorde zal men te dien opzichte moeten omwerken ; die advocaten zal men speciaal moeten aanduiden.

Waarom wilt gij de magistraten dwingen om in 't Nederlandsch te vonnissen zelfs wanneer de betichte Fransch kent? De Fransche rechtstermen zijn duidelijker en beter gevestigd dan de taal der hedendaagsche Vlamingen.

Gelieft op te merken dat het niet naleven der beginselen die men huldigen wil, volgens artikel 3 de nietigheid van de gansche rechtspleging en van het vonnis medebrengt! Dat is hoogst ernstig!

De hr Coremans. De betichte die Fransch kent, mag Fransche debatten eischen, en van dat oogenblik zal het gansche onderzoek in het Fransch geschieden.

De hr de Kerchove de Denterghem. De betichte die zich in 't Fransch wil doen verdedigen, mag zulks niet meer.

De hr Coremans. Als hij Fransch verstaat, ja wel! Het tegenovergestelde ware eene ongerijmdheid.

De hr de Kerchove de Denterghem. Die ongerijmdheid zal zich iederen dag voordoen. .. Wordt de door mij bedoelde bepaling niet nageleefd dan zal gansch de rechtspleging ongeldig zijn!

Indien er eene misdaad is gepleegd en het proces-verbaal in 't Fransch wordt opgesteld, zal het onderzoek ongeldig zijn!

De hr Coremans. De magistratuur moet maar de wet niet overtreden.

De hr de Kerchove de Denterghem. Dus bestaat er volstrekte ongeldigheid. Welnu, ik zeg dat dergelijke bepaling zeer gevaarlijk is. Overigens komt zij hoegenaamd niet overeen met 't is gelijk welk ander geval van ongeldigheid, thans in onze rechterlijke wetten voorzien.

Vooral in strafzaken, is de ongeldigheid gevaarlijk: zij kan verplichten om het onderzoek te herbeginnen in de slechtste voorwaarden, soms langen tijd nadat de misdaad werd gepleegd!

Aldus komt men er toe akten te doen vernietigen, wier vernietiging onherstelbaar is : 't kan gebeuren dat het onderzoek niet meer kunne gedaan worden.

De hr Coremans. Toe dan! Dat alles werd in eene vorige zitting uitgelegd.

De hr de Kerchove de Denterghem. Van dat alles werd niets uitgelegd noch gerechtvaardigd. (*Gerucht*, *rechts*.) Ik weet zeer goed wat ik zeg.

Een achtbaar oud magistraat van 't verbrekingshof, welken ik gelukkig ben in deze vergadering te zien, heeft vroeger dezen overal aangenomen regel uitdrukkelijk goedgekeurd dat men in 't

verbrekingshof niet mag steunen op eene onregelmatigheid, begaan voor den eersten rechter, wanneer men er zich niet op gesteund heeft voor het hof van beroep. En thans wil men dien regel te niet doen! Is dat wel aannemelijk?

Dat is nochtans 't gevolg der bekrachtiging van artikel 3: dat ware eene gevolgtrekking die men ter sluiks in onze rechterlijke inrichting zou invoeren: ik vraag of de achtbare minister van justitie zich daarbij aansluit.

Men keert gansch onze strafwetgeving het onderste boven, in de hoop dat er wat meer beschuldigden in 't Nederlandsch zullen verdedigd worden! Zoodra er eene onregelmatigheid zal begaan zijn in de vroegere boetstraffelijke rechtspleging, zou gansch de rechtspleging ongeldig wezen.

In strafzaken is 't nog erger; zoodra de rechtspleging aldus vatbaar is voor ongeldigverklaring, zal de nietigheid kunnen gevraagd worden door al de belanghebbenden, namelijk door het openbaar ministerie in geval van vrijspraak.

Ziehier een ander, even zonderling gevolg: thans wordt de ongeldigheid der rechtspleging gedekt door het arrest van verzending naar het assisenhof: zal dat voortaan ook gebeuren met het oog op eene mogelijke voorziening bij 't verbrekingshof?

Dat alles zou ten minste moeten besproken worden tijdens de herziening van 't Wetboek van Strafvordering, want het is niet aannemelijk dat men, onder voorwendsel de wet van 1873 te verbeteren dergelijke wijzigingen invoere in de inrichting van het rechtswezen.

De hr J. Warnant. (Hoei). Niettegenstaande alles wat men zal beslissen opdat de voorbereidende rechtspleging gebeure in de taal van den beschuldigde, zullen er altijd gevallen kunnen voorkomen waarin het anders zal gebeuren.

Voor de verdediging doen wat men voor de beschuldiging voorschrijft, is, zooals de heer minister van justitie dezer dagen zegde, burgers berooven van hun verdedigingsrecht. (*Tegenspraak rechts*).

Men kan aannemen dat de beschuldiging gedaan worde in de taal des betichten, indien deze geen advocaat heeft; maar waarom zou een Vlaamsche betichte niet in 't Fransch mogen verdedigd worden als hij zulks verkiest?

Wie zegt u overigens dat de Vlaamsche betichte een enkel woord verstaan zal van de Nederlandsche pleitrede van zijnen advocaat? Zoo iets zal kunnen gebeuren in kleine plaatsen waar iedereen de zelfde gewestspraak heeft; maar in groote centrums zal de advocaat van zijn cliënt en niet van de magistraten verstaan worden (*hevige tegenspraak, rechts*), of wordt hij van de magistraten verstaan, dan zal zijn cliënt hem niet begrijpen.

De hr Tack. (Kortrijk). 't Is maar scherts! Er is eene Nederlandsche taal die door iedereen wordt verstaan.

De hr J. Warnant. Indien de advocaat zich van het letterkundig Nederlandsch bedient, dan loopt hij gevaar van zijn cliënt niet verstaan te worden.

Een mijner confraters, de heer advocaat Sam. Wiener, die ongetwijfeld zeer goed het Nederlandsch spreekt, heeft het erkend in eene voordracht te Brussel.

Hij haalt onder andere dit feit aan dat eene oud Vlaamsche vertaler hem bekend had dat hij, na vijftig jaar werkzaam te zijn geweest als vertaler, al de Vlaamsche tongvallen der omstreken had aangeleerd maar geenszins de schoone Nederlandsche taal! (*Gelach*). De heer Sam. Wiener zegt verder dat het hooge Nederlandsch der heeren Coremans en Stroobant niet verstaan zou worden.

De hr VAN WAMBEKE. (Aalst). Hij bedriegt zich volkomen!

De hr J. WARNANT. Men heeft mij nochtans verzekerd dat onze achtbare medeleden elkander niet zouden verstaan indien zij hier Nederlandsch spraken. (*Gelach, rechts.*)

De hr BARA. Beproeft het eens! (*Gerucht.*)

De hr J. WARNANT. Zoo uw stelsel deugt, ga dan tot het uiterste toe : in onze Waalsche dorpen waar duizenden burgers enkel Waalsch spreken, moet gij dan de advocaten ook dwingen in het Waalsch te pleiten.

De hr VAN WAMBEKE. Welnu, doet het!

De hr J. WARNANT. Te Antwerpen wonen duizende Duitschers die geen Nederlandsch kennen. Gij gaat ze nochtans dwingen om zich te verdedigen in eene taal die zij niet verstaan.

Ik zeg dat men eenen slechten dienst aan de Vlaamsche taal bewijst wanneer men dergelijke vraagstukken opwerpt.

De hr JACOBS. Trachten wij elkander te verstaan zonder nog meer moeilijkheden te zoeken dan er reeds zijn.

'tIs mijne overtuiging dat de meest Vlaamschgezinden mijner medeleden er wroeging over gevoelen zouden indien de uitslag moest zijn de justitie in de war te brengen, te ontredderen.

Ik denk ook dat zij, die moeilijkheden zoeken, al niet minder spijt zouden hebben indien zij de herstelling van de billijke grieven onzer Vlaamsche bevolking voor onbepaalden tijd uitstelden.

Trachten wij dus samen den toestand te verbeteren zonder iets in de war te brengen.

De heer de Kerchove heeft breedvoerig gesproken over de afgrijselijke dingen die hij in de art. 1 en 2 ontdekt heeft. Hij deed het om art. 2 en 3 van het voorstel Coremans te kunnen treffen. Wat mij aangaat, ik denk niet dat het volstrekt noodig zij de geheele geldigheid in rechten weg te nemen om aan het Vlaamsche volk alle waarborgen te geven.

Wij moeten aan de artikelen van minder belang niet te veel waarde hechten : het beginsel ligt besloten in artikel 1. De vraag is of men, midden in eene rechtspleging die in 't Nederlandsch gebeurt, zal toelaten dat de debatten in 't Fransch geschieden.

Persoonlijk deel ik niet ten volle de zienswijze van mijn collega, den heer Coremans. Volgens mij hadde hij beter gehandeld met de verdediging niet te onderwerpen aan de verplichting welke in zijn voorstel gehuldigd wordt.

Daarom kom ik tot het eerste denkbeeld weer om tusschen den betichte en zijn advocaat niet tusschen te komen en slechts te eischen dat de aanklacht in het Vlaamsche land in 't Nederlandsch geschieden zal.

De beschuldigde verdedigd zijn hoofd, zijne vrijheid, zijne grootste belangen. Men moet hem vergunnen over zijne belangen vrij te kunnen beschikken. Indien het hem behaagt vertrouwen te stellen in een voornamen advocaat, die weinig of niet bij machte is om in het Nederlandsch te pleiten of wien den noodigen tijd tot voorbereiding ontbreekt, dan vergunne men hem dien advocaat te kiezen en veroorlove dezen Fransch te spreken indien hij deze taal beter kent. Men legge het openbaar Ministerie den plicht op Nederlandsch te spreken en de balie zal volgen: er zal slechts uitzondering gemaakt worden voor eenige buitengewone feiten, voor eenige advocaten die uit hoofde van hun uitstekend talent verkozen worden, maar in de onmogelijkheid zijn hunnen cliënt in het Nederlandsch te verdedigen.

Ik stap licht over het punt der verdediging: maar met de beschuldiging is het anders gesteld; het geldt hier niet meer bijzondere belangen, die de beschuldigde naar willekeur kan regelen, en voor dewelke hij oorlof geven moet. 't Geldt hier een groot algemeen belang; 't geldt hier te weten of men onschuldigen zal veroordeelen, onschuldigen met schuldigen zal verwarren. Hier moeten maatregelen genomen worden in het belang der gerechtigheid.

In het verslag der midden-afdeeling van 1873 lees ik:

« Indien de beschuldigde meent zijne verdediging niet te moeten nagaan, dan heeft hij er niet meer belang bij de beschuldiging na te zien; hij volgt de debatten niet, hij berust in zijnen verdediger. »

Die redeneering houdt geenen steek; want de beschuldigde heeft vertrouwen in zijnen advocaat, hij heeft zich met hem verstaan; hij kan hem vrijelijk zien; met hem spreken rechtstreeks of bij middel van eenen vertolker; hij weet dat de advocaat hem niet verraden, weet wat deze zeggen zal; maar hij weet niet wat de beschuldiger zal inbrengen, en dat is voor hem eene foltering. Woorden te moeten hooren die hij niet verstaat, dan als zijn hoofd van die woorden afhangt, maar dat is onmogelijk!

De middenafdeeling van 1873 zegde nog: « Er zou ongelijkheid bestaan tusschen den beschuldiger, die verplicht zou zijn eene taal te gebruiken die hij soms minder goed spreekt dan de Fransche, en den verdediger die het Fransch zal gebruiken als het hem voordeelig voorkomt. » Daarin ligt eene meer schijnbare dan wezenlijke ongelijkheid in. Hij die eene plaats verlangt in de magistratuur van het Vlaamsche land, moet volkomen in staat zijn, zijne betrekking naar behooren te vervullen. Ik herken dat men nooit twee talen met hetzelfde gemak spreekt. Doch als daaruit ongelijkheid moet voortspruiten ten nadeele van het openbaar ministerie, dan zal het niet zijn vóor de boetstraffelijke rechtbank, waar de welsprekendheid min invloed uitoefent; maar vóor het Assisenhof. In alle geval is het beter tien schuldigen te ontslaan dan éen onschuldige te veroordeelen.

Ik vraag dus de splitsing van het artikel 1 (amendement Coremans) waar er over beschuldiging en verdediging wordt gehandeld.

De hr Bara. Ik versta dit stelsel niet, hetwelk zoo min dat van den heer minister van justitie is als dat van den heer Coremans van wien het voorstel tot wet is uitgegaan.

De hr Jacobs. 't Is het stelsel dat door de Kamer bij de eerste stemming aangenomen werd in 1873.

De hr BARA. Wij houden ons thans bezig, niet met de wet van 1873, maar met het voorstel dat aan de dagorde is.

Het voorstel van den heer Coremans is iets geheel anders dan het stelsel van den heer Jacobs.

Volgens den heer Coremans mag, naar luid van artikel 2, het onderzoek in het Fransch geschieden, indien de beschuldigde die taal verstaat.

De heer Jacobs integendeel, wil dat de beschuldiging in elk geval in 't Nederlandsch gebeure. Dus is hij Vlaamscher dan de heer Coremans zelf ! (*Onderbreking*, *rechts*). De heer Jacobs zou ten minste met een nieuwen tekst moeten voor den dag komen.

De hr JACOBS. Ik vraag de splitsing van artikel 1.

De hr BARA. Dat is niet genoeg : wij hebben een duidelijken tekst vandoen, die ons zegge waar men heen wil.

De Kamer zal het stelsel van den heer Jacobs verwerpen. Zij zal niet aannemen dat, wanneer een Vlaming zijne keuze laat vallen op een Fransch sprekenden advocaat, het openbaar ministerie door de wet gedwongen worde een requisitorium in 't Nederlandsch te doen. Welke advocaat zou ten anderen zulken toestand aanvaarden ? 't Ware hoogst oneerlijk. ! (*Tegenspraak*, *rechts*).

De hr JACOBS. De Kamer heeft niets oneerlijks gestemd in 1873 !

De hr BARA. Zoudt gij iemand verdedigen indien gij het openbaar ministerie niet verstondt ?

De hr JACOBS. Ik ken Nederlandsch genoeg om het requisitorium te verstaan.

De hr BARA. Het kan gebeuren dat een Vlaming iemand tot advocaat neme die niets anders dan Fransch verstaat.

De hr COREMANS. Dat is niet mogelijk : de advocaat zou zijn cliënt niet verstaan.

De hr BARA. De wet zegt dat de betichte naar goeddunken een advocaat mag kiezen die niets anders dan Fransch kent. Welnu, indien het openbaar ministerie Nederlandsch moet spreken, dan zal geen enkel advocaat, die niets anders dan Fransch kent, toestemmen om den beschuldigde, die hem gekozen heeft, te verdedigen.

Dus dient er geweten te worden of de aanklager en de verdediger elkander zullen verstaan. Als dit het geval is, aangezien 't meerendeel der beschuldigden in Vlaanderen Vlamingen zijn, dan is het recht om in 't Fransch te pleiten niets anders dan een valstrik voor de advocaten ! Fransche advocaten zouden niet meer in 't Fransch mogen pleiten vóor Vlamingen !

De hr COREMANS. Zij zullen den betichte ook niet begrijpen !

De hr BARA. Ja, toch, zij verstaan hem op voldoende wijze. Iederen dag ziet men Vlamingen, die verdedigd worden door advocaten welke in den regel niets anders dan Fransch kennen. Maar in rechten kunt ge deze stelling niet aannemen, want advocaat en beschuldigde maken slechts een persoon uit.

Kunt ge beslissen dat de beschuldigde, 't is te zeggen zijn verdediger, de taal der beschuldigden niet moet verstaan ? Dat is onmogelijk.

(Wordt vervolgd).

Nr 10. Deel V. 1 Januari 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Zitting van 27 *November* 1888.

(VERVOLG).

De hr BARA. Wat zou er geworden van onze rechtbanken en assisenhoven met eene beschuldiging in 't Nederlandsch en eene verdediging in 't Fransch? Waarom spreekt ge hier in deze Kamer geen Nederlandsch? Reeds twintig malen hebben wij het u gevraagd. (*Gelach*).

EENE STEM, RECHTS. Gij zoudt ons niet verstaan!

De hr BARA. Wij danken u om uwe beleefdheid; maar, wij ontslaan er u van: spreekt maar Nederlandsch.

Immers, 't is iets heel merkwaardigs: wij beleven dit zonderling verschijnsel dat ge iedereen Nederlandsch wilt doen spreken, zonder 't voorbeeld te geven! Op zijn hoogste leggen eenigen uwer den eed af in de Nederlandsche taal; nu en dan hooren wij vreesachtig stamelen: *Ik zweer*, en 't is alles. (*Gelach, links*).

Zoo hoorden wij eenige dagen geleden den heer Parmentier, die ongetwijfeld Nederlandsch geleerd had gedurende den vacantietijd, den eed in die taal afleggen. (*Men lacht andermaal, links*).

De hr PARMENTIER. Ik ben Vlaming en houd er aan dat men het wete.

De hr BARA. 't Is waarlijk zonderling eene wetgevende Kamer te zien die iedereen verplicht Nederlandsch te spreken, en het zelf niet verlangt te doen!

Waarom doet gij het niet! Indien Fransch spreken eene ziekte is, geneest het Parlement. (*Gelach.*) Omdat het uw belang niet is Nederlandsch te spreken.

Hier, het is vooral hier, waar de openbare zaken worden besproken, dat gij met het Nederlandsch zoudt moeten opkomen. Waarom doet gij het niet?

De hr COREMANS. 't Is in *uw* belang dat wij hier geen Nederlandsch spreken.

De hr Bara. Bemoei u niet met ons belang. (*Gelach*).

De hr Coremans. En gij bemoeit u weinig met het Belgisch belang.

De hr Jacobs. Wij hebben er belang bij dat men ons versta.

De hr Bara. Zooals men terecht doet opmerken, spreekt men verscheidene talen in de Zwitsersche Kamer.

De hr Coremans. Elk lid kent er ten minste twee nationale talen. Hier niet.

De hr Bara. Komaan! spreekt Nederlandsch: men zal 't vertalen en 's anderendaags zullen we in de Handelingen der Kamer uwe redevoering in 't Fransch vertaald lezen.

Geeft dan toch 't voorbeeld. Het moet van hoogerhand komen: spreekt maar dadelijk Nederlandsch.... Gij beweert dat men België zal veranderen met het Nederlandsch.

Maar neen! gij hebt er belang bij het niet te spreken! Hoe wilt ge de beschuldigden verplichten een belang te hebben dat gij niet hebt?

De statistiek bewijst dat men in Kortrijk maar zeven zaken in 't Nederlandsch gepleit heeft op twee duizend! In dat arrondissement pleit men dus niet in 't Nederlandsch, evenmin overigens als in de andere arrondissementen !... Neemt gij aan dat onze ambtbroeders daarom de belangen hunner Vlaamsche cliënten hebben verwaarloosd?

Dus denk ik niet dat de achtbare minister een Nederlandsch requisitorium met eene Fransche verdediging zal aannemen; ware 't anders, zegt dan liever openlijk dat men nog slechts in 't Nederlandsch zal mogen requireeren en pleiten en niet meer in 't Fransch.

't Ware dus nuttig duidelijke teksten op te stellen en ons niet te bepalen bij 't beraadslagen over stelsels. Volgens mij heeft de beschuldigde het recht den advocaat te kiezen die hem behaagt, en ik neem niet aan dat wanneer hij de Fransche taal voor zijne verdediging zal verkozen hebben, het openbaar ministerie hem in 't Nederlandsch zal mogen beschuldigen. (*Zeer wel! levendige goedkeuring, links*).

De hr Coremans. De achtbare heer de Kerchove bestrijdt het wetsontwerp bij gelegenheid van art. 3 waarbij eene rechtspleging van geener waarde wordt verklaard als zij in strijd is met de artikelen 1 en 2. Hoe zal men later te werk gaan, zegt hij, als eene ongeldigheid van dien aard uitgesproken wordt. Ik vraag hem wat men thans doet als eene ongeldigheid is begaan in eene crimineele rechtspleging of als het Verbrekingshof een vonnis van het Assisenhof vernietigt of verbreekt?

Men zal hetzelfde stelsel volgen met artikel 3. Daarin is geene ernstige moeilijkheid gelegen. Wij voorzien eene reden tot ongeldigheid te meer. Zijn er dan heden geene 20, 30, 40 redenen tot ongeldigheid mogelijk?

De hr de Kerchove de Denterghem. En indien de ongeldigheid onherstelbaar is? Indien, op het oogenblik der verbreking, de onregelmatige act niet meer kan herdaan worden?

De hr Coremans. Wat doet men als dat heden gebeurt? Wij voeren niets nieuws in. De tegenwerpingen zijn dus weinig ernstig en het achtbare lid heeft over dat geringe punt gedurende eene halve uur gesproken omdat hij hier slechts met opgezetten wil handelt.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Het is een zeer groot punt ; het voornaamste onder opzicht zijner gevolgen.

De hr COREMANS. Volstrekt niet. Alles blijft zooals het is. Wat heden gedaan wordt in geval van ongeldigheid, zal morgen geschieden.

Den heer Jos. Warnant heb ik met meer genoegen hooren spreken. Hij neemt aan dat de beschuldiging gebeure in de taal van den betichte.

De hr Jos. WARNANT. Ja, als hij geenen raadsman, geenen advocaat heeft.

De hr COREMANS. 't Is niet veel. Gij staat bitter weinig toe. Ik dacht dat gij beter gesproken hadt. Gij wilt dus altijd fransche debatten voor het Hof van Assisen; want daar heeft de beschuldigde altijd eenen advocaat. Gij handhaaft het schandaal veroorzaakt door eene beschuldiging waarvan de beschuldigde niets verstaat: gij past nog die zedelijke foltering toe, die theatrale rechtspleging welke ik wil wegvegen uit ons beschaafd land?

De achtbare vertegenwoordiger hecht meer belang aan den toestand van vreemdelingen te Antwerpen, b. v. van Duitschers, dan aan dien zijner medeburgers, zijner vlaamsche landgenooten. Al de meewarigheid, waarvoor hij vatbaar is, behoudt hij voor den Duitschman die zich niet eens — zegt hij — in het Duitsch zal kunnen doen verdedigen te Antwerpen. Indien die vreemdeling, waarvoor gij zooveel medelijden koestert, Fransch kan, zal alles in het Fransch geschieden; kent hij geen Fransch, dan in het Nederlandsch.

Maar iedere Duitscher kent genoeg Nederlandsch, aangezien hij de gewestspraak van zijn land, het Platduitsch machtig is, en dat het Platduitsch aan het Vlaamsch gelijkt, in zulke mate dat wij, Vlamingen, het Platduitsch verstaan. (*Onderbreking).* Dat schijnt u te verwonderen en toch is 't zóo. De gewestspraak van Hamburg, Lubeek, van Meklenburg en andere Dietsche streken, wordt door de Vlamingen verstaan, even goed als zij de onderscheidene Vlaamsche dialecten verstaan. En het omgekeerde is waar. Gij hebt gesproken van Nederlandsche taal en van Germaansche taal, heer Warnant, van Hoei, zonder eenige ernstige bevoegdheid. Gij hebt gewezen op eenen heer Samuel Wiener, alsof deze een meester in het vak ware. Ik verbeeld mij dat die achtbare advocaat meer of min Brusselaar is en bevoegder in de Hebreeuwsche taal dan in de Germaansche (*Gelach*). Wat hij van onze Vlaamsche dialecten gezegd heeft is volstrekt mis.

Ik antwoord aan den heer Bara. Maar aangezien de achtbare vertegenwoordiger voor Doornik verkiest dat ik hem antwoordde in 't Nederlandsch, wil ik hem dat genoegen verschaffen. (*Zeer wel, rechts. — Toejuichingen in de openbare tribunen.*)

De heer Coremans spreekt in 't Nederlandsch. (1) Wie geluisterd heeft naar de gezegden van het achtbaar lid zal het, ongetwijfeld, met mij eens zijn dat er nooit meer onnoozele praat door hem is verteld geworden dan zooeven, in zijne laatste redevoering. Een beschuldigde die niets kent dan Vlaamsch moet het recht

(1) 't *Is de eerste maal dat het gebeurt sedert* 1830. Bravo !... Het zal, naar wij hopen, de *laatste maal* niet zijn !...

hebben — zoo sprak de achtbare heer Bara — eenen advocaat te kiezen die niets kent dan Fransch.

En M. Bara beschouwt zulke keuze als mogelijk !

Heeft men ooit eene gekkere veronderstelling gehoord ? Is het mogelijk dat er een beschuldigde besta, dwaas genoeg om zich te richten tot eenen advocaat waar hij geen enkel woord vrij kan mee wisselen. (*Nieuwe toejuichingen in de openbare tribunen*).

De hr Voorzitter. A la première manifestation qui se produira encore dans les tribunes publiques, je les ferai évacuer. (1).

De hr Coremans. Wat zou er gebeuren, zoo b. v. M. Bara zelf — hij, de bekende Doorniksche advocaat — het op zich nam eenen Vlaamschen beschuldigde, enkel zijne moedertaal kennende, voor het gerechtshof van Brugge, van Antwerpen of van Gent te verdedigen ?

De zaak wordt in 't Fransch verhandeld, dat is te zeggen, de beschuldiging en de verdediging worden in 't Fransch voorgedragen. Maar de ondervraging van den beschuldigde ? Maar de verklaring der getuigen ? Die kunnen niet in 't Fransch, die moeten in 't Vlaamsch geschieden. Mij dunkt, ik zie M. Bara daar staan met zijnen mond vol tanden (*Gelach*). Hij splitst zijne ooren, hij gaapt rond, hij zou wel willen weten wat zijn beschuldigde, waarvan hij de verdediger is, op de ondervraging van den voorzitter antwoordt. Doet de beschuldigde eenige bekentenis ? Loochent hij alles ? M. Bara weet er niets van en wellicht gaat hij straks juist het tegenovergestelde pleiten van hetgeen zijn cliënt heeft houden staan.

Met de getuigenissen gaat het niet beter. M. Bara verstaat er insgelijks geen enkel woord van. Wat een belachelijk figuur moet die franschsprekende advocaat daar maken !

Hoe weinig is hij op de hoogte zijner taak ! Wellicht gaat hij er de schuld van zijn dat zijn beschuldigde veroordeeld wordt! Terwijl een Vlaamsche advocaat, mogelijk, eene vrijspraak had afgedwongen.

Neen, heer Bara, geen beschuldigde is zóo gek als gij wel zeggen wilt. Hij verstaat zijne belangen beter. Uwe veronderstelling is geheel en al ongerijmd en ik begrijp niet hoe ze in de hersenen kan komen van een man die dan toch voor ernstig wil doorgaan. Dit zij daarop, voor het oogenblik, genoeg !

Messieurs, j'ai terminé ma réponse à l'honorable M. Bara. Je reprends donc mon discours en français. (*Gelach.— Toejuichingen Rechts.*)

De hr Bara. 't Is een tusschenspel...

De hr Coremans. Door U uitgelokt, maar dat u bijzonder schijnt te vervelen.

Men heeft gesproken over Zwitserland : maar men vergeet dat in dat land niemand een mandaat vraagt zonder te bewijzen dat hij ten minste twee van 's lands talen kent.

Ware in België ons onderwijs op dezelfde hoogte als ginder, dan

---

(2) Waarom dat niet gezegd in de twee talen ? De heer Voorzitter, de Vlaming De Landsheere sprak immers tot het volk.

zouden er hier volksvertegenwoordigers uit het Walenland zitten, die onze twee talen kennen, evenals de Vlaamsche leden dezer Kamer onze twee nationale talen spreken.

Ik druk den wensch uit dat het openbaar onderwijs ons eerlang dien uitslag geve en ons mannen zende die de twee landstalen spreken waar het noodig is! (*Zeer wel, rechts*).

Men geeft toe dat de betichte de beschuldiging moet verstaan: het tegendeel is hatelijk, 't is eene maatschappelijke lafheid! In dat opzicht moet het stelsel dat thans in Vlaanderen op ons drukt eindelijk ophouden!

Overigens, de achtbare minister van justitie heeft die bepaling niet bestreden. Na veertig jaren aan de balie werkzaam geweest te zijn, heeft hij, niettegenstaande de vermaarde thesis over de paradox van den advocaat, gansch zijne rede, zijn gezond verstand (*gelach, links*), zijne rechtgeaardheid behouden. (*Goedkeuring, rechts*).

Ik heb voor het assisenhof eens eene vrouw weten verschijnen die beschuldigd was haren man vermoord te hebben en die loochende schuldig te zijn, en haar advocaat bepaalde er zich bij... verzachtende omstandigheden te pleiten!

Ik heb eenen beschuldigde gezien, wien men de vraag stelde of hij verkoos dat de debatten in 't Nederlandsch gebeurden, en die antwoordde: « Ik heb liever te verstaan », en zijn advocaat riep uit: « Pleit in dat geval zelf! » En de betichte liep hem achterna, zeggende: « Doe dan wat ge wilt! »

Ik heb ook nog advocaten hooren zeggen: « Des te beter, indien de betichte niet verstaat, want op die wijze zal hij mij niet in de rede vallen om mij terecht te wijzen. » (*Tegenspraak*).

Alle Franskiljonsche advocaten zijn van die meening! En iedereen weet dat zij de beschuldigden wijsmaken dat de rechtbanken Fransche debatten verkiezen en zich dan toegevender toonen. (*Herhaalde tegenspraak*).

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. En de tuchtraden?

De hr COREMANS. Waarom neemt men geen stelsel aan dat in gebruik is in alle landen der wereld, waar 't recht gewezen wordt in de taal van den beschuldigde? Men noeme mij een enkel beschaafd land waarin dat stelsel niet bestaat!

De hr DUPONT. In Frankrijk, in Bretanje, wordt het recht gewezen in 't Fransch en niet in 't Bretonsch. (*Gerucht. Onderbreking*).

De hr COREMANS. In Frankrijk, een land van centralisatie, benoemt men in Bretanje Bretonsche rechters en de gendarmen zijn geboren in de streek waarheen men ze zendt. In ons land, integendeel, zond men vroeger Waalsche gendarmen naar Vlaanderen: wel is waar heeft dat misbruik thans opgehouden.

Ik meen geantwoord te hebben op de bezwaren welke men tegen 't grondbeginsel van het wetsontwerp heeft uitgebracht. Ik zal wachten om te antwoorden op de opmerkingen betreffende bijzondere punten. (*Rechts, zeer wel. Toejuichingen*).

Minister LE JEUNE. Alvorens mijne meening te kennen te geven over dit uiterst gewichtig vraagpunt, moet ik, door een krachtdadig protest, het karakter dat de heer Coremans aan de voorgestelde wet zou willen hechten, van de hand wijzen.

't Schijnt als of er hier een rechtsgeding behandeld wordt en dat de Kamer eene plechtige veroordeeling moet uitspreken tegen de balie en de magistratuur van 't Vlaamsche land. 't Schijnt als of deze tot hiertoe aan hunne plichten te kort zijn gebleven! 't Zal mij, hoop ik, voldoende wezen protest aan te teekenen tegen hetgeen daarover gezegd is om aan de wet haar echt karakter te geven.

Er zijn maatregelen te nemen. Onder die maatregelen vraagt men u dat de Vlaamsche betichte een Franschsprekenden advocaat moge kiezen, zelfs al moest het openbaar ministerie in 't Nederlandsch de beschuldiging uiteenzetten en de toepassing van de wet vragen.

Het ernstige der zaak is de keus van den verdediger: zal de betichte dienaangaande vrij zijn of niet?

Een voorgaande spreker heeft beweerd dat hij niet vrij moest zijn, dat het requisitorium in 't Nederlandsch moest geschieden, indien de verdediging zelfs in 't Fransch gebeurde. Zoo iets zal de magistratuur misschien tot toegevendheid aanzetten, zegde men.

Ik, magistraat, ik wil maar gewetensvol veroordeelen, voor zooveel de betichte volle vrijheid heeft gehad om zich te verdedigen. Heeft de verdediging voor de assisenhoven zulk karakter niet? De beschuldigde mag zelfs een vriend tot verdediger nemen, zelfs indien die vriend een vreemdeling is!

Maakt u geen ideaal waarin de wet zal bepalen hoe men recht zal moeten plegen. Het eenige ideaal voor de verdediging, dat is de vrijheid!

De heer Coremans beweert dat ik reeds veertig jaar advocaat ben, wat overigens niet nauwkeurig is; maar ik zal hem zeggen dat, toen ik als advocaat in lijfstraffelijke zaken moest pleiten, en toen, wat ik zal noemen het « chirurgicale oogenblik » gekomen was, ik er uitsluitelijk voor bevreesd was dat mijn cliënt één enkel woord zou gesproken hebben!

De regeering wil dat de betichte vóor de rechtbank de taal der debatten kieze en dat men bijna met zekerheid wete dat hij zal verstaan; maar de betichte moet vrijelijk zijn' verdediger kunnen kiezen.

Artikel 1 der wet van 1873 dient dus behouden te worden, maar deze bijvoeging: « het requisitorium en de verdediging erbijbegrepen » moet men schrappen.

Artikel 2 zou gestemd worden met mijn amendement hetwelk de vrijheid der verdediging verzekert.

Voor artikel 3 zou men den tekst der wet van 1873 handhaven; want wij kunnen niet aannemen dat de gansche rechtspleging zou moeten herbeginnen, omdat men aan eene bepaling op het gebruik der talen zou te kort gekomen zijn.

De hr Bara. Ik betuig den heer Coremans mijnen dank omdat hij zich daar straks wel heeft willen in 't Nederlandsch uitdrukken: maar 't is slechts een tusschenspel geweest. Hij zou zijne parlementaire loopbaan in die taal moeten voortzetten. (*Gelach, links*).

De hr Coremans. Toen ik eenige oogenblikken geleden, mij in 't Nederlandsch uitdrukte, heb ik opgemerkt dat de achtbare volksvertegenwoordiger lachte als iemand die azijn gedronken heeft.

Hij voelde zich ongetwijfeld in den toestand van een betichte die tegen zich hoort requireeren in eene taal die hij niet verstaat. (*Gelach, rechts*). Iedereen heeft inderdaad de verlegenheid van ons achtbaar medelid bemerkt.

Hij zelf heeft overigens die verlegenheid laten blijken door volstrekt niets te antwoorden !

Zoo het achtbaar lid er aan houdt dat ik hem een naasten keer nog eens een Vlaamschen schotel opdien, dan houd ik mij immer tot zijnen dienst. (*Gelach, rechts*).

De hr Bara. Het achtbaar lid beweert dat ik gelachen heb terwijl hij spraak.

De hr Coremans. Ja, maar gelachen als iemand die azijn gedronken heeft ! (*Gelach, rechts.*)

De hr Bara. Hoe kan de heer Coremans dan toch zeggen hoe iemand lacht ? Dat vat ik niet ! (*Gelach, links.*)

Ik heb geenszins gelachen, hoe ook ; ziedaar de waarheid. Ik eerbiedig te zeer het recht der Vlamingen om zich van hunne taal te bedienen, dan dat ik lachen zou als zij die taal bezigen.

Ik wil dus niet dat men buiten deze Kamer kunne zeggen dat ik gelachen heb toen men hier Nederlandsch sprak. Ik voeg erbij dat het mij spijt dat deze proef van Nederlandsche redevoering zoo kort is geweest. Ongetwijfeld heeft de heer Coremans begrepen dat het in zijn belang was weer Fransch te spreken. Welnu, ik vraag u dat gij de advocaten zoudt toelaten het zelfde te doen voor de verdediging hunner cliënten.

De beraadslaging wordt gesloten.

De hr Voorzitter. De heer Jacobs heeft gevraagd dat men over artikel 1 bij splitsing zou stemmen. Ik zal dus in stemming leggen het eerste deel van 't artikel, met deze woorden : « het requisitorium erbij begrepen : » vervolgens zullen wij stemmen over de woorden : « en de verdediging.... »

De hr Woeste. Ieder misverstand moet verdwijnen. Deze bepaling beteekent volgens mij : voortaan zal het requisitorium in 't Nederlandsch uitgesproken worden in 't Vlaamsche land. Maar aan dezen regel van artikel 1 komt de uitzondering van artikel 2.

De hr Coremans. Inderdaad ; wij zijn het eens.

De hr Woeste. Indien het zóo is, dan ben ik bereid den regel die in artikel 1 vervat is, te stemmen.

Minister Le Jeune. 't Is ook noodig artikel 8 der wet van 1873 voor te behouden, welke artikel den verdediger vrijlaat om met de toestemming des betichten Fransch of Nederlandsch te spreken.

De hr Dupont. Mij dunkt dat men eerst over de quæstie van de taal der verdediging behoort te stemmen. De heer minister van justitie heeft aangetoond dat het openbaar ministerie de zelfde taal als de verdediger zou moeten spreken. Eens het beginsel opgelost, zullen wij stemmen over den regel die besloten ligt in artikel 1.

De hr Woeste. Artikel 1 zal den te volgen regel stellen : de artikels 2 en 8 zullen uitzonderingen aan dien regel zijn. In zulke voorwaarden kan de stemming niet twijfelachtig wezen.

De hr Coremans. Artikel 1 eindigt met deze woorden : « uitgenomen de navolgende beperkingen ». Later zal men uitleggingen geven

over die beperkingen ; dus zie ik niet in waarom de splitsing noodzakelijk zou zijn.

De hr DUPONT. Indien de stemming van artikel 1 het vraagstuk van 't requisitorium en van de verdediging in de Nederlandsche taal voorbehoudt, dan kunnen wij het voorzeker stemmen. Doch daarover moeten wij elkander verstaan.

De hr WOESTE. De woorden welke de achthare heer Coremans voorstelt op te nemen in art. 1, zullen den regel vaststellen. (*Onderbreking*).

Maar er zijn twee uitzonderingen op dien regel. Zijn er redenen om die uitzonderingen aan te nemen? Wij zullen het zien bij de bespraking van art. 2 en art. 8.

De hr VOORZITTER. De achtbare heer Dupont stelt voor eerst te stemmen op de woorden: « met inbegrip der verdediging » ; daarna op de woorden : « en het requisitorium ».

De hr COREMANS. Art 1 eindigt aldus : « uitgenomen de navolgende beperkingen. » Er bestaan geene redenen om afzonderlijk te stemmen omtrent de woorden « *requisitorium* en *verdediging* » waarvan ik de opneming vraag.

Men schijnt het eens te zijn over de beteekenis van art. 1 waarbij wordt vastgesteld dat, in algemeenen regel, de debatten in 't Nederlandsch zullen geschieden in het Vlaamsche land.

De hr DUPONT. Mij dunkt dat wij niet meer volkomen vrij zullen zijn als men — zooals de achtbare heer Coremans het vraagt — art. 1 zal gestemd hebben. In art. 2 is er spraak van rechtspleging en vonnis, maar meer in het bijzonder en op klaardere wijze, van requisitorium en verdediging.

Minister LE JEUNE. Er blijft art. 8.

De hr COREMANS. De rechtspleging begrijpt het requisitorium en de verdediging.

De hr DUPONT. Het verschil van meening bestaat hierin : moeten requisitorium en verdediging in het Nederlandsch gehouden worden, als de beschuldigde eenen Franschpleitenden advocaat verkiest.

Het gevaar ligt dus in eene dubbelzinnigheid. Alles moet voorbehouden blijven als de beschuldigde verlangt in het Fransch verdedigd te worden.

De hr J. WARNANT. Laat ons stemmen over art. 8 dat een grondbeginsel bevat.

De hr BARA. De woorden « requisitorium en verdediging » zijn hier stellig onnoodig; want dat denkbeeld is vervat in het woord « rechtspleging. » Art. 1 der wet van 1873 moet geheel behouden worden; ik begrijp het niet meer zooals gij het wijzigt. Wij willen een amendement dat de keuze vrij laat.

De hr COREMANS. Neen, neen !... Volstrekt niet !...

De hr BARA. In de Vlaamsche gewesten geschiedt de *rechtspleging* in het Nederlandsch. De woorden « requisitorium en verdediging » moeten er dus niet bijgevoegd worden. Gij zegt twee malen hetzelfde.

De hr COREMANS. De bijvoeging dier woorden is nuttig om elke beperkende uitlegging te verhinderen.

Minister LE JEUNE. De nutteloosheid der woorden « met inbegrip van requisitorium en verdediging » is stellig. Waarom houdt de achtbare heer Coremans aan die woorden? Omdat hij uit de wet van 1873 de artikelen 7 en 8 schrabt. Hierover zal de Kamer later beslissen; thans volstaat het met te zeggen dat de rechtspleging in het Nederlandsch zal geschieden, tenzij in de uitzonderlijke gevallen geregeld door de navolgende bepalingen en inzonderheid door de artikelen 2, 7 en 8.

De hr WOESTE. Ik ben het niet eens met den heer minister. De bedoelde woorden zijn er noodig; anders zou er dubbelzinnigheid kunnen ontstaan. Het moet nadrukkelijk aangestipt worden dat eene Fransche rechtspleging in de Vlaamsche gewesten slechts eene uitzondering mag zijn. Waarom het niet verklaren?

Minister BEERNAERT. Gij zegt het twee malen.

De hr WOESTE. Het is noodig het zoo duidelijk mogelijk te zeggen. Vroeger bestond daaromtrent misverstand. De uitzonderingen mogen geen regel worden. Men kan niet weigeren het Vlaamsche volk voldoening te geven en te zeggen, in zeer klare bewoordingen, dat de rechtspleging, van het begin tot het einde, moet geschieden in de Nederlandsche taal.

De hr VOORZITTER. De vraag van den heer Jacobs tot verdeeling blijft behouden, maar de heer Dupont stelt voor te stemmen over de woorden « met inbegrip der verdediging. »

EEN LID RECHTS. In welke bewoordingen?

De hr VOORZITTER. Men zal bijzonder en vooraf stemmen over de woorden : « met inbegrip der verdediging » en in de tweede plaats « en het requisitorium ».

De hr DUPONT. Ik sluit mij aan bij de meening van den heer Minister van Justitie; ik geloof dat die woorden moeten geschrabt worden.

De hr VOORZITTER. Gij trekt dan uw voorstel in. Wij zullen stemmen over de verdeeling: moeten de woorden « met inbegrip van het requisitorium » erbij gevoegd worden?

Uitslag der stemming: 56 stemmen voor, 32 tegen, 1 onthouding.

Antwoorden ja :

De heeren Beeckman, Begerem, Berten, Carbon, Casse, Coomans, Coremans, de Briey, De Bruyn, De Clercq, De Decker, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, Delaet, Delcour, de Liedekerke, Demalander, de Montblanc, De Neeff, De Sadeleer, De Smet, de Naeyer, De Winter, Dierckx, Eeman, Fris, Guyot, Jacmart, Jacobs, Meeus, Mesens, Nerincx, Nothomb, Osy, Parmentier, Powis ten Bossche, Raepsaet, Reynaert, Schaetzen, Schollaert, Simons, Slingeneyer, Stroobant, Struye, Tack, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, A. Visart, L. Visart en Woeste.

Antwoorden neen :

De heeren Anspach, Bara, Carbonnelle, Carlier, Colaert, de Favereau, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Moreau, Dohet, Drion, Dupont, Fléchet, Frère-Orban, Giroul, Hanssens, Hardy, Henricot, Houzeau de Lehaye, Jamme, Lambert,

Lescarts, Magis, Mallar, Mélot, Noël, Paternoster, Sabatier, Scoumanne, Steurs en Jos. Warnant.

Onthoudt zich :

De heer Beernaert.

De hr Beernaert, minister van financiën. Ik heb mij onthouden omdat, zoo 't voorstel volkomen mijne gedachte weergeeft, het mij nochtans nutteloos schijnt tweemaal hetzelfde te zeggen.

— De toevoeging der woorden : « en de verdediging » wordt gestemd bij blijven zitten en opstaan.

Art. 1 wordt in zijn geheel aangenomen.

Art. 2. « Wanneer een beschuldigde, « die de Fransche taal kent » vraagt dat er gebruik gemaakt worde « van die taal », dan zal de rechtspleging, « te beginnen van dat oogenblik », gebeuren in 't Fransch en het vonnis zal in die taal worden verleend.

« De getuigen zullen ondervraagd en hunne verklaringen ontvangen en aangeteekend worden in 't Nederlandsch, tenzij ze vragen gebruik te maken van de Fransche taal. »

De hr Voorzitter. — De heer minister van justitie biedt den volgenden tekst aan voor § 1 van artikel 2 der wet :

« De rechtspleging zal in 't Fransch geschieden en het vonnis zal in die taal worden uitgebracht, wanneer de betichte het vraagt in de hieronder aangeduide vormen.

« Indien de zaak in onderzoek ligt, dan zal de betichte zijne vraag aan den onderzoeksrechter mededeelen; deze zal er hem akte van geven in zijn proces-verbaal, met verzending vóor den voorzitter der rechtbank. De voorzitter der rechtbank zal onmiddellijk den betichte vóor zich doen verschijnen in zijn kabinet, en indien deze in zijnen eisch volhardt, dan zal er melding van gemaakt worden in 't proces-verbaal der verschijning.

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt of eene zaak die rechtstreeks ten gehoore gebracht ware, dan zou de betichte zijn verzoek wenden tot den voorzitter der rechtbank, ter zitting zelf, en deze magistraat, zou hem onmiddellijk voor zich doen verschijnen in de raadkamer. »

De heer Colaert stelt, van zijnen kant, den volgenden tekst voor aan § 2 van 't amendement van den heer minister :

« Indien de zaak in handen van den rechter van onderzoek is, zal de betichte zijn verzoek aan den onderzoekenden magistraat doen kennen, die er hem in zijn proces-verbaal akte zal van geven. »

Hij stelt bovendien voor § 3 van 't amendement van den heer minister te wijzigen als volgt : « In geval het eene reeds onderzochte zaak geldt of eene zaak rechtstreeks ten verhoore gebracht, dan zal de betichte zijne vraag richten tot de rechtbank, die er melding zal van maken in de notulen van den griffier.

De hr Coremans. De zeer breede uitzondering in art. 2 gemaakt, geeft aan den betichte die de Fransche taal machtig is, het recht om, zelfs in het Vlaamsche land, Fransche debatten te vragen. Die zoo aanzienlijke uitzondering nemen wij aan, ofschoon de Vlamingen ze nooit zouden bekomen in het Walenland waar zij vruchteloos Nederlandsche debatten zouden vragen. Wij stemmen daarin toe in 't belang van eene goede rechtsbedeeling.

Maar nu werpt het amendement van den heer minister van justitie dat heele stelsel omver. Hij eischt niet meer de hoofdvoorwaarde: de kennis der Fransche taal bij den beschuldigde die Fransche debatten vergt. De Kamer heeft zoo even gestemd dat de Nederlandsche debatten, met inbegrip van rechtspleging en verdediging in het Vlaamsche land, in het Nederlandsch zullen geschieden. Dat is het tegenovergestelde der wet van 1873.

De hr Hanssens. Ziet daar de dubbelzinnigheid!

De hr Woeste. Ik vraag het woord.

De hr Coremans. Wij veroorloven Fransche debatten als de beschuldigde het Fransch verstaat. Anders niet. Het is de beteekenis van mijn art. 2. Ik verwerp dus § 1 van het amendement des achtbaren ministers. Wanneer wij de geheele of gedeeltelijke weglating van art. .8 zullen bespreken, zullen wij het stelsel onderzoeken omtrent eene verdediging die, volgens keuze, in 't Fransch of in 't Nederlandsch mag voorgedragen worden en omtrent eene beschuldiging die verplichtender wijze moet geschieden in de taal van den beschuldigde: een transactie-stelsel door den achtbaren heer V. Jacobs verdedigd. In afwachting verzoek ik de Kamer § 1 van het ministeriëel amendement te verwerpen.

De hr Woeste. Toen ik daar zoo even vroeg dezen regel te stellen dat in 't Vlaamsche land, de gansche rechtspleging in het Nederlandsch zou geschieden, heb ik uitzonderingen voorzien. Wat mij persoonlijk aangaat, ik kan art. 2, door den heer Coremans voorgesteld, niet bijtreden.

Ik erken dat al de quæstiën op het stuk der talen in België uiterst kiesch en zeer moeilijk om op te lossen zijn. Om die reden dient men zich, volgens mij, aan de grondwettige beginselen te houden.

Twee beginsels zijn hier in 't spel. Het eerste is dat der gelijkheid. Ik vermeen dat er volstrekte gelijkheid tusschen de twee landstalen moet bestaan. Alle Belgen zijn gelijk voor de wet. Telkens dat de Vlamingen zullen vragen op gelijken voet met de Walen behandeld te worden, zal ik aan hunne zijde staan. Daarom aarzelde ik niet den achtbaren heer Coremans te ondersteunen in zijne vraag omtrent de processen-verbaal op te maken in het gemengd arrondissement Brussel. Daarom ook heb ik artikel 1 gestemd. Maar nevens het beginsel der gelijkheid staat het beginsel der vrijheid. Volgens art. 23 der grondwet hangt het gebruik der landstalen in België van de vrije keuze af. De gelijkheid die geene rekening houdt met de vrijheid wordt tirannij en van die gelijkheid wil ik volstrekt niet weten.

Art. 2 van mijn achtbaren vriend Coremans zal de grondwettelijke bepaling — die niets anders is dan eene toepassing der vrijheid — te niet doen.

Ik weet wel dat § 2 van art. 23 der grondwet erbijvoegt: « Het kan niet geregeld worden tenzij door de wet en slechts voor de acten der bestuurlijke overheid en in gerechtszaken. » Maar ik begrijp die § in dien zin dat de wet het recht heeft, op het stuk der talen, de regelen voor te schrijven welke de openbare overheid volgen moet. Waarom? omdat de openbare overheid gemaakt is voor de burgers.

Maar wat de burgers aangaat, de bijzondere personen, zij genie-

ten volstrekte vrijheid en indien wij hunne vrijheid slachtofferen, zullen wij een regiem huldigen dat, onder voorwendsel van gelijkheid, de individueele rechten zal verkrachten.

De regel van art. 1 is voor den beschuldigde, in de Vlaamsche gewesten, eene volledige waarborg als hij het Fransch niet machtig is. Hij heeft zelfs zijn recht niet meer te eischen. Ik begrijp zelfs dat men in die gewesten propaganda make om de beschuldigden te overtuigen dat zij het Nederlandsch moeten verkiezen; maar indien een niet Franschsprekende beschuldigde volhardt in zijne vraag om in 't Fransch verdedigd te worden, omdat hij vertrouwen stelt in het helder doorzicht der magistraten en in zijnen advocaat, dan, namens de vrijheid, moet dat recht hèm toegezegd worden.

Het beginsel der vrijheid kan ik niet slachtofferen en houdt mij voor overtuigd dat een groot aantal mijner vrienden van deze zijde der Kamer mijne meening zullen deelen. Ik kan het art. 2 van het voorstel van mijnen achtbaren vriend Coremans niet stemmen.

De hr Coremans. Nooit zal ik toelaten dat de beschuldigde, krachtens de wet, tot zijne rechters zeggen kan: Ik lach met uwe gerechtigheid; ik bekreun mij niet om hetgeen gij mij zeggen zult; gij, beschuldiger en gij, verdediger, ik spot met uwe woorden en gebaren; ik wil er niets van begrijpen.

De maatschappelijke orde vergt dat de betichte de debatten begrijpe, even als zij vergt dat hij ter zitting aanwezig zij. Maar wat beduidt die tegenwoordigheid als de debatten onverstaanbaar zijn voor hem. Laat hem dan ook vrij niet in persoon te verschijnen. Dan ten minste zult ge logisch handelen. De achtbare heer Woeste heeft een te gezond oordeel om dat niet te begrijpen.

Komt onze nationale eer niet op tegen de aanneming van die ongerijmdheden?

Neen! Neen! de beschuldigde moet tegenwoordig zijn bij lichaam en verstand; hij moet zien, hooren en begrijpen; wij moeten hem zooveel mogelijk de middelen schenken opdat hij kunne begrijpen. Hij die geene fransche debatten begrijpt zou slechts bij verstek mogen veroordeeld worden; in der waarheid, hij was afwezig.

Ik kan niet aannemen dat een uitsluitend Nederlandsch sprekende betichte vrijelijk, wetens en willens, zou toestemmen, Fransche debatten bij te wonen? Het is de advocaat die in zijn plaats optreedt; de advocaat kiest, niet de beschuldigde; de advocaat beschikt met het openbaar ministerie dat de debatten in 't Fransch zullen zijn, omdat het, naar zij meenen, voor hen gemakkelijker is; aldus worden zij niet gestoord in hunne gewoonten.

De heer Woeste stemt toe dat de beschuldigde tot het openbaar ministerie zegge: Ik wil dat gij Nederlandsch spreket; maar hij wil niet aannemen dat de wet dezelfde taal voere tot het openbaar Ministerie!

Welke tegenstrijdigheid! De parketsofficieren kennen het Nederlandsch; want zij moeten Nederlandsch spreken van het oogenblik dat de beschuldigde het wil; waarom zouden zij dat niet doen telkens dat de beschuldigde het Fransch niet verstaat? Is het niet de plicht van den wetgever die wijze en redematige bepaling voor te schrijven?

Het Vlaamsche volk rekent op U, Mijne Heeren, sedert zoo vele

jaren, om eindelijk zijne grieven te doen verdwijnen. Gij zult niet aarzelen om hem recht te laten geschieden.

De hr Colaert. Het voorstel van den heer Coremans wordt blijkbaar ingegeven door een gevoel van wantrouwen jegens de advocaten...

De hr Coremans. 't Wordt mij enkel ingegeven door het gezond verstand.

De hr Colaert. De betichten, die mij aangesproken hebben, lieten mij altijd de keuze der taal over; nooit hebben ze mij gezegd welke taal ik moest bezigen.

De hr Fris. Mij ook niet!

De hr Coremans. Voor de rechtbanken stelt men de vraag niet meer in welke taal men wenscht verdedigd te worden.

De hr Fris. Verschooning! nog dezen morgen hoorde ik een voorzitter eenen betichte daarover raadplegen.

De hr Colaert. Men vindt weinig of geene betichten die eischen dat hunne verdediging in 't Nederlandsch voorgedragen worde; zij laten de keuze der taal aan hunnen advocaat over.

De heer Begerem. Men mag de toepassing van een wetsartikel niet uit het oog verliezen. Welnu, de wet zegt dat de vraag betreffende 't gebruik der taal in het verslag der zitting moet worden vermeld.

De hr Colaert. Inderdaad! Maar ik beweer dat die vraag nutteloos is, omdat de betichte telkens zal antwoorden: zooals het mijn advocaat belieft. Maar, zegt men, de lichamelijke tegenwoordigheid van den betichte is niet voldoende: de heer Coremans eischt nog het verstandelijk bijzijn. Hij vergeet dat men voor de burgerlijke rechtbanken insgelijks belangrijke zaken behandelt, somtijds zelfs de eer van klagers of verweerders, en nochtans moeten de partijen persoonlijk de debatten niet bijwonen: ze zijn vertegenwoordigd door hunne pleitbezorgers.

Waarom woont de betichte de debatten bij? Omdat hij er toe gedwongen is...

De hr Fris. 't Is eene pijnbank waarop de betichte voor de boetstraffelijke rechtbank moet zitten!

De hr Colaert. Ongetwijfeld! De betichten zouden er veel liever enkel door hunne verdedigers vertegenwoordigd zijn!

Het voorstel van den heer Coremans laat minder vrijheid aan den Vlaming die niets dan Nederlandsch kent dan aan dengenen die ook Fransch spreekt.

Ik vereenig mij dan ook met de beschouwingen van den heer Woeste en met het beginsel van het amendement van den heer minister van justitie, doch de formaliteiten door den achtbaren Minister bepaald, moeten, dunkt mij, vereenvoudigd worden.

Eene misdaad wordt begaan in eene gemeente ver van de stad waar de rechtbank gevestigd is. Het parket en de onderzoeksrechter begeven zich ter plaatse en vragen aan den beschuldigde in welke taal hij wenscht dat het onderzoek gebeure. Ik veronderstel dat hij het Fransch verkieze: dan zal men het onderzoek moeten staken en zich begeven naar de hoofdplaats om daar de formaliteiten te vervullen welke de heer minister van justitie voorstelt.

Indien er eene commissie tot ondervraging gezonden wordt, dan zal de onderzoeksrechter zich andermaal naar de hoofdplaats moeten begeven; en moet de rechtspleging Fransch zijn, weeral tijdverlies!

Indien de betichte zijne vraag doet ter gehoorzaal zelf, zoo zal de voorzitter verplicht zijn zich met hem in de raadkamer te begeven en hem zijn sermoentje te doen.

Zoo ook, indien de vraag gedaan wordt bij het vredegerecht. Dat alles ware ongerijmd en overigens in strijd met de verplichting der openbaarheid van de debatten.

Ik houd dus mijn onder-amendement staande en ik denk het genoegzaam te hebben gerechtvaardigd.

De hr Flechet. Eene enkele vraag: de betichte moet Fransch kennen om Fransche pleidooien te mogen eischen. Hoe zal men die « kennis van de Fransche taal » vaststellen?

De hr Begerem. De heer Coremans heeft dat reeds genoegzaam uitgelegd.

De hr Coremans. Ik heb de zinsnede « het Fransch kennende » uitgelegd. Wat bediedt ze? zal het moeilijk zijn om vast te stellen of de betichte Fransch kent? Neen. Indien de betichte de Fransche taal bezigt dan zal men zien dat hij ze kent: 't is allereenvoudigst en practisch.

Men heeft niets ernstigs tegen mijn ontwerp in te brengen; men komt met allerhande slechte tegenwerpingen voor den dag: Wie een hond wil slaan, vindt licht een knuppel.

De hr Houzeau de La Haie. Er is maar eene goede oplossing mogelijk: de vrijheid!

De hr Woeste. Ik stel eene nieuwe redactie van art. 7 voor.

De hr De Smet de Naeyer. Ik stel navolgend amendement voor:

» Opstellen aldus § 1 van het amendement van den heer Minister van Justitie, art. 2:

« De rechtspleging geschiedt in 't Fransch en het vonnis zal geveld worden in die taal, als de betichte, *de Fransche taal kennende*, het zal aangevraagd hebben volgens de hierna-aangewezene pleegvormen. »

Leden: 't Is hetzelfde!

De hr Eeman. Ik stel het volgende amendement voor:

« Artikel 8 aldus te wijzigen:

« Iedere betichte, verdachte of beschuldigde blijft vrij zich te doen verdedigen hetzij in 't Fransch, hetzij in 't Nederlandsch.

« Hij zal de vraag doen aan den onderzoeksrechter of aan den voorzitter. » —

Zitting van Woensdag 28 *November.*

14 verzoekschriften ten voordeele van het wetsontwerp Coremans.

Advocaten en pleitbezorgers van Ieperen vragen het behoud der taalwet 1873.

Stafhouder en secretaris der orde van de Antwerpsche advocaten vragen de verwerping van het voorstel Coremans, voor wat aangaat de verplichting voor de advocaten om in het Nederl. te pleiten als de betichte geen Fransch kent.

Het korps der brandweer van Temsche vraagt dat aan de Nederl. taal de plaats vergund worde die haar toekomt op elk gebied van het openbaar leven.

Vervolg der bespreking van de artikelen.

De hr VOORZITTER. Wij hernemen de beraadslaging over art. 2.

Het voorstel van den heer Coremans luidt als volgt :

Art. 2. « Wanneer een beschuldigde, » die de Fransche taal « kent » vraagt dat er gebruik gemaakt worde « van die taal », dan zal de rechtspleging, « te beginnen van dat oogenblik », gebeuren in 't Fransch en het vonnis zal in die taal worden verleend.

« De getuigen zullen ondervraagd en hunne verklaringen ontvangen en aangeteekend worden in 't Nederlandsch, tenzij ze vragen gebruik te maken van de Fransche taal. »

De heer minister van justitie biedt den volgenden tekst aan voor § 1 van artikel 2 der wet : (*Zie bladzijde* 234).

De heer Colaert stelt, van zijnen kant, den volgenden tekst voor aan § 2 van 't amendement van den heer minister: (*Zie bladz.* 234).

De heer De Smet de Naeyer, eindelijk, stelt voor § 1 van 't amendement van de heer minister van justitie te doen luiden als volgt : (*Zie bladzijde* 238).

De hr EEMAN. — Het verschil van gevoelen dat wij gisteren, rakende artikel 2, tusschen de heeren Coremans en Woeste bemerkt hebben, heeft mij getroffen. De heer Coremans beriep zich op de openbare orde ; de heer Woeste, integendeel, beriep zich in tegenovergestelden zin op de vrijheid. Ik was geneigd aan beiden gelijk te geven.

Ik meen dat hunne verschillende gevoelens niet zoo moeilijk overeen te brengen zijn als het den schijn heeft. Immers, de heer Coremans plaats zich op het standpunt der beschuldiging, terwijl de heer Woeste zich vooral bekommert om de vrijheid welke de verdediging noodig heeft.

De hr CARLIER. 't Is de zienswijze der Gentsche advocaten wier verzoekschrift gij onlangs onderteekend hebt.

De hr EEMAN. Daarover zal ik straks spreken, indien de Kamer het goedvindt.

Ik stel ten andere vast dat al degene die artikel 2 bestrijden, de heer minister van justitie de eerste, zich om de verdediging bekommeren.

In art. 2 ligt een erg punt besloten ; het is het volstrekte recht van den betichte zich te verdedigen zooals hij wil ; het is de volstrekte vrijheid der verdediging. De andere redenaars plaatsen zich ook uitsluitend op het standpunt van het recht des advocaats om zijn cliënt te verdedigen in de taal welke deze laatste verkiest.

De twee stelsels, dat van den heer Coremans en dat van den heer Woeste, zijn dus overeen te brengen, indien men rekening houdt met het standpunt waarop ieder zich plaatst. De beschuldiging moet geschieden in de taal die de beschuldigde verstaat; maar deze moet volle vrijheid hebben om eenen verdediger te kiezen.

Ik stel twee voorbeelden.

Ik versta slechts Nederlandsch en ben beschuldigd. Het kan gebeuren dat ik, uit hoofde van den bijzonderen aard der beschuldiging die op mij weegt, verlang verdedigd te worden door eenen advocaat van Brussel of Luik, die geen Nederlandsch kent, maar als een specialist in mijne zaak beschouwd wordt.

Volgens de bewoordingen van art. 2, zou ik dien advocaat niet mogen kiezen.

Ziet hier een ander geval. Ik neem een Nederlandsch sprekenden verdediger, maar ik wil nevens hem eenen uitsluitend Fransch sprekenden advocaat.

Volgens de bewoordingen van het artikel Coremans is het mij niet veroorloofd.

Dat is, Mijne Heeren, een onaannemelijke toestand; van het standpunt der verdediging beschouwd, moet den betichte volstrekte vrijheid gelaten worden in de keuze van zijnen verdediger.

Daarom vereenig ik mij met de denkbeelden die gisteren door den heer Jacobs werden uitgedrukt, en mijn amendement aan artikel 8 is slechts de toepassing van hetgene hij heeft gezegd. Het bepaalt dat ieder beschuldigde vrij blijft zijne verdediging te laten voordragen in 't Fransch of in 't Nederlandsch.

Het stelsel der wet zou aldus gelukkig volledigd worden, dunkt mij.

't Zal gemakkelijk zijn de kennis van 't Fransch te bepalen : 't zal voldoende wezen dat de betichte bewijze dat hij Fransch kent, bij voorbeeld doordien hij vraagt dat zijne zaak in 't Fransch worde behandeld.

In geval een Vlaming, die geen Fransch kent, nochtans in 't Fransch wil verdedigd worden, laat mijn amendement hem nog de meest volledige vrijheid.

Tegen dat stelsel, evenals tegen hetgene van den heer Jacobs, heeft men ingebracht dat de verdediging en de beschuldiging in de zelfde taal moeten voorgedragen worden. Dat zegden de achtbare minister van justitie en de heer Dupont. Wat de heer minister als slecht en weinig practisch beschouwt, gebeurt thans iederen dag voor de Vlaamsche rechtbanken, wel is waar in tegenovergestelden zin ; gewoonlijk geschiedt de beschuldiging in 't Fransch en de verdediging in 't Nederlandsch.

Zekerlijk kan men in theorie, betreuren dat er twee talen moeten gebruikt worden ; maar wij moeten ons gedragen aan eenen bestaanden toestand, vermits in België 't gebruik der talen vrij is.

Dus verzoek ik de Kamer de blijkbare verbeteringen te stemmen die wij aan den tegenwoordigen toestand voorstellen.

De hr Begerem. 't Is stellig dat wij thans beraadslagen over de hoofdgedachte zelve van het wetsvoorstel, en, zooals de heer de Kerchove gisteren zegde, 't schijnt mij onmogelijk ons bezig te houden met artikel 2 zonder terzelfder tijd artikel 8 te behandelden. Immers, indien artikel 2 van 't voorstel des heeren Coremans of het amendement van den heer de Smet de Naeyer worden van de hand gewezen, en indien het amendement der regeering aangenomen wordt, dan zou artikel 8 vervallen. (*Tegenspraak, rechts*).

Dat is klaar : het voorstel der regeering bevat « de rechtsple-

ging », 't is te zeggen de verdediging zoowel als het requisitorium. Daardoor zou ook het verzoenend voorstel van den heer Jacobs wegvallen.

In het wetsvoorstel van den heer Coremans vervalt geheel art. 8 van de wet van 1873. Het achtbaar lid zegt : Hel volstrekte beginsel is vervat in de bepaling van art. 1 dat gisteren gestemd werd: de gansche rechtspleging zal, in het Vlaamsche land, in het Nederlandsch geschieden. Op de bank der beschuldiging als op die der verdediging, zal men het Nederlandsch gebruiken.

Hij voegt bij art. 2: Ik ben niet onverdraagzaam ; ik erken dat het dengene, die bewijst behoorlijk het Fransch machtig te zijn, moet veroorloofd worden de rechtspleging in het Fransch te kiezen.

Dan, schrabt de heer Coremans art. 8 uit.

Maar daarentegen wenscht de achtbare minister van Justitie, dat het grondbeginsel behouden blijve : In 't Vlaamsche land hoeft de Nederlandsche taal gebruikt te worden.

Maar wat zegt hij ons, bij art. 2 ?

« De rechtspleging zal in het Fransch geschieden en het vonnis geveld worden in die taal, wanneer de betichte het zal aanvragen naar de hierna aangewezene pleegvormen. »

Het geldt dus wel de gansche rechtspleging, met inbegrip van verdediging en requisitorium. Gisteren was men het eens over dat punt ; men heeft lang geredetwist, wanneer tot de stemming van art. 1 moest overgegaan worden, over de stelling der quæstie ; men heeft zelfs bij verdeeling gestemd, en de vraag of het requisitorium in algemeenen regel altijd in 't Nederlandsch zou geschieden in 't Vlaamsche land, opgelost vóor de vraag welke taal de verdediger zou gebruiken.

Ik weet wel dat de achtbare minister, in zijn amendement, eenvoudig zegt dat de rechtspleging in 't Fransch zal geschieden. Maar hij zorgt er voor daarbij te voegen : En het vonnis zal in die taal geveld worden ; wat wel degelijk aanwijst dat gansch de vroegere rechtspleging, met inbegrip van requisitorium en verdediging, reeds zal plaats gehad hebben in die taal.

De hr Coremans. En indien er twee betichten zijn, waarvan de eene geen Fransch kent ? (*Onderbreking*). Het is dezelfde quæstie.

De hr Begerem. Verschooning. De quæstie is zeer verschillend en er is spraak van in art. 7 van het wetsontwerp. Wat ervan zij, het is stellig, dat onder opzicht der vraag of het noodig is het onderzoek van art. 8 te vereenigen met dat omtrent art. 2, door de aanneming van dat laatste artikel van het ons voorgelegd wetsontwerp, art. 8 der wet van 1873 noodwendiger wijze wegvalt, evenals de aanneming van het amendement der Regeering minstens toelaat de wet als volledig te beschouwen en bijgevolg datzelfde artikel 8 als nutteloos. Het is in dien zin dat ik staande houd dat, indien de Kamer het grondbeginsel verwerpt, zooals het gesteld werd hetzij door den achtbaren heer De Smet de Naeyer, hetzij door den achtbaren heer Coremans, en indien zij het amendement der Regeering stemt, de quæstie der verdediging en der beschuldiging eene afgedane zaak is. Artikel 8 heeft geene reden van bestaan meer en zelfs het verzoenend voorstel van den achtbaren heer Jacobs verdwijnt.

De hr Jacobs. Dat was niet opgelost door het voormalig art. 2, aangezien het gevolgd is door art. 8; nu, het amendement der Regeering is slechts het voormalig art. 2, slechts gewijzigd in zijne onderverdeelingen.

Minister Le Jeune. In den vorm.

De hr Begerem. Uit uwe opmerking vloeit enkel voort dat men, op dit oogenblik, art. 8 niet voegen moet bij art. 2, met het oog op de bespreking van het amendement der Regeering; maar het schijnt mij toe dat het niet ernstig kan betwist worden dat al de quæstiën van grondbeginsel moeten besproken worden, indien men het artikel 2 van het ontwerp Coremans wil onderzoeken, hetgeen ik mij voorstel te doen.

Omtrent die quæstiën van grondbeginsel, houd ik er aan mij vrij en openhartig te uiten.

Ik zal het ontwerp van den heer Coremans in zijn geheel stemmen. Men heeft beweerd dat het ontoegevend is: nochtans kan men gemakkelijk aantoonen dat het achtbaar lid bewijs van veel inschikkelijkheid heeft gegeven.

De heer Jacobs heeft het woord gevoerd uit naam van hen die ik de verzoeningsgezinden noemen zal; ook de heer Eeman verdedigt dit stelsel. Toch ben ik van meening dat de Kamer het moet verwerpen, want naast eenige voordeelen, hoeveel bezwaren levert het niet op!

Ziet gij, bijvoorbeeld, in 't Vlaamsche land het openbaar ministerie Nederlandsch spreken wanneer tegenover hem een verdediger staat die enkel Fransch kent? Beschuldiger en verdediger zouden daar — men vergeve mij de uitdrukking — elkander verbluft staan aankijken. Kan men een dergelijke inrichting der justitie begrijpen?

Ik heb de debatten over de wet van 1873 nagelezen. Toen meende men dat zekere verzoeningsgezinde schikkingen vruchten zouden dragen.

Het is er echter anders toe gegaan en zij die toen die schikkingen voorstonden, zijn tot breedere en meer vaste beginselen teruggekomen.

Wordt het voorstel van den heer Coremans niet aangenomen, dan zal ik mij wel met het verzoenend stelsel moeten vereenigen, in de overtuiging dat ik zoo mijnen medeburgers nog dienst zal bewijzen.

Wat brengt men in tegen het stelsel van den heer Coremans? Men zegt niet meer, zóoals in 1873, dat de Grondwet hier een hinderpaal is. De heer Woeste zet ons enkel aan de vrijheid der verdediging rechtstreeks in verband te brengen met de gelijkheid der talen. Men mag echter niet vergeten dat de advocaat het monopolie geniet.

Minister Le Jeune. Niet voor het assisenhof.

De hr Begerem. — Als iemand anders dan de advocaat voor 't assisenhof wil pleiten, moet hij daartoe de toestemming van den voorzitter bekomen.

De advocaat moet zich dus aan zekere voorwaarden onderwerpen. Kan men hem dan niet dwingen om de Nederlandsche taal te kennen?

De bestrijders van het wetsontwerp zochten niet zoozeer grondwettige als zekere andere tegenwerpingen : de Vlaamsche advocaten, heeft iemand beweerd, zouden elkander zelf niet verstaan ! Die tegenwerping is reeds gevallen onder de protestatiën der Kamer.

Doch zeker kwam het den heer Bara of den heer Jos. Warnant niet toe die tegenwerping te maken. Zij zijn op dat gebied niet bevoegd ; men heeft het hun gisteren bewezen, en men zou hun kunnen antwoorden met La Fontaine :

Eh ! tournez-vous de grâce,
Et l'on vous répondra !

Eene andere tegenwerping is van den heer Hanssens. Het voorstel noemt hij zelfzuchtig, het zou aan slechts enkele Vlaamschsprekende advocaten ten bate komen. Moet ik dit argument wederleggen ? Staat het alle advocaten niet vrij, Nederlandsch te leeren, indien zij in 't Nederlandsch willen pleiten ?

Ha ! ik zou de tegenwerping begrijpen, indien de heer Coremans de uitzondering van art. 2 in zijn ontwerp niet had opgenomen. Reeds hebben wij de Waalsche gemeenten uitgezonderd in de toepassing van den algemeenen regel van artikel 1. We vragen zelfs niet dat men hetzelfde doe voor de Vlamingen die in het Walenland wonen : in het arrondissement Charleroi alleen zijn er 30.000 ! Daarin ligt eén nieuw bewijs van onzen verzoeningsgeest !

De hr Hanssens. Eerbiedig het recht van den beschuldigde !

De hr Begerem. 't Recht van den beschuldigde ! Wel is waar beweert men dat wij het willen beperken : dat is de derde uitzondering. Maar in 't belang van den betichte mag men niet afzien van regelen die van openbare orde zijn.

De hr Paternoster. Ge verliest de vrijheid der verdediging gemakkelijk uit het oog.

De hr Begerem. Een uitstekend Fransch rechtsgeleerde, Faustin Hélie, heeft daarover uitspraak gedaan : hij verklaart dat het niet voldoende is dat een beschuldigde het verhoor ter zitting bijwone : hij moet ook alles wat daar gezegd wordt, verstaan.

Ongetwijfeld ware 't verkieslijk indien alle ambtenaars des lands zich in de twee talen konden uitdrukken, maar dat is eene zaak die van de toekomst afhangt.

De hr Hanssens. Advocaten zijn geene ambtenaars.

De hr Begerem. Wordt het amendement van den achtbaren minister van justitie aangenomen, dan zullen de bestaande misbruiken voortduren en ze zullen op den duur de waardigheid der magistratuur schaden. Immers, ziet ge een beschuldigde, die alhoewel geen Fransch kennende, toch het Fransch voor de rechtspleging verkiest.

Volgens de wet, zal de voorzitter van 't Hof hem bij den aanvang der debatten moeten zeggen : Beschuldigde, luister naar de lezing van de beschuldigingsakte ! En de beschuldigde zal er niets van verstaan ! Ik zeg dat dergelijke ongerijmdheid eene wet zou ontsieren ! (*Rechts*, *zeer wel !*)

De hr Coremans. En de voorzitter zal er later moeten bijvoegen : « Hebt ge niets meer te zeggen voor uwe verdediging ! » De ongelukkige zal niets van de debatten verstaan hebben !

De hr BEGEREM. Men zou de onmiddellijke toepassing der wet ten opzichte der verdediging kunnen uitstellen.

De hr BARA. Hoegenaamd niet! Indien de maatregel goed is, dan mag men hem niet uitstellen.

De hr BEGEREM. Niettemin raad ik den heer Coremans aan eene bepaling van dien aard in de wet te voegen, en ik twijfel niet of de Kamer zal ze stemmen, niettegenstaande 't verzet van den heer Bara.

Met een woord, ik verzoek de Kamer het stelsel van den heer Coremans aan te nemen, want het is oprecht gematigd.

Laat ons niet vergeten dat hij die zekeren dag onze troonopvolger zal zijn, zich in de Hoofdstad van West-Vlaanderen in de Nederlandsche taal heeft uitgedrukt, aldus bewijzende dat in zijne oogen alle Belgen gelijk zijn voor de wet. (*Rechts, Zeer wel!*)

De hr BARA. En dat juist neemt gij niet aan!

De hr DE SMET DE NAEYER. Een paar woorden slechts om mijn amendement te rechtvaardigen.

De zienswijze van den heer Coremans is ook de mijne. Evenals hij neem ik niet aan dat een betichte die slechts Nederlandsch kent eene Fransche proceduur kan vragen. Dit doende, zou hij klaarblijkelijk gehoor geven aan ophitsingen die gansch vreemd zijn aan eene goede rechtsbedeeling. 't Is noodig den beschuldigde tegen zekere mogelijke raadgevingen te vrijwaren. (*Tegenspraak op verschillende banken*).

De hr FRIS. Uit naam der balie teeken ik protest aan tegen uwe woorden! Men moet den beschuldigde niet verdedigen tegen de raadgevingen van den man die zijn vertrouwen geniet!

De hr PATERNOSTER. Schaf dan de advocaten maar af!

De hr DE SMET DE NAEYER. Ik veronderstel een betichte die geen woord Fransch verstaande, nochtans vragen zou dat de rechtspleging in 't Fransch gebeure. Dat kan ik niet aannemen. Indien wij dus in de wet eene bepaling van openbare orde opnemen, gedragen wij ons slechts aan de voorschriften van het gezond verstand.

Ik stel dus voor, bij het amendement van den achtbaren minister te voegen dat men het verzoek des betichten maar zal inwilligen voor zooveel hij Fransch verstaat.

Gisteren vroeg de heer Fléchet hoe men weten zal of de betichte Fransch kent. Dat zal men weten door de middelen die de achtbare minster van justitie voorstelt. Immers, de voorzitter zal den betichte in de raadkamer doen verschijnen...

De hr FLECHET. En zoo de betichte niet antwoordt?

De hr DE SMET DE NAEYER. Dan zal de proceduur uit kracht van het beginsel dat in artikel 1 is opgenomen, in de Nederlandsche taal plaats grijpen; men zal veronderstellen dat de betichte in Vlaanderen Nederlandsch verstaat.

De hr FLECHET. En zoo hij enkel Waalsch of Duitsch verstaat, wat dan?

De hr ANSPACH. Men heeft zulke ernstige tegenwerpingen in 't midden gebracht tot bestrijding van het wetsontwerp dat ik het overbodig achtte het woord te nemen. De zonderlinge dingen die wij vandaag gehoord hebben doen er mij echter toe besluiten,

De heer Woeste heeft gisteren gezegd dat wij twee beginselen moesten vrijwaren: de vrijheid der betichten en de gelijkheid der landstalen. Maar 't geldt hier strafzaken waarin alles moet wijken voor dit nog verhevener beginsel: de vrijheid der verdediging. Een betichte wordt altijd verondersteld onschuldig te wezen. Dat heeft men min of meer erkend vermits men voorstelt dat de verdediging zal geschieden in de taal die de betichte verkiest.

De heer Eeman, een voorstander van dit stelsel, zegde dat die verschillen in theorie misschien kunnen te betreuren zijn, maar dat ze feitelijk bestaan.

Wat erg is, is dat het aangeboden stelsel de verdediging verlamt. Vele advocaten verstaan een weinig Nederlandsch en zijn in staat om in die taal met hunne cliënten te spreken; maar denkt gij dat, indien zij hier de zonderlinge vertooning van gisteren hadden bijgewoond, zij zouden verstaan hebben wat men ons gezegd heeft?

Dat is nochtans de toestand waarin men de verdediging wil plaatsen!

Het *mezzo-termine* dat men ons voorstelt, is dus weeral een hinderpaal voor de vrijheid der verdediging.

Wel is waar zegt men ons dat een betichte die enkel Nederlandsch verstaat zich tot geen advocaat zal wenden die niets dan Fransch kent; doch 't is buiten kijf dat het mogelijk is eenen cliënt te verstaan zonder daarom in staat te zijn hem in zijne taal te verdedigen.

De tegenwoordigheid van een advocaat bij debatten waarvan het hem onmogelijk ware een woord te verstaan, zou waarlijk afschuwelijk zijn. Hoe zou hij aan 't openbaar ministerie kunnen antwoorden? Zou men misschien willen dat het requisitorium ten behoeve van den advocaat vertaald moet worden.

Men heeft Faustin Hélie ingeroepen. Met de uitlegging die men van zijne zienswijze gegeven heeft zou het schijnen dat men volgens hem, bijvoorbeeld, in Bretanje, Bretoensch bij de debatten zou moeten spreken! Wat Faustin Hélie bedoelt is dat de betichte alles moet weten wat ter zitting wordt gezegd. Daartoe dienen de vertolkers.

Overigens begrijpt de betichte gewoonlijk geen woord van wat er in de verhoorzaal geschiedt. Na de debatten moet hij meest altijd aan zijn verdediger vragen wat er is omgegaan. (*Tegenspraak, rechts*).

Ja, het gebeurt dat zekere betichten onderwijs genoeg bekomen hebben om de debatten te verstaan; 't is echter de uitzondering.

Indien gij tot dezen dwazen uitslag komt dat gij den advocaat hebt belet te verstaan wat er gezegd wordt, is dat niet afschuwelijk? Eigenlijk zal het ontwerp slechts aan enkele intriganten ten bate komen die zich op een ellendig peterstaal stellen om een gewichtig vraagstuk te exploiteeren, hetwelk op die wijze behandeld, aan onze nationaliteit het grootste kwaad berokkenen kan! (*Zeer wel! links.*)

De hr Eeman. Wat kwade scherts!

De hr Anspach. De openbare orde eischt, zegt men, dat de betichte de beschuldiging kunne verstaan. Maar er bestaat geen recht tegen het recht. Het eenig recht van openbare orde in dergelijke zaken, is de vrijheid der verdediging.

Wat nu het stelsel betreft dat de heer minister van justitie voorstaat, ik begrijp de schorsing der debatten niet welke hij aanraadt. 't Ware voldoende dat de betichte een verzoek onderteekende.

De hr Bara. De wet van 1873 heeft dit geval voorzien : men ondervraagt den betichte dienaangaande en dat is voldoende.

De hr Anspach. De quæstie is van het grootste gewicht. Daarover schijnt de regeering zich weinig te bekommeren. Het land moet echter weten hoeveel belang de advocaten des lands er aan hechten. Zoo verzoekt de tuchtraad der Antwerpsche advocaten, die uit leden van iedere denkwijze, uit Flaminganten en niet-Flaminganten bestaat, heden, eenparig, de Kamer het wetsontwerp dat wij behandelen en zelfs de amendementen van den heer minister te verwerpen.

Ik twijfel niet of dat indrukwekkende vertoog zal eenen ernstigen invloed op onze beraadslagingen oefenen, ten minste meer invloed dan een vertoog van sapeurs-pompeurs. (*Gerucht, rechts.*)

De hr Eeman. — Er zijn er andere !

De hr de Kerchove de Denterghem. Maar de onderteekenaars trekken hunne handteekening terug ! (*Gelach, links*).

De hr Coremans. Ik heb met de vereischte aandacht de redevoering van den achtbaren heer Anspach aanhoord.

De hr Coomans. Antwoord niet.

De hr Coremans. Het verwondert mij, — de verwondering van het publiek zal even zoo groot zijn als de mijne — te moeten bestatigen dat gansch die bespreking eigenlijk hier op neerkomt : de advocaten van Brussel en van het Walenland, die geen Nederlandsch kennen, moeten, in het Vlaamsche land, in het Fransch gaan pleiten voor om het even welke betichten !

De maatschappelijke orde, wat geeft dat? Wat hebben de wel begrepene belangen van den beschuldigde hier te maken! Wat heeft het goede beheer van het gerecht hier te stellen! Dat is altemaal maar scherts! Hoofdzaak is dat de waalsche advocaten, die slechts Fransch kennen, zouden mogen voortgaan met in 't Vlaamsche land te pleiten vóor de crimineele en boetstraffelijke rechtbanken. Een winkelzaakje voor de Waalsche advocaten : ziet daar de ware reden van dien barschen tegenstand : *desinit in piscem!*

De hr Woeste. Dat kan op mij niet toegepast worden.

De hr Coremans. Gij zijt geen Waal en kent Vlaamsch. Men zegt dat de Waalsche advocaat, zoo hij in 't Vlaamsche land pleit, de beschuldiging kunne verstaan. Ik stem toe, maar, daarom, moet hij bekwaamheid bezitten : zijne plaats is niet daar waar zijne onbekwaamheid bewezen is. Wil de Waalsche advocaat in het Vlaamsch land komen pleiten, dan moet hij zich daartoe bekwamen, dan moet hij op eene nuttige en niet op eene belemmerende wijze tusschenkomen in de bedeeling van een goed gerecht.

Ah ! de vrijheid der verdediging hoeft geëerbiedigd te worden ! de betichte moet kunnen zeggen : Ik verkies fransche debatten, dan als hij er geen arm woordje van begrijpen zal. En dat alles om den Waalschen advocaten toe te laten in 't Vlaamsche land te pleiten !

Dat is dus de reden waarom men den betichte *de vrije keuze laten wil!*

Maar indien gij dan toch zoo erg veel prijs hecht aan die keuze, laat den beschuldigde dan insgelijks vrij niet ter zitting aanwezig te zijn (*oh! oh! links*) en laat hem dan maar vrij zich niet gevangen te geven! (*Tegenspraaks, links.*) Dan ten minste zult gij tot het einde logisch blijven met uw onredelijk stelsel; volstrekte vrijheid voor den beschuldigde om met het gerecht den spot te drijven! vrijheid om debatten te kiezen waarvan hij geen zier begrijpt! vrijheid om niet te verschijnen voor de rechtbank! vrijheid om zich niet gevangen te stellen na de veroordeeling!! Toe maar! stapelt bespottelijkheid op bespottelijkheid!

De beschuldigde moet niets verstaan — zegt de heer Anspach — zijn advocaat is immers daar! De betichte begrijpt over het algemeen niets, om het even of zij geschieden in eene taal die hij kent of niet kent. 't Is de heer Anspach welke die schoone dingen vertelt. Ik weet niet of de heer Anspach advocaat of industriëel man is. Men zegt mij dat hij advocaat is. Ik beklaag het achtbaar lid dat hij in zijne loopbaan slechts beschuldigden van dat slach heeft ontmoet. Hij heeft ontgewijfeld nooit in 't Nederlandsch gepleit in het Vlaamsche land. Ik, die slechts in 't Vlaamsche land pleit, heb in mijne loopbaan als advocaat, met honderden betichten ontmoet die, als de debatten in 't Nederlandsch gevoerd werden, alles, wat in de gerechtszaal gebeurde, volkomen goed begrepen.

(*De heer Coremans geeft lezing van het verzoekschrift van den Voorzitter en den Secretaris der Antwerpsche advocaten-orde, waarin aan de Kamer gevraagd wordt, de verdediging bij middel van het Nederlandsch niet verplichtend te stellen.*)

De achtbare minister van Justitie wordt dus op zijne beurt beschuldigd, door eenige advocaten van Antwerpen, van inbreuk te doen op de waardigheid der balie.

De tuchtraad werd dringend bijeengeroepen, naar men zegt; men verzwijgt het aantal der aanwezigen. Hoe talrijk waren zij wel? Drij, zes, negen? het verzoekschrift zegt er niets van.

De hr Bara. De namen der onderteekenaars.

De hr Coremans. De heer Wauters, stafhouder; de heer de Maertelaere, secretaris.

Het verwijt van dien tuchtraad raakt mij niet en de heer minister zal er zich evenmin om bekommeren.

Zou men wellicht geene grootere inbreuk maken op de waardigheid der balie, met voor deze Fransche debatten te eischen, debatten waarvan de lieden niets begrijpen? En met welk recht spreekt die tuchtraad « in den naam van de groote meerderheid van de antwerpsche balie. » Heeft hij die balie geraadpleegd? Werden die advocaten opgeroepen om over die zaak te stemmen? Volstrekt niet!

Ik stel vast dat in dien brief slechts spraak is van « de verdediging ». Die advocaten nemen dus stilzwijgend het deel van mijn ontwerp over de beschuldiging aan.

Ik hoop dat de Kamer geene rekenschap zal houden van dat in de vlucht en op zeer lichte wijze geschreven stuk; dat zij mijn ontwerp in den geheele stemmen en bevelen zal dat de verdediging zoowel als de beschuldiging zal moeten geschieden in de taal van den betichte of den beschuldigde.

Verkiest deze het Fransch, als hij slechts Nederlandsch kent, dan is zijne keuze niet eene vrije keuze: de advocaat kiest in zijne plaats.

Nu wil ik erkennen dat de waarborgen, vervat in het amendedement van den heer Minister, §§ 2 en 3, meer waard zijn dan de waarborgen der voormalige wet van 1873.

De tusschenkomst van den voorzitter zal vele misbruiken verhinderen.

Ik stel het amendement van den heer Minister boven dat van den heer Colaert die uit § 2, de tusschenkomst van den voorzitter wegschrabt en § 3, de tusschenkomst van de rechtbank in de plaats zet van die des voorzitters.

De rechtbank heeft, als korps, geene ernstige verantwoordelijkheid; daarom houd ik aan de tusschenkomst des voorzitters, zoowel bij § 3 als bij § 2.

Maar ik acht het onnoodig, in het geval dat de vraag tot het houden van een fransch debat gesteld wordt bij het verhoor, dat de betichte in de raadskamer geroepen wordt. De voorzitter kan bij het verhoor zelf acte nemen van de vraag, de noodige opmerkingen doen en tot de verlangde fransche debatten overgaan, indien de betichte volhardt in zijne vraag.

Ik keur § 2 en § 3 van het amendement des heeren ministers goed als ernstige waarborg; maar ik bestrijd niet te min § 1 van dat amendement, die een beginsel bevat waarvan ik volstrekt niet hooren of weten wil.

Volgens mij, mag de betichte geene fransche debatten eischen als hij de Fransche taal niet begrijpt.

Ik sluit mij dus aan bij het onder-amendement van den achtbaren heer de Smet de Naeyer die den tekst van het ministeriëel amendement overneemt en er de woorden « welke de fransche taal kennen » inlascht.

Dat onder-amendement heeft het groot voordeel het grondbeginsel te bekrachtigen dat vervat was in mijn art. 2, te gelijker tijd met de nieuwe waarborgen welke de achtbare minister van justitie voorstelt.

Minister Le Jeune. Men stelt eene bijvoeging en eene weglating voor aan mijn amendement. In deze laatste stem ik toe, want ik heb mijn amendement maar aangeboden om een einde te stellen aan zekere vrees, bij middel eener eenvoudige quæstie van vorm.

Indien ik een amendement heb voorgesteld, dan is het niet omdat ik een stelsel van waarborg omtrent het gebruik der talen, tegen de macht der magistratuur als onontbeerlijk beschouw. Ik heb daarover mijn gevoelen uitgedrukt tijdens de algemeene bespreking. Ik heb gezegd dat, volgens mij, te dien opzichte zekere vrees bestond welke het rechtvaardig zou zijn te doen verdwijnen met eene eenvoudige quæstie van vorm. Mijn amendement heeft geen ander doelwit. Ik vrees dus niet de waarborgen te zien verzwakken die ik meende te verwezenlijken bij middel der pleegvormen waarvan spraak is in mijn amendement; ik sluit er mij zeer gaarne bij aan. Maar de gevraagde bijvoeging is eene andere zaak. In § 1 van mijn amendement zou men willen inlasschen de woorden: « degene die Fransch kennen. »

De debatten in de gerechtszaal worden geopend: de betichte staat op en zegt: « Je connais la langue et je demande que la procédure ait lieu en français. » Die vraag zou moeten onderworpen worden aan alle de formaliteiten voorgeschreven door het amendement: verschijning voor den raad, aandringing van den voorzitter ten voordeele der Nederlandsche taal bij dien betichte die het Nederlandsch niet en slechts het Fransch verstaat.

Hij verklaart geen Nederlandsch te kennen; maar, hij moge zeggen wat hij wil, hij kent misschien beter de Nederlandsche taal dan de Fransche! Wie weet! Hij gebaart misschien dat hij het Fransch kent en hij kent het wellicht in werkelijkheid niet! Hij moet dus een examen afleggen!

Maar de betichte antwoordt: « Dat is mijne zaak, niet de uwe. Alhoewel ik de twee talen ken, kies ik de Fransche. Ik alleen ben in de zaak betrokken; niemand heeft er belang bij mij te weigeren wat ik verlang, en niemand beter dan ik kan oordeelen wat mijn eigen belang is! Ah! indien ik hier, in dit zelfde proces, andere slechts Nederlandschsprekende betichten nevens mij had, dan zou ik de tusschenkomst der wet begrijpen; mijn belang zou moeten wijken voor de noodwendigheid die, in rechten, een beginsel van verplichting is waaraan men zich moet onderwerpen. Maar ik sta hier alleen in deze zaak, en ik verlang in 't Fransch geoordeeld te worden. Ik maak gebruik van een grondwettelijk recht en niemand mag mij rekenschap vragen omtrent het gebruik dat ik daarvan maak. »

Verbeeldt u die woordenwisseling tusschen den voorzitter en eenen Franschsprekenden betichte. Voor eenen betichte van dat slag, stelde ik mijn amendement niet voor. Ik was, natuurlijk, enkel bedacht op den uitsluitend Nederlandschsprekenden betichte. En waarom bekommerde ik mij met hem? Omdat men zegde dat die betichte aan allerlei invloeden onderhevig was die hem waarlijk verbijsteren, in zooverre dat hij zich laat verdedigen en veroordeelen in eene taal die hij niet begrijpt!

Voor dien betichte kunnen de in mijn amendement gestelde waarborgen eenig nut hebben; maar de pleegvormen dier waarborgen worden bespottelijk wanneer het Franschsprekende betichten betreft. Ik heb met mijn amendement iets ernstig beoogd.

Hier kan slechts sprake zijn van den Vlaamschen betichte die geen Fransch kent. In zijnen naam eischen wij de rechten der verdediging; voor hem stellen wij de waarborgen in ons amendement vervat.

Het zou stellig de eerste maal zijn dat men, in België, onder ons regiem, raken zou aan dat heilig beginsel: de vrijheid van verdediging. In de algemeene bespreking, had ik de eer U te doen opmerken hoe dat beginsel tot de grondslagen van onze rechterlijke inrichting behoort. De beteugelende rechtsmacht stelt tegenover elkander, als in een wezenlijk tweegevecht, het belang van eenen persoon, dat van den betichte, en het maaatschappelijk belang; de gerechtigheid wil dat hij zich verdedige, en het wil eene verdediging vrij van alle belemmering, want anders ware zij geene gerechtigheid meer. Het zal een eerlijke strijd zijn en het gerecht wil niet dat men, onder voorwendsel van maatschappelijke orde, de hand legge op een bijzonder belang dat aangevallen wordt namens de maatschappelijke orde.

Ik sprak u van het geweten van den rechter die moet veroordeelen of vrijspreken. De betichte wil zich verdedigen in het Fransch

en de rechter zou daarentegen opkomen! aandringen opdat de betichte, die de twee talen kent, 't Nederlandsch zou verkiezen in plaats van het Fransch! Hij zou hem een onderzoek doen ondergaan en, met inwerking op zijnen wil, optreden als regelaar van de voorwaarden des gevechts.

Hij zou de verantwoordelijkheid van de keuze des betichten op zich nemen! Men herhaalt gedurig dat het een maatschappelijk belang is dat de betichte de taal der beschuldiging begrijpt. Merkt wel op dat het hier niet de taal geldt van het verhoor, ook niet de taal van het onderzoek. Het geldt de taal der pleitrede, bij het stellen der vraag waarbij de vrijheid der verdediging ter sprake wordt gebracht.

De vrijheid der verdediging is vóor alles, de vrije keuze van den verdediger. Ziet hier een betichte die zegt: « Ik heb eenen advocaat gekozen die geen Nederlandsch kent; die advocaat moet het onderzoek volgen dat door het verhoor zal bloot gelegd worden, en zich doordringen van alle bijzonderheden der rechtspleging; ik vraag dat alles in het Fransch geschiede; ik vraag het, niet voor mij, maar voor mijnen advocaat. »

Ik beken niet te begrijpen hoe men niet terugwijkt voor de verantwoordelijkheid eener beslissing krachtens dewelke de Kamer de magistraten verplichten zou dergelijke vraag te verwerpen. Ik bedoel de magistraten van het assisenhof en die welke in de boetstraffelijke zaken zetelen.

Ik bedoel de processen, waarin het voor den betichte, neerkomt op eene veroordeeling die hem van zijne eer of, gedurende jaren, van zijne vrijheid berooven kan.

Voor de rechtbank van enkele politie is dat eene geheel andere zaak; maar voor het Hof van Assisen, voor de boetstraffelijke rechtbank, daar waar de ernstige zending van den advocaat eerst aanvang neemt, daar rijst de erge vraag omtrent de vrijheid van verdediging op. Daar moet gevreesd worden eenige inbreuk te maken op den vrijen wil van den betichte die zelve de voorwaarden wil stellen waarin zijne verdediging zal geschieden.

Hij heeft eenen advocaat gekozen die geen Nederlandsch kent: hij vertrouwt hem zijne verdediging toe; zijn vertrouwen in den gekozen advocaat is onbeperkt; indien het gebeuren moet dat het onderzoek en het requisitorium voor hem of voor zijnen advocaat eene doode letter blijven, dan wil hij dat het onderzoek en het requisitorium veeleer eene doode letter zijn voor hem dan voor zijnen advocaat, en hij verklaart dat hij zich als onverdedigd zal beschouwen indien hij niet verdedigd wordt in dien zin. Wat zult gij hem antwoorden? (*Onderbreking*).

Men zegt dat ik aan de waardigheid der balie zou te kort gekomen zijn met toe te stemmen in de pleegvormen in acht te nemen als een betichte verlangt in het Fransch verdedigd te worden.

Het verwijt ware gegrond indien de balie niet mocht rekenen op eenigen tact of eenige wellevendheid van wege de magistratuur.

Maar ik zou vreezen inbreuk te maken op de waardigheid der balie, indien ik gewicht ging hechten aan de denkbeelden die men in het debat heeft geworpen met het oog op de invloeden die men zoogezegd zou uitoefenen op de Vlaamsche betichten, bij gelegenheid van het gebruiken der Fransche taal en omgekeerd. (*Onderbreking*.)

Ik wil dat alles toewijten aan eene zekere vrees, die geene reden van bestaan meer hebben zal uit hoofde der formaliteiten voorzien in mijn amendement; daarbij, ik herhaal het, die formaliteiten zijn niet in acht te nemen voor den betichte die 't Fransch machtig is.

Mijn amendement is gemaakt voor den betichte die aan den rechter zegt: « Ik ken niet genoeg Fransch om, persoonlijk, de Fransche debatten te verstaan; maar ik heb volle vertrouwen in eenen advocaat die het Nederlandsch niet kent en ik wil door hem en door geenen andere verdedigd worden. »

Ik vraag u, wat de Nederlandsche taal, in dergelijk geval te zien heeft? Is er iets meer eenvoudig, wettelijk en natuurlijk dan die betichte welke zijne geheele zaak toevertrouwd aan zijnen advocaat?

Ik vrees inbreuk te maken op de waardigheid der balie, bij de gedachte dat advocaten die Nederlandsch spreken hunne Fransche confraters zouden ter zijde willen schuiven, en wederkeerig.

Doch ik plaats mij op 't standpunt van den betichte: ik wil dat zijne vrijheid volledig weze. Verkiest hij Fransch, men late hem dan toe die taal te gebruiken. Wie toch zou daar kunnen tegen opkomen, aangezien de beschuldigde zich als 't ware verpersoonlijkt in zijnen advocaat?

Met welk recht stelt ge dien beschuldigde onder voogdij? Zijn leven, zijne eer, zijne vrijheid, daarvoor is zijn advocaat verantwoordelijk: niemand heeft tusschen hen nog tusschen te komen. De quæstie der taal maakt deel uit van dat wederzijdsch vertrouwen.

Ten einde raad, zegt men: We zullen de zaak belachelijk maken. Men toont eenen Vlaamschen beschuldigde, die noch de beschuldigingsacte noch de pleitrede van zijnen advocaat heeft verstaan. Maar de acte van beschuldiging wordt den betichte bij deurwaarder beteekend en de advocaat zal hem die kunnen doen vertalen. Dus zal de eerste belanghebbende kennis hebben van de beschuldigingsacte.

Daarbij wil de wet dat elke redevoering, welke de betichte niet verstaan heeft, vertaald worde in de taal die hij verstaat. De wet vergt dat de voorzitter, op eene beknopte wijze kennis geve van de acte van beschuldiging aan den betichte. Dit zal natuurlijk in 't Nederlandsch geschieden als de voorzitter weet dat de betichte geen Fransch begrijpt; en ook zoo zal het gebeuren met de vraag of hij, de betichte, persoonlijk, niets meer in te brengen heeft te zijner verdediging, na de Fransche pleitrede van zijnen advocaat.

De hr Coremans. Waarvan hij *niets* begrepen heeft! 't Is erger dan in Turkije! *(Onderbreking.)*

Minister Le Jeune. Ik heb gezegd dat de betichte volle vertrouwen stelt in zijnen advocaat.

Wat mij betreft, nooit heb ik als advocaat geduld dat de beschuldigde in zijne verdediging voor het strafgerecht tusschenkwam. Ik stelde mij in de plaats van hem die mij gelast had met zijne verdediging, met zijne belangen. Laat ons practisch handelen, zegt men: welnu! dat is practisch!

Ziedaar waarop dat belachelijke neerkomt, hetwelk men beweerde te hechten aan twee vragen van den voorzitter. Men ziet nu wat er van de zaak is!

De hr Woeste. Ik wensch nauwkeurig te bepalen wat mijn stelling in dit debat is.

Ik vereenig mij niet met tal opmerkingen, daareven in 't midden gebracht door den heer Anspach. Volgens hem, zouden al de Vlaamsche eischen overdreven zijn.

Dat denk ik niet : altijd zal ik met degenen zijn, die de wettige toepassing zullen vragen van 't beginsel der gelijkheid van onze landstalen. Doch ik scheid mij af van den heer Coremans, wanneer hij de beschuldiging en de verdediging in 't Nederlandsch wil opdringen, van 't oogenblik dat de betichte geen Fransch kent.

En ik hoop dat men mij, naar aanleiding daarvan, geene vijandige inzichten zal toeschrijven die niet bestaan. Ik ben aan 't Vlaamsche land verbonden door alle banden van genegenheid en erkentelijkheid, en hoop altijd zijne billijke eischen te kunnen verdedigen, zools ik steeds gedaan heb. (*Rechts*, *Zeer wel !*)

Indien ik 't voorstel van den heer Coremans verwerp, dan is 't omdat ik de vrijheid der verdediging beschouw als zijnde aller waarborg : ik plaats mij op 't grondwettelijk terrein. De Grondwet zegt dat het gebruik der talen vrij moet blijven. Men wijkt op listige wijze van de Grondwet af, wanneer men in de wet bepalingen opneemt zooals de bepaling welke ons wordt voorgesteld.

Men zegt dat de wet deze zaken mag regelen, maar hier betreft het bijzondere personen en niet organen der wet, en de vrijheid van bijzondere personen moet gewaarborgd worden.

Het betreft geene advocaten, maar beschuldigden en de vrijheid hunner verdediging. 't Is in hun voordeel dat ik spreek en ik zeg dat wij ze moeten bevredigen wanneer ze vragen om zich te laten verdedigen zooals ze verkiezen !

Men beroept zich op de openbare orde : wat is de openbare orde, zooniet de gezamentlijke grondbeginselen onzer staatsregeling ? Maakt de vrijheid der verdediging geen deel uit van die beginselen ?

De achtbare heer De Smet de Naeyer, wiens amendement ik niet goedkeur, heeft gezegd dat men den beschuldigde tegen zichzelven moet verdedigen ! Dat is eene gevaarlijke uitdrukking : 't is met bewijsredenen van dien aard dat de dwingelandij altijd de vrijheid der volken heeft vernietigd.

't Is uit naam der vrijheid dat ik de Kamer bezweer de vrijheid der talen en die der verdediging te handhaven.

Maakt propagande : daartoe hebt ge 't recht ; maar onder voorwendsel van de rechten der burgers te waarborgen, moet gij ze niet berooven van de vrijheid der talen, die behoort tot onze grondwettelijke vrijheden.

Er mag niet gezegd worden dat in 1888 eene Belgische Kamer inbreuk heeft gemaakt op eene dier vrijheden, welke wij in 1830 den roem hadden te verkondigen. (*Zeer wel ! op verschillende banken rechts en links.*)

De hr DE SMET DE NAEYER. De achtbare heer Woeste is van oordeel dat ik een gevaarlijk woord gesproken heb, toen ik beweerde dat de beschuldigde moet verdedigd worden tegen zich zelven : dat heb ik niet gezegd.

Ik heb verklaard dat een beschuldigde, die geen Fransch kent en vraagt dat de handeling der zaak in 't Fransch zou plaats hebben, gehoorzaamt aan ingevingen van andere personen.

Een kort antwoord aan den heer minister : de veronderstelling, door hem voorzien, is eene uitzondering. In 't Vlaamsche land zal 't zeer zelden voorkomen dat een Vlaming in 't Fransch wenscht gevonnist te worden.

Overigens betreft mijn amendement den beschuldigde die, in 't Vlaamsche land wonende, een weinig Fransch kent : ik wensch

dat deze beschuldigde, in dat geval, bewijze dat hij genoeg Fransch kent om in 't Fransch verdedigd te worden.

De hr BEGEREM. De heer Woeste beweert dat het ontwerp eene grondwettelijke vrijheid miskent : de vrijheid der verdediging. Die zienswijze kan ik niet deelen. Immers, artikel 23 der Grondwet laat toe 't gebruik der talen in strafzaken te regelen.

Nooit zullen wij aannemen dat het eenen beschuldigde zou veroorloofd zijn den spot te drijven met het gerecht van zijn land, door te verklaren dat hij er in toestemt beschuldigd te worden in eene taal welke hij niet verstaat! Wat zou men zeggen indien hij debatten in 't Russisch eischte ?

Ten overige het grondwettelijk bezwaar hetwelk men ontdekt heeft, moet niet vele leden tegengehouden hebben, want dat bezwaar is eerst gisteren ontstaan. In de afdeelingen heeft niemand ervan gesproken en vroeger ook niet.

De hr COREMANS. De heer Begerem heeft de grondwettige tegenwerping van den heer Woeste zeer wel wederlegd.

De tekst van art. 23 der Grondwet is zoo klaar en stipt dat de achtbare heer Woeste ongetwijfeld niet meer zal aandringen op zijne tegenwerping.

De achtbare vertegenwoordiger voor Aalst heeft een beroep gedaan op de Kamer en haar gesmeekt, in roerende bewoordingen, een beschuldigde toch niet te berooven van het recht zich te doen verdedigen in die taal door hem verkozen.

De achtbare heer Woeste heeft ongetwijfeld het verschil vergeten dat het ontwerp maakt tusschen den beschuldigde die Fransch kent en dengene die het niet kent. Zoo hij Fransch kent : hij weze dan al Vlaming, zijn recht op keuze blijft geheel ; zoo hij geen Fransch kent : dan zullen de debatten in 't Nederlandsch geschieden.

Volgens den heer Woeste, zouden de debatten in 't Fransch mogen geschieden dan zelfs als de beschuldigde geen woord van die taal verstaat. Ik neem dat stelsel niet aan ! En op mijne beurt, smeek ik de Kamer dat zij niet meer toelate dat, voor het Belgisch gerecht, nogmaals dat onmetelijk schandaal gebeure eenen Vlaming tot der dood te zien veroordeeld worden zonder iets begrepen te hebben van de beschuldiging, van de verdediging, van het vonnis, en die slechts door een gebaar van eenen Waalschen gendarm te weten kwam tot welke straf hij veroordeeld was !

De hr HANSSENS. Gij bedoelt Coucke en Goethals. Die legende heeft men twintigmaal weerlegd !

De hr CARLIER. Wat gij zegt is niet nauwkeurig. Mijn vader heeft dien beschuldigde verdedigd, en ik verzeker u dat het niet gebeurd is zooals gij zegt.

De hr COREMANS. Ik bedoel niet de zaak Coucke en Goethals, veroordeeld in het Walenland, naar aanleiding eener slechte vertaling van eenen Luxemburgschen gendarme. Ik bedoel eene veroordeeling uitgesproken door het Hof van Assisen van Limburg, in 't volle van 't Vlaamsche land. Uwe logenstraffingen beteekenen dus niets.

Het is niet lang geleden, in 1885, las ik op de muren van Antwerpen, eenen plakbrief waarin van een niet zoo erg rechterlijk schandaal spraak was en pas gebeurd was vóor het Assisenhof van Antwerpen.

Vooraleer de debatten te sluiten vroeg de Voorzitter aan den

beschuldigde: Wat hebt gij bij te voegen ter uwer verdediging? En de veroordeelde antwoordde: *Ik heb niets verstaan van al hetgeen hier gezegd is; alles was Fransch en ik ken geen woord Fransch: hoe zou ik dan iets kunnen bijvoegen?*

In 1881, voor het Assisenhof van Brugge, vraagt de voorzitter aan den beschuldigde of hij toestemt dat zijn advocaat in het Fransch pleit?

Alhoewel de beschuldigde geen woord Fransch kent, stemt hij toe.

Het openbaar ministerie begint zijn Fransch requisitorium, maar een lid der jury staat recht en verklaart slechts Nederlandsch te kennen.

De zaak werd verdaagd tot eenen volgenden zittijd.

Ziet daar misbruiken die heel wat erger zijn dan het misbruik eener Nederlandsche pleitrede opgelegd aan advocaten die in 't Vlaamsche land pleiten voor Vlaamsche beschuldigden die slechts Nederlandsch verstaan! Het Vlaamsche land verwacht van de Kamer dat zij een einde stelle aan die misbruiken. Ik hoop dat de Kamer, ten minste de rechterzijde, het eens zijn zal om te verklaren dat die misbruiken moeten verdwijnen.

De hr HANSSENS. — De heer Coremans zegt hier de tolk te zijn van het Vlaamsche land...

De hr COREMANS. — Ja!

De hr HANSSENS. — Soms zonderlinge tolk! Doch vooraleer de stemming beginne, wensch ik den achtbaren minister van justitie eene vraag te stellen.

De wet van 1873 is nu al vijftien jaar van kracht. Sedert verscheidene jaren heeft de heer Coremans zijn voorstel aangeboden. Heeft men dat voorstel, tot hiertoe, voor naricht onderworpen aan het advies der magistratuur en der advocaten van het Vlaamsche land?

Heeft de regeering de minste klacht tegen de magistratuur ontvangen?

Dat zekere lieden geen vertrouwen hebben in de magistratuur van het land. begrijp ik: misschien hebben zij redenen daartoe. Maar ik, ik eerbiedig de magistratuur van mijn land, zij boezemt mij vertrouwen in.

De hr COREMANS. Uit de statistieken blijkt dat de misbruiken bestaan.

De hr HANSSENS. Met statistieken heb ik mij niet bezig te houden. Ik herhaal mijne vraag en verzoek den heer minister van justitie ons te zeggen of hij tegen de magistratuur of tegen de advocaten klachten heeft ontvangen.

Minister LE JEUNE. Geen spoor van klachten heb ik ontdekt, zoomin tegen de magistratuur als tegen de balie of tegen bijzondere personen. (*Links, Ah! Ah!*)

De hr D'ANDRIMONT. Deze wet is voor den heer Coremans enkel kiesreclame. (*Gerucht.*)

VERSCHILLENDE LEDEN: De stemming! De stemming!

De hr VOORZITTER. Ik stel voor eerst te stemmen over het amendement van den heer de Smet de Naeyer.

De hr BARA. Wij staan tegenover eene gansche reeks verschillende stelsels: het stelsel van den heer Coremans, dat van den heer Jacobs, dat van den heer minister, dit laatste gewijzigd door de heeren Colaert en de Smet de Naeyer.

Het amendement van den heer de Smet de Naeyer betreft den betichte die Fransch verstaat. Maar als hij ook Nederlandsch begrijpt, zal men dan den regel van den heer Coremans toepassen die een Nederlandsch requisitorium eischt?

De hr COREMANS. Ik vereenig mij met het onderamendement van den heer de Smet de Naeyer. Het vervangt artikel 2 van mijn ontwerp.

— Het amendement van den heer de Smet de Naeyer wordt verworpen met 51 stemmen tegen 39.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beeckman, Beernaert, Carlier, Casse, Colaert, d'Andrimont, de Briey, De Bruyn, de Chimay, de Favereau, Defontaine, De Kepper, de Kerchove de Denterghem, de Lantsheere, Delcour, de Liedekerke, De Neeff, De Sadeleer, De Smedt, Doucet, Durieu, Fléchet, Frère-Orban, Fris, Giroul, Halflants, Hanssens, Hardy, Henricot, Jacmart, Jamme, Lambert, Lescarts, Magis, Mallar, Nerinckx, Noël, Parmentier, Pastur, Paternoster, Powis de Tenbossche, Sabatier, Schollaert, Simons, Steurs, Struye, Jos. Warnant en Woeste.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Berten, Carbon, Coomans, Coremans, De Clercq, De Decker, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, Delaet, Demalander, de Montblanc, de Smet de Naeyer, De Winter, Dierckx, Eeman, Fiévé, Guyot, Jacobs, Meeus, Mesens, Meyers, Notelteirs, Nothomb, Osy, Raepsaet, Reynaert, Schaetzen, Slingeneyer, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse en A. Visart.

De hr VOORZITTER. Nu leg ik in stemming § 1 van het amendement van den heer minister van justitie.

— Aangenomen.

De hr VOORZITTER. Bij § 2 stelt de heer Colaert een amendement voor aan het amendement van den heer minister van justitie.

De hr COREMANS. Het onderamendement van den heer Colaert laat den voorzitter der rechtbank niet tusschenkomen en vermindert bijgevolg de waarborgen. Het schaft de verbetering af waar ik mij geluk mede gewenscht heb. Ik verzoek de kamer dus het onderamendement van den heer Colaert te verwerpen.

De hr BARA. De heer Colaert heeft tot rechtvaardiging van zijn onderamendement zeer juiste beschouwingen in 't midden gebracht en men heeft ze niet weerlegd. Ik maak de Kamer daar aandachtig op : de uitvoering der wet kan er door lijden.

Minister LE JEUNE. De heer Colaert werpt mij tegen dat, wanneer er eene commissie tot ondervraging wordt benoemd, wanneer deze een onderzoek ter plaatse doet, de magistraat, die met dat onderzoek gelast is, dan verscheidene uren ver naar de hoofdplaats zal moeten terugreizen. Dergelijke tegenwerpingen zijn niet ernstig.

De instructierechter zal den betichte voor zich doen verschijnen en deze zal hem zeggen in welke taal hij verlangt dat het onderzoek gebeure.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. En wie zal intusschen de formaliteiten vervullen? In welke taal zal het proces-verbaal worden opgemaakt?

Minister LE JEUNE. In 't Nederlandsch, natuurlijk. De magistraat

zal zijn proces-verbaal van zijn plaatselijk onderzoek opmaken; vervolgens zal hij den betichte ondervragen.

De hr COLAERT. De heer minister aanvaardt, meen ik, mijn tweede amendement betreffende zaken die reeds onderzocht of rechtstreeks ten gehoore gebracht zijn?

Wat het eerste amendement betreft, indien de betichte zich met den voorzitter naar de raadskamer moet begeven, waar blijft dan de openbaarheid der debatten die door de openbare orde vereischt wordt? Op die tegenwerping, aan de Grondwet ontleend, blijft de achtbare minister mij het antwoord schuldig.

Wanneer eene misdaad is begaan of dat het parket zich ergens naartoe begeeft om een plaatselijk onderzoek te doen, wat zal men dan moeten doen indien de betichte vraagt dat de zaak in 't Fransch worde behandeld? Men zal dat onderzoek moeten staken en met hem naar den voorzitter van de rechtbank gaan, die misschien afwezig zijn zal, enz. Dit zijn, dunkt mij, ernstige bezwaren. De Kamer moet er, volgens mij, rekening mee houden.

De hr BARA. Men moet de teksten uitleggen zooals ze zijn opgesteld. Welnu, de tekst spreekt hier uitdrukkelijk: het onderzoek zal in de gekozen taal maar voortgaan zoodra de magistraat uit de hoofdplaats terug is.

Indien er te Halle, te Wolverthem, te Assche eene misdaad wordt gepleegd, dan zal de instructierechter aanstonds moeten weerkeeren naar Brussel, en dan zal het onderzoek onderbroken blijven tot na de verschijning van den betichte voor den voorzitter der rechtbank.

Te eischen dat de betichte zelf zou zeggen in welke taal hij verkiest ondervraagd te worden, ofschoon bijgestaan door een advocaat, dat schijnt mij voor dezen volkomen beleedigend. Het zal ongetwijfeld gebeuren dat de advocaten verloochend worden, iets dat de advocaten zeker niet zullen dulden.

Het zal ook gebeuren voor de correctionneele rechtbank. dat betichten die eerst de Nederlandsche taal verkozen hadden, vervolgens, wanneer hun een jonge advocaat ambtshalve aangeduid wordt, eene Fransche rechtspleging zullen vragen, ten einde hunne zaak acht dagen te doen verschuiven.

Die bepaling, ik herhaal het, beschouw ik als beleedigend voor de balie; en daarenboven als schadelijk. Indien de advocaat voor de rechtbank verschijnt en, naar den wensch van zijnen cliënt, in deze of gene taal pleit, dan moet hij geloofd worden.

Dus schijnt het mij dat het amendement van den heer Colaert de voorkeur moet hebben boven dit van den heer minister.

De hr REYNAERT. Er is spraak van strafzaken: ik vraag of de woorden « onderzoekenden magistraat » en « voorzitter der rechtbank » den politie-commissaris en den vrederechter ook bedoelen.

Minister LE JEUNE. De uitdrukking « voorzitter de rechtbank » moet men begrijpen in een algemeenen zin. Wat den onderzoekenden magistraat betreft, er kan geene spraak zijn van den politie-commissaris.

Ik begrijp het wantrouwen niet, waarmede mijn amendement onthaald wordt, en er zal bevonden worden dat ik meer Vlaamsch ben dan de Vlamingen: immers, ik heb de eenvoudigste en zekerste formaliteiten gezocht opdat de beschuldigde zijne meening kunne doen kennen; ik meen daarin geslaagd te zijn..., ten ware men verkoos terug te komen tot de wet van 1873.

De magistraat, ik herhaal het, zal zijn onderzoek in 't Nederlandsch aanvangen, maar indien de ondervraagde beschuldigde het Fransch verkiest, dan zal het onderzoek in die taal worden voortgezet.

Ik wensch al de rechten der balie te eerbiedigen ; maar wanneer de balie niet tegenwoordig is, zie ik niet welk bezwaar er kan in liggen dat de beschuldigde daarover ondervraagd wordt.

De hr HANSSENS. De uitdrukking « voorzitter van de rechtbank » is niet toepasselijk op den zelfden persoon in de verschillende paragrafen van het artikel dat de heer minister voorstelt. Van den eenen kant is het stellig de voorzitter der rechtbank; van den anderen kant, de voorzitter van 't assisenhof of van de boetstraffelijke kamer.

Minister LE JEUNE. Die uitdrukking is duidelijk genoeg.

— Het amendement van den heer Colaert wordt verworpen,

§ 2 van het amendement van den heer minister wordt aangenomen.

Nu komt § 3 van het amendement van den heer minister, waaraan eene wijziging wordt voorgesteld door den heer Colaert.

De hr WOESTE. Er is een hoofdzakelijk bezwaar in te brengen tegen de eindparagraaf des amendements van den heer minister, welke toepasselijk is op 't geval waarin spraak zou zijn van eene reeds onderzochte zaak of eene zaak die rechtstreeks voor 't gehoor wordt gebracht : hier is de keus van den beschuldigde verbonden aan de proceduur der zitting. Dus moet die keus openbaarlijk gebeuren en niet in de raadskamer.

Daarom raad ik den achtbaren minister aan de laatste zinsnede van die paragraaf weg te laten, 't is te zeggen de woorden « in de raadskamer » te schrabben.

De hr COLAERT. Daareven deed de heer Woeste zeer goed het grondwettelijk bezwaar uitschijnen waarop ik de eer heb gehad de aandacht te vestigen.

Minister LE JEUNE. Dat bezwaar schijnt mij overdreven, want indien het gegrond was, dan zou men kunnen beweren dat men over het incident in beroep en in cassatie kan gaan. 't Is immers geene proceduur, wanneer men den beschuldigde voor de raadskamer doet verschijnen. Nochtans hecht ik geen hoegenaamd belang aan 't slot van § 3. Wilt gij dat slot weglaten en eenvoudig de wet van 1873 behouden, ik stem er gaarne in toe.

De hr COREMANS. Volgens het oude stelsel had de beschuldigde geene vraag te doen: de advocaat begon in 't Fransch te pleiten, en men bepaalde er zich bij aan den betichte nauwelijks te vragen of hij er in toestemde dat men in 't Fransch zou voortgaan.

Doch heden zal de beschuldigde die in het Vlaamsche land Fransche debatten begeert, het uit eigen beweging verzoeken. Er is dus een aanzienlijk verschil tusschen het stelsel van 1873 en het stelsel van 't amendement, en ik bedank den achtbaren minister voor de waarborgen die hij aan den beschuldigde verleent. Ik verkies dan ook zijn tekst boven den tekst voorgesteld door den heer Colaert.

Ik heb liever de tusschenkomst van den voorzitter dan die der rechtbank. Ik verzoek den heer minister zijn amendement te handhaven, behoudens de tusschenkomst van de raadskamer, indien men zulks verkiest, er uit te doen verdwijnen.

De hr COLAERT. Gaarne stem ik toe dat de voorzitter de vraag stelle ter zitting zelf, maar ik neem niet aan dat hij zich met den betichte in de raadskamer moete begeven.

De hr COREMANS. Men zou voor § 3 den volgenden tekst kunnen nemen :

« Ingeval het eene zaak betreft die reeds door den onderzoeksrechter onderzocht of die rechtstreeks ten gehoore gebracht is, dan zal de betichte zijne vraag tot den voorzitter van de rechtbank richten, en deze zal hem de noodige opmerkingen maken en hem, zoo hij volhardt, acte van zijn verzoek verleenen. »

De waarborgen die de heer minister geeft, zijn noodzakelijk. Ik verzoek dan ook de Kamer ze te stemmen.

De hr BARA. Indien de betichte niet meer in de raadskamer moet verschijnen, dan keeren wij tot de wet van 1873 terug.

De hr EEMAN. Verschooning ! Toen gold het slechts de verdediging ; nu integendeel, zal het ook de beschuldiging betreffen.

De hr BARA. Ziet gij dien betichte de opmerkingen moetende hooren van den voorzitter, zoals de heer Coremans in zijn nieuwen tekst voorstelt !

Den Franschsprekenden advocaat verdenkt men, want de voorzitter zal den schijn hebben aan den betichte te zeggen : uw advocaat heeft u niet gewaarschuwd welke de gevolgen van uw antwoord zullen zijn !

Toch zou ik verkiezen dat die kleine biecht in de raadskamer gebeurde, in plaats van voor 't publiek ter zitting ! (*Gelach, links.*)

In dit laatste geval zou de Vlaamsche drukpers de voorzitters aanvallen die bij den betichte niet genoeg zouden hebben aangedrongen. Zal men premiën uitloven of verzachtende omstandigheden aannemen ten voordeele van de betichten die de Nederlandsche taal verkiezen? Dat alles is ernstig! Men moet vertrouwen hebben in de magistratuur en in de advocaten.

De hr COLAERT. Ik treed het nieuwe amendement bij door den heer Coremans voorgesteld, mits deze slotwijziging : « ....die... (de voorzitter) hem de opmerkingen zal doen welke te pas komen en ze in de notulen van den griffier zal doen opnemen. »

Minister LE JEUNE. Wij bevinden ons tegenover twee stelsels : dat van de wet van 1873 en dit van mijn amendement; men moet de mogelijkheid van een debat ter verhoorzaal van de hand wijzen. Zoo ge het verschijnen vóor de raadskamer niet aanneemt, vergenoegt u dan met enkel in de notulen te doen opnemen dat de betichte Fransche pleidooien eischt zonder dat de voorzitter hoeve tusschen te komen.

Het amendement van den heer Coremans, gewijzigd door den heer Colaert, wordt goedgekeurd bij blijven zitten en opstaan.

VERSCHEIDENE STEMMEN. Tot morgen !

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Naar luid van artikel 4, dat wij morgen moeten bespreken, zullen de vertalingskosten in elk geval ten laste der schatkist vallen. Ik wensch van den heer minister te weten wat die vertalingen gekost hebben sedert vijftien jaar, en hoe dikwijls die bepaling werd toegepast sedert het bestaan der wet van 1873?

Minister LE JEUNE. Ik weet niet of ik u tegen morgen die inlichtingen zal kunnen bezorgen.

De hr BARA. Daarvan werd eene statistiek gemaakt, ten minste voor sommige rechtbanken.

Minister LEJEUNE. Dat zal ik onderzoeken.

(*Wordt voortgezet.*)

Nr 11. Deel V. 1 Februari 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Zitting van 29 *November* 1888.

(VERVOLG).

4 verzoekschriften vragende de stemming van Coremans' wetsontwerp.

De hr VOORZITTER. Alvorens artikel 3 in beraadslaging te leggen, acht ik het noodig de Kamer te doen opmerken dat de eindparagraaf van artikel 2 der wet van 1873 onveranderd blijft. Die paragraaf luidt als volgt:

« De getuigen zullen ondervraagd en hunne verklaringen ontvangen en aangeteekend worden in 't Nederlandsch, tenzij ze vragen dat er gebruik worde gemaakt van de Fransche taal. »

Ik veronderstel dat de wet zal herdrukt worden met de nieuwe bepalingen, doch er zal niet moeten gestemd worden over die paragraaf. (*Toetreding*).

Art. 3. « Het niet naleven van bovenstaande bepalingen zal de nietigheid van de rechtspleging en van 't vonnis na zich slepen.

Ik roep de aandacht op het feit dat die bepaling niet voorkomt in het ontwerp De Vigne. Aangezien er slechts eene wet zal ontstaan uit de beide ontwerpen De Vigne en Coremans, zal daaruit voortvloeien dat die « nietigheid » insgelijks de processen-verbaal treffen zal. Ik vestig de aandacht der Kamer op dat punt.

De hr COLAERT. 't Schijnt mij dat men de bespraking van artikel 3 zou moeten voorbehouden tot de stemming over artikel 8, waarin de Kamer misschien een nieuw grondbeginsel of wijzigingen zal stemmen die wellicht bekrachtiging zullen behoeven.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik meen dat men artikel 3 moet verzenden naar de commissie gelast met de herziening van 't Wetboek van Strafvordering. (*Onderbreking*). Daarover heb ik reeds vroeger opmerkingen gemaakt, waarop men volstrekt niets heeft geantwoord. Ik heb bewezen dat de nietigheid, voorzien bij artikel 3, volkomen is en gevraagd of men, bij voorbeeld, zich in cassatie mocht voorzien op grond eener onregelmatigheid welke

zou gebeurd zijn voor den eersten rechter, en waarop men in beroep niet zou gewezen hebben.

Ik heb ook gevraagd of in strafrechterlijke proceduur het arrest van verzending naar 't assisenhof, al dan niet de bijzondere ongeldigheid van artikel 3 zou dekken.

Eindelijk heb ik gevraagd of men, met het oog op de voorziening bij 't verbrekingshof, een nieuw grondbeginsel dacht in te voeren betreffende de gebruikte taal.

't Zou noodig zijn dat men op al die vragen antwoordde.

De hr Woeste. 't Voorstel verzenden naar de commissie gelast met de herziening van 't Wetboek van Strafvordering, dat is de reeds gestemde bepalingen zonder bekrachtiging laten. Immers, weten wij wanneer de herziening van dat Wetboek een voltrokken feit zal zijn?

De hr de Kerchove de Denterghem. Dat hangt van u af.

De hr Woeste. Ik heb een groot aandeel genomen in de bespreking der eerste titels van dat Wetboek en het hangt van mij niet af dat de herziening van 't Wetboek van Strafvordering werd voortgezet: doch wij weten niet wanneer de Kamer ze zal kunnen hernemen. 't Zou nog vele jaren kunnen duren.

Bovendien doe ik opmerken dat er in de wet van 1873 reeds een artikel 3 voorkomt, hetwelk men maar eenigszins wil uitbreiden zonder iets nieuws in te voeren, wat het grondbeginsel betreft; maar 't grondbeginsel is hetzelfde.

Ik vereenig mij met de wijziging aan artikel 3, voorgesteld door den heer Coremans: de voorbereidende proceduur is van groot belang en zoo men in die proceduur de wet niet heeft nageleefd, dan is het billijk dat de ongeldigheid der proceduur bevolen worde.

Dus denk ik dat de Kamer goed zal doen met het nieuw artikel 3, door den heer Coremans voorgesteld, te stemmen.

De hr de Kerchove de Denterghem. 't Grondbeginsel der nietigheid, opgenomen in de wet van 1873, is volkomen verschillend, want die nietigheid kwam voort uit 't verzet van eene der twee partijen, terwijl in het voorgestelde stelsel die beperking niet meer bestaat en de nietigheid volkomen wordt. De aanneming van artikel 3 zou tot ongerijmdheden leiden. (*Onderbreking*).

Veronderstelt eene correctionneele zaak die te Gent worde behandeld. In den loop van het onderzoek wordt er Fransch gebezigd in de proceduur. Men doet die omstandigheid niet opmerken voor 't beroepshof; maar 't verbrekingshof zal de zaak vernietigen en naar een hof, dat van Brussel of van Luik, verzenden, waar alles in 't Fransch zal kunnen herbeginnen? Is dat ernstig? Moeten wij hier bespottelijke wetten maken?

Dat alles moeten wij zonder voorbereiding bespreken, terwijl die grondbeginselen zeer goed zouden opgehelderd zijn in de werken der commissie gelast met de herziening van 't Wetboek van Strafvordering.

De raadsheer De Le Court heeft naar aanleiding daarvan in die commissie gezegd dat het noodig was te voorkomen dat een beschuldigde een lijfstraffelijk proces met groote kosten uit hoofde van weinig belangrijke onregelmatigheden kon doen herbeginnen, op welke hij dikwijls verwaarloosd heeft de aandacht te vestigen met

het doel zich in cassatie te kunnen voorzien. Met de stemming van art. 3 werpt gij gansch het werk der commissie omver.

Veronderstelt dat iemand komt getuigen voor de correctionneele rechtbank zonder den eed af te leggen en zonder dat de partijen zulks doen uitschijnen.

Volgens een onzer collega's, den heer Simons, die magistraat bij het hof van cassatie is geweest, zou het hof daarom 't vonnis niet verbreken; en nochtans zou de indringing van wat Fransch, volgens het wetsontwerp, het tegenovergestelde voor gevolg hebben.

Ten einde zulke gevolgen te voorkomen vraag ik de verzending van dit artikel naar de speciale commissie die met de herziening van het Wetboek van Strafvordering is gelast.

Wanneer wij eene tegenwerping doen, hetzij in zake van werving des legers, hetzij met het oog om 't even welk vraagstuk van militair belang, dan beweert men dat we onbevoegd zijn en verzendt men ons naar de krijgscommissie. En zou men, in een zoo gewichtig vraagstuk als de geldigheid eener lijfstraffelijke proceduur, niet te rade gaan bij eene commissie samengesteld uit in alle opzichten bevoegde mannen? In weerwil van de protestatiën der advocaten van Antwerpen en Gent, zouden wij, zonder de magistratuur te raadplegen, eene zoo gewichtige beslissing nemen! Zoo iets schijnt mij onaannemelijk!

Wat wil men? Eene groote bescherming verleenen aan de Vlaamsche betichten, en nu loopt men gevaar de bescherming welke zij genieten te verzwakken, want men wil hun proces, uit hoofde van nietigheid, misschien verzenden naar bij uitstek Fransche rechtbanken zooals die van Luik en Brussel.

Zonderlinge manier, in waarheid, om de waarborgen der Vlaamsche beschuldigden uit te breiden.

De hr COOMANS. Men verbreekt vonnissen voor geringere redenen.

De hr Jos. WARNANT. De opmerkingen van den heer de Kerchove ondersteun ik; doch ik meen dat de achtbare voorgaande spreker zich over een punt vergist: hoe men ook te werk ga, de nietigheid zal immer bestaan, al neemt men het stelsel der wet van 1873 aan of het stelsel van het ontwerp waarover we beraadslagen.

Alleenlijk ziehier het verschil: de wet van 1873 voegt eene voorwaarde bij het niet naleven der wettige proceduur, — eene der partijen moet protest aanteekenen — terwijl die voorwaarde in het ontwerp van den heer Coremans niet meer voorkomt.

In het eerste geval wordt er klaarblijkelijk aan een recht te kort gekomen, want eene der partijen heeft protest aangeteekend en toch heeft men er over heengestapt; maar in het ander geval zouden eenige woorden Fransch in de proceduur geslopen, aanleiding tot cassatie kunnen geven, zonder dat nochtans iemand in zijn recht zou gekrenkt zijn!

Alleen het stelsel der wet van 1873 dient gehandhaafd te worden.

De hr COREMANS. Wij bespreken artikel 3 hetwelk bepaalt dat eene proceduur, waarbij de reeds gestemde schikkingen miskend worden, nietig zal zijn.

In strijd met hetgene de heer de Kerchove zegt, bedoelt het ver-

zoekschrift, ons toegezonden door een klein gedeelte der advocaten van Gent en Antwerpen, geenszins artikel 3. Het is waar dat een klein deel der advocaten van Gent is opgekomen voornamelijk tegen de verplichte *Nederlandsche* verdediging. Eenige leden van den tuchtraad van Antwerpen teekenden insgelijks daartegen protest aan, maar geene balie kwam op tegen art. 3 of tegen het requisitorium in het Nederlandsch.

De heeren de Kerchove en Jos. Warnant stellen maar een gering vertrouwen in de magistratuur... (*Tegenspraak, links*).

De hr Kerchove de Denterghem. Ik protesteer!

De hr Jos. Warnant. En ik ook!

De hr Coremans. Ik bewijs onmiddellijk mijne bewering. Die heeren verbeelden zich dat onze magistraten voortdurend de wet zullen schenden; en volgens die heeren der linkerzijde, zou het jammer zijn dat die wetschennis kon verhinderd of beteugeld worden door de bedreiging of de straf van ongeldigheid. Ah! ge wilt de magistraten laten voortgaan met onze maatschappelijke wetten dagelijks en ongestraft te schenden. Wij willen het niet! De bedreiging van nietigheid zal het hen beletten.

Schrijft de wet voor dat deze of gene acten der rechtspleging, in 't Vlaamsche land, in 't Nederlandsch moeten opgesteld worden, dan hoeven de magistraten te gehoorzamen; weigeren zij, dan zijn hunne onwettelijke acten nietig. Zij moeten dat weten.

Onze tegensprekers willen dat die wetsovertredingen ongestraft blijven. Wil men dan gansch onze wetgeving tot in den grond vernietigen?

't Is waarlijk zonderling dat het juist de heer de Kerchove zij, die daartegen protesteert, hij die eertijds te Gent lid was van 't bestuur van Vlaamsche maatschappijen, onder andere het *Willemsfonds* en het *Taalminnend Studentengenootschap*: *'t Zal wel gaan!*

Maar de heer de Kerchove heeft dat alles vergeten sedert hij vertegenwoordiger is voor een Henegouwsch arrondissement.

De hr de Kerchove de Denterghem. Zekerlijk! Ik vraag het woord.

De hr Scoumanne. En de advocaten van Gent en Antwerpen, het puik der balie, wat doet ge daarmee?

De hr Coremans. Daar heb ik zoo even op geantwoord. (*Gerucht, links*).

De hr Scoumanne. Gij hebt gezegd dat het maar een gering gedeelte dier baliën is...

(*Op dat oogenblik staat een jongeling, die op de eerste bank der voorbehoudene tribunes zit, op en, zijnen hoed zwaaiende, roept hij uit*: « In Vlaanderen Vlaamsch! » *De onderbreker wordt onmiddellijk buitengezet door de dienstdoende deurwaarders*).

De hr Coremans. Het voorstel onzer tegenstrevers is ingegeven door dit zeer schoon gevoel om altijd de magistratuur goed te keuren, zelfs wanneer zij de wet schendt. (*Gemompel, links*). Welnu, wij willen eenen dam opwerpen tegen die schending. Wij willen niet meer dat de wet overtreden worde zoowals te Brussel, Brugge, Tongeren, Loven. (*Zeer wel, rechts*).

't Is de magistratuur die moet beletten dat die gevallen van nietigheid zich voordoen.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. De achtbare heer Coremans drukt er zijne verwondering over uit dat een Waalsch afgevaardigde, geboren Vlaming en gewezen lid van Vlaamsche maatschappijen. zijn ontwerp bestrijdt. Daarover wensch ik eene uitlegging aan de Kamer te geven.

Ik bestrijd het ontwerp van den heer Coremans, omdat ik het als slecht beschouw onder juridisch en nationaal opzicht. (*Leden, links, zeer wel!*)

Ik ben lid geweest en stel er eer in nog lid te zijn van liberale Vlaamsche maatschappijen, want volgens mij is 't eene echte zending voor de liberale partij in Vlaanderen, waar men nooit aan de bevolking deed begrijpen dat er iets anders is dan de clericale dwingelandij. (*Toejuichingen, links. — Tegenspraak, rechts*).

Ik deed het en doe het nog en beroem mij er op.

Maar tusschen dat en overdrevenheden verdedigen als deze die de wet bevat, welke men ons voorstelt... (*Tegenspraak, rechts*).

De hr BARA. De heer Woeste heeft het erkend, wanneer hij zegde dat die voorstellen in strijd zijn met de vrijheid...

De hr COREMANS. In Vlaanderen eischt men ze eenparig: stel een referendum in en ge zult zien! Slechts eene kleine groep belanghebbenden verzetten zich daartegen.

De hr BEGEREM. Onderwerpt de zaak aan de leden van 't *Willemsfonds*.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik heb geene andere rechters dan mijne kiezers.

De hr COREMANS. Uwe Waalsche kiezers!

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Belgen, mijnheer! (*Toejuichingen, links*). Gij hebt het recht niet hier zulk onderscheid te maken. Het is reeds genoeg dat uw ongelukkig ontwerp het doet. (*Zeer wel, op de zelfde banken*).

De hr VAN WAMBEKE. Wij allen hier zijn Belgen!

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. Men zou het haast niet zeggen. (*Gerucht, rechts*).

De hr BARA. Begint met uwen aartsbisschop Nederlandsch te doen spreken. De heer Dechamps, in volle Vlaamsche land, kende geen Nederlandsch !

De hr COREMANS. De aartsbisschop van Mechelen spreekt zeer goed het Nederlandsch.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik plaats mij niet op het algemeen politiek terrein, maar op het rechtskundig terrein en ik stel vast dat men mij hoegenaamd niets heeft geantwoord. Men heeft mij geene oplossing gegeven toen ik onder andere vroeg of men zich in cassatie zou mogen voorzien op grond eener onregelmatigheid in eersten aanleg begaan en die men in beroep niet zou doen gelden hebben.

De hr COREMANS. Het cassatiehof moet verbreken, 't is van openbare orde.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dan komt gij tot dezen uitslag dat een openbaar ministerie de verbreking mag komen vragen van een arrest waarbij de vrijspraak werd uitgebracht.

De hr COREMANS. Uw beschuldigde zal vrijgesproken blijven.

De hr NEUJEAN. Voor het assisenhof, doch elders niet. Gij vergeet dat gij Dr in de rechten zijt, heer Coremans.

De hr COLAERT. Ik meng mij niet in het debat dat de heer de Kerchove heeft geopend. Ik houd mij aan artikel 3 van den heer Coremans dat de kamer, hoop ik, stemmen zal. 't Is klaar dat er voor art. 1 en 2 eene bekrachtiging moet bestaan.

Ik heb alle vertrouwen in de rechtbanken ; ik vrees niet dat de wet niet zeer goed zal toegepast worden ; niettemin wensch ik eene bekrachtiging omdat er in de proceduur iets kan vergeten worden. Brengt tegenwoordig het eenvoudig verzuimen van zekere akten der rechtspleging deze nietigheid niet mede? Daarom is 't noodig ook voor de bepalingen die wij aangenomen hebben eene bekrachtiging te stemmen.

De hr BEGEREM. Ik wil het debat niet verbitteren dat tusschen de heeren de Kerchove en Coremans is ontstaan. Ik bepaal er mij bij akte te nemen van de houding des heeren de Kerchove. Hij heeft ons gezegd dat, zoo hij nog lid was van zekere Vlaamsche kringen, het om politieke doeleinden was, en ik stel vast dat hij geen enkel woord gesproken heeft ten voordeele van de rechten der leden dier kringen. (*Zeer wel! rechts*).

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. Ik meende dat het verboden was persoonlijke aanrandingen in deze kamer te doen.

De hr BEGEREM. Dat is geene persoonlijke aanranding. Ik neem akte van eene houding, ziedaar alles.

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. En ons reglement?

De hr VOORZITTER. De voorzitter alleen past het reglement toe, en niet gij, mijnheer Houzeau.

Minister LE JEUNE. 't Ware volgens mij zeer gevaarlijk in artikel 3 der wet van 1873 de dubbele wijziging te brengen die door den heer Coremans wordt voorgesteld. Wat hij voorstelt is van zoo ernstigen aard dat het onvoorzichtig ware het te stemmen zonder het eerst te verzenden naar de commissie die zich met de herziening van het strafwetboek bezig houdt.

De hr BARA. 't Is klaar!

Minister LE JEUNE. Volgens mij, heeft de Kamer in 1873 met reden gemeend dat het niet noodig was de gevallen van nietigheid uit te breiden.

Er valt te weten of het eene nietigheid geldt die al of niet gedekt kan worden. Ik ben van gevoelen dat men geene volkomene nietigheid mag aannemen wat het gebruik der talen betreft.

Mij dunkt dat men vertrouwen moet hebben in de magistratuur voor de redematige toepassing der wet. Ik neem niet aan dat men veel wantrouwen jegens de magistratuur kunne koesteren, en dat eene zoo volstrekt uitzonderlijke maatregel zou noodig wezen.

Ik verzoek dus de Kamer zich te houden aan wat men in 1873 voldoende heeft bevonden; want sindsdien heeft men de waarborgen nog uitgebreid. De Kamer zal wijs handelen met art. 3 der wet van 1873 te behouden.

De hr COREMANS. De ondervinding heeft ons geleerd dat men de wet van 1873 niet heeft nageleefd...

De hr BARA. Gij vergist u volkomen!

De hr COREMANS. Het is onbetwistbaar. En dit zóo zijnde, is het noodig dat nieuwe maatregelen het Vlaamsche volk komen bevredigen. Er moet eene bekrachtiging zijn, anderszins zal het Vlaamsche volk weerom niets verkregen hebben.

De hr COOMANS. Dat is het doel dat men beoogt. Men wil onze wet vernietigen.

De hr BARA. Wat de heer Coremans ook bewere, de wet van 1873 is zeer wel uitgevoerd geworden. Indien men 't meest in 't Fransch heeft gepleit, wat bewijst dit? Dat de betichten het zóo verlangden !

De hr COREMANS. Neen ! want men heeft te Brussel, Brugge, Loven, Tongeren, den betichte niet gevraagd of hij het Nederlandsch verkoos ; want men heeft in de notulen der greffiers niets dergelijks aangeteekend.

De hr BARA. Dan nog zou men moeten bewijzen dat er betwisting is geweest en dat een Vlaamsche betichte niet verkregen heeft dat de zaak in 't Vlaamsch behandeld werd zooals hij het gevraagd had.

De hr COREMANS. De Vlaamsche betichten hebben niets gevraagd, omdat niemand hen gevraagd heeft of ze 't Fransch of 't Nederlandsch verkozen, alhoewel volgens de wet, die vraag moest gesteld worden !

De hr BARA. Zie daar tot wat die uitgekretene niet-uitvoering der wet zich bepaalt !

De hr COREMANS. Zie daar eene verplichte vraag die men gedurende 15 jaar ter zijde gelaten heeft !

De hr WOESTE. Volgens den heer Bara zou ik erkend hebben dat het ontwerp van den heer Coremans den stempel der overdrijving draagt. Die uitdrukkingen heb ik niet gebezigd. Ik heb met den heer Coremans van gevoelen verschild over artikel 2 en ik heb duidelijk aan de Kamer gezegd waarom. Ziedaar alles.

Wat de nietigheid betreft, welke door artikel 3 wordt voorzien, hier moeten wij niet uit het oog verliezen dat het eene speciale wet betreft. Moest men de beraadslaging naar de commissie van het Strafwetboek verzenden, zooals de heer de Kerchove het vraagt, dat ware zooveel als ze uitstellen voor onbepaalden tijd.

Volgens den heer minister komt alles hierop neer : Zal de nietigheid, door artikel 3 voorzien, kunnen gedekt worden? Ik ben van een ander gevoelen.

In lijfstraffelijke zaken zijn de nietigheden eene quæstie van openbare orde en kunnen dus niet worden gedekt. Daarom heeft de heer Coremans gelijk, wanneer hij de volstrekte nietigheid vraagt.

Maar de wet van 1873, zegt men, nam maar nietigheid aan voor zooveel eene der partijen protest aanteekende. Men vergeet dat het toen geen voorbereidend onderzoek gold zooals heden.

Die nietigheid betrof slechts de procedunr in de gehoorzaal. Dat is heden het zelfde niet meer.

De heer de Kerchove vreest dat eene geringe indringing van de Fransche taal alles zou kunnen vernietigen. Ik koester die vrees niet ; de voorzitter zal de wet kennen, hij zal den betichte wel weten te beschermen door iedere oorzaak van nietigheid te vermijden.

Zoo men iets ernstigs wil tot stand brengen, dan is 't noodig dat de bekrachtiging op de proceduur van haren aanvang af, worde toegepast.

Minister Le Jeune. Ik dring op mijne voorgaande beschouwingen aan. 't Is van het grootste belang goed te begrijpen welke de gevolgen zullen zijn van de beslissing die de Kamer nemen gaat.

Er valt hier te weten of er eene nietigheid zal bestaan die gedekt wordt of eene nietigheid die niet gedekt wordt: er valt te weten of, wanneer het openbaar ministerie, buiten de getuigen en de deskundigen, eenige woorden Fransch in plaats van Nederlandsch spreekt, men zich daarop zal mogen beroepen om te vragen dat het proces vernietigd worde?

Dat ware, volgens mij, een gansch nieuw beginsel van hoogst ernstigen aard. Vijf-en-twintig woorden Fransch mogen immers geene gansche proceduur doen nietig verklaren en dit uit naam der openbare orde.

De bekrachtiging der wet van 1873 is toereikend, volgens mij, en men behoort zich er aan te houden. Blijft de Kamer nochtans bij hare meening dat die bekrachtiging nog moet vergroot worden, dan moet zij de bepaling verzenden naar de commissie van het Strafwetboek.

De hr Jos. Warnant. De heer Coremans vergist zich als hij denkt de belangen der Vlamingen te dienen op de wijze als hij doet. Ik veronderstel dat een Vlaming vrijgesproken wordt; zult ge hem naar eene andere rechtbank verzenden, indien de rechtspleging vernietigd wordt uit kracht van artikel 3? Die bepaling is veeleer schadelijk voor de belangen uwer Vlaamsche medeburgers en ik vraag het behoud van artikel 3 van 1873.

De hr Neujean. De heer Woeste begaat in rechten eene dwaling wat betreft de gevallen van nietigheid. Zij die van openbare orde zijn, zijn afdoende en niemand kan ze ontwijken. Maar de nietigheid die voorzien wordt door artikel 3, heeft dat karakter niet, vermits ze afhangt van den betichte zelven: immers, 't is de betichte die de taal der rechtspleging kiest.

Dus is de achtbare minister van justitie in de waarheid. Ziehier een nieuw bewijs daarvan: Eene zaak, vervolgd ten laste van eenen Vlaming, wordt in 't Fransch behandeld: dat is eene nietigheid; doch ik veronderstel dat een Vlaming in eene Vlaamsche proceduur verklare dat deze verder in 't Fransch moet gebeuren: in dat geval bestaat er blijkbaar geene nietigheid in hetgene voorafgaandelijk is gedaan.

Dus is de nietigheid van artikel 3 geene nietigheid van openbare orde.

De hr Colaert. Ik deel hoegenaamd niet in de vrees van den achtbaren minister en van den heer Jos. Warnant. Opdat er nietigheid mogelijk zij, moet, volgens mij, de beschuldigde vragen dat er hem akte van verleend worde: welnu, dat zal de betichte blijkbaar niet vragen. Hij zou er geen hoegenaamd belang bij hebben.

Ik meen dat het hier 't geval is om te zeggen: *de minimis non curat prætor*. Indien wij het door den heer Coremans voorgesteld artikel 3 niet stemmen, dan zal het zijn alsof wij tot hiertoe niets hadden gedaan, en eigenlijk zullen we niets verricht hebben ten voordeele der Vlaamsche zaak! (*Zeer wel! op eenige banken*).

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Veronderstellen wij eenen beschuldigde die voor het assisenhof komt : de voorzitter ondervraagt eenen getuige in 't Fransch, de beschuldigde en zijn verdediger zeggen niets, en eerst na 't sluiten der debatten zal de verdediger daar akte van vragen, om het in te roepen als een geval van nietigheid. Dus is de redeneering van den heer Colaert in den grond onjuist. Hetzelfde zal gebeuren voor de correctioneele rechtbanken.

't Is onmogelijk dat men dergelijken uitzonderlijken maatregel schrijve in eene wet die wordt voorgesteld door leden van 't Parlement, en waarover de magistratuur niet geraadpleegd is geworden. Daarom vraag ik, met den achtbaren minister van justitie, dat men zich houde aan de wet van 1873.

De hr EEMAN. Dat is het zelfde met alle kleine gevallen van nietigheid.

De hr JOS. WARNANT. 't Komt mij voor dat men die punten moet ophelderen. Zal men voor de boetstraffelijke rechtbank akte mogen vragen van eenige woorden, door het openbaar ministerie in 't Fransch uitgesproken ?

De hr COLAERT. Maar neen ! dat gebeurt iederen dag voor de assisen.

De hr JOS. WARNANT. Dus zal de advocaat akte kunnen nemen van die nietigheid, die onherstelbaar zou zijn, zelfs indien het openbaar ministerie die weinige woorden nadien vertaalde ?

De hr COLAERT. Het openbaar ministerie zal insgelijks eenige woorden Grieksch of Russisch kunnen gesproken hebben. (*Gelach*). De rechtspleging zal daarom blijkbaar niet ongeldig zijn ! Gij gaat bepaald te verre.

De hr JOS. WARNANT. Dit alles bewijst dat de voorgestelde wet niet deugt.

De hr COREMANS. Men moet de teksten op redelijke wijze uitleggen ; er zal geene nietigheid zijn naar aanleiding der verklaringen van getuigen, zooals de heer de Kerchove denkt, omdat de voorzitter het recht zal hebben de getuigen, die gedurende 't onderzoek Fransch hebben gebezigd, in 't Fransch te ondervragen. Evenzoo zal men, zonder de wet te schenden, eene Fransche of Latijnsche uitdrukking mogen bezigen.

't Is niet ernstig het tegendeel te beweren ; de linkerzijde vergeet het al te veel (*Onderbreking, links*). Laat ons wat meer gezond verstand toonen, dan zullen we beter en spoediger werk verrichten. (*Gelach, rechts.*)

— Artikel 3 van het ontwerp des heeren Coremans wordt aangenomen met 47 stemmen tegen 33.

Antwoorden ja :

De heeren Beernaert, Begerem, Berten, Buls, Carbon, Colaert, Coomans, Coremans, De Clercq, De Decker, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, Delaet, de Liedekerke, Demalander, de Montblanc, De Sadelaar, de Smet de Naeyer, De Winter, Dierckx, Eeman, Fiévé, Fris, Guyot, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Meeus, Mesens, Notelteirs, Nothomb, Osy, Powis de Tenbossche, Reynaert, Ronse, Slingeneyer, Stroobant, Struye, Tack, Thibaut, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse en Woeste.

Antwoorden neen :

De heeren Bara, Carlier, d'Andrimont, de Baré de Comogne, De Bruyn, de Chimay, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, Delcour, de Mérode, de Moreau, De Neeff, De Smedt, d'Oultremont, Dumont, Durieu, Fléchet, Giroul, Halffants, Hanssens, Houzeau de Lehaie, Jacmart, Magis, Nerinckx, Neujean, Noël, Pastur, Sabatier, Schollaert, Scoumanne, Somzé, Steurs en Jos. Warnant.

De hr VOORZITTER. Nu gaan wij over tot artikel 4.

« Indien de rechtspleging in 't Nederlandsch gebeurt, dan zal er bij de stukken eene vertaling gevoegd worden van de processen-verbaal, van de verklaringen der getuigen alsmede van de verslagen van deskundigen, die in 't Fransch zijn opgesteld, « indien de beschuldigde zulks eischt. »

« Evenzoo indien de proceduur in 't Fransch geschiedt, zal er bij de stukken, « op aanvraag van den beschuldigde, » eene vertaling gevoegd worden van voormelde stukken die in 't Nederlandsch zouden opgesteld zijn. »

« De kosten dier vertalingen zullen in elk geval ten laste der schatkist gelegd worden. »

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Op welk oogenblik zal de betichte die vraag moeten doen? Dat is een gewichtig punt. Bij voorbeeld, een beschuldigde die voor een assisenhof wordt verzonden : 't is onmogelijk dat het van hem afhange om door te zwijgen, het oogenblik te vertragen waarop hij voor het hof zal moeten verschijnen.

De hr COREMANS. Indien de beschuldigde geene vertalingen vraagt, dan zullen deze niet moeten gemaakt worden. Onder de wet van 1873, waren de vertalingen verplichtend ; ik stel voor ze te laten afhangen van de vrije keus van den beschuldigde. Over 't algemeen zullen ze nutteloos zijn. Die eisch zal onbetwistbaar moeten gebeuren gedurende het onderzoek. Indien zijn advocaat eene vertaling noodig heeft, dan zal de betichte ze vragen, en dat wel tijdens het onderzoek. Wanneer de advocaat kennis neemt van het dossier en daarin Fransche en Nederlandsche stukken vindt, zal hij ze niet doen vertalen als hij ze verstaat ; verstaat hij ze niet wel, dan zal hij de vertaling vragen.

De hr HANSSENS. En indien de betichte geenen advocaat heeft?

De hr COREMANS. De betichte die zonder advocaat verschijnt heeft nooit de stukken van 't proces onderzocht. Ik heb het nooit gezien.

De hr HANSSENS. Men moet hem des te meer verdedigen, omdat hij geenen advocaat heeft.

De hr COREMANS. Dan zal hij zich verdedigen zooals hij kan.... evenals de advocaten hunne cliënten verdedigen zooals zij kunnen. (*Gelach.*)

Indien er in het dossier stukken zijn die de beschuldigde niet verstaat, dan zal men ze op staanden voet vertalen, — de achtbare leden van 't parket kennen in den regel daarvoor genoeg de twee talen — zooniet zal de zaak uitgesteld worden. 't Parket zal hiervoor maatregelen nemen.

De hr NEUJEAN. Ik vraag dat men in deze wet, gemaakt ten voordeele der Nederlandsche taal, ten minste de Fransche taal niet

radbrake en een van de twee *si*'s (*Gelach*) weglate die aan 't begin en het einde van artikel 4 te vinden zijn.

De hr EEMAN. De tekst van artikel 4 schijnt mij integendeel volkomen onberispelijk te zijn.

De hr COREMANS. 't Is met het oog op de harmonie dat wij eene *si* aan 't begin en eene aan 't einde van den volzin hebben geplaatst! (*Gelach*).

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. De tekst zegt niet wat de heer Coremans aanduidt. De Kamer kan geen vrede hebben met de uitleggingen van den achtbaren vertegenwoordiger voor Antwerpen.

Het oogenblik, waarop bedoelde vraag door den beschuldigde moet gedaan worden, is niet duidelijk bepaald. Ik verzoek dringend dat men het doe !

De hr COREMANS. Het achtbaar lid vindt slechts behagen in uitzonderingen en buitengewone gevallen ! Onder de wet van 1873, waren de vertalingen verplichtend; het nutteloos schrijfwerk vermeerderde daardoor. Ik stel voor, om het te verminderen, dit werk te doen afhangen van den eisch van den betichte, ten einde aldus nuttelooze kosten te sparen, en het achtbaar lid komt daar tegen op !

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dat is hoegenaamd niet zoo : duid nauwkeurig het oogenblik aan waarop de beschuldigde zijnen eisch moet stellen.

De hr COREMANS. Die vertaling moet gevraagd worden vóor de verschijning ter zitting. Wat betreft de stukken te vragen ter zitting zelf, door eenen beschuldigde die geenen advocaat heeft, dat is nog nooit gebeurd : de beschuldigden, die zonder advocaat verschijnen, weten zelfs niet dat er een dossier bestaat. De bepaling is zeer practisch en redelijk en de Kamer zal ze stemmen, hoop ik.

De hr BARA. De wet van 1873 eischte maar vertalingen in strafzaken, terwijl de nieuwe bepaling ze toepast op alle boetstraffelijke zaken.

In die voorwaarden is 't natuurlijk dat de heer Coremans terugwijkt voor de kosten van de vertaling.

De uitlegging die hij ons geeft, is in strijd met den tekst, en kan dus niet aangenomen worden ; indien er ter zitting eene opmerking wordt gemaakt, dan zal men er gevolg moeten aan geven ; men ziet welke wanorde dit zal verwekken in de uitoefening van 't gerecht.

De hr WOESTE. Dat alles zal in de practijk wel geschikt worden.

De hr BARA. Ik houd er niet veel van dat men rechterlijke zaken « schikke ; » ik verkies duidelijke teksten die ze regelen. Welke wanorde zal men, met het voorgestelde systeem niet brengen in de boetstraffelijke proceduur en die voor de enkele politie ! Hoeveel beschuldigden treft men aan op 1,000 boetstraffelijke zaken, die zich tot eenen advocaat wenden voordat zij gedagvaard zijn ?

Van hunnen kant gaan de advocaten de stukken maar raadplegen eenige dagen voor dat de zaak moet opgeroepen worden. Dan zullen zij vertalingen vragen, en de zaak zal uitgesteld worden tot nadeel der gedagvaarde getuigen, en wellicht zal men later zekere prescriptiën kunnen inroepen. Ziedaar de wanorde, en ik twijfel of dat alles in de practijk kan « geschikt » worden, zooals de heer Woeste zegt.

Ik maak geene aanspraak op 't minste greintje roem bij 't vervaardigen dezer wet; men waarschuwt u genoeg: gij wilt toch niet luisteren. Doet uwen zin!

De hr EEMAN. 't Schijnt mij dat de heer de Kerchove zich wat bezighoudt met haarklieverijen. De wet van 1873 schreef de vertalingen voor, in strafzaken: het voorstel van den heer Coremans breidt die bepaling uit tot correctioneele zaken, doch alleen dan wanneer de betichte het vraagt.

Welk bezwaar ziet men daarin? Ik kan niet aannemen dat advocaten daar gebruik zouden van maken om de debatten te belemmeren, zooals de heer Bara schijnt te veronderstellen. Waar ziet men daar eene ontreddering van de justitie in? Ik verzoek de Kamer zonder vrees die bepaling te stemmen.

Minister LE JEUNE. De woorden « indien de betichte het eischt » moeten uitgelegd worden.

In correctioneele zaken of van politie zal men dus de door den betichte gevraagde vertalingen bij het dossier moeten voegen. Den maatregel keur ik niet af, want hij is billijk; doch ik vraag dat men met juistheid dat punt bepale.

Wanneer men vragen zal dat eene vertaling bij het dossier worde gevoegd, zal men de debatten intusschen niet mogen sluiten, tenzij men zegge tot welk oogenblik de vertaling mag gevraagd worden.

Die vertaling zal moeten gedaan worden door een gezworen vertaler.

Er zijn hier vaste regels noodig, en 't zijn die regels welke ik vraag.

De hr COREMANS. De advocaat zal dienaangaande uitleggingen geven.

Minister LE JEUNE. Ik bekommer mij hier om de betichten, niet om de advocaten. Zekere betichten pleiten heel wel hunne zaak zonder advocaat. (*Gelach.*) 't Is voor den betichte dat men zal moeten vertalen. In dat geval, dient gij te zeggen wanneer de betichte zijn recht verliest. Men mag niet wachten tot dat het onderzoek geëindigd zij.

De hr JACOBS. Men bepale dat oogenblik. Men zegge, bij voorbeeld: vóor de zitting.

Minister LE JEUNE. Heel goed! maar men moet eenen termijn bepalen.

De hr BARA. Zoo is 't!

De hr DE SADELEER. Ik geloof inderdaad, dat het nuttig zou wezen. Ik meen niet dat het noodig zij van het algemeen beginsel der wet van 1873 af te wijken, welke de vertalingen in lijfstraffelijke zaken verplichtend maakt. Deze bepaling breidt de heer Coremans uit tot de correctioneele rechtbanken, maar hij maakt ze niet verplichtend, hij doet ze afhangen van den eisch der betichten. Ik stel voor te zeggen dat dit verzoek van den betichte binnen de drie dagen na de dagvaarding moet gedaan worden. Ik leg een amendement in dien zin voor.

De hr COREMANS. Onder de wet van 1873, voegde men altijd in strafzaken eene vertaling bij het dossier, wat dikwijls nuttelooze kosten veroorzaakte. Om de nuttelooze kosten te vermijden, heb ik

voorgesteld geene vertalingen te doen als de betichte ze niet verlangt. Wil men nu een termijn bepalen om die vraag te doen? Goed! Men zegge dat ze moet gedaan worden binnen de drie of binnen de acht dagen na de dagvaarding.

De hr VAN WAMBEKE. 't Zij zoo!

— De twee eerste paragrafen van artikel 4 worden gestemd.

De hr VOORZITTER. Nu hebben wij het amendement van den heer De Sadeleer hetwelk eene derde paragraaf van artikel 4 zou uitmaken.

« In correctioneele- en politiezaken zal die vertaling bij het dossier worden gevoegd indien de betichte ze vraagt binnen de drie dagen na de dagvaarding ».

— Wordt gestemd.

— Laatste paragraaf van artikel 4:

« De kosten dier vertalingen zullen in elk geval ten laste van de schatkist gelegd worden. »

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Op welk deel van 's lands grondgebied is deze paragraaf toepasselijk? Zal de betichte die vertalingen mogen eischen om 't even voor welke rechtbank, of is de wet slechts op zekere gewesten toepasselijk?

De hr COREMANS. De wet is maar toepasselijk op het Vlaamsch land.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik maak mijne verbehoudingen over eene wet die slechts uitvoerbaar is in een deel van ons grondgebied.

De hr COREMANS. In 't Walenland niet!

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Het is wonderbaar dat men eene wet maakt die slechts van toepassing is op een deel van het land.

De hr WOESTE. Wanneer men eene wet op de polders maakt, dan is deze slechts uitvoerbaar in streken waar er polders bestaan.

De hr COREMANS. Heeft men geene wet gemaakt voor de schepenen der stad Gent?

De hr JACOBS. De heer de Kerchove is 15 jaar ten achteren.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Eene vergelijking beteekent niet dat men gelijk heeft. Indien de wet slechts van toepassing is op 't Vlaamsche land, vraag ik mij af van wat belang die bepaling is; want de betichte, gedaagd voor een Vlaamsch Hof van Assisen, moet het gebruik der Fransche taal aangevraagd hebben.

De hr COREMANS. Neen, dat geschiedt in 't Nederlandsch, krachtens de wet. De betichte moet Fransche debatten aangevraagd hebben, want anderszins kunnen deze in het Fransch niet geschieden.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Behalve de Fransche debatten, moet hij de vertaling verlangen van eene geheele proceduur die hij niet zal begrijpen.

De hr COLAERT. Hij mag het vragen.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Die vertaling wordt slechts bij het dossier gevoegd, op zijne aanvraag! De betichte moet dus eene eerste vraag doen voor wat de debatten betreft en eene tweede vraag om eene Fransche vertaling van de Nederlandsche rechtspleging te bekomen.

De hr Coremans. 't Is klaar !

De hr de Kerchove de Denterghem. 't Zou klaar zijn indien de vertaling een recht was.

De hr Coremans. Volhardt gij in uw voornemen om te vragen dat de vertaling een recht zij en om nuttelooze kosten te veroorzaken?

De hr de Kerchove de Denterghem. Gij zijt het die aanmerkelijk de kosten verhoogt.

De hr Eeman. Ik vat die tegenwerpingen niet. Ziehier een persoon, een Vlaming die de rechtspleging in 't Nederlandsch laat gebeuren. De oplossing voorgesteld door de nieuwe wet komt overeen met wat sedert 15 jaar gedaan wordt. Die persoon heeft het recht eene Nederlandsche vertaling van al de stukken van het dossier te vragen.

De hr de Kerchove de Denterghem. Volgens de voormalige wet, had hij dat recht.

De hr Eeman. Gij neemt dus de nieuwe wet aan ?

De hr de Kerchove de Denterghem. Neen !

De hr Eeman. Thans hebt gij eenen anderen betichte die eene Fransche rechtspleging vraagt. Wij willen hem ook het recht toekennen de Fransche vertaling te vragen van de Nederlandsche stukken die hij niet begrijpt, en gij teekent protest aan !...

— De § wordt aangenomen.

De hr Voorzitter. — De heer Coremans vraagt de afschaffing van artikel 6 der wet van 1873, hetwelk luidt als volgt:

« In lijfstraffelijke zaken, zal de voorzitter van het assisenhof of de rechter dien hij zal aangesteld hebben, na den beschuldigde verzocht te hebben te verklaren of hij een raad gekozen heeft, en vooraleer hem er eenen ambtshalve aan te duiden, hem vragen of hij verkiest in 't Fransch dan wel in 't Nederlandsch verdedigd te worden.

« Heeft de beschuldigde geenen raad, dan zal de voorzitter hem ambtshalve eenen advocaat toevoegen die in staat zij hem te verdedigen in de taal welke hij verkozen heeft.

» Er zal, op straf van nietigheid, akte gehouden worden van de vraag en van het antwoord. »

De hr Coremans. De afschaffing die ik voorstelde kwam met mijn ontwerp overeen ; doch sedert dat de Kamer het artikel 2 van den heer minister van justitie heeft gestemd, vraag ik de weglating van het gansch artikel niet meer.

Het amendement van den heer minister heeft de keus der taal door den beschuldigde in lijfstraffelijke zaken voorzien. De beschuldigde zal zijne keuze, gedurende het onderzoek der zaak, gedaan hebben.

Is het nog noodig den voorzitter van het assisenhof hier te doen tusschenkomen ? Ik verzoek den heer minister ons dienaangaande zijne meening te doen kennen. Mijn stelsel was volledig. De Kamer heeft het aanmerkelijk gewijzigd. Het oorspronkelijk ontwerp liet slechts Fransche debatten toe in 't Vlaamsche land, indien de beschuldigden wezenlijk Fransch kenden. Moet art. 6 nu nog weggelaten worden ? Wat denkt de heer minister van justitie van dit artikel 6 ?

Minister Le Jeune. Mijn antwoord is eenvoudig; artikel 6 der wet van 1873 betreft eene akte van rechtspleging in lijfstraffelijke zaken. Twee dingen zijn mogelijk : de beschuldigde zal reeds eene keus gedaan en het Nederlandsch gekozen hebben, en dan zal hij het aan den voorzitter zeggen. Ofwel, indien hij zijne keus niet deed. zal de voorzitter hem dienaangaande ondervragen en het antwoord vermelden. Ik meen dus dat art. 6 moet behouden worden.

De hr Coremans. Ik heb vrede met de uitlegging, maar behoud mij voor er desnoods bij de tweede stemming op terug te komen. Wij zullen eerst zien welke andere bepalingen bij de eerste stemming worden aangenomen.

— Het voorstel van den Coremans om art. 6 te laten wegvallen, wordt verworpen, met dien verstande dat het verworpen artikel bij de tweede stemming weer in aanmerking kan komen.

De hr Voorzitter. Nu gaan wij over tot de bespreking van art. 7 van het voorstel des heeren Coremans.

« Wanneer, in de zelfde zaak, betichten of beschuldigden zullen betrokken zijn die niet de zelfde taal verstaan, dan zal diegene der beide talen, in België gebezigd, waarvan ten gehoore gebruikt zal gemaakt worden, de taal zijn van de meerderheid der betichten of beschuldigden; in geval er evenveel Vlaamschsprekende als Franschsprekende betichten zijn zal de voorkeur aan de Nederlandsche gegeven worden. »

De heer minister van justitie stelt eene § 2 voor aan dit artikel welke zou luiden als volgt ;

« Het gebruik der Fransche of Nederlandsche taal zal nochtans door het hof of de rechtbank mogen bevolen worden, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van de regel onder de vorige paragraaf uitgedrukt, zullen wettigen. De beslissing zal op beweegredenen moeten gesteund zijn. »

De heer Woeste, van zijnen kant, biedt, voor artikel 7, den volgenden tekst aan :

« Wanneer, in dezelfde zaak betichten of beschuldigden zullen betrokken zijn die niet dezelfde taal verstaan, zal degene der in België gebruikelijke talen, welke ter zitting gebezigd zal worden, de taal zijn van de meerderheid der betichten of beschuldigden.

« Het gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal zal nochtans door het hof of de rechtbank mogen bevolen worden, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van den in de vorige paragraaf uitgedrukten regel zullen wettigen. De beslissing zal op beweegredenen moeten gesteund zijn.

« Het hof of de rechtbank zal insgelijks eene beslissing nemen, wanneer de beschuldigden of betichten, verschillende talen kennende, in gelijk getal zijn.

« De ondervragingen en verklaringen der getuigen zullen vertaald worden in de taal van den beschuldigde of betichte die de gebezigde taal niet verstaat. »

Eindelijk, artikel 3 van het oorspronkelijk voorstel des heeren De Vigne hetwelk werd voorbehouden, was opgevat als volgt :

« Wanneer, in het gedeelte van het grondgebied bij artikel 1 aangeduid, verscheidene betichten, die allen het Nederlandsch kennen, in dezelfde vervolging betrokken zijn en dat van die taal

gebruik wordt gemaakt voor de verdediging van een of verschillende hunner, dan zal de ambtenaar van het openbaar ministerie er zich ook moeten van bedienen. »

De hr Woeste. Volgens de wet van 1873, indien verscheidene betichten eene verschillende taal spreken, dan beslist de rechter welke taal men gebruiken zal. De heer Coremans vraagt dat men bepale dat het de taal van de meerderheid der betichten zal zijn en dat wanneer er evenveel Franschsprekende als Vlaamschsprekende betichten zijn, de voorkeur worde gegeven aan de Nederlandsche taal.

Over het eerste punt ben ik het met hem eens, maar het kan gebeuren dat een betichte een grooter belang bij het proces hebbe dan de meerderheid zijner medebetichten. In dat geval moet, volgens mij, de taal van dien betichte gekozen worden.

In geval er zooveel betichten zijn die de Fransche taal kennen als betichten die de Nederlandsche taal kennen, zie ik geene reden om eerder het Nederlandsch dan het Fransch te kiezen, en ik geloof dat het hof of de rechtbank hier eveneens zal kunnen beslissen.

Maar ik neem bovendien aan dat, wanneer men eene taal zal gebruiken die door een zeker getal betichten niet verstaan wordt, de ondervraging en de verklaringen der getuigen moeten vertaald worden.

Ik vind het redelijk dat de betichten in staat gesteld worden te verstaan wat er in de gehoorzaal omgaat. Deze bepaling bekrachtigt de vrijheid der verdediging.

De hr Coremans. Wat valt er te doen wanneer Vlamingen en Walen samen voor een assisenhof van het Vlaamsche land verschijnen? Eenige jaren geleden is 't gebeurd dat Vlaamsche beschuldigden geen Nederlandsch rekwisitorium van het openbaar ministerie konden bekomen, omdat andere beschuldigden Franschsprekenden waren.

De heer De Vigne diende toen zijn voorstel in. De heer minister heeft verklaard dit voorstel te aanvaarden. Ik vraag dat men zegge dat voor de beschuldiging de taal van de meerderheid der beschuldigden zal gekozen worden.

De heer minister van justitie en de heer Woeste willen dat, in geval er evenveel beschuldigden zijn die Fransch spreken als beschuldigden die Nederlandsch spreken, het hof uitspraak doe. Ik vraag dat in zulk geval de Nederlandsche taal in 't Vlaamsche land gebruikt worde. Die bepaling komt overeen met het reeds gestemde artikel 1 des ontwerps.

Overigens verzet ik er mij niet tegen dat de openbare beschuldiger in 't Fransch spreke nadat hij het in 't Nederlandsch heeft gedaan. Dus verzoek ik de Kamer mijn art. 7 te stemmen met het slot van 't artikel des heeren De Vigne en het amendement van den heer minister. Maar het voorstel van den heer Woeste kan ik niet bijtreden.

De hr Woeste. Er bestaat verwarring : dit komt hier uit voort dat men artikel 3 van het ontwerp De Vigne vereenigt met het artikel waarmede wij ons thans bezig houden.

Artikel 7 voorziet de veronderstelling eener vervolging waarin

er beschuldigden zouden zijn die niets dan Fransch, en anderen die niets dan Nederlandsch kennen.

De heer De Vigne voorziet integendeel 't geval waarin al de beschuldigden de Nederlandsche taal verstaan. Daar de gevallen verschillen, moeten de regelen insgelijks verschillend zijn.

De hr Hanssens. Wat verstaat de heer minister in zijn amendement door de woorden : « uitzonderlijke omstandigheden ? »

Zooals men gezegd heeft, kan het gebeuren dat de beschuldigden niet het zelfde belang hebben, maar dat is geene « uitzonderlijke » omstandigheid. Dus stel ik voor het woord « uitzonderlijke » weg te laten.

Minister Le Jeune. Het bestaan van belangen van verschillende aangelegenheid in eene zelfde beschuldiging is inderdaad niets buitengewoons. Ik heb willen bedoelen dat de rechtbank of het hof van den regel mag afwijken indien zulks gevraagd wordt door zekere vastgestelde omstandigheden.

Een kort antwoord aan den heer Woeste : waarom niet altijd, zelfs wanneer de Fransche en Vlaamsche beschuldigden in gelijk getal zijn, het stelsel der meerderheid toepassen, behoudens de buitengewone omstandigheden welke ik voorzie? Vermits de regel van de taal volgens de gewesten werd aangenomen, stem ik er gaarne in toe dat in Vlaanderen het Nederlandsch den voorrang hebbe.

De hr Woeste. Ik vereenig mij met het voorstel van den heer Coremans, gewijzigd door den heer minister, doch ik dring er op aan dat men § 4 van mijn amendement, betreffende de vertaling der ondervragingen en verklaringen der getuigen, goedkeure.

Verscheidene leden : Laat ons stemmen !

— Artikel 7 van het voorstel des heeren Coremans wordt aangenomen.

Het amendement van den heer Hanssens rakende de weglating van het woord « uitzonderlijke » wordt verworpen.

Het amendement van den heer minister van justitie, zijnde § 2 van artikel 7 wordt goedgekeurd.

§ 4 van het amendement des heeren Woeste wordt aangenomen nadat deze, zooals hooger gezegd wordt, de drie eerste §§ heeft ingetrokken.

De hr Voorzitter. Ik stel voor de stemming over artikel 3 van het voorstel des heeren De Vigne uit te stellen tot morgen. (*Toetreding*).

Zitting van 30 *November* 1888.

De heer Carlier (*Bergen*). 't Spijt me dat de heer Coremans niet aanwezig is.

De hr Jacobs. Hij zal aanstonds hier zijn.

De hr Carlier. Nu, het geeft niet. Hij zal mijne aanmerking in de annalen lezen. Eergisteren zinspeelde hij op zekere zaak die afliep voor een Belgisch assisenhof en waarin de beschuldigde zou ter dood veroordeeld geworden zijn zonder een woord verstaan te hebben. De heer Hanssens en ik, we zijn hem op dat oogenblik in de rede gevallen en ik deed het met te meer kracht daar mijn vader de verdediger was van den beschuldigde.

Achter mijne woorden, zooals ze in de Handelingen zijn opgenomen, heeft de heer Coremans bij hetgeen hij gezegd had nog gevoegd dat hij niet zinspeelde op de zaak van Coecke en Goethals die veroordeeld werden tengevolge van eene slechte vertaling gedaan door een Luxemburgschen gendarm.

Deze nieuwe legende mag men niet laten veld winnen. De vertalingen waren goed en zeer goed gedaan door een leeraar in de Nederlandsche taal bij de middelbare school, en gezworen vertaler. De advocaat van de beschuldigden sprak overigens zelf een weinig Nederlandsch en had reeds zelf genoegzame inlichtingen aan zijnen cliënt kunnen geven. Ziedaar de waarheid nopens die feiten.

De hr Beernaert, minister van financiën. De naamafroeping die in het *Beknopt Verslag* der zitting van gisteren staat, vermeldt dat ik gestemd heb voor artikel 3 van het ontwerp des heeren Coremans ofschoon ik er tegen gestemd heb. Ik verzoek dat deze terechtwijzing aangeteekend worde.

De hr Voorzitter. Gisteren zijn wij gebleven aan artikel 3 van 't voorstel der heeren De Vigne en consorten; dat artikel luidt als volgt:

« In 't gedeelte van 't grondgebied, aangeduid onder artikel 1, zal, wanneer verschillende betichten, die allen de Nederlandsche taal verstaan, in dezelfde vervolging betrokken zijn en er gebruik van die taal wordt gemaakt voor de verdediging van een of verschillende hunner, het openbaar ministerie verplicht zijn er zich insgelijks van te bedienen in zijne requisitoriums. »

De hr Neujean. Ik vraag aan den heer Minister of hij niet meent te moeten doen voor art. 3 van het ontwerp De Vigne wat hij gedaan heeft met art. 7 van het ontwerp Coremans. Inderdaad, het geval, waarin art. 3 van toepassing zou zijn, is niet meer hetzelfde gebleven. Artikel 3 van het ontwerp des heeren De Vigne is toepasselijk op 't geval waarin al de betichten de Nederlandsche taal verstaan. In dat geval moet het rekwisitorium in 't Nederlandsch uitgesproken worden. Volgens mij schendt die verplichting het recht der verdediging, die in 't Fransch mag voorgedragen worden wanneer drij betichten op vijf, bij voorbeeld, het eischen. Ziet ge 't openbaar ministerie in 't Nederlandsch requireeren tegen die drie beschuldigden? Want ik veronderstel dat er geene twee requisitoriums zullen uitgeproken worden, een in de Fransche en het andere in de Nederlandsche taal?

Het is klaar dat het recht op vrijheid voor de verdediging in dat geval verkracht zal wezen: het zal — naar de achtbare minister het zegde — zelfs geen uitzonderlijk geval zijn. En indien, b. v., al die betichten die Nederlandsch verstaan, het hoofdbelang van twee of drie hunner — twee of drie die zich in het Fransch doen verdedigen — willende herkennen, erin toestemmen dat geheel het requisitorium in het Fransch uitgesproken worde, welke hinderpaal zou er in den weg staan?

Ik meen dus dat de achtbare heer minister een stap te meer zal moeten doen en aan de rechtbanken en rechtshoven de vrijheid geven welke hij hun toegekend heeft bij gelegenheid van art. 7, voor het geval dat alle de betichten dezelfde taal niet zouden spreken.

Het zal des te min bezwaar aanbieden dat amendement aan te nemen en het algemeen te maken met het toepassen op art. 3 van het ontwerp van den achtbaren heer De Vigne, evenals op art. 7 van den achtbaren heer Coremans, aangezien gisteren het woord « uitzonderlijk » geval van den heer Minister door de Kamer behouden werd.

Het is slechts in de uitzonderlijke gevallen dat de rechtbanken het Fransch requisitorium mogen toelaten. Waarom, met het oog op het recht op vrijheid der verdediging, dat zoowel door den achtbaren minister verdedigd werd, dezelfde vrijheid toekennen aan de hoven en rechtbanken, in het geval van art. 3?

De hr WOESTE. 't Schijnt mij dat artikel 3 van het ontwerp des heeren De Vigne moet besproken worden terzelfdertijd als artikel 8 van 't voorstel des heeren Coremans. Indien de heer Coremans het artikel van het ontwerp De Vigne bijtrad, dan zou hij zijn eigen stelsel bestrijden.

Wij veronderstellen dat 2 of 3 betichten Nederlandsch kennen; maar die betichten worden het eens om hunnen verdedigers te veroorloven in het Fransch te pleiten: het gevolg van art. 8 van den heer De Vigne is dat het openbaar ministerie in het Fransch zou mogen requireren. Dat is regelrecht in strijd met de stelling zoo dikwerf ontwikkeld door den heer Coremans.

Met andere woorden, de vraag, welke opgeworpen wordt door art. 3 De Vigne evenals de vraag opgeworpen door de wet van 1873 met het amendement Eeman, vormt eene en dezelfde quæstie en deze is: Moet het requisitorium, buiten de gevallen voorzien bij art 2, als het onderzoek in het Nederlandsch geschiedt, altijd in 't Nederlandsch uitgesproken worden, zelfs dan als de verdediging in het Fransch is voorgedragen? Daarop is geen antwoord mogelijks tenzij ja of neen.

Tegenover die vraag, de hoofdvraag hier, verdwijnt het art. 3 van den heer De Vigne, om het even of het antwoord bevestigend of ontkennend zij.

De hr COREMANS. Volgens mij, moeten art. 3 De Vigne, geamendeerd door de middenafdeeling, en de vraag of men al of niet art. 8 der wet van 1873, en het amendement van den heer Eeman, niet te gelijk besproken worden. Dat zijn quæstiën die opvolgenlijk dienen behandeld te worden. Wat verlangt de heer De Vigne? Hij veronderstelt dat verscheidene beschuldigden, die allen Nederlandsch spreken, te zamen voor het Hof van Assisen verschijnen en een of twee zich in het Fransch doen verdedigen. Volgens het ontwerp De Vigne moet in dat geval, het requisitorium in 't Nederlandsch worden gehouden. Waarom? Omdat daar Vlaamsche beschuldigden zijn die in 't Nederlandsch verdedigd worden; omdat wij in 't Vlaamsche land zijn en omdat alle de beschuldigden Nederlandsch verstaan. Maar, zegt men, indien de advocaten of een dezer het Nederlandsch niet kende? Die veronderstelling is, volgens mij, niet ernstig.

Maar laat ons om kort te zijn maar antwoorden dat het openbaar ministerie, in dat buitengewoon, eenig geval, twee requisitoriums zal uitspreken: het eene, volstrekt verplichtend, in het Nederlandsch, voor de beschuldigden die allen Nederlandsch verstaan; het andere, in 't Fransch, voor dien advocaat die uitsluitend Fransch zou kennen.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Die veronderstelling werd verwezenlijkt, ongeveer drie jaar geleden, voor het Hof van Assisen van Gent.

De hr COREMANS. Zijt gij daar wel zeker van? Waren daar twee of meer, allen Nederlansch sprekende beschuldigden, maar waarvan eenigen eenen uitsluitend Fransch kennenden advocaat hadden gekozen? Mocht ooit een geval van dien aard voorkomen, dan zou het openbaar ministerie, na zijn Nederlandsch requisitorium, een Fransch kunnen uitspreken. Een amendement in dien zin zal ik ondersteunen. Maar de Kamer zal nooit aannemen dat het genoeg is dat een Fransch advocaat in eene zaak optreedt, om ál de Vlaamsche beschuldigden in 't Fransch te doen beschuldigen en veroordeelen. Met een enkel Fransch requisitorium kunnen wij geenen vrede hebben; het ware eene wezenlijke schande.

De hr DUPONT. Welke taal zal het openbaar ministerie moeten bezigen? Artikel 1 bepaalt dat, in de Vlaamsche gewesten, de openbare beschuldiger Nederlandsch zal moeten spreken.

Nochtans brengt artikel 2 eene uitzondering toe aan dat beginsel indien de betichte het Fransch vraagt. Hoe zal die bepaling overeenkomen met artikel 2, artikel 3, artikel 7 en de bepaling die de heer De Vigne heeft voorgesteld?

Dat artikel kan eene wettenstrijdigheid veroorzaken: gisteren heeft men gestemd dat de meerderheid der beschuldigden 't recht zouden hebben de door hen gekozen taal op te dringen.

Ik veronderstel dat twee Walen terechtstaan terzelfder tijd als twee Vlamingen. Uit kracht van artikel 7, moeten requisitorium en verdediging in 't Nederlandsch gebeuren. Dat schijnt mij onaannemelijk; 't is een echte warboel.

De hr COREMANS. In 't geheel niet. Gij begrijpt de kwestie niet wel. Ik vraag het woord.

De hr DUPONT. 't Is een echte warboel, tenzij men aanneme dat er hier uitzonderlijke omstandigheden zijn, en dat de voorzitter geene uitspraak kunne doen. Maar zooals het opgesteld is, mag artikel 7 niet behouden blijven.

De hr VOORZITTER. Artikel 7 is gestemd.

De hr JACOBS. Die opmerkingen kunnen gemaakt worden bij de tweede stemming.

De hr DUPONT. 't Is noodig zekere artikelen met artikel 7 overeen te brengen. Daarom vraag ik of het niet redelijker zou zijn volgens de taal der verdediging te beslissen en geenszins volgens de taal der betichten.

Minister LE JEUNE. Artikel 7 regelt de taal die ter zitting zal gebezigd worden. Art. 8 der wet van 1873 en artikel 3 van het ontwerp des heeren De Vigne regelen de taal welke door het openbaar ministerie en door de verdediging zal gebruikt worden.

Drie gevallen kunnen zich voordoen: een enkele betichte, verscheidene betichten die dezelfde taal spreken en eindelijk, verscheidene betichten die dezelfde taal niet verstaan.

De hr VOORZITTER. Men zou dus de bespreking van artikel 8 moeten voegen bij die van art. 7, doch over elk artikel afzonderlijk stemmen.

Artikel 8 der wet luidt als volgt :

« De verdediger van iederen betichte of beschuldigde blijft vrij, onder het enkele voorbehoud der toestemming van den betichte, de verdediging voor te dragen in het Fransch of in het Nederlandsch. De toestemming zal vermeld worden in de notulen der zitting.

» De ambtenaar van het openbaar ministerie zal zich mogen uitdrukken in de taal door de verdediging gekozen. »

De heer Eeman stelt voor, dit artikel aldus te wijzigen :

« Iedere betichte, verdachte of beschuldigde blijft vrij zijne verdediging voor te drâgen in 't Fransch of in 't Nederlandsch.

» Hij zal er 't verzoek van doen aan den rechter van onderzoek of aan den voorzitter.

» Die verklaring zal aangeteekend worden in 't proces-verbaal of in de notulen der zitting. »

De hr Coremans. De heer Dupont heeft gesproken van warboel : maar er is minder verwarring in de wet dan in de bespreking der bezwaren welke de tegenstanders der wet er tegen inbrengen.

De heer Dupont veronderstelt het geval, een derde ! twee Walen en twee Vlamingen verschijnen te gelijker tijd voor een Assisenhof in 't Vlaamsche land. Natuurlijk zullen de twee Walen geene Nederlandsche debatten vragen; voor hun geschieden proceduur en requisitorium in 't Fransch. Ik veronderstel dat men de twee Vlaamsche beschuldigden overhale om ook het Fransch te vragen. Daar hebben wij nu beschuldigden die dezelfde taal niet kennen maar allen Fransche debatten verkiezen. Welke taal moet het openbaar Ministerie gebruiken ? Het artikel 7, dat wij gisteren stemden, wordt toegepast; maar in de veronderstelling uitgedacht door den heer Dupont, moet art. 7 vereenigd worden met art. 2 hetwelk bepaalt dat, op aanvrage, zelfs van Vlaamsche beschuldigden, de debatten in 't Fransch moeten geschieden. Die 2 artikelen, te zamen genomen, lossen de vraag op. Stellig zou er maar een enkel Fransch requisitorium moeten uitgesproken worden, maar ik zal er twee vragen, het eene in 't Fransch, het andere in 't Nederlandsch, opdat de beschuldigden zonder onderscheid, de beschuldiging kunnen begrijpen. De thesis van den achtbaren heer Dupont zou uitloopen op deze gevolgtrekking, namelijk dat de Walen beter zouden behandeld worden in 't Vlaamsche land dan de Vlamingen ! Dat ware niet alleen een warboel, maar eene schreeuwende onrechtvaardigheid gepleegd tegenover de Vlaamsche bevolkingen. De Walen moeten, ten hunnent, in 't Fransch geoordeeld worden ; maar het zou onaannemelijk zijn de Vlamingen in *hun* land, zelfs tegen hunnen wil, in 't Fransch te oordeelen ? Wij vragen dat de Vlamingen in hun land, behandeld worden zooals de Walen in 't Walenland.

De hr Eeman. Ik vraag dat men mij toelate terug te komen op de aanmerkingen die ik gemaakt heb tot staving van mijn amendement aan artikel 8.

Doch vooreerst moet ik zeggen dat het verkeerd zou zijn te denken dat de stemming van artikel 2 mijn amendement nutteloos zou maken ; dit laatste blijft in zijn geheel bestaan.

Wat is de toestand, vastgesteld door artikel 1 ? Dit artikel beslist

dat in 't Vlaamsche land de rechtspleging in 't Nederlandsch gebeurt. Artikel 2 brengt eene algemeene uitzondering toe aan dat artikel; men heeft beslist dat het eenen betichte, in 't Vlaamsche land, veroorloofd zal zijn te vragen dat de rechtspleging in 't Fransch gebeure.

Wat die uitzondering deed aannemen, is de eenigszins volstrekte eerbied voor de vrijheid der verdediging.- Zoo de Kamer mijn amendement niet aanneemt, dan zal 't kunnen gebeuren dat de gansche proceduur in 't Fransch moet geschieden wanneer een beschuldigde, in 't Vlaamsche land, die geen Fransch verstaat en er dus belang zou bij hebben dat de rechtpleging in 't Nederlandsch gebeure indien hij eenen advocaat nam die beter Fransch dan Nederlandsch spreekt. Mijn amendement heeft voor doel de keus van den beschuldigde te beperken tot de verdediging alleen.

Misschien zal men zeggen dat wij eene bonte schakeering in de rechtspleging invoeren; een Nederlandsch requisitorium naast eene Fransche verdediging. Maar die vermenging van talen treft men thans ieder oogenblik aan, namelijk te Gent, en zij levert geen hoegenaamd ernstig bezwaar op. Dus hoop ik dat de Kamer dit amendement zal stemmen, het eenige dat eenen onaanneemlijken toestand vermijdt.

Eindelijk moet ik doen uitschijnen tot hoeveel overdrijving de linkerzijde werd gebracht door dat zoo eenvoudig vraagstuk. Ik zal, naar aanleiding daarvan, maar gewagen van eene enkele zinsnede, door den achtbaren heer Anspach uitgesproken: « De wet, zegde hij, zal slechts voordeelen opleveren voor eenige intriganten, die zich een ellendig peterstaal maken door het exploiteeren van een vraagstuk hetwelk zoo gewichtig is voor onze nationaliteit. »

Onmiddellijk heb ik gezegd dat deze woorden van het achtbaar lid als scherts moesten beschouwd worden.

Immers, is 't mogelijk te beweren dat de rechten van eenen Waal kunnen gekrenkt worden door de wet die wij thans behandelen? Dat zou niemand kunnen bewijzen.

't Is heel gemakkelijk groote woorden te bezigen; maar als men de ons toegestuurde verzoekschriften ziet, welke bewijzen hoezeer het Vlaamsche land ontroerd is, dan is het stellig dat het Vlaamsche land noch voorrecht noch overdrijving vraagt; zijne eischen zijn billijk: het is voor ons volk eene levensquæstie en niet eene kiesreclame voor den heer Coremans, zooals de linkerzijde heeft beweerd. De heer Coremans heeft overigens bij zijne kiezers dergelijk aanbevelingsmiddel nooit noodig gehad.

En indien er daarenboven, zooals de linkerzijde beweert, niets anders dan eenige intriganten in 't spel waren, dan zoudt ge ongetwijfeld moeten bekennen dat het kiesbelang al heel gering is.

Dn hr SCOUMANNE. Gij vergeet dat gij uwen naam hebt gezet onder het vertoogschrift der Gentsche balie, waarin protest wordt aangeteekend tegen het ontwerp van den heer Coremans, en dat ge eerst later uwe handteekening hebt ingetrokken.

De hr EEMAN. Ziehier de uitlegging van wat er gebeurd is.

Ik was lid van beide conferentiën der Gentsche jonge balie, de Fransche en de Vlaamsche.

Toen 't verzoekschrift in omloop was, was ik noch candidaat noch adspirant-volksvertegenwoordiger... (*Links, ha, ha!*)

De hr SCOUMANNE. Dus is 't een kiesstrijd!

De hr EEMAN. Ge zult dadelijk zien dat gij die onderbreking betreuren zult. Zekeren dag toonde een lid der conferentie van de Fransche balie mij dat verzoekschrift, hetwelk bekleed was door talrijke handteekeningen, onder andere die van mijnen vader, aan wiens gematigdheid door iedereen hulde wordt gebracht.

Men zegde mij dat het ontwerp Coremans, hetwelk ik niet gelezen had — dat moet ik bekennen — al de advocaten wilde verplichten in 't Nederlandsch te pleiten. Daartegen moet geprotesteerd worden, zegde men, en ik zette mijne handteekening. Ge ziet dat ik mijne biecht spreek...

De hr SCOUMANNE. Volkomen! (*Gelach, links.*)

De hr EEMAN. Maar nauwelijks had ik onderteekend, of een lid der Vlaamsche conferentie, waarvan ik insgelijks lid was, zegde mij dat er een tegenprotest in omloop was: in die omstandigheden meende ik verplicht te zijn mijne handteekening in te trekken, de zaak van naderbij willende onderzoeken. Ziedaar alles. (*Uitroepingen, links.*)

Die uitleggingen zullen, hoop ik, voldoende zijn om mijne handelwijze te verklaren.

't Is niet ernstig, ik herhaal het, te beweren dat het wetsontwerp een kiesmiddel is: doch zoo men daardoor wil zeggen dat het ontwerp onze kiezers genoegen doet, dan ben ik het eens met mijne tegenstrevers. 't Is zelfs min of meer daarom dat wij hier zijn. En naar aanleiding daarvan noodig ik den heer de Kerchove uit om, met zijne redevoering van eergisteren als programma, zijne candidatuur over die quæstie, te Gent te komen stellen, tegen ons!... (*Rechts, zeer wel!*)

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik ben volksvertegenwoordiger voor Ath; ik ben zeer fier het te zijn en hoop het te blijven.

De hr EEMAN. Opperbest, en gij zult zeer goed uwe rol spelen; maar zoo gij te Gent wildet tegen ons optreden in de voorwaarden door mij aangeduid, durf ik het u voorzeggen: men zou u geen klein kleedje passen. (*Gelach*).

De hr DUPONT. Ik denk niet dat het amendement van den heer Eeman § 1 van artikel 8 verandere?

De hr JACOBS. Het amendement doet § 2 verdwijnen.

De hr EEMAN. 't Is, volgens mij, beter den betichte zelf te laten kiezen.

De hr DUPONT. Deze wijziging is, dunkt mij, niet gelukkig. Betichte en verdediger moeten, volgens mij, beiden hetzelfde recht hebben.

Het amendement stelt voor, § 2 weg te laten, maar dat acht ik niet aannemelijk: de oplossing van artikel 7 moet gehandhaafd worden en de rechtbank moet uitspraak kunnen doen. 't Ware beter tot het amendement van den achtbaren minister van justitie weer te keeren.

Een woord over de politieke zijde van het vraagstuk.

Ons achtbaar medelid beeldt zich in dat de linkerzijde al de

grieven van het Vlaamsche land bestrijdt. Hij bedriegt zich. De linkerzijde heeft volkomen vrede met de wet van 1873; maar zij houdt zekere ons gedane nieuwe voorstellen — de heer Begerem onder anderen heeft er dezer dagen verschillende aangehaald — voor overdreven. Wij meenen eenvoudig tegen deze laatsten te moeten opkomen.

Men denkt ook ten onrechte op de banken der rechterzijde dat de Walen, in het Walenland zelf, alle waarborgen genieten. Te Luik zelf worden de Waalsche betichten of getuigen door zekere Vlaamsche magistraten niet verstaan. Welnu, 't gebeurt dat zekere Waalsche getuigen of betichten geen Fransch verstaan. En toch klagen zij niet. Zonder morren aanvaarden zij eenen toestand die door onze nationaliteit wordt opgedrongen. (*Links ,zeer wel !*)

De hr COREMANS. De Waalsche gewestspraken verschillen van elkander, en evenmin als gij vragen wij dat de magistraten alle Nederlandsche gewestspraken zouden kennen. Dat zijn wetenschappelijke uitzonderingen.

Maar men moet de talen verstaan die geschreven worden, die men in de scholen onderwijst. Gij hebt de wet van 1873 aanvaard; toch blijft het waar dat de linkerzijde en de Fransche drukpers in België ze met hevigheid hebben bestreden.

Wat is nu het echte doel van het amendement des heeren Eeman? Het schaft de laatste § van artikel 8 af, welke luidt als volgt :

« De ambtenaar van het openbaar ministerie zal zich in zijne requisitoriums mogen bedienen van de taal door de verdediging gekozen. »

Wij moeten geene wetten maken bij verzwijging.

In 1873 heeft de Kamer de vrijheid der verdediging aangenomen maar ze gaf insgelijks hare meening te kennen wat het requisitorium aangaat. Toen heeft ze beslist dat de beschuldiging zich moet bedienen van de taal die de betichte verstaat. Ik vind dat ze goed gehandeld heeft en dat ze nogmaals goed zal doen, heden eene goede bepaling te stemmen.

En hier volledig ik het amendement van den heer Eeman door hetzelfde amendement van 1873 aan te bieden; men zou het voorstel van ons achtbaar medelid volledigen met eene § 4, luidende als volgt :

« De beschuldiging zal zich niettemin van de taal des betichten of des beschuldigden *moeten bedienen.* »

Minister LE JEUNE. Dit amendement betreft de veronderstelling dat een enkele betichte voor de rechtbank verschijnt en dat hij niets dan Nederlandsch kennende, een advocaat kiest die enkel Fransch verstaat. Aan dien betichte wil men doen zeggen dat men beter weet dan hij wat zijn belang is. De openbare orde eischt eene geëerbiedigde magistratuur en eene verdediging welke volkomen vrij weze. 't Is uit naam dier openbare orde dat ik spreek !

In eene zaak als deze bestaat er slechts één wil : de wil des beschuldigden; een belang : het belang des beschuldigden ! De beschuldigde moet vrij zijn !

Mijne thesis komt met die der justitie zoozeer overeen, dat gij

deze laatste van al hare majesteit berooft indien uwe thesis zegeviert.

Die man, die tot zwijgen is gebracht, wordt dus door het openbaar ministerie beschuldigd! In dat geval zullen geene Franschsprekende advocaten er in toestemmen op eene Nederlandsche beschuldiging te antwoorden. Gij verzwakt dus de vrijheid der verdediging, want gij stelt alle franschsprekende advocaten ter zijde!

En de repliek van den openbaren beschuldiger zal in 't Nederlandsch geschieden! Is dat mogelijk? Wat doet gij met de waardigheid, met het gezag der magistraten?

Op den geest van wantrouwen die deze wet heeft ingegeven zal ik niet meer terugkomen. 't Is volstrekt noodig bezadigd te zijn bij het onderzoek der moeilijkheden welke zij opwerpt. De openbare meening, zeg ik, zou door dergelijke bepalingen diep geschokt worden.

De hr Bara. Ik ben den heer Eeman een kort antwoord verschuldigd, naar aanleiding der opmerkingen die hij deed van een politiek standpunt.

Het achtbaar lid verzocht den heer de Kerchove de Denterghem zich te Gent voor te stellen en voorspelde hem eene mislukking, niet uit hoofde zijner liberale beginselen, maar om reden van zijn verzet tegen zekere bepalingen der wet waarover wij beraadslagen.

Die woorden zijn hoogst betreurenswaardig: 't is niet omdat een afgevaardigde hier gesproken heeft over de Vlaamsche zaak volgens zijn geweten, dat men hem aan de wraak der Vlaamsche kiezers mag overleveren.

De hr Coremans. Deze zijn vrij in hunne keuze.

De hr Bara. Dit alles bewijst dat de ontstane beweging van louter politieken aard is en volstrekt klerikaal: als men aan de Vlamingen de magistratuur en de balie schetst op zulke wijze dat de minister van justitie die op uwe banken zit, verontwaardigd moet opstaan, dan zeg ik dat gij eene gemaakte beweging in 't leven roept en gij loopt gevaar onder uwe Waalsche broeders opstand en omwenteling te verwekken. (*Tegenspraak, rechts*).

't Zijn die lasteringen en beschuldigingen tegen het Waalsch gedeelte van 't land welke tot grondslag dienen aan de woelzieke politiek welke men buiten deze vergadering voortzet. (*Herhaalde tegenspraak. Rechts.*)

De hr Coremans. Neen, 't zijn uwe redevoeringen en uwe dagbladen!

De hr Bara. Wij hebben niet lang geleden den heer Coremans in deze vergadering hooren uitroepen dat de Walen het minst waardige gedeelte van 't land waren! (*Gerucht*).

De hr Coremans. Ik houd alles staan wat ik dan gezegd heb en ik ben bereid het te herhalen en te bewijzen. Maar ik heb niet gezegd wat gij mij aanwrijft. (*Gerucht. Onderbreking*).

De hr Eeman De heer Houzeau riep ons gisteren toe: « Men zou niet zeggen dat gij Belgen zijt! » Zulke woorden kunnen iemand ontsnappen in een debat!

De hr Bara. In die woorden lag niet de aanval waartegen ik geprotesteerd heb, zooals overigens protest werd aangeteekend

door een groot gedeelte uwer drukpers. Maar zegt ons eens openhartig: Gaat gij voortgaan met uwe Vlaamsche woeling? Zult gij het land opofferen aan kiesbelangen.

De hr COREMANS. Dat is alles kwade scherts van uwentwege!

De hr BARA. In de Flaminganten-meetings, te Brussel belegd, heeft men hoopen amendementen, waarbij 't voorstel van den heer Coremans nog versterkt werd, gestemd en naar de Kamer gezonden, aldus de Walen nog meer willende treffen. (*Onderbreking, rechts.*)

De hr BEGEREM. Dat bewijst dat de wet gematigd is.

De hr BARA. Uit naam der vrijheid heeft de heer Woeste er zich tegen moeten verzetten dat in elk geval het requisitorium in 't Nederlandsch zou gebeuren. (*Onderbreking, rechts.*)

De hr WOESTE. Dan hebt ge mij niet begrepen! Ik beweerde het tegendeel!

De hr BARA. Waartoe dient dan uw beroep op de vrijheid?

Men zegde ons daareven nog dat wij de wet van 1873 bestreden hebben. Wij hebben zekere harer bepalingen bestreden, ja, maar de heer Coremans heeft ze nog meer bevochten dan wij. Men wilde 't Nederlandsch opdringen aan de verdediging, alsook de Nederlandsche vertalingen, en meer andere bepalingen: dat alles hebben wij bestreden. En wat heeft de ondervinding geleerd? Zij heeft bewezen dat die vertalingen, als zoo noodzakelijk beschouwd, nooit werden gevraagd.

Ware de wet van 1873 gestemd zooals de heer Coremans het verlangde, dan zouden de grieven talrijk geweest zijn! Overigens, die wet heeft niet beantwoord aan de wenschen der Vlamingen, aangezien zij er geen gebruik van gemaakt hebben.

Gij wilt aan de Vlamingen de verplichting opleggen om Nederlandsch te spreken, zelfs wanneer zij er niet willen van weten, zooals men in Rusland de Polen wil verplichten Russisch te spreken! (*Toejuichingen, links.*)

De Antwerpsche en de Gentsche advocaten zullen na deze wet al niet meer in 't Nederlandsch pleiten dan vroeger. Gij zelf wilt overigens hier geen Nederlandsch spreken. Gij moogt hier Nederlandsch spreken. De heer voorzitter mag of kan het u niet verbieden en gij wilt niet! O! ja, ik vergat de parade van vijf minuten van den heer Coremans, die deze week, na wat coquetteeren met de Nederlandsche taal, zich gespoed heeft zijne gewone huwelijksbetrekkingen met het Fransch weer aan te knoopen. (*Gelach links.*)

De hr COREMANS. De snelschrijvers der Kamer kennen geen Nederlandsch. Ik heb voor de Handelingen mijne Nederlandsche woorden zelf moeten in schrift stellen.

De hr CARLIER. Er is een *Beknopt Verslag* in 't Nederlandsch.

De hr COREMANS. Men spreekt van de snelschrijvers. Het *Beknopt Verslag* stenografeert onze debatten niet; het ontleedt ze.

De snelschrijvers zouden ook de Nederlandsche taal moeten machtig zijn.

Het *Beknopt Verslag* heeft geen officiëel karakter, zooals de volledige Handelingen.

Waarom zouden wij geene Nederlandsche stenographie hebben?

De hr SCOUMANNE. Zoo iets is niet mogelijk! (*Uitroepingen, links.*)

De hr COREMANS. Gij schertst, heer Scoumanne. Wat doet men in 's Gravenhage?

De hr BARA. Indien het gebruik der Nederlandsche taal in deze Kamer slechts afhing van eene Nederlandsche stenographie, dan zoudt gij stellig niet terugwijken voor de inrichting van dien dienst. Maar dat is uwe bedoeling niet.

Hebben wij overigens den heer Jacobs niet hooren zeggen dat gij er belang bij hadt hier geen Nederlandsch te spreken. (*Onderbreking.*)

De hr EEMAN. Omdat wij er belang bij hebben begrepen te worden!

De hr BARA. Maar toch een belang. (*Onderbreking.*)

Indien de woelmakers buiten deze Kamer logisch waren, dan zouden zij niet moeten stemmen voor eenen enkelen van U die zich niet zou verbinden Nederlandsch te spreken in deze Kamer. Zoo lang het zoo niet zal gebeuren, zullen wij mogen meenen dat zij slechts beweging maken ten voordeele der clericale partij. (*Toestemming, links.*)

Maar, indien de Nederlandsche taal een zoo machtig voertuig is en zoo bijzonder gewenscht wordt door het land, waarom zijn uwe dagbladen, uwe groote staatkundige dagbladen, in 't Fransch opgesteld? (*Gerucht, rechts*).

Te Antwerpen, de vaderstad der heeren Coremans en Delaet, verschijnen de voornaamste dagbladen in het Fransch. Te Gent, de vaderstad van den heer Eeman, is het meest aanhoorde en het krachtigste blad van het ultramontanismus, *le Bien Public*, in 't Fransch geschreven!

Altijd en overal neemt gij uwen toevlucht tot die Fransche taal die gij vervolgt en toch niet kunt ontberen! (*Onderbreking*).

Indien gij er, in Vlaanderen, belang bij hebt Fransch te spreken, hoe wilt gij ons, Walen, komen overtuigen dat men eene wet zou moeten maken om U, Vlamingen, te verplichten Nederlandsch te spreken, dan als gij, die vrij zijt die taal te spreken, ze niet gebruikt!

Begint gij dan met Nederlandsch te spreken, overal waar de wet het veroorlooft.

De hr COREMANS. Wij doen het.

De hr BARA. Neen! gij doet het niet, te beginnen met deze Kamer, en niet voor het gerecht. Gij pleit niet in 't Nederlandsch, heer Coremans, voor de burgerlijke rechtbank en niet voor de rechtbank van Koophandel.

De hr COREMANS. Wel stellig, Mijnheer! overal, als de cliënt aanwezig is en geen Fransch verstaat?

De hr BARA. Niemand kan U verhinderen Nederlandsch te spreken en gij doet het niet.

Dus, is bijna geheel het beheer van het gerecht, is bijna gansch uwe pers Fransch!

De hr EEMAN. Er zijn Vlaamsche dagbladen.

De hr BARA. Het zijn verreweg de minst belangrijke. Doch er is meer: al uwe geestelijke gestichten geven het onderwijs in 't Fransch. In de colleges der Jezuïeten is alles Fransch en in aanlokkende prospectussen wordt zelfs ter algemeene kennis gebracht dat het gebruik van het Fransch verplichtend is.

Ik heb het reeds vroeger gezegd: zelfs te Antwerpen, in het gesticht der Jezuïeten, wordt de leerling gestraft, die op Nederlandsch spreken betrapt wordt tijdens de speeluren.

De hr COREMANS. Die misbruiken zijn verdwenen sedert lang.

De hr BARA. Volstrekt niet! Niet lang geleden kwamen Antwerpsche dagbladen, onder anderen *l'Escaut*, daartegen op.

De hr COREMANS. Hebben de Jezuïeten U hunne geheimen verklapt?

De hr D'ANDRIMONT. Men leest het in alle dagbladen, zelfs in de uwe.

De hr BARA. Neen, de Jezuïeten hebben mij niets toevertrouwd; maar ik heb niet gaarne dat men, onder voorwendsel van 't Vlaamsch, voor de Jezuïeten werke en voor hunne gestichten van onderwijs. (*Gerucht en verschillende onderbrekingen*).

De hr COREMANS. Hunne gestichten dienen nog merkelijk verbeterd te worden.

De hr VOORZITTER. Ik wensch stilte, Mijne heeren!

De hr EEMAN. Werkte de heer De Vigne in 't belang der Jezuïeten? (*Gerucht.*)

De hr BARA. Gij weet wel dat het zoo niet is. Maar gij ontkent niet dat gij in 't belang der Jezuïeten werkt. De Vlaamsche klerikalen stellen hunne kinderen in hunne handen.

Ja, gij, Vlamingen, gij wacht u wel uwe kinderen te zenden naar de scholen voor dewelke gij hier Nederlandsch onderwijs eischt, niet voor U maar voor anderen. Zendt gij uwe kinderen naar het Athenæum van Antwerpen, gij, die de leeraars verplicht hebt de lessen in het Nederlandsch te geven zelfs aan de Walen die eene Fransche afdeeling vroegen. De Waalsche kinderen doet gij daar in dat Athenæum, in 't Nederlandsch onderwijzen en gij zendt uwe eigene kinderen naar de Fransche Jezuïetenscholen. Gij offert uwe nationale taal op aan uwe klerikale politiek. (*Instemming, links.*)

Bijgevolg spreken wij waarheid, wanneer wij zeggen dat wij geheel die beweging mistrouwen en gij onergwanende lieden aanzet tot het stichten eener Vlaamsche partij die gij daarna zult inlijven bij de katholieke partij. (*Gerucht, rechts.*)

Maar weest op uwe hoede, heeren! Die uitdagingen kunnen gevaarlijk worden. Gij gaaft ons eene taalwet in gerechtszaken en men vindt ze onvoldoende: gij maakt eene nieuwe; zij is nog niet goed genoeg, volgens U; de woeling zal voortduren, de Vlaamsche partij is niet tevreden... Ik zie den heer Coremans jaknikken...

De hr COREMANS. Die partij is niet tevreden!

De hr BARA. Gij hoort het, heeren der rechterzijde, het is nog niet genoeg! Naar mijne meening, hebt gij de taalwet in het middelbaar onderwijs verkeerd toegepast.

(*Wordt voortgezet*).

N° 12. Deel V. 1 Maart 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Zitting van 30 *November* 1888.

(VERVOLG).

De hr COREMANS. Die wet wordt niet toegepast! Gij weet het wel!

De hr BARA. Men past ze toe: wij hebben U bewezen hoe slecht die wet door U wordt uitgelegd en welke onrechtvaardige gevolgen daaruit voortspruiten.

De hr COREMANS. De Vlaamsche taalwetten worden nooit uitgevoerd door Waalsche ambtenaren in de Vlaamsche gewesten. Het is eene schande.

De hr BARA. Verleden jaar stemdet gij eene wet over het gebruik der Nederlandsche taal in de militaire school, eene wet waarmede gij de Walen ter zijde stelt. Heden, opent gij den zittijd met eene nieuwe uitdagende wet, gericht tegen een deel der natie, tegen degenen die gij uwe broeders noemt. (*Zeer wel! links.*)

Weest er op bedacht: het Waalsche deel des lands zou wel zijn geduld kunnen verliezen en zeggen: wij zullen eene tegen-beweging inrichten!

De hr COREMANS. Dat deel heeft niets te vragen op het stuk der taal: ten uwent geschiedt alles in het Fransch.

De hr BARA. De grondwettige beginselen, gesproten uit de omwenteling van 1830, zijn erg bedreigd!

De hr COREMANS. Welke zijn die regelen van de grondwet van 1830?

De hr BARA. Het zijn degene die toepassing vonden in de grondwet; zij begrijpen de vrijheid van taal, d. i. het recht van iedereen om ze te gebruiken, maar niet de uitsluiting en verbanning der burgers die eene van haar niet kennen.

Hoe is dat alles, sedert eenige jaren, veranderd! Heden is er geen Waal meer die nog eene plaats in de Vlaanderen mag gaan bekleeden.

De hr COREMANS. Hij moet bekwaam zijn en Nederlandsch kennen.

De hr Bara. Dat is de taal die gij voert in uwe meetingen. Hij die geen Nederlandsch kent, is geen Belg meer! hij moet buiten de openbare ambten gesloten worden! Die thesis, welke de uwe is, is onvaderlandsch. (*Zeer wel, links. — Tegenspraak, rechts.*)

De hr Coremans. Er zijn met duizenden Waalsche ambtenaren ten onzent!

De hr Bara. Gelukkiglijk, is de nationale goede rede sterker dan al uwe geweldenarijen. Uwe wetten leveren geene vrucht op in de toepassing. Met deze zal het gaan als met de andere : de baliën zullen niet willen pleiten in het Nederlandsch.

De advocaten zullen er niet van willen hooren. Gij hebt een gevaarlijk wapen gebruikt met aan de voorzitters een recht van toepassing te geven in zake van de verdediging in 't Fransch. Dat is eene wezenlijke drukking op de advocaten.

Ik hoop nog dat gij tot uw doel niet zult komen en dat geen enkel voorzitter zich tot zulke inquisitors-rol zal willen verleenen. 't Zou aanleiding geven tot conflicten tusschen de balie en de magistratuur, 't zou de vernedering der advocaten zijn.

De heer minister van justitie zal, hoop ik, getrouw blijven aan zijne stelling: de volstrekte vrijheid der verdediging. Zij werd aangenomen door de wet van 1873. Gij hebt gezegd dat wij om die wet te bestrijden, een oproep tot de Walen hadden gedaan. Er is niets waars in die bewering. Op dit oogenblik nog, niettegenstaande alles wat gij wilt, zijn de Walen kalm gebleven en ik prijs ze over die houding.

Toch raad ik de Kamer niet verder te gaan en dergelijke vraagstukken niet meer op te werpen, want men loopt gevaar in het land diepe scheuring te brengen en vele katholieken zullen u verlaten.

De hr Coremans. Beklaag u daar niet over! .

De hr Bara. Al die maatregelen zijn gericht tegen de Walen.... (*Tegenspraak, rechts.*)

De hr Coremans. Gij hebt ons al onze rechten ontstolen : ge moet ze ons teruggeven! (*Gerucht.*)

De hr Bara. Luid schreeuwen is geene bewijsvoering. Gansch de beweging, gericht tegen den bestaanden toestand, wanneer er geene misbruiken vastgesteld zijn, is een slecht werk. Moest ooit de verdeeldheid in België uitbarsten tusschen Vlamingen en Walen, dan zal 't de schuld zijn van de rechterzijde, die onze rechten niet heeft geëerbiedigd. (*Links, zeer wel!— Hevige tegenspraak, rechts*).

De hr Woeste. Ik betreur deze redevoering, die woeling wil verwekken. Indien ooit iemand poogde tweedracht tusschen Vlamingen en Walen te zaaien, dan is 't wel de heer Bara! In geene der wetten, door de rechterzijde gemaakt, werden de rechten der Walen geschonden. (*Rechts : Zeer wel!*)

Ik hecht niet veel belang aan de sombere voorspellingen van den heer Bara. In 1873 maakte de linkerzijde de zelfde voorspellingen, en nochtans heeft de heer Dupont heden verklaard dat hij die wet aanvaardde, dat hij er zich niet over beklaagde. Wat ik afkeur, is dat men bewere dat wij oproer in 't land verwekken. Tusschen ons en het oproer bestaat er niets gemeens!

Wij hebben geene oproeren in ons verleden en ik hoop dat wij

er nooit zullen kennen : we laten dat over aan de liberale partij ! (*Herhaalde goedkeuringen, rechts.*)

De beschuldiging van het achtbaar lid is krenkend voor onze vaderlandsliefde. Nooit zullen we vergeten dat Vlamingen en Walen Belgen zijn, dat ze vereenigd moeten blijven en dat men hunne eendracht moet bezegelen. Maar wij denken dat zij slechts dan duurzaam zal wezen wanneer men de rechten van de eenen en van de anderen eerbiedigt.

De bepalingen dezer wet veranderen hoegenaamd niets aan den toestand der Walen ; geene van die bepalingen maakt inbreuk op hunne grondwettelijke rechten. De Walen zijn kalm, zegt de heer Bara, en dat is waar. Zouden zij even kalm blijven, indien wij hunne rechten wilden miskennen ? Zij zouden protest aanteekenen, uit naam zelf der nationale vlag ! Maar neen ! zij blijven kalm en protesteeren niet, omdat ze weten dat wij hunne rechten ongeschonden laten. (*Rechts : Zeer wel !*)

Gij hebt gezegd dat wij wetten maken tegen de Walen. Welnu, noemt die wetten ! Welk recht, welke vrijheid hebben wij hun ontnomen ?

In hoeverre zal deze wet het erfdeel der Walen aanraken ? Dat alles is maar holle klank !

Nochtans is 't niet zonder vrees, wat mij betreft, dat ik in ons land vraagstukken van ras en taal zie opwerpen, welke zooveel moeilijkheden verwekken. En redevoeringen, zooals die welke wij daareven gehoord hebben, wettigen voorzeker die vrees.

Deze moeilijkheden spruiten bovenal voort uit het indringen van 't Fransch in België onder de hertogen van Burgondië. Vervolgens, in 't begin dezer eeuw, werden de rechten der Vlamingen miskend : in 1815 ontstond er ten voordeele van 't Nederlandsch eene te sterke terugwerking ; na 1830 was de terugwerking in tegenovergestelden zin insgelijks te groot. Maar sedert twintig of vijf-entwintig jaar beleven wij eene nieuwe beweging, die billijk moet genoemd worden zoolang zij rechtvaardig en gematigd blijft.

't Schijnt mij dat men zich in dat moeilijk vraagstuk moet houden aan de grondbeginselen die ik onlangs heb ontwikkeld : eerst en vooral gelijkheid van rassen en talen. Onbetwistbaar hebben de Vlamingen het recht om in hunne taal gevonnist te worden, evenals de Walen dat recht bezitten !

Vervolgens moet ieder burger het recht hebben om zich te bedienen van de taal die hij verkiest. Volgt daaruit dat er geene betwisting kan ontstaan ? Ongetwijfeld ; overal in 't menschelijk leven rijzen conflicten op ; maar wanneer zij voorkomen, dan moet men ze oplossen in eenen geest van rechtvaardigheid en gematigheid, niet in eenen geest van verbittering, zooals de heer Bara doet.

Ik acht dat de vrijheid der verdediging hier op 't spel staat, en daarom verzoek ik de Kamer het amendement van den heer Eeman te stemmen.

Maar de heer Bara heeft mij slecht begrepen ; ik ben van oordeel dat, in grondbeginsel, het requisitorium en de verdediging, in 't Vlaamsche land, moeten voorgedragen worden in 't Nederlandsch, zooals dit bij de Walen in 't Fransch gebeurt.

Welke inbreuk kan dat maken op de rechten der Waalsche bevolking ?

Maar, na het algemeen beginsel in artikel 1 vervat, heb ik ook de uitzondering van artikel 2 verdedigd. Zoodra een betichte Fransche debatten vraagt, zelfs in het Vlaamsche land, zal de zaak in die taal behandeld worden.

Vervolgens hebben wij artikel 8, hetwelk bepaalt dat wanneer een beschuldigde in 't Vlaamsche land eene Nederlandsche beschuldigingsakte eischt, die akte in die taal zal moeten opgesteld zijn. Doch aan dien tweeden regel komt andermaal eene uitzondering : de betichte, des verkiezende, zal zich mogen doen verdedigen in 't Fransch, uit naam van de vrijheid van talen, zelfs al sprak het openbare ministerie Nederlandsch.

Dat stelsel wordt door den heer minister bestreden : hij heeft vooral de vrijheid van den advocaat in 't oog. Ik, ik bekommer mij vooral om de vrijheid van den betichte. Overigens zal het uitzonderlijk geval waarvan ik spreek maar zelden voorkomen : men zal geene advocaten aantreffen die volstrekt geen Nederlandsch spreken.

Ziedaar waarom ik mij vereenig met het amendement van den heer Eeman, door den heer Coremans volledigd.

Wordt dit amendement gestemd, dan heeft de bepaling, door den heer De Vigne voorgesteld, geen zin meer : of de betichten vragen Fransche debatten, en dan zal het requisitorium Fransch zijn, uit kracht van artikel 2 ; of zij vragen het niet, en dan zal het openbar ministerie, uit kracht van artikel 1, in 't Nederlandsch spreken.

Minister Le Jeune. De quæstie is deze : heeft de Vlaamsche betichte het recht den advocaat te nemen dien hij verkiest ? Ik beweer dat de magistratuur aan de vrijheid der verdediging niet raken mag.

Dat heb ik een heilig beginsel genoemd en ik heb ook gezegd dat het gezag der magistratuur gevaar zou loopen indien men een advocaat in 't Fransch hoorde pleiten tegen het openbaar ministerie dat Nederlandsch zou spreken.

Maar men zegt dat, zoo ik mij bekreun om 't beginsel van vrijheid, ik het beginsel van gelijkheid uit het oog verlies : in 't Walenland, antwoordt men, zal een Vlaming niet mogen verdedigd worden in 't Nederlandsch.

Dat is geen argument ; dat is een noodzakelijk iets : er kunnen niet overal Nederlandschsprekende magistraten zijn.

Maar in 't Vlaamsche land kennen het openbaar ministerie en de advocaten de Fransche taal. Welk belang bestaat er dan hier om Nederlandsch te spreken ? Het is daarenboven noodig dat de advocaat ongehinderd over al zijne middelen beschikke tegenover het openbaar ministerie.

Indien gij stemt wat men u vraagt, dan weet ik dat de advocaten eergevoel genoeg zullen hebben om overtuigd te zijn dat gij nergens den advocaat zult vinden die, zonder iets te verstaan, de beschuldgingsakte van het openbaar ministerie zou aanhooren om daarna aan zijn cliënt te moeten vragen wat men heeft gezegd ! (*Levendige goedkeuring*, *links*.) Ik dring dus aan opdat de vrijheid der verdediging uit dit debat weer ongedeerd te voorschijn kome.

De hr Bara. Ik ben het niet die, naar aanleiding van dit wetsontwerp, hevige debatten uitlokte.

De hr Coremans. 't Is de heer Anspach in zijne redevoering van eergisteren.

De hr Bara. Toen ik daar straks het woord gevraagd heb, was het om te antwoorden op een rechtstreekschen aanval van den heer Eeman tegen de liberale partij als ook op de bedreiging die hij liet hooren dat die partij de stemmen der Vlaamsche liberalen zou verliezen. Dat is verbitterend, en 't bewijs er van is dat de heer Dupont aan den heer Eeman reeds geantwoord heeft.

De uitdaging is dus van uwen kant gekomen door het voorstellen van wetten die de Walen noodzakelijk moeten verbitteren. Gij zijt verantwoordelijk.

Ik heb gezegd dat gij met uwe houding de Vlamingen tegen de Walen in 't harnas wilt jagen. Dat kunt gij niet loochenen ! Heeft men te Antwerpen geene plakbrieven gezien, waarop te lezen stond : *Weg met de Franskiljons! weg met Bara ! weg met Frère-Orban ! wij willen geene Franskiljons in Vlaanderen !*

Hebben wij ooit geroepen : *Weg met de Vlamingen !* Gij wilt van de Walen ondergeschikte burgers maken. Dat zal u niet lukken. Men spreekt van liberale oproeren, maar uwe partij bestaat niet sedert gisteren. Welnu, geene enkele openbare plaats te Brussel is er die niet het bloed uwer oproeren heeft gedronken. (*Heftige tegenspraak, rechts.*) Zijt gij het niet die Anneessens naar 't schavot gesleurd hebt omdat hij anders dacht dan gij ! En zijt gij het niet die, na de Fransche omwenteling, het oproer heb aangehitst?

De hr Eeman. Laat ons tot de zondvloed opvaren !

De hr Bara. Dus, gij kent het oproer ! (*Gelach, links.*)

Herinnert u Sint-Denijs (*uitroepingen, rechts*), waar men de pachthoeven verbrandde en waar de arm van het gerecht de brandstichters niet treffen kon ! Herinnert u Heule (*uitroepingen, rechts.*) waar de gendarmen op eene bui van steenen onthaald werden ! En Sint-Nicolaas, waar men de Brusselaars aframmelde ! (*Gelach, recht.*)

't Is bedroevend u te zien lachen, wanneer gij tegen zulke woeste tooneelen protest zoudt moeten aanteekenen ! (*Links, zeer wel !*)

De hr Coremans. Herinner u den 7n September !

De hr Bara. De 7 September heeft men wat trommen ingeslagen en anders niets ! (*Gelach, links*).

Wat zagen wij nog onlangs te Boom ?

En indien ik wilde spreken van uwe houding ter gelegenheid van de toepassing der wet van 1879, van uwe weigering der sacramenten, van al uwe daden van drukking ! Stelt u dus niet aan als toonbeelden van goede burgers !

De heer Woeste beweert dat wij niet bedreigd worden, dat onze kalmte er het bewijs van is. Dus, omdat wij, ons tegen de meerderheid verdedigende, kalm blijven, keuren wij uwe politiek goed ? Zouden wij het volk moeten ophitsen ?

Moet men dan het volk ter straat roepen opdat het daar zijne afkeuring te kennen geve ? Wij zullen het argument onthouden. De Walen zijn kalm, doch zij denken er niet minder om.

Moet de heer minister van justitie niet ieder oogenblik opstaan om uwe voorstellen te bestrijden die onze rechten miskennen?

Dertig jaar lang konden de ambtenaars in België alle bedieningen waarnemen zonder onderscheid van talen. Thans kan een ontvanger van de registratie, bij voorbeeld, die 't Nederlandsch niet goed kent, in 't Vlaamsche land niet meer benoemd worden. Ook al de magistraten moeten de Nederlandsche taal machtig zijn.

Leert Nederlandsch, zegt de heer Coremans ons. Maar wij hebben 't recht geen Nederlandsch te leeren. In 't Walenland hebben wij vele Vlamingen! Gij zult er op den duur toe komen geene ambtenaars meer te willen dan die de beide landstalen kennen.

De hr Coremans. Ja! Zooniet verdienen die ambtenaars niet eerlijk hun geld! (*Gerucht, links.*)

De hr Bara. Ik voorzeg u dat een volk hetwelk de gelijkheid en de vrijheid der talen uitroept en nochtans aan een gedeelte zijner medeburgers niet toelaat tot de openbare ambten te komen, een verloren volk is!

Al wat gij doet, komt hierop neer: gij wilt de Walen beletten tot de openbare ambten te geraken: de Vlamingen alleen moeten, volgens u, al de ambten in 't gansche land bekleeden!

De hr Coremans. Om staatsambtenaar te worden, in 't Vlaamsche land, moet men bekwaam zijn: de twee talen kennen!

De hr d'Andrimont. Men kan zeer bekwaam zijn zonder Nederlandsch te kennen!

De hr Coremans. Niet in 't Vlaamsche land!

De hr Bara. Vermits gij zoo bekwaam zijt, laat ons hier uwe bekwaamheid eens zien.

Vandaag zelf doet het Staatsblad een oproep tot 80 Vlaamsche treinwachters, tegen 30 Waalsche.

In de militaire school vraagt men Nederlandschsprekende officieren; vroeg of laat zal het leger nog enkel Vlaamsche officieren tellen.

Uw stelsel van de talen volgens de gewesten is een onvaderlandsche maatregel. Wonen er te Antwerpen niet een groot getal Walen? Herinnert u het verzoekschrift der Antwerpsche huisvaders tegen de Nederlandsche leergangen van het athenæum dier stad! Nochtans hebt gij dien toestand niet willen veranderen.

Zegt dan nog dat de Walen geene grieven hebben, na dergelijke aanslagen? Als men zoo onrechtvaardig handelt, dan moet men het vroeg of laat bekoopen. Wat gij te Antwerpen verricht hebt gaat alle inbeelding te boven....

De hr Schaetzen. Het zelfde zou ook te Luik kunnen gebeuren voor de Vlaamsche leerlingen die er wonen.

De hr Hanssens. Wie is daar tegen opgekomen?

De hr Magis. Niemand! Te Luik klaagt niemand. De Vlamingen die er zich vestigen willen eerst en vooral Fransch leeren. Er zijn ten anderen Nederlandsche leergangen geopend.

De hr Bara. Wij zullen onze grieven niet met hevigheid uitdrukken. Wij zullen de Vlamingen niet beleedigen, zooals men te Gent de Walen beleedigd heeft.

Ik bezweer de regeering en de Kamer niet verder te gaan en al die onvaderlandsche wetten, die in de moeilijke omstandigheden welke wij beleven geen ander uitwerksel kunnen hebben dan verdeeldheid in het land te zaaien, te verwerpen. (*Zeer wel! zeer wel! links.*)

De hr JACOBS. Men moet waarlijk iets durven bevestigen zooals de heer Bara het kan, om te durven zeggen dat de Walen grieven hebben tegen ons. De Walen bevinden zich te huis in het Vlaamsche land, terwijl men het zelfde niet kan zeggen van de Vlamingen die in 't Walenland gevestigd zijn: ze zijn er als in een vreemd land! (*Tegenspraak, links.*)

De hr NEUJEAN. 't Is zeker daarom dat er zooveel Vlamingen ten onzent komen?

De hr JACOBS. Gij weet dat duizende omstandigheden daartoe aanleiding kunnen geven.

Men spreekt van Vlaamsche treinwachters. Men vraagt er juist omdat men er te kort heeft. Te Antwerpen hebben wij 28 ambtenaars van den spoorweg die geen Nederlandsch verstaan, en de minister verklaart dat het bij gebrek is aan Vlaamsche ambtenaars.

De heer Bara heeft over vervlogen eeuwen gesproken. Wat toen gebeurde moet toegeschreven worden aan de vreemde overheersching. Ten tijde van Anneessens kende men noch katholieken noch liberalen; er waren toen enkel Belgen die door den vreemdeling werden verdrukt.

De hr Bara heeft verder gesproken over de gebeurtenissen van Sint-Denijs. Doch zal men zeggen dat wij voor de misdaden van enkele brandstichters moeten instaan?

Gebeuren er vooral in 't land van Doornik geene daden van kwaadwilligheid? Zullen wij dit verwijten aan de liberalen van Doornik?

De hr BARA. Dat is overigens niet nauwkeurig.

De hr JACOBS. De tegenstand tegen de wet van 1879, was wettig; ware hij dat niet geweest, ge zoudt ons met geweld hebben terug geroepen tot de wettelijkheid.

Overigens, al die hevige uitvallen hebben we vroeger gehoord: zij hebben niet belet dat de wet van 1873 gestemd werd bij eenparigheid der leden van de Kamer, min twee. (*Gerucht, links.*)

De hr HANSSENS Zij was omgewerkt geworden.

De hr JACOBS. De aanhangige wet verleent aan de Vlamingen niet alles wat ze vragen; maar zij is toch eene verbetering van het thans bestaande stelsel; ik hoop dat zij, na al die hevige redevoeringen en al die kiemen van verbittering, in de zelfde voorwaarden zal gestemd worden als de wet van 1873.

Dit gezegd zijnde, kom ik terug tot de wet.

De achtbare minister van justitie vergeet de overwinning die hij behaald heeft bij artikel 2: zoodra een beschuldigde Fransche debatten vraagt, kan hij ze verkrijgen. Zijne rechten worden volkomen gevrijwaard

Maar indien hij uit eigen beweging eene rechtspleging in 't Nederlandsch heeft verlangd, dan laat artikel 8 hem nog toe daarvan af te wijken voor zijne verdediging. Zijne vrijheid werd van in den beginne volkomen gewaarborgd: is dat niet voldoende?

Waar ligt toch het hoofdbelang in, om behalve de verdediging, ook de beschuldiging in de zelfde taal te hebben? Men veronderstelt dat een advocaat het requisitorium niet zou verstaan : maar dat is niets anders dan eene veronderstelling.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dat heeft men te Gent gezien. De verdediging van *Vooruit*, een Vlaamsch blad, werd voorgedragen door den heer Janson, die geen Nederlandsch kent.

De hr JACOBS. De advocaat, die zich in dat geval bevindt, zal ongetwijfeld naast zich eenen confrater hebben, welke hem in zijne taak bijstaat. De rijke lieden zullen, als zij 't verkiezen, twee advocaten nemen, en voor de ongegoeden zal men ambtshalve ook twee advocaten kunnen aanduiden.

't Schijnt dat sommige cliënten hardnekkig moeten houden aan een bepaalden advocaat. Wie onzer heeft ooit betichten gevonden die hem verklaarden dat er niemand anders bestond om ze te verdedigen? 't Kan gebeuren dat er maar eene enkele ideale vrouw op de wereld is, maar een enkele advocaat, daar geloof ik niets van ! (*Gelach, rechts.*)

VAN VELE KANTEN : De stemming !

De hr VOORZITTER. De heer minister van justitie stelt het volgende amendement voor :

« De ambtenaar van 't openbaar ministerie zal zich voor zijne requisitoriums bedienen van de taal door de verdediging verkozen, wanneer er maar een enkel betichte in de zaak is betrokken.

» Hij zal zich bedienen van de taal die is aangeduid volgens artikel 7, in 't geval voorzien door dat artikel, behalve dat hij zich van 't Fransch zal moeten bedienen indien al de betichten of beschuldigden, welke in de zaak zijn betrokken, het Fransch voor hunne verdediging verkiezen.

» Hij zal zich bedienen van de Nederlandsche taal, wanneer al de betichten of beschuldigden die taal begrijpen en wanneer er gebruik van gemaakt wordt voor de verdediging van een of verschillenden hunner.

» In de gevallen, voorzien bij de twee vorenstaande paragrafen, zal 't gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal nochtans kunnen bevolen worden door het hof of de rechtbank, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van dien regel zullen billijken.

» Er zal daarover beslist worden bij eene op beweegredenen gestaafde uitspraak. »

— Het amendement van den heer Eeman, dat § 1 van artikel 8 der wet van 1873 vervangt, wordt aangenomen met 47 stemmen tegen 42.

Antwoorden ja :

De heeren Beeckman, Begerem, Berten, Carbon, Colaert, Coremans, De Clercq, De Decker, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, Delaet, de Liedekerke, Demalander, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Eeman, Fiévé, Fris, Guyot, Halffants, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Meeus, Mesens, Notelteirs, Nothomb, Raepsaet, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Schollaert, Slingeneyer, Stroobant, Struye, Tack, Thibaut, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse, Verwilghen en Woeste.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beernaert, Bilaut, Carlier, Casse, d'Andrimont, de Briey, De Bruyn, de Chimay, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, Delcour, de Mérode, de Moreau, De Smedt, Dohet, Doucet, Drion, Dumont, Dupont, Fléchet, Giroul, Hanssens, Jacmart, Lambert, Loslever, Magis, Mélot, Nerinckx, Neujean, Parmentier, Pastur, Paternoster, Powis de Tenbossche, Sabatier, Scoumanne, Simons, Somzé, Steurs en Jos. Warnant.

— De aanvullende paragraaf, door den heer Coremans voorgesteld en luidende als volgt : « De openbare beschuldiger zal zich niettemin moeten bedienen van de taal van den betichte of van den beschuldigde, » wordt vervolgens verworpen met 45 stemmen tegen 40.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beernaert, Carlier, Casse, d'Andrimont, de Borchgrave, De Bruyn, de Chimay, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, Delcour, de Mérode, de Moreau, De Neeff, De Smet, Dohet, Doucet, Drion, Dumont, Dupont, Fléchet, Fris, Giroul, Halflants, Hanssens, Jacmart, Lambert, Loslever, Magis, Mélot, Nerinckx, Neujean, Parmentier, Pastur, Paternoster, Powis de Tenbossche, Sabatier, Schollaert, Scoumanne, Simons, Somzé, Steurs en Jos. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Berten, Carbon, Colaert, Coremans, De Clerq, De Decker, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, Delaet, Demalander, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Eeman, Fiévé, Guyot, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Meeus, Mesens, Notelteirs, Nothomb, Raepsaet, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Slingeneyer, Stroobant, Struye, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, Verwilghen en Woeste.

Eindelijk wordt het amendement van den heer minister van justitie, waarvan daareven lezing is gehouden, goedgekeurd bij blijven zitten en opstaan.

De hr Voorzitter. De heer minister van justitie stelt een artikel 8*bis* voor, hetwelk luidt als volgt :

« In geen geval zal de beschuldigde, die voor het assisenhof is verzonden, nadat hij de ondervraging zal ondergaan hebben die voorzien is in artikel 293 van 't Wetboek van Strafvordering, mogen terugkomen op de aanduiding der taal waarin hij zal verklaard hebben dat zijne verdediging moet voorgedragen worden ».

Van hunnen kant stellen de heeren Neujean en Jos. Warnant voor dat het amendement van den heer minister van justitie aan artikel 7, § 2, insgelijks toepasselijk zal zijn op het artikel van 't voorstel des heeren De Vigne.

Talrijke stemmen : Tot Dinsdag !

Zitting van 4 December 1888.

28 verzoekschriften ten voordeele van het wetsontwerp Coremans.

ORDEMOTIE.

De hr Coremans. In 't begin der vorige zitting en voordat ik hier was, is de heer Carlier (van Bergen) opgekomen tegen eene bewering waarmede ik, in de voorlaatste zitting, geantwoord heb op andere beweringen van de achtbare heeren Carlier en Hanssens, omtrent de in de Vlaamsche gewesten zoo berucht geblevene zaak Coucke en Goethals.

Vijf-en-twintig jaar geleden, verspreidde eene « zwarte bende », samengesteld uit booswichten die roof en moord pleegden, den schrik in het land van Charleroi.

's Nachts drongen zij met zwartgemaakt aangezicht — van daar de benaming « zwarte bende » — in de woningen.

De leden dier bende waren Walen. Maar die slimme Walen hadden hier en daar eenige Vlaamsche woorden aangeleerd, o. a. eenige grove Vlaamsche vloeken; zij gebruikten die of het al of niet te pas kwam, inzonderheid daar waar zij hunne schelmstukken pleegden.

Zij hadden een doel en bereikten het volkomen : in het land van Charleroi werd algemeen gezegd en door de Waalsche pers geschreven dat de afschuwelijke schelmstukken bedreven werden door eene bende Vlaamsche moordenaars.

Eene nieuwe misdaad werd begaan te Couillet: mevrouw Dubois werd er 's nachts vermoord en haar huis geplunderd.

't Was nogmaals de zwarte « Vlaamsche » bende, welke die diefte en dien moord had begaan. Dat was het algemeen vooroordeel.

Het gerecht legt de hand op twee Vlamingen, Coucke en Goethals, twee werklieden levende in 't Walenland.

Zij verschijnen voor het Assisenhof te Bergen, onder de beschuldiging van moord en diefstal te Couillet. Zij loochenen elke gemeenschap met de zwarte bende en elke deelneming in den moord van vrouw Dubois. Niettemin veroordeelt ze de jury van Henegouwen tot de doodstraf.

De hr Lescarts (Bergen). Eén had zijne misdaad bekend.

De hr Coremans. Neen! Geen van beiden heeft erkend schuldig te zijn in den moord van vrouw Dubois. Ik heb meer te zeggen. Op het einde der debatten, hoort een Luxemburger gendarm door eenen der veroordeelden tot den anderen zeggen: *Wa' dat ze die ander niet pakken....*

Hetgeen, woord voor woord vertaald, bediedt : *Que* ou *car si l'on ne prend pas les autres....* Om de gedachte van den ongelukkigen veroordeelde nauwkeurig te volledigen, zou er dienen bijgevoegd te worden: ..... *c'est nous qu'on condamnera* (.... men zal *ons* veroordeelen). In andere woorden: Slaagt het gerecht er niet in de hand te leggen op de ware schuldigen, dan zullen wij er aan zijn (*si la justice ne réussit pas à mettre la main sur les vrais coupables, c'est nous qui serons pincés.*)

De Luxemburger gendarm, welke dien Vlaamschen volzin had gehoord, vertaalde hem in 't Fransch aldus: « *Pourvu qu'on ne prenne pas les autres.* » Dat beteekende gansch het tegenovergestelde van hetgeen de beschuldigde gezegd had.

« *Pourvu qu'on ne prenne pas les autres....* » beteekende: « Wat geeft het ons dat wij veroordeeld worden, als onze gezellen (of kameraden) maar ontsnappen » (*Peu nous importe que nous soyons condamnés, pourvu que nos camarades échappent*).

De getuigenis van dien Luxemburger gendarm, welke op die volstrekt gebrekkige wijze den bewusten Vlaamschen volzin vertaalde, waarin men, aldus vertaald, eene beteekenis kon zien die aan de beschuldigden ontsnapt was, had wreede en onherstelbare gevolgen. De twee ongelukkigen, Coucke en Goethals, werden ter dood veroordeeld door dat Waalsch Hof van Assisen en te Charleroi gehalsrecht. (*Onderbreking*).

Eenigen tijd na die schrikkelijke strafuitvoering viel eindelijk de beruchte « zwarte bende » in de handen van 't gerecht; de Boucher's, de Leclercq's, de Ravet's en anderen, allen Walen, werden aangehouden en veroordeeld.

Maar, indien ik het goed voorheb, werd geen dier Waalsche moordenaars gehalsrecht. (*Onderbreking*).

Het was Ravet, naar ik meen, die bekentenissen deed en verklaarde dat een van de twee gehalsrechte Vlamingen, geen deel maakte van de zwarte bende; en dat de andere geen rechtstreeksch deel had genomen aan de moord op vrouw Dubois te Couillet; dat hij buiten het huis op wacht had gestaan, zonder te weten wat er in het huis gebeurde. (*Onderbreking*).

Laat ons aannemen dat men, in dergelijke omstandigheden, een medeplichtige van dat slach, schuldig omdat hij de wacht gehouden had zonder verdere deelneming in het schelmstuk, zelfs ter dood had kunnen veroordeelen; maar het is nooit gebeurd dat men een veroordeelde, die wel is waar medeplichtige was, doch voor wien stellige verzachtende omstandigheden pleitten, gehalsrecht heeft.

De andere Vlaamsche beschuldigde was volkomen onschuldig aan de moord voor dewelke hij veroordeeld en gehalsrecht werd.

Het in 't land van Charleroi algemeen heerschende geloof aan de bende Vlamingen die roofden en moorden; het feit dat de zwarte bende eerst na de halsrechting der twee Vlamingen ontdekt werd; ten slotte, de valsche en ongelukkige vertaling van den Luxemburger vertaler, hadden een noodlottig en onherstelbaar gevolg.

De hr Lescarts (Bergen). Een der veroordeelden had stellig zijne deelneming in het schelmstuk bekend.

De hr Coremans. Wat doet gij dan met de verklaringen en de bekentenissen van Ravet en der andere schuldigen? Een der twee Vlamingen zou dan bekend hebben dat hij de wacht had gehouden; maar de andere heeft elke deelneming hoe ook genaamd geloochend omtrent de moord van Couillet voor dewelke men hem gehalsrecht heeft, alsook elke gemeenschap met de « zwarte bende ».

Ziedaar de waarheid omtrent die ongelukkige zaak Coucke en Goethals.

Zoo deze zaak in het huidige debat ter sprake komt, is het

niet aan mij te wijten. In eene voorgaande redevoering bedoelde ik niet deze zaak, maar wel eene andere die afliep voor het Assisenhof van Limburg; de achtbare heeren Carlier en Hanssens, meenende dat ik het oog had op Coucke en Goethals, teekenden protest aan te midden van 't gerucht.

De snelschrijvers evenmin als ik hadden niet terstond de onderbrekingen dier achtbare leden kunnen vatten. Deze volledigden het werk der snelschrijvers en, op mijne beurt, antwoordde ik in de *Annales*. Dat antwoord heb ik nu ontwikkeld.

De hr Carlier. De snelschrijvers hadden onze onderbrekingen zeer wel gehoord, maar, aangezien zij die, te midden van 't gerucht niet volkomen goed hadden begrepen, hebben zij ons gevraagd welke juist onze woorden waren; maar ik noch de heer Hanssens hebben iets veranderd aan hetgene wij gezegd hadden, terwijl de heer Coremans integendeel bij hetgene hij wezenlijk had gezegd de geschiedenis van den Luxemburgschen gendarm heeft gevoegd.

Wat zijne redevoering van daareven betreft, waartoe strekt zij? De heer Coremans heeft vrijdag laatstleden gezegd dat men Nederlandsch moet kennen om bekwaam te zijn. Heeft hij nu willen bewijzen dat men, 't Nederlandsch machtig zijnde, onbekwaam is tot het plegen eener euveldaad? Ik hoop dat het niet zijne bedoeling is, maar ik vind waarlijk geene andere uitlegging voor zijne lange toespraak.

Doch waarvoor zou het dienen verder te willen aandringen. De wet waarover wij thans beraadslagen, heeft reeds al te veel tijd aan de kamer gekost, zonder dat zij op den hoop toe de gelenenheid worde om over rechterlijke dwalingen te redetwisten. Wij hebben reeds al te veel tijd aan de thans besprokene wet verspild, een tijd dien wij beter hadden kunnen besteden aan de talrijke andere zeer ernstige zaken die aan de dagorde staan. De heer Minister heeft verklaard dat er in de Vlaamsche gewesten niemand klaagt over de wet van 1873. Wij verliezen dus onzen tijd met het bespreken eener nuttelooze wet. Ik zal er eenvoudig bijvoegen dat veel onschuldigen, Lesurques, b. v., zijn veroordeeld geworden, zelfs wanneer hunne woorden zeer nauwkeurig werden opgenomen en zonder vertaling.

Het incident wordt gesloten. (1)

---

(1) Nota van den Taalstrijd. — Van den heer *Harry PEETERS* (Antwerpen) verscheen op 8 Dec ll. een opstel dat in vele Vlaamsche bladen werd opgenomen.

« Ziehier hoe de *Geschiedenis* de bewering, volgens welke een der slachtofers van de gerechterlijke dwaling van 25 Augustus 1860 bekentenissen zou gedaan hebben. heeft gelogenstraft, *den* 16 *November* 1860 :

Uittreksel der « Gazette de Mons » :

« Zij (de veroordeelden) stapten van het celkarken met vaste schreden den wagon in (voor hun vervoer van Bergen naar Charleroi).

» *Men hoopte dat de veroordeelden zekere* VEROPENBARENDE PRAATJES zouden wisselen.

» Men plaatste in den wagon vier gendarmen waaronder een brigadier die Vlaamsch kende.

» Geen van beiden repte een woord over hun proces.

» ***Men zei hun dat zij naar Charleroi gingen voor een nieuw onderzoek.*** »

De beraadslaging over de artikelen wordt voortgezet.

De hr Voorzitter. Wij moeten ons thans bezighouden met artikel 3 van 't voorstel des heeren De Vigne. Het luidt aldus :

« Indien, in 't gedeelte van 't grondgebied, aangeduid onder artikel 1, verschillende betichten die allen de Nederlandsche taal verstaan, betrokken zijn in dezelfde vervolging en er gebruik wordt gemaakt van die taal voor de verdediging van eenen of meer hunner, zal de ambtenaar van 't openbaar ministerie verplicht zijn er zich van te bedienen in zijne requisitoriums. »

Vervolgens zullen wij overgaan tot de bespreking des amendements van den heer minister van justitie, hetwelk artikel 8*bis* zou worden. (*Zie bladzijde* 295.)

Daarna volgen verscheidene amendementen waarvan de heer de Kerchove mij den tekst liet geworden. Ik open de bespreking over artikel 3 van den heer De Vigne.

De heeren Neujean en Jos. Warnant, stellen voor, te zeggen dat het amendement, door den heer minister van justitie bij artikel 7 § 2 aangeboden, ook van toepassing zal zijn op artikel 3 van het voorstel des heeren De Vigne.

De hr Neujean. Bij het einde der vorige zitting werd een amendement van den heer minister van justitie aangenomen, en, dit zoo zijnde, denk ik dat mijn amendement nu overbodig is.

Ik stelde voor, den maatregel, dien de achtbare minister had doen stemmen als § 2 van artikel 7, ook op artikel 3 van 't voorstel des heeren De Vigne toe te passen, doch de Kamer nam, zooals ik zegde, een amendement aan, luidende als volgt :

« De ambtenaar van 't openbaar ministerie zal zich voor zijne

---

Uittreksel van het « Journal de Charleroi » :

Ten 10 1/2 's morgends (den dag vóór de halsrechting) ontvingen zij het » bezoek van M. Considérant, hoofdgriffier der rechtbank....

» Als de lezing gedaan was, sprak *Goethals de eerste* **en protesteerde » krachtdadig dat hij onschuldig was**. Het is dus onwaar dat » hij, zooals het gerucht geloopen heeft, bekentenissen heeft gedaan. Coucke » heeft evenmin iets bekend.

» Ten 7 ure 's morgends (den dag der halsrechting), ontvingen zij het » bezoek van MM. Gravez, procureur des Konings, en Aulit, onderzoeks- » rechter, *die eene laatste poging kwamen aanwenden,* **om bekente- » nissen te verkrijgen.**

» *De veroordeelden volhardden in hunne loochening en protesteerden » voort wegens hunne onschuld, zooals zij daags te voren hadden gedaan » in tegenwoordigheid van M. Considérant.*

. . . .

» Goethals stierf even moedig als Coucke. »

Dat werd geschreven den dag der halsrechting en nooit gelogenstraft.

Niet alleen boetten de slachtoffers der gerechterlijke dwaling eene misdaad die zij niet begaan hadden, maar zij protesteerden op voorhand tegen de nieuwe dwalingen, die niet zouden nalaten ingeroepen te worden om de eerste dwaling te rechtvaardigen.

En op 28 jaren afstand weerklinkt de wrekende echo van hun graf als een naprotest van den onrechtvaardig geslachtofferden en geschandvlekten onplichtige. »

requisitoriums bedienen van de taal door de verdediging verkozen, wanneer er maar een enkel betichte in de zaak is betrokken.

» Hij zal zich bedienen van de taal die is aangeduid volgens artikel 7, in 't geval voorzien door het artikel, behalve dat hij zich van 't Fransch zal moeten bedienen indien al de betichten of beschuldigden, welke in de zaak zijn betrokken, het Fransch voor hunne verdediging verkiezen.

» Hij zal zich bedienen van de Nederlandsche taal, wanneer al de betichten of beschuldigden die taal begrijpen en wanneer er gebruik van gemaakt wordt voor de verdediging van een of meer hunner.

» In de gevallen, voorzien bij de twee vorenstaande paragrafen, zal 't gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal nochtans kunnen bevolen worden door het hof of de rechtbank, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van dien regel zullen billijken.

» Er zal daarover beslist worden bij eene op beweegredenen gestaafde uitspraak. »

Dus heeft de achtbare minister de gedachte begrepen die ons amendement ingaf, en daar zeggen wij hem dank voor.

Nog een woord betreffende de rechtbank van Hasselt, waarover de heer Coremans heeft gesproken : ik houd er aan te verklaren dat de vraag rakende 't gebruik van 't Nederlandsch te Hasselt regelmatig gesteld wordt...

De hr Coremans. Ik heb niet gesproken van Hasselt maar wel van Tongeren.

De hr Neujean. Ik heb gehoord Hasselt.

De hr Coremans. Het is eene dwaling.

De hr Neujean. Te Hasselt wordt de wet van 1873 zeer goed nageleefd.

De hr Fris. Zij wordt het nog op andere plaatsen, ook te Mechelen.

De hr Neujean. Dat bevestigt wat ik zegde.

De hr Coremans. De achtbare heer Neujean schermt tegen windmolens. Ik heb niet gesproken over de rechtbank van Hasselt, maar wel over die van Tongeren.

Wat aangaat artikel 3 van 't voorstel des heeren De Vigne, mij dunkt dat de Kamer het voorloopig moet verwerpen, mits, bij de 2e stemming, te zien of het nog plaats nemen kan in de wet of indien het vervangen is geworden door het een of het ander amendement van den heer Minister van Justitie. Voor het oogenblik is het onmogelijk te zeggen wat er bij de 2e stemming zal moeten gedaan worden met hetgene aangenomen of verworpen werd.

Ik vraag dus dat de Kamer het art. van den heer De Vigne voorloopig verwerpe.

De hr Voorzitter. Ik meen insgelijks dat van het geval, voorzien door den heer De Vigne, insgelijks spraak is in een amendement van den heer Minister.

De hr Coremans. Ik meen het ook : maar, om op het art. van den heer De Vigne te kunnen terugkomen bij de 2e stemming, moet het thans voorloopig verworpen worden.

De hr DUPONT. Gij kunt altijd op het amendement van den heer Minister een nieuw amendement voorstellen.

De hr COREMANS. Als wij het allen eens zijn, dan is 't wel ; maar het moet uitdrukkelijk verstaan zijn dat wij op het artikel van den heer De Vigne kunnen terugkomen bij de 2e stemming.

De hr VOORZITTER. Wij zullen nu artikel 8*bis* van den heer Minister bespreken en daarna de amendementen van den heer de Kerchove de Denterghem, luidende aldus :

« Art. 83. Niettegenstaande er onder de stukken nietige acten voorkomen, zullen beschuldigde of betichte, onverschillig of hij voorloopig gevangen zit of in vrijheid is, alsook het openbaar ministerie en de burgerlijke partij tot het onderzoek, tot het gehoor en tot het vonnis mogen overgaan.

» Art. 84. Noch in de raadskamer noch in de gehoorzaal zal van nietige acten der proceduur lezing worden gehouden.

» Art. 85. De middelen van nietigheid tegen de voorbereidende rechtspleging zullen aangewend worden vóor de rechtbank of het hof waarheen de betichte of beschuldigde wordt verzonden, en de middelen van nietigheid die tegen het vonnis van eersten aanleg worden ingeroepen zullen aangewend worden vóor den rechter die in beroep zit.

» Art. 86. Zal slechts in cassatie ontvankelijk zijn het middel dat getrokken wordt uit miskenning der aanhangige wet voor zooveel het reeds aangewend is geworden vòor de jurisdictie van welke de beslissing is uitgegaan. »

Elk voorstel leg ik in stemming.

De hr WOESTE. Ik wensch eenige ophelderingen te ontvangen aangaande het artikel 8*bis* van den heer minister van justitie, hetwelk ik, bij eene eerste lezing, niet goed versta.

Verschillende gevallen kunnen zich voordoen.

Ik veronderstel dat de betichte, vooraleer ondervraagd te worden, een advocaat genomen hebbe met wien hij zich omtrent de te gebruiken taal verstaan hebbe. Die advocaat wordt ziek of werd verhinderd te pleiten. Een andere advocaat treedt op. Zal de keus der taal vrij blijven? Ik meen het niet, te oordeelen naar de bewoordingen van het artikel.

Ander geval : Indien de betichte ambtshalve wordt verdedigd, dan zal de advocaat dienaangaande reeds ondervraagd geweest zijn en dan weeral zal de beschuldigde voorzeker de taal nog niet kunnen kiezen hebben die hij begeert.

Mij dunkt dat het amendement rechtstreeks ingaat tegen de vrijheid der verdediging en ik verzoek den heer Minister om eenige inlichtingen.

Minister LE JEUNE. Mijn amendement beantwoordt aan eene in 't oog loopende noodzakelijkheid. De heer Coremans heeft gezegd dat hij niet houdt van rechterlijke welsprekendheid en het eenvoudig spreken van den beschuldigde verkiest.. Daarom denkt hij dat het openbaar ministerie het Nederlandsch moet gebruiken als het de taal is van den beschuldigde.

Als minister van justitie moet ik vooral zorgen dat de kracht en het gezag van het openbaar ministerie niet verlamd worde en dat de beschuldiging over al hare middelen beschikke.

Ik wil slechts spreken van de substituten. Daar zijn er die heel sterk zijn; anderen die niet zoo welsprekend zijn ; ik wil volstrekt niet zeggen dat er ook zijn die niet welsprekend zijn *(gelach)*. Dat komt niet overeen met de theorie van den heer Coremans. De welsprekendheid is een wapen. De heer Coremans heeft wel te zeggen, de welsprekende is immer de sterkste in een rechtsgeding.

De oorzaak daarvan ligt in de menschelijke natuur. Om de geheimen van een crimineel proces te peilen, heeft de rechter noodig dat hij het voor en tegen hoore; in dien strijd, hebben de welsprekendheid en het talent eene aangewezene plaats. Het is jammer, maar het is onvermijdelijk.

Als minister van justitie mag ik dat niet uit het oog verliezen; ik mag niet dulden dat het openbaar ministerie zich kunne bevinden in eenen toestand waarvan de moeilijkheden, teweeggebracht door de taalquæstie, het maatschappelijk belang in gevaar brengen.

Nu, veronderstel ik: een beschuldigde wordt voor het Hof van Assisen verzonden; de voorzitter gaat over tot het verhoor voorschreven bij art. 294 van het wetboek omtrent het crimineel onderzoek; hij stelt de dubbele vraag: hebt gij eenen advocaat; in welke taal verlangt gij verdedigd te worden? De beschuldigde antwoordt dat hij geenen advocaat heeft en verlangd verdedigd te worden in het Nederlandsch. De voorzitter wijst hem eenen advocaat aan die bereid is in het Nederlandsch te pleiten. Maar de beschuldigde roept daarna eenen anderen advocaat die slechts in het Fransch pleit. Hij heeft dat recht. Intusschen heeft het openbaar ministerie, vertrouwende in de verklaring, gedaan aan den voorzitter, zich aan het werk gezet: het heeft een Nederlandsch requisitorium voorbereid, dat, ik verzeker het u, een zeer lastig werk is. (*Langdurig gelach.*)

De hr Coremans. Voor u misschien! (*Herhaald gelach.*)

Minister Le Jeune. 't Werk is gedaan. Maar eens ter zitting, zou de beschuldigde van meening veranderen en verklaren dat hij in 't Fransch wil verdedigd worden, en het openbaar ministerie zou maar gereed zijn om enkel in 't Nederlandsch te spreken? Is dat mogelijk?

Stellig moet het openbaar ministerie, ter zitting gekomen, weten in welke taal de beschuldigde verdedigd zal worden.

Maar, zegt men, de advocaat kan sterven of wel de beschuldigde een anderen verdediger kiezen. Zeker, maar de wetten moeten gemaakt worden voor algemeene toestanden, en niet voor uitzonderingen.

Daar zie ik geene hoegenaamde eigenliefde in: bepaalt eenen anderen datum, als ge wilt. Maar ik moet mijne amendementen handhaven.

De hr Voorzitter. De heer Coremans stelt voor het amendement van den heer Minister op te stellen in dezer voege:

« In geen geval mag de betichte of de beschuldigde terugkomen op de stilzwijgende of uitdrukkelijke aanduiding der taal waarin hij, volgens artikel 2, verklaard heeft dat zijne verdediging zal voorgedragen worden.

Minister Le Jeune. Dat is te veel!

De hr Coremans. De achtbare heer Minister voorzag zooeven het

geval van eenen substituut die, na een requisitorium in 't Nederlandsch te hebben voorbereid, op het onverwachts staat tegenover eene verdediging, voorgedragen in het Fransch. « Die substituut, zegt de heer Minister, heeft een Nederlandsch requisitorium bewerkt en zal dus op geene schitterende wijze zijne beschuldiging kunnen uitspreken in het Fransch en aldus zouden wij kunnen beroofd worden van die schitterende wedstrijden van rechterlijke welsprekendheid die thans nog mijn oud advocatenhart doen kloppen !...» (*Gelach*).

Minister Le Jeune. Nog zoo oud niet !... (*Herhaald gelach*).

De hr Coremans. De kunst der welsprekendheid behoort stellig tot het schoonste dat op de wereld bestaat; de naam van Demosthenes is thans nog beroemd in de beschaafde wereld en hij zal het blijven, niet omdat Demosthenes groote en klinkende volzinnen tot Athene's volk richtte, in eene taal die zijne toehoorders begrepen, maar om zijn uitstekend gezond verstand, zijne groote bezadigdheid, de eenvoudigheid die zijne redevoeringen kenmerkten.

Eenige eenvoudige, klare, afdoende volzinnen, door iedereen begrepen. door den beschuldigde en de toehoorders, zullen meer indruk te weegbrengen, welsprekender en vooral meer afdoende zijn bij de jury, die ze zal verstaan, dan die groote ronkende redevoeringen waarvan niemand, ter gerechtszaal, iets begrijpt, noch de beschuldigde, noch de luisterende menigte.

Ik ben geen liefhebber van die theatrale debatten waarbij alles geschiedt tegen den geest onzer wetten en in strijd met de gezonde rede.

Onze wetten vergen de openbaarheid der gerechtszittingen. En gij doet er eene taal spreken die het publiek niet verstaat! Waarom dan niet in 't Latijn doen pleiten ? Dat zou nog schooner, nog meer decoratief en nog meer in overeenstemming zijn met uwe waardigheid der balie en met uw « prestige de la justice ! » Zoo zou men, van dichter bij, den grooten advocaat Cicero kunnen navolgen alsmede de groote Romeinsche jurisconsulten die men ons in de school te bewonderen geeft. (*Gelach*).

Is 't niet waar, Heeren, dat we aan dat stelsel heerlijke meesterstukken zouden verschuldigd zijn !... En, ziet eens welke zeldzame verdienste ! Niemand zou er iets van begrijpen ! (*Gelach*).

Gij eischt dat de beschuldigde ter zitting aanwezig zij en gij spreekt hem aan in eene vreemde taal, waarvan hij geen arm woordje begrijpt. Zegt mij, is dat niet het toppunt, *le comble* uwer groote kunst van welsprekendheid ?

Neen ! Neen ! Mijne Heeren, laat ons voor den rechterstoel de taal spreken welke de beschuldigde en het publiek verstaan. De wezenlijke waardigheid van den advocaat zal erbij winnen en het gezag van het gerecht zal er niet door gekrenkt worden. (*Gerucht, onderbreking*).

Gij deelt die meening niet ? Om het even ! maar het is mijne zienswijze; het is die van het publiek, die van geheel het Vlaamsche volk.

De achtbare minister stelt voor dat de beschuldigde, eens de taal gekozen, daar niet meer op mag terugkomen na zijne ondervraging door den heer voorzitter van het Hof van Assisen.

Ik maak het voorstel van den heer Minister algemeen: niet alleen voor den beschuldigde voor het Hof van Assisen, maar voor alle verdachten en betichten zonder onderscheid moet het geldig wezen.

Krachtens art. 1, geschiedt het onderzoek in 't Nederlandsch: de rechtspleging gaat voort in het Nederlandsch; de besprekingen, het requisitorium en de verdediging geschieden in het Nederlandsch telkens dat de beschuldigde niet uitdrukkelijk Fransche debatten zal aangevraagd hebben.

Maar de debatten zullen Fransch zijn, als de betichte, tijdens zijne eerste ondervraging, heeft te kennen gegeven dat hij de Fransche taal verkiest.

In beide gevallen valt niet meer op de keuze terug te komen! Dan, ten minste, zal er eenige kans bestaan op eene vrije, eerlijke en gewetensvolle keuze!

Inderdaad, bij het eerste verhoor, heeft de advocaat nog de gelegenheid niet gehad om zijnen Franschen invloed te doen gevoelen, om tot den cliënt te zeggen: « vraag Fransche debatten; als wij Nederlandsch spreken zullen wij de rechtbank tegen U ontstemmen, » en dergelijke dingen meer.

Indien de beschuldigde, vrij zijnde in zijne keuze, later dwaas genoeg is om eene taal te kiezen die hij niet verstaat, dan zal gevolg gegeven worden aan het verzoek van dien arme van geest. (*Gelach.*)

Maar ik neem niet aan dat later, onder den invloed van den advocaat, onder den invloed van den voorzitter van het Hof van Assisen, die over het algemeen Fransche debatten verkiezen — de beschuldigde, die zonder aarzelen het Nederlandsch had gekozen, nog moge terugkomen op die eerste, in volle vrijheid genomene beslissing.

Ha! uw arm openbaar ministerie zal zijn *aquia!* Neen! Neen!.. De achtbare minister vergist zich als hij zich inbeeldt dat een substituut, staande tegenover een Fransch advocatenpleidooi, volgens het huidige stelsel der wet van 1873, zijn in 't Nederlandsch voorbereid requisitorium niet zou mogen uitspreken. Uit de wet van 1873 volgt niet dat eene Fransche verdediging een Fransch requisitorium vergt. Indien de beschuldigde het Nederlandsch begrijpt mag de openbare partij het Nederlandsch gebruiken.

In de laatste tijden heb ik dit meermalen te Antwerpen gezien: eene Fransche verdediging tegenover een Nederlandsch requisitorium.

Ik ken substituten die meer welsprekend zijn in de Nederlandsche taal dan in de Fransche en welke de eerste verkiezen te bezigen, juist uit eerbied voor het gerecht.

Het stelsel der wet van 1873 moet, te dien opzichte, voor het minst in stand blijven en ik hoop wel dat wij, bij de 2e stemming, zullen terugkomen op verschillende ongelukkige beslissingen.... (*Ja! Ja! rechts.*) die wij dezer laatste dagen hebben gestemd en o. a. op die welke ik zooeven aanwees!

Uit de wet van 1873 volgt niet dat, als de verdediging in 't Fransch geschiedt, de beschuldiging ook in die taal moet gebeuren. Het openbaar ministerie is vrij het in 't Nederlandsch te doen, in die taal, welke door den beschuldigde en het publiek verstaan wordt,

hulde te brengen aan de regeling van een goed gerecht. De bepalingen welke de heer Minister, een paar dagen geleden hier heeft doen stemmen, berooven, eilaas! het openbaar ministerie van die vrijheid.

Wij nemen dien toestand niet aan : want die toestand is onverdragelijker dan diegene welke aanleiding gaf tot zooveel klachten, tot zooveel vermaledijdingen van wege het Vlaamsche volk tegen zijne onbekwame of kwaadgezinde magistraten. Wij zullen geene pogingen onverlet laten om in de wet te doen opnemen : de verplichting, ten minste voor het openbaar ministerie, zich te bedienen niet van eene vreemde taal maar van de taal welke de beschuldigde verstaat.

Ik vraag dat de Kamer den tekst van mijn art. 8*bis* stemme ; het is eene kopij van dat des heeren ministers maar gewijzigd in den zin eener ruimere toepassing.

De achtbare heer Minister wil dat de beschuldigde niet meer op zijne keuze moge terugkomen na de ondervraging welke, volgens art. 293 van het wetboek omtrent het crimineel onderzoek, de voorzitter van het Assisenhof doen moet. Ik ga verder en vraag dat de beschuldigde, na zijne keuze geuit te hebben, er niet meer moge op terugkomen.

Als ik naga welke de meerderheid is die hier 't grondbeginsel heeft verworpen volgens hetwelk beschuldiging en verdediging moeten gebeuren in de taal die door den beschuldigde wordt verstaan, dan vind ik er advocaten bij dozijnen onder : (*gelach, rechts*) 't Zijn advocaten, die vooral bezorgd zijn om zichzelven....

De hr Fris. De advocaten weten hunne bijzondere belangen op te offeren aan die hunner lastgevers. Het algemeen belang is onze eenige leiddraad. (*Goedkeuring, links*).

Rechts : Toe maar !...

Links : Zeer wel...

De hr Coremans. Gij zult me nooit doen aannemen, mijn waarde collega, dat het in het belang van den beschuldigde is hem eene zedelijke en lichamelijke foltering te doen ondergaan met hem te beschuldigen in eene taal waarvan hij geen zier begrijpt.

De hr Fris. Dat is de quæstie niet. Uwe collega's die advocaat zijn, noemt gij zelfzuchtigen. Dat verwijt neem ik niet aan, wat mij betreft ! De verdediging moet vrij wezen. (*Herhaalde goedkeuring, links*).

De hr Coremans. 't Staat u vrij dat verwijt niet aan te nemen, maar 't blijft bewezen dat dozijnen advocaten hier hebben samengespannen (*gemor*) om rechtvaardige maatregelen te doen verwerpen !

De hr Voorzitter. Ik meen dat het reglement niet toelaat dergelijke verwijten te richten tot medeleden. (*Links, zeer wel*).

De hr Paternoster. 't Is klaar !...

De hr Coremans. Ik stel een feit vast : doch ik zal niet langer aandringen op dat punt : 't feit wordt uitgewezen door de stemmingen die in de Handelingen der Kamers vermeld staan.

Ik vraag dat de Kamer mijn amendement stemme en dit van den heer Minister verwerpe.

Minister LE JEUNE. Met het amendement van den heer Coremans kan ik mij niet vereenigen. 't Schijnt dat wij altijd terugkomen op eene advocaten-quæstie !

Wat zou de wet zooals ze gestemd is, al meer aan de Vlamingen kunnen toegeven ? Zij stelt dezen vasten regel dat de justitie in het Vlaamsche land in de Nederlandsche taal zal plaats grijpen ; doch zij berooft de Walen niet van het voordeel van dezen toestand dat de magistraten in 't Vlaamsche land ook Fransch spreken.

Wij verdedigen de vrijheid welke de Nederlandschsprekende beschuldigde heeft om zijnen advocaat te kiezen. Maar gij, gij wilt dwang op hem uitoefenen....

De hr COREMANS. Neen !

Minister LE JEUNE. Ja wel ! Want gij wilt den beschuldigde dwingen om van de vrijheid zijner eigene verdediging gedeeltelijk af te zien. Welnu, ik wil die vrijheid zoo volledig mogelijk.

Doch in lijfstraffelijke zaken is het belang der beschuldiging zoo ernstig dat ik een bijzonderen waarborg voor het openbaar ministerie vraag. Ziedaar het doel van mijn amendement.

En wat doet men er mee ? Men wijzigt het derwijze dat de beschuldigde, zelfs na de ondervraging, ;de taal zijner verdediging nog zou kunnen veranderen !

Het is billijk dat een volk het gebruik zijner taal eische ; maar op 't gebied der justitie moet ook het beginsel der vrijheid van verdediging worden geeerbiedigd. Wij, overigens, vragen ook, uit naam der beschuldigde Vlamingen, de kostbaarste aller vrijheden ; wij verdedigen de Vlaamsche belangen tegen de Vlaamsche advocaten.

Wij trachten weer te komen tot het doel die in de wet besloten is : de vrijheid des beschuldigden te beschermen, en te beletten — iets waartoe de eer der balie zich ten andere niet verleenen zou — dat de verdediging niet aanwezig zij bij debatten welke ze niet of slechts zou verstaan.

Dat is de quæstie : de Vlaamsche beschuldigde zal al of niet het recht hebben zijnen verdediger te kiezen. Dat recht geef ik hem mits de noodige beperking.

Gij wilt hem van die vrijheid gansch berooven en doet aldus een stap achteruit.

Ik noodig dan ook de Kamer uit om mijn amendement te stemmen.

De hr WOESTE. De achtbare minister heeft op mijne tegenwerping niet geantwoord. Hij stelt zich op het standpunt van de vrijheid der verdediging en mijne stemmingen hebben bewezen dat ik het dikwijls eens was met hem. Doch wat doet het amendement van den heer minister voor den beschuldigde die ondervraagd wordt door den voorzitter van het assisenhof ?

Op dat oogenblik is er nog geen advocaat en zoodra hij zijne taal zal gekozen hebben, waarin de zaak moet behandeld worden, zal hij beroofd zijn van zijn recht om later een advocaat te kiezen welke die taal niet spreekt. Het amendement heeft dus een gansch anderen uitslag dan de achtbare minister van justitie bedoelt.

Deze antwoordt dat men de belangen der openbare partij niet uit het oog mag verliezen en dat het een bezwaar is in 't Vlaamsche land een Vlaamsch requisitorium voor te bereiden ; dat schijnt mij onaannemelijk.

Dat het requisitorium in 't Nederlandsch zal mogen geschieden ofschoon de pleidooien in 't Fransch gebeuren, kan de bezwaren niet opleveren welke men vreest. Volgens mij, berooft het amendement van den achtbaren minister den Vlaamschen beschuldigde van het recht dat hij vroeger heeft genoten. Moest het worden aangenomen, dan zouden wij bij de tweede stemming een middel moeten zoeken om de beide bepalingen overeen te brengen.

De hr COREMANS. Mijn amendement heeft dezelfde strekking als dat van den heer minister van justitie, maar het is toepasselijk op al de verschillende jurisdictiën : lijfstraffelijke, correctioneele, en van enkele politie. Zoo het beginsel voor het assisenhof goed is, waarom zou het dan elders niet deugen ?

De keuze van den betichte moet volkomen vrij en boven iederen invloed verheven zijn. Daarom laat ik hem de keus bij den aanvang der ondervraging en ik verzoek de Kamer in dien zin te stemmen.

Van verschillende kanten : De stemming ! De stemming !

— Het amendement van den heer Coremans wordt verworpen met 51 stemmen tegen 46 en 1 onthouding.

Antwoorden neen :

De heeren Anspach, Bara, Beeckman, Beernaert, Carlier, Casse, Colaert, d'Andrimont, de Briey, De Bruyn, de Chimay, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Macar, de Moreau, De Neeff, De Smet, Dupont, Durieu, Fléchet, Frére-Orban, Gilliaux, Giroul, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jacmart, Jamme, Lambert, Lescarts, Magis, Magis, Mallar, Meyer, Neef-Orban, Nerinckx, Neujean, Noël, Parmentier, Pastur, Paternoster, Pirmez, Powis de Tenbossche, Sabatier, Scoumanne, Steurs, Struye, Thiriar, Van Hoorde, L. Visart, Jos. Warnant en Jul. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Buls, Carbon, Coomans, Coremans, De Clerq, De Decker, de Haerne, de Hemptinne, Delaet, de Liedekerke, Demalander, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Eeman, Fiévé, Fris, Guyot, Halflants, Meeus, Mesens, Notelteirs, Nothomb, Osy, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Schollaert, Slingeneyer, Stroobant, Tack, Thibaut, Thienpont, Van Cleemputte, Van den Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, Verwilghen, A. Visart en Woeste.

Onthoudt zich :

De heer de Borchgrave.

— Art. 8 *bis*, door den heer minister van justitie aangeboden, wordt aangenomen.

De hr VOORZITTER. Hier komen de vier bepalingen door den heer de Kerchove voorgesteld.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Mijne amendementen hebben ten doel eenen betichte in staat te stellen de nietigheid te dekken welke het gevolg kan zijn van de aanwezigheid van een Fransch stuk in het dossier.

Deze voorstellen zijn dus allen in 't belang der Vlamingen die gevaar zouden kunnen loopen hunne voorloopige gevangenzitting te zien voortduren.

De hr Woeste. Het amendement van den heer de Kerchove betreft artikel 3, dat reeds gestemd is. Mij dunkt dat het daarom best ware het voor te behouden tot de tweede stemming, en iedere meening insgelijks voor te behouden.

De hr de Kerchove de Denterghem. Tegen de aanneming van dit voorstel verzet ik mij niet; maar de parlementaire regel verplichtte mij het vraagstuk op dit oogenblik aan de Kamer te onderwerpen, omdat artikel 3 geene wijziging heeft ondergaan en dat er bijgevolg geene tweede maal moet over gestemd worden.

De hr Voorzitter. Aangezien het artikel 3 het gevolg van andere artikels is die men gewijzigd heeft, zal het, dunkt mij, andermaal in bespreking moeten komen. Dus zullen de voorstellen van den heer de Kerchove bij de tweede stemming als amendement aan artikel 3 kunnen behandeld worden. *(Toetreding.)*

Nu zullen wij ons bezig houden met artikel 9.

Dat der wet van 1873 luidt als volgt :

« § 1. De burgerlijke partij zal, naar keuze, de Nederlandsche of de Fransche taal bezigen.

§ 2. Hetzelfde recht behoort aan de partij welke burgerlijk verantwoordelijk is voor het wanbedrijf. »

De heer Coremans stelt voor § 2 te laten wegvallen en in § 1 te zeggen :

« De burgerlijke partij zal dezelfde taal bezigen als de openbare partij. »

De heer minister van justitie biedt voor § 2 van artikel 9 den volgenden tekst aan :

« De burgerlijk verantwoordelijke partij zal naar believen gebruik maken van de Nederlandsche of van de Fransche taal. »

De hr Jos. Warnant. Het beginsel van artikel 9 versta ik en keur het goed ; doch om de bezwaren die eraan verbonden zijn uit den weg te ruimen zou men het, volgens mij, moeten wijzigen bij middel van het amendement van den heer minister aan artikel 7 § 2 : men zou aan de magistratuur eene zekere vrijheid moeten laten.

Ik veronderstel dat ik in 't Fransch pleite voor een Vlaamschen betichte. De burgerlijke partij pleit in 't Nederlandsch. Hoe zal ik den betichte verdedigen tegen die pleidooi waar ik niets van verstaan heb ? Mij dunkt dat men dien toestand moet voorzien. Daarom stel ik voor, bij amendement, aan artikel 9 het beginsel toetepassen van 't amendement des ministers aan artikel 7, dit wil zeggen, dat het gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal door het hof of de rechtbank zal mogen bevolen worden wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking in dien zin zullen wettigen.

De hr Bara. Ik bestrijd het amendement van den heer Warnant. Mijns inziens, moet men zich houden aan de wet van 1873. Ik neem niet aan dat de burgerlijke partij het recht niet zou hebben zich te verdedigen in de taal die zij verkiest en dat zij door de rechtbank kan gedwongen worden eene bepaalde taal te bezigen.

Nemen wij het tegenovergestelde van het geval door den heer Jos. Warnant ingeroepen. Indien men mij de Nederlandsche taal wil opleggen, dan moet ik mij terugtrekken, wat tegen de belangen van mijnen cliënt kan zijn.

De bezwaren door ons achtbaar medelid aangehaald zijn ten anderen niet zoo ernstig als hij wel denkt. Het bezwaar zou veel grooter zijn indien de burgerlijke partij de keuze niet had van de taal welke zij bezigen wil.

De hr Jos. Warnant. De woorden van den heer Bara bewijzen dat ik gelijk heb. 't Is klaar dat de vrijheid der verdediging evenals die der burgerlijke partij moet geëerbiedigd worden. Maar als, in eene zelfde zaak, de eene Nederlandsch en de andere Fransch spreekt, is dat geen ernstig bezwaar? Die dubbele toestand is onvereenbaar. Het is noodig dat iemand tusschen beide kome om 't geschil te slechten. Ik onderwerp mijne oplossing aan de Kamer.

Minister Le Jeune. Ik geloof niet dat het mogelijk zij aan de burgerlijke partij het recht te verleenen tusschen het Fransch en het Nederlandsch te kiezen. Wat is hare rol? In lijfstraffelijke zaken komt de burgerlijke partij zich bij de beschuldiging aansluiten; dat doet zij met het oog op hare burgerlijke belangen. 't Is bijgevolg niet aan te nemen dat men haar het recht toekenne om te beschuldigen in de taal welke zij verkiest.

De heer Coremans vroeg dat de beschuldiging altijd in 't Nederlandsch zou gebeuren in 't Vlaamsche land. Dat heeft men verworpen. Uit de stemmingen der Kamer volgt dat de advocaat des beschuldigden de taal van den beschuldiger moet verstaan. Indien deze genoodzaakt is Fransch te spreken, dan zal de burgerlijke partij, die de beschuldiging ter zijde staat, ook Fransch spreken.

Wanneer er verscheidene beschuldigden te recht staan, waarom zou dan hetgeen als billijk voorkwam voor het openbaar ministerie, het niet meer zijn voor de burgerlijke partij? Men moet handelen in overeenstemming met de vorige beslissingen en de burgerlijke partij, die de beschuldiging uit vrijen wil bijstaat, dwingen om de zelfde taal als de openbare partij te bezigen.

De hr de Kerchove de Denterghem. Ik kan mij bij deze opmerkingen niet aansluiten. Men moet aannemen dat de burgerlijke partij hare taal mag spreken; gij hebt het recht niet burgers te dwingen om te pleiten en conclusiën te nemen in de taal der openbare partij die zij niet verstaat.

De hr Warnant. Ik trek mijn amendement in, heer Voorzitter.

De hr Dupont. Dat punt werd breedvoerig besproken in 1873. De tekst der toenmalige middenafdeeling was die van den heer Coremans en hij werd bestreden door den heer De Lantsheere, toen minister van justitie, en door den heer Demeur. Men mocht, zegde men met reden, de burgerlijke partij niet dwingen om deze of gene taal te bezigen. Des te meer, voegde de heer Demeur er bij, dat een betichte zich zeer goed zelf mag aanstellen als burgerlijke partij. Zou men hem in voorkomend geval kunnen verplichten zich in twee talen te verdedigen?

Eindelijk, de burgerlijke partij is niet altijd vrij in de keus harer jurisdictie: dat deed men in 1873 insgelijks opmerken. De burgerlijke partij kan er belang bij hebben zich aan te bieden voor 't strafgerecht, waar zij mogelijk door den verdachte kan aangerand worden.

Dus denk ik dat wij ons moeten houden aan de wet van 1873.

De hr Coremans. De burgelijke partij moet zich bedienen van de taal van den beschuldigde; maar de gestemde bepalingen geven dat karakter aan de wet niet meer.

Ik moet doen uitschijnen hoe ijdel de ingeroepen beweeggronden zijn ; de veronderstelling dat een verdachte eenen advocaat kiest die hem niet verstaat, is niet aannemelijk. Men moet in de wezenlijkheid blijven.

De heer Dupont ook veronderstelt een onmogelijk geval : nooit staat eene burgelijke partij, die niets dan Fransch kent, in 't Vlaamsche land alleen tegenover eenen betichte die niets dan Nederlandsch kent. In dergelijk geval doet de burgerlijke partij beroep op eenen advocaat die Nederlandsch kent. (*Laat ons stemmen !*)

— § 1 van het artikel 9 des ontwerps van den heer Coremans wordt verworpen.

De weglating van § 2, door den heer Coremans voorgesteld, wordt insgelijks afgewezen. Dus wordt artikel 9 der wet van 1873 behouden.

Bijgevolg verklaart de heer minister van justitie zijn amendement in te trekken.

De hr VOORZITTER. Artikel 10 door de middenafdeeling voorgesteld, luidt als volgt :

« Artikel 10. § 1. Voor het assisenhof en voor de boetstraffelijke kamers, hetzij in eersten aanleg, hetzij in beroep, alsmede voor de politierechtbanken van Brussel zullen de Fransche en Nederlandsche taal gebruikt worden voor onderzoek en vonnis, dit volgens de behoeften van iedere zaak.

» § 2. Indien de betichte niets anders verstaat dan de Nederlandsche taal zal er van die taal gebruik worden gemaakt, ingevolge vorenstaande bepalingen.

» § 3. De bepalingen van artikel 4 zijn toepasselijk op de rechtspleging in Brabant. »

De heer Coremans stelt het volgende amendement voor :

« Art. 10 § 1. Voor het assisenhof van Brabant en voor de boetstraffelijke rechtbanken te Brussel, hetzij in eersten aanleg, hetzij in beroep, alsmede voor de politierechtbanken van dat rechterlijk arrondissement, zullen de Fransche en de Nederlandsche taal gebruikt worden voor het onderzoek, het requisitorium en het vonnis, dit volgens de behoeften van iedere zaak.

» § 2 (nieuw). Dat zal mede 't geval zijn voor de politierechtbankan van de kantons Aubel, Dalhem, Landen, Edingen, Floesberg en Lessen.

» § 3. Indien de verdachte, de betichte of de beschuldigde niets anders dan de Nederlandsche taal kent, of verklaart te verkiezen dat er van die taal gebruik worde gemaakt, dan zal de proceduur, erbijbegrepen de ondervraging, 't requisitorium en 't vonnis, gebeuren en uitgesproken worden in die taal.

» § 4. De verdachten, betichten of beschuldigden, alsmede de getuigen zullen rechtstreeks ondervraagd worden door den voorzitter, zonder tusschenkomst van eenen vertaler, indien deze verdachten, betichten, beschuldigden en deze getuigen hetzij Nederlandsch, hetzij Fransch kennen.

» § 5. Als § 3 van artikel 10 des ontwerps. »

(*Wordt voortgezet.*)

Nr 1. Deel VI. 1 April 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.

Zitting van 4 December 1888.

(VERVOLG).

De hr COREMANS. Dezer dagen heb ik gezegd dat de wet van 1873 voor de assisen geene uitslagen had opgeleverd. De debatten gebeuren altijd in 't Fransch. Zoo werd er in Limburg, voor de rechtbank van Tongeren, volgens de statistieken van den heer Bara, geene enkele zaak in 't Nederlandsch onderzocht en bepleit!....

De hr MEYERS. Dwaling!

De hr COREMANS. De statistieken van het Ministerie bewijzen het.

De hr MEYERS. Die statistieken zijn niet geheel nauwkeurig.

De hr COREMANS. Misschien is dat veranderd sedert het tijdstip waarop de statistieken van den heer Bara eindigen. Overigens, dat was ook 't geval in andere provinciën. In de provincie Antwerpen, werden nauwelijks vier zaken op meer dan twee honderd in 't Nederlandsch bepleit!

Te Brussel, hoofdplaats van eene provincie die veeleer Vlaamsch is dan Fransch... (*Onderbreking, links*). Wel zekerlijk! Op 985,274 inwoners zijn er 653,000 Vlamingen, waarvan 499,615 niets anders dan Nederlandsch spreken. En voor het arrondissement Brussel zelf zijn er op 623,000 inwoners 476,000 Vlamingen, waarvan 377,000 niets anders kennen dan Nederlandsch!

De overgroote meerderheid der verdachten, verschijnende voor de boetstraffelijke rechtbanken en die van enkele politie te Brussel, zijn uitsluitend Nederlandsch sprekende Vlamingen. Dat is ook zoo voor het Brabantsch Hof van Assisen. Ik vraag dat die beschuldigden geoordeeld, ondervraagd, beschuldigd en gevonnisd worden in het Nederlandsch, voor wat betreft de inwoners van Brabant die verklaren geen Fransch te begrijpen of het Nederlandsch verkiezen.

Ik vraag ook dat de beschuldigden uit de provinciën Antwerpen en Brabant, voor de boetstraffelijke rechtbanken van het Hof van Beroep te Brussel geoordeeld worden in de Nederlandsche taal, als zij slechts die taal verstaan of ze verkiezen.

Toen wij, in 1873, die vraag stelden, antwoordde men ons dat men mijne vraag zou ingewilligd hebben indien het mogelijk ware eene Nederlandsch-Brabantsche jury samen te stellen. Sedertdien werd niets gedaan, niets beproefd om die gewenschte samenstelling mogelijk te maken, alhoewel de heer Van Wambeke bewezen heeft dat het zeer gemakkelijk kon geschieden; onze achtbare onder-voorzitter bewees ten duidelijkste dat de provincie Brabant, onder de burgers die bevoegd zijn om als leden der jury te zetelen, er 13 à 1400 telde die Nederlandsch spreken.

Maar men werpt ons tegen dat er slecht éene lijst van die bevoegde burgers wordt opgemaakt, zonder dat daarin sprake is van de taal die zij al of niet verstaan; dat het bijgevolg zou kunnen gebeuren dat niet-Nederlandsch sprekenden worden opgeroepen om zitting te nemen in eene Nederlandsche jury.

Ik antwoord dat het zeer wel zou kunnen gebeuren dat het lot burgers aanweze die uitsluitend Nederlandsch spreken. De wet op de samenstelling der jury heeft daarin voorzien en den heeren voorzitters der arrondissementsrechtbanken gemachtigd om de helft der namen, voorkomende op de lijst der jury, opgemaakt door de Bestendige Afvaardiging, te schrappen.

Heden schrapt men, in Brabant, en zelfs op meer of min willekeurige wijze, de namen der leden die men veronderstelt de Fransche taal niet te kennen. In de toekomst zou men de namen van diegenen kunnen schrappen die uitsluitend Fransch verstaan.

Om dat te vergemakkelijken zal ik vragen dat de Brabantsche Bestendige Deputatie gehouden zij, nevens elken naam te voegen of het jurylid slechts Nederlandsch of slechts Fransch of beide talen machtig is. In dien zin zal ik een amendement neerleggen. Aldus zal men ons niet meer kunnen tegenwerpen dat de lijst der jury opgemaakt wordt op zulke wijze dat het niet mogelijk is eene Nederlandsche jury, in Brabant, samen te stellen. Ik voeg er bij dat het zelfs gemakkelijker is eene Nederlandsche jury dan eene Fransche op te roepen in Brabant.

Voor de requisitoriums is het niet moeilijker. Te Brussel vindt men talrijke substituten die bekwaam zijn om in het Nederlandsch te requireeren, en dat is evenzeer het geval met het personeel van het Hof van Beroep en van de rechtbanken.

Omtrent de boetstraffelijke rechtbanken en die van politie, breng ik niets nieuws in de wet van 1873. Luidens die wet moeten voor dezen de debatten in het Nederlandsch geschieden, telkens als de verdachte of betichte slechts het Nederlandsch begrijpt. (art. 10 §§ 2 en 3).

De leden der boetstraffelijke rechtbanken van Brussel hebben die bepalingen niet nageleefd en ik verlang dat deze ietwat nadrukkelijker vastgesteld worden. Laat ons hopen dat de wet voortaan niet meer zal verkracht worden, zooals zij verkracht werd gedurende de 15 laatste jaren.

De hr D'ANDRIMONT (Luik). Men heeft niet geklaagd.

De hr COREMANS. Men heeft elken dag geklaagd. Lees onze dagbladen !

De hr D'ANDRIMONT. Er zijne geene klachten geweest. De heer Minister heeft het gezegd.

De hr COREMANS. Ja! de magistraten, die dagelijks de wet schonden, hebben niet geklaagd; de advocaten hebben ook niet geklaagd over die verkrachting der wet; maar de dagbladen, maar het publiek, maar de betichten hebben geklaagd, dagelijks geklaagd, over die voor hen zoo nadeelige wetsverkrachtingen.

Mijne Heeren, het verzet onzer Waalsche collega's tegen de beste bepalingen van het wetsontwerp is stellig niet te wettigen.

Het geldt hier een ontwerp dat nooit ten uwent moet toegepast worden; het heeft slechts betrekking op het Vlaamsche land, op onze Vlaamsche huishouding. De Walen zullen in de Vlaamsche gewesten in het Fransch beoordeeld worden.

Eenige maanden geleden, tijdens de bespreking van de verplichting, waarbij onze officieren van het leger de twee landstalen moeten kennen, was een uwer groote argumenten dit: « Dwing den Waalschen officieren het Nederlandsch niet op! Doet ten uwent, in 't Vlaamsche land, wat u belieft met de taalquæstie; maar laat de Walen daarbuiten. »

En waarom thans dat driftig verzet van uwentwege tegen eene wet die U niet raakt! — stelt vast met mij dat uwe houding van heden in tegenspraak is met uwe verklaringen van gisteren!

Ik vestig de bijzondere aandacht op de gezworen vertalers bij de rechtbanken van Brussel en bij de boetstraffelijke Kamers van het Hof van beroep, in zake verhoor.

De Vlaamsche betichten en getuigen worden daar, zelfs dan als ze slechts Nederlandsch verstaan, door den voorzitter niet rechtstreeks ondervraagd, maar door tusschenkomst van den vertaler.

Waarom de Vlamingen als vreemdelingen behandelen, ten hunnent, in hunne stad, in hunne provincie?

Art. 10, § 2 der wet van 1873 schrijft den voorzitters plichten voor. Omtrent dat punt is § 4 van mijn nieuw art. 10 nadrukkelijker dan de oude § 2 van art. 10.

Het nieuw art. 10, dat ik voorstel, bevat eene gansch nieuwe bepaling voor wat aangaat de Vlaamsche kantons.

Bij het begin dezer bespreking, heeft men meenen wel te doen met, in art. 1, eene uitzondering te bepalen voor eenige Waalsche gemeenten gelegen in de Vlaanderen.

Met het oog op die stemming der Kamer, stel ik een amendement voor, houdende bepaling dat onze wet van toepassing zal zijn voor de rechtbanken van enkele politie in de Vlaamsche kantons Aubel, Dalhem en Landen, in de provincie Luik; Edingen, Vloesberg, Lessen in de provincie Henegouwen.

Ziet hier, Mijnheeren, eenige cijfers geput in de laatste algemeene volksoptelling en die mijn voorstel wettigen.

PROVINCIE LUIK.

ARRONDISSEMENT LUIK.

Kanton Dalhem.

	Inwoners sprekende		
	Fransch alleen	Nederlandsch alleen	Beide talen
's Graven-Voeren	26	920	199
Moelingen	91	298	104

ARRONDISSEMENT VERVIERS.

Kanton Aubel.

	Inwoners sprekende Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen		Inwoners sprekende Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen
Aubel	614	593	1647	Homburg . . .	5	1145	112
St-Marters-Voeren	58	803	44	Remersdaal . .	2	399	89
St-Pieters-Voeren.	21	166	155	Teuven. . . .	23	418	162

De hr D'ANDRIMONT. Ik teeken krachtdadig protest aan; dat is niet nauwkeurig! Men spreekt daar geen Nederlandsch, maar wel Duitsch of een Duitsch *patois*.

De hr COREMANS. Men spreekt daar Nederlandsch, volgens de statistieken van 1880.

De hr D'ANDRIMONT. Duitsch, zeg ik U; kom er eens Nederlandsche voordrachten houden en ik verzeker U dat men U daar niet verstaan zal. (*Gelach*).

De hr COREMANS. Gij vergist U! In het kanton Aubel zijn er vele gemeenten waarvan een groot aantal inwoners slechts Nederlandsch spreken.

De hr NEUJEAN. Duitsch!

De hr COREMANS. Ik versta heel wel dat gij geen onderscheid weet te maken tusschen eene Plat-Duitsche en eene Nederlandsche gewestspraak.

De hr D'ANDRIMONT. Ik ken Duitsch en, als ik in het kanton Aubel ben, spreek ik Duitsch. Het nieuwsblad van dat kanton heet: *Fliegende Taube*. Dat is wel Duitsch, naar ik vermeen.

De hr COREMANS. Ja, dat nieuwsblad verschijnt in die gemeente. Maar, raadpleeg eens de volksoptelling. Mijne cijfers zijn nauwkeurig.

De hr VOORZITTER. Staakt die onderbrekingen, Mijne heeren, gij zult aan het woord komen.

De hr COREMANS. Ziet hier het vervolg der statistieken. Ik houd eraan U ze te doen kennen.

PROVINCIE LUIK.

ARRONDISSEMENT BORGWORM.

Kanton Landen.

	Inwoners sprekende Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen		Inwoners sprekende Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen
Attenhove. . .	0	1034	116	Over-Hespen .	0	333	34
Elissem . . .	6	221	9	Over-Winden .	9	271	157
Wals-Houthem .	52	858	38	Rumsdorp . .	1	126	14
Laar	12	379	61	Wals-Betz . .	20	107	12
Landen . . .	66	922	585	Wamont . . .	31	433	314
Neer-Hespen. .	0	369	35	Wange . . .	0	183	14
Neer-Landen. .	0	359	18	Wals-Wezeren	11	99	108
Neer-Winden. .	9	375	42				

PROVINCIE HENEGOUWEN.

ARRONDISSEMENT ATH.

Kanton Vloesberg.

Ellezele . .	4416	517	159	Vloesberg .	3682	173	206
Everbeek . .	15	1530	1878	Wadeke . .	2165	9	231

ARRONDISSEMENT ZINNIK (SOIGNIES).

Kanton Lessen.

	Inwoners sprekende		
	Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen
Twee-Akkers . .	2425	730	289
Bever	53	1847	799
Ghoy	1426	512	0

Kanton Edingen.

	Inwoners sprekende		
	Fr. alleen	Ned. alleen	Beide talen
Edingen . . .	543	1287	1969
Mark. . . .	970	913	149
Lettelingen . .	958	336	495

STEMMEN, LINKS. Het is onnauwkeurig !

De hr COREMANS. Ik geloof dat de Kamer het als een plicht zal beschouwen rekening te houden van die duizenden burgers, onder het opzicht van het gebruik der talen. Gij hebt eene uitzondering gemaakt voor eenige Waalsche gemeenten in de Vlaamsche gewesten ; gij zult thans ook eene uitzondering willen maken voor Vlaamsche gemeenten in het Walenland en mijn art. 10 toepassen op de rechtbanken van enkele politie, in de voormelde kantons.

De hr VAN WAMBEKE 't Is maar billijk !

De hr WOESTE. Het voorstel van den heer Corêmans moet ik bestrijden ; maar ik denk nochtans dat het hier noodig is aan de Vlamingen eene billijke voldoening te geven. Ik zal de eer hebben met dat doel een amendement aan te bieden.

Het achtbaar lid vergeet dat het assisenhof van Brabant, niet gekozen, maar bij uitloting samengesteld wordt.

De heer Coremans zou eene Fransche en eene Vlaamsche jury willen. Maar daartoe is 't noodig de wet op de jury te wijzigen. Zoolang dit niet gebeurd is, kan er geene spraak zijn zijn voorstel te aanvaarden.

Al de raadsheeren bij het hof maken achtereenvolgens deel van de kamer van correctioneel beroep, zoodat die kamer op een gegeven oogenblik uit enkel Waalschsprekende magistraten zou kunnen bestaan. Hoe wilt gij dat er dan eene Vlaamsche rechtspleging gebeure ?

De heer Coremans wil verder dat in correctionele zaken, zooals in zake van enkele politie, degene die de debatten leidt altijd rechtstreeks ondervrage. Doch hoe zal hij dat doen als hij geen Nederlandsch kent ?

De hr COREMANS. Daar is geen voorbeeld van.

De hr WOESTE. Verschooning ! Indien ik in persoonlijkheden wilde treden, zou ik magistraten van de correctioneele rechtbank of van enkele politie uit het arrondissement Brussel kunnen aanhalen die geen Nederlandsch verstaan.

Vergeten wij niet dat het rechterlijk arrondissement Brussel tweetalig is en dat de magistraten van het beroepshof op eene dubbele lijst worden benoemd ; die van het hof en die van de provinciale raden van Antwerpen, Brabant en Henegouwen. Indien die lichamen enkel Waalsche kandidaten voorstellen, dan moet de regeering er haren schik bij hebben.

Nochtans, ik herhaal het, er is middel om den achtbaren volksvertegenwoordiger te bevredigen. 't Is klaar dat de Vlaamsche betichten in Brabant en in de Waalsche gewesten moeten kunnen begrijpen wat er gezegd wordt. Ik stel daarom eene § 4 voor aldus luidende ;

« In geval betichten voor de assisenhoven van Brabant en Luik of de beroepshoven van Brussel of Luik verschijnen en enkel de Nederlandsche taal kennen dan zullen de ondervragingen en de verklaringen der getuigen worden vertaald ».

De hr Neujean. Te Luik gebeurt dat zoo alle dagen.

De hr Woeste. Ik wensch u er geluk mee ; doch 't geschiedt niet regelmatig voor 't hof van beroep te Brussel.

De hr Coremans. Om op de tegenwerpingen van den heer Woeste te antwoorden, stel ik voor artikel 192 der wet op de rechterlijke inrichting te wijzigen (*Uitroepingen*, *links*).

De hr Voorzitter. Deze motie moet het voorwerp zijn van een afzonderlijk wetsvoorstel.

Links : Natuurlijk !

De hr Coremans. Ik denk het niet ! Die wijziging zou voor gevolg hebben dat er, volgens de noodwendigheden der zaak, eene Fransche of eene Vlaamsche jury zou zijn.

De hr Voorzitter. Ik geef u in bedenking, mijnheer Coremans, dat wij artikel 10 der wet van 1873 behandelen.

De hr Coremans. Welnu, mijn amendement betreft juist art. 10. Ik ben in 't hart van het ontwerp dat wij behandelen. (*Tegenspraak*, *links*.)

Krachtens de wet worden door de voorzitters tal burgers geschrapt vóor de vorming der jury's. Om eene Vlaamsche jury samen te stellen, zullen zij de namen schrappen van hen die slechts Fransch verstaan. (*Uitroepingen*, *links*).

Heden schrappen zij de namen van hen die verondersteld worden Fransch te kennen, onder anderen de gemeenteraadsleden der Vlaamsche dorpen.

Zoo zou men ten minste eene lijst kunnen opmaken van gezworenen die den Vlaamschen beschuldigde zouden verstaan !

Maar, zegt de heer Woeste, de kamers van het hof van beroep kunnen niet altijd derwijze samengesteld worden dat de Nederlandschsprekende magistraten te zamen zijn. Ik denk dat men desnoods uitzonderlijke kamers zou kunnen samenstellen ; de wet op de rechterlijke inrichting laat zulks toe : die kamers zouden van de Vlaamsche zaken kennis nemen.

De twee derden der raadsheeren van het hof van beroep te Brussel kennen overigens Nederlandsch. Dus is wat door mij gevraagd wordt geene onmogelijkheid, zoo min in feite als in rechten.

Ik had den heer minister verzocht tot een voorstel te maken hetgeen hij reeds als wensch had uitgedrukt bij den aanvang dezer discussie namelijk dat de Nederlandschsprekende beschuldigde voor de Vlaamsche assisenhoven zou verzonden worden.

Ik dring aan, opdat hij ten minste deze verbetering toebrenge aan het wetsontwerp, waarvan, ten gevolge der beslissingen van de Kamer, er ongelukkiglijk als 't ware niets meer overblijft. En nochtans hoopte het Vlaamsche land dat men het bijna eenparig zou gestemd hebben ! Zooals het nu is, is het wetsontwerp niet eens zoo goed meer als de wet van 1873 zelve ! (*Gerucht*, *links*.) Ik zal 't bewijzen.

De hr Paternoster. Trek uw ontwerp dan maar in ; dat zal nog het beste zijn !

Minister LE JEUNE. Wanneer ik dien wensch heb te kennen gegeven, dan voegde ik er onmiddellijk bij dat men, om zoo iets mogelijk te maken, het Wetboek van Strafvordering zou behooren te wijzigen. Aan eene dergelijke wijziging kan naar aanleiding eener wet op het gebruik der talen, natuurlijk niet worden gedacht.

De hr COREMANS. Ik vraag dat men over mijn amendement bij splitsing stemme.

De hr VOORZITTER. Gij zijt in uw recht. 't Zal zoo gebeuren.

— § 1 van het amendement des heeren Coremans wordt verworpen met 51 stemmen tegen 40.

Antwoorden neen :

De heeren Anspach, Bara, Beernaert, Buls, Carlier, Casse, d'Andrimont, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, de Chimay, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Liedekerke, de Macar, de Moreau, De Smedt, Dohet, d'Oultremont, Dupont, Durieu, Fléchet, Frère-Orban, Gillieaux, Giroul, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jacmart, Jamme, Lambert, Magis, Mallar, Mélot, Mesens, Neef-Orban, Nerinckx, Neujean, Noël, Parmentier, Pastur, Paternoster, Powis de Tenbossche, Scoumanne, Steurs, Thiriar, Van Hoorde, L. Visart, Jos. Warnant, Jul. Warnant, en Woeste.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Carbon, Colaert, Coremans, De Clerq, De Decker, de Hemptinne, Delaet, Demalander, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Eeman, Fris, Guyot, Halflants, Meeus, Meyer, Notelteirs, Nothomb, Osy, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Schollaert, Stroobant, Struye, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Van den Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, Verwilghen, en A. Visart.

De hr COREMANS. Mij dunkt dat wij, alvorens § 2 van mijn amendement in stemming te leggen, eerst dienen te stemmen over § 1 van het oud artikel 10. (*Tegenspraak, links.*)

De hr VOORZITTER. Wij moeten, dunkt mij, eerst de stemming bij splitsing over uw amendement voortzetten en daarover raadpleeg ik de Kamer.

— De Kamer beslist bij blijven zitten en opstaan dat de stemming bij splitsing, over het amendement van den heer Coremans, moet voortgezet worden.

LINKS : De naamafroeping !

De hr VOORZITTER. Ik verzoek de achtbare heeren leden de zaal niet te verlaten, want men zou kunnen denken dat zij het doen ten einde niet meer in voldoende getal te zijn.

— § 2 van het amendement des heeren Coremans wordt verworpen met 45 stemmen tegen 21 en 5 onthoudingen.

Antwoorden neen :

De heeren Anspach, Bara, Beernaert, Buls, Carlier, Casse, d'Andrimont, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, de Chimay, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Macar, de Moreau, De Smet, d'Oultremont, Dupont, Durieu, Fléchet, Frère-Orban, Gillieaux, Giroul, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jacmart,

Jamme, Lambert, Magis, Mallar, Mélot, Neef-Orban, Nerinckx, Neujean, Noël, Parmentier, Pastur, Paternoster, Powis de Tenbossche, Scoumanne, Steurs, Thiriar, Jos. Warnant en Jul. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Coremans, de Hemptinne, Demalander, de Smet de Naeyer, Eeman, Halflants, Meyers, Notelteirs, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Struye, Tack, Van Cleemputte, Van der Bruggen, Van Hoorde, Van Naemen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse, en Verwilghen.

Onthouden zich :

De heeren Begerem, Colaert, De Sadeleer, Dohet en Woeste.

De hr Woeste. Nog eens, ik meen dat er iets te doen is ten voordeele der bevolkingen waarop het amendement doelt, en ik heb een voorstel ingediend dat mij beter schijnt dan dit van den heer Coremans. Dus kon ik noch voor noch tegen dat laatste voorstel stemmen.

De hr Begerem. Ik heb mij onthouden uit hoofde van 't zonderling opstel der paragraaf, beginnende als volgt :

« Dat zal hetzelfde geval zijn, enz.... »

Na de voorgaande stemming, heb ik geene goed- of afkeurende stemming over de voorgestelde paragraaf kunnen begrijpen.

De heeren Colaert, De Sadeleer en Dohet verklaren zich te onthouden om de zelfde redenen.

De hr Van Hoorde. Ik moet verklaren dat ik bij vergissing *ja* heb gestemd : ik meende dat men stemde over de verdaging tot morgen.

De andere paragrafen van het amendement des heeren Coremans worden verworpen bij blijven zitten en opstaan.

ORDEVOORSTEL.

De hr Eeman. Ik vraag dat men, gezien het groot getal amendementen, de teksten van het ontwerp late herdrukken.(*Toetreding*)

Zitting van 5 *December* 1888.

De hr Voorzitter. De heer De Neeff stelt eene vijfde paragraaf voor aan artikel 10, welke aldus zou luiden :

« De magistraat, geroepen om het assisenhof van Brabant voor te zitten, zal de Nederlandsche taal moeten verstaan. »

De hr De Neeff. Vele zaken, die door 't assisenhof van Brabant worden behandeld, betreffen Vlamingen. Gewoonlijk bedient men zich dan van vertalers ; maar de voorzitter moet onbetwistbaar in dat geval Nederlandsch kennen, want hoe zou hij anders weten of de vertaler getrouw vertolkt? Hoe zou hij den beschuldigde ondervragen? Hoe zou hij desnoods gebruik maken van zijne volmacht?

Mijn amendement bedoelt al de magistraten die, krachtens de wet, kunnen aangeduid worden om het ambt van voorzitter waar te nemen, dit is te zeggen die door den voorzitter van 't hof daartoe kunnen aangewezen of wettig daartoe kunnen geroepen worden.

De hr Voorzitter. Thans moeten we stemmen over § 1 van artikel 10, voorgesteld door de middenafdeeling en luidende als volgt :

« Voor het assisenhof en voor de correctioneele kamers, hetzij in eersten aanleg, hetzij in beroep, alsmede voor de politierechtbanken van Brussel, zullen de Fransche en de Nederlandsche taal gebruikt worden voor het onderzoek en het vonnis, dit volgens de behoeften van iedere zaak. »

— Deze paragraaf wordt verworpen.

De hr VOORZITTER. De paragrafen 2 en 3 zijn juist dezelfde als de bepalingen die voorkomen in de wet van 1873; zij worden behouden.

Nu hebben wij paragraaf 4, aangeboden door den heer Woeste, en luidende als volgt :

« Ingeval de betichten voor de assisenhoven van Brabant of Luik of voor de beroepshoven van Brussel of Luik te recht staan, en zij slechts de Nederlandsche taal verstaan, dan zal men hun van de ondervragingen en van de verklaringen der getuigen eene vertaling geven. »

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Het amendement is nutteloos, want artikel 332 van het Wetboek van Strafvordering bedoelt het geval.

De hr WOESTE. 't Artikel betreft niet hetzelfde geval. Mijn amendement veronderstelt het geval dat een beschuldigde Nederlandsch spreken zou en dat de rechtspleging geheel in het Fransch gebeurde vóor sommige jurisdictiën waar men de debatten niet vertaalt.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dit wederlegt hoegenaamd niet wat ik gezegd heb. Artikel 332, door mij aangehaald, betreft volkomen het geval dat de heer Woeste bedoelt en ik blijf dan ook bij mijne meening dat zijn amendement overtollig is.

Hadden de voorstellers van het wetsontwerp waarlijk de echte belangen der Vlaamsche betichten in 't oog gehad, dan hadde men iets in dien zin kunnen doen : men hadde kunnen beslissen dat het verschijnen van de getuigen die Fransch kennen van rechtswege geschiedt voor 't beroepshof.

Zooals de wet thans gestemd is, zal zij veeleer nadeelig dan gunstig zijn aan de getuigen der Vlaamsche jurisdictiën die voor de beroepshoven van 't Waalsche land verschijnen. Zoo zullen de beroepshoven geene hoven van hervorming maar van ontvorming worden. (*Gelach, links.*)

De hr WOESTE. Ik verzoek de Kamer mijn amendement aan te nemen; bij de tweede stemming zal ze zien of er in dat opzicht niets te doen is. Het achtbaar lid zelf erkent dat er iets moet gedaan worden.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. In dat geval zal ik het volgende amendement indienen :

« Indien, naar luid dezer wet, iemand die Fransch kent, in 't Nederlandsch heeft getuigd en indien de zaak voor het hof van Brussel of van Luik wordt gebracht, dan zal er geene lezing mogen gehouden worden van eene Fransche vertaling van getuigenissen, opgenomen in 't proces-verbaal, maar de getuige zal opnieuw gedagvaard worden en ditmaal zijne verklaringen in 't Fransch afleggen. »

De hr VOORZITTER. Waar zou dat amendement komen ?

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dat is mij onverschillig, mijnheer de voorzitter, de wet is nu reeds zoo'n warboel.... (*Gelach, links.*)

De hr JACOBS. Breng er dan niet meer verwarring in !

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dit amendement, hetwelk een gevolg is van dat des heeren Woeste, betreft, schijnt het mij, artikel 10 en zal eene nieuwe § 5 uitmaken.

— De amendementen der heeren Woeste en De Neeff worden goedgekeurd bij blijven zitten en opstaan.

Het amendement van den heer de Kerchove wordt verworpen.

De hr VOORZITTER. Wij gaan over tot het onderzoek van artikel 11 van het ontwerp der middenafdeeling, hetwelk aldus luidt :

« Art. 11, § 1. Deze wet betreft niet de rechtspleging voor het hof van beroep te Luik.

« § 2. Nochtans, wanneer de rechtspleging er zal plaats vinden in de Fransche taal, dan zal er, door de zorgen van den procureur generaal, eene Nederlandsche vertaling bij het dossier worden gevoegd :

« § 3. 1° Van de arresten van verzending naar het assisenhof der provincie Limburg, alsook van de beschuldigingsacten.

« § 4. 2° Van de arresten van verzending naar de correctioneele rechtbanken en naar de rechtbanken van enkele politie dier provincie. »

— Deze paragrafen worden aangenomen bij blijven zitten en opstaan.

De hr VOORZITTER. De heer Coremans vraagt de weglating der §§ 5 en 6 van artikel 11 der wet van 1873.

Die paragrafen luiden als volgt ·

§ 5. 3° Van de arresten van verzending naar het assisenhof der provincie Brabant alsook van de beschuldigingsacten, indien het voorbereidend onderzoek in 't Nederlandsch is geschied.

§ 6. 4° Van de arresten van verzending naar de correctioneele rechtbank en de rechtbanken van enkele politie van het arrondissement Brussel, in 't zelfde geval.

Minister LE JEUNE. Ik meen dat er verwarring bestaat in de stemmingen betreffende de provinciën Brabant en Luik.

De hr VOORZITTER. Ik moet den heer minister doen opmerken dat de 4 eerste paragrafen gestemd zijn. Ik mag ze thans niet opnieuw in bespreking leggen.

— De weglating van de paragrafen 5 en 6 van artikel 11 wordt goedgekeurd bij blijven zitten en opstaan.

De hr VOORZITTER. De heer Begerem stelt een artikel 11*bis* voor, hetwelk zou luiden als volgt :

« Wanneer er reden bestaat tot verbreking van eene rechtsbeslissing, uitgebracht in zake van eenen betichte die de Nederlandsche taal heeft gekozen voor de proceduur, dan mag het cassatiehof de zaak maar verzenden voor een rechtsgebied waarvan de magistraten de Nederlandsche taal machtig zijn en desnoods voor dezelfde rechtbank, samengesteld uit andere magistraten. »

De hr BEGEREM. Krachtens de door de Kamer gestemde artikelen 1 en 2, kan een Vlaming het Nederlandsch voor de proceduur gekozen hebben. De uitgebrachte beslissing kan verbroken en de zaak kan, in den tegenwoordigen toestand, verzonden worden

voor eene rechtbank of een hof waar men niets dan Fransch verstaat. 't Is om dat erg bezwaar weg te nemen, dat ik mijn amendement aanbied.

De hr Bara. Indien men al de beginselen bespreekt van het Wetboek van Strafvordering, zal het ons zeer ver kunnen leiden. Ik acht het niet mogelijk zoo maar voor de vuist te beslissen in zaken die van zoo groot gewicht zijn.

De hr Begerem. Het verwijt van den heer Bara is niet van toepassing op mijn amendement. Ik raak geenszins aan het Wetboek van Strafvordering : ik vraag enkel dat bedoeld beginsel in overeenstemming gebracht worde met de bepalingen der wet zooals deze gestemd werd. In dien zin is eene wijziging noodwendig.

Een verdachte, die slechts het Nederlandsch kent, mag eischen dat de rechtspleging in die taal geschiede ; maar het kan gebeuren dat, om de eene of de andere reden, het gevelde vonnis vatbaar is voor verbreking.

Is het logisch of redelijk te veroorloven dat de zaak van dien beschuldigde, die de Nederlandsche taal heeft verkozen, gebracht worde voor eene jurisdictie waarvan de magistraten de Nederlandsche taal niet zouden kennen ?

En echter kan niemand betwisten — zelfs niet de hr Bara — dat zulks het geval kan zijn indien het Wetboek van strafvordering ingeroepen wordt.

Mijn amendement heeft geen ander doel dan het te verhoeden, zonder dat ik daarom evenwel eenige inbreuk maken wil op een grondbeginsel onzer rechterlijke inrichting.

De hr Bara. 't Is artikel 427 van het Wetboek van Strafvordering dat gij bespreekt.

De hr Begerem. Neen. Het artikel bedoelt de verzending naar een hof van dezelfde hoedanigheid, dat wil zeggen, in het aanhangig geval, naar een Vlaamsch hof.

De hr Bara. Uw amendement, hetwelk desnoods verzendt naar hetzelfde doch anders samengesteld hof, is volkomen nutteloos. (*Onderbreking*). Maar zoo is de proceduur heden niet. Dit alles bewijst hoe gevaarlijk het is te handelen zooals men doet.

Ik zal dan ook het amendement verwerpen, het vraagstuk schijnt mij niet genoegzaam bestudeerd.

Minister Le Jeune. Het ware hoogst gevaarlijk, den weg te betreden waar de amendementen der heeren Begerem en Coremans ons heen willen leiden. Na eene eenvoudige lezing is 't niet mogelijk naar behooren een amendement te beoordeelen dat in zekere omstandigheden, van het grootste gewicht kan zijn.

De Kamer zou het recht van het Verbrekingshof regelen, door tot grondslag te nemen een feit dat moeilijk, misschien onmogelijk te bepalen is.

Ik verzoek de Kamer het amendement Begerem door de voorafgaande quæstie te verwerpen als niet rechtstreeks met de aanhangige wet in verband zijnde.

De hr Jacobs. Ik denk niet dat men de voorafgaande quæstie tegen het amendement van den achtbaren heer Begerem mag stellen, want het staat zekerlijk in verband met de wet die wij bespreken. Men mag het bestrijden ; maar ik stel vast dat de heer

Bara en de achtbare minister van justitie zich onthouden hebben hun gevoelen over de verdiensten van het voorstel te kennen te geven.

Mij dunkt dat het geen bezwaar oplevert het aan te nemen. Tegen de tweede stemming zal de Kamer zich dienaangaande kunnen inlichten. Het levert integendeel bezwaren op het amendement te verwerpen, want de Kamer zou het bij de tweede stemming niet meer kunnen behandelen. Ik noodig derhalve de Kamer uit het amendement onder voorbehouding goed te keuren.

De hr Bara. Dit amendement brengt een nieuw beginsel in het Wetboek van Strafvordering. Overigens is het voorstel, zelfs zooals het is opgesteld, niet verklaarbaar en schijnt niet toepasselijk te zijn op al de gevallen die men wil voorzien.

De wet gegrond zijnde op het stelsel der verdeeling van het land volgens de taal, valt er hier niet te onderzoeken of deze of gene voorzitter Nederlandsch spreekt of niet. Niet de magistraten, maar de jurisdictiën moest men bedoelen.

De verzending naar eene andere rechtbank bestaat ook, buiten het geval van verbreking, ingeval van wettige verdenking. Wat zult gij dan aanvangen? Naar welke rechters zult gij verzenden? Naar het assisenhof? Gij zult de rechterlijke inrichting dienaangaande moeten wijzigen.

't Zou voor de beschuldigden zeer gevaarlijk kunnen zijn hen te doen verschijnen voor nieuwe gezwoornen en andere raadsheeren van het zelfde hof, die de collega's der eersten zijn. Op zulke wijze zou men aan de Vlaamsche beschuldigden nadeel berokkenen in plaats van hun dienst te doen.

Het hof van cassatie kan het nuttig achten de zaak naar andere rechters te verzenden, doch niet naar eene andere kamer nit andere magistraten van het zelfde hof samengesteld.

Al nam men aan dat het voorstel van den heer Begerem op zich zelf goed is — wat kan betwist worden — dan nog kan men het in de aanhangige wet niet opnemen.

Ik herinner ook dat de Vlaamsche en andere betichten het grootste belang er bij hebben, voor andere rechters dan die hunner woonplaats te verschijnen. Dus moet het amendement in hun belang worden verworpen.

De hr Coremans.

Als de vos de passie preekt,
Boeren, wacht uw ganzen!

(*Gelach, rechts.*)

Inderdaad, de heer Bara beroemt er zich op de rechten en belangen der Vlamingen te verdedigen, met het amendement van den heer Begerem te bestrijden.

Wat wil de heer Bara? Wat wil de heer Begerem?

De achtbare vertegenwoordiger voor Gent vraagt dat de Vlaamsche beschuldigde, die slechts Nederlandsch kent, Nederlandsche debatten verkozen hebbende, in geval van verbreking van het vonnis, voor geene rechtbank of geen Hof zou kunnen verzonden worden voor hetwelk men hem de Fransche taal zou kunnen opdringen.

Het voorstel van den achtbaren heer Begerem kan door niemand bestreden worden,

En wat doet de achtbare heer Bara ? Hij wil daarvan niet hooren spreken en beweert dat die Vlaamsche beschuldigde vóor uitsluitend Franschsprekende rechters mag verzonden worden.

Dat is, Mijne Heeren, eene tirannische theorie !

En echter stelt het achtbaar Kamerlid zich aan als verdediger der rechten en belangen der Vlamingen !

Ziedaar nogmaals een staaltje te meer der gewaagde bevestigingen van den achtbaren vertegenwoordiger voor Doornik. *(Onderbrekingen, links.)*

De hr BARA. Uwe bevestigingen, gelukkiglijk, zijne geene bewijsvoeringen. (*Gerucht.*)

De hr COREMANS. De Kamer en het publiek zullen oordeelen.

De achtbare heer Bara zegt ons : maar, zoo gij de gebeurlijke verzending vóor dezelfde rechtbank of voor hetzelfde hof aanvraagt, vreest gij niet dat de magistraten, ambtgenooten van degene die reeds hun oordeel uitgesproken hebben, den invloed ondergaan van deze laatste ?

Dat is toch wel tegenover de magistratuur, eene verdenking van ernstigeren aard dan degene waarvan in deze debatten gesproken werd ! Zij is te ernstiger daar zij uitgaat van eenen oud-minister van justitie !

Ik deel niet in de vrees van het achtbaar lid en ik verdenk niet, in algemeenen zin, *a priori*, de invloed van den magistraat op den magistraat.

Door de Kamer werd gestemd dat een Vlaming, die niet zal vragen dat de debatten in 't Fransch geschieden, in 't Nederlandsch zal geoordeeld worden.

Bijgevolg is het onmogelijk dat de Vlaming voor eene andere rechtbank, die hem niet zou begrijpen, zou kunnen verzonden worden.

Geldt het de verzending voor een vredegerecht ? Het is niet moeilijk : men zal van eenen Vlaamschen vrederechter naar eenen anderen Vlaamschen vrederechter verzenden.

Geldt het de verzending voor eene boetstraffelijke rechtbank ? Nogmaals, zeer gemakkelijk : men zal van eene Vlaamsche boetstraffelijke rechtbank naar eene andere Vlaamsche boetstraffelijke rechtbank verzenden.

En zoudt gij durven eenen Vlaming, die alleen zijne Nederlandsche moedertaal kent en die, in 't Vlaamsche land, Nederlandsche debatten geeischt en verkregen had, zoudt gij dien Vlaming, van een Vlaamsch Assisenhof durven verzenden naar een Fransch Assisenhof, naar dat van Bergen b. v. ? Hij zou daar niets begrijpen en niemand verstaan : tenzij wellicht de eene of de andere Luxemburger gendarme, even als dien in het proces van Coucke en Goethals.

Neen ! gij zoudt het niet durven doen.

En toch beweert de heer Bara dat het moet toegelaten worden ! het achtbaar lid stelt zich aan als verdediger der rechten en belangen van de Vlamingen ! Welke kwade scherts !

Tegen het amendement van den achtbaren heer Begerem valt geen ernstig bezwaar in te brengen, Wat geeft het dat het eene

bepaling van het Wetboek van Strafvordering wijzige? (*Oh! Oh! links.*) Wij schrabben die bepaling niet door; wij brengen er geene leemte in; wij vervangen eene min goede bepaling door eene betere.

Heeft de wet van 15 April 1873 niet reeds inbreuk gemaakt op het Wetboek van Strafvordering?

Zoo er eenigen zijn die geen genoegen hebben met de verzending voor dezelfde jurisdictie, samengesteld uit andere magistraten, welnu, dat men dan het slot van het amendement Begerem late wegvallen, maar met behoud van al het overige dat voortreffelijk is.

Ik vraag aan de Kamer dat zij het amendement aanneme: bij de tweede stemming kunnen wij zien of de redactie moet gewijzigd worden.

De hr Pirmez. Ziedaar de gansche toedracht der zaak. Er is geene andere reden.

De hr Bara. De achtbare heer Coremans vergist zich als hij denkt dat het Cassatiehof Vlaamsche zaken naar Waalsche rechters zal verzenden: het hof verzendt ze altijd naar Vlaamsche rechters. Wat gij wilt is dat de zaken verzonden worden naar rechtbanken eener zelfde stad, doch uit andere rechters samengesteld, te Gent, bij voorbeeld.

De hr Begerem. Het Hof van Beroep van Gent heeft hier niets in te zien, evenmin als eenig ander; maar het is onmogelijk dat eene zaak, behandeld voor het Hof van Beroep van Gent, verzonden worde naar het Hof van Luik, tegen de belangen van den betichte in!

De hr Bara. Werd uw amendement toegepast — ik zeg niet volgens zijne letter maar in zijnen zin — dan zouden al de zaken van het Hof van Beroep van Gent voor datzelfde Hof, maar samengesteld uit andere rechters, moeten verzonden worden. Dat is de bedoeling van uw amendement en daarom wilt gij al de beginselen van het Wetboek van Strafvordering onderst te boven werpen!

De hr Nothomb. Ik houd er eenvoudig aan te verklaren dat ik het amendement Begerem niet zal kunnen stemmen. Het schijnt mij te getuigen van zeker wantrouwen jegens het Hof van verbreking, en dat wantrouwen kan ik niet deelen. Daarom zal ik er tegen stemmen.

De hr Begerem. Ik ben, in de eerste plaats, een antwoord verschuldigd aan den laatsten achtbaren spreker. Ik vat, in waarheid, niet waar de heer Nothomb, om het even in welk gedeelte mijner bewijsvoering of van mijn voorstel, redenen tot wantrouwen gaat zoeken. Ik teeken protest aan tegen die beschuldiging.

Ik moet mijn amendement handhaven, ondanks de opmerkingen van den heer Bara. Volgens mij moet men vermijden dat men een Vlaamschen betichte zou kunnen verzenden naar een hof waar men de taal van den betichte niet verstaat. (*Laat ons stemmen!*)

— Het amendement van den heer Begerem wordt verworpen met 44 stemmen tegen 42.

Antwoorden neen:

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beernaert, Bilaut, Buls, Carlier, Casse, de Borchgrave, de Briey, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Moreau, De Neef, d'Hooghvorst, Drion, Dumont, Durieu, Fléchet, Frère-Orban, Gigot, Giroul, Hanssens,

Henricot, Jacmart, Jamme, Lescarts, Magis, Mallar, Neef-Orban, Noël, Nothomb, Parmentier, Paternoster, Pirmez, Powis de Tenbossche, Sabatier, Schollaert, Scoumanne, Simons, Slingeneyer, Steurs, Van Hoorde, en Jos. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Berten, Carbon, Coremans, Declerq, De Decker, de Favereau, de Haerne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, Delaet, de Liedekerke, Demalander, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Dierckx, Eeman, Fiévé, Fris, Guyot, Jacobs, Mesens, Meyer, Notelteirs, Osy, Ronse, Schaetzen, Struye, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, Verwilghen, L. Visart en Woeste.

De hr VOORZITTER. Nu hebben wij artikel 12 van de wet van 1873. « Binnen het tijdsverloop van een jaar zal er door de zorgen der regeêring eene Nederlandsche vertaling van het Wetboek van Strafvordering worden uitgegeven. »

De heeren voorstellers van het wetsontwerp vragen de verdwijning van dat artikel.

Ik leg het voorstel ter stemming, bij blijven zitten en opstaan, (*Niemand staat op.*)

De hr COREMANS. Die vertaling werd gemaakt na de wet van 1873, dus moet men ze nu niet meer vragen ; dat artikel mag dus wegvallen, tenzij men die weglating ook bestrijde, zooals men alles bestrijdt. (*Gelach, rechts.*) Is de achtbare heer Bara niet daar om ze te bestrijden. Hij bestrijdt alles ! (*Herhaald gelach.*)

— De weglating van artikel 12, die de heer Coremans voorstelt, wordt gestemd.

De hr VOORZITTER. Artikel 13 der wet van 1873 luidt aldus :

« De bepaling van artikel 1 en 2 zullen maar verplichtend zijn, wat de debatten in 't gehoor betreft, een jaar na de afkondiging dezer wet.

« De bepalingen van § 2, art. 19, zal maar toegepast worden een jaar na de gemelde afkondiging. »

— De weglating van dat artikel wordt insgelijks gestemd bij blijven zitten en opstaan.

De hr VOORZITTER. De heer minister van justitie heeft een nieuw artikel 12 voorgesteld, luidende als volgt :

« Op straf van nietigheid zullen alle explooten, betreffende de uitvoering der vonnissen en arresten, in strafzaken, opgesteld worden in 't Nederlandsch, wanneer zij ten huize worden beteekend in 't gedeelte van het grondgebied aangeduid onder artikel 1, behoudens 't geval waarin er in een vonnis of arrest, uitgebracht in dat gedeelte van 't grondgebied, gebruik zal gemaakt zijn van de vrijheid, vermeld in artikel 2. »

Minister LE JEUNE. Het nut van dat amendement schijnt mij duidelijk. Het heeft deze beteekenis dat eenmaal het vonnis uitgebracht, alle acten betreffende dezes uitvoering zullen opgesteld worden in de Nederlandsche taal wanneer zij ten huize beteekend worden in 't gedeelte van het grondgebied aangeduid onder artikel 1 van 't wetsontwerp, ten ware de beschuldigde gebruik heeft gemaakt van de vrijheid, in artikel 2 vermeld.

De hr Corremans. Het schijnt me verkieslijker dat die beteekeningen gebeuren in de taal van den beschuldigde; want op het oogenblik dat zij geschieden heeft de beschuldigde geenen advocaat meer: hij moet dus, persoonlijk, de hem beteekende stukken kunnen lezen en begrijpen. Ik weet wel dat gij het oog hebt op eenen beschuldigde die, ter rechtszitting, Fransche debatten verkoos omdat het zijnen advocaat behaagde.

Maar na de debatten? Dagen, weken, maanden daarna? De advocaat is daar niet meer. De betichte is weder alleen aan zich zelven overgelaten; hij is een Vlaming en blijft: « *Flamand, Gros-Jean comme devant.* »

Hij is slechts zijne moedertaal machtig. Met wat recht dringt gij hem eene vreemde taal op, gij, openbare ambtenaar?

Gij beweert hem, te zijnen huize, van wege vrouw justitia of van wege den fiscus, minnebriefjes te sturen opgesteld in de Fransche taal! Maar die Vlaming zal geen zier van uwe Fransche « billets doux » verstaan! Hij zal bij eenen gebuur of bij eenen advocaat moeten gaan aankloppen!

Ik neem dus het voorstel van den achtbaren minister van Justitie niet aan.

Volgens mij, moeten al die beteekeningen gebeuren, niet in de taal welke men voor de rechtspleging verkoos, maar in de taal van den beschuldigde of den betichte!

Gij zult toch niet betwisten dat ons land meer of min beschaafd, meer of min vrij is. (*Oh! oh! links.*) Hier, rechts, zijn wij tamelijk wel beschaafd en vrij; links, zijt gij het weinig (*Gelach*).

Maar, wat men ook heeft mogen zeggen, België is toch niet bezet door « Barbaren. »

Kan men dus aannemen dat de ambtenaren, betaald met het geld der groote gemeente, zich tot die groote gemeente richten in eene taal die ze niet verstaat? dat die ambtenaren aan het publiek stukken beteekenen, die voor dat publiek onbegrijpelijk zijn!

Gij neemt dat aan, links! Ook de achtbare minister neemt het aan in zijn amendement. Maar dat is eene autocratische stelling, eene stelling der dwingelandij, welke door het gezond oordeel der rechterzijde veroordeeld, door ons instinct der vrijheid met afgrijzen verstooten wordt!

Bij ons, Vlamingen, geldt het als een axioma, zoo oud als het Vlaamsche ras, dat de ambtenaren gemaakt zijn voor het volk en volstrekt niet het volk voor de ambtenaren. Wij betalen ze opdat zij ons deze of gene diensten zouden bewijzen: welnu, dat zij ons die diensten bewijzen! (*Zeer wel! op zekere banken.*)

Neen! zegt de achtbare minister; wij zullen U, Vlamingen, die slechts Nederlandsch spreekt, al onze beteekeningen doen in het Fransch. Gij zult naïef, dom genoeg geweest zijn om tijdens uw proces, eene rechtsvordering gekozen te hebben in eene voor U onverstaanbare taal: welnu, ik veroordeel U nog tot het Fransch: gij zult die vreemde taal gedoogen, onderstaan: dat wil ik, omdat ik het wil en omdat het de wil is van den ambtenaar dien gij betaalt!

De oplossing, voorgesteld door den heer Minister, is dus geheel en al slecht. Ik houd me liever aan art. 1 van het ontwerp, dat, in strafzaken, het gebruik der Nederlandsche taal, in het Vlaamsche

land voorschrijft voor alles wat niet door tegenovergestelde bepalingen geregeld is. De explooten moeten beteekend worden in de taal der belanghebbenden ; dat alleen is redematig, dat alleen is waardig van een vrij land. (*Zeer wel, rechts.*)

De wetten op het gebruik der Nederlandsche taal hebben, ongelukkig genoeg, geene rechtstreeksche bekrachtiging, volgens welke de overtreder gestraft wordt.

Men verkracht ze dus in zekeren zin straffeloos. Uit die straffeloosheid vloeit voort dat men ze onophoudend verkracht, dagelijks, zoowel in belangrijke als in min belangrijke zaken.

Een voorbeeld onder tienduizenden : de hr Eerste Voorzitter van het Hof van Beroep van Brussel, een der hooggeplaatste staatsambtenaren, verkracht, sedert een tiental jaren, en minstens eenmaal per kwartaal, voor de provincie Antwerpen alleen — ik meen dat hij dezelfde verkrachtingen pleegt in Brabant — die hooggeplaatste ambtenaar verkracht, zeg ik, sedert tien jaren, de taalwet van 22 Mei 1878.

Evenals aan alle staatsambtenaren, wordt hem door die wet voorgeschreven de berichten en mededeelingen voor het publiek in 't Nederlandsch op te stellen, in het Vlaamsche land, met inbegrip der arrondissementen Loven en Brussel.

Niettegenstaande dien stelligen en nadrukkelijken tekst, kondigt die hoogambtenaar zijne berichten, waarbij de dag der opening der Assisen te Antwerpen wordt kenbaargemaakt, in het Fransch af.

Dikwijls teekende de Vlaamsche pers protest aan tegen die brutale en aanhoudende wetsverkrachting, door dien hooggeplaatsten en machthebbenden ambtenaar gepleegd.

De heer Eerste Voorzitter leest ongetwijfeld de Vlaamsche nieuwspapieren niet ; dat is beneden zijnen hoogen stand, maar hij zou ten minste de wet moeten lezen, ze eerbiedigen, ze naleven !

Onze hoogambtenaren zijn over het algemeen vijandiggezind tegenover het gebruik der Nederlandsche taal ; zij behandelen onze Nederlandsche taalwetten van 1873, 1878 en 1883 alsof die wetten niet bestonden.

Ik weet dat er uitzonderingen zijn ; maar ze zijn zeldzaam in de hoogambtenaarswereld. Men zou zeggen dat het met de « waardigheid » dier ambtenaren strookt, de Nederlandsche taal niet te kennen. (*Onderbreking*).

De « waardigheid » der balie laat niet toe dat de advocaat in 't Nederlandsch pleitte ; de « waardigheid » der justitie veroorlooft niet dat het openbaar ministerie de beschuldiging in het Nederlandsch voordrage ; de « waardigheid » van den hoogambtenaar verzet zich tegen het gebruik der Nederlandsche taal. Maar met al die « waardigheden » op zijn Fransch, vraag ik mij af wat er gewordt van de « waardigheid » van het Vlaamsche volk ?

Minister Le Jeune. Bij de regeling van het gebruik der talen, is het, voor het algemeen welzijn, zeer gevaarlijk, in plaats van ernstige en eerbiedwaardige belangen te bespreken, een beroep te doen op driften, welke hoegenaamd niet in verband staan met een wezenlijk belang. (*Goedkeuring, links.*)

Juist dat gebeurt nu, naar aanleiding van het amendement, waarvan de achtbare heer Coremans zooeven gesproken heeft, een amendement dat, ik bevestig het, mij werd ingegeven door het

meest rechtgeaarde en meest gewetensvol gevoel, door den innigsten wensch om door de wet, die de Kamer thans opmaakt, al de belangen te doen vrijwaren die verdienen gevrijwaard te worden. Ik ken de uitdagende houding waarop ik zooeven doelde als op een gevaar waarmede het algemeen welzijn bedreigd wordt. Die houding bestaat daarin : onophoudend den Vlamingen herhalen, dan als er zoovele ernstige belangen zijn die op hen al de genegenheid hunner Waalsche broeders moeten vestigen, onophoudend den Vlamingen de klachten herhalen, welke men hier zooeven uitte opdat zij ze zouden hooren. Een plakbrief werd opgesteld in 't Fransch, die het misschien in 't Nederlandsch moest zijn ; ik vraag U welk belang werd daarbij gekrenkt of in gevaar gebracht!

De hr COREMANS. Is wellicht de eerbied voor de wet, de uitvoering der wet in uwe oogen van geen voldoende belang ?

Minister LE JEUNE. De eerbied voor de wet is stellig altijd van groot belang; maar de eene of andere terugroeping tot den eerbied der wet kan soms duizendmaal meer kwaad aan het land berokkenen dan de schending zelve der wet. (*Gerucht*, *rechts*.)

De hr COREMANS. Nooit ! Gij verkondigt drogredenen !

Minister LE JEUNE. Zie waar men komt als men zulke strekkingen volgt !

Het geldt de vrijwaring van een belang waarop gij niet gedacht hadt. Het volstaat niet met in 't Vlaamsche land eene Nederlandsche rechtsbedeeling te hebben. Daarbij moet iedereen de explooten verstaan die krachtens een vonnis of besluit, beteekend worden.

Wat is daartoe noodig ? Wat mijn amendement voorstelt.

In dat amendement pas ik den regel toe volgens denwelken het Nederlandsch de *territoriale* taal is van een gedeelte des lands; maar men mag ook uit het oog niet verliezen dat er, in dat gedeelte des lands, Belgen knnnen zijn die het Nederlandsch niet begrijpen en ook diegenen mogen niet veroordeeld en vervolgd worden in eene taal die zij niet machtig zijn.

Dat belang heeft evenveel recht op vrijwaring als de belangen der Vlamingen.

De hr D'ANDRIMONT. Zeer wel !

Minister LE JEUNE. Men moet dus zeggen dat, in 't Vlaamsche land, door en voor alles wat de beteugelende rechtsmacht vertegenwoordigt, het Nederlandsch gebruikt worde; de wet welke de Kamer heeft gestemd, stelt dien regel vast en bekrachtigt hem. Maar in 't Vlaamsche land zijn er burgers die vragen dat de dienaars van 't gerecht hun in 't Fransch aanspreken: tegenover die burgers moeten de mannen van het gerecht het Fransch gebruiken.

Naar aanleiding van mijn amendement, zegt gij, — en dat is nog een dier ronkende volzinnen waarover ik zooeven mijn oordeel uitsprak — dat de ambtenaren gemaakt zijn om diegenen te verstaan door dewelken zij betaald worden.

Dat weet iedereen.

De hr COREMANS. En toch gebeurt het tegenovergestelde !

Minister LE JEUNE. ....en mijn amendement, even als al het overige van de door de Kamer gestemde wet, brengt die waarheid in practijk. Gij spreekt van België alsof wij leefden in een land

waar de meerderheid der burgers ertoe zoude gebracht zijn slechts vijanden te zien in balie en magistratuur, alsof het Vlaamsche ras, in België, het slachtoffer ware van eene verfoeilijke samenzweering die slechts bestaat in uwe woorden.

Wat zegt mijn amendement? Dat, in 't Vlaamsche land, het gerecht in 't Nederlandsch moet bedeeld worden : maar ook in het Fransch voor hen die het vragen. Dat wilt gij niet ! Ziedaar wat diegenen bestrijden welke overal verkondigen dat men in 't Vlaamsche land, lieden veroordeelt in processen waarin eene taal gesproken wordt die zij niet verstaan.

Ik hoor ze van hier en de weerklank van hun geschreeuw verwondert mij niet, en het is daarom dat ik daar straks gesproken heb van een gevaar dat het algemeen welzijn bedreigt. Maar dat men mij, in de bepalingen door de Kamer gestemd ten einde elke vrees tot bedaren te brengen, dat men mij éene leemte aanwijze waardoor eenen wettigen eisch onvoldaan blijft. Maar zoo de wet, zonder gevaar, in 't Vlaamsche land veroorloven mag dat men iemand, op zijne aanvraag, in 't Fransch oordeele, wat kan men nog tegen mijn amendement inbrengen ? Er zullen lieden zijn die eene Fransche verdediging zullen vragen ; dezen zullen de explooten in 't Fransch beteekend worden. Is er, ergens ter wereld, een meer eenvoudige en meer rechtvaardige regel ? Neen ! Maar, ik beken dat hij, hoe eenvoudig en rechtvaardig hij ook wezen moge, toch zal aangevallen worden door degenen op wier strekkingen ik zooeven wees.

Indien wij geen vertrouwen mogen stellen in de onpartijdigheid der magistratuur ; indien de eerlijkheid der balie eene logen is, dan ja zouden de aanvallen van den heer Coremans gegrond zijn en bleef er niets anders te doen dan het Nederlandsch verplichtend te stellen voor elken burger, geboren Vlaming of woonachtig in het Vlaamsche land !

De hr Coremans. De achtbare heer Minister brengt de Kamer in dwaling (*Uitroepingen, links*) ....alhoewel niet met opzet.

Hij geeft aan de Kamer geene uitleggingen over zijn ongelukkig amendement ; hij vischt eenvoudig, voor een oogenblik en *pour les besoins de la cause*, mijn oorspronkelijk art. 2 van het wetsontwerp op ; het is art. 2 dat hij heeft doen verwerpen !

Er zijn, zegt hij, in het Vlaamsche land, niet alleen Vlamingen die slechts Nederlandsch verstaan ; daar zijn ook burgers die slechts Fransch kennen of de twee talen. Aan diegenen moeten de vonnissen, besluiten, enz. in het Fransch beteekend worden.

Maar dat is mijn oorspronkelijk ontwerp en gij hebt het door de Kamer doen verwerpen !

Altijd gaf ik toe — al is het dan ook in strijd met het beginsel der territorialiteit van de taal, in strijd met den toestand waarin de Vlamingen in 't Walenland verkeeren — altijd gaf ik toe ; ik hield altijd staan dat de beschuldigde die, in 't Vlaamsche land het Fransch kent het gebruik dezer taal vorderen mag voor gansch de rechtspleging, van de eerste tot de laatste acte.

Met die toegeving waart gij niet voldaan. Gij gaaft mij voor antwoord : Neen ! Zij die geen woord Fransch kennen moeten, in 't Vlaamsche land, ook het recht hebben Fransche debatten te eischen. En zoo iets onzinnigs werd gestemd !

Gij zegdet straks : ik stel mijn amendement voor, ten voordeele dergenen die, in 't Vlaamsche land, Fransch kennen.

Welnu, dat is niet zoo. (*Onderbreking.*)

De achtbare Minister is volkomen mis! Zijn amendement is insgelijks van toepassing op degenen die geen woord Fransch kennen, maar wier advocaat oordeelde dat het Nederlandsch pleiten in strijd was met zijne « waardigheid als advocaat » en met de « waardigheid der balie. »

Aan die ongelukkigen, die geen woord Fransch verstaan, wilt gij, later nog, na de debatten, uwe Fransche geschriften beteekenen!

Dat is een onrechtvaardig stelsel en ik wil er niets van weten.

In Vlaanderen Vlaamsch! luidt ons oud grondwettig axioma dat gij moet eerbiedigen.

Ik zeg oud axioma. Vlaanderen's graaf, Gwyde van Dampierre, had menig geschil met de wethouders van de machtige Gentsche gemeente. De tusschenkomst des leenheeren, Frankrijk's koning, werd ingeroepen.

Gezaghebbende edellieden werden naar Gent gezonden met den last de zaak te onderzoeken. Deze waren van meening dat het met hunne « waardigheid » niet overeenkwam het Vlaamsch te gebruiken. De Gentenaren teekenden protest aan en vergden Vlaamsche besprekingen. De koning van Frankrijk besliste dat de Fransche taal zou gebruikt worden.

Maar de Vlaamsche mannen der gemeente onderwierpen zich niet. Zij wenden zich tot den Paus opdat deze als scheidsrechter zou optreden. De Paus stelde den Gentenaren in 't gelijk en oordeelde dat het gebruik eener vreemde taal eene onverdragelijke tirannij was.

Dat gebeurde in 1285.

In Vlaanderen Vlaamsch! Aldus luidt ons oud nationaal recht! Dat behoort tot onze eeuwenoude liberale overleveringen!

Die volksgezinde, liberale overleveringen hebben volstrekt niets gemeens met uw « liberalisme » heeren der linkerzijde! Elken dag ontneemt gij ons een stuk onzer rechten, onzer vrijheden! En al te veel Vlamingen laten U — ongelukkig genoeg — begaan en steken u zelfs een handje toe.

Ik verzoek de Kamer het amendement van den heer Minister te verwerpen. De wet is reeds slecht genoeg.

Minister Le Jeune. Zooeven protesteerde ik tegen strekkingen die voor doel hebben onze magistratuur verdacht te maken. Ik verdedigde de eer van de Belgische balie tegen de beschuldigingen van het achtbaar lid. Thans teeken ik protest aan tegen eene andere strekking volgens welke men de Vlaamsche schatplichtigen voor wezenlijke dommerikken wil doen doorgaan.

In de toelichting van zijn wetsvoorstel maakt het achtbaar lid gewag van eene domme zwakheid waarvan en de magistratuur en de balie misbruik zouden maken. De Vlamingen, evenmin als de Walen, hoeven niet door de wet beschermd te worden tegen de gevolgen van die zoogezegde zedelijke zwakheid.

Mijn amendement — ik heb mij misschien niet duidelijk genoeg uitgedrukt — wil genoegdoening geven aan de Vlaamsche burgers

die in het Vlaamsche land, het Nederlandsch verkiezen : maar ook aan die Vlaamsche burgers die verlangen in het Fransch geoordeeld te worden.

Laat de belanghebbende, omtrent die zaak zijnen wensch niet kennen, dan geeft de wet de voorkeur aan het Nederlandsch, want dit is in Vlaamsch-België, de territoriale taal. Maar de vrijheid van iedereen moet geëerbiedigd worden. Ziedaar de wet, en mijn amendement is daarmede in overeenstemming.

Indien gij, in stede van U over te leveren aan hevige beschuldigingen, die ons doen afwijken van 't ware doel der wet... (*Uitroering. Tegenspraak, rechts*).

De hr Woeste. Gij gaat te verre heer Minister !

De hr Coremans. Laat hem maar zeggen !

Minister Le Jeune... indien gij beweerd hadt dat de belanghebbende zijne keuze omtrent de taal. te gebruiken voor de beteekening van vonnis of besluit, zou moeten laten kennen na de debatten instede van bij den aanvang dezer, dan zoudt gij wellicht gelijk gehad hebben. En waarom zou de voorzitter, na uitspraak van het vonnis, die vraag niet stellen aan den belanghebbende...

De hr Coremans. ....Dat is reeds wat anders !

Minister Le Jeune Ik maakte van die vraag geen gewag omdat ik onder den indruk was van deze bezorgdheid — ik, die niet zooals de heer Coremans heeft gezegd, een oud advocatenhart heb, maar het hart van eenen ouden advocaat (*gelach*) — dat, zoolang de advocaat daar zal wezen, de heer Coremans niet tevreden zal zijn. Bij 't sluiten der debatten zal men aan dien Vlaamschen betichte, om welken ik mij ten volle bekommer, vragen in welke taal hij wenscht dat de verdere stukken der proceduur hem beteekend worden. Wat wilt ge nog meer ?

De hr Coremans. Het is reeds beter !

Minister Le Jeune. Eigenlijk maakt men veel gerucht om eene onbeduidende zaak, want, ik herhaal het u, welk wettig belang wordt hier niet gevrijwaard ? Toon mij eene leemte in de gestemde bepalingen, wel te verstaan in de veronderstelling dat de magistratuur en de advocaten eerlijk zijn. Ten ware men 't Nederlandsch voor allen wilde en niets meer overliet aan de Walen !... (*Links, Zeer wel !*)

Ik kon mij niet weerhouden protest aan te teekenen, toen mijn amendement werd bestreden. Dat amendement is misschien niet volmaakt, doch 't werd in elk geval ingegeven door eenen geest van rechtvaardigheid jegens allen.

De hr Coremans. De achtbare minister beklaagt zich over de hevigheid van mijn antwoord. Waarschijnlijk, wanneer ik zoo oud zal zijn als de achtbare minister thans is, zal mijne manier van doen die van Philinte in plaats van die van Alceste zijn, dit is te zeggen dat ik dan wat kalmer zal wezen ! (*Uitroepingen, links.*)

Het verheugt mij dat de heer minister erkent dat het mogelijk is den tekst van zijn amendement te wijzigen bij de tweede stemming. Wij zullen het dan ook onderzoeken.

De achtbare minister vraagt mij waarover wij te klagen hebben. Welnu, ik aanzie het als dwingelandij eene taal te bezigen die door den betichte niet wordt verstaan ! De achtbare minister vindt dat integendeel gansch natuurlijk !

Minister LE JEUNE. Wanneer de betichte het zoo wil !

De hr COREMANS. Maar 't zijn anderen die het willen voor hem. Lokt eens een *referendum* daarover uit, raadpleeg het Vlaamsche volk en zoo gij éene stem op tien bekomt, dan geef ik u de andere negen tienden toe ! Doch gij zult het wel laten !

De Paus is, volgens sommigen niet onfeilbaar ; 't is een ongeloovige : maar wanneer er spraak is van advocaten en magistraten, oh, dat zijn geheiligde personen, men mag ze niet aanraken ! Zij kunnen niet zondigen, zij zijn onfeilbaar, zij zijn onschendbaar !

Welnu, dat nemen wij niet aan : iedereen kan zich bedriegen en verkeerd handelen.

Ik hoop dat de Kamer bij de tweede stemming haar werk zal verbeteren. Het Vlaamsche volk verwachtte iets anders van ons ! En ik hoop dat een zeker getal, Walen, nader ingelicht, dan met ons zullen stemmen zooals in 1873, eene dichte meerderheid vormende, waardig van het Belgisch Parlement !

— Het amendement van den heer minister van justitie wordt aangenomen.

De hr VOORZITTER. Nu komt het voorstel waarbij de heer Coremans vraagt dat bij artikel 102 der wet van 18 Juni 1869 eene paragraaf 2 worde gevoegd, luidende :

« In de provincie Brabant, zal die lijst, na iederen naam, de aanduiding vermelden van de nationale talen welke ieder der ingeschrevenen kent. »

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. De Kamer moet, volgens mij, de voorafgaande quæstie stellen tegen dit amendement hetwelk het Wetboek van Strafvordering op 't onverwachts wijzigt en geene rechtstreeksche betrekking heeft op de wet die wij behandelen. Wij kunnen dergelijke voorstellen niet zonder voorbereiding stemmen.

De hr COREMANS. Daar straks heeft de Kamer gestemd over het amendement van den heer Begerem waartegen het zelfde verwijt werd gedaan.

Mijn amendement brengt slechts eene lichte verandering toe aan de wijze waarop de lijst der gezworenen voor het assisenhof van Brabant wordt gevormd.

De heer Van Wambeke heeft in 1873 bewezen dat het in Brabant gemakkelijker zou zijn eene lijst van Vlaamsche dan van Fransche gezworenen te vormen. De bijvoeging welke ik vraag is hoogst noodig : 't is eene zaak van het grootste gewicht dat de jury den beschuldigde kunne verstaan. De voorzitters zullen, volgens de vereischten der zaken, van de voorloopige lijst de namen kunnen schrappen der gezworenen die enkel Fransch kennen. Door de bijvoeging welke ik voorstel verander ik eigenlijk niets aan artikel 102 der wet van 1869.

Minister LE JEUNE. Met het amendement kan ik mij niet vereenigen. De wet heeft geen ander doel dan in de beteugelende proceduur, door het Wetboek van Strafvordering ingericht, 't gebruik der talen te regelen.

Ik weet bij ondervinding hoe 't er in Brabant toegaat ; men zou willen dat het al of niet kennen van de Nederlandsche taal eene reden van uitsluiting van een gezworene werd. Maar het amendement zou eveneens moeten zeggen wie beslissen zal of de gezworene

al dan niet Nederlandsch verstaat; zooniet zal het voldoende wezen dat een gezworene die gaarne zou gewraakt worden, zegge dat hij geen Nederlandsch verstaat om niet te moeten zetelen. Men kan overigens zeer goed het Vlaamsch van zijnen schoenmaker of van zijne waschvrouw verstaan, zonder daarom eene Nederlandsche pleitrede of een requisitorium te kunnen begrijpen. (*De stemming! De stemming!*)

— De voorafgaande quæstie, door den heer de Kerchove gevraagd, wordt verworpen.

De bijkomende bepaling, door den heer Coremans voorgesteld, wordt insgelijks verworpen met 56 stemmen tegen 41 en 1 onthouding.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beernaert, Bilaut, Buls, Carlier, Cartuyvels, Casse, d'Andrimont, de Borchgrave, De Bruyn, de Chimay, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, de Macar, de Moreau, De Neef, De Smedt, d'Hooghvorst, Dohet, Doucet, d'Oultremont, Drion, Dumont, Durieu, Fléchet, Frère-Orban, Fris, Gigot, Gillieaux, Giroul, Hanssens, Henricot, Jacmart, Jamme, Lescarts, Magis, Mallar, Neef-Orban, Noël, Nothomb, Parmentier, Paternoster, Pirmez, Powis de Tenbossche, Sabatier, Schollaert, Scoumanne, Simons, Slingeneyer, Steurs, Van Hoorde, L. Visart, Jos. Warnant en Warocqué.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Berten, Carbon, Coremans, Declerq, De Decker, de Haerne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, Delaet, Demalander, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Sadeleer, de Smet de Naeyer, De Winter, Dierckx, Eeman, Fiévé, Guyot, Halflants, Jacobs, Meeus, Mesens, Meyer, Notelteirs, Osy, Ronse, Schaetzen, Struye, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, Verwilghen, A. Visart en Woeste.

Onthoudt zich : De heer Nerinckx.

De hr Nerincx. Ik had niets tegen het amendement; want ik ben voor de inrichting van een Vlaamsch assisenhof in Brabant : maar ik vind dat de heer Coremans hadde moeten bepalen hoe de door hem gevraagde kennis der talen zou bewezen worden. Ik heb eindelijk gedacht dat eene zoo belangrijke wet als de wet op de rechterlijke inrichting niet zoo op 't onverwachts mocht gewijzigd worden.

Ziedaar waarom ik mij heb onthouden.

De hr Voorzitter. Ziehier het slotartikel :

« De wet van 17 Augustus 1873 alzoo gewijzigd, zal in het Staatsblad herdrukt worden achter deze wet. »

— Aangenomen.

De Kamer beslist dat de tweede stemming over de gewijzigde artikelen zal plaats grijpen op Dinsdag, 18 December.

Zitting van 18 December 1888.

2e STEMMING.

Minister BEERNAERT. Alvorens mij ter Senaatzitting te begeven, waar mijne tegenwoordigheid vereischt wordt, wensch ik een woord te zeggen omtrent een punt dat in deze vergadering niet besproken, maar buiten de Kamer slecht opgevat werd.

In het wetsvoorstel van den heer De Vigne is geene spraak van « fiskale zaken ; » ook niet in dat van den heer Coremans ; en het is slechts op eene aanmerking van den achtbaren heer de Kerchove de Denterghem, dat mijn achtbare collega van Justitie gevraagd heeft in de wet te vermelden « uitgezonderd in fiskale zaken » ; hij deed het niet om de wet te beperken, maar om binnen de palen der wetsvoorstellen te blijven. Dat amendement werd dan ook zonder tegenkanting aangenomen. Echter heeft men buiten deze Kamer verkondigd dat het Ministerie van Financiën eraan hield dat, zooals vroeger, al de processen-verbaal in fiskale zaken, in 't Fransch werden opgesteld. Nu, Mijne Heeren, dat is volstrekt niet zoo en ik heb het woord gevraagd om het te bewijzen.

De taalquæstie is eene zeer kiesche zaak : maar iedereen is het thans eens omtrent de noodwendigheid dat de magistraten en beambten in het Vlaamsche land, de taal der bevolking machtig zijn. Dat werd verleden jaar erkend op de banken der rechter- en op die der linkerzijde, bij gelegenheid der bespreking omtrent het gebruik der Nederlandsche taal in het leger.

Vroeger kon dat beginsel moeilijk, bijna onmogelijk, toegepast worden. aangezien een groot aantal magistraten en ambtenaren, zelfs die van Vlaamsche afkomst, de Nederlandsche taal niet behoorlijk genoeg machtig waren. De heer De Baets, een der leiders der Vlaamsche Beweging, heeft het hier eenmaal vastgesteld.

Thans is de toestand merkelijk verbeterd.

De maatregelen, welke de regeering genomen heeft in bestuurzaken, hebben denzelfden uitslag opgeleverd, en thans zijn er zelfs vele Waalsche candidaten in het Geldwezen, die het Nederlandsch aanleeren, in het belang hunner bevordering. Bij de laatste examina voor het beheer der belastingen boden zich 184 Waalsche candidaten aan, waarvan 46 verzochten op het Nederlandsch te worden ondervraagd.

De toestand is dus verbeterd, zonder eenig nadeel voor de Walen.

Mijn departement zond, op 27 Juli 1887, een omzendbrief aan de hoogambtenaars, waarbij werd voorgeschreven, al de dagvaardingen en besluiten, in de Vlaamsche gewesten, in 't Nederlandsch te stellen. Voor de processen-verbaal kon men niet gansch hetzelfde doen, aangezien de wet van 1873 niet van toepassing was op de processen-verbaal. Wij schreven niettemin in bedoelden omzendbrief:

» Het is hoogst wenschelijk dat telkens het mogelijk is, onze » beambten de taal gebruiken van den persoon, tegen wien zij proces-verbaal opmaken. »

De hr REGEREM. Men hadt moeten zeggen « dat het noodig is. »

Minister BEERNAERT. Neen, ik spreek van een omzendbrief van 1887, en de wet van 1873 is op de processen-verbaal niet toepasselijk. Maar thans dat de voorstellen van den heer De Vigne zijn

gestemd, erken ik dat dezelfde maatregel ook op de processen-verbaal in fiskuszaken toepasselijk moet zijn.

Van nu af aan heeft het bestuur maatregelen genomen opdat dit zou gebeuren.

De hr Begerem. Dus stemt gij toe in de weglating der woorden : *behalve in fiskale zaken ?*

Minister Beernaert. Toch niet ! Het ontwerp, waarover wij beraadslagen, betreft slechts de strafzaken en geenszins de fiskale zaken ; doch ik verklaar dat mijn bestuur maatregelen genomen heeft opdat in die zaken feitelijk de Nederlandsche taal gebezigd worde, wanneer de aangifte, waarop de belasting moet geheven worden, in die taal zal gebeurd zijn.

Minister Le Jeune. Ik wil verklaren waarom de Regeering zich aansluit bij het amendement der heeren Fris, Colaert en consoorten. Zoo zal mij tevens de gelegenheid gegeven zijn om de huidige bespreking samen te vatten. Doch ik ben, in de eerste plaats, een antwoord schuldig aan het achtbaar lid, den heer de Jonghe d'Ardoye, welke volledigende inlichtingen gevraagd heeft over het gebruik der talen in gerechtszaken, in andere twee- of meertalige landen. De inlichtingen, verstrekt ten jare 1873, tijdens de bespreking der eerste taalwet, schijnen mij meer dan voldoende om zich daar omtrent een denkbeeld te vormen. Hoe het ook zij, de tijd heeft mij ontbroken om te voldoen aan het verlangen van het achtbaar lid. Het nut dier bescheiden is overigens niet bijzonder groot. Ik stel dat vast met innig leedwezen ; want het vraagstuk der talen heeft, ten onzent, een zeer betreurenswaardig karakter aangenomen.

In andere meertalige landen, bijzonderlijk in Zwitserland, stelt iedereen er prijs op de talen van het vaderland te kennen ; op die wijze worden daar zeer gemakkelijk de moeilijkheden geweerd welke uit het verschil van taal voortspruiten in het maatschappelijk verkeer, alsmede in bestuurzaken. Ten onzent is het gansch anders gesteld. Hier, het valt niet te ontkennen, wordt eene onzer nationale talen met minachting bejegend en deze minachting verergert de moeilijkheden. Daarin ligt de oorzaak der woeling, waarin de openbare meening verkeert nopens het vraagstuk der talen en de Regeering heeft zich dwarsstrooms moeten plaatsen ten opzichte eener volksbeweging, die door haar als wettig wordt erkend maar waarvan ze de strekking heeft moeten matigen.

In de huidige stelsels van onderwijs, heeft men het bijzonder gemunt op het aanleeren der levende talen. Laat ons hopen dat België daar voordeel zal uittrekken en dat de onverschilligheid, die men ten onzent jegens het Nederlandsch koestert, zal ophouden. Die onverschilligheid is in strijd met de gevoelens die vaderlandsliefde verwekken. Uit die onverschilligheid is de toestand gesproten waarin de Regeering, ter verdediging der Vlaamsche magistratuur en der Vlaamsche balie, is moeten opkomen tegen eene dier bewegingen welke, door haren aard, onmachtig zijn om zich zelve te bedwingen.

Die toestand heeft de Regeering er toe gebracht, ten minste voorloopig en in billijke mate, de toepassing te beperken van den regel « een Vlaamsch gerecht in 't Vlaamsche land », alhoewel zij erkent dat die regel, met alle zijne gevolgen, volstrekt gegrond is.

Ik meen ieders gedachte te vertolken met de hoop uit te drukken dat de studie der Nederlandsche taal — te wier opzichte de zoo even bedoelde onverschilligheid diep te betreuren is — in het onderwijs van ons land de haar toekomende belangrijke plaats zal hernemen.

Die wensch moet vooral gericht worden tot de Vlaamsche bevolkingen, en in het bijzonder, tot de familiën die leden aan de magistratuur en aan de balie leveren ; het is te wenschen dat die familiën begrijpen hoe weinig gegrond die onverschilligheid is ten opzichte eener taal waaraan zoovele groote herinneringen verbonden zijn !

Zij zullen voortaan niet meer vergeten dat onze gewesten voorheen bestuurd werden in 't Nederlandsch ; dat het eene taal geldt die hare gedenkstukken in onze wetten, plakkaten, costumen en letteren heeft.

Het is te hopen dat de Nederlandsche taal, met het oog op den algemeenen drang naar het onderwijs der levende talen, de plaats, die haar in ons onderwijs toekomt, zal herwinnen. Dan zullen, ook ten onzent, de moeilijkheden verdwijnen die dat verschil van gevoel en van meening levendig houden hetwelk den vreemdeling — in wiens oogen het den schijn eener erge verdeeldheid zou kunnen krijgen — zou doen twijfelen aan de gevoelens van eendracht die den Belgen bezielt.

De toekomst behoort aan de studie der levende talen, en toch, wat zien we ? (*Onderbreking, links.*)

Ik heb de onderbreking niet gevat....

De hr Coomans. Ik ook niet, maar dat is de moeite niet waard. (*Uitroepingen, links.*)

De hr Coremans. Dat is klaar, aangezien men het niet luid genoeg zegt. (*Gerucht.*)

De hr Voorzitter. Onderbreekt niet.

De hr Lescarts. Men heeft gezegd : als de talen nuttig zijn.... (*Gerucht, rechts.*)

De hr Magis. ....de nuttige internationale talen....

Minister Le Jeune. Ik zou wel eens willen weten welke natie of welk ras zich het recht zou durven aanmatigen tot eene andere natie of een ander ras te zeggen : Uwe taal heeft geen nut!... (*Toejuichingen, rechts.*)

De hr Magis. Ik vraag het woord.

De hr Paternoster. Hier zijn geene twee natiën : er is hier slechts éene natie ! (*Gerucht.*)

De hr Voorzitter. Geene onderbrekingen, heeren !

Minister Le Jeune. Dus, na de woorden die ik zooeven uitsprak, onderbreekt iemand mij om te zeggen dat er in België slechts éene natie en een ras bestaat !

Ik vroeg wat eigenlijk de eendracht der natiën evenals die der familiën uitmaakt ? het ras ? de taal ? Zal er min eendracht in de familie bestaan omdat men in haren schoot onderscheidene talen spreekt ?

Waaruit spruit de eendracht der familiën en der natiën voort ? — Uit de herinneringen aan het verleden ; zij ligt in de beproevingen

die we te zamen hebben doorgeworsteld ; zij ligt in het onderling gedeelde lief en leed ; zij ligt in de glorierijke toekomst die elken tak der familie is weggelegd, omdat de glans dier toekomst aan de geheele familie behoort. Ziedaar de gedachte die ik uitdrukte (*rechts, zeer wel* !) en thans vraag ik of er iemand zal durven protesteeren als ik wijzen zal op de herinneringen welke de Nederlandsche taal opwekt in het hart van degenen die het Belgische vaderland beminnen, op de aanzienlijke plaats welke die herinneringen innemen in den schat van onzen vaderlandschen roem en op het aandeel dat, in onze nationale overleveringen, behoort aan het edele en sterke ras waarvan het Nederlandsch de moedertaal is. (*Levendige goedkeuring, rechts.*) Ik vraag u of ik, op dit oogenblik, iets anders zeg dan eene historische waarheid ; eene waarheid voor allen die de geschiedenis van ons vaderland kennen ?

De hr COOMANS. Het Vlaamsch is onze officiëele taal geweest gedurende zeven eeuwen.

De hr LESCARTS. Niet de onze ! (*Onderbrekingen, links.*)

De hr COREMANS. Men eerbiedigt de uwe. Eerbiedigt de onze !

De hr LESCARTS. Gij eerbiedigt ze niet !

De hr COOMANS. Wij, wij leeren het Fransch aan !

De hr VOORZITTER. Houdt op, M. H , met die onderbrekingen.

Minister LE JEUNE. Ik sprak zooeven van eenen moeilijken toestand, welke, naar wij hopen, in de toekomst zal verbeterd worden. Bij het kenschetsen van dien toestand, bij het betreuren van de verlatenheid waarin de Nederlandsche taal ten ontzent verkeert, herhaalde ik slechts de woorden door mij uitgesproken in den Senaat, verleden jaar, tijdens het debat omtrent de wet op de examina voor de militaire school. Ik drukte toen de innige overtuiging uit dat een dag zal komen waarop onze Waalsche bevolking zal doen wat thans overal rondom ons gedaan wordt : zich ernstig zal toeleggen op de studie der levende talen en dat zij dan spoedig zal vertrouwd geraken met de Nederlandsche taal.

Bij de uitdrukking dier hoop, welke gericht was tot onze Waalsche bevolking, stelde ik tevens vast dat de Vlaamsche bevolking eenig verwijt verdient ten opzichte harer moedertaal en der moeilijkheden welke ten onzent uit het vraagstuk der talen ontstaan. De onderbrekingen van straks verwonderen mij, daar zij juist gebeurden op het oogenblik dat ik een verwijt richtte tot de Vlaamsche bevolking.

De hr COREMANS. Zoo is het.

Minister LE JEUNE. Ik druk den vurigen wensch uit dat de Vlaamsche familiën zich meer zullen toeleggen op de studie hunner moedertaal, opdat eenmaal de dag moge aanbreken waarop men, in naam der rechten van de vrijheid van verdediging en in het belang eener goede rechtsbedeeling, het voorrecht om, alhoewel Vlaming, geoordeeld te worden in het Fransch door Vlaamsche rechters, niet meer zal moeten opeischen en verdedigen tegen eene Vlaamsche beweging.

Ik stel nog vast dat alle de moeilijkheden, waarmede de Regeering had af te rekenen bij het ontwerpen der thans besprokene wet, spruiten uit deze eenige oorzaak, namelijk de onvoldoende voorbereiding tot het regiem hetwelk gevergd wordt door eene wettige

en nationale beweging der openbare meening. Bij die moeilijkheden sluiten zich alle de verwikkelingen aan die rond de Vlaamsche zaak ontstaan telkenmale dat zij oprijst en die, in der waarheid, met die zaak niets gemeens hebben.

In de eischen, die aanleiding gaven tot het wetsontwerp van den heer Coremans, zijn er die voorbarig zijn. Men heeft ze te recht bestempeld met den naam van overdrijvingen ; maar het is noodig dat ze stipt worden aangewezen, om dusdoende met zekerheid de punten te kunnen vaststellen omtrent dewelke het verschil van meening bestaat dat de Regeering tot weerstand tegenover de Vlaamsche beweging heeft aangezet, d. w. z. de Regeering genoopt heeft bepaalde voorschriften van het wetsontwerp, welke zij als overdrevene, en onmogelijk in te willigen, aanmatigingen aanzag, te bestrijden.

De eischen, in het wetsontwerp uitgedrukt, zijn : in 't Vlaamsche land, moet recht gesproken worden in 't Nederlandsch voor de beteugelende rechtbanken ; de processen-verbaal moeten in 't Nederlandsch opgesteld worden ; het onderzoek geschieden in het Nederlandsch; het Nederlandsch moet de taal zijn der rechtszittingen ; de vonnissen geveld worden in het Nederlandsch.

Ziedaar wat wij, in het wetsontwerp, de Vlaamsche beweging noemen, en, wanneer deze op die wijze voor den dag komt, zeggen wij dat de Vlaamsche beweging wettig, heilzaam, nationaal en bijgevolg onweerstaanbaar is.

Maar, ziet nu waar de strekking dier beweging in strijd is met den huidigen toestand onzer rechterlijke zeden ; zooeven zinspeelde ik daarop toen ik zegde dat de Regeering ertoe gebracht werd... (*onderbrekingen*) dat de Regeering ertoe gebracht werd tegen de Vlaamsche beweging in, de rechten der verdediging op te vorderen. Een eerste gevolg van de rechten der verdediging werd zonder betwisting aangenomen. Zij, die zich als de vurigste partijgangers der Vlaamsche beweging aanstellen, erkennen die eerste beperking op den regel volgens welken in 't Vlaamsche land de rechtspraak in 't Nederlandsch moet gebeuren : de Waal moet in 't Vlaamsche land in 't Fransch beoordeeld worden, alhoewel de Vlamingin 't Walenland, niet in het Nederlandsch kan geoordeeld worden. Waarom? omdat de noodwendigheid een rechtsbeginsel is ; omdat het niet onmogelijk is den Waal in 't Fransch te beoordeelen in 't Vlaamsche land, maar gansch onmogelijk de taal van den Vlaming te bezigen in 't Walenland, en omdat het onrechtvaardig zou zijn den Waal een voordeel te weigeren dat niemand schaden kan.

Een recht is dus erkend : de Waal moet in 't Vlaamsche land, beschuldigd, verdedigd en gevonnist worden bij middel der Fransche taal. Men betwist het niet ; men heeft het nooit betwist.

Er is een tweede recht, maar een recht dat betwist werd ; de Regeering heeft het opgevorderd, in den naam der Vlaamsche beschuldigden, in den naam der Vlaamsche magistratuur, in den naam der Vlaamsche balie : men heeft het recht zich in het Fransch te doen verdedigen.

De hr Coremans. Zonder de Fransche taal te kennen !

Minister Le Jeune. Zonder ze te kennen.

Men kent dat recht toe aan den beschuldigde die Fransch kent. Men kent dat recht toe aan den beschuldigde die slechts het Fransch

machtig is. Bemerkt wel dat het punt, waarop wij het niet eens zijn, steeds kleiner en kleiner wordt!

Hem die Fransch kent, kennen wij het recht toe zich in het Fransch te doen verdedigen. Uit dien hoofde kennen wij hem insgelijks het recht toe een Fransch verhoor, eene Fransche rechtszitting, eene Fransche rechtsvordering, een Fransch vonnis te eischen.

Maar er is een beschuldigde aan wien men het recht wil ontzeggen zich in 't Fransch te doen verdedigen; het is de beschuldigde Vlaming die slechts de Nederlandsche taal machtig is. Op dat gebied wilde de Regeering de Vlaamsche beweging volstrekt niet volgen, in het belang en in den naam van dien Vlaamschen beschuldigde.

Dat is het eenig verschil dat ons verdeelt.

Voor den Vlaamschen beschuldigde die geen Fransch kent en geenen advocaat heeft — dat is vooral het geval voor de rechtbank van enkele politie en ook voor de boetstraffelijke rechtbank — geschiedt alles in het Nederlandsch. Maar iets gansch anders is het voor den Vlaamschen beschuldigde die geen Fransch kent, eenen advocaat heeft en zich door dezen in het Fransch wil doen verdedigen.

Laat dien beschuldigde spreken : « Wat wilt gij ? zegt hij ; de studiën, de gewoonten van den maatschappelijken stand die leden levert aan de magistratuur en aan de balie zijn van zulken aard, dat ik meen dat eene in 't Nederlandsch voorgedragene verdediging, tegenover eenen Vlaamschen rechter, voor den beschuldigde gevaarlijk is ; dat is mijne overtuiging. Spreekt men tot mijne rechters in 't Nederlandsch dan zullen zij niet zoo gemakkelijk te overtuigen zijn dan indien men ze aansprak in 't Fransch ! » Het is de schuld der Regeering niet indien zulke denkbeelden bestaan en wij moeten de toestanden aanschouwen en aannemen zooals zij zijn.

Die beschuldigde zegt U dat de Fransche taal over middelen beschikt welke de Nederlandsche niet bezit. Hij kent geen Fransch; maar hij moet kiezen tusschen begrijpen en niet begrijpen ; tusschen begrijpen wat tegen hem wordt ingebracht zonder in staat te zijn het persoonlijk te kunnen weerleggen en niet begrijpen maar met de verzekering dat de wederlegging van den advocaat de best mogelijke zal zijn. « Ik kies dus en verlang dat mijn advocaat in 't Fransch pleitte. Ik zal gerust gesteld zijn ». Zoo spreekt die beschuldigde: het geldt zijne eer, zijne vrijheid, zijne duurbaarste belangen, die door niemand kunnen of mogen geloochend worden. Daarom eisch ik de vrijheid voor de verdediging en het vrij gebruik der talen!

En die vrijheid zou men willen op den achtergrond stellen ! De beschuldigde zou eerst moeten bewijzen dat hij het Fransch machtig is !

De vrijheid van verdediging is dus geen grondbeginsel meer in onze rechterlijke inrichting ? De vrije keus van verdediging ? Het vrij gebruik der talen is dus niet meer een grondwettig beginsel.

Wat zegt de Grondwet ? Geen dwang in de keuze van de taal ! Het beginsel wijkt slechts terug voor de onmogelijkheid en zoo de Vlaming zich niet in 't Nederlandsch kan doen verdedigen, dan is het om de eenige reden dat de magistraten, in Waalsch-België, het Neder-

landsch niet kennen. Die onmogelijkheid bestaat niet in 't Vlaamsche land. Alle rechters verstaan er Fransch en deze taal is rijker en buigzamer dan de Nederlandsche.

En zoudt gij den beschuldigde een wapen willen ontnemen hetwelk hij beter acht dan het andere ?

Merkt wel op dat het hier maar de pleidooien geldt en niet het onderzoek der zaak ; ook niet de processen-verbaal.

Mogen wij, onder voorwendsel van voogdijschap, eenen advocaat het gebruik van 't Nederlandsch opdringen !

Ah ! ik begrijp dat de taalquæstie het hart der Vlamingen, zelfs dat der Walen doet kloppen. De Waal, die hier soms gekscheert met den Vlaming, die Waal zal ook zijn hart voelen kloppen wanneer hij, verre van 't vaderland, Nederlandsch zal hooren spreken door eenen Belg, eenen landgenoot ! Doch nemen wij ons in acht dat de vreemdeling ons verschil van zienswijze niet anders uitlegge !

Men beweert dat het niets anders is dan een advocatentwist : Maar men toone ons aan welk belang hier gekrenkt wordt ?

Het debat kan in deze woorden samengevat worden : vrijheid van verdediging.

Er blijft nog één verschil. Men beweert dat de beschuldigde, die geen Nederlandsch kent, door de burgerlijke partij in 't Nederlandsch zal kunnen beschuldigd worden, ofschoon het requisitorium in 't Fransch gebeurde.

Eindelijk, blijft nog 't vraagstuk der ongeldigheid van de procedure, waaraan men te veel belang heeft gehecht. De bepalingen, door de wet gestemd, moeten eene bekrachtiging hebben. Welke zal die bekrachtiging zijn ? Volstrekte of betrekkelijke ongeldigheid ? Zal zij vervallen door 't latere stilzwijgen of zal zij van openbare orde wezen, 't is te zeggen dat zij altijd aan 't verbrekingshof zal kunnen gevraagd worden ?

't Schijnt mij dat die nietigheid moet kunnen gedekt worden, opdat men uit dien hoofde niet gansch eene zaak opnieuw zou moeten herbeginnen.

Ziedaar de samenvatting van ons debat.

Waarom dan zooveel verbittering ? O ! ik erken dat de Regeering er haar aandeel in had ; maar zij is gedwongen geweest de Vlaamsche magistratuur en de Vlaamsche balie te verdedigen.

Onze Belgische natie heeft een geheiligd erfgoed dat bestaat uit de liefde voor onze nationaliteit, voor onze instellingen en uit den eerbied jegens ons gerecht. Zoodat, wanneer men de magistratuur heeft aangevallen, wij van onzen kant protest moesten aanteekenen met eene krachtdadigheid die ingegeven werd door eene billijke vrees.

Ik eindig, den wensch uitdrukkende dat dit wantrouwen uit den geest van 't publiek verdwijne. 't Vertrouwen in de magistratuur moet ongeschonden bewaard blijven. Wij hopen dat de wet die wij gaan stemmen en die recht moet doen aan de billijke eischen der Vlamingen, daartoe zal bijdragen.

Het amendement der heeren Fris, Colaert en Schollaert laat de vrijheid van verdediging heel en al bestaan ; daarom treedt de regeering het bij.

Ook het amendement waarin bepaald wordt dat de verklaring, door een advocaat afgelegd, dat hij geen Nederlandsch requisitorium verstaat, voldoende zal wezen om eene Fransche proceduur noodig te maken, wordt door ons aanvaard, met de volgende verandering :

« Art. 5. Wanneer de betichte geen Fransch kent, zullen het proces-verbaal van den onderzoeksrechter of de notulen van den griffier ter zitting daarvan melding maken en dan zal de proceduur maar in 't Fransch geschieden voor zooveel de advocaat des betichten verklaarde niet in staat te zijn eene proceduur in 't Nederlandsch te begrijpen. »

Eindelijk moet § 4 behouden worden mits deze bijvoeging :

Art. 10. Wanneer de betichte nochtans geen Fransch verstaat, zullen de debatten slechts in 't Fransch geschieden voor zooveel de advocaat van den betichte verklaard heeft niet in staat te zijn een Nederlandsch requisitorium te begrijpen.

De hr VOORZITTER. Een amendement der heeren Begerem, Nothomb en De Clercq vraagt de weglating, uit artikel 1, der woorden: « behoudens in fiscale zaken. »

De heer De Sadeleer heeft het woord.

De hr DE SADELEER. Wenscht de Kamer eene algemeene discussie? Zoo ja, dan sta ik mijne spreekbeurt nu af en vraag om te mogen spreken wanneer wij aan artikel 4 zullen gekomen zijn.

De hr COREMANS. Zonder twijfel zal het Vlaamsche land met niet minder voldoening dan wij de verklaringen onthalen welke de achtbare minister van justitie heden gedaan heeft.

De hr NEUJEAN. En de *Escaut* zal zijn ontslag niet meer eischen! (*Gelach, links*).

De hr JACOBS. Gij kent *la Meuse* beter dan *l'Escaut!* (*Gelach, rechts*).

De hr COREMANS. Te oordeelen naar wat gisteren te Luik is geschied, mag men niet veel rekenen op de welwillendheid noch zelfs op de waarheid van wat te dien opzichte in 't Walenland wordt gezegd.

Na de eerste stemming was het huidige wetsontwerp, in vergelijking met de wet van 1873, een stap achteruit en hadden vele onzer medeleden tegen het ontwerp moeten stemmen, indien die eerst aangenomen tekst geene verbeteringen had ondergaan.

Ik heb verleden week de hoop uitgedrukt dat het wetsontwerp bij de tweede stemming groote veranderingen zou ondergaan. Wat op dit oogenblik gebeurt, geeft mij gelijk.

Wij willen geen enkel belang krenken. Het bewijs daarvan is dat wanneer een persoon, die Fransch kent, voor de rechtbank verschijnt, zijne zaak in 't Fransch zal mogen behandeld worden.

Ik heb eens een advocaat verzachtende omstandigheden hooren bepleiten voor eene vrouw die, wegens manslag terecht staande, volstrekt loochende schuldig te zijn.

De hr NEUJEAN. 't Was misschien de plicht van den advocaat aldus te werk te gaan.

De hr COREMANS. Zulke misbruiken heb ik gezien, en ik vraag dat men daar paal en perk aan stelle.

Vandaag schijnt men te willen aannemen wat wij vragen, voor 't geval dat een advocaat verklaren zou geen Nederlandsch te verstaan.

In 't Vlaamsche land ken ik geen enkelen advocaat die geen Vlaamsch debat kan volgen. Dit zoo zijnde, bestrijd ik het amendement niet. Wij zullen wel zien hoe men de wet zal toepassen.

In feite ben ik van gevoelen dat het amendement van den heer Fris en medeondergeteekenden voldoende zal zijn om de bestaande misbruiken te beteugelen. Maar indien het bij zekere advocaten de mode werd aan de balie te komen beweren dat zij geen Nederlandsch verstaan, dan zouden wij het recht hebben nieuwe maatregelen te nemen.

Ik zie dus niet af van mijn ontwerp hetwelk als voorwaarde stelt dat de betichte Fransch kenne om het recht te hebben te eischen dat men de zaak in 't Fransch behandele. Ik zal in dien zin een amendement aanbieden.

De hr MAGIS. Mijn voornemen was niet het woord te nemen: maar ik moet uitleggingen geven over de woorden waarmee ik den achtbaren minister van justitie daar straks in de rede viel en die hij verkeerd heeft begrepen. De rechterzijde heeft die woorden als eene beleediging voor de Nederlandsche taal beschouwd. Tegen die meening teeken ik protest aan. In deze kamer heb ik aan vele debatten over de Nederlandsche taal deelgenomen en ik durf zeggen dat ik ten opzichte mijner Belgische medeburgers en in 't bijzonder der Vlamingen nooit een beleedigend woord heb gezegd.

Een debat als dit aanzie ik als zeer ongelukkig: dergelijke debatten kunnen het land diep verdeelen. (*Tegenspraak, rechts*).

Dat dit uw doel niet is neem ik gaarne aan; maar ik beweer dat die debatten gevaarlijk zijn in hunne gevolgen en dat zij zelfs onze nationaliteit op den duur kunnen vernietigen. (*Tegenspraak, rechts*).

De hr NOTHOMB. De herstelling van een onrecht kan nooit de eendracht verbreken; integendeel, zij bevestigt ze.

De hr MAGIS. De feiten logenstraffen uwe woorden.

De hr JACOBS. Men brengt gelijkheid in de toestanden.

De hr LESCARTS. Men heet ons franskiljons!

De hr VOORZITTER. Laat den spreker voortgaan, mijne heeren.

De hr MAGIS. Het ontwerp van den heer Coremans had geen ander doel dan bepalingen te doen aannemen die de Kamer in 1873 heeft verworpen.

En nochtans werd ons door de regeering dezer dagen verklaard dat de wet van 1873 geene enkele klacht had uitgelokt!

Mijne achtbare vrienden hebben nadien, toen zij aan 't bewind waren, eene wet aangeboden ten gunste van het Nederlandsch in 't middelbaar onderwijs. Die wet heb ik bestreden en nu komt het uit dat ik gelijk had.

Men wilde, toen zooals nu, het Nederlandsch opdringen zelfs aan hen die in 't Nederlandsch niet wilden onderwezen worden. Verleden jaar maakte men verordeningen voor de militaire school en die verordeningen hebben de Walen buiten kijf in een ongunstigen toestand geplaatst.

De hr COREMANS. De ambtenaars moeten bekwaam zijn om de diensten te bewijzen waarvoor zij betaald worden. (*Gerucht, links*).

De hr MAGIS. Ziedaar de strekking der Vlaamsche beweging.

De hr FRÈRE-ORBAN. 't Is dwang!

(Wordt voortgezet).

Nr 2. Deel VI. 1 Mei 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Zitting van 18 *December* 1888.

(VERVOLG).

De hr MAGIS. 't Is niet meer de herstelling van billijke eischen: men wil Vlaamsche propaganda maken. (*Tegenspraak, rechts.*)

Heden greep de verzoening plaats: de regeering doet toegevingen en gij neemt ze aan ! (*Gerucht, rechts.*)

Uw ontwerp bevatte beleedigende bepalingen voor de advocaten: ik zal er dan ook tegenstemmen vooral uit hoofde zijner strekking.

Daareven viel ik den heer minister van justitie in de rede, zeggende dat men de studie der nuttige internationale talen moet bevorderen. Maar uw Vlaamsch is geene internationale taal: ge zijt verplicht het de Nederlandsche taal te noemen. (*Tegenspraak, rechts.*)

De heer Coremans heeft voortdurend dat woord in den mond.

RECHTS : Wel, dat is dezelfde taal.

De hr WOESTE. Het woord Vlaamsch is het nationaal woord.

EENE STEM RECHTS : De Nederlandsche taal is de taal der Nederlanden.

De hr MAGIS. Dus is 't geene beleediging te zeggen dat Vlaamsch geene internationale taal is; 't is eene gewestspraak, welke ik persoonlijk betreur niet te kennen en die, ik geef het toe, gekend moet zijn door de ambtenaars in 't Vlaamsche land. Maar ik zal nooit aannemen dat men daarom aan 't Vlaamsch het karakter eener taal zou toekennen.

De hr VAN WAMBEKE. Wat is het Vlaamsch dan ?

De hr MAGIS. Een schrijver, dien gij niet zult wraken, de heer Thonissen, heeft in zijn Commentaar op de Grondwet gezegd dat in de XVIIe en XVIIIe eeuw het Fransch overheerschend was, zelfs in Vlaanderen. Dat is de waarheid ! Is het zelfs heden wenschelijk dat er in België, in een nationaal opzicht, verschillende talen bestaan ?

De hr Coremans. Ja zeker ! (*Gerucht.*)

De hr Magis. Met de Vlaamsche taal komt men nergens te recht, dat is stellig.

De hr Tack. Dwaling !

De hr Magis. Een Vlaming, gij erkent het, moet Fransch kunnen spreken : die noodzakelijkheid hebt gij aangenomen voor den Waal die in 't Vlaamsche land terechtstaat.

Daareven zegde ik dat ik dit debat betreur : ik denk niet dat ik ooit verbitterende woorden in deze vergadering heb gesproken.... (*Uitroepingen, rechts*).

De hr Woeste. Maar op dit oogenblik doet ge niets anders.

De hr Magis. ....doch ik houd eraan insgelijks de voorrechten der Fransche taal en die der Walen, welke door uwe wetten miskend worden, te verdedigen. (*Geruchten in verschillenden zin*).

De hr Neujean. De heer Coremans heeft de Waalsche meeting van Luik, waar geen enkel oproerig woord werd uitgesproken, aangevallen. Maar laten wij eens zien wat er zoo al gezegd werd op de Vlaamsche meeting te Antwerpen. Ik heb er hier een verslag van.

De hr Coremans. Lees het in 't Nederlandsch; men heeft op de meeting niets anders gesproken dan Nederlandsch.

De hr Neujean. Ik haal de vertaling van *Le Patriote* aan : wraakt gij die ? (*Gerucht, rechts*).

Men heeft op die meeting uwe woorden toegejuicht.

De hr Coremans. Ik ben er niet geweest !

De hr Neujean. Gij waart de held van den dag.

Men noemde u : « Onze Coremans. »

Wat er ook van zij, ik zal u dat stuk voorlezen. Ziehier :

« Zekere heer Hendrik Claes roept uit: « Wij weten niet welk lot er aan de wet Coremans wordt voorbehouden ; maar wat er ook gebeure, die beraadslaging in de Kamer en tegenover het land, zal voor gevolg hebben ons de kracht aan te toonen der Vlaamsche beweging ; zij zal ons de verraders leeren kennen (*hou ! hou !*) en die zullen wij weten te vinden. (*Ja ! ja ! bravo !*) »

Ziedaar hoe uwe woordvoerders zich uitdrukken ; ziedaar hoe hunne woorden onthaald worden !

En verder lees ik nog :

« En indien de heer Le Jeune in zijne hardnekkigheid volhardt, dan zullen wij aan den Koning vragen hem zijn ontslag te geven.

» We moeten tot den Koning zeggen dat wij eenen minister willen die rechtvaardig is voor allen, en indien hij ons van dien minister niet kan verlossen, dan zullen wij hem smeeken eenen boer in zijne plaats te stellen !

» Is er iemand die mijn voorstel bestrijdt ? (*Neen ! neen !*) »

Ziedaar wat men zegt van een minister des Konings. Ik vraag het u, heeren der rechterzijde, is dat geene onzinnige taal, geene dollemanstaal ? Gij lacht ... (*Gelach*).

De hr Coremans. 't Is de heer Bara die lacht !

De hr Begerem. Zie rond u, al uwe collega's der linkerzijde lachen.

De hr Neujean. Ja, dat is eene dwaze, eene revolutionnaire,

eene schandelijke taal, en zij behoort geschandvlekt te worden van op de nationale tribune !

Te Luik, integendeel, was alles betamelijk en deftig.

De hr SCHAETZEN. Toe maar !

De hr NEUJEAN. Geen enkel onbetamelijk woord werd er gesproken : men vergelijke de twee vergaderingen met elkander!

— De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

« Artikel 1 : De wet van 17 Augustus 1873 op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken wordt gewijzigd als volgt :

« In de provinciën Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsook in het rechterlijk arrondissement Leuven, behalve in de Waalsche gemeenten en uitgezonderd in fiskale zaken, zullen de beambten der rechterlijke politie en allen die bevoegd zijn om in strafzaken processen-verbaal op te maken, hunne processen-verbaal in 't Nederlandsch opmaken.

« Nochtans, indien er aanklagers, getuigen of betichten zijn die zich van de Fransch taal bedienen om hunne verklaringen te doen, zal daarvan in 't proces-verbaal melding worden gemaakt en zullen die verklaringen worden opgenomen in het Fransch. »

De hr VOORZITTER. De heer minister van justitie stelt den volgenden tekst voor :

Art. 1. « In de Vlaamsche gemeenten des Rijks zullen de processen-verbaal betreffende het opsporen en vaststellen van misdaden, wanbedrijven en overtredingen, in de Nederlandsche taal worden opgesteld, uitgezonderd in fiskale zaken.

De in 't Fransch gedane verklaringen zullen in 't Fransch vermeld worden.

« De processen-verbaal zullen de taal vermelden waarin klagers, getuigen of betichten hunne verklaringen zullen afleggen. »

De hr NEUJEAN. Is de tekst, waarover wij stemmen, die welke Zaterdag werd uitgedeeld of wel die welke ons dezen ochtend werd medegedeeld ?

De hr VOORZITTER. Wij stemmen over den tekst die in eerste lezing werd aangenomen.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. In strijd met voorgaande gebruiken, werd geen der amendementen van den heer minister in cursief gedrukt. Waarom heeft men het ditmaal anders gedaan ?

De hr VOORZITTER. Verschooning ! Men is van de gebruiken niet afgeweken ; men deelde het stuk nr 29 uit hetwelk den tekst inhoudt, die bij de eerste stemming gewijzigd werd met de amendementen in cursiefletter. Van zijnen kant heeft de heer minister eene reeks amendementen aangeboden en verscheidene onzer medeleden boden er ook aan. Men handelde dus zooals voorgaandelijk.

De hr WOESTE. De achtbare minister van justitie heeft artikel 1 en 2 tot een eenig artikel versmolten. Dit zoo zijnde, vind ik dat het noodig is die beide artikelen alsook het amendement van den heer minister van justitie in bespreking te leggen.

Wat betreft de uitzondering in fiskale zaken, ik meen dat er reden bestaat nog een stap verder te gaan op den weg der toegevingen.

Indien wij vragen dat de processen-verbaal in 't Nederlandsch worden opgesteld, dan is 't opdat men niemand van iets kunne beschuldigen zonder dat de betichte begrijpe wat men hem oplegt.

Dat er voor 't oogenblik eenige moeilijkheden kunnen oprijzen, is mogelijk. Men zou, bij voorbeeld, kunnen bepalen dat het artikel op fiskale zaken slechts binnen eenige jaren zal uitvoerbaar zijn : maar het beginsel moet ongeschonden blijven. Ik noodig de regeering uit om zich met het amendement der heeren Begerem en medeonderteekenaars te vereenigen.

De hr Le Jeune, minister van justitie. Ik kan te gemakkelijker toegevend zijn, daar de Kamer reeds gestemd heeft wat het achtbaar lid verzoekt. 't Valt niet te ontkennen dat in fiskale zaken men dezelfde redenen mag inroepen als voor rechterlijke zaken, wat het gebruik van 't Nederlandsch aangaat.

Men moet een onderscheid maken tusschen den samenhang van het proces-verbaal en de verklaringen : 't is wat artikelen 1 en 3 doen. Maar de uitzondering die voor fiskale zaken bij artikel 1 wordt voorzien, vindt men niet terug bij artikel 3, hetwelk algemeen is en insgelijks die zaken bedoelt. De Kamer heeft dus reeds dat stelsel gestemd, bij hetwelk het bestuur van financiën zich feitelijk heeft aangesloten, zooals de heer minister van financiën ons daar straks zegde.

De hr Hanssens. Ik moet den heer minister doen opmerken dat onze handel aan de grens vooral met Frankrijk gedreven wordt, en dat aan die grens schier uitsluitend Franschsprekende gemeenten gevonden worden.

De hr Woeste. Maar men heeft eene uitzondering voor de Waalsche gemeenten gemaakt !

De hr Hanssens. De koophandel heeft geene grenzen ; de overtreders zijn niet noodzakelijk Vlamingen, zelfs wanneer het wanbedrijf in Vlaanderen wordt gepleegd.

De hr Begerem. Ik heb een amendement voorgesteld om de woorden « behoudens in fiskale zaken » te doen wegvallen, en de heer Woeste heeft het op voorhand verdedigd. Van zijnen kant zegt ons de achtbare minister van justitie dat de verklaringen zullen ontvangen worden, door de beambten van den fiscus, in de taal waarin men ze doet. De beambten zullen dus verondersteld worden Nederlandsch te kennen.

Het zou ten anderen een ernstig bezwaar opleveren iemand eene verklaring te doen onderteekenen in eene taal die hij niet verstaat. Ik verzoek dus den heer minister ons amendement te aanvaarden, hetwelk de regels van het ontwerp tot de fiscale zaken uitbreidt.

De hr Colaert. Ik ondersteun het amendement van den heer Begerem. 't Is moeilijk aan te nemen dat, in 't Vlaamsche land, een dwangbevel in 't Fransch gebeure.

Het kan bezwaren opleveren de woorden « behoudens in fiscale zaken » weg te laten ; of liever, er wordt slechts een bezwaar opgeleverd, voortspruitende uit de moeite die sommige ambtenaars hebben om Nederlandsche stukken op te maken. Doch hier weêral moet men toegevend zijn en nu en dan een woordje Fransch dulden.

Tegenwoordig worden een aantal processen-verbaal in 't Nederlandsch opgesteld. Men mag geen stap achteruit doen.

De heer Hanssens spreekt van de Waalsche grensdorpen ; doch in vele andere grensdorpen wordt Nederlandsch gesproken.

Het onderscheid tusschen Vlaamsche en Waalsche gemeenten

zal zeer gemakkelijk te maken zijn. Iedereen weet wat men door Vlaamsche en Waalsche gemeenten moet verstaan.

Minister Le Jeune. Het amendement, zooals het luidt, kan natuurlijk niet aanvaard worden. 't Geldt hier slechts andere fiskale zaken dan die der registratie. De processen-verbaal in zake van rechtstreeksche belastingen, tolwezen en accijnsrechten worden slechts verscheidene dagen na de vaststelling der overtreding opgemaakt. De beambten kunnen dus te dien aanzien hunnen tijd kiezen om ze in 't Nederlandsch op te stellen.

In feite kunnen er zich dus geene moeilijkheden voordoen. Maar in rechten mogen wij ons niet beperken bij de weglating der woorden « behoudens in fiscale zaken » ; immers, wanneer de overtreder een Waal is, dan zou de wet de beambten verplichten om tegen hem in 't Nederlandsch proces-verbaal op te maken. Zoo iets is niet mogelijk, en ik stel dus ook het volgend amendement voor :

« In de Vlaamsche gemeenten des Rijks, zullen de processen-verbaal voor fiscale zaken in 't Nederlandsch opgesteld worden, indien de overtreders die taal gebezigd hebben in de verklaringen welke tot grondslag voor de vaststelling der rechten gelden.

De hr Pirmez. Antwerpen ligt in 't Vlaamsche land. Welnu, 't is niet mogelijk aldaar al de processen-verbaal in 't Nederlandsch op te maken.

De hr Neujean. Het artikel is niet zeer gevaarlijk. 't Is misschien het eenige redelijke der gansche wet, en zonder de algemeene strekkingen der wet, die ik niet kan aannemen, zou ik er mijne goedkeuring aan gegeven hebben. Ik moet echter doen opmerken dat de hr Van Wambeke de bepaling in 1873 bestreden heeft. Ik zou gaarne willen weten waarom hij heden van gevoelen is veranderd.

De hr Van Wambeke. Ik zal het u dadelijk zeggen.

Na de verklaringen der ministers van binnenlandsche zaken en van justitie, hebben wij, in 1873, niet aangedrongen ; maar vermits de belofte om slechts Nederlandschsprekende ambtenaars in 't Vlaamsche land te benoemen niet gehouden werd, zijn wij van gevoelen veranderd. Ziedaar alles !

De hr Simons. Ik verlang eene opheldering. Bedoelt de tekst wel de Waalsche gemeenten in het Vlaamsche land en de Vlaamsche gemeenten in het Walenland ? Het schijnt mij niet zeer duidelijk. (*Gerucht*).

Zal een koninklijk besluit bepalen hoe deze of geene gemeente moet beschouwd worden, als Waalsche dan wel als Vlaamsche ? 't Is noodig het te zeggen.

Minister Le Jeune. Mijn amendement bevatte inderdaad eene paragraaf welke niet in druk gegeven is. Die paragraaf zegde : « De Vlaamsche gemeenten zullen bij koninklijk besluit aangeduid worden. »

De hr de Kerchove de Denterghem. Die drukfeil maakt een slechten indruk. (*Gelach, links*).

De hr Neujean. Wat men ons nu voorstelt maakt de wet nog slechter.

Bij de eerste stemming, sprak men slechts van de Vlaamsche gemeenten in Oost- en West-Vlaanderen, in de provincie Antwerpen

en Limburg en in het arrondissement Leuven gelegen ; heden, spreekt de wet van het gansche land, onder andere van de Vlaamsche gemeenten der provincie Luik... (*Gerucht*).

Men zegt, « in de Vlaamsche gemeenten van het land. » (*Onderbreking, rechts.*) Ik zeg : dat is de wet verslechten ! (*Gerucht*). Want dat zou voor gevolg kunnen hebben : de benoeming van slechts *Vlaamsche* vrederechters, politie-commissarissen en gendarmen zelfs in het Waalsche gedeelte des lands.

De hr VAN WAMBEKE. Waarom zou men dat niet doen ? (*Onderbrekingen, links*).

De hr WOESTE. De heer Simons heeft gevraagd of een koninklijk besluit de Waalsche en Vlaamsche gemeenten zal aanduiden. De achtbare minister van justitie heeft daarop bevestigend geantwoord. Ik verzet mij daar niet tegen. (*Onderbreking, Links.*)

Maar 't moet goed verstaan worden dat dit koninklijk besluit geene kracht van wet hebben zal en dat men de quaestie aan de rechtbanken zal kunnen onderwerpen. (*Onderbrekingen, Links.*)

Terwijl de rechtbanken die plaatselijke vraagstukken gemakkelijk zouden kunnen oplossen, zal het voor de regeering een zeer moeilijk werk wezen. Het koninklijk besluit mag, dunkt mij, niets meer dan eene aanduiding zijn ; maar 't is noodig dat de rechtbanken altijd dat punt kunnen beslissen.

De hr PATERNOSTER. Gij koestert wantrouwen !

Minister LE JEUNE. De zaak is zeer ernstig.

De oorspronkelijke tekst luidt : « in de aangewezene provinciën » ! De achtbare heer Hanssens is bekommerd over de Waalsche gemeenten waar de wet zou toepasselijk zijn. De aanmerking werd vroeger gedaan ; zij werd gegrond bevonden ; de bepalingen der wet gelden niet voor de Waalsche gemeenten welke « in die provinciën » gelegen zijn.

Maar daartegen heeft men opgeworpen dat de wet moet van toepassing zijn, voor wat betreft de rechterlijke politie, in de Vlaamsche gemeenten gelegen in Waalsche provinciën.

Om die reden werd de oorspronkelijke tekst gewijzigd. In stede van « in de aangewezene provinciën » moet de nu voorgestelde tekst aangenomen worden : de Vlaamsche gemeenten moeten opgesomd worden.

Wat is eene Vlaamsche gemeente ? Het antwoord daarop mag aan de rechtbanken niet behooren. Vergeten wij niet dat de beambten, met het opmaken van de processen-verbaal gelast, de oplossing van dat punt moeten kennen vooraleer de zaak voor de rechtbank te brengen ; want het proces-verbaal gaat de behandeling der zaak vooraf. Hoe zal men die gemeenten onderscheiden ? De regeering zal ze aanduiden evenals ze de kilometrische afstanden aanduidt.

Men beweert dat er gemeenten zijn die niet meer Vlaamsch dan Fransch zijn. Eene reden te meer om het onderscheid tusschen Vlaamsche en Waalsche gemeenten niet over te laten aan de rechtbanken die, op dat punt, niet goed zouden kunnen ingelicht zijn.

De hr D'ANDRIMONT. Wat zult gij doen voor de gemeenten waar men Duitsch spreekt ?

De hr PATERNOSTER. 40,000 Belgen spreken niets dan Duitsch ! Doet ook iets voor die 40,000 Belgen !

De hr JACOBS. Dat zijn geene Vlaamsche gemeenten.

De hr NEUJEAN. En de tweetalige gemeenten ?

De hr PATERNOSTER. Die bevolkingen hebben ook rechten !

De hr d'ANDRIMONT. In de omstreken van Aubel, bijvoorbeeld, spreekt men enkel Duitsch. (*Onderbreking*). Te Membach bezigt men die taal in den gemeenteraad. Wat zult gij doen ? (*Onderbrek.)*

Minister LE JEUNE. Het had mij in mijne gevoelens van Duitschen Luxemburger gekwetst dat men altijd sprak van de « beide landstalen ». Ik stel mij nu de vraag : is het Duitsch, dat in België wordt gesproken, wel eene taal ? Ik hoop dat mijn antwoord geen storm zal uitlokken. Wat mij betreft, ik geloof het niet. Ik spreek ervan omdat ik het goed weet. Ik uit mijn gevoelen met groote bezadigdheid. De Duitschers, hoop ik ten anderen, zullen mij mijne verklaring niet kwalijk nemen. (*De stemming! De stemming!*)

De hr COLAERT. Ik begrijp niet hoe men aandringt om te weten welke gemeenten Vlaamsch of wel Waalsch zijn. Die toestand heeft nooit moeilijkheden uitgelokt in mijn arrondissement.

De hr CARTUYVELS. In zekere gemeenten wonen Walen en Vlamingen.

De hr D'ANDRIMONT. 't Is de toren van Babel !

De hr COLAERT. Eene rechtbank heeft zich nog nooit dienaangaande bedrogen. Ik acht dat het gevaarlijk zou wezen de regeering te laten aanduiden welke gemeenten Vlaamsch of Waalsch zijn. Dat punt moet door de rechtbanken beslist worden.

De hr COREMANS. De heer d'Andrimont vraagt wat er zal geworden van de rechten der Duitschsprekende Belgen ; maar slechts 1 t. h. onzer medeburgers (50.000 op 6,000,000 !) spreken Duitsch. Zouden er in onze wetten afzonderlijke bepalingen moeten opgenomen worden voor dat zeer klein getal burgers die de Luxemburger gewesttaal spreken ?

De hr D'ANDRIMONT. Ze zijn zoo belangwekkend als gij !

De hr COREMANS. Gij weigert eene wet te maken voor de groote meerderheid der Belgen ! en gij vraagt eene wet voor het klein getal Duitschsprekenden...

De hr D'ANDRIMONT. Wij vragen niets : onze Duitschsprekende bevolking is tevreden.

De hr COREMANS. De regeering zou ongelijk hebben naar de gemeenten die gij bedoelt, ambtenaren te zenden die de taal niet kennen welke daar gesproken wordt. Indien men zoo gehandeld had in het Vlaamsche land, dan zou de Vlaamsche Beweging niet ontstaan zijn.

De Vlaamsche zaak is ontstaan omdat wij èn in de Posterijen, èn in de Telegrafen, èn in de Spoorwegstatiën, èn voor de rechtbanken, èn bij de ontvangers der belastingen, overal te doen hadden met ambtenaren die door ons betaald werden, maar onze taal niet kenden. Wij zegden tot die ambtenaren : « Welhoe ! gij wordt door ons betaald om ons diensten te bewijzen en gij begrijpt ons niet éens ! Gij zijt geheel en al onbekwaam ! Maar keert dan toch terug naar uwe streek, waar gij de lieden verstaan zult en de burgers U verstaan zullen ! Daar zult gij ten minste eerlijk uw geld verdienen. Ten onzent doet gij dat niet ! »

Aldus spraken ons gezond verstand en ons goed recht tot die onbekwame ambtenaren.

De hr Verwilghen. Zeer wel!

De hr Coremans. De Regeering zou eenen zwaren misslag begaan indien zij in het Duitsch gewest ambtenaren aanstelde welke de taal der bevolking niet machtig zijn.

Overal heeft de betalende burger recht op de diensten voor dewelke hij de ambtenaren betaalt. Dat is onbetwistbaar.

De hr Verwilghen. Zeer wel!

De hr Coremans. Maar hoe eene Vlaamsche gemeente van eene Waalsche te onderscheiden? Dat is niet moeilijk.

Mocht gij daar omtrent eenigen twijfel koesteren, raadpleeg de volksoptelling van 1880, waarin de indeeling der burgers volgens de gesprokene talen voorkomt. (*Onderbreking van den heer Neujean, Luik*).

Gij zult daarin zien, Mijnheeren, dat een groot aantal Vlamingen twee, drie, ja vier talen spreken; in het Waalsche land, integendeel, spreekt men slechts eene enkele taal: de moedertaal.

Gij zult er ook in zien dat er gemengde gemeenten bestaan, deels Waalsch, deels Vlaamsch. Welnu, de gegevene cijfers zullen U geleiden: waar de bevolking grootendeels Waalsch spreekt, is de gemeente Waalsch; waar de bevolking grootendeels Nederlandsch spreekt, is de gemeente Vlaamsch.

Maar, let wel op: vele inwoners dier gemengde gemeenten staan aangeteekend als tweetaligen. Die inwoners zijn bijna altijd Vlamingen.

Het is bevreemdend: de Waal spreekt doorgaans uitsluitend Fransch. (*Onderbreking van den heer Magis, Luik*).

Bijna alle onze tweetalige medeburgers zijn Vlamingen; zij leeren de twee talen aan, omdat zij zich daartoe de moeite willen getroosten. (*Onderbreking uan den heer Magis*).

De officiëele statistiek is dus, voor de Regeering, een vertrouwbare gids. De heer minister gelieve dus de volksoptelling van 1880 te raadplegen; maar ik meen dat het koninklijk besluit geene kracht van wet hebben moet.

Zijne aanwijzingen moeten voor de rechtbank kunnen besproken worden.

De rechtbanken moeten kunnen zeggen: het koninklijk besluit heeft zich vergist: deze of gene gemeente is eene Vlaamsche en niet eene Waalsche of eene Duitsche, of omgekeerd.

De hr Simons. De achtbare minister van justitie doet het voorstel om bij koninklijk besluit te beslissen welke de Vlaamsche en welke de Waalsche gemeenten zijn. Wordt dat amendement aangenomen, dan kan er geene spraak meer zijn de rechtbanken daarover uitspraak te laten doen.

Maar 't zal niet gemakkelijk zijn dat koninklijk besluit op te stellen; men zal intusschentijd eenen overgangsmaatregel moeten nemen, en die maatregel zou bestaan in de eenvoudige toepassing van artikel 1.

De hr Loslever. Ik heb er niet aan gedacht amendementen voor te stellen aan eene wet waartegen ik besloten ben te stemmen. Nochtans, aangezien men spreekt van verzoening, waarom breidt men artikel 1 van het ontwerp uit, zooals men thans doet? Men

breidt het uit tot al de Vlaamsche gemeenten des lands, terwijl er bij de eerste stemming slechts spraak was van vier bijzonderlijke aangeduide provinciën. Ik stel voor terug te komen tot het eerste stelsel. (*Gerucht, rechts*).

De hr d'Andrimont. Er is niets meer aan te doen!... (*Gerucht, rechts*). De Walen moeten weg! (*Ja! Ja! links*).

De hr Loslever. Dus stel ik voor terug te komen tot de gemeenten der vier provinciën die vermeld zijn in het artikel dat bij de eerste stemming werd aangenomen. (*Herhaald gerucht*).

De hr Maliar. De opmerkingen van den heer Loslever zijn volkomen gegrond. Het arrondissement Verviers telt nagenoeg tien Duitsche gemeenten, die in de statistieken waarschijnlijk vermeld zijn als Vlaamsche gemeenten.

De hr d'Andrimont. De heer Coremans heeft ze als zoodanig opgegeven.

De heer Jacobs. Welnu, licht den minister in, voordat hij zijn koninklijk besluit neme.

De hr Maliar. Die Duitsche gemeenten zullen de voorrechten der nieuwe wet niet genieten.

Men wil de Walen beletten in de magistratuur te treden : ziedaar het doel der wet.

Met dat alles loopt men gevaar opschudding te verwekken in het Waalsche land, en in het geheele land door. (*Onderbreking*).

De heer Bara. 't Schijnt mij dat die bepaling niet kan aangenomen worden, want ze zal aanleiding geven tot groote moeilijkheden. Ik veronderstel een Waalsch arrondissement waar slechts eene of twee Vlaamsche gemeenten zijn : dus zullen de processen-verbaal in die gemeenten in 't Nederlandsch opgesteld en naar eene Waalsche rechtbank gezonden worden? Is dat mogelijk? In welk belang wil men zulks?

De hr Coremans. In 't belang der burgers!

De hr de Kerchove de Denterghem. Maar, door niemand werd geklaagd! De hr minister heeft het hier verklaard.

De hr Bara. 't Belang der burgers is niet daar gelegen waar gij het plaatst!

Die bepaling zal groote bezwaren opleveren : ze zal zelfs niet kunnen toegepast worden.

Gij gaat met hevigheid te werk : gij verricht eene slechte daad.

Altijd hebben wij gezegd dat men zooveel mogelijk in Vlaanderen Vlamingen moet benoemen. Maar gij gaat zóo streng te werk dat de Walen niet meer naar Vlaanderen zullen willen gaan. Wat gij verricht is slecht, antinationaal, onvaderlandsch! (*Levendige goedkeuring, links*).

De hr Begerem. De Liberale Vereenigingen van Gent teekenden bij middel van plakbrieven, protest aan tegen uwe houding, heer Bara. (*Gerucht*).

De hr Bara. Zij teekenen geen protest aan tegen mijne houding; nooit viel ik de Vlamingen of de Nederlandsche taal aan. Denk niet dat ge bij het door u gevolgde stelsel zult winnen : Vlaanderen, gij zult het zien, zal daar het eerste slachtoffer van zijn. (*Gelach, rechts*).

Ik herinner mij dat in mijne jeugd. huisvaders uit Oudenaarde. Kortrijk, Brugge en elders, hunne kinderen naar Doornik zonden om er Fransch te leeren. Thans geeft gij Nederlandsch onderwijs in de lagere scholen; gij vraagt zelfs eene Nederlandsche hoogeschool te Gent en ge ziet niet dat gij tusschen 't Vlaamsche en 't Waalsche land eenen Chineeschen muur opricht : (*Zeer wel, links*), dat de Vlamingen weldra nog slechts het Fransch zullen kennen zooals zij Engelsch en Duitsch kennen, zonder het behoorlijk te kunnen spreken.

't Is uit naam der Vlamingen, om ze niet meer af te zonderen, dat ik het woord neem tegen de wet. (*Goedkeuring, links*).

Gij beraadslaagt thans onder den indruk der hevige woorden eener meeting, waar gezegd werd dat men hun ontslag zal geven aan al de afgevaardigden die tegen het wetsontwerp zijn, en den minister zal verjagen naar het uiteinde van 't Walenland, indien hij zich niet vernedert tegenover den achtbaren heer Coremans. (*Luide toejuiching, links*).

Welnu, ik zeg dat gij ongelijk hebt. Indien deze Kamer den geest behield die haar, eenige dagen geleden, leidde, dan zou uwe wet, gij hebt het zelf gezegd, eene Procustus-wet zijn.

Waarom die verandering, na veertien dagen beraadslaging ? Omdat men in uwe meeting bedreigingen heeft doen hooren ? 't Is eene diepe vernedering voor 't Waalsch gedeelte des lands ; men beleedigt het op alle wijzen !

Geen enkele onzer heeft minachting jegens de Nederlandsche taal getoond ! Ik daag iedereen uit om van mijnent wege een enkel woord van misprijzen aan te halen jegens die taal welke ik nooit heb aangerand, omdat ik ze niet ken en dus onbevoegd ben.

Overigens, aangezien uwe taal zóo schoon is, zoudt gij u zeer gelukkig moeten achten dat gij alleen ze spreekt ! (*Gelach.*)

De heer minister van justitie had de zwakheid het amendement der heeren Fris en anderen aan te nemen en de heer Coremans jubelt ! Voortaan zal het requisitorium altijd in 't Nederlandsch uitgesproken worden: dat zal ik straks bewijzen.

Onder den indruk van politieke bezorgdheid, van kiesbelang, zal de Kamer eene Wet stemmen waartegen gansch de Waalsche bevolking protest zal aanteekenen.

Iederen dag wordt tegen ons eene nieuwe wet gemaakt. Op iedere meeting wordt een nieuwe eisch gesteld.

Men heeft ons gezegd dat de vreemdeling het oog op ons heeft gevestigd. Als dat waar is, waarom dan nog bij onze politieke verdeeldheden eene nieuwe voegen, waarom 't land in Walen en Vlamingen verdeelen ?

Een uwer dagbladen zegt heden dat gij de wet Coremans moet stemmen omdat dit den heer Bara zal doen lachen alsof hij azijn gedronken had.

't Is uit naam van 't clericalisme dat men u dat alles vraagt !

In dat alles hebt ge nogmaals bewezen hoe begeerig ge zijt. 't Is niet genoeg de magistratuur der groote steden voor u te hebben, Antwerpen, Gent en gedeeltelijk Brussel te bezitten ; weldra zal 't de beurt worden van 't beroepshof te Brussel en van de rechtbanken in de provinciën. De Walen zullen weldra niet meer in de magistratuur kunnen opgenomen worden.

De hr Coremans. Welnu, als ze er lust toe hebben ambtenaar te worden, dan zullen zij de Nederlandsche taal leeren.

De hhr. Lescarts en Warocqué. Nooit! (*Gerucht, rechts.*)

De hr Bara. Alle groote despoten hebben gesproken zooals gij! Men heeft Polen willen dwingen Russich te spreken!

De Hollandsche Regeering, tegen dewelke wij de omwenteling gemaakt hebben, zegde : *Leert Vlaamsch!*

De hr Frère-Orban. Zij zegde tot de Vlamingen : leert Nederlandsch! (*Gerucht en onderbreking!*)

De hr Bara. Wat zal er, in 't opzicht der plaatsen, gebeuren als ge al de Walen zult uitgesloten hebben? Gij zult bekwame ambtenaars ter zijde gesteld hebben, ambtenaars die 't recht hadden regeeringsbetrekkingen te bekleeden.

Maar gij wilt al de plaatsen voor u houden en de Walen uit Vlaanderen jagen, ofschoon het integendeel eene eer zou moeten zijn dat Vlamingen en Walen elkander goed bejegenen. Weldra zal de beruchte kreet : « dat zij heengaan! » die door den heer Woeste tegen de ongelukkige onderwijzers werd uitgeroepen, ook tegen de Walen aangeheven worden!

Reeds duidt men eene menigte Waalsche ambtenaars aan die als verdacht aangeteekend zijn. Maar neemt u in acht, de Walen zullen op den duur ook de Vlamingen verjagen uit de Waalsche gewesten!

Weldra zult gij een Fransch gerechtswezen en een Fransch vergen; een Vlaamsch leger en een Fransch en twee parlementen; want men zal u dwingen, hier, in deze vergadering, Nederlandsch te spreken, en op dien dag, wanneer wij elkander niet meer zullen verstaan, zal de scheuring des lands een voltrokken feit zijn! Ziedaar waartoe gij wilt komen! (*Links, zeer wel! — Toejuichingen.*)

De hr Woeste. Slechts weinige woorden.

De redevoering van den heer Bara is niets anders dan een parlementaire strijdlist. (*Tegenspraak, links.*) Hij heeft geen ander doel dan een zeker getal Waalsche leden der rechterzijde te beletten de minnelijke schikking te stemmen, die door de regeering en de meerderheid wordt voorgesteld. Maar wij zullen ons door die tactiek niet laten beet nemen!

Wanneer die achtbare medeleden den tekst van het ontwerp zullen stellen tegenover de woorden van den heer Bara, dan zullen zij zich kunnen overtuigen dat er in dit wetsontwerp niets is wat inbreuk maakt om 't even op welke rechten!

Bespreekt de heer Bara het wetsontwerp? randt hij artikel I aan? Geenszins! Hij doet het spook der meetings oprijzen; hij spreekt van 't clericalisme! Maar hij zegt niets of bijna niets over het ontwerp zelf.... (*Zeer wel.*)

De hr Bara. Gij vergeet dat ik gedurende veertien dagen tegen het wetsvoorstel heb gesproken!

De hr Coremans. Gesproken, ja, maar nevens de quæstie!

De hr Woeste. De heer Bara beweert dat wij eenen Chineeschen muur zullen oprichten tusschen 't Vlaamsche en 't Waalsche land; dat wij de Walen uit het Vlaamsche land zullen verjagen. Er is niets waar in die beschuldiging!

Niemand denkt er aan het Vlaamsch op te dringen aan de Walen.

Wanneer deze, in Vlaanderen, een proces voor de rechtbanken hebben, zal dat proces in 't Fransch bepleit worden, zooals vroeger.

Eene wet die dergelijke voordeelen aan de Walen verzekert, slaat den bodem in aan al de overdrijvingen van den heer Bara!

De heer Bara zegt dat het opstellen van Nederlandsche processen-verbaal in de Vlaamsche gemeenten van een Waalsch arrondissement de Waalsche rechtbank in de onmogelijkheid zal stellen om over de zaak uitspraak te doen. Maar de wet verhelpt dit door haar artikel 6, waarin gezegd wordt dat de processtukken moeten vertaald worden.

Is 't niet rechtvaardig dat in die gemeenten het proces-verbaal in 't Nederlandsch opgesteld worde?

De hr Loslever. Neen! Neen!

De hr Woeste. Die meening eerbiedig ik, doch ik wend mij tot het geweten van gansch de Kamer en zeg dat het billijk is, een proces-verbaal, de verklaringen van eenen Vlaming in 't Nederlandsch op te nemen (*Goedkeuring, rechts.*)

Overigens, het onderzoek zal vervolgens in 't Fransch gebeuren, met vertalingen van de Nederlandsche verklaringen, en dat uit hoofde der ligging van de plaatsen. Ziedaar toegeving!

Wat blijft er, in tegenwoordigheid dier feiten, nog over van de opmerkingen des heeren Bara?

Een laatste woord. De heer Bara is verwonderd dat er, naar aanleiding van dat wetsontwerp, eene soort van ommekeer op onze banken heeft plaats gehad sedert de eerste stemming.

Wat gebeurde er? Bij de eerste stemming werden een aantal bepalingen aangenomen door eene meerderheid welke vooral uit leden der linkerzijde bestond...

De hr Bara. Gesteund door het ministerie.

De hr Woeste. Dat was een anormale toestand.

't Komt aan de meerderheid toe de zaken van den Staat te besturen. (*Hevige tegenspraak, links.*)

De hr Woeste. Ja, de minderheid heeft een recht van toezicht en mag een beroep op de kiezers doen; maar de leiding der zaken behoort aan de meerderheid. Dat heeft deze verstaan. Wat men zocht was een terrein van verzoening; we zoeken het heden nog, dat terrein.

De hr Frère-Orban. Van verzoening, tusschen u!

De hr Woeste. 't Is niet mogelijk dat iedereen alles bekome wat hij wenscht; daarom hebben wij wederkeerig wat toegegeven; daarom ook doe ik een beroep tot al mijne medeleden, zoo Waalsche als Vlaamsche.

Minister Le Jeune. Ik verwachte mij niet aan hetgeen men daar gezegd heeft naar aanleiding van wat men eene toegeving, eene terugtrekking heet!

Terugtrekking! Wat had de eerste stemming beslist? Dat de Vlaamsche beschuldigde, die, te recht staande, wil dat zijne zaak in zijne taal afgedaan worde, iets vroeg wat billijk was. Dat hebben wij verdedigd, en zoo moest de quæstie ook gesteld worden.

Maar dit debat heeft eene gevaarlijke zijde: het is vaderlandsliefde hier blijken van gematigdheid te geven.

Inderdaad, zoodra de Vlaming recht eischt, stel ik naast hem den Waal die vraagt wat er van hem geworden zal.

Gij spreekt van den burger die wenscht niet geoordeeld te worden zonder te verstaan. En dan komt eene stem het debat tot eene quæstie van plaatsen verlagen! Tegenover die groote zaak van de gerechtigheid stelt men deze andere quæstie van den man die men van zijne plaats berooft omdat hij geen Nederlandsch kent! Het vraagstuk der talen wordt eene ellendige quæstie van plaatsen! (*Rechts, zeer wel!*)

Men beweert dat de vrees, dat de angst zich verspreidt in het andere deel des lands.

Met dat vraagstuk van plaatsen verergert men den toestand.

Wat vragen wij? Dat de Vlaming ten zijnent kunne geoordeeld worden in zijne moedertaal.

De eerste stemming heeft ons daarover gelijk gegeven. Waar trekken wij terug? Men zegge het ons.

Ja, wij hebben voorzorgen willen nemen en wij hebben ze genomen. Daarom hebben wij zekere maatregelen voorgesteld. Vandaag vraagt men er ons nog andere, 't is alles. Waar ziet men dat wij terugwijken?

Verder komt het uiteenzetten van de verdenking, vervolgens het requisitorium en de pleitreden. Bestaat er eenig bezwaar in die uitlegging voor den betichte toe te laten in het Nederlandsch?

Geen hoegenaamd. Zegt ons toch hoe wij teruggeweken zijn?

Met het oog op de kunst alleen, kunnen redenaarseffecten zeer schoon zijn; maar zij zijn gevaarlijk omdat zij de gemoederen ophitsen, en mij dunkt dat het beter was de quæstie te behandelen zooals ik het vandaag heb gedaan, en niet zooals de heer Bara het heeft gedaan. (*Levendige goedkeuring, rechts*).

De hr Bara. De achtbare minister vraagt ons dat wij hem zouden aantoonen dat hij achteruitgeweken is. Ik meende dat de toejuichingen der rechterzijde hem er al van overtuigd hadden.

De rechterzijde, die zich bij de eerste stemming zoo wrevelig toonde, hebben wij vandaag het ministerie met gelukwenschingen zien overladen en de beminnelijke heer Coremans bleef niet achter. (*Gelach, links*).

Ik wil niet veronderstellen dat men zoo vriendelijk jegens den minister zou geweest zijn, indien hij niet teruggeweken was.

Het amendement van den heer Colaert is een soort van verraad...

De hr Colaert. Bij de eerste stemming heb ik voor het Nederlandsch requisitorium gestemd.

De hr Bara. Vergeet gij dat gij ook bedoeld werdt in de aanvallen der meetings, met de heeren Schollaert en De Sadeleer?

De hr De Sadeleer. De sprekers der meetings hadden de Handelingen der Kamer niet gelezen. Ik zal u ten anderen antwoorden.

De hr Bara. De heer Le Jeune zegt ons dat wij het slechts op de plaatsen gemunt hebben. Hoe kan hij een debat, hetwelk hij heden op eene zoo groote hoogte gebracht heeft, aldus verkleinen?

De vader der wet van 1873 is de heer De Lantsheere, een Vlaming, en die wet laat aan de Vlamingen toe zich te doen recht bedeelen in hunne moedertaal, Nergens gaf ze aanleiding tot klachten,

En, daar gij nu toch van bedieningen spreekt, zal ik U antwoorden dat men een zeer bekrompen politiek man zou zijn indien men beweerde dat het bezit van plaatsen van geen gewichtig belang is.

Wanneer gij een deel des lands uit de openbare ambten verwijderd, dan benadeelt ge niet alleen de burgers, gij benadeelt het land zelf.

Minister BEERNAERT. Wie denkt aan zoo iets?

De hr BARA. Gij waart niet aanwezig, heer Minister, wanneer ik gezegd heb dat dit ontwerp een gevaar opleverde en tot een onvaderlandschen toestand leidde.

Minister BEERNAERT. Dat alles hebt gij een jaar geleden ook gezegd naar aanleiding van de examens voor de openbare plaatsen in 't bestuur der belastingen. Welnu, de drie vierden van de candidaten die sindsdien benoemd werden, waren Walen! Slechts een kwart Vlamingen! (*Gerucht*).

De hr BARA. Uwe statistieken beteekenen niets. (*Gelach, rechts*).

Indien hetgeen gij zegt de waarheid is, welnu, dan hebt gij eene nuttelooze wet gemaakt, vermits zij tot dergelijke uitslagen komt.

Men mag niet toelaten dat de Walen in België uit alle plaatsen worden verjaagd. 't Is de verbreking van ons verbond van 1830.

De hr COREMANS. Er zijn 90 t. h. Walen in de ministeriën.

De hr BARA. De heer Woeste heeft gesproken van toegeving, van verzoenende bepalingen.

Toegeving? Maar wij stonden met het ministerie. De heer Woeste antwoordt dadelijk: Het ministerie?... Spreekt mij van de meerderheid. (*Gelach, links*). Het ministerie en de meerderheid zijn het eens geworden, achter de schermen. Toen wij het ministerie volgden in den eersten strijd, dachten wij aangevoerd te zijn door eenen generaal die ons niet zou verlaten.

Gij hebt den echten naam aan uwe wet gegeven. 't Is eene wet opgedrongen door de meerderheid, 't is eene clericale wet! (*Zeer wel! Toejuichingen, links*).

— De tekst van artikel 1 van 't wetsontwerp, zooals hij gewijzigd werd door den heer minister van justitie, wordt in stemming gelegd en aangenomen bij blijven zitten en opstaan, met de nieuwe bepaling betreffende fiskale zaken en degene welke voorschrijft dat een koninklijk besluit de Vlaamsche en Waalsche gemeenten zal aanduiden.

Zitting 19 *December.*

365 VERZOEKSCHRIFTEN (1) vragende de onverminkte stemming van het wetsvoorstel Coremans, verdeeld aldus: **146** van maatschappijen (2), van inwoners uit **212** gemeenten, **5** van gemeenteraden, **2** van gemeenteraadsleden.

(1) In de zittingen van 11, 12, 13, 14 December, waren, ten voordeele van de stemming der onverminkte wetsontwerpen, vertoogschriften ingezonden door inwoners uit 187 genoemde gemeenten en 16 niet genoemde gemeenten; door 113 maatschappijen, leden van gemeenteraden, enz,.

Tegen de stemming van het wetsontwerp Coremans: 1° Bestuurder en

De « Vlaamsche Liberale Vereeniging van Gent » vraagt 1° de verwerping der gestemde uitzondering wegens de processen-verbaal in fiscale zaken ; 2° de rechtspleging in de taal van den verdachte of beschuldigde ; 3° de verplichting voor het openbaar ministerie om in 't Nederlandsch te requireeren, zelfs dan als de beschuldigde zijnen advocaat veroorloofd heeft in 't Fransch te pleiten ; 4° de vrijheid voor den beschuldigde om, tot het laatste oogenblik, voor het Hof van Assisen, de taal der rechtspleging te kiezen ; 5° de verzekering der waarborgen bij art. 10 van de wet van 1873 verleend aan de Vlamingen van het arrondissement Brussel.

Inwoners van Millen vragen dat, in geval de Waalsche volksvertegenwoordigers eene, tegen het natuurrecht der Vlamingen in gerechtszaken, vijandige stemming uitbrengen, voortaan de Waalsche soldaten alleen belast worden met de taak de onlusten in het Walenland te beteugelen.

2 *Verzoekschriften* tegen het wetsontwerp Coremans: 1° van den onder-voorzitter en secretaris der *Fransche* conferencie der jonge Balie te Gent, die het *statu quo*, namelijk het behoud der wet van 1873 vragen ; 2° van de leden van het bestendig comiteit der « *Ligue Wallonne* » van Luik, die om de algeheele verwerping van het wetsvoorstel Coremans verzoeken.

De Waalsche burgemeester van Durnal (Dinant) vraagt de stemming eener wet waarbij het onderwijs der Nederlandsche taal verplichtend wordt gesteld *in al de Normaalscholen van het Rijk.*

Vervolg der beraadslagingen over de artikelen.

« Art. 3. — In alle processen-verbaal zullen de verklaringen, opgenomen door degenen die proces-verbaal maken, worden vermeld in de taal waarin zij afgelegd zijn, bij gebreke waarvan de processen-verbaal, wat die verklaringen betreft, niet rechtsgeldig zullen wezen. »

De hr Voorzitter. De heer minister van justitie stelt voor, art. 3 aan 't slot van 't wetsontwerp te brengen en te doen luiden als volgt:

« De processen-verbaal betreffende het opsporen en vaststellen van misdaden, wanbedrijven en overtredingen, in welke plaats zij ook opgesteld zijn, zullen in rechten maar gelden als eenvoudige inlichting, wat betreft de verklaringen die zij zullen vermelden zonder op te geven dat zij vermeld zijn in de taal zelve waarvan degenen die eene verklaring doen zich hebben bediend. »

Van zijnen kant stelt de heer Simons voor om artikel 3 onder de rubriek « algemeene bepalingen » aan 't slot van 't wetsontwerp te brengen.

Minister Le Jeune. Ik meen dat de rubriek, welke de heer Simons ons voorstelt, nutteloos is. 't Zal voldoende wezen de bepaling aan

---

Secretaris van de Conferencie der jonge balie van Brussel : 2° leden van de meeting belegd door « La société de propagande wallonne » Brussel.

(2) In de lijsten der verzoekschriften komen twee Vlaamsche maatschappijen voor die voor titel voeren 1° « De Vrienden van Z. K. H. Prins Boudewijn » ; 2° « De Prins Boudewijns Vrienden ».

het slot van het wetsontwerp te verplaatsen ; daar zou ze het best op hare plaats zijn.

De hr SIMONS. Heeft de Kamer gisteren de weglating van artikel 2 gestemd.

De hr VOORZITTER. Ja !

De hr SIMONS. Als men, het voorstel van den achtbaren minister aannemende, artikel 3 aan het slot der wet verplaatst, dan dring ik niet aan.

De hr WOESTE. Ik vraag geenszins het behoud van artikel 3 dat bij de eerste stemming werd aangenomen ; het herhaalt slechts in zijn eerste deel de oude artikelen 1 en 2. Maar ik ben het niet eens noch met den achtbaren minister van justitie noch met den heer Simons over de bekrachtiging die moet gegeven worden aan den regel die besloten ligt in artikel 1 dat wij gisteren hebben gestemd.

De achtbare minister stelt voor die bekrachtiging te bepalen in een artikel dat hij aan het slot van het wetsontwerp plaatst; maar dit artikel acht ik onvoldoende, want het bedoelt niet het feit van eenen beambte die zijn proces-verbaal niet heeft opgesteld in de taal van degene die hij gehoord heeft. Bovendien zullen de processen-verbaal dan maar als eenvoudige inlichtingen gelden, en zoo keert men terug naar wat heden ook gepleegd wordt en schaft men eigenlijk iedere ware bekrachtiging af.

Dus denk ik dat dit artikel, hetwelk artikel 16 zou worden, zal moeten volledigd worden in den zin dezer opmerkingen.

Dat stel ik voor in het volgende amendement :

« Ingeval van niet-naleving der vorenstaande bepalingen, zullen de in de processen-verbaal vermelde verklaringen niet in rechten kunnen ingeroepen worden. »

Minister LEJEUNE. De verandering van tekst, toegebracht aan de gestemde bepaling, was 't gevolg eener gedachtenwisseling over de strekking dier bepaling.

Er zijn rechtsgeldige en niet rechtsgeldige processen-verbaal.

Wat beteekenen de woorden : zullen niet rechtsgeldig zijn ? Ik denk dat die processen-verbaal, niet opgesteld volgens de wet, altijd kunnen ingeroepen worden als inlichting, ten ware men verbood ze te laten zien aan de magistraten, iets wat onmogelijk is.

Maar, zegt men, dat bestaat thans. Ik ontken zulks. Het proces-verbaal moet voortaan opgesteld worden in de taal waarin de verklaring wordt afgelegd. Dat is voorzeker een vooruitgang.

De hr WOESTE. Het meerendeel der processen-verbaal zijn tegenwoordig maar geldig als eenvoudige inlichtingen en zijn niet rechtsgeldig. Als men dat thans herhaalt, dan doet men niets dan den bestaanden toestand handhaven. Men moet eenen stap vooruitgaan.

De achtbare minister van justitie acht het voor een magistraat moeilijk zulk proces-verbaal in te roepen. 't Brengt nochtans geene de minste moeilijkheid mede : het openbaar ministerie noch de rechters zullen hunne overtuiging bij middel van een dergelijk stuk mogen vormen, ziedaar alles.

Ik noodig derhalve de Kamer uit om mijn amendement te stemmen hetwelk de reeds aangenomen bepalingen van artikel 1 voldoende bekrachtigt.

Minister Le Jeune. Wij zijn het eens. Het geldt hier processen-verbaal die den rechter als verdacht moeten voorkomen.

't Is noodig, zegt men, in de wet te bepalen dat zulke processen-verbaal niet mogen ingeroepen worden. Dat is niet genoeg. Indien men ze niet mag inroepen, dan moet de wet zulk verbod bekrachtigen.

De hr Dupont. Ik ondersteun den tekst voorgesteld door den heer minister van justitie, want hij verschilt zeer veel van dien des heeren Woeste. Tegenwoordig zijn vele processen-verbaal rechtsgeldig zoolang het tegendeel van de er in vermelde verklaringen niet bewezen wordt. Dat moet zoo in't vervolg ook zijn.

Uit de stemming van gisteren blijkt dat de bepalingen der wet ook in zekere gemeenten, die tot het rechtsgebied van 't Luiksche beroepshof behooren, uitvoerbaar zullen zijn, alhoewel de magistraten van dat hof, althans niet tot heden, geen Nederlandsch moeten kennen.

De hren Neujean en Loslever. 't Zal wel komen!

De hr Dupont. Indien een rechterlijk ambtenaar geen Nederlandsch kent en een proces-verbaal opstelt bij middel van eenen vertaler, bij voorbeeld, is het dan aannemelijk dat dit proces-verbaal, hetwelk belangrijke bekentenissen kan bevatten, geene waarde hoegenaamd meer hebbe? De liefde voor 't Nederlandsch kan zooverre niet gaan dat men het vaststellen van misdaden wil kunnen verhinderen?

Dezelfde toestand kan in 't arrondissement Aarlen voorkomen, naar aanleiding eener verklaring in 't Duitsch. 't Schijnt mij dat de beginselen, die gisteren gestemd werden, degene omverwerpen die bestonden in strafzaken, waarin geene vaste regelen zijn om 't bewijs te leveren, zooals in burgerlijke zaken.

In strafzaken mag 't bewijs op elke wijze geleverd worden: dus moet men ten minste de waarde van eenvoudige inlichting toekennen aan de processen-verbaal die tijdens een onderzoek worden opgesteld om 't even in welke taal. De Kamer zal, hoop ik, het stelsel van den achtbaren heer Woeste verwerpen.

De hr Simons. Ik ondersteun de woorden van den achtbaren heer Dupont. In strafzaken zijn de processen-verbaal rechtsgeldig tot wanneer het tegendeel van hunnen inhoud bewezen wordt. Dus is het geene uitzondering.

Daarom meen ik dat men den tekst van den achtbaren minister moet aannemen.

De hr Bara. Die bepaling toont ons nogmaals de erge moeilijkheden van 't vraagstuk aan.

De heer Simons heeft daareven eene thesis ondersteund welke men niet te gemakkelijk moet aannemen. Zoo twijfel ik dat, in strafzaken, de processen-verbaal rechtsgeldig zijn tot wanneer het tegendeel van hunnen inhoud bewezen wordt, zooals hij zegt.

De hr Simons. Dat heeft men altijd zoo verstaan.

De hr Bara. Indien er geen 't minste bewijs tegen het proces-verbaal aangevoerd wordt, dan zal 't proces-verbaal rechtsgeldig zijn. Maar dagelijks ziet men lieden vrijspreken, niet omdat zij de verklaringen die in het proces-verbaal staan, hebben weerlegd, maar omdat de feiten niet bewezen zijn.

De hr SIMONS. Wanneer een magistraat geen voldoende bewijs in het proces-verbaal aantreft, dan verklaart hij de feiten niet bewezen en spreekt hij vrij met kennis van zaken.

De hr BARA. Met te meer reden verdenk ik deze uitlegging, daar de wet de drie verschillende soorten van processen-verbaal bedoelt: ten eerste, degene die rechtsgeldig zijn totdat men ze wraakt als valsch zijnde; ten tweede, degene die rechtsgeldig zijn totdat het tegendeel ervan bewezen worde; ten derde, degene die op zich zelf niet rechtsgeldig zijn.

De processen-verbaal dienen om de overtuiging des rechters te vormen, maar hij mag er zijne overtuiging niet uitsluitelijk op gronden.

Indien de thesis van den heer Simons de ware was, dan zou de wet een buitengewoon voorrecht bekrachtigen ten gunste van hen die Nederlandsch verstaan.

Wat zal er gebeuren? Vlamingen doen in het Walenland eene Nederlandsche verklaring, het proces-verbaal wordt in 't Fransch opgesteld en 't zal van geene waarde zijn! Zulk stelsel zou zeer gevaarlijk wezen vooral in de nabijheid der Waalsche grenzen. Veronderstellen wij Vlaamsche wildstroopers die in Henegouwen komen. Tegen hen wordt proces-verbaal in 't Fransch opgemaakt. Voor de rechtbank zullen zij zeggen dat zij hunne verklaring in 't Nederlandsch hebben gedaan en het proces-verbaal zal nietig zijn!

't Is niet mogelijk dat de beambten verscheidene talen spreken. Welnu, indien het proces-verbaal moet opgemaakt worden in de taal van den persoon die de verklaring doet, dan zal men alle talen moeten kennen, Engelsch, Duitsch, Italiaansch, Spaansch en Russisch!

Traduttore, *traditore*, zegt het spreekwoord. Doch hier is 't niet de verklaring zelve, maar de vertaling die verdacht voorkomt.

't Ware dus goed geweest ons Wetboek niet aan te raken.

De heer Woeste kan zich niet vleien met de hoop dat men zijn amendement zal stemmen, want dan kan men even goed zeggen dat er geen proces-verbaal meer zal opgemaakt worden ten laste van lieden die eene andere taal dan die der overheid spreken. 't Ware een terugkeer naar een barbaarsch tijdstip.

Ik zou het amendement van den heer minister verkiezen, maar beter ware het geweest den tegenwoordigen toestand te handhaven.

De hr WOESTE. Met de eerste opmerkingen van den heer Bara stem ik in.

Zekere processen-verbaal zijn op zich zelf rechtsgeldig, die van de boschwachters, bij voorbeeld, zoolang ze niet gewraakt worden als valsch zijnde. In gewone zaken is dat niet zoo. De rechter kan zich eene overtuiging vormen buiten het proces-verbaal en den betichte vrijspreken.

Met mijn amendement, kan de Kamer, beweert de heer Bara, zich niet vereenigen. De Kamer zal doen wat haar belieft; doch ik doe opmerken dat zij een dergelijk amendement bij de eerste stemming reeds heeft aangenomen.

Wij willen dat er voortaan geene processen-verbaal meer worden opgemaakt dan in de taal van degenen die gehoord worden als verdachten en als getuigen. Maar die bepaling moet bekrach-

tigd worden. Overigens houd ik niet aan mijne bekrachtiging, indien men er eene beter vindt.

Doch, zegt men, wanbedrijven en misdaden zullen met dat stelsel niet vastgesteld kunnèn worden. Men vergeet dat er, behalve de processen-verbaal, ook getuigenissen en een aantal andere bewijzen zijn. De beambten, die processen-verbaal opmaken, zullen er overigens, met eene doelmatige bekrachtiging, tweemaal op nadenken vooraleer processen-verbaal op te maken die van geene waarde zouden zijn.

De hr BARA. Maar indien zij de taal niet kennen welke door den persoon die de verklaring doet, gesproken wordt, dan kunnen de beambten hun proces-verbaal in die taal niet opmaken.

De hr WOESTE. Wat wil ons achtbaar medelid ? Eene vertaalde verklaring ? 't Ware nog minder goed. Ik heb nog liever niets dan eene dergelijke verklaring. Ik verzoek dus dringend de Kamer de bekrachtiging te stemmen welke ik voorstel.

De hr SIMONS. Het vraagstuk is gemakkelijk op te lossen. Artikel 154 van het Wetboek van Strafuitvoering spreekt van drieerlei processen-verbaal. Zekere processen-verbaal zijn rechtsgeldig totdat ze gewraakt worden als valsch zijnde, en wanneer men zulks beweert dan volgt er eene gansche afzonderlijke proceduur op. Verder hebben wij de processen-verbaal die rechtsgeldig zijn totdat het tegendeel bewezen wordt en die door bevoegde beambten worden opgemaakt.

Indien de beambten feiten vaststellen, dan worden de feiten voor bewezen gehouden totdat het tegendeel ervan wordt aangetoond. Verbaliseeren die beambten buiten het gebied waar ze bevoegd zijn, dan kunnen hunne processen-verbaal in elk geval dienen ten titel van inlichting.

Ik veronderstel eenen commissaris van politie die de taal van den persoon, welken hij ondervragen moet, niet zou verstaan. Dan neemt hij een vertaler. De nieuwe wet laat niet toe dat dit proces-verbaal als iets anders beschouwd worde dan als eene inlichting.

Ik vereenig mij met den tekst van den heer minister.

De hr BARA. De persoon, die proces-verbaal opmaakt, zonder de taal van dengene die de verklaring doet te verstaan, zal die verklaring maar kunnen opschrijven bij middel van een tolk, anders zou zijn proces-verbaal niemendalle bevatten.

De hr NEUJEAN. Het amendement van den heer Woeste versta ik niet zeer wel, want ik meen niet dat er ooit in het Wetboek gestaan heeft dat zekere verklaringen niet voor de rechtbanken mogen ingeroepen worden.

Men gelieve op te merken dat wij het gansche proces-verbaal niet bespreken, maar enkel de verklaringen welke er in worden vermeld.

Hoe wil men den rechter beletten zich eene overtuiging te vormen naar eene vertaling die 't werk is van iemand dien hij weet achtbaar en bekwaam te zijn ?

Die verklaringen zouden in rechten niet mogen ingeroepen worden, zegt men. Maar zou men, desnoods, den vertaler niet kunnen hooren ?

Dit alles bewijst dat het niet mogelijk is dien tekst in het wets-

ontwerp op te nemen : of hij beteekent niets of hij beteekent te veel. Ik verzoek den heer Woeste ons wat nader in te lichten.

De hr MEYERS. Bedoeld artikel verandert niets aan de theorie der rechtsgeldigheid van de processen-verbaal. Wanneer het processen-verbaal betreft die rechtsgeldig zijn totdat men ze wraakt als valsch zijnde of tot wanneer 't bewijs van het tegenovergestelde is geleverd, die rechtsgeldigheid betreft enkel het vaststellen van het wanbedrijf.

In de bepaling, waarover wij thans beraadslagen, betreft het de verklaringen die in de processen-verbaal worden opgenomen.

Die verklaringen worden maar vermeld als voorloopig onderzoek, en de rechter zal er slechts zulk gebruik van maken als zijn geweten hem zal voorschrijven.

Volgens mij heeft de tekst, door den achtbaren minister van justitie voorgesteld, geen ander doel. Die bepaling dient aangenomen te worden.

De hr PIRMEZ. De hr Neujean heeft aangedrongen op een belangrijk punt, dit namelijk dat het enkel de verklaringen betreft die vervuld worden in 't proces-verbaal en niet gansch het proces-verbaal. Er moet goed begrepen worden dat in elk geval 't procesverbaal blijft bestaan.

Minister LE JEUNE knikt toestemmend.

De hr JACOBS. Zoo luidt de tekst.

De hr PIRMEZ. 't Is van groot belang het dienaangaande eens te zijn.

— Het amendement van den heer Woeste, in stemming gelegd, wordt verworpen met 89 stemmen tegen 28 en 1 onthouding.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, Beeckman, Berten, Bilaut, Buls, Carbonnelle, Cartuyvels, Casse, Colaert, d'Andrimont, de Baré-de Comogne, de Borchgrave, De Bruyn, de Chimay, de Favereau, Defontaine, de Haerne, de Hemptinne, de Kerchove de Denterghem, De Lantsheere, Delcour, de Macar, de Mérode, de Moerman d'Harlebeke, de Moreau, De Neef, de Pitteurs-Hiegaerts, De Smedt, De Smet de Nayer, Dierikx, Doucet, d'Oultremont, Drion, Dumont, Dupont, Durieu, Eeman, Frère-Orban, Gillieaux, Giroul, Halflants, Hanssens, Henricot, Houzeau de Lehaie. Jacmart, Jamme, Kervyn de Lettenhove, Lambert, Lefebvre, Lescarts, Loslever, Magis, Mallar, Melot, Meyers, Neef-Orban, Nerincx, Neujean, Noël, Nothomb, Parmentier, Pastur, Paternoster, Peltzer, Pirmez, Powis de Tenbossche, Raepsaet, Ronse, Sabatier, Sainctelette, Schaetzen, Schollaert, Scoumanne, Simons, Slingeneyer, Snoy, Somzé, Steurs, Struye, Thibaut, Thiriar, Vandenpeereboom, Verbrugghen, Verwilghen, A. Visart, L. Visart, en Jul. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Begerem, Carbon, Coremans, De Decker, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, De Liedekerke, de Malander, de Montblanc, De Sadeleer, De Winter, Fiévé, Fris, Guyot, Jacobs, Meeus, Mesens, Osy, Reynaert, Stroobant, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Van den Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Vercruysse en Woeste.

Onthoudt zich ; de heer Coomans,

De hr Coomans. Ik heb mij onthouden, uithoofde van den twijfel waarin ik mij bevond.

— De tekst, voorgesteld door den heer minister van justitie, wordt aangenomen bij blijven zitten en opstaan.

De hr Voorzitter. De hr minister van justitie stelt den volgenden tekst voor aan artikel 4 :

« In de provincie West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsmede in het arrondissement Leuven, zal de rechtspleging in strafzaken, er bijbegrepen het requisitorium en de verdediging, gebeuren in de Nederlandsche taal en het vonnis zal in die taal geveld worden, behoudens de volgende beperkingen. »

— Die tekst wordt goedgekeurd.

« Art. 5 De rechtspleging zal in 't Fransch geschieden en het vonnis zal in die taal worden uitgebracht, wanneer de betichte het vraagt in de hieronder aangeduide vormen :

« Indien de zaak in onderzoek is, dan zal de betichte zijne vraag aan den onderzoeksrechter mededeelen ; deze zal er hem akte van geven in zijn proces-verbaal, met verzending naar den voorzitter der rechtbank. De voorzitter der rechtbank zal onmiddellijk den betichte voor zich doen verschijnen in zijn kabinet, en indien deze in zijnen eisch volhardt, zal er melding van gemaakt worden in 't proces-verbaal der verschijning.

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt of eene zaak die rechtstreeks ten verhoore gebracht wordt, dan zal de betichte zich wenden tot den voorzitter der rechtbank die hem de opmerkingen zal maken welke hij goedvindt, en die zijne vraag zal doen aanteekenen in de notulen. »

De hr Voorzitter. De heer minister van justitie stelt den volgenden tekst voor als laatste alinea :

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt, of eene zaak die rechtstreeks ten verhoore gebracht wordt, dan zal de betichte zich wenden tot den voorzitter der rechtbank, en er zal van zijne vraag melding gemaakt worden in de notulen. »

De heeren Fris, Colaert, De Neeff, Halflants en Schollaert vragen dat men bij dat artikel de volgende paragraaf zou voegen :

« Nochtans, indien de betichte niets anders dan de Nederlandsche taal kent, zal hij maar de proceduur in de Fransche taal mogen vragen *wanneer zijn advocaat verklaart geene proceduur in 't Nederlandsch te verstaan.* »

De heer Coremans stelt voor § 1 van artikel 5, in plaats van : « de rechtspleging *zal geschieden* en het vonnis *zal geveld worden* in het Fransch » te zeggen : « de rechtspleging *zal kunnen geschieden* en het vonnis *zal kunnen geveld worden...* »

De heer Colaert stelt voor, op de woorden : « de voorzitter der rechtbank » onmiddellijk te doen volgen in de tweede alinea : « na de eerste ondervraging. »

De hr Fris. — Ziehier wat mij bewogen heeft om mijn amendement aan te bieden : afgevaardigde van een bij uitstek Vlaamsch arrondissement, had ik mij over zekere punten bij de eerste stemming met spijt moeten afscheiden van de voorstellers van het wetsontwerp.

Ik kan niet alles bijtreden wat ze vroegen, onder andere kan ik ze niet volgen wanneer zij het Nederlandsch aan de advocaten wil-

len opdringen ; want niet alleen de rechten des beschuldigden, ook de vrijheid der verdediging dient gewaarborgd te worden.

Tusschen de eerste en de tweede stemming heb ik getracht eene minnelijke schikking te vinden die aan de billijke eischen der Vlamingen recht kon laten wedervaren.

Bij wie moest ik eene poging aanwenden om tot die minnelijke schikking te geraken, tenzij bij die Vlaamsche afgevaardigden, welke nu voor, dan tegen de bepalingen van het wetsontwerp hebben gestemd en de meerderheid hebben gevormd die, bij de eerste stemming, over 't lot der verschillende artikelen heeft beslist. Ziedaar hoe ik het eens ben geworden met den heer Colaert van Ieperen, en met de achtbare afgevaardigden van Leuven.

Ziehier mijne meening: de Vlaming, die geen Fransch kent, moet in 't Nederlandsch geoordeeld worden, uitgenomen in een enkel geval: wanneer hij vrijelijk een Franschsprekenden advocaat gekozen zal hebben die geen Nederlandsch verstaat. Men zou niet begrijpen dat een advocaat, geen Nederlandsch verstaande, een betichte kunne verdedigen in eene zaak die in het Vlaamsch behandeld wordt. Maar als de betichte Fransch kent, dan zal hij immer Fransche debatten mogen vragen zelfs in het Vlaamsche land, al verschijnt hij met of zonder advocaat.

De verklaring van den advocaat zal hier geloofd worden. Indien hij zegt geen Nederlandsch te verstaan, dan gebeurt de rechtspleging in het Fransch.

Ik betuig den achtbaren minister van justitie mijnen dank omdat hij gisteren verklaard heeft zich met mijne amendementen te vereenigen.

Hoe zouden zij de Walen kunnen krenken? Ik eerbiedig al hunne rechten en ik zie er voor zekere leden der balie, die geene Vlaamsche opvoeding hebben genoten, hoegenaamd geene vernedering in dat zij aan de rechtbank komen zeggen geen Nederlandsch te kennen. 't Zal zeer natuurlijk zijn voor den heer Bara, bijvoorbeeld, of voor andere confraters uit het Walenland.

Ik ga een stap verder: passen wij hetzelfde beginsel op de beschuldiging toe.

Is het aan te nemen, zegde men mij, dat een beschuldigde den ambtenaar die met de openbare vervolging is gelast, niet versta?

Allen moeten wij wenschen dat de procureur des konings den beschuldige op verstaanbare wijze zegge waarom hij in rechten wordt vervolgd.

Ons amendement bevredigt den heer Coremans. Thans, wanneer de beschuldigde een advocaat gekozen heeft die geen woord Nederlandsch verstaat, wordt het requisitorium in 't Fransch uitgesproken. Doch, wanneer de advocaat Nederlandsch verstaat, zonder het misschien gemakkelijk te spreken, dan vraag ik welk kwaad er in zou bestaan dat het openbaar ministerie zich in het Nederlandsch uitdrukt.

In het Vlaamsche land is een Nederlandsch requistorium heden de regel. Dat gebeurt zoo te Mechelen, onder andere. De toestand zal dus dezelfde blijven.

Ja, er kunnen nu en dan eenige moeilijkheden oprijzen; maar deze beteekenen niets, vergeleken bij het voordeel dat de beschuldigde er bij heeft, indien men hem in staat stelt het openbaar ministerie te verstaan,

De achtbare minister van justicie heeft ons amendement aan artikel 10 eenigszins gewijzigd. Wij zullen zijne wijzigingen onderzoeken wanneer er over dat artikel beraadslaagd wordt. Voor 't oogenblik handhaaf ik ons amendement aan artikel 5 van het oorspronkelijk wetsontwerp, en hetwelk § 4 zou worden van het artikel door den achtbaren minister aangeboden.

Ons verzoenend voorstel acht ik van aard om de rechten der Walen met de billijke eischen der Vlamingen overeen te brengen. Indien de Kamer mijn gevoelen deelt, laat ons dan ophouden te twisten. Als het mogelijk is zich over zulke quæstie te verstaan, dan moet er volkomen eensgezindheid zijn. (*Zeer wel, rechts*).

Minister Le Jeune. Tegen het amendement van den heer Fris aan artikel 5 heb ik niets in te brengen. Naar aanleiding van dat artikel had ik gevraagd dat het recht om een onderzoek in het Fransch te eischen volkomen geëerbiedigd werd. Ik had twee soorten beschuldigden verondersteld, zij die zich zelf verdedigen en zij die zich een advocaat toevoegen.

Het amendement maakt een onderscheid, en terecht. De veronderstelling van eenen beschuldigde die zich zelf verdedigt, bespreek ik niet. Blijft de veronderstelling van den beschuldigde die een advocaat heeft. De advocaat moet natuurlijk de beschuldiging kunnen verstaan. Het amendement lost de quaestie op.

De hr de Kerchove de Denterghem. Gij schrabt dan de laatste woorden van § 2 en § 3 ?

Minister Le Jeune. Het einde dier § § valt dus natuurlijk weg.

De hr de Kerchove de Denterghem. Die bepalingen zouden niet kunnen toegepast worden in de practijk.

Minister Le Jeune. Inderdaad ; het is klaar dat de tusschenkomst van den heer voorzitter niet zou overeen te brengen zijn met het stelsel van het amendement. Men erkent dat de vrijheid der verdediging moet geeerbiedigd worden. Men is het eens daarover.

De hr Voorzitter. Verlangt de heer minister dat zijn amendement § 2 worde van art 3.

Minister Lejeune. Neen, heer voorzitter. Ik stel voor de tusschenkomst van den voorzitter der rechtbanken weg te laten alsmede de aanmerkingen volgens welke die tusschenkomst werd voorschreven. Mijn voorstel is dat van de heeren Fris, Colaert en consoorten, aangezien, volgens het amendement dier achtbare leden, alles bepaald blijft bij het vaststellen eener verklaring welke de advocaat van den beschuldigde aflegt. (*Onderbreking*). Dat amendement kent den beschuldigde het recht toe, dat wij altoos voor hem geëischt hebben, d. i. het volle recht zijne verdediging toe te vertrouwen aan eenen in 't Fransch pleitenden advocaat ; volgens het amendement heeft de beschuldigde geene uitleggingen te geven aan den heer voorzitter omtrent de keuze van eenen in 't Fransch pleitenden advocaat.

De hr Voorzitter. § 3 valt dus weg ?

Minister Lejeune. Mijn amendement aan § 3 is gedrukt.

De hr Coremans. De heer minister laat § 1 op artikel 5 wegvallen.

De hr De Sadeleer. Ik verklaar het amendement van den heer Fris te ondersteunen en wensch tevens te antwoorden op zekere persoonlijke aanvallen van den heer Bara.

De hr Bara. Van mij ? Ik heb u niet aangevallen ! Ik heb slechts herinnerd dat men u had aangerand in de meetings !

De hr De Sadeleer. Ik begrijp niet welke de bedoelingen zijn geweest van den achtbaren heer Bara met hier te wijzen op de meeting die te Antwerpen gehouden werd. (*Gerucht, onderbreking.*)

Ziehier wat daar gebeurd is.

Een spreker, een student, begon zijne redevoering met te vragen dat men de wapens zou opnemen. Hij kloeg over de werkeloosheid der vlaamsche bevolking en zegde dat de Walen tijdens de drie laatste jaren, geplunderd en gebrandsticht hadden om het algemeen stemrecht te verkrijgen !

Na die schoone inleiding, stelde de spreker aan de vergadering voor — ik haal het verslag van een dagblad aan — mijnen naam en dien van een ander katholiek kamerlid uit te jouwen.

Waarom, vraagt men ons, komt gij tegen die woorden niet op ?

Is het dan niet voldoende met die woorden te lachen ?

Maar de heer Bara voegde er bij dat wij de amendementen der heeren Fris en Colaert waren bijgetreden onder de drukking dier bedreigingen !

Ik teeken ten krachtigste protest aan tegen de beschuldiging van den achtbaren heer Bara.

Ik houd er aan te verklaren dat het denkbeeld hetwelk in de amendementen van den heer Fris weergegeven wordt, door mij in 1883 in den schoot der middenafdeeling werd verdedigd. Toen was ik ongelukkiglijk alleen van mijn gevoelen ; maar nauwelijks was deze discussie geopend, of de heer Jacobs vroeg dat het beperkt zou worden tot die bepaling welke, volgens mij, de eenige aannemelijke was, in de tegenwoordige omstandigheden ten minste, en welke, hoop ik, met groote meerderheid zal gestemd worden.

De heer Bara heeft de zeer fantastische gevoelens van de sprekers der meeting aangehaald, maar hij zelf drukt er al even fantastische uit. Gisteren, bij het einde zijner redevoering, heeft hij onder andere gezegd dat onze wet eene wet was, opgedrongen door de meerderheid, eene clericale wet. 't Is altijd hetzelfde liedje ! In 1882, toen de Kamer het wetsontwerp op 't middelbaar onderwijs besprak, beweerde de heer Bara dat wij dat onderwijs wilden ontredderen.

De tegenwoordige toestand bewijst dat wij geenszins met een politiek doelwit handelen, maar wel om wettige grieven te herstellen. Verleden jaar heeft de heer Bara op dezelfde wijze de maatregelen betreffende den toegang tot de militaire school beknibbeld, ofschoon zijn collega, de heer Hanssens, het met hem over die quæstie niet eens was.

De heer Bara blijft dus zijn verleden getrouw !

Telkens hier maatregelen worden voorgesteld ten gunste der Vlaamsche bevolking, treedt de heer Bara heftig en onverzoenlijk op. Hij blijft immer dezelfde tegenstrever !

Hij sprak van hetgeen buiten deze Kamer gebeurde ; het zal dan wellicht van eenig belang wezen te weten hoe de houding van den achtbaren heer Bara beoordeeld wordt door de Vlaamsche liberalen.

(*Wordt voortgezet.*)

Bldz. 10, regel 27 : te lezen : verondersteld worden *geen* Fransch te kennen...

Bldz. 30, regel 23 : te lezen : *die de Belgen bezielen.*

Nr 3. Deel VI. 1 Juni 1889

DE TAALSTRIJD
HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.

Zitting van 19 *December* 1888.

(VERVOLG).

De hr DE SADELEER. Ziehier een zeer leerrijk stuk. Het ging uit van het « Verbond der Vlaamsche liberale maatschappijen van Gent...»

De hr EEMAN. ... en werd overal aangeplakt!

De hr DE SADELEER. De liberale pers heeft het afgekondigd. De eerste onderteekenaar is de heer Paul Fredericq, een veelgeacht letterkundige, professor aan de hoogeschool van Gent. De ernstigheid van het bescheid kan door niemand betwijfeld worden. Het is gericht tot de linkerzijde dezer kamer en gedagteekend, Gent, 15 December:

« ... De Bond der Vlaamsche liberale maatschappijen te Gent, bestaande uit achttien der voornaamste volkskringen en die meer dan 5,000 leden telt, heeft zich gewend tot de parlementaire linkerzijde en stelt onder andere met levendige spijt vast dat de taalrechten der Vlamingen door haar miskend worden.

» De toestand der liberale partij, — zegt het stuk — legt aan de Walen der linkerzijde een plicht van politieke kieschheid en van vaderlandsche rechtveerdigheid op.

» Zij die tegenwoordig de eenige liberale Kamerleden zijn, zouden moeten vermijden van in de besprekingen aangaande de taalrechten der Vlamingen, een toon aan te slaan, die de liberalen in de Vlaamsche gewesten maar al te dikwijls grieft en aan onze gemeenschappelijke partij in Vlaanderen eene onberekenbare schade toebrengt.

» De Vlaamsche bevolking is meer en meer besloten om te eischen dat men haar eindelijk in de moedertaal besture, vonnisse en onderwijze, gelijk zulks altijd met de Walen het geval is geweest.

» De twee partijen erkennen in Vlaanderen de rechtmatigheid van deze nationale beweging.

» Wanneer de leden der linkerzijde dit in de Kamer schijnen te vergeten, scheiden zij zich blijkbaar van hunne eigene partij in Vlaanderen af en nemen zij eene hoogst gevaarlijke houding aan voor onze nationaliteit en voor het liberalisme. »

De hr Eeman. Dat is wel juist niet zooals de achtbare heer Bara gisteren in zijne redevoering beweerde !

De hr De Sadeleer. Wat ik daar even heb gelezen, bewijst dat het ons gedane verwijt als zouden wij eene clericale en politieke wet maken, geene reden van bestaan heeft.

De wisselvalligheden der politiek kunnen den heer Bara terug aan het bewind brengen; maar hij zou de wet, die wij zullen stemmen, niet durven intrekken, want dan zou hij werkelijk eenen opstand in het Vlaamsche land verwekken. (*Rechts, zeer wel!*)

De uitleggingen, door den heer Fris gegeven, rechtvaardigen zijn amendement. Dergelijke bepalingen bestaan in alle beschaafde landen van Europa en men begrijpt niet dat men daar eenig bezwaar kan tegen inbrengen.

Zekerlijk, indien de wet gestemd wordt, zullen de magistraten van 't parket dikwijls de Nederlandsche taal moeten bezigen; maar nu reeds bestaat die toestand; hij spruit voort uit de wet van 1873.

Men verheft zich tegen den toestand van een openbaar ministerie dat de toepassing der wet zou vragen in 't Nederlandsch, terwijl de verdediging in 't Fransch gebeurt. Maar dat geschiedt nu reeds zóo bij vele rechtbanken sedert 1830 ! Nooit heeft iemand bevonden dat het gebruik der beide landstalen op eene rechtszitting onregelmatig was.

De Vlaamsche conferencie der Gentsche balie, welke uit magistraten en advocaten bestaat, heeft in 1885 de quaestie onderzocht en stemde toen bijna eenparig eene beraadslaging in den zin van de amendementen der heeren Fris en medeonderteekenaars.

Men vreest dat het zou kunnen gebeuren dat een Waalsche advocaat, in 't Vlaamsche land pleitende, zou genoodzaakt worden op een Nederlandsch requisitorium te antwoorden. Doch hier antwoorden de amendementen van den heer Fris op de tegenwerping. Wanneer een advocaat verklaart geene Nederlandsche procedunr te verstaan, dan geschiedt de procedunr in 't Fransch.

Hoe zal men dat ter rechtzitting kunnen vaststellen ? De wet van 1873 voorziet het geval dat de rechter zich verzekeren moet van de echtheid der verklaring van den betichte.

De verzoenende amendementen der heeren Fris en medeleden zullen, hoop ik, door alle Vlaamsche volksvertegenwoordigers worden gestemd. Ik hoop insgelijks dat een aantal Waalsche medeleden zich bij ons zullen aansluiten. (*Zeer wel. Rechts*).

De hr Reynaert. Ik was voornemens de aandacht der Kamer te vestigen op de moeilijkheden van toepassing van artikel 3 in de grensgemeenten van het arrondissement Kortrijk : doch vermits men vandaag artikel 5 gewijzigd heeft, zie ik van dat voornemen af.

Maar aangezien ik aan het woord ben, wensch ik er nog iets bij te voegen.

Bij de eerste stemming had ik den heer minister van justitie verzocht mij te zeggen of de uitdrukkingen : voorzitter der recht-

bank en onderzoekende magistraat, de vrederechters en de commissarissen van politie bedoelden. De heer minister had ja geantwoord. Welnu, de handelingen der Kamer leggen hem het tegenovergestelde in den mond. 't Is blijkbaar eene vergissing.

De commissaris van politie die een onderzoek instelt wanneer ergens overtredingen gepleegd worden, moet begrepen worden in de uitdrukking « onderzoekende magistraat » welke meer algemeen is.

Minister Le Jeune. Mijn antwoord moet bevestigend zijn. De tekst der wet zegt « onderzoekende magistraat ». Welnu, de politiecommissarissen doen nasporingen op rechterlijk gebied.

Ik zie dus niet hoe het bezwaren opleveren zou hun de bepalingen der wet toe te passen.

De hr Neujean. De heer De Sadeléer heeft eens te meer de linkerzijde beschuldigd van politiek in dit debat te mengen. Reeds gisteren werd door den heer Bara op dat verwijt geantwoord. De linkerzijde heeft zich zoo weinig met politiek bemoeid dat zij in de gansche beraadslaging voor de eerste stemming het gedurig met de regeering eens was. Indien iemand veranderde, dan is het de regeering en niet wij !

De bepalingen, die wij op dit oogenblik onderzoeken, zijn de gewichtigste en de minst aannemelijke van het gansche ontwerp. Immers, zij belemmeren de vrijheid van verdediging en miskennen de vrijheid der talen die door de Grondwet wordt gewaarborgd.

Volgens den tekst die nu wordt voorgesteld, zal de betichte geene Fransche proceduur kunnen bekomen dan indien zijn advocaat verklaart geen Nederlandsch te verstaan. Dit wijzigt het wetsontwerp ten volle.

De regeering had bij de eerste stemming den moed gehad te verklaren dat de betichte volkomen vrij zou zijn de taal te kiezen. Nu zal hij aan de Nederlandsche taal vastgeketend zijn !

Uw ontwerp is de terugkeer naar het voorstel door den heer Coremans in 1873 gedaan, maar dat toen werd verworpen. Heden is het de heer Coremans die voorstelt ; hij is 't die zijn wil opdringt.

De hr Eeman. Maar de Gentsche liberalen zijn het eens met ons !

De hr Neujean. Ik wil eene rechtsquaestie ernstig onderzoeken. Gelief mij niet in de rede te vallen.

Het eerste ontwerp van den heer Coremans bepaalde dat de betichte geene taal mocht kiezen die hij niet verstond, om er in beschuldigd en verdedigd te worden.

De middenafdeeling, waar geen enkele Waal deel van maakte, verwierp dit stelsel en verklaarde zich voor de onbeperkte vrijheid van de keus des betichten.

In 1873 verklaarde men zich, ondanks eene verwarde discussie, bij de eerste stemming. voor het voorstel dat heden door den heer Fris en zijne vrienden opnieuw wordt aangeboden. Doch, bij de tweede stemming, werd door den heer De Baets voorgesteld te zeggen wat wij heden voorstellen en wat alleen redematig is : Nederlandsch requisitorium, Nederlandsche verdediging ; Fransch requisitorium, Fransche verdediging. Het tegenovergestelde zou aanleiding geven tot belachelijke tooneelen (*Tegenspraak, rechts*).

De hr COLAERT. Maar dat gebeurt dagelijks !

De hr SCOUMANNE. Dat gebeurt zoo maar in den schouwburg !

De hr COREMANS. Toe maar ! Dat gebeurt zoo bij onze correctioneele rechtbanken, in onze assisenhoven, in onze gemeenteraden, overal !

De hr NEUJEAN. Door den achtbaren voorzitter dezer Kamer, toen minister van justitie, door den heer De Baets en den heer Van Wambeke werd zulk stelsel eene ongerijmdheid genoemd.

De hr VAN WAMBEKE. Dat heb ik niet gezegd.

De hr NEUJEAN. En toch was de heer De Baets een der voorstanders van de Vlaamsche beweging ! Maar hij vreesde overdrijving en waarschuwde de Kamer daartegen.

Heden wilt gij het stelsel, door u in 1873 ongerijmd bevonden, aan de Kamer opdringen. 't Is inderdaad ongerijmd het openbaar ministerie te dwingen zich in 't Nederlandsch uit te drukken wanneer de advocaat Fransch spreekt.

De heer Van Wambeke, verslaggever der wet van 1873, zal misschien gepast achten ons te zeggen hoe en waarom hij van gevoelen is veranderd.

Gij verloochent volkomen uw verleden van 1873 en wij hebben het recht u te vragen welke drijfveer de uwe was, indien het geene politieke is.

De hr FRIS. Wat kan het u eigenlijk schelen ? Dat alles moet ten onzent, en niet in 't Walenland, toegepast worden.

De hr NEUJEAN. Zoudt gij beweren dat wij hier slechts Waalsche arrondissementen vertegenwoordigen ?

De hr FRIS. Neen ! Maar deze bepalingen kunnen u, Walen, volstrekt niet hinderen.

De hr NEUJEAN. Wij plaatsen ons op een algemeen standpunt om de zaak te onderzoeken.

De hr COREMANS. De Vlaamsche zaak is van algemeen, van nationaal belang.

De hr DE SMET DE NAEYER. Rechtvaardigheid voor iedereen !

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Men mag geenen haat, geene tweedracht in 't land zaaien ! (*Tegenspraak, rechts.*)

De hr NEUJEAN. Op welk belang beroept men zich om aldus te handelen ? Op 't belang van den betichte ? Dat is scherts !

Heeft de achtbare minister u niet gezegd dat de tusschenkomst van den betichte, ter gerechtszaal, bijna altijd eene hindernis is ?

Gisteren sprak de heer Coremans ons van eenen advocaat die verzachtende omstandigheden pleitte, terwijl de cliënt zijne plichtigheid volkomen loochende. 't Is wellicht omdat de advocaat begreep welk nadeel de cliënt zich toebracht door die houding aan te nemen.

Om eene Fransche proceduur te verkrijgen, zal de advocaat moeten verklaren dat hij geen Nederlandsch verstaat. In Vlaanderen zal men geenen enkelen advocaat vinden die dat zal doen, want hij zou de gansche Vlaamsche cliëntel van zijn huis verwijderd houden.

Er dient niet alleen geweten te worden of de advocaat de taal

van 't requisitorium al dan niet voldoende verstaat, maar of hij die taal goed genoeg kent om zijnen cliënt zoo goed in 't Nederlandsch te kunnen verdedigen als in 't Fransch.

En als het openbaar ministerie hem in de rede valt, in welke taal zal dat moeten geschieden? Geen enkel advocaat, waardig van dien naam, zal dergelijken belachelijken toestand willen aannemen. (*Gerucht, rechts.*)

De verdediging van den beschuldigde wordt niet op voorhand geschreven. 't Is het requisitorium hetwelk den advocaat aanvuurt en hem den toon zijner verdediging ingeeft. Uwe wet veroordeelt de verdediging tot al wat krachteloos, tot al wat levenloos is.

't Verwondert mij dat de achtbare minister van justitie niet gewaar wordt dat de redenaarskunst, die hij zoo goed bezit, met de onderhavige wet in gevaar wordt gebracht.

't Belang van den betichte, zegt men, vergt dat hij in zijne taal beschuldigd worde. Maar denkt ge dat onze Waalsche werklieden het Fransch requisitorium verstaan? Dikwijls moet men zekere vragen, die in 't Fransch gedaan zijn, in 't Waalsch vertalen.

De heer Nypels, verslaggever der commissie van 't Wetboek van Strafvordering, beweerde dat eene zuivere Nederlandsche taal niet zou verstaan worden door den Vlaamschen boer. (*Tegenspraak, rechts.*)

De hr. Fiervé. 't Was misschien zijne meening, doch hij zag de zaak verkeerd in.

De hr Neujean. Ik plaats mij onder 't gezag van dien uitstekenden schrijver over strafrecht. Gij doet eigenlijk niets voor den Vlaming wanneer gij de letterkundige Nederlandsche taal oplegt aan Vlamingen die zooveel verschillende gewestspraken hebben dat een Vlaming uit Vlaanderen geenen Vlaming van Maastricht zou verstaan....

De hr Van Naemen. Toe dan! Wij verstaan elkander zeer goed!

De hr Neujean. Ik zal u een klein voorbeeld aanhalen; het feit is dezer dagen te Luik gebeurd.

Een Vlaming van Hasselt verscheen voor de rechtbank, waarvan de voorzitter te Leuven is geboren. Deze kwam op de gedachte den beschuldigde in 't Leuvensch te ondervragen. De betichte verstond er niets van. Dan werd door een der magistraten voorgesteld hem in 't Waalsch te ondervragen; misschien, voegde hij er bij, zal de betichte dat Vlaamsch verstaan. En inderdaad, de beschuldigde verstond zeer goed! (*Gelach, links.*)

Uw letterkundig Nederlandsch verstaat het volk niet. (*Tegenspraak, rechts.*) Ziehier wat te lezen staat in 't besluit der Voorloopige Regeering, in dato 16 November 1830...

De hr Coremans. ...onderteekend « Charles Rogier »!

De hr Neujean. Het voorloopig bewind bestond niet alleen uit den hr Rogier.

De hr Coremans. Ja, een Franschman zegt dat het Nederlandsch niet verstaan wordt!

De hr Neujean. Ik ben overtuigd dat uwe collega's met ietwat meer eerbied van dat besluit spreken.

De officiëele taal moest vastgesteld worden. Daarom nam het voorloopig bewind, op 16 November 1830, het navolgend besluit;

« Overwegende, anderzijds, dat de Vlaamsche taal, evenals de Duitsche, in gebruik bij de inwoners van zekere plaatsen, *verschilt van provincie tot provincie en soms van district tot district, zoodat het onmogelijk zou zijn een officiëelen tekst der wetten en besluiten in het Vlaamsch en in het Duitsch uit te geven.*

» Besluit :

» De Ambtelijke Verzameling der wetten wordt uitgegeven in het Fransch. »

Zoodat gij, in uwe vonnissen en besluiten. opgesteld in het Nederlandsch, thans nog zult gedwongen zijn Fransche teksten aan te halen, op het gevaar af uwe besluiten te zien verbreken.

Dat stelde men vast in 1830.

Dat is nog heden de waarheid, zegde de heer Nypels.

Uw werk wordt u niet ingegeven door eene gedachte van rechtvaardigheid jegens de Vlaamsche betichten : het is een werk van propagande ten voordeele der Nederlandsche taal welke gij den Vlamingen wilt opdringen ! (*Zeer wel, links.*)

De hr De Neeff. Ik ben noch advocaat noch avoué. Men heeft ons gezegd dat wij niets anders dan eene advocatenwet behandelen, dus kan ik er op mijn gemak over spreken. Ik heb de amendementen van den heer Fris onderteekend, omdat er volgens mij, na de eerste stemming der Kamer, die de voornaamste grieven der Vlamingen wegnam, eene leemte bestond.

Men had een stelligen regel uitgeroepen : de Vlaamsche betichte moet in zijne taal worden gevonnisd ; maar zoo de betichte er een hooger belang bij heeft een Franschen verdediger te nemen, zult gij het hem mogen verbieden ? Ik denk het niet, ofschoon de achtbare heer Coremans zoo ver ging. Ik heb de volstrekte keus der Nederlandsche taal niet willen beperken.

De heer Coremans wilde ons van eene onzer vrijheden doen afzien. Zouden wij er te veel hebben, of zou deze hinderend zijn ?

In hoeveel Vlaamsche steden zou men niet vruchteloos naar een Vlaamschen advocaat zoeken die gemakkelijk Nederlandsch spreekt?

Zeker zal de Vlaamsche betichte maar zelden een advocaat kiezen die enkel Fransch kent en dan nog maar wanneer hij er een wezenlijk belang bij hebben zal.

Men kan er nochthans niet aan denken hem te berooven van zijn recht om zijne keuze op zulken advocaat te laten vallen.

Mij met verscheidene mijner medeleden vereenigende, had ik slechts een doel : de verdediging des beschuldigden, die de voornaamste belanghebbende in de zaak is, zoo goed mogelijk te verzekeren.

Stemmen. Tot morgen !

Zitting van Donderdag 20 *December* 1889.

ORDEVOORSTEL.

De hr de Jonghe d'Ardoye doet aan de Kamer het voorstel om na afloop der beraadslaging over het wetsontwerp op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken, uiteen te gaan tot 15 Januari,

Desnoods zouden we Zaterdag zitting kunnen houden, om het contingent, de voorloopige kredieten en bedoelde wet te stemmen.

De hr BARA. Ware 't niet beter de toekomende week te zitten in plaats van Zaterdag? (*Gerucht, rechts.*) We zijn nauwelijks zes weken bijeen.

We zouden onze vacantie zooveel kunnen verlengen in de maand Januari.

De hr DE JONGHE d'ARDOYE. Waarschijnlijk kunnen we Zaterdag gedaan krijgen met de wet op 't gebruik van de Nederlandsche taal voor de rechtbanken.

De hr BARA. Er zijn nog veel sprekers ingeschreven!

De hr DE JONGHE D'ARDOYE. Welnu, laten wij trachten Zaterdag te eindigen.

De hr JACOBS. Ik vereenig mij met het laatste voorstel van den heer de Jonghe d'Ardoye. Laten wij Vrijdag en Zaterdag zitting houden en de quaestie voorbehouden of wij de toekomende week nog moeten vergaderen.

De hr JAMME. We worden te laat verwittigd om Zaterdag zitting te houden.

De hr JACOBS. Men weet dat het een gebruik is desnoods den Zaturdag vóor de vacantie te vergaderen.

De hr JAMME. Ik dring aan opdat de Kamer Zaterdag niet bijeenkome, want vele leden hebben reeds over dien dag beschikt.

De hr D'ANDRIMONT. Het meerendeel onzer hebben verbintenissen aangegaan voor Zaterdag. Als men zitting houdt, zal niemand komen.

De hr Magis. Volkomen waar!

De hr DE JONGHE D'ARDOYE. Men heeft waarschijnlijk veel meer schikkingen genomen voor de toekomende week, want 't is nooit gebeurd, denk ik, dat de Kamer zitting hield na den 25n December.

RECHTS: Laat ons stemmen!

— Het voorstel van den heer de Jonghe d'Ardoye wordt aangenomen bij blijven zitten en opstaan.

Zitting van Vrijdag 21 *December* 1888.

Vervolg der beraadslaging over de artikelen.

De hr VOORZITTER. Mijne heeren, wij zullen nu de beraadslaging voortzetten over artikel 5, hetwelk luidt als volgt:

« Art. 5. De rechtspleging zal in 't Fransch geschieden en het vonnis zal in die taal worden uitgebracht, wanneer de betichte het vraagt in de hieronder aangeduide vormen:

« Indien de zaak in onderzoek is, dan zal de betichte zijne vraag aan den onderzoekenden rechter mededeelen; deze zal er hem akte van geven in zijn proces-verbaal, met verzending naar den voorzitter der rechtbank. De voorzitter der rechtbank zal onmiddellijk den betichte voor zich doen verschijnen in zijn kabinet, en, indien deze in zijnen eisch volhardt, zal er melding van gemaakt worden in 't proces-verbaal der verschijning.

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt of eene zaak die rechtstreeks ten verhoore gebracht wordt, dan zal de betichte zich wenden tot den voorzitter der rechtbank die hem de opmerkingen

zal maken welke hij goedvindt, en die zijne vraag zal doen aanteekenen in de notulen. »

De heer minister van justitie stelt den volgenden tekst voor als laatste alinea :

« Ingeval het eene reeds onderzochte zaak geldt of eene zaak die rechtstreeks ten verhoore gebracht wordt, dan zal de betichte zich wenden tot den voorzitter der rechtbank, en er zal van zijne vraag melding gemaakt worden in de notulen van den griffier. »

Van hunnen kant vragen de heeren Fris, Colaert, De Neeff, Halflants en Schollaert dat men bij dat artikel de volgende paragraaf zou voegen :

« Nochtans, indien de betichte niets anders dan de Nederlandsche taal kent, zal hij maar de proceduur in de Fransche taal mogen vragen *wanneer zijn advocaat verklaart geene proceduur in 't Nederlandsch te verstaan*. »

De hr Coremans stelt voor aan § 1 van artikel 5, in plaats van : « De rechtspleging *zal geschieden* en het vonnis *zal geveld worden* in het Fransch » te zeggen : « de rechtspleging *zal kunnen geschieden* en het vonnis *zal kunnen geveld worden...* »

De hr Colaert, eindelijk, stelt voor, op de woorden : « de voorzitter der rechtbank, » onmiddellijk deze woorden te doen volgen in de tweede alinea : « na de eerste ondervraging. »

De hr Bara. 't Is onmogelijk artikel 5 te bespreken zonder tevens over artikel 10 te beraadslagen : ze vloeien uit hetzelfde beginsel voort. Ik zal ze daarom te zamen onderzoeken.

Men herinnert zich hoe de discussie bij de eerste stemming afliep, welke de toestand van het wetsontwerp was. Men had de wet van 1873 nagenoeg behouden zooals zij was en de heer Coremans en zijne volgelingen waren teenemaal geklopt, in zooverre dat zijne vrienden, tijdens de laatste zitting die aan 't wetsvoorstel besteed werd, de zaal verlieten.

Men kon denken dat het wetsontwerp veroordeeld was.

De discussie had lang geduurd en van verrassing kon er niet gesproken worden; de regeering had haar gevoelen slechts na rijp overleg te kennen gegeven. De aanhangers van het ontwerp des heeren Coremans waren in groote minderheid.

De hr Coremans. 46 tegen 51 !

De hr Bara. Ja, voor zekere artikelen..

De hr Coremans. De bijzonderste !

De hr Bara. Gij hadt evenwel de minderheid. Zelfs het amendement van den heer Begerem bleef niet gespaard ? En alles is nu veranderd ! Hoe komt dat ? 't Is zekerlijk de heer Coremans niet, die dezen ommekeer heeft bewerkt. De dagbladen zijner eigene partij hebben hem verweten dat hij zijn voorstel slecht verdedigd en de bespreking verbitterd heeft : in plaats van hem op te hemelen, vernederde men hem !

Maar nu is alles veranderd ! Men heeft slechts de katholieke dagbladen te lezen om de reden van dien plotselingen ommekeer te kennen. Van eene zaak, die wij bespraken buiten alle partijschap, maakte men eene politieke quaestie. De katholieke vereenigingen en de vlaamsche kringen die daarvan afhangen, belegden vergaderingen ; de katholieke pers bracht hulp aan en zegde : Welhoe ! het ministerie heeft met de linkerzijde gestemd ! Dat is eene onre-

gelmatigheid ! Dat verzwakt de meerderheid ! Dat mag niet zijn ! Het ministerie moet zich weder aansluiten bij de meerderheid waarvan het zich, op onvoorzichtige wijze, heeft afgescheiden ! (*Onderbrekingen, rechts.*)

Meetingen werden belegd : de rechterzijde werd bedreigd ; zij kwam bijeen en de achtbare heer Woeste verklaarde : « Men moet eene minnelijke schikking treffen ! » (*Onderbreking.*)

Dat valt niet te loochenen !

Op denzelfden dag, op hetzelfde uur, staan drie redenaars, waarvan een op de ministerbank zit, op en verklaren eenstemmig dat men het eens is, dat er een misverstand heeft plaats gehad ; men betreurt zelfs de scherpe woorden tijdens de eerste debatten uitgesproken ! (*Onderbreking*).

Het is klaar dat wij niet meer moeten beraadslagen ; de stem der rede moet hier niet meer worden gehoord : het besluit der rechterzijde staat vast. (*Goedkeuring, links.*)

Ik zal dus niet veel pogingen aanwenden om de meerderheid te doen terugkomen op hare eerste beslissingen, welke zij prijs geeft aan het partijbelang. Maar het zal eene waarheid blijven dat gij heden slecht zult verklaren wat gij, pas acht dagen geleden, voor deugdelijk hebt gehouden !

Wij waren met U, eene week geleden ; heden zijn wij niet meer met U ; tenzij men zegge dat de Kamer eene onredelijke daad had begaan, kunt gij niet anders dan door een kiesbelang den ommekeer uitleggen waarop ik de aandacht vestig van het land. (*Zeer wel, links.*)

Het is geene minnelijke schikking ; het is, ik zegde het reeds, een verraad ! Gij hebt afgezien van alles : er blijft niets meer over!

Wat wilde de steller van het wetsontwerp ? Hij wilde de magistraten dwingen, in Vlaanderen Nederlandsch te spreken in crimineele en boetstraffelijke zaken. Hij wilde, als er Vlaamsche verdachten of beschuldigden waren die het Nederlandsch kennen..., het openbaar ministerie altijd verplichten het Nederlandsch te gebruiken.

De hr Coremans.., als de beschuldigden geene andere taal dan de Nederlandsche machtig zijn !

De hr Bara, ...als zij het Nederlandsch kennen !

De hr Coremans. Al degenen die het Fransch machtig zijn, konden Fransche debatten aanvragen ; aldus luidde mijn wetsontwerp.

De hr Bara. Maar dat is niet ernstig ! (*'t Is zeer ernstig ! rechts*) Gij zult het straks zien.

De hr Meeus. Neem dan die voorwaarden aan !

De hr Bara. Het kan zijn dat hij, die mij in de rede valt, niet eens de economie van het wetsontwerp vat ! (*Gelach, links. — Onderbreking, rechts.*)

Gij beweert dat de Walen zich in het Nederlandsch zullen laten verdedigen voor de rechtbanken in de Vlaanderen ? Maar werd er ooit aan de beraadslagingen der Kamer, zulke dwaasheid onderworpen ?

De hr Coremans. Gij begaat die dwaasheid, in 't Walenland, tegen de Vlamingen.

De hr BARA. De Vlamingen kunnen zich, in 't Walenland, in 't Nederlandsch doen verdedigen. Er zijn vertolkers.

't Betreft de Vlamingen die voor het Vlaamsch gerecht verschijnen. Welnu, op aandringen van den achtbaren minister van justitie had men beslist dat de verdediging volkomen vrij moest gelaten worden.

Men kan immers geen Vlaming beletten zich in 't Fransch te laten verdedigen.

Maar gij, gij protesteerdet tegen wat de heer minister zegde.

De vrijheid van verdediging vervangt gij heden door het stelsel van den heer Coremans, in zijne volle zuiverheid. Wanneer in 't Vlaamsche land een betichte slechts Nederlandsch kent en dat zijn advocaat die taal verstaat, dan zal het openbaar ministerie zijn requisitorium in 't Nederlandsch moeten uitspreken! 't Zal verplichtend zijn.

Te vergeefs zal de advocaat zeggen : « Ik versta de Nederlandsche taal maar ik vraag dat het openbaar ministerie de toepassing der wet in 't Fransch vrage. » Te vergeefs zal de betichte dezelfde verklaring afleggen : tegen hunnen dank zal 't openbaar ministerie Nederlandsch moeten spreken ?

De achtbare minister van justitie gaat nog verder ; de vrijheid om in 't Fransch te pleiten zal zelfs niet meer bestaan : de debatten zullen in 't Nederlandsch gebeuren...

Minister LE JEUNE. In 't Fransch ! Hebt ge dan mijn amendement niet gelezen ?

De hr BARA. Ik zal het lezen... Er zijn zooveel amendementen ! Indien de advocaat in staat is een Nederlandsch requisitorium te verstaan, dan zal de zaak in 't Nederlandsch behandeld worden.

De hr LOSLEVER. Zoo heb ik het ook begrepen.

De hr BARA. Dat stelsel is overigens redematiger dan dat van den hr Coremans, die 't openbaar ministerie wilde verplichten in 't Nederlandsch te requireeren terwijl er in 't Fransch zou gepleit worden.

De hr EEMAN. Wel, dat gebeurt nu toch iederen dag.

De hr BARA. Welnu, als het zoo gebeurt, dan moet gij erkennen dat de hr Le Jeune zulks als zeer weinig waardig voor de magistratuur heeft geacht.

De hr FRÈRE-ORBAN. Waarom eene wet maken indien het door u gevraagde in de wet bestaat ?

De hr DE KERCKHOVE DE DENTERGHEM. Waarom wil men dan de wet van 1873 veranderen ?

De hr EEMAN. Gij wilt niet begrijpen ! (*Gelach, links*).

De hr BARA. Men begrijpt zeer wel dat in zaken van weinig belang de beide landstalen te gelijk worden gebezigd ; doch in zaken van belang, als, bij voorbeeld, vervalsching, misbruik van vertrouwen, fiscale zaken, enz., is dat niet mogelijk.

De gewaande toegeving van het amendement der heeren Fris en medeleden is eigenlijk niets anders dan het stelsel van den heer Coremans. Immers, in 't Vlaamsche land, verstaan alle advocaten de Nederlandsche taal. Maar die taal te verstaan en eene redevoering in die taal te houden over ingewikkelde vraagstukken, zijn

twee verschillende dingen ; vele advocaten, zelfs vele ambtenaars van het openbaar ministerie, zullen zich in 't Nederlandsch niet kunnen uitdrukken.

Het gerecht zal er door benadeeld, ontredderd worden.

De hr Coremans. Neen ! onze advocaten en onze magistraten kennen Nederlandsch.

De hr Bara. Gij ziet wel dat het amendement van den heer Fris eigenlijk niets anders is dan hetgene er besloten ligt in het stelsel des heeren Coremans.

Een advocaat die zal beweren geen Nederlandsch te kennen, zou een groot deel zijner cliënten verliezen.

Welnu, de advocaten zullen, ofwel elkander verstaan om te zeggen dat ze geen Nederlandsch verstaan, en dan wordt uwe wet nutteloos en op voorhand belachelijk ; ofwel zij zullen zeggen die taal te verstaan, en dan wordt het openbaar ministerie er toe gedwongen zich steeds in 't Nederlandsch uit te drukken.

Is dat niet het voorstel van den heer Coremans, zelfs verergerd ? want dan zullen de debatten in 't Nederlandsch gebeuren, terwijl de hr Coremans nog de verdediging in 't Fransch aannam ? Ziedaar de beteekenis der amendementen voorgesteld door de hhr Fris en anderen, en waarbij de regeering zich heeft aangesloten.

Het is niet aan te nemen dat men alzoo inbreuk make op de vrijheid van de balie welke eene onvoorwaardelijke vrije verdediging eischt, dit zonder tusschenkomst der magistratuur. Ziet gij die vernedering van een advocaat aan wien de voorzitter zal vragen : verstaat gij de Nederlandsche taal ?

De hr Loslever. De advocaten, om in 't Fransch te mogen pleiten zullen gedwongen worden te liegen.

De hr Bara. Natuurlijk ! Men vergete niet dat er magistraten zijn die de Nederlandsche taal kennen, en toch geene redevoering in die taal kunnen houden.

Moesten de *Précurseur* en de *Escaut* voor het assisenhof van Antwerpen verschijnen, dan zou het kunnen gebeuren dat het openbaar ministerie gedwongen zij zich in de Nederlandsche taal uit te drukken, indien, bij voorbeeld, de drukker geen Fransch verstond.

't Zal nog erger zijn dan in 1830 !

Wat meer is, de magistraten die te Antwerpen altijd in de Nederlandsche taal 't woord zullen gevoerd hebben, zullen geen Fransch genoeg kennen om bij het beroepshof te Brussel te worden benoemd.

Dus veroorzaakt gij een aanzienlijk nadeel aan de magistraten.

In elk opzicht dient het voorstel verworpen te worden ; overigens het werd ook in 1873 bestreden en door de Kamer afgewezen.

Waarom de Waalsche advocaten volkomen beletten zich in 't Vlaamsche land te vestigen ?

Ook beweer ik dat gij, met de medewerking van den heer minister van justitie, het wetsontwerp nog erger hebt gemaakt.

En, ik herhaal het, welke vernedering voor eenen advocaat aan wien de voorzitter deze vraag moet stellen : kent gij de Nederlandsche taal ? (*Onderbreking, rechts.*)

Ik pleit hier niet voor de Walen, Mijnheer Fris, maar wel voor de Vlaamsche advocaten, die mij in groot aantal verklaard hebben dat uw amendement inbreuk maakt op hunne waardigheid.

Dus hoop ik dat de Kamer, gehoor gevende aan de stem der rede en der vaderlandsliefde, op hare vroegere beslissing niet zal terugkomen. Zij volgde, veertien dagen geleden, den minister van justitie, welke toen die denkbeelden heeft bestreden.

Waarom thans veranderen? Uit kiesbelang? Weest voorzichtig: de Walen der rechterzijde die uwe wet zullen verwerpen, zullen bewijzen dat gij ze maar hebt voorgesteld uit kiesbelang, om de Vlaamsche liberalen tot u over te halen. Vergeet daarbij niet dat het kiezerskorps tegen u kan opstaan! (*Onderbreking, rechts*).

Gij zult uwe Waalsche katholieke medeleden niet tot u doen overkomen; want zij weten dat indien de Waalsche geest, die van scherts houdt, min of meer den spot heeft gedreven met uwe talrijke Vlaamsche gewestspraken, de Walen niettemin ten allen tijde de beste vrienden der Vlamingen zijn geweest en deze altijd hebben verdedigd tegen de clericale dwingelandij. (*Gerucht en gelach, rechts.*) De Vlaamsche liberalen zullen ons niet verlaten, omdat wij zullen stemmen tegen de partijwet die gij wilt maken! (*Zeer wel! Goedkeuringen, links.*)

De hr Jacobs. Ik betuig den heer Bara mijne meest oprechte deelneming in zijne droefheid. Hij is teleurgesteld in zijne dierbaarste verwachtingen; hij had gehoopt dat de regeering en de meerderheid verdeeld zouden geweest zijn. Nu dat hij alle hoop dienaangaande verloren heeft, begrijp ik dat hij het op iedereen heeft gemunt.

Maar als men onder den indruk van dergelijk gevoel is, dan ziet men de zaken niet zeer juist in. Terwijl de heer Bara beweert dat de regeering alles loslaat, voeren liberale dagbladen, onder andere de *Indépendance*, eene geheel andere taal. (*Onderbreking, links*).

De hr Bara. De *Indépendance* verklaart niet te weten waarvan er spraak is! (*Gelach, links.*)

De hr Jacobs. Na de zitting van dinsdag, schreef de *Indépendance* dat de toegevingen der Regeering veel gelijkenis hadden met eenen strik en dat de achtbare heer Coremans wellicht de bedrogene zou zijn.

Geene van beide veronderstellingen is waar; er wordt van niets afstand gedaan; niemand wordt gefopt. (*Onderbreking, links*).

Men kon heel gemakkelijk voorzien wat thans gebeurt. De achtbare heer Bara beweert dat, bij de eerste bespreking, alles klaar en duidelijk was. Waarom beweerde dan de achtbare hr de Kerckhove de Denterghem, bij elke al of niet passende gelegenheid, tijdens de eerste bespreking, dat alles op een warboel geleek. Wij wachten ons voor overdrijving in den eenen of den anderen zin en wij erkennen dat het debat tamelijk verward is geweest.....

Toen de achtbare minister van justitie de vrijheid der verdediging voorstond, zegde men dat hij gelijk had; maar toen de heer Coremans 't recht verdedigde van den betichte, die niets anders dan de Nederlandschsche taal kent, om te kunnen verstaan wat men hem ten laste legt, toen erkende men dat hij insgelijks gelijk had.

Aldus den eene en ook den andere gelijk gevende, leverde men het bewijs dat het mogelijk was elkander op een terrein van ver-

zoening te verstaan, vermits het altijd mogelijk is eene waarheid met eene andere waarheid overeen te brengen. Bij de eerste stemming, hebben wij, alsook de heer Coremans, op sommige punten toegegeven, onder andere, door het amendement van den heer Eeman te stemmen hetwelk de vrijheid der verdediging beschermde.

Wij zullen, ik ben er zeker van, in den loop dezer beraadslaging wel middel vinden om nog meer toe te geven, ten einde alzoo eene wet te bekomen die nuttig zal zijn voor 't land in 't algemeen en voor het Vlaamsche land in 't bijzonder. (*Rechts, Zeer wel.*)

Ik wensch degenen geluk die een amendement van verzoening hebben gevonden, maar men moest het vinden. De heer Fris en zij die zijn voorstel onderteekenden, hebben een practisch middel ontdekt om iedereen, wat het hoofdpunt betreft, te bevredigen : van den eenen kant zal er volle vrijheid bestaan voor de verdediging om de taal harer keuze te bezigen, en, van den anderen kant, zal de beschuldiging in den regel in 't Nederlandsch plaats grijpen, wanneer de betichte enkel deze taal verstaat.

Men heeft gedacht dat men van die thesissen, die beide waar zijn, moest opofferen wat kon opgeofferd worden. Daarom is 't dat men het Nederlandsch requisitorium opgeofferd heeft wanneer de advocaat zal zeggen dat hij geen Nederlandsch verstaat.

De achtbare heer Fris geeft volle voldoening aan den hr minister van justitie, die te velde is getrokken voor de vrijheid der verdediging ; als er hier een overwinnaar is dan moet men bekennen dat wij dat niet zijn.

De hr Bara. De verdachte heeft het recht om de taal te kiezen waarin zijn advocaat moet pleiten.

De hr Jacobs. Welnu, hij zal ze kiezen !

De hr Bara. Hij zal zulks niet meer mogen doen.

De hr Jacobs. Verdraai toch de beteekenis der voorstellen niet.

De hr Bara. Wanneer een betichte niets anders dan Nederlandsch kent, zal hij mogen eischen dat de zaak in 't Fransch behandeld worde?

De hr Jacobs. Ja toch, indien hij eenen advocaat heeft die de Nederlandsche taal niet verstaat. Zoo luidt de wetsbepaling. Zij bewijst dat we niet zoozeer overwinnaars zijn als ge wel denkt ! Indien een Vlaamsch betichte u, mijnheer Bara, tot advocaat verkiest, dan zullen de debatten in 't Fransch gebeuren.

De hr Bara. En indien hij u kiest ?

De hr Jacobs. Waarom zou de tolk der wet zich in 't Fransch moeten uitdrukken, aangezien hij Nederlandsch verstaat ? Zou 't wellicht zijn voor den heer Bara, die niet in 't proces zal betrokken zijn ? (*Gelach, rechts*). Laat ons in de waarheid der feiten blijven. 't Ware ongerijmd het openbaar ministerie Fransch te hooren spreken als de betichte het niet verstaat en de advocaat Nederlandsch kent.

't Is niet nauwkeurig te zeggen dat de achtbare minister van justitie heden aanvaardt wat hij kort geleden weigerde, evenals het onnauwkeurig is te beweren dat het amendement van den heer Fris eene fopperij is : wij bekomen beide voldoening.

Nu een kort antwoord op de critieken die tegen het amendement werden ingebracht. Ik zal er mij op toeleggen u te bewijzen dat de

minnelijke schikking die wij aangenomen hebben, wel inderdaad de goede is.

Wat de heeren Bara en Neujean gezegd hebben, komt eigenlijk hier op neer : de advocaat, uit vrees van zijne cliëntel te verliezen, zal de verklaringen niet willen afleggen welke het amendement des heeren Fris van hem eischt. Verstaan wij elkander ! Zoo hij Nederlandsch verstaat, dan heeft hij niets te verklaren, niets te vreezen. Verstaat hij die taal niet, kunt gij dan begrijpen dat zulk een advocaat zich in het Vlaamsche land kunne vestigen ?

De hr Neujean. Men kan Nederlandsch verstaan en die taal toch minder goed dan de Fransche taal spreken.

De hr Jacobs. Dat is de quæstie niet. Het wetsontwerp dwingt den advocaat niet in 't Nederlandsch te pleiten. De zaak is deze : wanneer zal het openbaar ministerie de taal des betichten boven die van den advocaat moeten verkiezen ?

Heeft men ten andere eene tegenwerping gemaakt voor de weinige niets dan Fransch begrijpende advocaten die in het Vlaamsche land gevestigd zijn ? Neen ! Men heeft gesproken van meester Paul Janson die het socialistisch dagblad *Vooruit* te Gent verdedigde ; men heeft ook gesproken van een Franschen advocaat. Maar men raakt aan hunne vrijheid niet.

De advocaten, in 't Vlaamsche land gevestigd, kennen allen op enkele uitzondering na, de Nederlandsche taal.

Is het te vreezen, zooals de heer Bara zegt, dat het openbaar ministerie de gewoonte zal verliezen om zich in 't Fransch uit te drukken ? Maar iedereen weet dat de substituten beurtelings en jaarlijks van eene correctioneele tot eene burgerlijke Kamer overgaan.

Men heeft het eene vernedering voor den advocaat geheeten te moeten bekennen dat hij geen Nederlandsch verstaat. Niet een onzer is een Pic de Mirandole. Er zijn vele talen en vele dingen die wij niet kennen, en nooit heeft het ons vernederend geschenen zulks te bekennen.

De heer Neujean had het amendement van den heer Fris verder begrepen in den zin dat het requisitorium altijd in 't Nederlandsch zou moeten gebeuren. Hij bedriegt zich. Er is hier enkel spraak van het voorafgaand vertoog, van de korte uiteenzetting der zaak, en, daarvan sprekende, heeft de heer Neujean zelf verklaard dat het onbeduidend was.

De gemengde debatten, eindelijk, half Fransch, half Nederlandsch, zullen, naar de heer Neujean beweert, belachelijk en ongerijmd zijn.

De hr Neujean. Belachelijk en ongerijmd, dat zijn de woorden door de heeren De Lantsheere en Van Wambeke gebezigd in 1873.

De hr Van Wambeke. Ik daag u uit om te bewijzen dat ik die woorden heb uitgesproken.

De hr Jacobs. In elk geval is 't moeilijk een stelsel, dat de Kamer in 1873 bij de eerste stemming had aangenomen, met de ondersteuning van volksvertegenwoordigers zooals den heer Delehaye, oud-lid van 't nationaal congres, en den heer De Naeyer, den zoozeer betreurden afgevaardigde van Aalst, voor belachelijk te doen doorgaan.

Is hetgene gebeurt in al de parlementen van tweetalige landen dan belachelijk ? 't Verwondert mij dat die opmerking gemaakt wordt door afgevaardigden uit Luik.

Wat gebeurde in de Staten van het prinsbisdom Luik, nog in de voorgaande eeuw ?

De kanselier van den prins-bisschop, maakte, ieder jaar, in de twee talen, de boodschap van den vorst bekend aan de leden van den derden Staat.

In dien Staat, zetelden de vertegenwoordigers van twaalf Vlaamsche steden en van elf Waalsche steden ; de afgevaardigden dier steden drukten zich uit in hunne eigene taal : de eerste in het Nederlandsch, de tweede in het Fransch.

Daar een zeker aantal de beide talen niet machtig waren, was aan de afgevaardigden voor Hoei de taak opgedragen, in het Fransch, den beknopten inhoud mede te deelen van de Nederlandsche redevoeringen en aan de afgevaardigden voor Tongeren was het voorbehouden den beknopten inhoud te geven, in het Nederlandsch, van de Fransche redevoeringen.

De hr Neujean. Dus men vertaalde !

De hr Coremans. In dezelfde vergadering !

De hr Jacobs. Daar hadt gij die gemengde debatten welke gij als belachelijk uitkrijt ; daar hadt gij ze zooals men ze heeft in het parlement van ieder land waarin twee of meer talen gesproken worden.

Indien dit belachelijk kan schijnen, dan is 't wanneer men geene vertaling geeft. En dat belachelijke gebeurde hier onlangs tengevolge der uitdagingen van den heer Bara. Wij hadden een gemengd debat zonder vertaling en de heer Bara begreep niets.

De hr Neujean. En men heeft veel gelachen !

De hr Coremans. Ja, hier, rechts !

De hr Jacobs. Dank aan de amendementen der heeren Fris en anderen, zal men aan alle vereischten voldoen en dat zal niet belachelijk zijn !

De hr Hanssens. 't Is in alle geval de scheuring des lands !

De hr Jacobs. Het is nogmaals een afgevaardigde voor Luik — waar de feiten gebeurden die ik zooeven aanhaalde — die ons spreekt van scheuring des lands ! (*Onderbreking*). Er bestaan verdeelingen welke voortvloeien uit den aard der zaak en niet kunnen vermeden worden. Ons land is een tweetalig land. Zoudt gij wellicht van België een eentalig land willen maken ? Wij zijn zoo verwaand niet u te willen opslorpen. Zijt gij zoo verwaand den Vlaming te willen opslorpen, de Nederlandsche taal te doen verdwijnen ? (*Goedkeuring, rechts*).

De hr Bara. Neen ! maar gij verdeelt het land !

De hr Jacobs. In het belang van het land, in het belang van het behoud onzer nationaliteit, moet het land zijn karakter behouden, zijne twee onderscheidene uitingen ; aan de Vlaamsche belangen evenals aan de Fransche, moet voldoening gegeven worden, telkens als het mogelijk is. In dat opzicht is de Regeering in de waarheid met inschikkelijk of toegevend te zijn.

De hr Bara. De Regeering was in de waarheid, de verledene week !

De hr JACOBS. Wij zijn het eens met den achtbaren minister Le Jeune om, nevens die regeling welke wij ten volle wenschen, vast te stellen : in 't Vlaamsche land moet het requisitorium in 't Nederlandsch geschieden als de betichte geen andere taal machtig is; wij zijn het eens met hem om rechtvaardige uitzonderingen vast te stellen ; tot deze behoort het belang der verdediging.

Op die wijze brengen wij zeer ernstige belangen, welke tegenover elkander schenen te staan, met elkander overeen en offeren wij geen enkel belang op. Wij meenen dat de Regeering, met toegevend te zijn, haren plicht vervult; want de geest van verzoening is het kenmerk van een goed bestuur. (*Toejuichingen, rechts.* — *Onderbreking, links*).

De hr BARA. De regeering was, acht dagen geleden, verzoenensgezind ?

Minister LE JEUNE. En zij blijft onverzoenlijk omtrent de beginselen die zij in de Kamer heeft verdedigd.

Onze thesis was de vrijheid van verdediging, en die handhaven wij. Maar overal waar het mogelijk is de verschillende zienswijzen overeen te brengen, zal zij het doen.

De heer Bara heeft eene tegenwerping gemaakt die bij den eersten oogslag ernstig kan schijnen. Daar zal ik straks over spreken.

Het amendement van den heer Fris aanvaardende, heeft de regeering geenszins de keuze van de vrijheid van den betichte om den advocaat zijne keuze te nemen, willen belemmeren. Die vrijheid blijft ongedeerd.

De betichte mag ontegensprekelijk een advocaat kiezen die geen Nederlandsch verstaat en in 't Fransch zal pleiten. Niets van hetgeen bij de eerste stemming was aangenomen, verdwijnt, uitgenomen de tusschenkomst des voorzitters. De advocaat legt uit eigen beweging zijne verklaring af.

De vrijheid der verdediging en die der talen blijft ongeschonden. Doch men mag aan niemand weigeren wat niemand kwaad doet.

Wellicht kan er een bezwaar ontstaan. Heeft de openbare beschuldiging genoeg waarborgen ? Ik denk dat de verdediging in zekere gevallen te zeer kan bevoordeeligd zijn door de verplichting welke er voor het openbaar ministerie bestaat zich in 't Nederlandsch uit te drukken.

Ik veronderstel eene zaak van moord, waarin er dient geweten te worden, of er heimelijke inblazing, waanzin, zedelijke dwang bestond, enz. Niettegenstaande al mijnen eerbied voor de Nederlandsche taal, vraag ik mij af of er voor die woorden wel uitdrukkingen van dezelfde waarde bestaan in die taal.

RECHTS. Ja ! ja !

Minister LEJEUNE. Ik ben overtuigd dat de advocaat, over dat onderwerp pleitende, met de hulpmiddelen van Fransche wetenschappelijke werken, gewapend met rijke Fransche kunstwoorden een voordeel zal hebben op den ambtenaar van 't openbaar ministerie, die misschien niet zoo goed al de rijkdommen der Nederlandsche taal zal kennen.

Daarom is het noodig dat in die ernstige strafrechterlijke zaken, het hof moet kunnen tusschenkomen en het openbaar ministerie toelaten de beschuldiging in 't Fransch staande te houden. Men

moet met gelijke wapens strijden. Ik spreek niet van rechtbanken van enkele politie of correctioneele rechtbanken, waar welsprekendheid over 't algemeen minder invloed heeft dan voor 't assisenhof. Dus stel ik het volgend amendement voor :

« Wanneer een enkele beschuldigde in eene zaak betrokken is en geen Nederlandsch verstaat, dan zal 't openbaar ministerie zich voor zijn requisitorium van die taal bedienen, tenzij de advocaat van den beschuldigde verklare geen requisitorium in 't Nederlandsch te verstaan.

« Nochtans zal het assisenhof of de correctioneele kamer van het beroepshof, bij eene met redenen omkleede beslissing, den ambtenaar van het openbaar ministerie mogen machtigen om het Fransch in zijn requisitorium te bezigen.

Ik vlei mij niet met de hoop dat de heer Bara mij ooit zijne goedkeuring zal geven.

De hr Bara. Op dat punt keur ik u nochtans goed.

Minister Le Jeune. Men zegde daar straks dat ik wist wat er op de rechtbanken omgaat. Welnu, daar worden de beide landstalen dooreen gebezigd. Ons stelsel zal de rechten van allen waarborgen; het is, dunkt mij, bijna het ideaal, de volmaaktheid om tot de oplossing te komen van een nationaal vraagstuk van het grootste belang.

De hr Coremans. Aan welk artikel stelt de achtbare heer minister zijn amendement voor.

Ministerie Le Jeune. Aan art 10.

De hr de Kerchove de Denterghem. Ik zou gaarne eene uitlegging bekomen rakende de laatste § van art. 5, in den beginne door den heer minister voorgesteld. Wij hebben hem, als een andere Saturnus, zijn kind zien opofferen. (*Gelach, links.*)

Minister Le Jeune. Ja, maar ik heb er een ander voor in de plaats gesteld.

De hr Coremans. 't Was overigens maar het kind van anderen dat hij verslonden had. (*Gelach, rechts*).

De hr de Kerchove de Denterghem. Wordt het goed verstaan dat het, in den tekst, wel den voorzitter van de rechtszitting geldt?

Minister Le Jeune. Dat verdwijnt.

De hr De Kerchove de Denterghem. Verschooning !

Die bepaling is herhaald in den laatsten tekst, medegedeeld op 19 December.

De hr Houzeau de Lehaie. Niemand weet waarover wij spreken of welke de amendementen zijn die nog bestaan !

De hr de Kerchove de Denterghem. Ziehier den tekst van het amendement :

« Indien de zaak in handen van den onderzoeksrechter is, dan zal de betichte zijne vraag doen aan den onderzoekenden magistraat, die hem akte daarvan zal geven in zijn proces-verbaal.

« Indien de zaak reeds onderzocht of rechtstreeks naar de rechtbank is verzonden, dan zal de betichte zijn verzoek doen aan den voorzitter en daarvan zal melding worden gemaakt in de notulen der zitting. » Blijft dit artikel bestaan ?

Minister Le Jeune. Ja !

De heer DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Wie wordt hier bedoeld : de voorzitter der rechtbank of de magistraat die de zitting voorzit?

Minister LE JEUNE. Ontegensprekelijk is het de magistraat die de zitting voorzit.

De heer DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Goed ! Maar vermits de achtbare minister een eersten stap gedaan heeft voor het hof van beroep, dan zou hij wijs handelen met ook een stap voor de correctioneele rechtbank te doen. Immers, men kan zeer wel een alledaagsch Vlaamsch verstaan zonder daarom een zuiver Nederlandsch requisitorium te begrijpen.

Dezer dagen heeft de heer minister ons gezegd dat er in Brabant vele lieden zijn die gemakkelijk een gesprek in 't Vlaamsch kunnen voeren zonder daarom in staat te zijn eene Nederlandsche redevoering te verstaan.

Minister LE JEUNE. Ziehier wat mijn amendement bedoelt.

De keuze door den advocaat van de taal waarin het openbaar ministerie zich moet uitdrukken; die keuze is algemeen en betreft al de jurisdictiën. Voor het assisenhof laat ik bovendien, *bij uitzondering*, aan het hof toe die keuze niet te eerbiedigen en aan 't openbaar ministerie eene andere taal op te leggen dan de taal door den advocaat gekozen.

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Dat is dus de minnelijke schikking die gij in uwe geheime zitting getroffen hebt. (*Onderbreking*, *rechts.)*

Gij ziet dus wel dat het amendement niets anders is dan de herhaling van hét voorstel des heeren Coremans. (*Onderbreking*).

De liberale minderheid moet protest aanteekenen wanneer zij, onder een anderen vorm, stelsels ziet heraanbieden die eenige dagen geleden van de hand werden gewezen.

De hr COLAERT. Ik trek mijn amendement aan artikel 5 in, want het wordt nutteloos nu de formaliteiten, door dat artikel bedoeld, verdwenen zijn.

De hr DUPONT. De heer minister van justitie heeft gezegd niet te verstaan dat men nog het wetsontwerp bestreed zooals het door den heer Fris werd gewijzigd. Ik verzoek den heer Fris de beteekenis van zijn amendement te willen uitleggen.

De hr FRIS. Ik zal antwoorden bij artikel 10.

De hr DUPONT. Artikel 5 en artikel 10 zijn innig verbonden.

Minister LE JEUNE. Inderdaad.

De hr DUPONT. Ik aanvaard overigens de veroordeeling niet die de achtbare minister heeft uitgesproken tegen hen die zijn gevoelen niet deelen. Het terrein van verzoening was gemakkelijk te vinden.

Ik neem zeer goed aan dat als een Vlaamsche betichte zonder advocaat verschijnt, requisitorium en proceduur in 't Nederlandsch plaats vinden ; maar als hij bijgestaan wordt door een advocaat, moet deze volkomen vrij zijn om de taal zijner keuze te bezigen.

Welnu, het amendement van den heer Fris vernedert den advocaat. Zal men den advocaat gelooven wanneer hij zegt dat zijn cliënt Fransch verstaat ?

De hr FRIS. Die verklaring heeft hij niet te doen.

De hr DUPONT. Men weet hoe het er gewoonlijk op de rechtbank

toegaat. De betichte verschijnt; zijn advocaat verklaart dat hij Fransch genoeg kent. Zal hij geloofd worden op zijn woord.

Ik ga verder. Indien de betichte verklaart Fransch te kennen, zal men hem dan een examen doen afleggen?

De hr FRIS. Neen!

De hr DUPONT. Dus zal men hem op zijn woord gelooven, maar den advocaat niet. Is dat aan te nemen?

De hr FRIS. De advocaat wordt geloofd als het hem zelven aangaat. Maar voor zijn cliënt heeft hij niets te verklaren.

De hr BARA. 't Is de wet der verdachten! (*Uitroepingen, rechts*).

De hr DUPONT. Ik zal stemmen tegen het amendement hetwelk in strijd is met het grondwettig recht om te spreken in de taal zijner keuze. Ik zal er tegen stemmen, omdat ik denk, met den heer De Baets, die de Vlaamsche beweging heropbeurde, dat de advocaat zeer dikwijls verplicht is in 't Fransch te pleiten, al verstaat zijn cliënt ook die taal niet.

De hr FRIS. Maar de advocaat behoudt dat recht.

De hr DUPONT. Indien gij gezegd hadt dat de advocaat, voor de balie verschijnende, de taal der proceduur mocht kiezen, dan bleef ieders vrijheid ongeschonden. Maar hem noodzakende te verklaren dat hij geen Nederlandsch verstaat, stelt gij hem bloot aan de aanvallen van de voorstanders der Vlaamsche beweging.

Ik bestrijd het amendement verder om de bijvoegingen die er in voorkomen. Ik wensch den heer minister van justitie geluk omdat hij het eenigszins verbeterd heeft door aan het assisenhof het recht voor te behouden om in 't Fransch te laten requireeren, wat in andere woorden wil zeggen: wij hopen wel dat de debatten altijd in 't Fransch zullen gebeuren! (*Uitroepingen, rechts*).

De hr WOESTE. Is dat de beteekenis van het amendement?

De hr BEGEREM. 't Is onaannemelijk!

De hr DUPONT. De heeren Jacobs en Dupont verhieven zich daar straks tegen dien onregelmatigen toestand van een Nederlandsch requisitorium en een Fransch pleidooi, wat wij, 't woord van een uwer bezigende, ongerijmd en belachelijk hadden genoemd!

In de discussie over de wet van 1873 verklaarde de toenmalige minister van justitie, de heer De Lantsheere, dat het *ongerijmd* zou wezen eene Nederlandsche beschuldiging te eischen wanneer de verdediging in 't Fransch geschiedde. Hij herhaalde aldus wat reeds het verslag van den heer Van Wambeke zegde over een punt waarover de middenafdeeling eenparig hetzelfde gevoelen had uitgedrukt. En de heer De Lantsheere voegde er bij dat het *onredelijk* zou zijn dezelfde rechten niet toe te kennen aan de beschuldiging als aan de verdediging. De waardigheid der justitie wil het zoo, voegde hij er bij.

't Zijn niet de eenige bezwaren welke artikel 10 van het ontwerp medebrengt.

Wanneer, bij voorbeeld, de advocaat zal verklaard hebben geen Nederlandsch te verstaan, zal het vonnis niettemin in 't Nederlandsch geveld worden. Dat acht ik volkomen onaannemelijk. De verdediging moet alles verstaan: 't is haar recht!

De hr COOMANS. Men heeft het gebruik onzer beide landstalen op

eene zelfde rechtszitting ongerijmd en belachelijk geheeten ! Welnu, men veroorlove mij te herinneren dat, eene eeuw geleden, de beide landstalen, hier in deze zelfde zaal gebezigd werden. Onze vaderen hielden hier zitting zooals wij. Hebt gij de *De blijde inkomst* vergeten, die het gebruik der beide talen beval ! Dit gebruik dagteekent dus van onze voorouders.

Nog een woord : in al onze debatten heeft men zich veel meer bekommerd om het belang en 't genoegen van den advocaat, dan om 't belang van den beschuldigde. Deze is nochtans de meest belangwekkende persoon die voor 't gerecht staat. 't Komt er voor hem dikwijls op aan te kunnen nagaan wat zijn advocaat zegt. Welnu, ofschoon ik een oud advocaat ben, acht ik dat we in dat debat ons al te veel bekreunen om de advocaten.

De hr Nothomb. Ik heb het eerste voorstel van den heer Coremans gestemd en zal, uit geest van verzoening, ook het amendement van den heer Fris stemmen. Maar het amendement dat de heer minister van justitie ons voorstelt, kan ik niet aannemen, want het is voor den betichte een onvervreemdbaar recht beschuldigd te worden in eene taal die hij verstaat. (*Rechts* : *Zeer wel*).

De achtbare minister stelt eene beperking voor die ik des te meer verwerp omdat de heer Dupont er eene uitlegging aan gegeven heeft die zeer erge gevolgen kan hebben. Indien gij 't beginsel der beschuldiging in de taal van den betichte niet aanneemt, stemt dan niets : 't zal beter zijn. (*Zeer wel ! Toejuichingen*, *rechts*.)

De hr Coomans. In 't Vlaamsche land zouden de veroordeelden zelfs in 't Vlaamsch moeten opgehangen worden, na eene Vlaamsche vermaning !

Minister Le Jeune. 't Spijt mij eens te meer te moeten herinneren dat de waarheid ons altijd tot leiddraad zou moeten dienen. In zekere besprekingen, kunnen woorden soms in dwaling brengen over de waarheid. Niets is meer medesleepend dan woorden zooals deze : Vlaamsch recht voor den Vlaming. Als 't zoo is, dan ligt de echte logiek in 't wetsvoorstel van den heer Coremans.

De hr Coremans. Voorzeker.

Minister Le Jeune. Doch men geraakt tot een barbaarsch stelsel. En dan, na de woorden die ik zoo even aanhaalde, kloppen de harten en iedereen doet mee : aldus doet men zichzelven recht. Maar wanneer men zich, na bezadigd overleg, rekenschap wil geven van de zaken, komt men tot andere gevolgen. Men denkt bij voorbeeld aan den Vlaamschen beschuldigde, onder den indruk eener beschuldiging van misdaad, waarbij zijne eer, zijn leven op 't spel staan ! Hij wil een Franschpleitenden advocaat, en ge zegt tot dien beschuldigde : « ik wil dat gij het zijt die de beschuldiging verstaat ! » Woorden ! niets anders dan woorden !

Deelen wij uw gevoelen niet ? Zijn we met u niet verontwaardigd bij de gedachte dat een beschuldigde, die geenen advocaat heeft, zou kunnen gevonnist worden zonder te verstaan ?

Doch er zijn palen welke wij niet te buiten zullen gaan : nooit zullen wij aannemen dat de beschuldigde niet met volle vrijheid den advocaat zijner keuze moge nemen.

De hr Woeste. De beschuldigde moet de taal verstaan, waarin men hem aanklaagt.

Minister LE JEUNE. Dat neem ik niet aan, dat is zedelijke dwang oefenen op eenen beschuldigde. (*Tegenspraak, rechts.*) In enkele politie en voor 't correctioneel, ja! Maar voor 't strafgerecht doet deze waarheid, die van den advocaat eene zoo groote personaliteit maakt, den beschuldigde verdwijnen. In zijn belang zelf wil ik dat de advocaat voor den beschuldigde lijf om lijf kunne strijden met het openbaar ministerie. Ik ben het, ik, een oud advocaat, die het u verklaar.

Op 't uiterste oogenblik van den strijd, is het de meest onaanneembare dwaasheid (*beweging*) te zeggen dat die misdadige beschuldigde, wiens ooren tuiten, die niet weet wat er gebeurt, in staat zou wezen te verstaan wanneer zijn advocaat niet verstaat! Dat is eene afdwaling van 't verstand! Men belemmert de verdediging, wanneer men aan den beschuldigde zegt : « ik wil dat gij het debat verstaat ».

Wat mij betreft, 't zou mij grieven indien ik moest afzien van de verdediging der beginselen die ik altijd heb voorgestaan, enkel om deze voldoening die aan niets beantwoordt en die bestaat in te zeggen : hij heeft ten minste verstaan wat er gepleit is. (*De heeren Loslever en Pastur juichen toe*).

De hr COREMANS. Verleden dinsdag verklaarde de heer minister dat hij zich aansloot bij de amendementen der heeren Fris en Schollaert. Zijne verklaring werd met veel genoegen onthaald op de banken der meerderheid; voor de linkerzijde was zij eene teleurstelling.

Heden wil de achtbare heer minister ongeveer twee derde van hetgeen hij gisteren toestond, terugtrekken. 't Is zonderling! Dinsdag, verdedigde de achtbare heer minister die amendementen met uitnemend schoone bewoordingen! Heden, vrijdag, gebruikt hij even schoone bewoordingen om af te breken wat hij, dinsdag, op zulke welsprekende wijze aanprees!

Men kan het niet ontkennen : de achtbare minister is, als redenaar, een groot virtuoos; maar ietwat meer vastheid in de denkbeelden zou hem stellig niet schaden. (*Gerucht en onderbrekingen, links*).

Dinsdag, waren de amendementen goed; heden, zijn ze slecht! Pas drie dagen geleden, beweerdet gij dat de beschuldiging moest begrepen worden door den beschuldigde; dat het openbaar ministerie de taal van den beschuldigde moest gebruiken, w. z. de Nederlandsche taal, indien de beschuldigde slechts die taal verstaan en zijn advocaat ze eveneens verstaan zou !

Heden, beweert gij dat de Vlaamsche beschuldigde niet meer verstaan moet. Het ware eene zinsverbijstering, zegt gij, te willen dat de Vlaamsche beschuldigde de tegen hem uitgebrachte beschuldiging begrijpe! Eene zinsverbijstering !...

Ik zeg, heer minister, dat de taal, die gij thans voert, veeleer eene zinsverbijstering is !

(*Links : Opschudding. — Tot de orde ! Tot de orde !*)

De hr COREMANS, Ik zeg, heer Minister, dat het eene rol is, onwaardig van eenen man die zich zelven eerbiedigt....

(*Links : Tot de orde ! Tot de orde !*)

De hr COREMANS..., indien hij, uren lang, eenen mensch aanklaagt,

tegen eenen beschuldigde uitvaart, dezen belast met allerhande euveldaden, hoont en beleedigt, zooals het maar al te dikwijls gebeurt, zonder dat die beschuldigde van dat alles een woord begrijpt....

De hr Neujean. Die beschuldigde heeft eenen advocaat!

De hr Coremans. Waarom dien mensch zedelijk en lichamelijk folteren? Men beschuldigt geen mensch in eene taal die hij niet verstaat! Dat is eene maatschappelijke lafhartigheid, onwaardig van een beschaafd volk! Die schanddaad gebeurt slechts in Vlaamsch-België; ik ben beschaamd voor mijn land; die eerloosheid moet ophouden; zij zal verdwijnen! (*Zeer wel, rechts*).

Ja, 't grenst aan zinsverbijstering zulk schandelijk stelsel te verdedigen!

En gij durft spreken van zinsverbijstering, omdat wij dat stelsel willen doen verdwijnen!

Maar ik ken magistraten die niet willen en nooit zouden willen beschuldigen in eene taal welke de betichte niet begrijpt! (*Onderbreking*) Dat verwondert U?

Maar ik ken advocaten die, om reden van persoonlijke en ambtelijke waardigheid, weigeren, in 't Vlaamsche land, eenen Vlaamschen beschuldigde te verdedigen in het Fransch, indien die beschuldigde geen Fransch verstaat.

Die magistraten, die advocaten zouden zich als 't ware onteerd achten indien zij anders handelden. Dat hunne handelwijze anderen tot voorbeeld strekke! Zij begrijpen de wezenlijke waardigheid van den magistraat en van den advocaat!

Door den achtbaren heer minister werd de vrees uitgedrukt dat de Nederlandsche taal niet genoegzaam over vakwoorden beschikt. Heb geen vrees, heer minister. Uwe Nederlandschsprekende magistraten zullen beter begrepen worden niet alleen door de aanwezige burgers en door den beschuldigde, maar zelfs door de jury. Voor de assisenhoven, in het Vlaamsche land, is alleen de Nederlandsche taal eene levende taal; elke andere, zelfs de Fransche, is daar eene doode taal.

Dus bestrijd ik het amendement van den heer minister en hoop ik dat de Kamer het zal verwerpen.

Wat een ander zijner amendementen betreft, vraag ik den minister of de rechtbank aan den betichte altijd akte zal moeten geven van zijne verklaring dat hij geen Fransch verstaat, dan wel of het zijne verklaring betreft dat hij Fransche debatten eischt?

De betichte zal die debatten kunnen vragen als hij voor den onderzoeksrechter verschijnt of wel ter gerechtzitting: dus ware 't beter in 't amendement te zeggen: *dien* betichte in plaats van *den* betichte, om te doen uitschijnen dat het enkel de debatten betreft.

Ook stel ik voor de conclusiën van het amendement te splitsen om te zeggen « hetzij... »

Ik behoud mij voor later den tekst te wijzigen van artikel 10, het onduidelijkste van allen.

Een aantal stemmen: Laat ons stemmen!

De hr Neujean. Laat ons het ontwerp verzenden naar de commissie tot herziening van 't Wetboek van Strafvordering: dan ten minste zullen we nuttig werk verrichten.

De hr Fris. De hr Dupont heeft gevraagd of de advocaat op zijn woord zal geloofd worden, wanneer hij zal zeggen dat zijn cliënt Fransch verstaat : de advocaat moet niets hoegenaamd bevestigen wat zijnen cliënt betreft.

Hij sprak ook over de vernedering van den advocaat ; welnu, ik denk dat de leden die met mij de amendementen hebben onderteekend, geene bepaling zouden voorstellen die vernederend is voor de balie.

Mijne amendementen werden overigens door den achtbaren heer V. Jacobs op afdoende wijze verdedigd. Wie ze met aandacht wil overwegen zal moeten besluiten dat zij de vrijheid der verdediging eerbiedigen en de rechten der Vlamingen vrijwaren.

De hr Thibaut. Voordat men tot de stemming overga, wensch ik een beroep te doen op de verzoening. De rechterzijde kan de vaderlandsliefde der linkerzijde niet in twijfel trekken en evenmin kan de linkerzijde de vaderlandsliefde der rechterzijde betwijfelen.

Iedereen erkent dat het beginsel van het wetsontwerp rechtvaardig is. Er bestaat maar verschil van meening over de formulen. Daar even is er eene groote beweging ontstaan bij de lezing van 't nieuw amendement van den achtbaren minister van justitie. 't Is op dit terrein dat ik een middel van verzoening zou willen vinden. Dus stel ik de volgende wijziging voor :

« Evenwel zal het assisenhof of de boetstraffelijke kamer van 't beroepshof, bij op redenen gestaafde beslissing *waarin de uitzonderlijke omstandigheden der zaak worden opgegeven*, het openbaar ministerie mogen machtigen om zich voor zijne requisitoriums te bedienen van de Fransche taal. »

In een ander amendement heeft de achtbare minister van justitie reeds van die uitzonderlijke omstandigheden gesproken. Ik zet den achtbaren minister dringend aan om zich met mijn amendement te vereenigen.

De hr Bara. De uitzonderlijke omstandigheden der zaak worden reeds bedoeld door de wet van 1874 op de voorloopige gevangenzitting. Die omstandigheden zullen in den regel het belang der verdenking of der beschuldiging zijn.

Minister Le Jeune. Mij docht dat men den geest van mijn amendememt gemakkelijk moest verstaan. In strijd met hetgeen de heer Coremans meent, heb ik hoegenaamd niets toegegeven en ook niets ingetrokken van wat ik vroeger zegde. De regel is het Nederlandsch : deze taal is de landstaal in Vlaamsch-België en moet dus algemeen gebruikt worden. Dat is het grondbeginsel ; het gebruik der Fransche taal door 't openbaar ministerie, wanneer de advocaat Fransch spreekt, zal de uitzondering zijn. En die uitzondering zal natuurlijk gewettigd worden door uitzonderlijke omstandigheden waarover het hof oordeelen zal.

Ik houd niet van het woord « uitzonderlijke » : de aard der zaak zal het hof zijn arrest ingeven.

Ik vereenig mij gaarne met het denkbeeld van het onder-amendement van den achtbaren heer Thibaut, behoudens eene andere redactie. (Talrijke leden : *Laat ons stemmen.*)

De hr Houzeau de Lehaie. Men kan onmogelijk heden gedaan krijgen.

VELE STEMMEN : Ja ! ja !

De hr NEUJEAN. Wij zullen zitting houden tot zeven uren als 't noodig is.

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. Ik verzet er mij niet tegen ; doch ik stel vast dat men zeer moeilijk wijs kan worden uit de talrijke amendementen.

— Het amendement van den heer Coremans aan § 1 strekkende om te zeggen dat de rechtspleging *zal mögen gebeuren* in 't Fransch en het vonnis kunnen geveld worden in die taal, in plaats van *zal gebeuren* in 't Fransch en het vonnis *zal* geveld worden wordt niet aangenomen en de tekst door den minister van justitie voorgesteld, goedgekeurd.

De twee volgende alinea's worden gestemd zooals ze door den heer minister van justitie hier zijn voorgesteld.

Bij § 4 verklaren de heeren FRIS en COLAERT zich aan te sluiten bij den tekst van den heer minister.

Die § wordt gestemd met de vervanging, door den heer Coremans gevraagd, van het woord *dien* betichte in plaats van *den* betichte in dezen volzin : « indien de advocaat van *dien* betichte verklaarde niet in staat te zijn eene proceduur in het Vlaamsch te kunnen volgen... »

— Artikel 5 wordt daarop in zijn geheel aangenomen door 74 leden tegen 39.

Antwoorden ja :

De heeren Beeckman, Beernaert, Begerem, Berten, Buls, Carbon, Casse, Colaert, Coomans, Coremans, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, de Chimay, Declercq, De Decker, de Favereau, de Haerne, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, De Lantsheere, Delcour, De Liedekerke, de Malander, de Mérode, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Neeff, de Pitteurs-Hiegaerts, De Sadeleer, De Smedt, De Smet de Nayer, De Winter, Dierckx, d'Oultremont, Eeman, Fiévé, Fris, Guyot, Halflants, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Lefebvre, Meeus, Mesens, Nerincx, Nothomb, Osy, Parmentier, Powis de Tenbossche, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Schollaert, Simons, Slingeneyer, Stroobant, Struye, Tack, Thibaut, Thienpont, Van Cleemputte, Vandenpeereboom, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse, Verwilghen, A. Visart, L. Visart, en Woeste.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Anspach, Bara, d'Andrimont, de Baré-de Comogne, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, de Macar, de Moreau, Drion, Dumont, Dupont, Durieu, Frère-Orban, Gigot, Gillieaux, Giroul, Hanssens, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jamme, Lambert, Lescarts, Loslever, Magis, Melot, Neujean, Noël, Pastur, Paternoster, Peltzer, Pirmez, Sabatier, Sainctelette, Snoy, Thiriar, Jos. Warnant, Jul. Warnant en Warocqué.

De hr VOORZITTER. Eindelijk komt deze vroegere bepaling.

« De getuigen zullen ondervraagd en hunne verklaringen ontvangen en opgeschreven worden in het Nederlandsch, tenzij ze vragen om van de Fransche taal gebruik te maken. » (*Aangenomen*).

(*Wordt voortgezet.*)

Nr 4. Deel VI. 1 Juli 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

KAMER DER VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

Wijzigingen aan de wet van 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.*

Zitting van 21 *December* 1888.

(VERVOLG).

« Art. 6. Het niet-nakomen der bovenstaande bepalingen zal de proceduren en het vonnis ongeldig maken. »

De hr VOORZITTER. De heer minister van justitie biedt den volgenden tekst voor artikel 6 aan :

« Het niet-nakomen der bovenstaande bepalingen in de proceduur ter zitting of in het vonnis, zal de ongeldigheid van die proceduur en van dat vonnis medebrengen, indien daartoe overgegaan is ondanks het verzet van eene der partijen. »

De heer Simons, van zijnen kant, stelt voor te zeggen :

« Het niet-nakomen der bovenstaande bepalingen in de proceduur ter zitting of in het vonnis, zal die proceduur en het vonnis ongeldig maken. »

De heer de Kerchove de Denterghem, eindelijk, stelt een gansch stelsel voor dat hier zijne plaats zou vinden en hetwelk luidt als volgt :

« Alhoewel er bij de stukken ongeldige voorkomen, zullen de beschuldigde of verdachte, 't zij dat hij voorloopig gevangen zit of in vrijheid is, alsook het openbaar ministerie en de burgerlijke partij er wettig kunnen in toestemmen tot het onderzoek, de behandeling der zaak en het vonnis, te laten overgaan.

« Van nietige proceduur-akten zal geene lezing gehouden worden in de raadkamer, noch ter rechtszitting.

« De middelen tot nietigheid tegen de voorbereidende proceduur zullen voor de jurisdictie van verzending ontwikkeld worden ; die tegen het vonnis van eersten aanleg, vóor den rechter bij wien men in beroep komt.

« Zal niet in cassatie ontvankelijk zijn het middel getrokken uit overtredingen dezer wet, tenzij het ingeroepen werd voor de jurisdictie van welke de beslissing is uitgegaan. »

De hr de Kerchove de Denterghem. 't Moet wel verstaan worden dat artikel 6 hetwelk vertalingen eischt, slechts het Vlaamsche land betreft.

De hr Voorzitter. Die opmerking betreft artikel 6 van het wetsontwerp zooals het bij de eerste stemming is aangenomen.

De hr Houzeau de Lehaie. 't Is niet meer mogelijk uit de discussie wijs te worden.

De hr de Kerchove de Denterghem. Ik zal dus wachten om mijne opmerkingen te doen.

De hr Woeste. De heer minister stelt voor tot de wet van 1873 terug te keeren. Ik ben van gevoelen dat, deed men zulks, men niet ver genoeg zou gaan, terwijl de bepaling, bij de eerste stemming aangenomen, te ver gaat. Ik bied een verzoenend amendement aan.

De rechters putten hunne overtuiging zoowel uit de geschreven proceduur als uit de behandeling van de zaak ter zitting. Het kan van den anderen kant gebeuren dat de betichte, die door geenen advocaat wordt bijgestaan, er zelfs niet aan denken zou uit eene ongeldigheid voordeel te trekken.

Uit de eerste stemming zou nog deze toestand voortspruiten dat het openbaar ministerie die nietigheid in cassatie zou mogen inroepen, zelfs al werd de betichte vrijgesproken. Dat is niet mogelijk. Dus is het om verschillende redenen noodig de gestemde bepaling te wijzigen. Ik stel daarom voor te zeggen :

« Het niet-nakomen der artikelen 3 en 4 zal de nietigheid van proceduur en vonnis medebrengen, tenzij de betichte stellig verklaard hebbe van dit geval van nietigheid geen gebruik te willen maken.

« De nietigheid kan slechts door den betichte ingeroepen worden.»

Ik hoop dat deze bepaling met groote meerderheid gestemd zal worden (*Goedkeuring*).

De hr. Pirmez. 't Is zeer moeilijk in den doolhof dezer wet zijnen weg te vinden ; maar heb ik den heer Woeste goed verstaan, dan breidt hij de ongeldigheid uit ook tot het niet-nakomen der wet in het voorbereidend onderzoek.

Zal het op die wijze mogelijk zijn een betichte te veroordeelen ?

Als men bij het openen der debatten bevindt dat er in het voorbereidend onderzoek gevallen van nietigheid geslopen zijn, zal de betichte noodzakelijk onschuldig worden verklaard ? Ik vraag dienaangaande uitleggingen.

De hr Simons. De heer Pirmez heeft gelijk. Het amendement van den heer Woeste werpt ons gansche stelsel van strafvordering omverre. Tegenwoordig neemt men aan dat gevallen van ongeldigheid, in de voorbereidende proceduur geslopen, geen gevolg meer hebben zoodra die proceduur geëindigd is, behoudens drie gevallen welke in het Wetboek worden opgesomd. Het debat ter gehoorzaal vangt aan onder den indruk dezer zekerheid dat geene andere gevallen van nietigheid mogen ingeroepen worden.

Zeker mag het hof zich zelf gevallen van nietigheid toeeigenen die in eersten aanleg zijn voorgekomen, bij voorbeeld, getuigenissen gedurende het gehoor of zelfs gedurende het voorbereidend onderzoek zonder eedaflegging : maar buiten dat geval worden alle andere gevallen van nietigheid gedekt.

De hr WOESTE. Wij kennen de regels ons door den heer Simons uitgelegd, maar, indien wij moesten behouden wat bestaat, dan zouden wij geene wet kunnen maken. Ons te antwoorden met het Wetboek van Strafvordering, is een argument zonder waarde.

Wij willen dat de gestemde bepalingen haar uitwerksel bekomen. Indien geen enkel geval van ongeldigheid in het voorbereidend onderzoek mag ingeroepen worden, zullen de rechtbanken de wet overtreden.

Wij willen eene bekrachtiging.. Welnu, welke bekrachtiging is er mogelijk buiten de ongeldigheid ?

De hr Pirmez zegt dat zoo de nietigheid wordt uitgesproken, alles moet herbegonnen worden. Maar de wet van 1873 bevat bepalingen in den zin dergene welke ik voorstel. Wij gaan enkel eenen stap vooruit.

Wordt mijn voorstel gestemd, dan zullen er zeer weinig gevallen van ongeldigheid zijn, omdat de magistraten er later meer zullen op nadenken.

De hr Jos. WARNANT. Men kan het amendement van den heer Woeste niet aannemen en met den heer minister van justitie ben ik van oordeel dat wij dienen terug te komen tot de wet van 1873.

Zoodra er een recht gekrenkt is, begrijp ik het stelsel der nietigheid : maar de heer Woeste stelt eigenlijk voor de gansche procedure het onderste boven te werpen, uithoofde van een onbeduidend feit der voorafgaande proceduur, welk feit kan gebeurd zijn zonder dat de belanghebbende er verzet tegen aanteekende !

De hr WOESTE. Maar dat gebeurt iederen dag voor 't verbrekingshof, waar men middelen tot verbreking inroept, waarvan vroeger niet werd gesproken.

De hr Jos. WARNANT. Indien dat in 't Wetboek van Strafvordering staat, dan moet men, volgens mij, dergelijke bepaling daaruit doen verdwijnen.

De hr PIRMEZ. Wij verwerpen een stelsel dat volkomene straffeloosheid verzekert, wanneer er een geval van ongeldigheid zal ontstaan zijn in 't voorbereidend onderzoek.

Ik veronderstel een gebrek in den vorm. De rechtbank doet niettemin uitspraak. De betichte gaat in cassatie en het hof verzendt hem naar eene andere rechtbank, die opnieuw veroordeelt. Maar haar vonnis zal andermaal verbroken worden en zoo verder !

Ik kan niet aannemen dat de betichte ongestraft zou blijven, bij voorbeeld omdat een getuige in 't Fransch zal gehoord zijn in plaats van in 't Nederlandsch. Het feit zal zelfs gebeuren met eenen moordenaar, die aldus aan de straf zou kunnen ontsnappen. Kan de regeering zich bij dat amendement aansluiten ?

De hr SIMONS. Dit alles bewijst dat het gevaarlijk is aan 't Wetboek van Strafvordering te raken.

De hr NEUJEAN. Maar men doet niets anders...

De hr BARA. ...te beginnen van het eerste artikel des ontwerps !

Minister LE JEUNE. Ik meen, dat tot hiertoe de wet aan geene enkele bepaling van 't Wetboek van Strafvordering raakt ; maar men zou het doen indien men het amendement van den heer Woeste aannam. De wet van 1873 bepaalt eene bijzondere nietigheid en ik stel voor er toe terug te komen. Verder gaan, ware inbreuk maken

op de gevallen van ongeldigheid bepaald in 't Wetboek van Strafvordering. Nochtans, daar er blijkbaar eene bekrachtiging moet zijn, stel ik voor te zeggen :

« De processen-verbaal, in 't Fransch opgesteld in strijd met de bepalingen van artikel 1, zullen maar geldig zijn ten titel van inlichting.

« De regelen, vermeld onder de artikelen 2 en 3 worden voorgeschreven op straf van ongeldigheid. »

Dat beginsel schijnt mij toereikend te zijn om aan te toonen dat het hoofdzakelijke regelen zijn.

De hr WOESTE. Om mijn amendement te bestrijden, heeft de heer Pirmez eene reeks onwaarschijnlijke veronderstellingen gedaan. Volgens het stelsel van ongeldigheid, in onze wetten opgenomen, kunnen de proceduren achtereenvolgens vernietigd worden.

De hr PIRMEZ. Uw stelsel doet altijd de proceduur vernietigen voor hetzelfde geval van ongeldigheid, wat nu het geval niet is.

De hr WOESTE. Ik ging het juist zeggen. Het kan gebeuren dat zelfs de voorbereidende proceduur vernietigd wordt. Dan zal het openbaar ministerie zijne actie herbeginnen. Dit stelsel strekt dus geenszins, zooals gij zegt, tot straffeloosheid des betichten.

Een woord over het nieuw amendement van den achtbaren minister van justitie. Dit amendement gaat verder dan het mijne, tot schade des betichten. Inderdaad, het laat de nietigheid inroepen zoowel door het openbaar ministerie als door den betichte.

De nietigheid moet toepasselijk zijn op de voorbereidende proceduur, doch ik neem niet aan dat het openbaar ministerie ze kunne inroepen nadat het vonnis geveld is en de verdachte vrijgesproken werd.

Minister LE JEUNE. Mijn amendement geeft de uitdrukkingen weer van artikel 308 van het Wetboek van Strafvordering ; dat is er het groot voordeel van. Ik versta geenszins dat, wanneer een betichte vrijgesproken is, de gevallen van nietigheid niet te zijnen nadeele zouden kunnen gedekt zijn. Ik heb dat in mijn amendement niet herhaald, want het scheen mij nutteloos.

De hr ANSPACH. Ik begrijp niet hoe een betichte ooit zou kunnen weigeren van een geval van nietigheid gebruik te maken. Ik neem evenmin aan dat een voorzitter eene nietigheid zou laten doorgaan, tenzij de betichte en het openbaar ministerie de verbintenis aangaan er geen gebruik van te maken.

— § 1 van het amendement des heeren ministers rakende de processen-verbaal die desnoods maar als inlichting zullen gelden, wordt gestemd.

— § 2 voorgesteld door den heer Woeste, wordt verworpen.

Het amendement van den heer minister en het gansche artikel worden goedgekeurd.

De hr VOORZITTER. Aan artikel 7 stelt de heer minister van justitie den volgenden tekst voor :

« Wanneer de proceduur in 't Nederlandsch geschiedt, zal er, indien de betichte zulks vraagt, eene vertaling van de Fransche processen-verbaal, verklaringen der getuigen of aanklagers en verslagen van deskundigen bij de stukken worden gevoegd,

« Insgelijks, wanneer de proceduur in 't Fransch geschiedt, zal er, wanneer de betichte het verzoekt, eene Fransche vertaling van de Nederlandsche stukken worden gemaakt.

« De betichte zal zijn verzoek richten tot den ambtenaar van het openbaar ministerie door tusschenkomst van den griffier ; hij zal daartoe niet meer gemachtigd zijn na de vijf dagen die zullen volgen op de mededeeling hetzij van het arrest van verzending voor het hof van assisen, hetzij voor de dagvaarding om te verschijnen voor de rechtbank van enkele politie, de boetstraffelijke rechtbank of het hof van beroep.

«De vertalingskosten vallen, in elk geval, ten laste der Schatkist.»

De hr DE KERCHOVE DE DENTERGHEM. Ik doe opmerken dat er geene rechtbanken van enkele politie meer zijn, maar wel eenvoudig rechtbanken van politie. Ik vraag mij insgelijks af waarom de minister vergeet dat er dagvaardigingen voor die rechtbanken zijn die uit kracht van artikel 146 van het wetboek van Strafvordering binnen de 24 uren mogen gebeuren. De verdachte zal dus de vertaling mogen vragen drie dagen na zijne veroordeeling.

Minister LE JEUNE. Drie dagen is te weinig. Daarom heb ik een eenigen termijn gekozen. Wordt de zaak vroeger opgeroepen, dan zal men ze uitstellen. Voor 't overige stem ik volgaarne toe in de weglating van het woord « enkele » politie.

— Het artikel, alzoo gewijzigd, wordt gestemd.

Art. *7bis*. « De verslagen van deskundigen en geneesheeren zullen opgesteld worden in diegene der in België gebruikelijke talen welke het hun passen zal te bezigen.

« Het gebruik der Fransche taal zal vrij blijven in alle mededeelingen van magistraat tot magistraat, die door het onderzoek kunnen vereischt worden. » — Aangenomen.

Art. 8. In lijfstraffelijke zaken zal de voorzitter van het assisenhof of de rechter door hem afgevaardigd, na aan den beschuldigde te hebben verzocht te zeggen of hij een advocaat gekozen heeft en vooraleer hem er ambtshalve eenen aan te duiden, hem vragen of hij wenscht verdedigd te worden in 't Fransch of in 't Nederlandsch.

« Indien de beschuldigde geen advocaat heeft, dan zal de voorzitter hem ambtshalve eenen advocaat geven die in staat zij hem te verdedigen in de taal door hem verkozen.

« Op straf van nietigheid zullen de vraag en het antwoord aangeteekend worden.

« In geen geval zal de beschuldigde die naar het hof van assisen verzonden wordt, na de ondervraging, voorzien bij artikel 293 van het Wetboek van Strafvordering, mogen terugkomen op de aanduiding der taal waarin hij zal verklaard hebben dat zijne verdediging zal worden aangeboden. »

« De hr. Jos. WARNANT. Deze laatste § van art 8 bestrijd ik. Zooals door het verbond der Belgische advocaten wordt voorgesteld, verkies ik dat men zegge : de keus van den betichte voor het gebruik der taal, zoowel in het voorbereidend onderzoek als voor de debatten ter gerechtszaal, zal mogen gedaan worden tot op 't oogenblik van 't requisitorium en van de pleidooien. Die keuze zal gedaan worden zonder toezicht noch opmerkingen der magistratuur.

Wat men niet zou begrijpen is iemand te dwingen om ondanks

alles eenė eerste beslissing te handhaven, die hij misschien onbedacht genomen heeft. Ik beschouw dus de laatste § als volstrekt slecht.

— Het artikel 8 van den heer minister wordt aangenomen.

Art. 9. « Wanneer, in dezelfde zaak, betichten of beschuldigden zullen betrokken zijn die niet dezelfde taal verstaan, dan zal diegene der beide talen, in België gebezigd, waarvan ten gehoore gebruik zal gemaakt worden, de taal zijn van de meerderheid der betichten of beschuldigden; in geval er evenveel Vlaamschsprekende als Franschsprekende betichten zijn, zal de voorkeur aan de Nederlandsche taal gegeven worden.

« Het gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal zal niettemin door het hof of de rechtbank mogen bevolen worden, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van den regel, onder de vorige § uiigedrukt, zullen wettigen. Men zal dat punt beslissen bij eene met redenen omkleede beslissing. »

De hr VOORZITTER. De heer minister stelt voor deze laatste paragraaf te laten wegvallen :

« Vertaling zal gedaan worden van de ondervragingen of verklaringen der getuigen in de taal des beschuldigden of betichten die de gebezigde taal niet zou verstaan.

De hr SIMONS. Het is niet mogelijk eene wet op deze wijze te blijven bespreken. Wij zijn op het oogenblik gekomen dat het noodig wordt zeer nauwkeurig te letten op wat wij doen.

De hr BARA. 't Is nu al drie weken dat wij de wet langs al hare zijden bespreken. 't Is niet noodig ons hier morgen voor eenige kleine bijzonderheden te doen terugkomen. Laat ons voortgaan. (VELE LEDEN : Ja ! Ja !)

— Art. 9 wordt aangenomen.

« Art. 10. Behoudens hetgeen in art. 8 wordt gezegd, blijft de betichte immer vrij zijne verdediging te doen voordragen in 't Fransch of in 't Nederlandsch. Wanneer hij zal wenschen dat zijne verdediging in 't Fransch wordt voorgedragen, zal hij het ter verhoorzaal verklaren en daarvan zullen de notulen melding maken.

« De ambtenaar van 't openbaar ministerie zal zich in zijn requisitorium bedienen van de taal die voor de verdediging is gekozen, wanneer een enkele betichte te recht staat.

« Hij zal zich bedienen van de taal die, naar luid van artikel 9, aangeduid wordt, in het geval door dit artikel voorzien, uitgenomen dat hij zich in 't Fransch zal moeten uitdrukken indien al de betichten het Fransch voor hunne verdediging kiezen.

« Hij zal zich van de Nederlandsche taal bedienen, wanneer al de betichten die taal verstaan en dat er gebruik van gemaakt wordt voor de verdediging van een of verscheidene hunner.

« In de gevallen bij de twee vorige paragrafen voorzien, zal het gebruik der Fransche of der Nederlandsche taal nochtans kunnen bevolen worden door het hof of door de rechtbank, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van dien regel wettigen. Dat punt zal beslist worden bij eene met redenen omkleede beslissing.

« De ambtenaar van het openbaar ministerie, zal, wanneer hij

zich, naar luid der bepalingen van deze wet, voor zijne requisitoriums van de Fransche taal bedient, en vooraleer de pleidooien aanvangen, in 't Nederlandsch de verdediging of de beschuldiging uiteenzetten, indien door den betichte of door een der betichten die te zamen verschijnen, geen Fransch maar wel Nederlandsch wordt verstaan. »

De hr Voorzitter. Hier plaatst zich het amendement der heeren Fris en medeleden, alsook het amendement bij den aanvang der zitting aangeboden door den heer minister van justitie en gewijzigd door den heer Thibaut.

De hr Fris. Het is noodig dat wij het eens worden.

Ik stel vast dat de tweede § van artikel 10 moet wegvallen; want die § wordt vervangen door mijn amendement dat werd overgenomen door den heer minister van justitie. Ik sluit me aan bij het opstel van den heer minister; maar ik maak eene uitzondering. De heer minister laat wegvallen « in die gevallen zal het vonnis altijd uitgesproken worden in het Nederlandsch. » Ik houd aan die woorden ; zij moeten behouden worden.

Minister Le Jeune. 't Zij zoo !

De hr Fris. Ik verklaar verder dat ik het voorstel van den achtbaren heer Thibaut aanneem, doch slechts in een geest van verzoening ; volstrekt niet met de uitleggingen der linkerzijde ; maar met die van den achtbaren heer minister en van den steller van het voorstel. Ik wil aan dat voorstel een uitzonderlijk en voorloopig karakter geven (*Uitroepingen, links.*)

De hr Bara. Voorloopig ! Gij wilt ons in verschillende keeren doodslaan ! Ziedaar de gansche toedracht der zaak ! (*Onderbreking, rechts.*)

Do hr Fris. Ik wil u volstrekt niet doodslaan, maar ik houd eraan mijne toegeving klaar te bepalen.

Ik neem het amendement van den heer Thibaut aan omdat ik meen dat er thans nog vele tolken van het openbaar ministerie zijn die in eene gewichtige bespreking, niet zonder eenige moeite, het Nederlandsch bezigen. Ik hoop dat zij weldra het Nederlandsch ter dege zullen kunnen gebruiken ; dan zullen de uitzonderlijke omstandigheden, die wij thans aannemen, niet meer bestaan (*Goedkeuring, rechts.*)

Ook is het wel verstaan dat de « uitzonderlijke omstandigheden » nauwkeurig zullen aangewezen worden in het vonnis. (*Onderbreking.*)

De hr Bara. Het zal voorloopig zijn ! Waarlijk ! (*Gelach, links.*)

Minister Le Jeune. Daar straks heb ik uitgelegd wat ik versta door de volmacht die ik aan het assisenhof en aan de boetstraffelijke kamer van het hof wil verleenen. 't Spijt mij dat men, voor de aanneming van eene formule, die alle onduidelijkheid moest wegnemen, gesproken heeft van « overgangsmaatregelen ». In mijn amendement betreft het een bepaald recht hetwelk ik aan het hof toeken. (*Aanhoudend gerucht, rechts.*)

De hr Fris. In geval van misbruik, zal de wetgever altijd kunnen tusschenkomen. (*Onderbreking, links.*)

De hr Coremans. De paragrafen 2, 3 en 4 van artikel 10 verwijzen naar artikel 9 voor hare toepassing. Volgens mij zijn die

paragrafen ondergeschikt aan de algemeene en hoofdzakelijke bepalingen der wet. Dus doe ik 't voorstel om uit § 4 weg te laten de woorden: « wanneer al de in de zaak betrokken betichten die taal zullen verstaan »

Minister LE JEUNE. 't Schijnt mij dat die § te wijzigen is. (*Gerucht.*)

De hr COREMANS. 't Zij zoo. § 3 is insgelijks te wijzigen ; want art. 9 lost de twee vraagpunten op.

Minister LE JEUNE. Gansch de vierde paragraaf zou kunnen wegvallen.

— Artikel 10, aldus opgesteld met het onder-amendement van den heer Thibaut, waarbij de regeering zich heeft aangesloten, wordt aangenomen met 49 stemmen tegen 44 en 6 onthoudingen.

Antwoorden ja :

De heeren Anspach, Beeckman, Beernaert, Casse, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, de Chimay, de Favereau, de Hemptinne, De Kepper, De Lantsheere, Delcour, De Liedekerke, de Macar, de Malander, de Moerman d'Harlebeke, de Moreau, De Neeff, de Pitteurs-Hiegaerts, d'Oultremont, Drion, Dumont, Durieu, Fris, Gigot, Gillieaux, Halflants, Hanssens, Henricot, Jacmart, Kervyn de Lettenhove, Lefebvre, Lescarts, Melot, Parmentier, Powis de Tenbossche, Sainctelette, Schollaert, Simons, Thibaut, Thienpont, Vandenpeereboom, Van Naemen, Verwilghen, L. Visart, Jos. Warnant, en Warocqué.

Antwoorden neen :

De heeren Begerem, Berten, Carbon, Colaert, Coremans, de Baré de Comogne, De Decker, Defontaine, de Haerne, de Jonghe d'Ardoye, de Mérode, de Montblanc, De Sadeleer, De Smedt, De Smet de Nayer, De Winter, Dierckx, Fiévé, Guyot, Jacobs, Meeus, Mesens, Nerincx, Noël, Nothomb, Osy, Paternoster, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Slingeneyer, Snoy, Stroobant, Struye, Tack, Thiriar, Van Cleemputte, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Wambeke, Verbruggen, Vercruysse, A. Visart en Woeste.

Onthouden zich :

De heeren Bara, de Kerchove de Denterghem, Houzeau de Lehaie, Jamme, Neujean, Peltzer en Pirmez.

De heeeren NOEL en DE BARÉ DE COMOGNE verklaren dat zij bij dwaling ontkennend hebben gestemd.

De hr BARA. De terechtwijzing kan geen gevolg hebben, maar 't is in strijd met het reglement.

De hr COREMANS. Andere collega's hebben zich insgelijks vergist, namelijk de heer Van Namen, die *ja* geantwoord heeft in plaats van *neen*. (*Gerucht, links.*)

De hr VOORZITTER. Men heeft maar meer aandacht te geven. De uitgebrachte stemmingen moeten behouden blijven.

De hr NEUJEAN. Ik hadde de verbetering willen stemmen, die door den heer minister aan het ontwerp werd toegebracht, maar ik kon zulks niet uit hoofde der bijvoeging, voorgesteld door den heer Thibaut en vooral uithoofde der uitleggingen van den heer Fris.

— De andere leden die zich onthielden verklaren zulks gedaan te hebben om dezelfde redenen.

De hr PIRMEZ. De Kamer moet overtuigd zijn van de gebreken

haars reglements, gezien den weergaloozen warboel waarin zij zich bevindt (*Links* : *Zeer wel* !) Dus doe ik het voorstel dat de Kamer mijn ontwerp van nieuw reglement in bespreking brenge na onze vacantie, in Januari eerstkomende. (*Herhaalde goedkeuring, links.*)

— Het voorstel van den heer Pirmez wordt aangenomen.

De beraadslaging over de artikelen wordt hervat.

« Art. 11. De burgerlijke partij zal gebruik maken van dezelfde taal als het openbaar ministerie.

« De burgerlijke verantwoordelijke partij zal, volgens hare keuze, gebruik maken van de Nederlandsche of van de Fransche taal.

De hr Fris verklaart zijn amendement in te trekken en vereenigt zich met den tekst, door den heer minister voorgesteld.

— Artikel 11 wordt aangenomen.

« Art. 13. Voor de boetstraffelijke kamer, alsmede voor de politierechtbanken van Brussel zullen de Fransche en Nederlandsche taal gebruikt worden voor onderzoek en vonnis, dit volgens de behoeften van iedere zaak.

» Indien de betichte niets anders verstaat dan de Nederlandsche taal, dan zal er van die taal gebruik worden gemaakt, ingevolge vorenstaande bepalingen.

« De bepalingen van artikel 6 zijn toepasselijk op de proceduur in Brabant. »

De hr Coremans. Er moet goed verstaan worden dat § 2 beteekent dat het requisitorium in 't Nederlandsch zal uitgesproken worden, wanneer de beschuldigde niets anders dan die taal kent: dat de ondervraging zal gebeuren in de taal van den beschuldigde. Ik hoop dat, in strijd met hetgene gebeurde met de wet van 1873, die bepaling geene doode letter zal zijn voor de rechtbank van Brussel.

De hr Hanssens. Het artikel is nutteloos in de wet, indien er geene bekrachtiging bestaat. Wat zult ge doen wanneer de voorzitter geen Nederlandsch kent? Dus zal men de magistraten in twee klassen moeten verdeelen, degenen die Nederlandsch kennen en degenen die het niet kennen?

Minister Le Jeune. Wanneer men zegt dat een magistraat eene taal moet kennen, dan wil dit zeggen dat hij eenen vertaler moet kunnen missen. Dus zal 't voldoende wezen zich te gedragen aan 't proces-verbaal der zitting om te weten of de wet nageleefd werd. Dat zal men vaststellen door de ondervraging van den beschuldigde door den voorzitter.

De hr Coremans. Zonder vertaler.

Minister Le Jeune. Zekerlijk!

De hr Bara. Maar voor 't assisenhof van Brabant heeft men altijd eenen taalman noodig!

Minister Le Jeune. Onze wet heeft zich niet bezig te houden met den vertaler voor den beschuldigde. Dat punt wordt voorzien door artikel 332 van 't Wetboek van Strafvordering, waar men niet van afwijkt. Wat den voorzitter betreft, hij moet in staat wezen zijne plichten in 't Nederlandsch te vervullen, en zal dus geenen vertaler noodig hebben. (*Rechts* : *Zeer wel.*)

— Het artikel wordt aangenomen.

« Art. 14. Het assisenhof van Brabant zal altijd worden voorgezeten door eenen magistraat die de Nederlandsche taal kent. — Aangenomen.

De hr Voorzitter. De heer minister van justitie biedt den volgenden tekst aan voor artikel 15 :

« Wanneer door de kamer van inbeschuldiging-stelling de verzending wordt bevolen naar het assisenhof der provincie Antwerpen of Limburg, naar eene correctionele rechtbank of eene rechtbank van enkele politie van eene dier provinciën, naar de correctionele rechtbank van het arrondissement Leuven, of naar eene rechtbank van enkele politie van het arrondissement, dan zal door de zorg van den procureur-generaal, eene Nederlandsche vertaling van 't verzendingsarrest en, in voorkomend geval, van de akte van beschuldiging gevoegd worden bij de proces-stukken.

« Dit zal ook gebeuren ingeval de kamer van inbeschuldigingstelling verzendt naar het assisenhof van Brabant, naar de correctionele rechtbank van Brussel of naar eene rechtbank van enkele politie in het arrondissement, *indien het voorbereidend onderzoek in 't Nederlandsch is gedaan.* »

De hr Coremans. Ik stel voor dat men, in plaats van de woorden « gevoegd worden bij de proces-stukken » zegge : *zal aan den beschuldigde worden beteekend.*

Insgelijks stel ik voor aan 't slot der woorden : « indien het voorbereidend onderzoek in 't Nederlandsch is gedaan » te vervangen door de woorden : « indien de betichte geen Fransch kent. »

Minister Le Jeune. Ik verkies mijnen tekst, voor de tweede paragraaf, want hij schijnt mij zeer duidelijk. Wat de eerste paragraaf betreft, ik stem toe mij aan te sluiten bij de door den heer Coremans gevraagde beteekening, op voorwaarde dat zij gebeure terzelfder tijd als de beteekening der akte van beschuldiging.

— Aldus gewijzigd, wordt artikel 14 aangenomen.

De hr Voorzitter. De heer minister van justitie biedt den volgenden tekst aan voor artikel 15 :

« Op straf van nietigheid zullen alle explooten, betreffende de uitvoering der vonnissen en arresten, in strafzaken, opgesteld worden in 't Nederlandsch, wanneer zij ten huize worden beteekend in 't gedeelte van het grondgebied aangeduid onder artikel 2 behoudens 't geval waarin er een vonnis of arrest, uitgebracht in dat gedeelte van 't grondgebied, gebruik zal gemaakt zijn van de vrijheid, vermeld in artikel 3. »

De hr Coremans. Tijdens de eerste beraadslaging, heeft men hevig de bepaling bestreden die beteekeningen in 't Fransch toeliet voor eenen Vlaamschen betichte, wanneer de proceduur ten zijnen nadeele was afgeloopen en hij geenen advocaat meer had. De heer minister deelde die zienswijze : de aldus beteekende Fransche stukken beduiden niets ; men doe desnoods de beteekening in de twee talen.

Minister Le Jeune. Ik handhaaf mijnen tekst : 't is niet mogelijk in twee talen de beteekening te doen : wat ik voorstel is voldoende om alle moeilijkheden te voorkomen.

— Art. 15, door den heer minister van justitie voorgesteld, wordt aangenomen.

Art. 16. « De processen-verbaal betreffende het opsporen en vaststellen van misdaden, wanbedrijven en overtredingen, om 't even waar zij opgemaakt zijn, zullen in rechten maar gelden als eenvoudige inlichtingen, wat aangaat de verklaringen die zij zullen vermelden zonder op te geven dat zij vermeld zijn in de taal zelve waarvan degenen die verklaringen afleggen zich hebben bediend. » — Aangenomen.

De hr VOORZITTER. De heer Simons stelt dit nieuw artikel voor :

« Telkens als eene correctionele rechtspleging ter zitting plaats grijpt tegen een betichte die de taal niet verstaat waarvan gebruik wordt gemaakt, indien, op de vraag die men hem vóor de opening der bebatten stelt, hij den wensch uit door een verdediger te worden bijgestaan, zal de voorzitter er hem onmiddellijk eenen aanwijzen, op straf van nietigheid van al wat volgen zal. »

De hr SIMONS. Mijn amendement is een olijftak voor Vlamingen en Walen. (VAN ALLE KANTEN : De stemming !)

De hr SIMONS. Gezien het ongeduld der Kamer, trek ik mijn amendement weer in.

De hr VOORZITTER. Vooraleer over 't ontwerp in zijn geheel te stemmen, stel ik aan de Kamer voor zich bezig te houden met het wetsontwerp tot toekenning van voorloopige kredieten op de begrootingen van uitgaven voor 1889. (*Toetreding.*)

WIJZIGINGEN AAN DE WET VAN 1873 OP HET GEBRUIK DER NEDERLANDSCHE TAAL IN STRAFZAKEN.

— Het wetsontwerp wordt in zijn geheel aangenomen met 74 stemmen tegen 25 en 1 onthouding.

Antwoorden ja :

De heeren Beeckman, Beernaert, Begerem, Berten, Carbon, Casse, Colaert, Coremans, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, de Chimay, De Clercq, De Decker, de Favereau, de Haerne, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, Delcour, De Liedekerke, de Malander, de Mérode, de Moerman d'Harlebeke, de Montblanc, De Neeff, de Pitteurs-Hiegaerts, De Sadeleer, De Smedt, De Smet de Nayer, De Winter, Dierckx, d'Oultremont, Fiévé, Fris, Guyot, Halflants, Jacmart, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Lefebvre, Meeus, Mesens, Nerincx, Nothomb, Osy, Parmentier, Powis de Tenbossche, Reynaert, Ronse, Schaetzen, Schollaert, Simons, Slingeneyer, Snoy, Struye, Tack, Thibaut, Thienpont, Van Cleemputte, Vandenpeereboom, Vanden Steen, Van der Bruggen, Van Naemen, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse, Verwilghen, A. Visart, L. Visart en Woeste.

Antwoorden neen :

De heeren Anspach, Bara, de Baré de Comogne, Defontaine, de Kerchove de Denterghem, de Macar, de Moreau, Drion, Dumont, Durieu, Gigot, Gillieaux, Hanssens, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jamme, Lescarts, Melot, Neujean, Noël, Peltzer, Pirmez, Sainctelette, Jos. Warnant en Warocqué.

Onthoudt zich : De heer De Lantsheere.

De hr VOORZITTER. Ik heb mij onthouden omdat, in de haast waarmee men over verscheidene bepalingen, bij het einde der zitting, heeft beraadslaagd en gestemd, het mij niet mogelijk is geweest mij van hare gevolgen rekenschap te geven.

De hr Snoy verklaart bij vergissing voor de wet gestemd te hebben ; zijn inzicht was er tegen te stemmen.

SENAAT.

Zitting van Vrijdag 28 December 1888.

WETSONTWERP TOT WIJZIGING DER WET VAN 17 AUGUSTUS OVER HET GEBRUIK DER NEDERLANDSCHE TAAL IN STRAFZAKEN.

De algemeene bespreking wordt geopend.

De hr Van Vreckem, verslaggever. Ik heb eenige woorden te voegen bij het verslag dat gij heden ochtend ontvangen hebt, en wel namelijk wat betreft de processen-verbaal en de rechtspleging. Volgens mij, moest artikel 16 het eerste artikel der wet zijn, want het is in dit artikel dat het beginsel zelf der wet besloten ligt.

't Is bij artikel 16 dat men te zien heeft of de processen-verbaal nauwkeurig zijn opgemaakt. Om onberispelijk te zijn, moet de verklaring opgenomen zijn in de taal van hem die ze aflegt, anderszins hebben die processen-verbaal geene wettige kracht en worden zij slechts beschouwd als eenvoudige inlichtingen. Die bepaling is van algemeene toepassing, in geheel België. Om die reden had ik art. 16 aan het hoofd der wet willen zien staan.

De bepaling van art 1 betreft slechts Vlaamsch-België. In Waalsch-België kan men de processen-verbaal opmaken in 't Fransch, in 't Nederlandsch, in 't Duitsch. De zaak is niet geregeld. Zij zijn geldig, wanneer de steller art. 16 in acht genomen heeft.

De bekrachtiging ligt in artikel 5. Het proces-verbaal is nietig indien het niet wordt opgesteld naar de voorschriften der wet.

Ziedaar de beide regels en de bekrachtiging die er uit voortspruit. Maar art. 1 schrijft ook voor dat het proces-verbaal moet worden opgemaakt in de taal waarin de verklaringen zijn afgelegd. Deze laatste bepaling geldt voor het gansche land en daarom is 't noodig — ik herhaal het — er het eerste artikel der wet van te maken.

Aangaande de rechtspleging en het requisitorium, bepaalt het verslag eerst den algemeenen regel : het beginsel is dat het Nederlandsch moet gebruikt worden in het Vlaamsche land. Doch aan dien regel worden vrij talrijke beperkingen toegebracht. Men begint voor de rechtspleging af te wijken van den regel, indien de betichte Fransch verstaat of indien zijn advocaat geen Nederlandsch kent.

Artikel 10 bepaalt in welke gevallen het requisitorium in 't Vlaamsche land zal kunnen uitgesproken worden in 't Fransch. Er is eene paragraaf, die eene uitzondering maakt op 't grondbeginsel van artikel 3 : ofschoon de rechtspleging in 't Fransch gebeurd zij, mag het openbaar ministerie toch geen Fransch gebruiken, tenzij de advocaat verklare niet genoeg Nederlandsch te verstaan.

Die uitzondering kan zonderling schijnen, maar ze is uit te leggen : de wetgever heeft gewild dat het openbaar ministerie door de toehoorders verstaan worde,

Een derde geval kan zich voordoen : wanneer het assisenhof of de boetstraffelijke kamer van 't beroepshof 't gebruik van 't Fransch zal toelaten, dan zal die taal gebezigd worden, mits een met redenen omkleed besluit omtrent de uitzonderlijke toestanden welke dat gebruik veroorlooven (art. 10, § 3.)

Volgens het verslag uwer Commissie, Mijne Heeren, is die bepaling van algemeene toepassing, alhoewel zij voorkomt in art. 10, achter § 2, en met de voorgaande § verbonden schijnt. Ik beschouw ze als eene bepaling die kan toegepast worden op alle rechtsgedingen vóor het Hof van Assisen en vóor de boetstraffelijke rechtbank van het Hof van Beroep.

Indien ze aldus niet moest begrepen worden, zou men tot eenen volstrekt onregelmatigen toestand geraken. Laten wij veronderstellen dat een Franschman of een Vlaming, die het Fransch machtig is, in eene zaak betrokken is. Geheel de rechtspleging zou in 't Nederlandsch geschieden : het voorafgaand onderzoek, de rechtspleging ter zitting, omdat men in Vlaamsch-België is. Het openbaar ministerie zal het Nederlandsch moeten gebruiken. De beschuldigde zou met opzet geene Fransche rechtspleging hebben aangevraagd en de verdediging zou de taal gebruiken die zij het voordeeligst acht om hare stelling te ontwikkelen ; zij zou alles in 't Nederlandsch laten gebeuren en zich weinig bezig houden met de bijzonderheden van het onderzoek. Zij zou zeggen : ik zal de taal gebruiken waarin de bijzondere zaken, als deze die ik te behandelen heb, gewoonlijk bestudeerd worden in België ! Het openbaar ministerie, dat Nederlandsch moet spreken, zal mij niet kunnen volgen en de rechters zullen mij beter begrijpen. Het overige raakt me niet ! Men spreke Nederlandsch zoo veel als men wil : ik sta tegenover het openbaar ministerie in eenen bevoordeeligden toestand en dat is, voor mij, de hoofdzaak.

Om dien toestand te verhelpen werd § 3 van art. 10 in de wet gevoegd door den achtbaren heer Minister van justitie en ik veronderstel dat hij die § van algemeene toepassing heeft willen maken.

De hr BARON BETHUNE. Zoo aandachtig mogelijk heb ik de beraadslaging over de wet in de Kamer gevolgd, en 't verwondert mij dat de redenaars geene rekening hebben gehouden met de oorzaken die den toestand verwekt hebben welken het wetsontwerp tracht te verhelpen.

Twee voorname oorzaken hebben de omwenteling van 1830 verwekt. Vooreerst de plagerijen ten opzichte der geestelijkheid en in de tweede plaats de pogingen, door de Regeering aangewend, om in 't Walenland de Nederlandsche taal uit te breiden.

Toen Vlamingen en Walen zich in 1830 vereenigden, plaatsten zij zich op het terrein van verzoening om wetten te maken, en men riep de gelijkheid der talen in België uit.

Maar 't Fransch kreeg spoedig de overhand op de Nederlandsche taal, en zoo werd onze taal feitelijk uit het letterkundig en wetenschappelijk onderwijs van elken graad gebannen.

Dergelijk stelsel bestond in 't Vlaamsche land in de colleges en andere scholen ; de leerlingen, die Nederlandsch spraken, werden bestraft. Onze landstaal werd nog enkel aan den huiselijken haard gesproken.

Daaruit ontstonden de billijke eischen onzer Vlaamsche bevol-

kingen. Heeft het lang geduurd eer deze eischen zich lucht gaven, werden zij later met hevigheid uitgedrukt, dan is 't omdat de Regeering vòor 1830 van iederen ambtenaar de kennis eischte van de Nederlandsche taal die de voertaal was, en dat dit stelsel geene ernstige klachten kon opwekken. En indien de eischen met hevigheid werden uitgedrukt, dan is 't omdat er na 1830 in 't land eene echte strekking van haat jegens het Vlaamsch heerschte, als men zich aldus mag uitdrukken.

Weldra werd er geklaagd, en deze toestand werd immer erger, uit oorzaak van den kwaden wil, door ambtenaars en magistraten tegenover de Nederlandsche taal aan den dag gelegd.

Al onze collega's kennen die klachten. In het bestuurlijk opzicht ontstonden zij aangaande de ambtenaars die men aan het Vlaamsche land opdrong alhoewel zij dezes taal niet machtig waren.

Dat verwekte eene licht te begrijpen ontroering, die aanleiding gaf tot de verschillende wetten welke in deze laatste jaren gestemd werden.

Voor zekere rechtbanken bleven de bepalingen der wet van 1873 eene doode letter.

De rechten onzer Waalsche broeders werden nooit miskend en de nieuwe wet eerbiedigt het grondwettelijk beginsel van het gebruik der beide talen.

Als men aan het Vlaamsche land magistraten opdringt die de taal niet kennen van de burgers die aan hun rechtsgebied onderworpen zijn, dan loopt men gevaar talrijke rechterlijke dwalingen te begaan.

De vertolkers kunnen de verklaringen der getuigen maar ten naasten bij vertalen.

Ik acht het mijn plicht mijne spijt uit te drukken omdat artikel 16 van het algemeen beginsel der wet afwijkt en ik vrees dat deze bepaling, wordt ze door den Senaat gestemd, nog veroordeelingen zal uitlokken, die men zal kunnen beknibbelen.

Nog eens : de beschuldigden moeten zoowel de verdediging als de beschuldiging in al hare bijzonderheden kunnen verstaan.

De betichte moet de beschuldiging en ook zijne verdediging verstaan. Dat is een recht hetwelk boven al de rechten der balie staat. Men mag niet vergeten dat de advocaten gemaakt zijn voor het publiek, en niet het publiek voor de advocaten.

Ik geef de Regeering den raad in hare Hoogescholen Nederlandsche leergangen van strafrecht en strafvordering in te richten, opdat in een kort tijdsbestek niemand zich meer zou mogen beroepen op zijne onwetendheid, wat het gebruik der Nederlandsche taal betreft.

De justitie moet voor alle beschuldigden dezelfde zijn, en het is volstrekt noodig dat de beschuldigde den magistraat, die zijne veroordeeling vraagt, kunne verstaan. De magistraat moet zich van de Nederlandsche taal bedienen, niet enkel wanneer hij zijn requisitorium uitspreekt, maar ook wanneer hij het voorbereidt. De getuigen moeten, evenals de beschuldigden, zich kunnen uitdrukken in de taal die zij het best verstaan.

Ik betreur oprecht dat het wetsontwerp dit grondbeginsel niet zonder uitzondering huldige.

Welke zijn de buitengewone omstandigheden die de beslissing

kunnen rechtvaardigen die de voorzitters der assisen en der boetstraffelijke kamers van het beroepshof zullen kunnen nemen ?

De soms wreekende zending van het openbaar ministerie verliest alle uitwerksel, als het publiek het requisitorium niet kan verstaan.

Gaarne zal ik mij vereenigen met ieder voorstel waarbij aan het wetsontwerp de logische eenheid wordt teruggegeven die het aanvankelijk had.

De Senaat zal, hoop ik, in elk geval de gematigdheid en den geest van rechtvaardigheid waardeeren, die het wetsontwerp kenmerken, en ik begrijp niet dat een ander stelsel, in een beschaafd land als ons België, aanhangers zou vinden.

Wat wij vragen, is hulde te brengen aan eene waarheid die zelfs in landen, waar de Europeesche beschaving nog niet is doorgedrongen, zonder aarzelen erkend wordt.

En het tegenovergestelde zou verdedigers vinden in een beschaafd land als België ?

Verscheidene onzer magistraten werden uitgenoodigd om naar Egypte te gaan en aldaar het gerechtswezen te hervormen ; doch éene voorwaarde werd gesteld : zij zouden, binnen een bepaalden tijd, de moeilijke arabische taal moeten aanleeren.

En men zou ons antwoorden dat de toepassing der nieuwe wet, die wij heden bespreken, de jonge Walen buiten de magistratuur van het Vlaamsche land sluiten zal ! Dat is niet ernstig.

Welhoe !.. Magistraten, die niet meer tot de jongste behooren, zijn in staat het Arabisch aan te leeren en onze Waalsche jongelingen zouden zich onze schoone Nederlandsche spraak niet kunnen eigen maken ?

Wie dat beweert, moet geenen hoogen dunk hebben van hunne bekwaamheid.

Zou men aannemen dat Vlaamsche magistraten, in het Walenland gevestigd, weigeren de Fransche taal te bezigen ? Gebeurde zoo iets, dan zouden de waalsche volksvertegenwoordigers de gewelven van het Parlement doen dreunen van hunne verontwaardigde protestatiën.

Welnu, zoo handelt men nogthans met de Vlamingen.

Ik heb te veel vertrouwen in den Belgischen Senaat om een oogenblik te denken dat hij zijne goedkeuring niet hechten zou aan een wetsontwerp hetwelk dat groot grondwettig beginsel huldigt : alle Belgen zijn gelijk voor de wet ! (*Rechts* : *Zeer wel* !)

De hr DE BROUCKERE. Wat ik te zeggen heb doe ik uit mijnen persoonlijken naam ; aangaande de verklaringen die ik wil doen, heb ik mij met geen enkel onzer medeleden verstaan.

Ik had gevraagd dat de Senaat ons den tijd liet om het wetsontwerp te onderzoeken ; men heeft het ons niet toegestaan. Dit zoo zijnde, meen ik aan het vervaardigen der nieuwe wet geen deel te moeten nemen.

Waartoe zooveel haast ? 't Is nu vier of vijf jaar dat het eerste voorstel bij de wetgeving werd ingediend ; de minister van justitie heeft in de Kamer vastgesteld dat de toepassing der wet van 1873 geene de minste klacht had uitgelokt. De Senaat heeft echter beslist tot de discussie over te gaan. Dus moet ik daarin berusten.

Is de wet uitmuntend of doorslecht ? Daar weet ik niets van. Het wetsontwerp gaat niet uit van de Regeering, maar wel van de kamerleden. Twee wetsontwerpen werden tegelijker tijd besproken, en men maakte er het mengelmoes van dat u thans wordt voorgelegd.

De achtbare minister van justitie moet mij toelaten hem te zeggen dat, zoo hij zeer welsprekend was, hij zich tevens ook zeer veranderlijk toonde.

De redevoeringen der linkerzijde wil ik niet aanhalen ; zij zouden verdacht kunnen voorkomen. Herleest echter de redevoeringen door uwe vrienden in zitting van 21 December uitgesproken. (Handelingen, bladzijde 254.)

Dienaangaande zal ik twee feiten onder vele anderen aanhalen : ik heb den heer minister van justitie, den 29n November, hooren verklaren dat het zeer onvoorzichtig, ja gevaarlijk zou zijn, de waarborgen in zake van nietigheid, af te schaffen. Welnu, den laatsten dag stelt de achtbare minister er de afschaffing van voor, ondanks de heeren Jacobs en Woeste ! Meer andere tegenstrijdigheden zijn er nog op te merken. Maar dat laat ik die mannen van gezag onder elkander behandelen.

Ik ben geneigd om aan te nemen dat de achtbare minister den 21n December gelijk had. Waar blijft dan het gevaar dat hij den 29n November aantoonde ?

De Handelingen van 21 December verschenen den 25n. Den tekst der wet ontvingen wij in den nacht van 24 tot 25 December. Dien dag was het Kerstmis, en 't verwonderde mij sterk dat de heer Van Vreckem ons aanzette om dien dag te werken (*Gelach, links.*)

De hr Van Vreckem. Het was noodig.

De hr de Brouckere. 's Anderendaags vond ik de bibliotheek van den Senaat gesloten. Ik maak de beambten daar geene grief van.

Op Maandag 24 December, te 11 uren 's morgens, begaf ik mij naar de greffie, en ik kon den tekst der wet niet bekomen. Hij is naar het schijnt, 30 minuten over 11 uren toegekomen.

Is het misschien in de debatten der Kamer dat ik de noodige toelichtingen zou moeten zoeken ? Wel, men duidde zelfs het artikel van het Wetboek niet aan dat het amendement, door de heeren Woeste en Jacobs in zake van nietigheid voorgesteld, nutteloos maakte. In zake van nietigheid mag men niet lichtzinnig te werk gaan ; men hoeft zeker te zijn van wat men doet.

Wat het geheele wetsontwerp betreft, de debatten der Kamer krielen van tegenstrijdigheden : alle oogenblikken deden de minister van justitie, de verslaggever en de voorzitter zelf opmerken, dat de discussie verward geraakte en men elkander niet meer verstond. Van alle kanten werd er geloochend en gestreden : de eene zegt dat het eene volkomene dwaling, de andere houdt staande dat het eene onbetwistbare waarheid is (*Gelach.*)

Bij zeker artikel maakt de voorzitter de opmerking dat zeven verschillende teksten zijn voorgesteld. Meermaals herbegon de discussie, toen reeds de stemming was geopend.

De heer Woeste heeft aan een der medeonderteekenaars van het voorstel gezegd dat zijne voorstellen duister waren. Andere leden doen elkander verwijten van denzelfden aard en antwoorden met dezelfde verwijten.

De Handelingen der Kamer staan vol van dergelijke getuigenissen ; en dan nog worden er eene menigte overgeslagen, die ik in 't *Beknopt verslag* heb aangetroffen.

Wat zegt de heer Pirmez, dien niemand nochtans zal beschuldigen van overdrijving? Dat het noodig is, gezien « den weergaloozen warboel » waarvan hij getuige is geweest, het reglement der Kamer te veranderen.

Hij doet uitschijnen dat verschillende der gestemde bepalingen elkander tegenspreken, en dat de leden op zekere oogenblikken waarlijk niet meer wisten waarover zij stemden.

Eindelijk, het naspel zelf der gansche discussie: de gewezen stafdrager der Brusselsche balie, de oud-minister van justitie, die de wet van 1873 mede onderteekende, de voorzitter der Kamer, met een woord, onthoudt zich omdat het hem niet mogelijk is uit de debatten wijs te worden.

Welke bijtende critiek aangaande 't vervaardigen dier wet die men ons niet eens den tijd gegeven heeft te bestudeeren ! Ik zal de debatten volgen, voorzeker niet zonder belangstelling, maar als een koudbloedig en stom getuige, wat iets nieuws zal zijn (*Men lacht*).

Men gelieve te bedenken dat ik hier een tweetalig arrondissement vertegenwoordig, voor hetwelk de wet afzonderlijke bepalingen inhoudt.

Men zal — niet in den Senaat, waar de leden elkander genoegzaam kennen, maar buiten deze vergadering — zeggen : dat is een gemakkelijk middel om de discussie te ontwijken en met iedereen wel te staan. Ik denk integendeel dat ik iedereen zal misnoegen. Maar mijn geweten zal gerust zijn, en dat is mij genoeg.

Gij zult zeggen dat het mij gemakkelijk valt aldus te spreken, omdat men mijn mandaat onlangs voor acht jaar heeft bevestigd. Men sta mij toe, u dienaangaande iets te verhalen : Tien dagen voor den 12ⁿ Juni 1888, toen de liberalen geene de minste ondersteuning mochten verwaarloozen, ontving ik van eenen bond van verschillende vereenigingen een brief, waarbij men mij vóor den 12ⁿ Juni eene stellige verklaring in zake der landstalen vroeg, op straf van bij de kiezers te worden aangeklaagd.

Ik antwoordde aan den bond dat zulke bedreiging mij voldoende was om, onaangezien welke meening ik ook koesterde, te weigeren welke verklaring ook te doen.

De Senaat herinnert zich misschien wat ik hier vroeger zegde over het gebiedend mandaat. Hij weet nu welk mijne houding was daags vóor de verkiezing en tegenover uitdrukkelijke bevelen.

Zijn de kiezers later van gevoelen dat zij eenen minder vrijen, eenen meer gehoorzamen afgevaardigde moeten hebben, zoo zal ik deze vergadering met geheven hoofde verlaten, en een mandaat afstaan dat ik ongetwijfeld fier ben te vervullen, doch waarvan ik met minder tegenzin zal afzien dan waarmede ik het vóor vier jaar aanvaardde.

De hr Lammens. Weinige dagen geleden stuurde een schrijver van Waalschen oorsprong, dien iedereen eerbiedigt, Mgr Namèche, oud-rector der hoogeschool van Leuven, tot het Vlaamsch nieuwsblad *Het Land* eenen brief waarin hij zegde dat de Vlaamsche zaak

13

rechtvaardig is, dat onze taal schoon is, doch dat men moet denken dat Vlamingen en Walen broeders zijn die in eendracht moeten leven om sterk te zijn.

Die schoone woorden zal ik mij herinneren iedermaal dat ik de soms verbitterende quæstie van het gebruik der talen te behandelen heb.

De Vlamingen vragen, in zake van strafgerecht, niets anders dan een waarborg ten voordeele van hen die voor den rechter verschijnen.

Het is slechts in België dat men, vijftig jaren lang, eenen man voor het gerecht verdedigt in eene taal die hij niet machtig is. Aan dien pijnlijken toestand moet een einde komen, en het wetsontwerp laat grootendeels recht wedervaren aan de billijke eischen der Vlamingen.

Indien men niet met opgezetten wil te werk gaat, moet men erkennen dat de rechten, ik zal zelfs zeggen de voorrechten, onzer Waalsche broeders geenszins miskend worden. De Vlamingen, die in 't Walenland wonen, zullen zich, evenals vroeger, aan Fransche debatten moeten onderwerpen. Hunne verklaringen zullen vertaald worden op gevaar af dat het bekende *tradutore traditore* weeral zal bewaarheid worden. Van hunnen kant, zullen de Walen door de Vlaamsche rechtbanken in 't Fransch worden gevonnist.

Wat eischen wij eigenlijk, zooniet onze ongelukkige betichten in staat te stellen om te verstaan wat hun ten laste gelegd wordt en hen niet meer te dwingen een rechterlijk comediespel bij te wonen waarvan zij geen woord verstaan ?

Wij willen in de Vlaamsche provinciën een strafgerecht in 't Nederlandsch. Hoe kan zoo iets de Walen mishagen ? Welk recht der Walen zal daardoor miskend worden ?

Voor de eer van 't gansche land, dienen de grieven der Vlamingen hersteld te worden ? (*Goedkeuring, rechts*).

Is 't niet billijk dat de betichten de beschuldigingen verstaan waarvan hunne vrijheid en soms hun leven kan afhangen ? Indien een stelsel, met een zoo billijk beginsel strijdig, op de Walen moest drukken, dan zouden zij zich zekerlijk daarover beklagen, en ik ben overtuigd dat de Vlamingen zelven zulke billijke eischen zouden ondersteunen.

Het verwondert mij dat zekere Vlamingen beweren dat het geen onrecht is wanneer burgers die geen Fransch verstaan, beroofd worden van het recht om zich van hunne taal te bedienen.

Ik zal mijnen Waalschen broeders de beleediging niet aandoen te denken dat zij zich tegen de hervorming eener voor hunne Vlaamsche broeders onrechtvaardige rechtspleging verzetten. (*Goedkeuring, rechts*).

De wet eerbiedigt de rechten van allen, maar zij eerbiedigt vooral de rechten der Walen die te Brugge, te Gent en elders in het Vlaamsche land te recht zullen staan. En men schreeuwt van overdrijving !

Het wetsontwerp, zooals het bij de eerste stemming in de Kamer werd aanvaard, miskende het geheiligd recht van den betichte om beschuldigd te worden in eene taal die hij verstaat. Hadde men dat bij de tweede stemming niet veranderd, dan ware ik genoodzaakt geweest tegen het wetsontwerp te stemmen.

De Kamer heeft vooral de vrijheid van verdediging willen beschermen. Ja, die vrijheid dient beschermd te worden ; doch de betichte alleen moet oordeelen op welke wijze hij verdedigd wil worden.

Ik vrees dat, zooals onder de wet van 1873, de keuze van den beschuldigde slechts bedriegelijk zal zijn en eigenlijk door den wensch van den advocaat zal vervangen worden.

Zaken waarin moeilijke vraagstukken, zooals schriftvervalschingen, bankbreuken, enz.. voorkomen, zijn zeer zeldzaam ; in zulke gevallen kent de beschuldigde Fransch.

Een nieuwsblad van Luik, *La Gazette de Liège*, (1) dat kloekmoedig de rechten der Vlamingen verdedigt, zegde terecht dat het onaannemelijk is dat de Vlamingen zouden verkiezen in eene taal beschuldigd te worden die zij niet verstaan. Dit ware inderdaad iets dat tegen de natuur zou strijden. (*Zeer wel, rechts.*)

Men mag niet langer aan Belgen, aan Vlamingen, een recht ontzeggen dat men zelfs bij wilde volkeren eerbiedigt.

Ik stel vast dat in de Vlaamsche gewesten de meeste leden der jonge balie de Nederlandsche taal machtig zijn.

Het ware voldoende eene bepaling te stemmen die de wet toepasselijk maakte binnen 4 of 5 jaar, opdat de magistraten ze insgelijks zouden kunnen naleven en recht doen overeenkomstig de belangen der bevolking. Aangaande het recht der verdediging en der beschuldiging om zich van de Fransche taal te bedienen, maak ik de grootste uitzondering mogelijk voor zaken betreffende de zeden, voor pleidooien als die in het berucht proces van den heer Lemonnier.

Onze Nederlandsche taal is te zuiver, te kuisch, om te dienen tot de verdediging van letterboeven. Zonder bezwaar laat ik het voordeel van de Fransche taal aan dergelijke Fransche schrijvers ! (*Levendige goedkeuring, rechts.*)

De bepalingen der nieuwe wet rakende het Nederlandsch requisitorium, wanneer de beschuldigde geene andere taal verstaat, zijn eene groote verbetering. De uitzondering voor 't geval dat de verdediger verklaart geen Nederlandsch te verstaan, is wettig.

De toelating die aan de magistratuur gegeven wordt om bij eene met beweegredenen omkleede beslissing te zeggen welke taal men bezigen zal, keur ik minder goed: want zoo neemt men, dunkt mij, met de eene hand terug wat men met de andere gegeven heeft. 't Is niet aan te nemen dat men hetgene tot het gemak van enkelen strekt aan allen opdringe.

---

(1) « Si, actuellement, la plupart des Flamands, ne sachant pas le français, continuent cependant à être jugés en français, croit-on que ce soit de leur libre volonté ? A qui fera-t-on admettre que les Flamands préfèrent ne rien comprendre à des débats où il s'agit de leur honneur, de leur fortune, de leur liberté, de leur vie ? Mais ce serait une chose contre nature. Ainsi, lorsque je vois d'après les statistiques, que la plupart des Flamands choisissent la langue française, bien qu'ils n'y entendent mot, et se condamnent ainsi à assister, inertes et stupides, à des débats où leurs plus grands intérêts sont en jeu, l'idée ne me vient pas d'admirer en cet étrange phénomène la liberté de la défense ou la dignité du barreau ; mais je me sens profondément attristé devant cette multitude de pauvres inculpés flamands réduits au rôle misérable d'être traités par la justice de leur pays, comme les sauvages ne le sont pas chez eux, et je m'indigne de voir la liberté des accusés opprimée pour le bon plaisir et la plus grande facilité des avocats. »

De heilige Thomas van Aquinen zegde reeds, in de middeleeuwen dat het volk niet voor den Koning, maar dat de Koning voor het volk gemaakt was. *Non grex propter regem, sed rex propter regem.* (*Zeer wel, rechts.*) Indien dat waar is voor den Koning, dan is 't dubbel waar voor den procureur des Konings. De ambtenaren zijn voor het volk gemaakt, niet het volk voor de ambtenaren.

Onze magistraten hebben allen Latijn en Grieksch geleerd. Zij, die naar Egypte vertrekken, moeten Arabisch leeren. Zij kunnen dus even goed Nederlandsch leeren. Men mag onze Vlamingen niet slechter dan de Arabieren behandelen !

Ik dring niet verder aan ; ik druk slechts mijn vertrouwen uit dat de wet goede uitslagen zal hebben. Geeft zij ons niet al wat wij hadden gevraagd, toch levert zij het voordeel op dat zij de vrijheid van verdediging beschermt, en dat zij tevens, zonder iemand te krenken, onze grieven gedeeltelijk herstelt.

Een der goede gevolgen, die wij van de wet mogen verwachten, zal zijn dat de leidende standen van geheel België zullen begrijpen dat het noodig wordt de twee landstalen te beoefenen.

Wij zijn een tweetalig volk ; wij moeten ons naar dien toestand schikken. Maar de Vlamingen zijn besloten hunne taal niet te laten opslorpen, evenals zij er volstrekt niet op bedacht zijn die der Walen te willen opslorpen.

Dat in België twee landstalen worden gesproken, is een belangrijk bestanddeel van ons volksbestaan. Elke dier talen is tegen een onzer machtige naburen een weerdam. Het behoud van 's lands zeden en gewoonten en van den maatschappelijken vrede hangt van het behoud der landstalen af.

Eens hoop ik, zal de dag komen dat alle Belgen er eer zullen in stellen, de beide talen van het gemeene vaderland aan hunne kinderen te doen leeren. Ik zeg het vooral met het hoog op de begoede familiën die moeten begrijpen dat het hare plicht is de Nederlandsche taal aan te leeren. *(Goedkeuring, rechts.)*

Indien gij eene billijke voldoening aan de Vlamingen geeft, zult ge de goede betrekkingen tusschen de kinderen eener zelfde familie bekrachtigen.

Vergeten wij wat er in opgewonden meetingen gezegd werd ; katholieken, die de bewezen diensten vergeten hadden, lieten zich in harde, strenge, ja onrechtvaardige bewoordingen uit tegen de ministers en de afgevaardigden ; men heeft zelfs van verraad gesproken !

In het Walenland schilderde men de Vlaamsche beweging als belachelijk af, en de heer Coremans werd er aangeklaagd als een revolutionair, gevaaalijker nog dan de socialisten. *(Gelach, rechts).*

Dit zijn vuurwerken van welsprekendheid, waar niets meer mag van overblijven dan van den rook van 't kanon nadat het is afgeschoten.

Herinneren wij ons de woorden van Mgr Doutreloux, die zich verheugde over de hartelijke betrekkingen tusschen Walen en Vlamingen en over de eensgezindheid aller vaderlandschlievende harten, als het de belangen van Kerk of Vaderland geldt.

De Senaat, ik ben er van overtuigd, zal zich aansluiten bij de eenparige toejuichingen waarop die woorden werden onthaald. *(Rechts, zeer wel. Goedkeuringen.)*

De hr baron DE SELYS-LONGCHAMPS. — Ik zal tegen het wetsontwerp stemmen ; ziehier waarom : de bestaande wet heeft geene reden tot klagen gegeven. Verreweg de meeste leden der balie en der magistratuur keuren het wetsontwerp af.

De tekst van het ontwerp is gebrekkig ; de wet zal met allerlei moeilijkheden te kampen hebben. Men heeft het overigens bewezen : het wetsontwerp maakt inbreuk op de vrijheid van verdediging. Het wetsontwerp is een nieuw verschijnsel van het gevaar waaraan de Vlaamsche beweging ons Vaderland blootstelt.

De voorstanders dier beweging zijn op zoek geweest naar alle punten waarop men hun zou kunnen voldoening schenken.

De wet van 1873 gaf hun op rechterlijk gebied al wat zij konden verlangen. Doch achter de Vlaamsche beweging die in sommige gevallen min of meer eene ingebeelde beweging is, verbergt zich eene politieke en godsdienstige bezorgdheid die tusschen de beide deelen des lands eenen dam wil opwerpen om de Vlamingen te beschutten tegen de denkbeelden van 1789, welke denkbeelden door ons worden erkend, welke in onze Grondwet zijn opgenomen, en waarvan wij binnen kort het honderdjarig jubelfeest zullen vieren.

De hr LAMMENS. Ons Vlaamsche volk houdt zich niet bezig met de grondbeginselen van 1789.

De hr baron DE SELYS-LONGCHAMPS. Die kruistocht is hun maar al te wel gelukt : de Waalsche provinciën zenden nog katholieken en liberalen naar de Kamers, terwijl de Vlaamsche provinciën er nog enkel katholieken heen zenden. Dat is aan den invloed der geestelijkheid in de Vlaamsche provinciën te wijten. Men schijnt nochtans nog niet voldaan te wezen, vermits men uit kiesberekening maatregelen vraagt wier gevolg zou zijn de liberale partij voor eeuwig te verpletteren.

Het aanhangend wetsontwerp maakt deel uit van een algemeen plan. In de discussie der wet op het middelbaar onderwijs, erkende ik de juistheid der eischen van hen die vragen dat ambtenaars, in betrekking tot het volk staande, zooals vrederechters, beambten der accijnzen, der belastingen, enz., Nederlandsch verstaan ; maar ik heb ook voorzegd dat men eene Vlaamsche hoogeschool, eene Vlaamsche academie, Vlaamsche munten eischen zou. Men zal het daarbij niet laten ! Men zal willen dat het Parlement, ja, de Regeering tweetalig zij !

Na de verkiezingen van 1884, stelde men eene krijgswet voor, ten nadeele der Walen.

De heer Graux heeft die gelukkiglijk kunnen verzachten.

Later kregen wij eene wet op het middelbaar onderwijs, waartegen zelfs de Antwerpsche huisvaders opgekomen zijn. Vlaamsche munt, die hebben wij reeds ! Dat het kinderachtig is, geef ik toe, maar dit kinderspel zal in den vreemde doen denken dat wij als twee verschillende volkeren worden bestuurd. Ernstiger is de Nederlandsche vertaling onze nationale leus : *Eendracht maakt macht.* Zulke vertaling is in de geschiedenis der volkeren zonder voorbeeld.

Nooit hebben de Engelschen er aan gedacht hunne spreuk *Dieu et mon droit* en *Honni soit qui mal y pense* in 't Engelsch te vertalen ; nooit dachten de Nederlanders er aan hunne leus *Je maintiendrai* te vertalen in 't Nederlandsch.

't Is te vreezen dat al die schermutselingen, op den duur, erge oneenigheid tusschen onze bevolkingen zullen verwekken : dat er een Vlaamsch en een Waalsch land zal bestaan die elkander vijandig zijn. Wanneer in 1830, de Nederlandsche regeering, door ongelukkige maatregelen het gebruik der Nederlandsche taal wilde verplichtend maken, hebben onze Vlaamsche voorvaders er protest tegen aangeteekend, zooals heden de Waalsche bevolking protest aanteekent tegen den dwang dien men op haar wil uitoefenen.

De hr DE CONINCK DE MERCKEM. De achtbare spreker schrijft ons ten onrechte zeer snoode ontwerpen toe.

De Vlaamsche quæstie is geene politieke quæstie : Nooit kwam bij eenen Vlaming de gedachte op te beweren dat de Vlaamsche beweging eene politieke beweging is ; maar nooit ook zullen de Vlamingen zich kunnen verheugen in een eeuwfeest dat de verwoesting hunner gewesten herinnert. Ja, de Nederlandsche taal, in België, is een slagboom tegen de revolutionnaire en republikeinsche denkbeelden van 't jaar 1793 !

STEMMEN : (*Zeer wel.*)

De hr baron DE SELYS-LONGCHAMPS. Ik bedoelde 1789, maar niet 1793.

De hr baron DE CONINCK DE MERCKEM. Om het even of gij 1789, 1790, 1791 of 1793 bedoelt. Wij houden aan onze monarchie, aan onzen vorst, aan ons vorstenhuis, aan onze nationaliteit. Het is en blijft onbetwistbaar dat de toenmalige Franschen ons land hebben verwoest en geplunderd ! Wij hebben niets te maken met het eeuwfeest der Fransche omwenteling ! (*Zeer wel, rechts* !)

Het thans behandelde wetsontwerp is integendeel, een nieuw bewijs van onzen verzoeningsgeest en van onze gematigdheid.

De wet van 1873 zou ons heden nog kunnen tevreden stellen, indien de betichte zich niet al te gemakkelijk onderwierp aan de eischen van zijnen advocaat.

Krachtens de tegenwoordige wet blijft de advocaat vrij, maar het openbaar ministerie ten minste zal de taal van den beschuldigde moeten spreken.

Dat de heeren advocaten het Nederlandsch aanleeren, dat zij handelen zooals wij, die Vlaamsch moeten spreken in onze meetings en in onze kiesvergaderingen.

Indien de advocaten het Nederlandsch wat minder gemakkelijk spreken, zal dit hun gelegenheid verschaffen wat bondiger te zijn, en hunne zaak zal er niets bij verliezen. (*Gelach.*)

De onbekendheid met het Nederlandsch bij de advocaten is, grootendeels, de oorzaak der voorstellen die ons thans worden gedaan : nergens elders wordt een beschuldigde veroordeeld in eene taal die hij niet machtig is. De Vlamingen werden eertijds in hunne taal gevonnist in het Walenland, in het prinsdom Luik.

Dit blijkt uit stukken van dien tijd, uit zeer ernstige werken en ook uit talrijke voordrachten, die men te Luik gehouden heeft. Een onzer beste Luiksche schrijvers, de heer Demarteau, heeft zulks ten volle bewezen.

In het prinsdom Luik werd er nimmer een geestelijke hoogere rechter gevonden die het Nederlandsch niet kende De burgerlijke rechtbanken te Luik, namelijk de schepenbank, want de schepenen

waren rechters, deden nu recht in het Vlaamsch, en dan in het Fransch. Met het kapittel der hoofdkerk, dat de strafrechterlijke zaken in zijn gebied had, was het evenzoo gelegen.

De heer Defacqz, een schrijver dien de linkerzijde niet zal verdenken, zegt in een zijner werken dat de helft der goede steden van het prinsdom Luik Vlaamsch waren en in hare taal gevonnist werden.

Aan hen die beweren dat het Fransch de heerschende taal in Vlaanderen was, tijdens de middeleeuwen, antwoord ik met aanhalingen van den heer Defacqz :

» In gerechtszaken, werd, vóor de rechters in dorpen en steden, de plaatselijke taal gebruikt. Spraken de partijën twee onderscheidene talen, dan bediende men zich, volgens goeddunken, van de eene of van de andere ; echter werd dikwijls de voorkeur gegeven aan de taal van den verweerder (1) en het vonnis geveld in de taal, bij het onderzoek gebruikt. (2)

» De vreemde overheersching maakte soms inbreuk op dat rechtvaardig stelsel : aldus werd door Lodewijk XIV, in 1684, te Ieperen en in de gewesten van Vlaanderen, waarvan hij zich had meester gemaakt, aan rechters, advocaten en procureurs verboden, op straffe van nietigheid, eene andere dan de Fransche taal in het gerecht te gebruiken. (3)

» Als voorwendsels tot verbanning van de moedertaal der inwoners werden ingeroepen : het gevaar en de kosten van vertaling in de zaken vatbaar voor beroep, maar die bezwaren bestonden voor de zaken die in het Vlaamsch waren onderzocht en oudtijds in beroep kwamen voor het Parlement van Parijs.

Nochtans werd door Jan-Zonder-Vrees, in zijne voorschriften aan den Raad van Vlaanderen, 1409, niet bevolen de rechtszaken in het Fransch te onderzoeken en te bepleiten ; hij vergenoegde zich met maatregelen voor te schrijven ten einde de getrouwheid der vertalingen te verzekeren. (4) Die bezwaren bestonden voor het land van Luik, (5) van Kamerijk, van Stavelot, toen zij afhingen van de Keizerlijke Kamer. Echter dwong men nooit de inwoners dier gewesten zich ten hunnent van het latijn te bedienen, alhoewel hun hoogste gerechtshof, in de hun aanbelangende zaken, het gebruik dier taal aangenomen had. (6)

« *In den beginne*, alhoewel de partijen mochten pleiten in het Fransch of in het Vlaamsch, geschiedden de beraadslagingen, met gesloten deuren, in den Raad van Vlaanderen, in het Fransch en

---

(1) Ordonnances de Charles-Quint des 16 Avril 1535, (*laatste artikel*) et 9 Mars 1544, art. 26.

(2) Wielant, *Pract. civ.* t. IX, c. IV, n° 8. Damhouder, Praxis civ.. cap. CCCXIX, n° 8, dat hoofdstuk van Damhouder is, evenals meer andere, slechts de letterlijke vertaling van Wielant.

(3) *Histoire du Parlement de Tournai*, blz. 10. Zie ook het besluit der volksvertegenwoordigers van 2 frim. jaar IV, § IX, art. 2, en de besluiten van den Koning der Nederlanden van 15 Sept. 1819 en 26 October 1822.

(4) Art. 38 en 39.

(5) In ten minste de helft der 23 goede steden van het land van Luik werd de Fransche taal niet verstaan (Defacqz, *op. cit.* blz. 216.)

(6) *Réf. Groesbeck* XXIII, slot ; *Cambrai*, XXVII, 2.

alle de vonnissen, zonder onderscheid, werden in die taal geveld; maar, *later*, was zij niet meer verplichtend tenzij voor de zaken uit het Doorniksche of uit de Waalsche gemeenten in Vlaanderen (1). Het gebruik van Vlaamsch of Fransch was vrij in den hoogen Raad van Mechelen in den Raad van Brabant: de keuze van den eischer besliste meestendeels; echter werd bij besluit van 28 September 1759, art 9, voorgeschreven in den Raad van Brabant, de zaken te onderzoeken en te bepleiten in de taal der gedagvaarde partij. Om in dien Raad te kunnen zetelen moest men de twee landstalen en het latijn machtig zijn (2). De stijl, artikel 368, vergde zelfs van de deurwaarders de kennis van Fransch en Vlaamsch; en art. 45. hetwelk, omtrent dat punt in overeenstemming was met den stijl van den hoogen raad, schreef den kommissarissen, belast met het onderzoek, voor de verklaringen af te nemen en neer te schrijven in de taal welke de gehoorde getuigen, bezigden. (3).

« Nevens die vrijzinnige voorschriften, treft men er, met verwondering, eene aan in de *costuyme* van Antwerpen welke vergt dat elke burgerlijke en crimineele zaak onderzocht en beoordeeld worde in het Vlaamsch, zelfs indien geene der partijen die taal zou machtig zijn (4).... »

De reden is wellicht deze; de *costuyme* van Antwerpen werd opgesteld te midden van den opstand tegen de Spaansche dwingelandij, daags voor de aankomst van den hertog van Anjou. (*Defacqz, Ancien droit belgique, t, I. blz*. 216-218.)

In alle onze provinciën hadden de burgers de grondwettelijke rechten op het gebied der taal:

« A......

« P. Het recht om hunne moedertaal te gebruiken zoowel in het openbaar als in het privaat leven en om in die taal bestuurd en geoordeeld te worden door al de gezaghebbende overheden die met de burgers in onmiddellijke betrekking kwamen.

« In Brabant berustte die grondwettelijke waarborg niet alleen op eene onafgebroken overlevering, welke meermaals door den vorst erkend werd, even als in de andere provinciën, maar op eene uitdrukkelijk bepaling der Blijde Inkomst. Bij artikel 8 was vastgesteld dat de geheime of openbare schriften, uitgaande van den vorst of in dezes naam, moesten opgesteld zijn in de taal der plaats voor dewelke zij bestemd waren. Het plaatselijk bestuur geschiedde in de taal welke door de meerderheid der inwoners gesproken werd. Voor de rechtbanken werd gewoonlijk het rechtsgeding aangelegd en het vonnis geveld in de taal van den verweerder, wanneer deze en de eischer dezelfde taal niet spraken.

(1) Wielant en Damhouder, *loc. cit*; ordonnancie van 1409, art 36; ordon. van den Raad van Vlaanderen, 26 Juni 1735.

(2) *Nieuw reg. van* 1422, art 18: Blijde inkomst van Philips den Goede, van 1430, art. 5 en de latere Blijde Inkomsten; Loovens II, 36.

(3) *Stijl van Mechelen* I, 25; ordonn. van 1409, art. 26.

(4) XXIV, 2.

(Wordt voortgezet.)

Nr 5. Deel VI 1 Augusti 1889.

DE TAALSTRIJD
HIER EN ELDERS.

BELGIE.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

SENAAT.

Wijzigingen aan de wet van* 1873 *op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.

Zitting van 28 *December* 1888.

(VERVOLG).

» De bepalingen, waarop ik wijs, verhinderden volstrekt niet dat de hoogere lichamen van den Staat *met elkander* briefwisseling hielden in de Fransche taal en op dezelfde wijze *in hunnen schoot* de zaken behandelden welke tot hunne bevoegdheid behoorden. » (Edmond Poulet, *Les constitutions nationales belges de l'ancien régime à l'époque de l'invasion française de* 1794. Bekroond door de Academie, 4 Mei 1874, blz. 196-197).

Wat zijn wij heden ver afgeweken van dat stelsel!

Het vraagstuk omtrent het gebruik der talen is zeer belangwekkend; maar het is te veel omvattend om hier geheel afgehandeld te worden. Ik bepaal mij met te verzenden naar de volgende bronnen : de aangewezene Memorie over de Blijde Inkomst, blz. 91, 92, 291, 292; — De Pape, het voormeld werk omtrent art. 8 der Blijde Inkomst; — Faider, voormeld werk, blz. 165; — Wielant, voormeld werk, blz. 137, 138; — Gachard, *Collection de documents inédits*, B. I., blz. 285, 287, acten van 1519; — *Placards de Flandre*, B. IV., blz. 127, en B. VI, blz. 249, ordonnanciën van den Raad van Vlaanderen, 27 Juni 1735 en 14 Januari 1776; — *Liste chronologique des ordonnances des Pays-Bas autrichiens* (1750-1794), B. I., blz. 155, ordonnance de Marie-Thérèse (édits à envoyer dans le pays de Waes); verdrag van Venloo (1543), art. 4 en 7; — Defacqz, *Ancien droit belgique*, blz. 213, 214 en volgende.

Ziehier een ander stuk :

« 17 Août 1409. Instruction pour les gens du conseil de monsieur De Bourgogne, comte de Flandres : par luy ordonnez faire résidence continuelle en la ville de Gand.

Art. XXXVI. Item ordonne mondict seigneur qu'on parle en sadicte chambre à huy clos tout en françois : combien qu'à l'huys ouvert monsieur ait accordé que chascune des parties et poursuyvans puyssent parler à tel langage qu'ilz veuillent et qu'on leur

reponde en langage flameng. Et s'ilz sont en débats, le Flameng aura l'option et de playder en flameng s'il lui plaist. »

Art. 38 en 39 stellen de gevallen vast waarin het noodig wezen zou de vlaamsche stukken te vertalen in het Fransch (Eerste Placcaert, bouck van Vlaenderen, blz. 242-243).

Ik zou nog geheele bladzijden kunnen aanhalen. Er ontstond eens een geschil tusschen de Vlaamsche bevolking en eenen geestelijken deken. Vlaanderen hing toen af van het bisdom van Doornik en van den aartsbisschop van Reims.

De deken was van gevoelen dat de Vlamingen het Fransch moesten aanleeren om hunne verzoekschriften te kunnen bestellen aan hunnen bisschop en aartsbisschop.

Wat deden de Vlamingen ? Zij wenddden zich tot den paus — 1254 — en de paus Alexander IV antwoordde dat de Vlamingen ten volle gelijk hadden. (1)

Ik hield er aan over die aangelegenheden ietwat uit te weiden omdat men beweerd heeft dat de Fransche taal in Vlaanderen overheerschend was in de laatste eeuwen. Gansch het tegenovergestelde is waar!

Eene laatste aanhaling uit den *Codex diplomaticus* uitgegeven door mijnen achtbaren vriend, graaf Thierry de Limburg-Stirum.

In 1320, wilde de Koning van Frankrijk, de kinderen van den graaf van Rethel, zoon en opvolger van den graaf van Nevers, onder voogdij stellen *in Frankrijk.*

De zoon van den graaf van Vlaanderen antwoordde : « Mijne zonen moeten hun onderwijs in het Vlaamsche land ontvangen omdat zij niet alleen de zeden der Vlamingen moeten leeren kennen maar dezer taal moeten kunnen spreken om ze goed te besturen en hunne liefde te winnen. »

En dat is wezenlijk het goede middel : men heeft het wel gezien te Brugge, een paar jaren geleden !

Thans vragen de Vlamingen eene Nederlandsche rechtsbedeeling *in hun land*, Nederlandsche pleidooien en Nederlandsche requisitoriums! Welk belang hebben onze Waalsche landgenooten daarbij?

Men heeft gezegd en herhaald dat het vraagstuk der Vlaamsche beweging verdeeldheid zaaien zal in België. Het is gansch het tegenovergestelde. De Nederlandsche taal zal, wel verre van ver-

---

(1) « Sous le pontificat d'Alexandre IV (de 1254 à 1262), le doyen de la Chrétienté, à Gand, contrairement à ce qui s'était pratiqué jusqu'alors, se refusait à statuer sur les affaires ecclésiastiques des bourgeois et prétendait les forcer, au moyen de l'excommunication, à se pourvoir devant l'évêque de Tournai ou devant l'archévêque métropolitain de Reims, au second degré. Les bourgeois en informèrent le souverain pontife par leur envoyé et lui racontèrent que le doyen n'en agissait ainsi qu'afin de leur extorquer arbitrairement de l'argent.

« Alexandre IV, dans un rescrit daté de Ferentino, le 23 mars, informa ses chers fils, les bourgeois de Gand, que, voulant se rendre à leurs justes demandes, il défend, de son autorité apostolique, qu'ils soient forcés, *contrairement à leur antique coutume*, de se rendre devant des juridictions éloignées et parmi des hommes *d'une autre langue*,, aussi longtemps qu'ils voudront obéir à leur doyen et s'en tenir simplement à sa décision.

(Warnkœnig, *Histoire de la Flandre*, trad. de Gheldof, t. I. III, blz. 174.

deeldheid te zaaien, het nationaal gevoel in onze Vlaamsche gewesten levendig houden. Nergens is de nationale geest zoo sterk als in onze Vlaamsche gewesten. Geeft den Vlamingen voldoening; gij zult den nationalen geest aanvuren, iets waarover de Walen zich volstrekt niet moeten verontrusten.

Indien ik Waal was, zou ik de vragen der Vlamingen inwilligen, overtuigd zijnde dat zulks het beste, het doelmatigste middel is om de banden tusschen de Belgen nauwer toe te halen. *(Zeer wel! rechts.)*

De Walen vergeten soms dat wij, Vlamingen, de omwenteling van 1830 gemaakt hebben *(beweging, links)* of dat wij er ten minste veel toe bijgedragen hebben om aan de Walen het gebruik der Fransche taal, ten hunnent, te verzekeren.

Indien de Vlamingen niet halsstarrig geworsteld hadden tegen het huis van Bourgoenje en tegen de vreemde vorsten, welke gedurende zoovele eeuwen België beheerscht hebben, zou het sedert lang gedaan zijn met onze nationaliteit: België ware thans een Fransch gewest, evenals Bretagne of andere!

Hadden de Walen de helft moeten verduren van wat de Vlamingen om hunner tale wille hebben uitgestaan, dan zouden zij, na 1830, eene nieuwe omwenteling gemaakt hebben om het juk af te werpen. *(Zeer wel! rechts.)*

De hr Cornet. Ik behoor tot een Waalsch arrondissement en behartig volkomen dezes belangen. Toch moet ik bekennen dat het wetsontwerp voldoening geeft aan de Vlaamsche bevolkingen zonder dat de Waalsche bevolkingen gekrenkt worden, en dat het van aard is om den geest van eendracht te verzekeren die in België moet heerschen. *(Rechts, zeer wel!)*

Ik vertrouw dat de Vlamingen geen misbruik zullen maken van hunnen toestand.

't Ware te wenschen dat alle Belgen de twee landstalen kenden. Binnen twintig of dertig jaar zal men, hoop ik, in dat opzicht wezenlijken vooruitgang hebben gemaakt; maar ons, Walen, moet men den tijd laten en de Vlamingen kunnen ondertusschen geen misbruik maken van het overwicht hetwelk de kennis der twee talen hun thans geeft. Mits deze voorbehoudingen, zal ik het wetsontwerp stemmen.

De hr Lammens. In den naam van alle Vlamingen, zeg ik den achtbaren heer Cornet dank voor die edelhartige en vaderlandslievende woorden. *(Rechts, zeer wel! zeer wel!)*

De hr baron d'Huart. Ik zal het ontwerp stemmen, vooreerst omdat hetgene men vraagt, rechtvaardig is, en vervolgens omdat ik niet wil dat men van het wetsontwerp kunne zeggen dat het een dam is tegen het indringen van 't Fransch in de Vlaamsche gewesten. *(Goedkeuring, rechts.)*

Het wetsontwerp wil eenvoudig den Vlaamschen beschuldigde beschermen. Dat is billijk en ik vraag mij af waar de inbreuk bestaat.

Overigens, na de zoo vaderlandslievende redevoering van den heer Lammens, na de uitleggingen van den heer minister van justitie in de Kamer, kan er niet meer geaarzeld worden. Ik zal dus het wetsontwerp stemmen. *(Rechts, zeer wel!)*

De hr ALLARD. Ik wensch de redenen bekend te maken waarom ik, in strijd met mijnen Brusselschen collega, den heer de Brouckere, het wetsontwerp zal stemmen.

Na de zoo volledige debatten der Kamer, na het zoo volledig verslag van den heer Van Vreckem en de verklaringen die hier werden afgelegd, vermeen ik dat men aan de billijke eischen der Vlamingen recht laat wedervaren en tevens de rechten der Walen waarborgt.

TALRIJKE STEMMEN: Tot morgen! Tot morgen!

De hr VOORZITTER. Er zijn nog twee redenaars ingeschreven. Verlangt de Senaat de bespreking morgen voort te zetten?

TALRIJKE STEMMEN: Ja! Ja!

Zitting van 29 *December* 1888.

De hr baron D'HUART. Het Beknopt Verslag schrijft me eenige woorden verkeerd toe. Ik heb niet gezegd : «... ik wil niet dat men » van het wetsontwerp kunne zeggen dat het een dam is tegen het » indringen van 't Fransch in de Vlaamsche gewesten. » Ik zegde : « Ik zal het wetsontwerp stemmen, ten tweede, omdat ik in » geen geval door mijne afkeurende stemming, eenig gezag wil » toekennen aan eene beweging welke ik als overdreven beschouw, » en die aan het land zoekt wijs te maken dat het er op aankomt » eenen dam op te richten tegen het indringen van 't Nederlandsch » in de Waalsche gewesten. »

Het is wel verstaan dat ik niemand beschuldig: ik beken dat het dikwijls zeer moeilijk is de woorden der redenaars nauwkeurig op te nemen.

De hr DE BROUCKERE. In het stenographisch verslag dat ik daareven overlas, heb ik eene feil opgemerkt welke ik volgaarne zou herstellen. Wanneer ik van het klein geschil sprak dat tusschen den achtbaren minister van justitie en de heeren Jacobs en Woeste ontstond, bedoelde ik den volzin niet die in de Handelingen voorkomt, maar wel eenen anderen.

Dat is eene lichte verwarring die wij mogen aanstippen bij al de andere die reeds, naar aanleiding dezer wet, ontstonden. Die verwarring bewijst hoe verderfelijk slechte voorbeelden zijn. *(Gelach)*.

WETSONTWERP OVER HET GEBRUIK DER NEDERLANDSCHE TAAL IN STRAFZAKEN.

De algemeene bespreking wordt hernomen.

De hr D'ANDRIMONT. Men heeft het verslag van den achtbaren heer Van Vreckem met zulken ongemeenen spoed uitgedeeld, dat het verslag zelf van drukfeilen krielt.

Het wetsontwerp werd in de kamer meer dan drie weken lang besproken, en de achtbare heer Pirmez bestempelde de bespreking met den naam van « weergaloozen warboel », terwijl de heer de Lantsheere, de voorzitter zelf, zich bij de stemming onthield om reden dat hij uit de bespreking niet wijs kon worden.

Onze achtbare collega, de heer de Brouckere, deed dit alles gisteren in eene geestige en luimige redevoering opmerken.

En in zulke omstandigheden is het dat men spoedig dit zoo ingewikkeld wetsontwerp wil doen bespreken en stemmen.

Strekking en doel van het wetsontwerp, het betreurenswaardigste waarover er sinds 1830 in de Wetgevende Kamers beraadslaagd werd, zijn alleszins slecht.

Het wetsontwerp is eene terugwerking tegen den geest der Omwenteling van 1830. De taalgrieven behoorden onder de voornaamste grieven der Belgen tegen de Nederlandsche regeering.

Het voorloopig bewind riep de Fransche taal als 's lands officiëele taal uit.

Hij die toen van de Nederlandsche taal had durven spreken zou door gansch het land met spot en smaad onthaald geworden zijn.

Tot heden hebben onze twee volksstammen zich ineengesmolten. Gij vooral kwaamt in grooten getalle ten onzent, en gij leerdet er het Fransch aan, dat alzoo een band werd tusschen Vlamingen en Walen. De sporen der oude veten tusschen Vlamingen en Walen werden uitgewischt. In dien toestand ligt onze eenige macht tegenover den vreemde opgesloten. En gij wilt er een einde aan stellen?

Veertig jaar lang heeft die toestand geene te minste klacht uitgelokt. De Flaminganten-beweging moest echter ijdele voorwendsels tot klagen uitvinden. In de Vlaamsche provinciën is de toestand niet zooals men hem afschildert.

De betichten worden er in 't Nederlandsch ondervraagd door magistraten die het Nederlandsch machtig zijn. De pleidooien alleen worden in 't Fransch uitgesproken.

Wanneer heeft een advocaat de belangen van zijnen cliënt opgeofferd? Nooit! Wanneer hij Fransch spreekt, is 't omdat hij er een wezenlijk voordeel in ziet ter verdediging van den verdachte.

Waren er misbruiken gepleegd door de balie of de magistratuur, zij zouden aanstonds aangeduid zijn geworden door de drukpers en door u, heeren der rechterzijde, van uit het spreekgestoelte.

De zoogezegde misbruiken die gij wilt verhelpen, werden uitgevonden om de uitbreiding te beletten van de Fransche taal, die te veel voortgang maakte in 't Vlaamsche land.

Wat zult ge verkrijgen, als ge 't Nederlandsch verplichtend maakt? De nijverheid van België versmacht tusschen onze grenzen en 't is op dat oogenblik dat gij die grenzen wilt sluiten voor de Belgen en ze beletten werk te vinden in landen waar Fransch gesproken wordt, van het uiterste Oosten tot de grenzen van Canada.

De hr Van Vreckem. Meer menschen zijn er die Nederlandsch spreken dan er zijn die Fransch spreken.

De hr d'Andrimont. Nederlandsch, maar geen Vlaamsch! want de Nederlanders drijven handel en daar waar ze gaan planten zij hunne taal in.

Gij wilt nieuwe twisten verwekken, nieuwe slagboomen opwerpen; de haat tegen de liberale denkbeelden verblindt u. Gij wilt de Fransche taal verdringen uithoofde van uwe woede tegen de beginselen van 1789, welke gij verfoeit, ofschoon de heer Woeste, uw aller meester, op het congres te Mechelen gezegd heeft dat in 1789 de grond van Europa daverde en dat men toen de woorden: vrijheid, gelijkheid, broederlijkheid hoorde weerklinken. Dat waren, beweerde de heer Woeste, geene nieuwe woorden. Men had ze aan het Evangelie ontleend.

Ik verbeeld me dat de heer Woeste zijn evangelie eenigszins heeft gewijzigd. (*Gelach, links.*)

In de oogen der Flaminganten is een onzer roemrijkste mannen, Charles Rogier, eenvoudig een franskiljon, hij die de Vlaamsche gewesten van den hongersnood heeft gered en de Schelde vrij gemaakt!

Hoort gij dat, heeren uit Antwerpen?

De hr Van den Bemden. Rogier was geen franskiljon, maar een Franschman. 't Verschil is zeker niet onbeduidend.

De hr d'Andrimont. Franskiljon! zóo hebt gij hem genoemd.

De hr Van Vreckem. Op taalgebied.

De hr d'Andrimont. Gelukkiglijk is Rogier nu dood, anders zou men misschien — dit is in eene Vlaamsche meeting gebeurd — aan den Koning den raad geven zijnen besten bezem te vatten om, evenals den huidigen minister van justitie, Rogier zelf uit het Paleis weg te vagen: *Neem uwen besten bezem en vaag of schop Le Jeune de deur van het Paleis uit! (Gelach, rechts).*

De hr graaf de Borchgrave d'Altena. Spreek maar geen Nederlandsch uit, in Gods naam! (*Herhaald gelach, rechts*).

De hr d'Andrimont. Ik stel vast dat het woord « paleis » in 't Fransch voorkomt in den Nederlandschen tekst. (*Gelach, links.*)

De hr d'Andrimont. In de ons toegezonden verzoekschriften spreekt men immer van den eerbied die aan de taal der Vlamingen verschuldigd is. Dit is de vervallenverklaring van 't Fransch als officiëele taal.

Men vraagt eene Nederlandsche hoogeschool, de verplichting voor de senatoren om den eed in 't Nederlandsch af te leggen. Men vraagt ons eenen hoop dingen « met woest gehuil » zooals het *Journal de Bruxelles* zegde van de onlangs te Antwerpen gehouden meeting.

Uwe handelwijze loopt regelrecht op afzondering, op verval en verbrokkeling des Vaderlands, en als wij niet toegeven, op omwenteling uit!

Ik, Waal, Belg van hart en ziel...

De hr Lammens. Dat zijn wij allen. Belg van hart en ziel!

De hr d'Andrimont. Gij verbreekt, zeg ik u, de nationale overeenkomst, vóor vijftig jaar gesloten; heden verraadt gij ons ten voordeele van 't Nederlandsch, zooals gij in 1830 uwe Noorderbroeders hebt verraden ten voordeele van 't Fransch. (*Tegenspraak. Gelach*).

De hr Van Put. Dit debat is, dunkt me, uitgeput. De beraadslaging is veel vereenvoudigd geworden door 't merkwaardig verslag van den heer Van Vreckem, en daar wensch ik ons achtbaar medelid geluk mee. (*Rechts, zeer wel.*)

Wat de linkerzijde ook moge zeggen, de Senaat heeft met kennis van zaken zijn oordeel gevormd. Tot hiertoe waren al de redevoeringen, in deze vergadering uitgesproken, zeer gematigd, en 't is waarlijk te betreuren dat de heer d'Andrimont van die gematigdheid is afgeweken. (*Goedkeuring, rechts*).

In zijne redevoering heb ik het blijkbare opzet gezien om het debat te verbitteren. De Senaat zal den heer d'Andrimont op dat ter-

rein niet volgen en aan dit debat de waardigheid behouden waarvan het nooit hadde mogen afwijken. (*Rechts, zeer wel.*)

Dus zal ik geen geweld en drukking tegenover drukking en geweld stellen.

Gisteren hebben verschillende redenaars u bewezen dat het wetsontwerp gematigd is en de rechten der Walen in geenendeele krenkt.

Dat hoef ik niet opnieuw te bewijzen, maar er is een punt dat al de beknibbelingen der linkerzijde den bodem inslaat.

Krachtens de vorige wetten en krachtens de tegenwoordige wet, heeft een Waalsche betichte, al is hij dan ook het Nederlandsch niet machtig, het recht, in geheel het land door, rechtspleging, beschuldiging en verdediging in 't Fransch te eischen.

Daarentegen, is het eenen Vlaamschen betichte volkomen onmogelijk in het Walenland, eene rechtspleging in eigen taal te bekomen en, in het Vlaamsche land, beperkt men zijn recht op alle mogelijke wijzen.

Welnu, de Vlamingen vragen noch gunsten, noch voorrechten. Willen zij de rechten hunner Waalsche broeders besnoeien! Volstrekt niet! Zij zijn met eenen oprechten geest van verzoening bezield; zij denken er niet eens aan inbreuk te maken op eenen verworven toestand, noch op de rechten hunner Waalsche broeders. Zij willen zich eerlijk en zonder nevenbedoeling schikken naar de feiten zooals deze door de Grondwet zijn geregeld. Ziedaar de waarheid!

Ziedaar wat onze achtbare collegas, de heeren d'Huart en Cornet begrepen hebben; nauw gehecht aan hunne taal en aan hun vaderland hebben zij ons gisteren verklaard met welke gevoelens van verzoening zij, Walen, bezield zijn.

Niet alleen hunne arrondissementen, maar, ja, gansch België zal hun immer dank weten voor de heerlijke woorden hier door hen uitgesproken. (*Zeer wel, rechts.*)

Welke tegenstelling tusschen dat edel en waardig gedrag en dit van den heer d'Andrimont!

De hr d'Andrimont. Zij handelen zóo om politieke redenen!

De hr Van Put. Laat ons zien: aan de eene zijde, links, stelselmatige miskenning onzer duurste rechten: aan de andere zijde, rechts, eerbied voor allemansrecht, neiging tot gematigdheid en verzoening. Links, de heeren d'Andrimont en de Selys-Longchamps; rechts, onder de behoudsgezinden, de heeren d'Huart en Cornet. (*Levendige goedkeuring, rechts.*)

Voortaan zal het gansche land kunnen oordeelen wie de ware verdedigers der Vlamingen zijn en wie, in België, het doelmatigst werkt ter verwezenlijking onzer vaderlandsche kenspreuk: Eendracht maakt macht!

De hr d'Andrimont. *Gij* zijt de tweespaltzaaiers!

De hr Van Put. De heer baron de Selys-Longchamps, wiens afwezigheid ik betreur, zegde gisteren dat de wet nutteloos is aangezien er niemand klaagt.

Wat eene flauwe beweegreden, die we allen wel kennen!

Advocaten en magistraten kloegen niet over het oude stelsel,

omdat zij er zekere voordeelen bij vonden. Doch blijft het recht der verdediging niet gansch ongeschonden ?

Wil ik u toonen op welke wijze die grondbeginselen zijn toegepast? Ik ontving een stuk, onderteekend door een gemeenteraadslid van Brussel, heer Goffin, een stuk waarin feiten worden aangehaald die onlangs plaats grepen voor het assisenhof van Limburg, dat voorgezeten was door eenen raadsheer aan het beroepshof van Luik.

De beschuldigde werd in 't Nederlandsch ondervraagd, maar noch het requisitorium, noch het pleidooi werden in die taal uitgesproken.

Als de voorzitter vroeg of de beschuldigde niets meer te zeggen had, verklaarde deze niets verstaan te hebben :

— Wat hebben zij gezegd ? vroeg hij aan den voorzitter.

— Zit dan maar neer, antwoordde de voorzitter, zichtbaar verlegen.

En het stuk dat ik vertaal voegt er met reden bij : « Is zoo iets niet schandelijk ? »

Is dat geen welsprekend antwoord op de beweringen der achtbare heeren baron de Selys-Longchamps en d'Andrimont ?

De achtbare baron de Selys sprak insgelijks over de processen-verbaal. Onmogelijk hem op een meer klinkend antwoord te onthalen, dan op dat door den heer Hanssens, den collega van den heer d'Andrimont in den gemeenteraad van Luik, in de Kamer gegeven.

De heer Hanssens heeft, in zijn verslag aan de Kamer, die bepaling der wet volkomen goedgekeurd.

't Gevaar ligt niet in de eischen der Vlamingen, maar in de ongelijkheid der rechten die verleend worden aan de twee stammen waaruit België bestaat.

Men zegt dat het liberale land het ontwerp heeft afgekeurd.

Hoegenaamd niet : te Antwerpen waren we getuige van dit zonderling feit dat de achtbare heer Coremans geestdriftig werd toegejuicht in eene vergadering waar zich zijne hevigste tegenstrevers bevonden, en deze waren niet de laatsten om hem toe te juichen.

Niet bij ons bestaan politieke nevenbedoelingen, maar wel bij de linkerzijde.

Men heeft gehoopt het ministerie en de meerderheid in oneenigheid te brengen. Al de pogingen van den heer Bara strekten daartoe. Maar de heer Bara en zijne vrienden zijn teleurgesteld geworden. Dat verwekte die uitbarsting van kwade luim, die zich lucht gaf in Kamer en Senaat. *(Gelach, rechts.)*

De heer baron de Selys, *horresco referens*, is verder ook uitgevaren tegen onze geldstukken met een opschrift in 't Nederlandsch en tegen onze tweetalige bankbriefjes. Ik vroeg mij af hoe die geldstukken en die bankbriefjes den heer de Selys kunnen verontrusten.

Na de redevoering van den heer d'Andrimont, had ik gehoopt dat de Senaat het wetsontwerp eenparig zou hebben aangenomen. Tot mijne spijt zie ik dat ik mij vergiste.

Ik houd mij toch overtuigd dat de meerderheid van den Senaat den heer d'Andrimont niet volgen zal.

Ik noodig de vergadering uit om het wetsontwerp te stemmen. Zoodoende zal de meerderheid wijze vaderlandsliefde aan den dag leggen en eens te meer de achting en erkentelijkheid van ons volk hebben verdiend. (*Rechts, zeer wel !*)

De hr baron SURMONT DE VOLSBERGHE. Na die redevoering, zie ik af van het woord. *(Goedkeuring, rechts.)*

De hr TERLINDEN. Als een echte Vlaming, doch die zijne Waalsche broeders lief heeft, stel ik er prijs op te verklaren dat het wetsontwerp mij bevalt, dat het gematigd en verzoenend is.

Zooals de magistratuur en de balie tegenwoordig zijn samengesteld, denk ik dat men moeilijk verder kan gaan. Ik zal dus de wet stemmen vooral als eene merkelijke verbetering van die van 1873; doch ik druk den wensch uit dat men, dank aan de ontwikkeling van het onderwijs, binnen korten tijd eene betere oplossing moge vinden.

Men veroorlove mij hier nog iets bij te voegen. Evenals de heer de Brouckere heb ik de discussie in de Kamer bijgewoond. Ik die in de parlementaire wereld een nieuweling ben, ik heb het recht niet haar te beoordeelen. Maar ik moet betreuren dat men gezegd en herhaald hebbe dat België uit twee afzonderlijke stammen bestaat.

Twee talen hebben wij, maar geene twee stammen. In mijne jeugd leerde men mij dat wij afstammen van de Kelten, vermits België gelegen is in de streek waar de landverhuizers uit het Oosten gekomen, zich hadden neergezet. Wij allen zijn afstammelingen der Kelten.

De Romeinsche overheersching heeft geen ander uitwerksel gehad dan de taal van een deel onzer bevolking te verbasteren. Zulke dingen ziet men ook in onze dagen gebeuren , maar onze gemeenschappelijke oorsprong blijkt hieruit dat men bij den eersten oogslag geen Vlaming uit een Waal kan onderscheiden, zooals men een Franschman uit een Italiaan, een Spanjaard uit een Engelschman onderscheidt.

Deze zienswijze strookt met de vaderlandsliefde ; 't is ten andere die van een Vlaming, van een beproefden vaderlander, van een verdienstelijken geschiedschrijver, die, vijftig jaar geleden, mijn leeraar was. 't Is ook de zienswijze van een onzer geleerdste generaals, van generaal Renard, een Waal nochtans.

Dergelijke zienswijze ondersteun ik, en ik acht het verstandig, althans geraadzaam, er in onze Wetgevende Kamers geene andere voor te staan.

De hr VAN OCKERHOUT. De achtbare baron de Selys heeft de Vlaamsche beweging aangevallen. Hij beschouwt ze als gevaarlijk voor ons volksbestaan. Al te dikwijls vat men die beweging verkeerd op. In elk geval is de wet, die wij straks zullen stemmen, van aard om de eendracht tusschen Vlamingen en Walen te bevorderen. De Nederlandsche taal is bij uitstek onze historische taal en het is nuttig 't gebruik van de taal des volks aan te moedigen.

Overigens, vele Walen zijn de Vlaamsche beweging genegen en ik dank de heeren baron d'Huart en Cornet om de edelmoedige taal die zij hier gisteren voerden.

Het ware te wenschen dat alle Belgen beide talen machtig waren, zegde de heer Cornet. Indien men het zoo ver kon brengen zou men dat aan de Vlaamsche beweging verschuldigd zijn.

In deze laatste dagen nam men op politiek gebied eene driftige houding aan; in de meetings sprak men hevige redevoeringen uit; maar dit is te verontschuldigen, omdat de Vlamingen zoo zeer aan hunne taal gehecht zijn, omdat zij het Vlaamsche volk willen blijven. Wij moeten ons over die krachtdadigheid bij de Vlamingen verheugen, want zij zullen ze ook aan den dag weten te leggen, indien ooit het vaderland in gevaar verkeert. (*Goedkeuring, rechts.*)

Men heeft willen doen gelooven dat de wet Coremans eene uitdaging is: maar de Vlaming wordt niet eens gelijk gesteld met den Waal!

Inderdaad, als een Vlaming voor 't gerecht verschijnt, zal nog immer in het Walenland de rechtspleging in het Fransch geschieden.

In België kan men, met de twee talen, overal en tot alles geraken; met het Vlaamsch alleen komt men tot niets! Ook zouden de ambtenaars, de officieren, naar het voorbeeld onzer vorsten en prinsen, beide talen moeten machtig zijn.

Wat het wetsontwerp inwilligt, is slechts een deel onzer wettige eischen. Het is eene voldoening, maar zij is onvolledig. Zoo betreur ik de stemming van alinea 3 van art. 10, luidende als volgt:

« Nochtans mag het assisenhof of de boetstraffelijke kamer van het beroepshof, bij met redenen omkleede beslissing, de buitengewone omstandigheden der zaak aanduidende, den ambtenaar van het openbaar ministerie machtigen zich van de Fransche taal te bedienen. »

Ik hoop dat er een billijk en gematigd gebruik van deze bepaling zal gemaakt worden.

Ik ben een vurig voorstander van de vrijheid der verdediging, maar ik hoop dat de heeren advocaten geen misbruik zullen maken van de vrijheid die hun gegeven wordt. Men heeft gezegd dat zij het Nederlandsch niet willen aanleeren.

Dat kan ik niet gelooven, en ik ben zeker dat zij vaderlandslievend genoeg zullen zijn om Nederlandsch te leeren. Men zegt dat wij de wet met overhaasting behandelen. Ik denk er anders over; want het merkwaardig verslag van den heer Van Vreckem heeft ons in de gelegenheid gesteld ons eene volledige gedachte er van te vormen.

Ten slotte, herhaal ik dat ik de wet zal stemmen. Ik beschouw ze niet als een reactionnairen maatregel gelijk de heer d'Andrimont beweert, maar als het gevolg der beginselen van 1830. (*Zeer wel!*)

De hr Braconier. Ik betreur dat men den Senaat zoo weinig tijds gelaten heeft om de wet te onderzoeken. Indien de wetten beter bestudeerd werden, zou de discussie er slechts bij winnen. 't Is hetwelk de heeren baron 't Kint de Roodenbeke en Lammens eertijds ook zegden.

Voortaan zal men ons, hoop ik, niet meer dwingen om eene zoo belangrijke wet als deze met overhaasting te onderzoeken.

Het wetsontwerp zelf wil ik niet bespreken. Ik wil slechts uitleggen waarom ik tegen de wet zal stemmen. Mijne aandacht werd gevestigd op eenen volzin van het verslag van den heer Solvyns over de wet van 17 Augustus 1873.

Volgens den heer Van Vreckem was de wet van 17 Augustus een eerste stap ; volgens den heer Solvyns de eerste afgelegde afstand op de inslagen baan. Ziehier de woorden van den heer Solvyns :

« Het beginsel van het wetsontwerp, « zoo zegde hij in zitting van 5 Augustus 1873 », is billijk en rechtvaardig ; het erkent het recht van den Vlaming dat het gerecht over hem uitspraak doe in de taal welke hij verstaat.

« Door het aanhangig ontwerp wordt een eerste afstand afgelegd. De overige afstanden zullen ook afgelegd worden.

« Men zal op den ingeslagen weg tot het einde toe voortgaan : de geest van rechtvaardigheid, die Kamer en Senaat bezielt en immer bezielen zal, waarborgt mij zulks. (Handelingen, 1872-1873, nr 294.)

De wet van 1873 was dus de eerste afgelegde afstand. Zij gaf geene aanleiding tot lange bespreking ; de beschuldigde mocht de taal der rechtspleging in volle vrijheid kiezen.

Door dien eersten afgelegden afstand werd mijne aandacht maar luttel gewekt. Doch, de Vlaamsche Beweging heeft het daarbij niet gelaten ; nieuwe afstanden worden achtereenvolgens en met snelheid afgelegd en het in 't oogspringend doel is : verplichtende kennis der Nederlandsche taal voor alle ambtenaren. Men wil ons tot den toestand van vóor 't jaar 30 terugvoeren.

De hr d'Andrimont. Verplichtende kennis van 't Nederlandsch !

De hr Braconier. Dat mag men uit het verslag van den heer Solvyns afleiden. Tegen zulke bedrieglijke strekkingen teeken ik verzet aan.

Ik zal tegen het wetsontwerp stemmen omdat ik mij verhef tegen eene strekking welke geen anderen uitslag kan hebben dan den Waal onder den invloed van den Vlaming te plaatsen. Men tracht het Fransch uit de Vlaamsche gewesten te verbannen : dat is 't wat men eigenlijk wil.

Een voorbeeld hiervan is wat te Antwerpen met het athenæum is gebeurd. Daar heeft men leergangen geopend met het Nederlandsch als voertaal ; daar mogen de Vlaamsche ouders hunne zonen niet zenden naar leergangen waar het Fransch de voertaal is !

Dat is willekeur ! Men mag zich afvragen waar die vrijheid der huisvaders blijft waarop men zoo gaarne pocht ! Men wil het Fransch uit het Vlaamsche land verbannen. 't Is tegen die strekking dat ik mij verhef en daarom ook zal ik tegen het wetsontwer stemmen. (*Goedkeuring, links*).

De hr graaf d'Oultremont. Ik ben Waal, maar ik acht dat ik als Belg en vaderlander moet bijdragen tot het vervaardigen eener wet die volkomen grondwettig is.

De wijze waarop tot hiertoe onze Vlaamsche broeders behandeld werden, was noch billijk noch onberispelijk. De nieuwe wet zal hun eindelijk recht laten wedervaren.

De nieuwe in beginsel zoo rechtvaardige wet, zou nog gemakkelijker kunnen uitgevoerd worden, indien men ons eene Nederlandsche vertaling onzer wetten en Nederlandschsprekende rechters gaf.

De gansche zaak komt hier op neer dat men aan de Vlamingen rechters geve die hen verstaan. (*Rechts, zeer wel !*) Vindt men er

in geen voldoend aantal, men verhooge dan slechts de jaarwedde der Nederlandsche rechters met 5 of 7 t. h. Het zou een spoorslag voor sommigen zijn.

De hr GRAAF DE BORCHGRAVE D'ALTENA. Na de onverdiende uitvallen tegen het ontwerp welke wij gehoord hebben, houd ik er aan u te zeggen waarom ik het stemmen zal.

Het beginsel van het wetsontwerp is eenvoudig : Vlaamsch gerecht voor den Vlaming in de Vlaamsche gewesten. Dat, en niets anders wordt door het wetsontwerp bedoeld, en ik zie niet hoe dit de Walen zou kunnen krenken of hoe het de liberale partij zou kunnen benadeelen.

Indien ik in de Vlaamsche zaak iets anders dan eene wettige wedereisching zag, zou ik mij er niet toe leenen. Ik ben Limburger en Vlaming ; ik behoor tot een oud geslacht van Vlaamsche Luikenaars, en ik wil niet vergeten dat ik voorheen — 't is reeds lange jaren geleden — in de Kamer als Vlaamsch afgevaardigde heb gezeten.

Onder de Walen van mijn arrondissement tel ik vele vrienden en ik mag zeggen dat geen enkele onder hen den Vlamingen hun recht zou ontkennen noch stemmen tegen den maatregel die den Vlamingen voldoening moet schenken.

Gisteren heeft de achtbare baron de Coninck ons gezegd hoe de Vlamingen vroeger vóor de rechtbank van het prinsdom Luik werden behandeld. Luikenaars en Limburgers blijven overigens onder elkander als broeders leven en herinneren zich dat zij eertijds onder de regeering der Luiksche prins-bisschoppen vereenigd waren. Zoo is de toestand overal aan beide zijden der grens en onder andere tusschen Borgworm en Tongeren.

In die streek wordt doorgaans, wat het handelsverkeer betreft, Waalsch gesproken, want de Vlaming leert gemakkelijk Waalsch, terwijl de Waal met moeite Nederlandsch leert. Daar heeft de heer d'Andrimont ons heden nog een staaltje van geleverd toen hij, in plaats van *bezem*, *bassen* heeft uitgesproken. (*Men lacht, rechts.*)

Dit bewijst hoe lastig het den Walen valt Nederlandsch te leeren. Mijne hoop dat de Belgen binnen weinigen tijd de beide landstalen zullen spreken, is gering. Vraagstukken van dien aard moet men behandelen met kieschheid en vaderlandsliefde : aan hen die geene vaderlandsliefde hebben moet men de verantwoordelijkheid laten van overdrijvingen, die van aard zijn om ons nationaal gevoel te verzwakken.

Ik deel de meening der heeren Van Put en Lammens, die hier gesproken hebben als mannen van hart en als vaderlanders en die de overdrijvingen van zekere Waalsche en Vlaamsche sprekers naar waarde hebben geschat.

Het land weet nu hoe zijne vertegenwoordigers over de quæstie oordeelen.

« Het wetsontwerp », « zegt de heer Van Vreckem in zijn verslag », is een werk van vrede, van verzoening. Men mag hopen dat de wet, verre van wantrouwen en onrust in de gemoederen te onderhouden, slechts dienen zal om de eendracht van alle Belgen te bezegelen en om de onverbreekbare banden die hen aan het gemeenschappelijk vaderland hechten, nog nauwer toe te halen. »

Ik deel deze hoop van den achtbaren verslaggever en, door dezelfde gevoelens bezielt, zal ik het wetsontwerp stemmen.

De hr Hardenpont. — Ik zal tegen het wetsontwerp stemmen, omdat het aan geene wezenlijke behoefte beantwoordt, omdat het ontijdig is, en verdeeling in het land kan veroorzaken.

De hr de Brouckere. — Al heb ik mij met mijne collegas der linkerzijde niet verstaan, toch ben ik zeker uit hunnen naam te spreken.

De heer Van Put is hier, naar aanleiding dezer quæstie, het land komen verdeelen in eene rechterzijde die alleen met vaderlandsliefde zou bezield zijn, en eene linkerzijde die er geene zou bezitten.

In het opzicht van vaderlandsliefde moet de linkerzijde voor de rechterzijde volstrekt niet onderdoen. Ik betreur echter vooral dat zulke woorden ons moeten toegestuurd worden door een lid der Antwerpsche afvaardiging, van wie ons, in 1882, de ontzettende raad kwam al onze plichten tot behoud onzer onafhankelijkheid, tot verdediging onzer nationaliteit te verwaarloozen.

Wij hebben toen deze zonderlinge woorden opgemerkt :

« Gij zijt Vlaming, zegde ik, herinnert u onze groote gemeentemannen, die... » Doch genoeg, het zal voldoende zijn die groote herinnering ingeroepen te hebben.

Ik houd mij overtuigd dat, moest er gevaar ontstaan, de Antwerpenaars hunnen plicht zouden doen.

Ik wil de vaderlandsliefde van niet eenen mijner medeburgers in twijfel trekken : de Antwerpenaars, ik ben er van overtuigd, zouden anders weten te handelen dan zij spreken.

Heden, evenmin als in 1887, wil ik gelooven dat de Antwerpenaars geene vaderlandsliefde bezitten ; ik denk liever dat zij de plichten, ons door onzen toestand opgelegd, niet wel beseffen.

De hr Van Put (persoonlijk feit). — De achtbare senator heeft mij zeer slecht begrepen. Ik heb de vaderlandsliefde der linkerzijde volstrekt niet in twijfel getrokken.

Nooit zou ik mij veroorlooven aan de vaderlandsliefde van eenen collega te twijfelen.

De vaderlandsliefde kan men op verschillende wijzen verstaan. Maar dit is geene reden om iemand, wie het ook zij, te mogen beschuldigen er geene te bezitten. Wat mij betreft, zulk verwijt zou ik niet dulden.

Het achtbaar lid heeft mij zeer verkeerd begrepen, en daarom is het dat ik niet verder aandring.

Het achtbaar lid heeft ook eene zaak in dit debat gemengd, de militaire quæstie, die er vreemd aan is. De heer de Brouckere zal derhalve begrijpen, dat ik zijne woorden volkomen onbeantwoord laat.

De hr de Brouckere. Ik weet niet of mijn gehoor mij in dwaling bracht, maar ik heb het achtbaar lid hooren spreken over vaderlandslievende katholieken en over liberalen die hun Vaderland niet beminnen.

De hr Van Put. Ik antwoordde aan den heer d'Andrimont, die de politiek in het debat mengde en liberalen en katholieken tegenover elkaar plaatste. Ik zegde dat de politiek met dit debat niets

te doen heeft, en dat nooit een Vlaming gezegd had wat de heer d'Andrimont hem toedicht.

De hr D'ANDRIMONT. Wij zijn beleedigd geworden op de meeting van Antwerpen en door den heer Coremans in de Kamer.

De hr VAN PUT. Ik heb uwe houding bij de onze vergeleken. Dwing mij niet zaken te herhalen die hier niet te pas komen, en schrijf mij geene woorden toe die ik niet uitgesproken heb. Ik zal zulks nooit aan niemand toelaten.

De hr VAN VRECKEM, verslaggever. De achtbare heer d'Andrimont sprak ovèr drukfeilen die er in mijn verslag zouden geslopen zijn. Daar zijn er twee of drie zeer onbeduidende, en daar dit stuk 's nachts gedrukt werd, dienen wij eerder den proeflezer geluk te wenschen met zijn werk.

De achtbare heer d'Andrimont zal toch wel willen erkennen dat het Nederlandsch onze taal is, men heette het dan ook Nederlandsch of Vlaamsch, alhoewel wij niet precies Hollandsch Nederlandsch spreken, zoomin als men hier in België Parijzer Fransch spreekt.

De achtbare senator vergeet dat het Nederlandsch op zeer veel plaatsen in de wereld gesproken wordt, in de Kaapkolonie en in Nederlandsch Indië, waar onze taal de officiëele is. In Japan is 't Nederlandsch, als ik 't goed voor heb, nog tegenwoordig de ambtelijke taal der diplomatie.

Iemand die eene overzeesche reis onderneemt zal met uw Fransch niets kunnen uitrichten, terwijl het Nederlandsch u door Duitschers en Hollanders zal doen verstaan.

Van het gemak der Vlamingen om alle talen te leeren wil ik hier niet spreken. Luther heeft in zijnen tijd eens gezegd: « Steek een Vlaming in een zak, werp den zak op den rug eens ezels, leid hem de wereld rond : bij het tehuiskomen zal de Vlaming al de talen der wereld spreken. » (*Gelach, rechts*).

Dit is trouwens mijne persoonlijke denkwijze.

Een onzer collegas der linkerzijde, die verscheidene vreemde landen had doorreisd, had zich overal uit den slag getrokken omdat hij Nederlandsch verstond. Dit staat te lezen in de Handelingen der Kamer, zitting van 11 Juli 1868.

Een woord over art. 10. Dit artikel ie volkomen gegrond en men kan waarlijk niet begrijpen hoe men 't bestrijden wil. Het openbaar ministerie moet de taal kunnen bezigen waarin het door de toehoorders 't gemakkelijkst wordt verstaan.

Voor de advocaten is men zeer toegevend geweest. Overigens, indien de advocaten eens tot werkstaking-moesten besluiten, dat zou iets zijn ! (*Gelach.*) Onze gerechtshoven verlaten en op de bank der Regeering geen enkel minister meer !!... (*Men lacht opnieuw*).

Dat het artikel bestreden wordt is niet hieraan te wijten dat men geen vertrouwen stelt in de magistratuur, welke, ik ben er zeker van, de wet zal naleven en onze nationale leus, vertaald of niet, zal eerbiedigen. (*Zeer wel! rechts.*)

De hr LAMMENS. De titel der wet zegt dat zij strafzaken regelt. Ik denk niet dat de wet ook krijgszaken bedoelt, want krijgszaken worden door afzonderlijke wetten geregeld. Indien de wet niet op de militairen toepasselijk is, dan vraag ik dat hetzelfde beginsel worde opgenomen in het ontwerp van herziening van 't krijgswetboek dat ons sedert zoo lang wordt beloofd.

De militairen hebben, evenals alle burgers, het recht om beschuldigd en verdedigd te worden in hunne taal. Ik beveel het onderzoek dezer quæstie in de welwillende aandacht van den heer minister van justitie.

De hr Le Jeune, minister van justitie. Inderdaad, dit wetsontwerp betreft geene rechtspleging in krijgszaken. Doch zooveel mogelijk zal ik de herziening der krijgswetten bespoedigen, rekening houdende met de onlangs gestemde wet op voorwaardelijke vrijspreking en veroordeeling, alsmede met de wet die wij thans behandelen.

Thans vraag ik den Senaat toelating om te zeggen om welke redenen de Regeering denkt dat al degenen die ons land beminnen zich dienen te verheugen, niet alleen over de wet die de Senaat straks zal stemmen, maar over de debatten waartoe zij aanleiding gaf, ja zelfs over de ontroering die zij heeft verwekt.

Het helder verslag van den achtbaren heer Van Vreckem is de nauwkeurige uitdrukking van de meening en van 't gedrag der Regeering.

De wet is voor den Senaat gekomen met haar echt karakter van wet die voor doel heeft in 't Vlaamsche land de verdediging der Vlaamsche belangen te verzekeren. 't Is eene « technische » wet, namelijk omdat zij beginselen toepast die de wetenschap leert en die de rechterlijke inrichting betreffen.

De wet bevat thans nog enkel bepalingen die noodig zijn met het oog op eene degelijke bediening van het gerecht.

Eene wet op 't gebruik der talen is altijd gevaarlijk, wanneer zij niet is gegrond op onbetwistbare beginselen.

Indien men van die denkbeelden wel doordrongen is, dan zal men slechts zeer eenvoudige dingen in de wet ontwaren. Wanneer men hare bepalingen leest, ontdekt men er nergens sporen in eener strekking als die welke sommigen er willen in vinden.

Een paar woorden om te doen zien dat men ten onrechte gesproken heeft van « weergaloozen warboel ». In de gansche discussie treft men niets aan dat niet volkomen regelmatig zij tegenover de opgewondenheid van hen die er oorzaken van geweld in vonden strekkende om bij een deel der bevolking beginselen en eene taal in te voeren die de hare niet zijn. Die vrees was ongegrond.

Best begrijp ik dat men propaganda voor zijne denkbeelden maakt, doch nooit zal ik dwang dulden.

Sprekende van de verwarring van het debat in de Kamer, heeft de heer de Brouckere mij afgeschilderd als een veranderlijk en onvast man. Ik heb misschien wat geaarzeld ; doch is dit niet natuurlijk midden in de woedende baren van een orkaan ; want een orkaan was immers meermaals die discussie ? *(Gelach)*. Ik heb nochtans geen oogenblik mijn kompas verloren *(Herhaald gelach)*; dat heeft mij de haven doen bereiken.

Nu de gemoederen weer bedaard zijn, hebben wij de wet zooals ze zijn moest.

Ik geloof dat de achtbare heer de Brouckere van de wet meer weet dan hij heeft laten blijken. *(Gelach, rechts)*. Geene wet is overigens gemakkelijker samen te vatten dan deze : in rechtszaken zal alles Nederlandsch zijn in 't Vlaamsche land ; in de eerste plaats

zullen de processen-verbaal in 't Nederlandsch geschreven worden in de Vlaamsche gewesten. 't Is maar billijk.

De verklaringen in de processen-verbaal op te schrijven zullen aangeteekend worden in de taal waarin ze zijn afgelegd. 't Zal honderdmaal beter zijn dan afschuwelijke vertalingen zooals men er tegenwoordig véle ziet en die weinig waarborg voor den betichte opleveren.

Wel is waar, beweert men dat het moeilijk te bepalen valt welke gemeente Vlaamsch is. Maar het koninklijk besluit zal de gemeenten aanduiden, en zoo zal er een officiëele regel van bestuurlijke toepassing bestaan.

Vervolgens zal het onderzoek in 't Vlaamsche land in 't Nederlandsch gebeuren, tenzij de betichte van oordeel zij dat zijn belang eischt dat het in 't Fransch gedaan worde. Men zal 't hem echter moeten vragen. Is er iets zoo eenvoudig en zoo billijk ?

Bij het gehoor mag de betichte nog kiezen. Nu hebben wij de pleidooien. Hier komt de verschrikkelijke kerel, de advocaat, te voorschijn ! (*Gelach*). De betichte, bijvoorbeeld, wenscht dat zijn verdediger Fransch spreke, ofschoon hij, betichte, enkel Nederlandsch verstaat. Het Fransch bekomt de overhand, het Fransch zal door het openbaar ministerie gebezigd worden.

De vrijheid van verdediging is dus ongedeerd ; men houdt rekening met al de verschillende belangen, doch de betichte blijft meester over zijne verdediging. Niettemin zal het openbaar ministerie aan den betichte die enkel Nederlandsch spreekt, in die taal moeten bekend maken welke feiten hem ten laste worden gelegd.

Het requisitorium ? In de Vlaamsche gewesten zal het in het Nederlandsch worden uitgesproken, ten ware de beschuldigde gevraagd had dat de debatten in 't Fransch zouden geschieden : wij hebben niet gewild dat een openbaar ministerie gedwongen werd zijn requisitorium in 't Nederlandsch uit te spreken, wanneer de advocaat van zijnen kant het Fransch zou gekozen hebben.

Nu ben ik aan 't einde van dat zoogezegde ingewikkeld wetsontwerp.

Wat de gevallen van nietigheid betreft, waarover de achtbare heer de Brouckere sprak, men zal zich hiervoor naar het Wetboek van Strafvordering schikken. Dit is de billijkste en tevens de eenvoudigste oplossing.

Is dit nu eene onsamenhangende wet, zooals de achtbare heer de Brouckere zegde ?

Men heeft gezegd en herhaald dat de wet van 1873 voldoende was. Dit is mogelijk, maar de wet welke de Senaat gaat stemmen, zal beter zijn en ook gemakkelijker toe te passen.

Ik wil nog eene andere beweegreden doen gelden.

De wet van 1873 werd niet overal ernstig toegepast ; maar met deze wet zal het er anders toegaan. De Vlaamsche quæstie is voortaan voor eenieder, voor huisgezinnen en magistraten, eene ernstige quæstie, en zij is het door dit debat nog meer geworden.

De tijd van schertsen en beleedigen is thans voor goed voorbij.

Voortaan zal men de Vlaamsche quæstie beschouwen als waardig van aller eerbied. (*Zeer wel! rechts*).

Ik weet dat het niet moeielijk is zulke quæstiën te verbitteren.

Doch Vlaamsche noch Waalsche bevolkingen gelooven ernstig aan eene overrompeling hunner provinciën.

Volgens mij zal de wet gemakkelijk uitgevoerd worden. Zij bevat eene ernstige waarschuwing voor de magistratuur, die begrijpen zal dat het voor haar een plicht is Nederlandsch te kennen. Ook aarzel ik niet eene verbintenis te nemen uit naam der Belgische magistratuur; ja, in 't aanzijn van den Senaat die mij hoort, uit naam der magistraten, beloof ik dat deze wet begrepen en uitgevoerd zal worden naar den geest waarin zij werd opgevat. (*Rechts, zeer wel!*).

— De algemeene beraadslaging wordt gesloten.

Bespreking der artikelen.

Artikel 2. « In de provinciën Oost- en West-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsmede in het arrondissement Leuven, zal de rechtspleging in strafzaken, requisitorium en verdediging inbegrepen, in 't Nederlandsch gebeuren en het vonnis in die taal geveld worden, mits de volgende beperkingen. »

De hr graaf DE BORCHGRAVE D'ALTENA. In Limburg zijn er eenige Waalsche gemeenten. Zullen zij als zoodanig worden behandeld?

Minister LE JEUNE. Er wordt verstaan dat de Waalsche gemeenten in Limburg en elders zullen behandeld worden als Waalsche gemeenten.

— Artikel 2 wordt aangenomen.

Artikel 5 :

» De processen-verbaal, in 't Fransch opgesteld in strijd met artikel 1 zullen maar gelden als inlichting.

« De regelen opgegeven in de artikelen 2 en 3, worden voorgeschreven op straf van nietigheid. »

De hr graaf DE BORCHGRAVE D'ALTENA. 't Kan gebeuren dat er in eene als Vlaamsch aangeduide gemeente een proces-verbaal in 't Fransch worde opgesteld, een proces-verbaal dat niettemin zeer nauwkeurig is. Wat beteekenen in dergelijk geval de woorden « als inlichting »?

Minister LE JEUNE. In dat geval zal 't proces-verbaal slechts als inlichting gelden.

Die woorden komen overeen met artikel 6 van 't Wetboek van Strafvordering, hetwelk verklaart dat het proces-verbaal, dat niet is opgesteld volgens de wet, enkel dient ten titel van inlichting. In zijn vonnis mag de rechter, indien hij, volgens de omstandigheden, dat proces-verbaal beschouwt als zijnde de uitdrukking der waarheid, het voor rechtsgeldig houden.

De hr graaf DE BORCHGRAVE D'ALTENA. Is de rechter of de procureur generaal verplicht gevolg te geven aan 't proces-verbaal of mag hij het ter zijde laten?

Minister LE JEUNE. De procureur des konings is nooit verplicht aan een proces-verbaal gevolg te geven. Hij oordeelt over de waarde die aan 't proces-verbaal moet gehecht worden.

— Art. 5 wordt gestemd.

Artikel 10, § 3 : « Nochtans zal het assisenhof of de boetstraffelijke kamer van het beroepshof, bij eene met redenen omkleede beslissing, waarin de uitzonderlijke omstandigheden der zaak worden aangeduid, den ambtenaar van het openbaar ministerie mogen machtigen om zich voor zijne eischen van het Fransch te bedienen. »

De hr baron BETHUNE. Die § wijkt van het algemeen beginsel der wet volkomen af. Waarschijnlijk is het naar aanleiding dezer § dat de hr minister uit naam der magistratuur beloofd heeft dat de wet eerlijk en ten volle zou uitgevoerd worden.

Beschouwt de heer minister de aanwezigheid in 't hof van een raadsheer die geen Nederlandsch kent als eene uitzonderlijke omstandigheid welke aan het openbaar ministerie gelegenheid zal geven om Fransch te spreken ?

Minister LE JEUNE. Zonder aarzelen antwoord ik neen.

Men moet, zooveel mogelijk, de bezwaren van het gelijktijdig bestaan van verschillende talen verzachten, ofschoon men dat bestaan eerbiedigt.

Ernstige belangen dwingen ons een onderscheid te maken tusschen zaken die voor de boetstraffelijke rechtbanken of voor de rechtbanken van enkele politie gebracht worden en die waarover het assisenhof beslist.

Ziedaar de oorzaak der woorden « in buitengewone omstandigden, » Het is de aard der zaak, het zijn de omstandigheden die den te volgen weg aanwijzen.

De hr baron BETHUNE. Ik dank den heer minister voor de gegeven uitleggingen.

— Art 10 wordt aangenomen.

De hr burggraaf DE NAMUR D'ELZÉE. Ik zal de wet stemmen omdat ik ze billijk vind.

De hr baron ORBAN DE XIVRY. Ik dacht het woord niet te voeren, omdat de quæstie in Kamer en Senaat genoegzaam werd opgehelderd. Ik houd er nochtans aan te verklaren dat, zoo ik de wet stem, het niet enkel is omdat zij een billijk grondbeginsel huldigt, ook nog omdat zij aan de Vlaamsche bevolking eene wettige voldoening schenkt. Ik koester de hoop dat de quæstie, die het land een oogenblik heeft kunnen verdeelen, zooals zij thans opgelost is de gemoederen tot bedaren zal brengen, en de eendracht, waaraan beide volksstammen zulke groote behoefte hebben, op nieuw zal doen herleven.

Nog gisteren sprak de *Times* over onze inrichtingen van maatschappelijken aard zooals nijverheidsraden enz., en plaatste België bijna boven Engeland zelf. Welnu, voor alwie de Engelsche vaderlandsliefde kent, is dat voorzeker de schoonste lof welken men ons land kan toezwaaien. (*Rechts, zeer wel.*)

— De andere artikelen der wet worden zonder opmerking aangenomen.

Het wetsontwerp wordt in zijn geheel aangenomen met 39 stemmen tegen 8 en 1 onthouding.

Antwoordden ja :

De heeren baron Bethune, Van Put, Vanden Bemden, Van Ockerhout, graaf de Brouchoven de Bergeyck, de Pret-Roose de

Calesberg, burggraaf de Namur d'Elzée, Terlinden, burggraaf Vilain XIIII, baron Surmont de Volsberghe, graaf van der Burch, Allard, Tiberghien, graaf d'Oultremont, Van Vreckem, ridder Van Outryve d'Ydewalle, baron d'Huart. Willems, baron de Crombrugghe de Looringhe, graaf de Marnix de Sainte-Aldegonde, Heremans, Lammens, Cornet, baron Orban de Xivry, baron de Coninck de Merckem, graaf de Borchgrave d'Altena, baron Whetnal, Roberti, Liénart, baron 't Kint de Roodenbeke, graaf Le Grelle, de Beughem de Houtem, Casier, graaf de Hemricourt de Grünne, graaf Thierry de Limburg-Stirum, baron Pycke de Peteghem, Bracq, Soupart en graaf de Merode-Westerloo.

Antwoorden neen :

De heeren Braconier, baron de Vrints-Treuenfeld, de Lhoneux, Montefiore-Levi, d'Andrimont, Dethuin, Hardenpont en Piret.

Onthoudt zich : De heer de Brouckere.

De hr Voorzitter. Ik verzoek den heer de Brouckere de redenen zijner onthouding bekend te maken.

De hr de Brouckere. Mij dunkt dat ik mij duidelijk genoeg heb uitgedrukt opdat er geen misverstand zou bestaan betreffende de redenen mijner onthouding. Toch voeg ik erbij dat mijne handelwijze hoegenaamd niet strekt om tegen mijne collegas de beschuldiging uit te brengen als zouden zij de wet niet voldoende bestudeerd hebben. Dus kan mijne onthouding niets onvriendelijks voor mijne medeleden bevatten.

Wet betreffende het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken.

(*Staatsblad* van 11 Mei 1889.)

Wij, LEOPOLD II, Koning der Belgen,

Aan alle tegenwoordigen en toekomenden, *HEIL!*

De Kamers hebben aangenomen en Wij bekrachtigen hetgene volgt:

Art. 1. In de vlaamsche gemeenten van het koninkrijk worden de processen-verbaal wegens opsporing en vaststelling van misdaden, wanbedrijven en overtredingen opgemaakt in de vlaamsche taal.

Verklaringen in de Fransche taal afgelegd, worden in het Fransch opgenomen.

De processen-verbaal vermelden in welke taal klagers, getuigen of betichten hunne verklaringen afleggen.

In de vlaamsche gemeenten van het koninkrijk worden de processen-verbaal in fiscale zaken opgemaakt in het Vlaamsch, wanneer de overtreders zich van die taal bediend hebben voor hunne aangifte welke den titel der heffing uitmaakt.

De vlaamsche gemeenten zullen door een Koninklijk besluit aangewezen worden.

Art. 2. In de provinciën West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg, alsmede in het arrondissement Leuven, geschiedt de rechtspleging in strafzaken, met inbegrip van requisitorium en verdediging, in de Vlaamsche taal en wordt ook het vonnis in die taal uitgebracht, behoudens onderstaande beperkingen.

Art. 3. — De rechtspleging geschiedt in het Fransch en het vonnis wordt in die taal uitgebracht, wanneer de betichte zulks aangevraagd heeft in de hierna beschreven vormen:

Indien de zaak in onderzoek is, richt de betichte zijne vraag tot den magistraat welke het onderzoek doet en deze geeft er hem akte van in zijn procesverbaal.

Geldt het eene reeds onderzochte of rechtstreeks ten verhoore gebrachte zaak, dan richt de betichte zijn verzoek tot den voorzitter en daarvan wordt melding gemaakt in de notulen.

In geval de betichte de fransche taal niet verstaat. wordt zulks vastgesteld in het proces-verbaal van den magistraat welke het onderzoek doet of in de notulen ten verhoore, en alsdan mag de rechtspleging enkel in het Fransch geschieden, wanneer de verdediger verklaart niet in staat te zijn de rechtspleging in het Vlaamsch te verstaan.

Art. 4. — De getuigen worden ondervraagd in het Vlaamsch en hunne verklaringen in die taal ontvangen en opgeteekend, tenzij ze den wensch uiten de Fransche taal te gebruiken.

Art. 5. — De processen-verbaal in het Fransch opgesteld, in strijd met artikel 1, zullen eenvoudig als inlichting geldig zijn.

De regelen vermeld onder artikels 2 en 3 zijn voorgeschreven op straf van nietigheid.

Art. 6. — Wanneer de rechtspleging in het Vlaamsch geschiedt, wordt, de betichte zulks vragende, eene vlaamsche vertaling der in het Fransch opgestelde processen-verbaal, verklaringen van getuigen of klagers en verslagen van deskundigen, bij de stukken van het proces gevoegd.

Desgelijks, wanneer de rechtspleging in het Fransch geschiedt, wordt de betichte zulks vragende, eene Fransche vertaling der voormelde bescheiden, die in het Vlaamsch zijn opgemaakt, bij de stukken van het proces gevoegd.

De betichte richt zijn verzoek tot den ambtenaar van het openbaar ministerie door tusschenkomst der griffie ; maar dit verzoek is niet meer ontvankelijk na de vijf dagen die volgen op de beteekening hetzij van het arrest van verzending voor het hof van assisen, hetzij van dagvaarding om te verschijnen voor de rechtbank van politie, de boetstraffelijke rechtbank of het hof van beroep.

De kosten van vertaling komen, in elk geval, ten laste der schatkist.

Art. 7. — De verslagen van deskundigen en geneesheeren worden opgesteld in die der twee in België gesproken talen welke zij goedvinden te bezigen.

Het gebruik der fransche taal blijft vrij voor alle mededeelingen van magistraat tot magistraat, welke door het onderzoek vereischt worden.

Art. 8. — In lijfstraffelijke zaken, zal de voorzitter van het assisenhof of de door hem afgevaardigde rechter, na den beschuldigde gevraagd te hebben of hij eenen advocaat gekozen heeft en vooraleer hem er ambshalve eenen toe te voegen, hem vragen of hij wenscht verdedigd te worden in het Fransch of in het Vlaamsch.

Indien de beschuldigde geenen advocaat heeft, wordt hem door den voorzitter ambtshalve eenen verdediger gegeven die in staat zij den beschuldigde te verdedigen in de door dezen gekozen taal.

Op straf van nietigheid, moet van vraag en antwoord aanteekening gehouden worden.

Na de ondervraging bij artikel 293 van het Wetboek van rechtspleging in strafzaken voorzien, mag de beschuldigde, die voor de assisen verzonden wordt, in geen geval terugkomen op de aanduiding der taal waarin, naar hij verklaard heeft, zijne verdediging zal geschieden.

Art. 9. Wanneer in een zelfde geding betichten betrokken zijn die niet dezelfde taal verstaan, zal, van de twee in België gesproken talen, diegene ten gehoore gebruikt worden, welke die van de meerderheid der betichten is, — bij gelijk aantal, de vlaamsche.

Het gebruik van de fransche of van de vlaamsche taal zal niettemin door het hof of de rechtbank mogen bevolen worden, wanneer eene afwijking van hetgene in de vorige paragraaf voorgeschreven is, gewettigd wordt door uitzonderlijke omstandigheden. Daarover zal beslist worden bij gemotiveerd besluit.

Art. 10. — Behoudens hetgene onder art. 8 gezegd wordt, blijft de betichte steeds vrij zijne verdediging te doen voordragen in 't Fransch of in 't Vlaamsch. Wenscht hij dat zijne verdediging in 't Fransch worde voorgedragen, zoo verklaart hij zulks ten verhoore en wordt zijne verklaring in de notulen opgeteekend.

Wanneer slechts één betichte in het geding betrokken is en hij enkel Vlaamsch verstaat, bedient zich de ambtenaar van het openbaar ministerie van die taal in zijnen eisch, tenzij de advocaat van den betichte verklare een requisitorium in het Vlaamsch niet te verstaan.

Echter mag het assisenhof of de boetstraffelijke kamer van het hof van beroep, bij gemotiveerd besluit, waarin de uitzonderlijke omstandigheden van het geding worden opgegeven, den ambtenaar van het openbaar ministerie machtigen zich van de fransche taal te bedienen voor zijne vordering.

In die gevallen wordt het vonnis altijd uitgebracht in de vlaamsche taal.

De ambtenaar van het openbaar ministerie bedient zich van de taal ingevolge artikel 9 aangeduid in het geval bij dit artikel voorzien, behoudens dat hij in het fransch spreken moet indien al de betichten in de zaak betrokken de fransche taal voor hunne verdediging verkiezen.

Hij bedient zich van de vlaamsche taal wanneer daarvan gebruik gemaakt wordt voor de verdediging van één of meer betichten.

In de gevallen voorzien bij de twee voorgaande paragrafen mag nogtans het hof of de rechtbank het gebruik van de fransche of van de vlaamsche taal voorschrijven, wanneer uitzonderlijke omstandigheden eene afwijking van dien regel wettigen. Daarover wordt beslist bij gemotiveerd besluit.

Wanneer, ingevolge de bepalingen van deze wet, de ambtenaar van het openbaar ministerie zich van de fransche taal bedient voor zijne vordering, zal hij, vooraleer de pleidooien aanvangen, in het Vlaamsch den grond der betichting of der beschuldiging uiteenzetten zoo de betichte of één der betichten, die gezamenlijke ten verhoore verschijnen, de fransche taal niet, maar wel de vlaamsche taal verstaat.

Art. 11. — De burgerlijke partij gebruikt de zelfde taal als het openbaar ministerie.

De burgerlijk verantwoordelijke partij gebruikt, naar keuze, de vlaamsche of de fransche taal.

Art. 12. — Alle exploten betreffende de uitvoering van rechterlijke uitspraken en arresten in strafzaken, worden op straf van nietigheid, in de vlaamsche taal opgesteld, wanneer zij ten huize beteekend worden in 't gedeelte van 't rijksgebied omschreven in art. 2, behalve wanneer er, waar het betreft eene rechterlijke uitspraak of een arrest gewezen in dit gedeelte van het rijksgebied, gebruik werd gemaakt van het onder artikel 3 vermelde recht.

Art. 13. — Voor de boetstraffelijke rechtbanken en de rechtbanken van politie in het arrondissement Brussel, wordt gebruik gemaakt van de fransche en van de vlaamsche taal, voor onderzoek en uitspraak, naar gelang der behoeften van elk geding.

Verstaat de betichte alleen de vlaamsche taal, zoo wordt van die taal gebruik gemaakt, ingevolge de voorgaande bepalingen.

De voorschriften van artikel 6 zijn van toepassing op de rechtspleging in Brabant.

Art. 14. — Het assisenhof van Brabant zal altijd worden voorgezeten door eenen magistraat welke de vlaamsche taal machtig is.

Art. 15. — In geval van verzending, door de kamer van inbeschuldigingstelling, voor het hof van assisen der provinciën Antwerpen of Limburg, voor eene boetstraffelijke rechtbank of eene rechtbank van policie in eene dier provincies, voor de boetstraffelijke rechtbank van het arrondissement Leuven of voor eene rechtbank van politie in dit arrondissement, wordt den betichte, door de zorg van den procureur generaal, te zelfdertijd als het arrest van verzending, en bij voorkomend geval, van de beschuldigingsakte, eene vlaamsche vertaling van die stukken beteekend.

Het zelfde geschiedt, in geval van verzending, door de kamer van inbeschuldigingstelling, voor het hof van assisen van Brabant, voor de boetstraffelijke rechtbank van het arrondissement Brussel of voor eene rechtbank van politie in dit arrondissement, wanneer het voorbereidend onderzoek in de Vlaamsche taal gebeurde.

Art. 16. — De processen-verbaal betreffende het opsporen en het vaststellen van misdaden, wanbedrijven en overtredingen, om 't even waar zij opgemaakt werden, gelden in rechte slechts als eenvoudige inlichtingen, wat aangaat de verklaringen welke zij vermelden zonder aan te stippen dat die vermeld zijn in de taal door de verklaarders gebezigd.

Kondigen de tegenwoordige wet af, bevelen dat zij met 's Lands zegel bekleed en bij middel van den *Moniteur* bekend gemaakt worde.

Gegeven te Laken, den 3 Mei 1889.

LEOPOLD.

Namens den Koning :
De minister van justitie,
JULES LE JEUNE.

Met 's Lands zegel gezegeld :
De minister van justitie,
JULES LE JEUNE.

Nr 6. Deel VI 1 September 1889

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

WET BETREFFENDE HET GEBRUIK DER NEDERLANDSCHE TAAL IN STRAFZAKEN.

I — Koninklijk Besluit.

Luidens art. 1, § V der wet « zullen de Vlaamsche gemeenten door een Koninklijk Besluit aangewezen worden. »

Dat Besluit verscheen insgelijks in het *Staatsblad* van 11 Mei 1889 met de daarbij gevoegde lijst dier gemeenten welke ruim vijf bladzijden beslaat.

De vlaamsche pers — zonder uitzondering — bracht dadelijk tegen dat Koninklijk Besluit in dat het eene *eerste verminking* der nieuwe taalwet is, aangezien slechts die gemeenten als *Vlaamsche* worden beschouwd, waarvan de meerderheid der bevolking *uitsluitend* de Nederlandsche taal spreekt. Met het woord *uitsluitend* — schreef ze — wordt onrecht gepleegd ; want het is zonneklaar bewezen dat de overgroote meerderheid der Belgen welke Nederlandsch EN Fransch spreken, VLAMINGEN ZIJN. Het woord *uitsluitend* moet verdwijnen : niemand kan aannemen dat een *Vlaming* die, na zijne moedertaal, de Fransche of eene andere vreemde taal heeft aangeleerd, daarom geen Vlaming meer zou zijn. Met een dergelijk stelsel loopt men regelrecht op eene *officiëele ontvlaamsching, ja verwaalsching van Vlaamsch-België.* « Wij hebben de hoofdstad verfranscht — zegde eenmaal de heer Bara aan den heer de Maere de Limnander — wij zullen hetzelfde doen met de rest van het vlaamsche land. » (1)

Krachtens bedoeld Koninklijk besluit, behooren *Brussel, Schaarbeek, Elsene, Sint-Joost-ten-Oode, Etterbeek, Sint-Gillis,* tot het WALENLAND, alhoewel de laatste algemeene volksoptelling, welke tot leiddraad heeft gediend bij het opmaken der lijst, de bevolking dier gemeenten indeelt als volgt :

(1) *Volksbelang* (Gent) 27 April 1889.

	Uitsluitend Nederlandsch.	Nederlandsch en Fransch.	Uitsluitend Fransch.
Brussel	59,212	48,752	40,741
Etterbeek.	4,679	3,382	2,619
Elsene.	7,581	7,764	17,481
Sint-Gillis	10,565	7,893	11,720
Schaarbeek	14,363	13,548	9,488
St-Joost-ten-Oode	7,314	10,220	7,704
	103,714	**91,559**	**89,753**

of 103,714 + 91,559 = **195,273** Vlamingen tegenover **89,753** Walen, Franschen of niet-Nederlandsch sprekenden (1).

Ronse wordt insgelijks als eene Waalsche stad beschouwd alhoewel daar in 1880 :

Uitsluitend *Nederlandsch* spraken : **5,408** inwoners ; de *beide talen* **4.997**, tegen **3,184** uitsluitend *Waalsch* of *Fransch*.

In Henegouwen staat slechts ééne gemeente d. i. *Sint-Pieters-Kapelle* als *vlaamsch* aangeteekend.

Everbeke daarentegen zou *Waalsch* zijn ? In 1880 spraken er *uitsluitend Fransch:* **15** inwoners; **1530** *uitsluitend Nederlandsch* en 1878 de beide talen.

En *Bever* is ook Waalsch ? — Zij telde in 1880 : *uitsluitend Franschsprekenden* **53** ; *uitsluitend Nederlandschsprekenden* **1847**; **799** inw. waren de beide talen machtig.

Van *Edingen* is insgelijks geene melding gemaakt: slechts **543** spraken *uitsluitend Fransch* maar **1287** *uitsluitend Vlaamsch* en **1969** de beide talen.

En *Mark ?*

In 1880 : uitsluitend Franschsprekenden **970** ; *uitsluitend Vlaamschsprekenden* **913**, beide talen **149**.

Wij achten het overbodig te spreken van de provinciën Luik en Limburg, waar hetzelfde stelsel natuurlijk werd toegepast. Wij zullen later gelegenheid hebben om de reeds geuitte klachten en protestatiën der Vlaamsche pers aan te teekenen en bepalen ons, voor heden, bij de aanhaling van een opstel dat in de Brusselsch blad *La Réforme* verscheen naar aanleiding van een artikel der vlaamschhatende *Meuse* (Luik):

Limites a Remanier.

La *Meuse*, chose extraordinaire, émet quelques réflexions très justes, à propos de la question flamande.

(1) « Bruxelles, Schaerbeek, Saint-Gilles, Saint-Josse — malgré le recensement qui leur attribuait une population invraisemblablement flamingante — restent français. » Aldus schreef met onverholen genoegen de anti-vlaamsche *La Gazette* van Brussel.

Elle fait remarquer que dans le canton de Landen, qui fait partie de l'arrondissement judiciaire de Huy, il y a quinze communes flamandes qu'il serait juste et nécessaire de rattacher au Limbourg, puisque l'instruction doit s'y faire en flamand et que les magistrats du tribunal de Huy ne connaissent pas un mot de néerlandais.

C'est fort juste. Il est regrettable seulement que l'on ne s'aperçoive de cette anomalie et de cette injustice qu'aujourd'hui. On se demande, en effet, combien de malheureux ont dû être jugés dans une langue qu'ils ne comprenaient pas.

La *Meuse* ajoute qu'aux assises, à Liège, la situation des accusés originaires de ces communes serait pire encore ; la proposition de rattacher ces communes au Limbourg est donc on ne peut plus rationnelle et il est impossible que les cléricaux ne soient forcés d'en venir là, en vertu du principe qu'ils viennent de faire passer dans la loi et bien que cela doive peut-être les ennuyer au point de vue électoral. — Ce qui prouve, soit dit en passant, que l'adoption du principe de justice que nous avons défendu dans la question flamande peut avoir d'excellents résultats pour le parti libéral.

Par contre, dit la *Meuse*, il y a sept communes du Limbourg où l'on parle wallon et qu'il faudrait rattacher à l'arrondissement de Liége. Pourquoi ? En fait comme en droit, tous les magistrats connaissent parfaitement le français. Les Wallons du Limbourg, de même que ceux de la Flandre occidentale, seront donc, étant donnés la division en communes et le principe du choix des langues consacrés par la loi Coremans, sur le même pied que les Wallons des provinces wallonnes où la justice se rend en français. Ce qui n'empêche que nous préférerions voir adopter complètement le principe du recrutement régional, pour les magistrats comme pour les autres branches de l'administration publique, de sorte que la justice, continuant à être rendue en français ou en néerlandais, les magistrats et les avocats plaidant dans ces langues, les justiciables auraient cependant affaire à des magistrats comprenant les explications qu'ils donneraient dans leur dialecte.

La *Meuse* cite encore cinq communes flamandes de l'arrondissement de Verviers, qui devraient être rattachées au Limbourg. Notons qu'il est regrettable que les limites des provinces doivent être remaniées parce que les magistrats ignorent une des deux langues nationales.

Enfin la *Meuse* signale la situation des huit communes allemandes de l'arrondissement de Verviers où l'on ne comprend ni le français ni le flamand et dont personne ne parait se soucier. Faudra-t-il, dit le journal liégeois, que ce soit M. de Bismarck qui s'occupe de ces Allemands échoués en Belgique et qui y sont traités en parias ? Qu'on ne rie pas. A notre avis, on aurait dû s'occuper aussi de la situation des Belges de langue allemande, et l'on devrait exiger au moins des magistrats chargés de la justice répressive dans les tribunaux d'Arlon et de Verviers qu'ils connaissent l'allemand. On exige bien de tous les magistrats qu'ils aient étudié le latin et même le grec, qui ne peuvent cependant pas leur rendre, même pour l'étude du droit, la moitié des services que leur rendrait l'allemand.

Nous sommes heureux de voir la *Meuse*, au lieu de se contenter de vaines et absurdes déclamations, entrer dans cette voie de discussion pratique et sérieuse de la question flamande, et nous joignons nos instances aux siennes pour que le gouvernement prenne les mesures qu'elle réclame au nom de l'équité et de l'intérêt public.

II. — Strijd voor en tegen het Wetsontwerp.

Wij hebben zoo breedvoerig mogelijk mededeeling gegeven van de langdurige en onstuimige debatten in de Kamer der volksvertegenwoordigers ; zij begonnen op 22 November 1888.

De eerste stemming greep plaats op 5 December ; de beraadslagingen werden hernomen op 18 December 1888, en de tweede stemming geschiede op vrijdag 21 December, ten 7 uren 's avonds.

Vóor het aanvangen der bespreking scheen men, in Vlaamsch-België, algemeen overtuigd dat de zaak spoedig zou klaar zijn en gevolg zou gegeven worden aan de honderden vertoogschriften welke dagelijks door liberale en katholieke Vlamingen en kringen naar de Kamer werden gestuurd ; doch de weinig gunstige houding van het Ministerie en van een deel der rechterzijde, de aanvallen der linkerzijde, de heftige toon der Fransch-Belgische pers zouden weldra in Vlaamsch-België eene hevige gisting doen ontstaan.

Het Franschgezinde dagblad *La Chronique* (Brussel) schetste de beteekenis van het wetsvoorstel aldus : (28 November 1888.)

« Le projet de loi Coremans,que la Chambre discute en ce moment,n'a pour but que de donner satisfaction à des intérêts de boutique, en éloignant des affaires répressives un grand nombre d'avocats qui, entrés au barreau sous le régime ancien, ne sont pas préparés aux effets d'une révolution aussi brusque, aussi inopinée.

» Il serait oiseux d'insister sur les difficultés que va créer, au point de vue du recrutement de la magistrature, cette législation excessive, contraire à notre tempérament national.

» Que M. le ministre de la justice, dont c'est le devoir, consulte les premiers présidents et les procureurs généraux près de nos cours, les procureurs du roi et les conseils de discipline des différents ordres de province, et il pourra se rendre un compte exact du sentiment que ce projet ultra-flamingant et barbare inspire à tous les hommes sensés.

C'est la mise en valeur de tous les cancres par un procédé artificiel, c'est l'expropriation malhonnête, à charge de tous les avocats de valeur, des positions qu'ils ont acquises au barreau par leur mérite et leur travail. »

Dat thema werd ontwikkeld op alle wijzen, in zooverre dat de Vlamingen met recht en reden mochten zeggen en schrijven dat « de Kamer niet de belangen van het vlaamsche volk besprak maar wel die van de advocaten en magistraten. » De Fransche conferentiën der baliën van Antwerpen, Brussel en Gent teekenden protest aan tegen het wetsvoorstel ; de leden der balie van Loven, op twee uitzonderingen na, vroegen de verwerping van het wetsvoorstel. De *Nederduitsche burgerskring* dier stad zond een tegenvertoog. In 't kort, de uitslag der 1e stemming was ontmoedigend, niettegenstaande de hardnekkige pogingen van den heer Coremans : de wet was slechter dan die van 1873 !...

De liberale Fransch-Brusselsche pers — met uitzondering van

l'*Indépendance belge* en vooral van de radicale *La Réforme* — hiermede niet tevreden, wilde de zaak tot het uiterste drijven. De *Ligues wallonnes* werden opgeroepen.

De burgemeester van Luik, heer d'Andrimont, belegde eene meeting, in den *Casino Grétry*, 16 December :

« C'est M. d'Andrimont — aldus schreef de *Etoile Belge* (Brussel) – qui, le premier, a pris la parole. Le flamingantisme, a-t-il dit, poursuit son œuvre néfaste de division et de discorde. Rien ne l'arrête. Il ne représente dans le pays qu'une infime minorité, mais il crie si haut, que les pouvoirs publics tremblent devant lui. Quel est son but ? Créer deux pays dans le pays, deux nations dans la nation, comme si le territoire et le peuple belge étaient trop grands. Il faut aux flamingants une magistrature flamande et une magistrature wallonne ; un barreau flamand et un barreau wallon, en attendant une armée flamande, une université flamande et un gouvernement composé, uniquement, de Flamands. C'est la mise hors la loi des Wallons. La loi de 1873 avait donné toutes garanties aux inculpés flamands. Elle n'a donné lieu à aucune plainte, à aucune réclamation, mais M. Coremans ne veut plus que l'on parle français devant les tribunaux flamands et si un inculpé veut se faire défendre en français, on entend lui faire payer cher son crime de lèse-flamingantisme. Ces outrecuidantes prétentions ne seront jamais admises par la législature. Déjà une réaction salutaire se produit dans le pays flamand et partout le barreau s'émeut. Nous joignons nos protestations aux protestations de nos frères Flamands. Nous protestons au nom de l'unité de la nation, au nom du sentiment national.

» Ce discours a été interrompu, à plusieurs reprises, de vifs applaudissements et suivi de chaleureuses acclamations.

» M. Maurice Renard, avocat, a ensuite prononcé un discours très vigoureux, très énergique qui a obtenu un succès énorme.

» Quelques paroles ont été dites par M. Vinche, au nom des Wallons de Verviers.

» Le meeting a adopté par acclamation la résolution suivante qui sera envoyée aux Chambres :

« Considérant que le projet de oi tel qu'il est élaboré par M. Coremans
» constitue une violation des droits de la défense « une atteinte grave au
» prestige de la magistrature et à la dignité du barreau ; »

» Que ce projet n'est au surplus qu'une manifestation nouvelle de cette
» tendance dangereuse qui cherche par tous les moyens possibles à substi-
» tuer le flamand à la langue française, langue officielle du pays ; »

» Les ligues et sociétés wallonnes réunies à Liège, le 16 décembre, adjurent la Chambre de maintenir au second vote le rejet de ce projet anti-patriotique. »

De *Ligue wallonne* van Gent — voorzitter hoogleeraar Ern. Discailles — stond insgelijks op ; ook die van Elsene welke de navolgende dagorde aannam :

« Le meeting, par acclamation, à l'unanimité, a adopté cet ordre du jour, proposé par le président :

» Considérant qu'il résulte de la déclaration de M. le ministre de la Justice que l'application de la loi de 1873 n'a donné lieu à aucune plainte ;

» Que dès lors la loi Coremans n'a aucune utilité réelle ; que les vexations qu'elle produira auront pour effet le déchirement de la patrie belge,

» Les Wallons d'Ixelles, réunies en meeting, *envoient aux agitateurs flamands un suprême avertissement de ne pas aller plus loin dans la voie néfaste où ils se sont engagés et supplient* la Chambre de ne pas voter la loi antinationale qui lui est soumise. » (28 December 1888).

Een 60 tal Walen, meest beambten, waren aanwezig.

Op 8 December had de *Société de propagande wallonne* eene meeting belegd waarvan *Chronique*, *Gazette* en *Etoile* spraken als van iets buitengewoons (48 aanwezigen !..), doch hier was een lid van den *Liberalen Vlaamschen Bond* op het onverwachts opgetreden, had kort en klaar de wenschen der Vlamingen blootgelegd, met het gelukkig gevolg dat de Walen den spreker, heer Dr Schepens, hadden toegejuicht.

Van meer beduidenden aard waren de beraadslagingen en de besluitselen genomen door het

BOND DER BELGISCHE ADVOCATEN,

in algemeene vergadering van 8 December, te Brussel, onder voorzitterschap van Mr Edm. Picard.

Het Bond der Belgische advocaten drukt de meening uit dat er redenen bestaan om in de nieuwe wet omtrent het gebruik der Nederlandsche taal en der Fransche taal in strafzaken, de navermelde beginselen te eerbiedigen die alléen in billijke mate bevredigen : 1° het recht van elken Belgischen burger om slechts in zijne taal beschuldigd te worden ; 2° zijn recht om niet belemmerd te worden in de keuze van zijnen verdediger ; 3° de waardigheid der Balie bij de vervulling harer maatschappelijke zending : verdediging der betichten en voorlichting van het gerecht ; 4° de noodwendigheid om te vermijden dat de verklaringen der gehoorde personen, bij overzetting in eene andere taal, vervalscht worden :

1° In de gewesten, genaamd de Vlaamsche (de Vlaanderen, Antwerpen (provincie), Limburg, Loven (arrondissement behalve de Waalsche gemeenten), zullen de processen-verbaal opgesteld en het voorbereidend onderzoek in het Nederlandsch geschieden, zelfs in fiscale zaken ;

2° Uitzondering wordt gemaakt voor de verklaringen van alle gehoorde personen (klagers, getuigen, betichten enz.) : in gansch het Koninkrijk zullen die personen eene der drie talen (1) mogen kiezen en hunne verklaringen zullen opgenomen worden in de gekozene taal. Dat zal aldus insgelijks geschieden met de verslagen van deskundigen.

3° In de vlaamsche gewesten, zal het voorbereidend onderzoek voortgezet worden in 't Fransch zoodra de betichte, bijgestaan door zijnen advocaat, zoo hij er eenen heeft, het aanvraagt, tenzij voor de verklaringen zooals vastgesteld is in nr 2 hiervoren ;

4° In gezegde Vlaamsche gewesten, in Brabant, vóor het Hof van Luik voor de zaken van Limburg en vóor het Hof van Brussel voor de zaken van Antwerpen (provincie) en van Brabant, moet, bij alle stukken, opgesteld in eene der beide talen, (2) eene vertaling in de andere taal gevoegd worden, indien de betichte, bijgestaan door zijnen advocaat, zoo hij er eenen heeft, het aanvraagt of het openbaar ministerie, de burgerlijke partij, de burgerlijk verantwoordelijke partij, of de zetelende magistraten het eischen.

---

(1) Nederlandsch, Fransch, Duitsch. — (2) Nederlandsch, Fransch.

In het vlaamsch gedeelte van het land zullen het vonnis tot verwijzing en de acte van beschuldiging, als zij opgesteld zijn in het Fransch, den betichte beteekend worden met de Nederlandsche vertaling ;

5° In de vlaamsche gewesten, is het de betichte die het recht zal hebben van de twee talen diegene te kiezen waarin de debatten ter rechtszitting, zelfs voor wat het openbaar ministerie betreft, zullen geschieden ; die keuze moet gedaan worden door hem, bijgestaan door zijnen advocaat, zoo hij er eenen heeft ;

6° Omtrent het gebruik der taal, zoowel in het voorbereidend onderzoek als voor de debatten ter rechtszitting, mag de betichte kiezen tot het oogenblik waarop het requisitorium en de pleidooien zullen beginnen. Die keuze geschiedt zonder eenig toezicht of eenige opmerking van wege de magistratuur ;

7° Zoo er verscheidene betichten zijn, zal elke betichte kiezen zooals gezegd werd, en de meerderheid zal beslissen. Bij staking wordt het Nederlandsch verkozen. Hiervan zal slechts afgeweken worden in gansch uitzonderlijke en door beide partijen besprokene gevallen, aangenomen bij eene met redenen omkleedde beslissing ;

8° Elke betichte, als er verscheidene zijn, de burgerlijke partij en de burgerlijk verantwoordelijke partij, blijven vrij hunne verdediging te doen voordragen in de taal hunner keuze ;

9° Het verhoor en de getuigenissen ter rechtszitting worden vertaald in de taal van den betichte welke de gebruikte taal niet begrijpt ;

10° Bij niet-nakoming der voorgaande bepalingen zal — behalve voor de processen-verbaal — de rechtspleging nietig zijn, tenzij in het geval van vrijspraak ;

11° Alle acten ter uitvoering van de vonnissen en rechtspraken moeten in de vlaamsche gewesten beteekend worden in het Nederlandsch indien de betichte, bij het onderzoek, de Fransche taal niet verkozen heeft ingevolge nr 3 voormeld.

Het is dus niet te verwonderen dat, in December ll., de misnoegdheid en de verbittering ten top stegen in Vlaamsch-België en overal meetingen werden belegd. Wij noemen slechts ter loops die van Brussel, ingericht door den *Vlaamschen liberalen Bond* dier stad. In eene dier volksvergaderingen, voorgezeten door Dr Guffin, gaf de heer Fr. Reinhard verslag over het onderhoud dat de afgevaardigden van den laatsten Landdag (Gent) gehad hadden met den achtbaren minister Le Jeune en besloot zijne redevoering met den door de vergadering herhaalden kreet : « De advocaten hebben hunnen zak doen spreken en hun geweten doen zwijgen : Weg met Le Jeune ! leve Coremans ! » (1)

---

(1) Kort daarna verscheen in de *Etoile Belge* het volgende :

« Dans le comité secret qui a suivi la dernière séance du conseil communal de Bruxelles, on s'est beaucoup occupé de certain employé de l'administration communale très remuant, trop remuant, paraît-il, orateur de meetings qui parfois remplace les raisons par des injures. Le conseil a été unanime à exprimer le vœu que cet employé mette un peu plus de mesure dans son attitude. Des observations lui seront faites dans ce sens. »

Men weet dat de Raad zich niet bepaald heeft bij de bedoelde *observations*.

Ook te Gent, Antwerpen, Loven, Mechelen, Hasselt, Aalst, Ieperen, (1) Kortrijk enz. enz. grepen meetingen plaats.

Te Brugge werd er eene belegd door 22 katholieke en liberale maatschappijen, onder voorzitterschap van Dr. Van Steenkiste. Aan het Bureel zetelden de heeren advocaten de Visschere, De Poortere en Seresia.

De heer De Poortere vroeg de verplichting van het gebruik der Vlaamsche taal enkel voor het openbaar ministerie en niet voor de verdediging. Zijn talentvol woord had geen bijval in de vergadering en zijne gezegden werden door den voorzitter, door advocaat De Visschere, den heer Jansens en Dr Dumont weerlegd.

De vergadering nam ten slotte de volgende besluiten :

1° Schrijven naar al de Brugsche Kamerleden om hen den wil des volks te doen kennen, te weten, het stemmen der Coremans wet in haar eersten vorm ;

2° Dezelfde vraag doen aan de Kamers :

3° Om de uitvoering der wet te vergemakkelijken, de inrichting vragen van een leergang van strafrecht in het Vlaamsch in onze vier Hoogescholen.

---

(1) Ziehier wat de franschgezinde *Chronique* (Brussel) schreef over den toestand in Ieperen.

(*Correspondance particulière de la* CHRONIQUE, 20 décembre).

« Pendant ces huit derniers jours, les flamingants d'Ypres se sont donnés un mal de tous les diables pour essayer de faire revenir nos députés sur leurs votes de la semaine dernière. Presque tous les soirs, il y avait réunion dans les cercles clericaux et l'on y discutait avec une violence de langage des moins parlementaires.

» Au *K. K.* d'Ypres, les députés ont été tellement malmenés, qu'ils ont dû appeler le sénateur à leur aide et ce n'est que vers minuit, non sans peine, que ce dernier a pu calmer un peu les mécontents.

» Les flamingants catholiques, car il n'y en a pas d'autres ici, ont perdu toute réserve. Ce sont de vrais enragés.

» Dans toutes les villes et les communes des Flandres, on vient de placarder de grandes affiches rouges dans lesquelles les députés qui ont voté contre l'un ou l'autre article de la loi de discorde (j'ai nommé la loi Coremans) sont traités de lâches et de traîtres.

» Rien que ça !

» Ils sont prévenus, en outre, que s'ils ne reviennent pas sur leurs premiers votes, le concours des catholiques flamands (lisez : des ultramontains atteints d'hydrophobie flamingante) leur sera refusé à jamais.

» Que feront nos députés ? Trembleront-ils devant la menace, ou bien ne se laisseront-ils guider que par l'intérêt supérieur de la patrie ?

» Nous aurons là une occasion de voir s'ils sont aussi dévoués qu'ils le prétendent au bonheur du pays.

» En tout cas, s'ils cèdent à la pression de quelques énergumènes, les gens d'ordre et les patriotes sincères ne pourront plus marcher d'accord avec eux. Les voilà prévenus. » X.

Het Verbond der liberale Vlaamsche vereenigingen vergaderde te Brussel, in het lokaal van het Willems-Fonds, onder het voorzitterschap van M. Vuylsteke. Er werd met algemeene stemmen besloten een *krachtig protest* uit te vaardigen, tegen de domme aanvallen van Bara en Cie en tevens de aandacht te roepen van al de kamerleden, op de verminking van het wetsvoorstel Devigne-Coremans. Aan die bespreking namen deel MM. Vuylsteke, Cornette, Cupérus, Reinhard, Fredericq, Siffer en Hoste. (1)

« Het uitvoerend Comiteit van den brusselschen Landdag, met M. Dr Goffin, als voorzitter en M. Reinhard, als secretaris, heeft aan al de volksvertegenwoordigers de besluiten medegedeeld, die al de Vlamingen wenschen te zien gestemd worden, aangaande het gebruik onzer taal voor de rechtbanken.

Eene afvaardiging, samengesteld uit bovenvermelde hh. met M. Prayon van Zuylen, werd verleden week ook in verhoor ontvangen door minister Le Jeune.

Onze liberale Vlaamsche mannen hebben maar al te wel doen uitschijnen, dat de thans gestemde amendementen eene wezenlijke fopperij zijn en de Vlamingen aan de willekeur van verfranschte voorzitters van rechtbanken en advocaten zijn overgeleverd ! » (2)

De meeting te Hasselt werd voorgezeten door den heer ridder A. de Corswarem.

Te Gent hield de Antwerpsche advocaat Debon eene voordracht die grooten geestdrift verwekte.

De heer pastoor Claeys, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie, trad als redenaar op in de eivolle zaal van den Werkmanskring *Sint-Jozef*, en gaf de ontevredenen in het openbaar groot gelijk. Mgr Lambrecht, bisschop van Gent, woonde deze voordracht bij.

« Er is maar eene stem — schreef *De Zweep* — in de vlaamsche » liberale pers, ja in het gansche Vlaamsche land, om de onbehen- » dige uit- en aanvallen te laken der waalsche volksvertegen- » woordigers tegen onze taalrechten. Door die aanvallen, hebben » de Bara's de liberale zaak in Vlaanderen den doodslag toege- » bracht. Dit werd ook gezegd in het Verbond der Vlaamsche » liberale Vereenigingen. »

De leden der *Fransche* conferentie der balie van Gent stuurden tot de Kamers een schrijven waarbij verzocht werd :

« La Conférence française du barreau de Gand, respectueuse des » droits de la population flamande, qui se trouvent absolument » sauvegardés par l'observation *stricte et loyale* des dispositions » de la loi de 1873, émet le vœu de voir maintenir le *statu quo*. »

Uit Gent werd, door het *Verbond der Vlaamsche liberale Veree-*

(1) (2) *De Zweep* (Brussel).

nigingen dier stad een krachtige oproep of beter eene vaderlandsche vermaning gericht tot de leden der linkerzijde. (1)

Ook de liberale volksmaatschappij *De Veldbloem* (Brussel) bleef niet ten achteren: zij vroeg de toepassing der wet op de processen-verbaal en teekende volgenderwijze protest aan tegen de aanvallen van den heer J. Bara :

« Te dezer gelegenheid zien wij ons genoodzaakt protest aan te teekenen » tegen de onvaderlandsche redevoering door den heer Bara in zitting van » 30 November l. l. uitgesproken.

» Beter dan wie het ook zij, weet M. Bara, gewezen Minister van Justitie, » dat niet een Vlaming zonder de kennis der fransche taal als beambte in de » openbare besturen kan aanvaard worden, zelfs niet in het Vlaamsche ge- » deelte des lands, ware het slechts als gevangenbewaarder.

» De onjuistheid zijner verklaringen, voor wat het begeven van plaatsen » betreft, aanzien wij als van aard zijnde om zijne Waalsche landgenooten » tegen het Vlaamsche volk op te hitsen en tot vijandelijke betoogingen aan » te sporen.

» Wat de achtbare Staatsminister uit het oog schijnt te verliezen, is dat » onder opzicht van taalgrieven, al de liberale Vlamingen, waaronder wij » ons rekenen, nagenoeg de gedachten deelen der Kamerleden die onze » rechten met zooveel overtuiging verdedigen. »

Kortom « de stem van het volk deed zich hooren (2) en weerklonk met » zooveel kracht bij ministers en volksvertegenwoordigers, dat de misken- » ning moest ophouden en er eene gedeeltelijke rechtsherstelling moest » volgen. Overigens waren ministers en volksvertegenwoordigers door » bezoeken en brieven overstroomd geworden, harde waarheden werden » hen gezegd, in bittere bewoordingen werden zij soms tot hunnen plicht » geroepen. De groote meeting te Antwerpen, op zondag 16 december, » door den « Nederduitschen Bond bijeengeroepen, (3) maakte den groot- » sten indruk. »

Dit was insgelijks het geval met het vertoog dat ten Paleize der Natie, overhandigd werd aan eenige volksvertegenwoordigers van Antwerpen, Aalst, Brussel en Gent, door de heeren *Goffin*, voorzitter van den *Landdag* van Brussel : *Van der Mensbrugghe*, afgevaardigde van het *Uitvoeringscomiteit* van den Landdag van Gent en *Reinhard*, voorzitter van het Verbond der Vlaamsche *Grievencomiteiten*.

» De Vlamingen, vertegenwoordigd door de Uitvoeringscomiteiten der Landdagen van Antwerpen, Brugge, Brussel en Gent, richten de volgende dringende wenschen tot de hhn Leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers die, in zitting van 30 November l.l., de wijziging-Coremans aan Art. 8 der wet van 1873 gestemd hebben strekkende om, in elk geval, de beschuldiging tegen eenen Vlaamschen betichte te doen in het Vlaamsch uitspreken;

(1) Zie de bespreking in de Kamer, *Taalstrijd*, deel V. blz. 61.

(2) Gedenkboek der Coremans betooging. Antwerpen, Henri Claes, uitgever, 1889 ; blz. 12.

(3) Voorzitter heer J. De Beucker.

1° Dat zij, indien bovengemeldebepaling bij de tweede lezing, niet in de wet geschreven wordt, zich bij de stemming over het geheel zouden onthouden, aldus de verantwoordelijkheid der verminking van het voorstel-Coremans, aan de verminkers alléen latende, en dat zij hunne onthouding zouden gronden op deze overweging : dat de wet zooals zij alsdan uit de beraadslagingen der Kamer zou komen, eene teenemale onvoldoende hervorming zou zijn van den toestand, door de wet 1873 in het leven geroepen en welke aanleiding tot zoo talrijke en zoo gegronde klachten gegeven heeft ;

2° Dat zij er tevens den wensch zouden bijvoegen de wet, in den aangewezen zin verbeterd, door den Senaat te zien terugzenden. »

18 December !

De *Chronique* schreef :

« Grand tralala, aujourd'hui.

» On doit procéder au second vote sur les articles amendés du projet de » loi relatif à l'emploi du flamand en matière répressive.

» Presque tous les honorables sont à leur poste, et toutes les tribunes » sont bondées.

» Au dehors s'étend une longue file de curieux attendant patiemment leur » tour de pénétrer dans la salle. »

18 December !

La Gazette schreef :

« Enorme affluence.

» Les tribunes bondées du tout-Bruxelles des grandes représentations » parlementaires, une queue prolongée à l'entrée, la plupart des sièges occu- » pés, la droite étale ses masses imposantes en face du petit groupe de la » gauche, — pourtant au complet, elle aussi, la malheureuse.

« C'est que l'on reprend, en seconde lecture, la discussion du fameux pro- » jet de loi Coremans.

» C'est encore une fois changé.

» On entend d'abord le gouvernement se livrer à des déclarations flamin- » gantes variées.

» M. Beernaert est partisan d'étendre les dispositions de la loi aux matiè- » res fiscales.

» M. Le Jeune fait un discours fort long et fort obscur, parle énormément » des droits de la langue flamande et encore un tout petit peu des « droits » de la défense », qui lui avaient fourni jusqu'à présent son thème favori...»

Zij legde twee dagen nadien de volgende verklaring af :

« Il faut être juste aussi. Le ministère a cané, sans doute, mais c'est la » majorité qui a commencé.

« Quant à M. Coremans, que l'on pense de lui ce que l'on voudra. La » vérité est qu'il a fait preuve, dans toute cette discussion, d'une énergie de » volonté peu commune.

« Que d'autres, en présence de l'opposition du ministère et de l'abandon » de tant de leurs meilleurs amis, n'auraient pas lâché prise, au moins sur » les points les plus compromis de leurs prétentions !

« Mais M. Coremans a tenu bon. Il lui fallait tout ou rien, et il a tout » obtenu, forçant la main à la majorité et réduisant le ministère à l'humi- » liation de lui rendre publiquement les armes. » (1)

---

(1) *La Gazette*, 20-12 '88.

Voor het gebeurde na den 18 December, gelieve men de kamerdebatten te raadplegen, waarvan wij verslag gaven in den *Taalstrijd*.

Wij zouden thans mogen besluiten met eenige regelen omtrent 1° de *Coremans betooging*, 2° *de uitvoering der wet*; doch om der wille der waarheid en in het belang onzer vaderlandsche zaak, meenen wij nog te moeten wijzen op den onmeedogenden strijd welke door sommige tolken der Fransch-Belgische pers tegen het wetsontwerp en tegen de Vlamingen gevoerd werd.

Derhalve deelen wij hier, onvertaald, eenige uittreksels mede en beginnen met het volgende, overgenomen uit *La Gazette* (Brussel) 26-27 December 1888.

» Les vrais amis des Flamands sont, semble-t-il, ceux qui favorisent leur émancipation ; et les Flamands sentent bien que l'une de ses principales conditions, c'est la connaissance d'une langue bien vivante, plastique, de vaste littérature, de maniement aisé. De là cet instinct qui les pousse de plus en plus à apprendre le français, lequel a sur l'allemand et l'anglais cet avantage d'être la langue de l'autre moitié du pays et de toutes ses classes cultivées.

» Les défenseurs de la loi Coremans ont, d'ailleurs, reconnu — et le fait est à noter — les avantages de la langue française, sa souplesse, saplasticité; ils ont prétendu, à la chambre, qu'un avocat plaidant en français aurait, grâce à la souplesse de la langue même, tout l'avantage sur un réquisitoire présenté en flamand...

Le mouvement remonte à loin et il faut l'attribuer bien moins à l'influence de la maison de Bourgogne qn'à la force des choses, aux besoins d'un peuple industrieux et commerçant, dont les vaisseaux couvraient les mers et qui, au sortir de la féodalité, sentait qu'il lui fallait acquérir, dans l'intérêt de ses relations commerciales, un autre langage que le rude idiome parlé sur son petit coin de terre.

» Les Flamands qui parlent le français n'en aiment pas moins leur langue. Ils la gardent pour les relations intimes et familières — comme les Wallons gardent la leur; ils y tiennent comme aux choses qui viennent des ancêtres, comme ont tient à un meuble de famille, plein de souvenirs aimés.

» Il y a là un sentiment très respectable. Mais le sentiment ne doit pas étouffer la raison, qui dit qu'on n'imposera pas la langue flamande à l'univers. Tout en aimant leurs vieux bahuts et leurs usages, les Flamands comprennent bien qu'il faut acheter des meubles neufs et se plier à des usages nouveaux ; ils imitent en cela cette vaillante population hollandaise, qui non seulement s'inquiète fort peu des infiltrations françaises dans sa langue, mais qui met encore tant d'ardeur à étudier toutes les langues étrangères.

» Mais on sent bien que le jour où la langue française se sera vulgarisée dans nos provinces flamandes, les paysans, les habitants de nos petites villes du nord que l'on tient isolés dans leurs patois et pour qui le néerlandais officiel est, quoi qu'on en dise, une sorte de langue sacrée fort obscure, dont la littérature se borne à des almanachs, à des livres enfantins, expurgés, ou ennuyeux, — ces paysans et ces habitants liront, comprendront, verront clair.

» Et c'est précisément ce que l'on veut empêcher par cette glorification du flamand.

« Il s'agit de réagir, de montrer aux Flamands que le français est inutile, nuisible. Pour cela, on fait appel à de mauvaises passions, à une méchante vanité : on réserve aux flamingants des faveurs spéciales : l'administration doit être flamande, la justice être rendue en flamand. Il faut humilier les Wallons, montrer que l'avocat le plus haut coté, s'il plaide en français, ne vaut pas le dernier petit chicaneur flamingant.

« Le flamand sera la langue orthodoxe. Les classes cultivées devront apprendre le flamand pour que les autres n'apprennent plus le français. Les officiers parleront le flamand pour que les soldats n'aient plus d'intérêt à apprendre le français. C'est un plan raisonné, qui se complètera par des mesures suivies et qui doit faire de nos provinces flamandes, isolées et systématiquement abruties, une vaste Vendée belge ».

Denzelfden dag lazen wij in *La Chronique* (Brussel) :

« Les libéraux flamingants présents à l'affaire (1) ont fait chorus avec les têtes de pipe du flamingantisme clérical et, bras dessus bras dessous, sont rentrés en ville en chantant : « Vive notre Coremans ! »

« Le lendemain, il y avait à Bruxelles un congrès de la *Fédération des Jeunes Gardes libérales*, et nous lisons dans un journal que le petit incident suivant s'y est passé, en douceur d'ailleurs :

« M. Wyterhoeven (Anvers), au nom de la *Demokratische Vereeniging*, lit
» un travail établissant le tort fait à la cause libérale par l'attitude de la gauche
» doctrinaire dans la discussion de la loi sur le flamand.

« Les démocrates flamands regrettent cette attitude.

« La propagande des idées doit se faire, en pays flamand, dans la langue du
» peuple, c'est-à-dire en flamand.

« L'assemblée décide que la propagande doit se faire en flamand en pays
» flamand. »

« M. de la Palisse aurait pris pareille décision, et je dois ajouter qu'il serait assez ridicule de dire que la propagande doit se faire en pays flamand en wallon de Liège, en rouchi de Tournai ou bien encore en patois de Namur.

« Nous parlons de cet incident pour avoir l'occasion de regretter que personne, dans ce congrès composé surtout de Wallons, n'ait protesté contre la loi Coremans. Mon ami Furnémont, un Wallon wallonnisant pourtant, qui présidait la séance, n'a pas trouvé un seul mot à dire. Peut-être a-t-il craint d'être excommunié par l'organe de la petite chapelle, lequel insinuait déjà hier que les sociétés et ligues wallonnes ne sont que « des coteries doctrinaires » !

Le grand lama a prononcé : il faut être flamingant. *Magister dixit*. Celui qui ne sera pas flamingant sera appelé doctrinaire comme tel jusqu'à ce que mort s'ensuive

« Heureux M. Coremans ! Le radicalisme va travailler pour lui avec autant d'ardeur que M. Woeste !... »

Wie of wat bedoelde *La Chronique* met de woorden « *l'organe de la petite chapelle* » ? *La Réforme*, van Brussel, de tolk der heeren *Féron* en *Janson*.

Uit de *Réforme* nemen wij over (nr 26 December 1888) :

(1) Met *affaire* wordt hier bedoeld de schitterende ontvangst welke den heer E. Coremans te beurt viel bij zijne terugkomst in Antwerpen, na de stemming der wet door de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

FLAMAND ET WALLON.

« Ce qu'on a déraisonné à propos de la question flamande, tant au camp flamingant que dans les coteries doctrinaires wallonnes, c'est inénarrable. Il semble que c'est à qui trouvera l'exagération la plus ridicule et la plus dangereuse.

» Nous avons dit dès le premier jour, et en condamnant les exagérations de part et d'autre, quel était le but à atteindre : que le plus grand nombre possible de Belges connaissent les deux langues nationales ; que chacun soit administré, jugé, commandé dans sa langue. Nous avons indiqué les voies par lesquelles on peut atteidre ce but : l'instruction et la décentralisation. Et nous n'avons cessé de dire qu'il serait aisé de résoudre la question, à condition d'y mettre un peu de bon vouloir et un peu de sang-froid. Enfin nous avons répété qu'il y avait un exemple tout à fait concluant qui s'impose à la Belgique : celui de la Suisse, où la question des langues a été résolue, à la satisfaction et au profit de tous, dans l'esprit et par les moyens que nous préconisons.

» Naturellement ces vérités si simples ne sont pas du goût des enragés, qui veulent à tout prix ressusciter entre Wallons et Flamands des querelles oubliées, des haines heureusement assoupies, et notre attitude nous a valu des attaques passionnées des deux côtés, mais surtout du côté des meneurs du prétendu mouvement wallon — parce que ce mouvement tout artificiel et ne répondant à aucun courant d'opinion qui remue vraiment les populations wallonnes, était un dérivatif imaginé par les doctrinaires pour détourner l'attention du public des réformes démocratiques.

» Aussi, devons-nous regretter que des progressistes, en très petit nombre, il est vrai, à Liège, se soient laissé prendre à cette glu doctrinaire.

. . . .

» Mais, peut-on encore raisonner avec des gens qui, comme les meneurs du pseudo mouvement wallon de Liège, déclarent à la lois dans le *Journal de Liège*, organe de M. Frère-Orban, et dans la *Justice* progressiste, que « Flamands et Wallons ne peuvent plus s'entendre et que la solution naturelle et inévitable est *la séparation des deux peuples*. »

» C'est donc au déchirement de la patrie, sans doute à l'annexion de part et d'autre, qu'aboutissent les exagérations qu'il eût été si facile et si nécessaire d'éviter, ce qui eût permis de résoudre la question des langues sans bruit, sans froissement, au commun profit de tous, comme l'ont fait les Suisses, que nous devrions prendre pour modèle en tant de choses !

» Heureusement qu'à ces criminelles sottises il est inutile de répondre et que le bon sens public en fait justice, l'agitation que l'on a essayé de créer contre les Flamands dans la presse doctrinaire wallonne n'ayant rencontré aucun écho dans les populations, qui ont à s'occuper de choses beaucoup plus sérieuse que de fournir aux cléricaux des armes pour s'asservir les Flandres et de contester à la moitié des Belges le droit d'être compris par ceux qui le jugent, les commandent dans l'armée et les administrent — le droit dans leur pays de se servir de leur langue. »

La *Tribune de Mons* verdedigde insgelijks de Vlamingen :

« La *Tribune de Mons*, qui est bien un journal wallon, croyons-nous, et qui est de plus un journal progressiste, s'étonne comme nous des attaques dirigées par la *Justice* de Liège contre la langue flamande et des incroyables

exagérations de langage auxquelles les journaux libéraux du pays wallon se sont laissé entraîner dans cette question. Noùs voilà loin du mouvement anti-flamand auquel on s'efforçait de nous faire croire et qui, au dire des doctrinaires, aurait entraîné tout le pays wallon contre l'autre moitié du pays — parce qu'il a plu à quelques énergumènes cléricaux d'exagérer des revendications d'une justice incontestable ». (1)

Op 28 December antwoordde *La Réforme* aan *La Gazette* :

« C'est grâce à l'isolement où vivent les Flamands, dit la *Gazette*, » qu'ils sont courbés sous le joug du cléricalisme. Et pourquoi » sont-ils « isolés », sinon parce que le parti libéral, notamment la » bourgeoisie flamande, néglige et méprise la langue du peuple ? » Les cléricaux, eux, se servent de cette langue. La *Gazette* » constate le succès de la propagande socialiste à Gand. Cette » propagande est faite exclusivement en flamand, et c'est en » flamand que se publie *Vooruit*. Donc, c'est en généralisant la » connaissance des deux langues, en les mettant sur un pied de » parfaite égalité et en cessant d'imposer une langue étrangère aux » populations flamandes, qu'on les tirera de leur isolement, tandis » qu'en aidant au maintien de l'état de choses inique que les doctri» naires ont imposé jusqu'ici aux Flamands, on fait le jeu des » cléricaux ».

In hetzelfde nr van het radicaal liberale blad, werd eene mededeeling van *l'Impartial* (Gent) volgender wijze besproken :

« Le Sénat discute aujourd'hui la loi Coremans. Les journaux flamands lui demandent de supprimer l'amendement Le Jeune.

» C'est, dit *l'Impartial*, à la demande de M. Van Schoor que M. Le Jeune était revenue sur sa seconde opinion et avait opéré la troisième volteface dont cet amendement fut le résultat; or, M. Van Schoor a représenté au ministre que « la nouvelle disposition rendrait difficile la situation d'un certain nombre de substituts », qui, bien qu'exerçant leurs fonctions en pays flamand, ne savent pas le flamand.

» Voilà une face typique de la question flamande. Nous avouons que la situation de ces substituts ne nous touche pas ; s'ils veulent des places en pays flamand, c'est bien le moins qu'ils sachent le flamand ; ce n'est pas dans l'intérêt des magistrats que l'on doit légiférer, mais dans l'intérêt des justiciables ».

Op de plechtige ontvangst ten Hove — 1 Januari 1889 — maakte de heer de Landtsheere, voorzitter der Kamer, eene zinspeling op de jongste gebeurtenissen.

Wij laten *La Gazette* spreken :

« Le président de la Chambre fait une allusion à la loi flamande en disant que la royauté est le symbole de l'unité nationale.

« Ce n'est pas la querelle d'une heure, précédant la consécration du plus légitime de tous les droits, qui pourrait porter atteinte.

(1) *La Réforme* — 27 December 1888.

« La Chambre des représentants poursuit, avec sollicitude, l'examen des mesures législatives qui, en resserrant plus étroitement entre les enfants d'une même patrie les liens de la fraternité chrétienne, ne laisseront plus de place aux stériles déclamations qui égarent, et donneront à la Belgique de nouveaux gages de paix et de prospérité. »

Die vaderlandsche oproep tot eendracht — welke, laten wij het maar zeggen, geen oogenblik was bedreigd geworden — viel natuurlijk niet in den smaak van *La Chronique*, die, op 17 Januari 1889 een heftig artikel afkondigde : LES DEUX RACES.

*
* *

» Ce qui se passe en ce moment mérite la plus grande attention de la part des Wallons. Malheureusement, il n'y a guère que les Liégeois, à part les Wallons obligés de vivre en pays flamand qui s'intéressent au sort de la wallonnie. A Charleroi, à la Louvière, à Mons, à Namur, à Nivelles, à Tournai, on trouve que tout continue à aller bien et que, depuis 1830, rien n'est changé en notre pays.

» Seulement, qu'on ne s'y méprenne pas, il n'en sera pas toujours ainsi, et il ne faudra pas beaucoup de lois Coremans pour que l'agitation que l'on constate à Liége gagne les autres provinces méridionales.

*
* *

« Nous avons démontré plus d'une fois que le mouvement flamingant ne peut profiter, sur le terrain politique, qu'aux seuls cléricaux, intéressés à la proscription de cette maudite langue française qui sert de véhicule aux idées libérales.

» Mais il ne faut pas croire, cependant, que le seul but des flamingants soit le triomphe des cléricaux. Il y a dans l'armée qui croit en Coremans, ce dieu dont Jan Delaet est le prephète fourbu, un peloton de libéraux qui se scandalisent fort lorsqu'on les appelle des serviteurs du clergé.

» Ceux-là ne voient dans le mouvement flamingant que la guerre à la race wallonne, commencée par quelques fanatiques et à laquelle ils voudraient bien mener tout le pays flamand.

» Les députés cléricaux de la wallonnie, sauf deux ou trois vieillards dont le cerveau ne pourrait plus offrir à la pression du doigt une résistance normale, comme MM. Thibaut et de Liedekerke, ont vu le danger, et, malgré leur intérêt de parti, votent résolument contre les prétentions exagérées du flamingantisme.

» Pourquoi ? Parce qu'ils se rendent compte de ce qu'il y a au fonds des soi-disants griefs flamands : la lutte de la race flamande contre la race wallonne et qu'ils comprennent que notre nationalité ne peut se maintenir que par l'union étroite de ces deux races.

*
* *

» Comme l'empereur d'Allemagne, les flamingants ont la haine des populations latines. Ils ne sont point Belges. Ils sont Germains avant tout et détestent les Wallons : des fransquillons.

» Ils en sont venus à ne plus s'occuper des candidats que pour se demander s'ils sont Flamands ou Wallons, et les libéraux flamingants déclarent ouvertement qu'ils préfèrent un flamingant catholique à un Wallon libéral ou progressiste,

« Il faudra bien que les Wallons en viennent là aussi, pour ne pas être des dupes, et qu'ils fassent tout pour empêcher l'élection de n'importe quel flamingant, fût-ce un libéral.

» Le parti libéral étant perdu, grâce à la mollesse des Flandres et à la défection de Bruxelles, qu'au moins la race wallonne conserve ses droits intacts, parceque ce sera elle un jour qui ressuscitera le libéralisme belge.

* * *

» Je conclus :

» Il est urgent que les Wallons se préoccupent de leurs intérêts et qu'ils prennent pour devise : *Wallons avant tout* ! On parle tout le temps de leur donner des coups de fusil. Il faut qu'ils soient prêts à renvoyer les balles fraternelles.

» Que des ligues wallonnes soient fondées partout et qu'elles se fédèrent pour prendre cette ligne de conduite : « Ne plus accorder un seul vote wallon à un candidat, quel qu'il soit, qui n'aura pas fait d'énergiques déclarations antiflamingantes. »

» Puisque nous sommes condamnés, de par quelques radicaux, au cléricalisme à perpétuité, faisons en sorte de ne pas avoir, grâce aux radicaux du flamingantisme, l'écrasement définitif de la race wallonne, qui ne vaut pas mieux que la race flamande, mais qui la vaut bien, n'en déplaise à M. Coremans et à ses amis du conseil communal libéral de Bruxelles.

» C'est de Liége que doit partir le mouvement wallon qui nous sauvera et qui s'étendrà rapidement jusqu'à Tournai, si nos camarades des bords de la Meuse le veulent sérieusement.

» Avec de l'énergie, on peut encore arrêter la Belgique avant qu'elle soit au bord de l'abime ».

Het artikel *Les deux Races* viel niet in den smaak van *l'Opinion* van Antwerpen en *La Chronique* antwoordde o.a. (19 Januari 1889) :

« Nous savons bien que les libéraux flamingants d'Anvers sont plus patriotes et plus libéraux que leurs congénères de la capitale. Nous les en félicitons et nous désirons les voir se mettre en travers du mouvement antipatriotique qui forcément divisera notre pays.

» Mais ce que nous croyons devoir répéter, non comme un conseil à nos amis, mais comme un avertissement à qui de droit, c'est que si les libéraux flamingants continuent, comme ils en font la menace, à soutenir des flamingants cléricaux de préférence à des Wallons libéraux, tôt ou tard, les Wallons leur rendront la pareille et empêcheront, par justes représailles, leurs hommes de se faire élire à n'importe quelles fonctions.

« Le seul moyen d'émpêcher tout cela, c'est d'amener les flamingants libéraux à clore le bec aux bavards de leur parti, qui ne disent que des sottises et compromettent leur cause ».

Eenige dagen nadien, op eene vergadering van den *Liberalen Vlaamschen Bond* van Brussel, besloot een redenaar zijne voordracht met eene gepeperde zinspeling op dat *clore le bec*. Die zinspeling vatten wij samen in een vers van Bilderdijk :

De muilband is voor slaperige beeren,
Maar voor geen leeuw, zich zelf bewust als Leeuw.

De heer Bara sprak te Doornik.

» M. Bara s'est occupé longuement de la question wallonne. Il a signalé les dangers que font courir à la wallonnie les exagérations prônées par les chefs actuels du mouvement flamand, et il a recommandé d'enrayer les efforts de MM. Coremans et Cie en suscitant partout la création de lignes wallonnes actives et décidées à accepter l'égalité de tous les Belges, mais à combattre sans merci toute tentative ayant pour objet d'établir la prépondérance d'une race sur l'autre.

» Liége et Verviers, a dit M. Bara, ont compris la situation et s'organisent ; mais les autres parties du pays wallon restent malheureusement indifférentes. M. Bara a conclu en conseillant à ses concitoyens d'entrer à temps dans le mouvement wallon ». (1)

Men veroorlove ons nog een uittreksel, namelijk uit *Le Journal de Liége.*

» On interpelle maintenant officiellement les fonctionnaires et employés ressortissant au département de l'intérieur sur le point de savoir s'ils savent ou ne savent pas le flamand. On leur a remis récemment des feuilles de signalement dans lesquelles la question se trouve posée.

» Cette malheureuse qnestion flamande, exploitée comme elle l'est, sème des haines dans toutes les classes de la société. Dans l'arrondissement de Nivelles, où il y a quelques communes flamandes, (????!!) les choses sont poussées à un point tel que les prêtres flamands et les prêtres wallons ne se saluent plus. Dans les séminaires, où l'élément wallon et l'élément flamand faisaient jnsqu'ici bon ménage, l'exaspération est telle qu'on finira par en venir aux mains ».

Laten wij besluiten met eenige regelen die hier ten volle van toepassing zijn, des te meer daar zij verschenen in *La Chronique* (nr 83, 26 Maart 1887.)

» Les feuilles parisiennes, (2) quand elles s'occupent de ce qui se passe en
» Belgique, publient des bourdes d'une épaisseur extravagante et parlent de
» nous comme si nous habitions, aux antipodes, une île inaccessible dont on ne
» connait la vie sociale et politique que par ouï-dire ou par supposition ».

III. — Hulde aan Edw. Coremans.

Op Zondag 30 December 1888 vergaderden te Brussel de afgevaardigden der uitvoeringscomiteiten der Vlaamsche landdagen van Antwerpen, Brugge, Brussel en Gent. Het waren de heeren J. De Beucker en L. Van Ryswyck (Antwerpen), Dr Van Steenkerke en E. De Visschere (Brugge), Dr Goffin en F. Reinhard (Brussel), Prayon-Van Zuylen en Van der Mensbrugge (Gent).

Zij besloten daar de eerste maatregelen te nemen voor het inrichten eener betooging, die aan de Vlamingen, zonder onder-

(1) *Chronique*. 1 Februari 1889.

(2) Onze achtbare lezers zullen gelieven te lezen : *franco-belges*, *anti-flamandes* of iets dergelijks.

scheid van staatkundige denkwijze, de gelegenheid zou verschaffen om aan den kloeken kampioen voor Vlaanderen's taalrechten, Ed. Coremans, eene plechtige hulde te brengen.

Het comiteit werd samengesteld uit Vlamingen van beide gezindheden en een oproep tot het volk gericht (15 Januari 1889.)

De huldebetooging — optocht, landdag, groot toonkundig avondfeest — had plaats op zondag 10 Februari 1889.

Aan den optocht namen deel : **144** vlaamsche maatschappijen uit de provincie Antwerpen, **49** uit Brabant : **29** uit Oost-Vlaanderen, ; **31** uit West-Vlaanderen ; **9** uit Limburg ; **1** uit Fransch-Vlaanderen.

« De stoet overtrof aller verwachting. Het weder had zich ondanks de slechte voorteekens, hersteld en eene heerlijke winterzon bescheen de ontzaggelijke massa Vlamingen, die geestdriftig en opgeruimd, van alle kanten des lands, de straten van Antwerpen doorkruisten. In goede orde, zonder de minste stoornis volgde de zegeoptocht den aangeduiden weg. » (1)

Rarement — aldus *La Réforme* (Brussel) — on a vu un défilé de pareille longueur. Nous avons compté plus de deux cents bannières et cartels. On peut évaluer à plus de dix milles le nombre des manifestants.

Des corps de musique exécutent des pas redoublés. Des groupes chantent le « Vlaamsche Leeuw ».

Notons plusieurs inscriptions en grandes lettres sur des bandes de toiles de la largeur de la rue. En voici quelques-unes :

Hulde aan Coremans !
In Vlaanderen Vlaamsch !
Vlaamsch voor het Assisenhof van Brabant.
Hulde aan den verdediger onzer moedertaal.
Wij eischen eene Vlaamsche Hoogeschool.
Vlaamsch in 't bestuur.
Vlaamsch in 't leger.
Vlaamsch in 't gerecht.
Vlaamsch in 't onderwijs.
Etc , etc.

Des couronnes ont été déposées au pied des statues de Conscience, de Rubens et de Théodore van Ryswyck.

Nous remarquons de nombreux porteurs d'écussons représentant les armes de la plupart des villes des Flandres, et des cavaliers en costumes moyen âge, porteurs d'étendards.

Les tambours de la garde civique ouvraient la marche.

Un grand nombre de manifestants portaient sur le chapeau une bande rouge imprimée, avec ces mots : *In Vlaanderen Vlaamsch*, ou *Hulde aan Coremans* ; d'aucuns affichaient ainsi le portrait du héros de la fête.

Gand et Bruges étaient largement représentées. Les étendards et cartels brugois ont été très admirés pour leur caractère artistique.

---

(1) Gedenkboek der Coremans' Betooging, Antwerpen, H. Claes, blz. 41.

Dans le cortège figurait une société de Roubaix (France), *De Vlaamsche Herten*.

Signalons aussi un groupe d'enfants, porteurs de couronnes de laurier et d'emblèmes divers.

De Landag. (1)

De redevoeringen, uitgesproken in de groote zaal der Koninklijke Harmonie, kunnen wij niet geheel opnemen. Wij bepalen ons bij enkele aanhalingen. De heer de Beucker nam de eerste het woord.

Mevrouwen, Mijnheeren,

WELKOM, strijders en strijdsters voor den vlaamschen kamp.

Welkom, strijdbroeders van verschillende gewesten, van verschillende gezindheden, die in Antwerpen zijt te saam gestroomd, met vaandels en standaards van verschillende kleuren, met verre uiteenloopende kenspreuken versierd : doch allen éénsgezind in den strijd voor het verdrukte volk !

Waaruit toch komt die broederlijke eensgezindheid voort !

Laat het mij zeggen : Onze samenwerkende eenheid in den kamp, komt voort uit de eensgezindheid tusschen onze taalvijanden, uit de samenspanning van vlaamschhatende liberalen en katholieken, die het miskende volk blijven miskennen en blijven verdrukken.

Wij spannen te zamen, ja ! en wij zullen blijven te zamen werken, omdat ons vlaamsch vaderland in gevaar verkeert : want onze stam, onze volksaard, onze zeden, onze geleerdheid, onze wetenschap, onze beschaving, onze kunstroem, met een woord, alles wat ons dierbaar is wordt bedreigd met den ondergang onzer geliefde taal.

. . . .

Wij vieren dankbaar onzen held Coremans, als den dappersten der dapperen !

Wij vieren den onverschrokken, geleerden en kundigen *advocaat Coremans*.

Heeft hij tegen in schijn geloofbare leugens en tegen menige valsche getuigenissen in, niet het grootste deel van ons proces gewonnen ?

Wij vieren en huldigen den advocaat van het volk, den advocaat, die vlaamsch gebleven is, omdat hij tegen den wil van zoo vele verfranschte advocaten in, een groot, een schoon deel van onze rechten in 't gerecht heeft herwonnen.

Echter vieren wij Coremans niet alsof wij alles hadden gewonnen, alsof de zegepraal veroverd ware.

Geenszins ; de oorlog is eerst in vollen ernst begonnen : na iederen slag herstellen en scherpen wij onze wapens terzelfder tijd als wij ons strijderstal verdubbelen : maar wij feesten Coremans als de held van 't vlaamsch volk, die nagenoeg alleen, met de leeuwenvlag in de hoogte, onze vesting verdedigde, en die verdediging dagen en weken volhield.

. . . .

(1) Salle immense, littéralement bondée. Des milliers d'auditeurs s'y entassent. Présidence du docteur Goffin, conseiller communal à Bruxelles. Il est longuement acclamé. M. M. Reinhardt et De Beucker siègent au bureau...
La Réforme 12-2-'89.

Coremans vieren en huldigen wij, omdat wij Vlamingen zijn, en dus de deugd van dankbaarheid en erkentenis niet hebben vergeten.

Coremans huldigen wij, omdat hij 't schoonste onderscheidingsteeken van een volk, *zijne taal*, waardoor alleen moed en kracht kunnen samenwerken, waardoor alleen geluk en rampspoed kunnen gedeeld worden, heeft doen hoogachten en eerbiedigen.

Huldigen wij dus Coremans, omdat hij den natuurlijken landgenoot, het kind dus des volks heeft verdedigd tegen de zucht naar vreemde en ijdele verslaving. Coremans is de rechtveerdige, die het romaansche Wallonië en dezes fransche beschaving, *in alles wil gelijkstellen* met het germaansch-dietsch Vlaanderen en dezes nederlandsche beschaving.

LEVE COREMANS !

(In den loop dezer redevoering werd op een gegeven oogenblik door Dr Goffin, van Brussel, aan Coremans den gouden gedenkpenning door Louis Deckers en Mauquoy vervaardigd, aangeboden, terwijl het volk door luide toejuichingen die eerbewijzingen bekrachtigt.)

Uit de redevoering van Dr. Goffin :

Mijne Heeren,

Mijne tegenwoordigheid op deze schitterende volksbetooging als vertegenwoordiger en orgaan der Vlaamsche bevolking van Brussel, moet u bewijzen dat de Vlamingen der hoofdstad haren vlaamschen oorsprong indachtig blijven en er aan houden dat men hun niet verdenke dezen te verloochenen.

Uit die Vlaamschgezindheid van een groot, ja aanzienlijk getal der Brusselsche bevolking ontsproot de Vlaamsche Landdag, te Brussel, op 5 Februari 1888 belegd.

Uit Vlaamschgezindheid en volksliefde had de Liberale Vlaamsche Bond van Brussel te recht alle Vlamingen, zonder onderscheid van politieke gezindheid, bijeengeroepen om bij de Wetgevende Kamers krachtdadig aan te dringen de altijd groeiende en blijkende leemte der Wet van 1873 aan te vullen en te eischen dat de wetsvoorstellen De Vigne-Coremans, sedert vier jaren neêrgelegd, in bespreking zouden gebracht worden.

Onze oproep wierd beantwoord. Antwerpen, Brugge en Gent kwamen vooruit op enkel vlaamsch gebied ; wij streden samen en behaalden de zegepraal.

De twee wetten zijn gestemd en evenals al de Vlamingen van alle politieke gezindheden mochten bijeenstaan in de worsteling, staan zij heden hand in hand om zich over die zegepraal te verheugen en den man te vieren aan wiens krachtdadigheid en stalen wil zij dezelve te danken hebben.

Wij, liberale Vlamingen van Brussel, wij hebben ons niet gestoord aan de verdenking van hen die beweerden, dat wij onze princiepen gingen te kort doen, met deel te nemen aan een feest ingericht ter eere van eenen persoon die tot onze partij niet behoort.

Wij zijn meêgesleept door onze liefde voor de Vlaamsche volkszaak ; — wij zijn overmeesterd door de onweerstaanbare gevoelens die een volk in verrukking brengen bij 't verschijnen van den dageraad die ons volledige ontvoogding en volle vrijheid voorspelt. — Wij nemen dagteekening om in 't vervolg ook aanspraak te maken op de liefde van 't vlaamsche land.

Wij zijn van gedacht dat het onze partij als een eeretitel kan aangerekend worden, dat mannen uit hare gelederen hier openlijk komen belijden en luidop verkonden, wat alle Vlamingen zonder eene uitzondering beamen en dat wij haar aldus vrijwaren tegen het verwijt van ondankbaarheid jegens den kloeksten kampioen voor de taalrechten van drie miljoen Vlamingen.

En hier achten wij het onzen plicht openlijk ook onzen welgemeenden dank te betuigen aan den vader van een der twee voorstellen die thans wetten geworden zijn. Alle Vlamingen noemen ook in eenen adem met erkentenis, nevens den naam van den held van het feest, dien van Julius De Vigne, gewezen volksvertegenwoordiger van Gent. Dat is rechtvaardig.

. . . .

Ook, drukken wij hier den wensch uit dat de heer Coremans, zonder uitstel, met hulp zijner politieke vrienden en vooral met toezegging der Volksvertegenwoordigers van Brussel opnieuw zijne voorstellen ter tafel der Kamer nederlegge in den volgenden zin :

1) tot wijziging der wet van 1869 op de inrichting van het gerechtswezen, met het oog op de samenstelling eener dubbele Jury voor het Assisenhof van Brabant en de samenstelling van het personeel van het hof van beroep van Brussel.

2) tot wijziging van art. 10 der wet van 17 Oogst 1873, zooals door M. Coremans voorgesteld werd in zitting der Kamer van 4 Dec. ll.

Wat ons, buiten de Kamers strijdende Vlamingen betreft, wij zullen met nieuwen moed en vereenigde krachten weder aan het werk gaan om de stemming te verzekeren van die voorstellen, die eindelijk de taalrechten van 467.000 miskende Brabantsche Vlamingen zouden waarborgen.

Aan den heer Coremans die onzen wensch zal aanhooren en aan de Vlaamschgezinde Kamerleden, die hem zullen ter zijde staan, zeggen wij dank op voorhand in naam dier duizenden Vlaamsche Belgen, wier rechten tot hiertoe over 't hoofd werden gezien.

Mevr. Cortebeeck (Brussel) bracht hulde aan den held van het feest, namens de vlaamsche vrouwen.

De advocaat Van der Mensbrugge (Gent) richtte het woord tot de vlaamsche ouders :

.... Daarom zal de huisvader zijne taal blijven vereeren, ze in zijne woning spreken. Hij zal met zijne kinderen in die gemoedelijke gesprekken tusschen vader en zoon die taal welke zijne ouders hem toespraken, aanwenden. Hij zal de spraak zijner kleinen niet verachteren door deze te gelijker tijd twee talen te leeren stamelen. Hij zal zorgen dat ook de oogen der kleinen het vlaamsch onderwijs ontvangen : de wanden van zijne vertrekken zal hij met de beeltenis van verdienstelijke mannen doen versieren : hunne heldendaden, hun leven en streven er bij herinneren en zoo de verstandelijke ontwikkeling uit de kinderlijke nieuwsgierigheid doen ontstaan. Wat zal hij niet, bij voorbeeld, voor de print van Conscience kunnen zeggen ? Hij zal een zijner verhalen in 't kort vertellen, dan het doen herzeggen door zijne jongere aanhoorders, dan beloven het ter lezing te zullen geven. Een andermaal zal hij de gelegenheid te baat nemen om hen dien man te doen bewonderen, die naar hart en ziel begaafd, heeft bewerkt wat de heilige boeken noemen « het hart en den geest der vaderen terugbrengen in hunne zonen », de nakomelin-

gen vereenigen met hun voorgeslacht in dezelfde kracht tot strijden en zegevieren, in denzelfden eenvoud en dezelfde reinheid van zeden, in denzelfden godsdienstigen zin en dezelfde mannelijke deugd. (1)

En als zijne kinderen grooter zullen geworden zijn en het leven meer in zijne werkelijkheid zullen vatten, wat zal hij niet hun rechtsgevoel doen ontbranden bij de wezenstrekken van M. Edward Coremans? Daar zal hij den geschikten oogenblik vinden om onzen eeuwenouden strijd op het taalgebied te doen bijwonen en de getrouwheid aan de taal der voorvaderen als het kenmerk der ware Vlamingen te bestempelen.

. . . .

Het zal wel niet overbodig zijn de voordeelen van 't gebruik der vlaamsche taal voor U open te leggen, daar gij met de waardigheid der moedertaal het onderwijs uwer kinderen wilt bekleeden en het met hare diensten bevoorrechten.

Voor de lagere scholen wijs ik alleen op de mindere vermoeienis die van de kinderen gevraagd wordt, wanneer zij voor hun onderwijs die zelfde taal hooren gebruiken, welke men bij hun spel, bij hunne dagelijksche verzorging spreekt; en de meesters en ouders wil ik maar hierover opmerkzaam maken dat bij de eerste school de grondregels der opvoedkunde 't meest moeten nageleefd worden en dat daar het aanleeren van eene vreemde taal of van twee talen te gelijk, eene grove misvatting of een niet redelijk te werk gaan bij hen doet onderstellen.

In den tweeden graad, in het middelbaar onderwijs komt het nuttige van 't aanwenden der moedertaal reeds levendiger voor, en rekent men op de veerkracht die jongelieden bezitten en zelf in werking brengen. Daar alles eene aaneenschakeling is in het ontwikkelen des geestes en het wenschelijk is dat hiertoe verscheidene talen aangeleerd worden, is het aan de schakel der moedertaal, de eerste van de keten der wetenschap, dat men de verdere kennis moet nemen.

De zustertalen liggen verknocht aan dezen schakel: zij zijn met de moeder taal in zoo nauw een verband dat zij elkander ten dienste staan, malkander sterken en elkanders schoonheid door hunne wederzijdsche afspiegeling doen uitkomen.

Als voorbeeld van den goeden uitslag dezer gegronde opleiding mag ik Holland noemen. Daar kennen de jongelui die het middelbaar onderwijs genoten hebben, en op de jaren gekomen zijn waar wij naar de Hoogeschool gaan, het Hollandsch, het Duitsch, het Engelsch en het Fransch.

De voortreffelijkheid dier vergelijkende leerwijze heeft wel ook in ons land de gedachte van mannen van 't onderwijs aangetrokken, maar de fransche neep is in ons volk nog te gevoelig en prangt het te hard om het tijdstip te kunnen voorzien, dat het met rasschen schreden zijn vrijen vasten gang op eigen bodem zal gaan, (2) en dien bodem zal mogen aanzien als een geluks-

(1) H. Claeys: Lijkrede van Hendrik Conscience.

(2) Onlangs schreef Mgr Namèche aan *Het Land*: « De Vlaamsche zaak is rechtvaardig, verdedigen wij haar.

De Vlaamsche taal is schoon, rijk, dichterlijk; zij maakt het aanleeren van *al* de andere Germaansche talen gemakkelijk; beoefenen wij haar. »

Nog eene bijzonderheid: Te Montpellier, in 't zuidelijkst deel van Frankrijk dus, verscheen verleden jaar een boek met den titel: « Méthode pour l'enseignement simultané de l'Anglais, du Néerlandais et de l'Allemand. »

oord van beschaafde mannen zich zelve bewust en niet verzot op vreemden schijn.

. . . .

Dat wij als candidaten in de kiezingen niemand als ernstig aanzien die van de Vlaamsche partij geen deel maakt, en die onze taal in de Kamer, in den Provintie- en Gemeenteraad niet zal spreken, als de Vlamingen eens besloten hebben dat zij de woorden zelve hunner volksvertegenwoordigers willen vernemen en niet meer bij vertalingen, en zoo te kennen geven, dat zij 't Vlaamsch met het openbaar gezag willen vereeren, gelijk zij het in hunne huisgezinnen eerbiedigen. Ja, moge weldra de dag aanbreken dat onze vlaamsche volksvertegenwoordigers de taal van 't volk vertegenwoordigen. (1)

Dan zal de vlaamsche drukpers niet meer onkrachtig zijn, maar zal leven van oorspronkelijkheid, en de fransche evenaren en misschien voorbijstreven.

Vooral laat ons de vervlaamsching van het onderwijs vragen en bewerken.

Ik eindig, Mijnheeren, met U te herinneren wat ook in deze richting de heer Coremans gedaan heeft, namelijk dat hij als bekrooning van het vervlaamschte onderwijs vroeg : dat de Hoogeschool van Gent de vlaamsche Hoogeschool van 't land worde. (2)

Om de ware vlaamsche volksvertegenwoordigers in hunnen strijd te helpen, laat mij toe u de getrouwheid aan onze zaak aan te bevelen en zeggen :

Weest vlaamsch in uw bijzonder leven !

Weest vlaamsch in het onderwijzen van uwe kinderen !

Weest vlaamsch in de stemuitbrenging bij de kiezingen !

(Wordt voortgezet.)

---

(1) De wensch van 't Vlaamsch te gebruiken in de Wetgevende Kamers is reeds in den Senaat geuit geweest door den heer baron Bethune. Zitting van 21 Dec. 1887. (Ann. parlem. p 39) :

« Messieurs, parlant de la question du libre emploi des langues, l'audace de mes *desidérata* — MM. Graux et le baron de Selys-Longchamps s'en effrayeront, peut-être — cette audace va jusqu'à espérer qu'un jour viendra où, dans cette enceinte même, nous arriverons à ce dégré de sympathie entre les deux races qui se partagent le sol belge que nous ne serons plus dans la douloureuse nécessité de déposer notre langue maternelle en entrant dans cette enceinte pour des raisons de courtoisie vis-à-vis de nos collègues Wallons. »

Hierop paste wel het vers van Dante :

Perdona,
Se villania nostra giuztizia tieni.
Gij zult 't vergeven,
Schijnt U onheusch, wat wij rechtmatig deden.

H. Purgatorio XVIII 117.

(2) Ann. parlem. Ch. des Représ. 12 mars 1885 p. 766.

Nr 7. Deel VI 1 October 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

Wet betreffende het gebruik der Nederlandsche taal in Strafzaken.

(Slot.)

De Landdag.

(Vervolg.)

De redevoering van den heer P. de Mont was eene merkwaardige verdediging onzer moedertaal. Die veel omvattende studie is insgelijks verschenen in het *Gedenkboek der Coremans'betooging*, (1) blz. 53-62. Aan de mannen die immer den mond vol hebben met drogredenen als : « *on veut faire du flamand une langue Nationale ! Cette langue n'en est plus une !* » of « *de Nederlandsche taal is, in België, de voornaamste hinderpaal tegen de beschaving !* antwoordde de begaafde dichter en spreker :

....« Welk denkbeeld zich sommige lieden van het begrip *beschaving* wel kunnen vormen, zulks is mij, — ik moet het bekennen, — een onoplosbaar raadsel. Niet als een geschenk, dat van de eene hand in de andere overgaat, zelf niet eens als een schat van voorrechten, welke men bij middel van charters, keuren, wetten verleent, wordt de beschaving het eigendom eener natie. De beschaving is als een prachtige tempel, tot welks voltooiing niet enkel jaren en jaren, maar eeuwen en eeuwen het hunne moeten bijbrengen. Heeft nu ons vaderland, — ik geef het gereedelijk, ofschoon niet zonder innige droefheid toe — onder meer dan een opzicht, in de drie laatste eeuwen geen gelijken tred gehouden met andere volkeren van Europa, dan is zulks geenszins toe te schrijven *aan onze taal*, maar wel aan de uiterst ongunstige omstandigheden, waarin het zich, juist gedurende deze driehonderd jaren, gansch onverdiend en ruimschoots buiten zijnen wil bevonden heeft. Niet *onze moedertaal, maar de uitheemsche verdrukkers*, onder welke wij gezucht hebben : Spanje, Oostenrijk, Frankrijk, die alleen moeten de schuld dragen van onze mindere ontwikkeling.

Doch, gesteld zelfs, dat de Nederlandsche taal den vooruitgang gedwars-

(1) Antwerpen, Henri Claes, uitgever, Kleine Markt, 9. 1889.

boomd hebbe, zal dan het aanvaarden van eene uitheemsche spraak, die, uit onzen eigen aard evenmin voortgesproten als op onzen eigen bodem ontstaan, aan geene enkele eigenschap of behoefte van onzen volksgeest beantwoordt, maar met denzelven integendeel in strijd is, zal eene zulke taal ons volk uit zijne vernedering opheffen ? Kenden zij slechts een weinigje geschiedenis, onze tegenstrevers zouden zich schamen, zulken monsterachtigen onzin vooruit te zetten. Een volk, dat zijne eigen spraak afzweert, veroordeelt zich zelven *voor tientallen van jaren* tot een zedelijken en geestelijken dood. Het natuurlijke voertuig van alle gevoel, weten, denken, werpt het blind en roekeloos van zich af, en — eer het zich, dank aan hoeveel inspanning ! — met dat andere, of beter met dat onnatuurlijke voertuig heeft vertrouwd gemaakt, is het — op enkele duizendtallen, dat is op de richtende standen na — tot de volslagenste onwetendheid, de diepste zedeloosheid vervallen. Zal ik een voorbeeld aanhalen, Mijne Heeren ? Engeland heeft, om het woord van Justus Lipsius na te bootsen, « Ierland uit Ierland », de Iersche ziel uit het Iersche lijf gerukt ; welnu, noemt mij een enkel land in Europa, waar de beschaving even helder schittert door hare.. afwezigheid als in dat ongelukkige, eens zoo roemrijke eiland ?

Elk denkend man, die in « beschaving » nog iets anders erkent dan eenen verleidelijken naam, weet dat zij anders niets is of zijn kan dan het mededeelen aan niet slechts enkele bevoorrechte, maar aan *alle gelijkberechtigde* standen der natie, van alle begrippen en denkbeelden, welke, in den loop der tijden, gebleken zijn of nog zullen blijken, de menschheid de grootste mate van zedelijk, geestelijk en stoffelijk welzijn te kunnen verzekeren. »

De heer advocaat de Visschere (Brugge) drukt in krachtige, langdurig toegejuichte bewoordingen, den wensch uit « dat onze rijke, kloeke dietsche taal moet vrij gesproken worden in Gemeente- en Gouwraden, in 's lands Kamer en Senaat, zooals zij vrij klinkt langs Vlaanderen's straten en markten. Dan eerst zal het volksrecht en ook de volle eigenwaarde der Vlamingen in de oogen van ons volk en van andere volkeren gansch hersteld wezen. Dan vieren wij nogmaals groote zege, den hoogen zegedag van Vlaanderen. »

Evenveel bijval viel den heer Karel Brants, gemeentesecretaris van Etterbeek (Brussel) te beurt : hij wees op de dringende noodwendigheid van het gebruik onzer taal in bestuurzaken en op de zeer onvolledige toepassing der taalwet van 1878. Hij besloot met den uitroep : *Het Nederlandsch moet zijn, in het Vlaamsch gedeelte van België, de officiëele taal van Bestuur, van hoog en laag Bestuur, van Staat, Provincie en gemeente* en wenschte dat te verwezenlijken princiep nogmaals door den huidigen Landdag en weldra door eene wet te zien bekrachtigen.

Thans gaf de heer Prayon-van Zuylen lezing van de VERKLARING DER RECHTEN VAN DEN VLAMING. Dat stuk is eene verklaring van grondbeginselen, eene geloofsbelijdenis der Vlaamsche partij. Het werd geestdriftig toegejuicht en met algemeene stemmen bekrachtigd.

« De algemeene Vlaamsche Landdag te Antwerpen, den 10 Februari 1889 vergaderd :

Overwegende dat een vrij en onafhankelijk volk het recht heeft zijne eigene aangelegenheden in zijne eigene taal te regelen, daar het anders noch vrij, noch onafhankelijk zou wezen, maar feitelijk aan eenen vreemden stam of aan eene verbasterde, den vreemdeling verslaafde kaste onderworpen zijn ;

Overwegende dat art. 25 der belgische grondwet het grondbeginsel bekrachtigt dat *alle macht uit het volk spruit* : dat bijgevolg de magistraten en ambtenaars niets anders zijn dan de betaalde dienaars van het volk, en dus bij het uitoefenen van hunne bediening, niet op hun eigen gerief en gemak, maar enkel op het belang en op het recht der burgers moeten letten ;

Overwegende dat art. 6 der belgische grondwet insgelijks den regel uitroept dat *alle Belgen gelijk zijn voor de wet* ; dat diensvolgens het feit dat de burger, wien het Fransch onbekend is, mindere voorrechten geniet dan hij, die geen Nederlandsch verstaat, als eene krenking van den geest en van de letter der grondwet dient beschouwd te worden ;

Overwegende dat art. 23 der belgische grondwet overigens aan de burgers uitdrukkelijk het recht waarborgt *naar verkiezen, onverschillig waar en wanneer, eene der landtalen te bezigen*, maar daarentegen aan magistraten en ambtenaars het recht *niet* toekent, vermits het tevens bepaalt dat, wat het bestuur en het gerecht betreft, het gebruik der talen door de wet zal mogen geregeld worden ;

Overwegende dat de Staatscommissie bij koninklijk besluit van 27 Juni 1856 ingesteld en met het onderzoek der vlaamsche taalgrieven gelast, die grondbeginselen alreeds heeft uitgeroepen en te vergeefs maatregelen aanbevolen, strekkende om de meest stuitende grieven te doen verdwijnen ;

Overwegende eindelijk dat de reeds afgedwongene hervormingen en bepaaldelijk de taalwetten van 1873, 1878, 1883 en 1889, gesteld zelfs dat zij eerlijk en stiptelijk worden nageleefd, enkel mogen aanzien worden als eene *gedeeltelijke* herstelling der vlaamsche taalgrieven ;

Verklaart dat het vlaamsche volk niet zal rusten zoolang het *in den breedsten zin van het woord* zijn recht niet zal herwonnen hebben door de rechtzinnige en volledige toepassing van den stelregel : IN VLAANDEREN VLAAMSCH!

De LANDDAG eischt dus :

1° DE VERVLAAMSCHING VAN HET BESTUUR. In de vlaamsche gewesten moet het Nederlandsch de officieele taal zijn van alle bestuurlijke lichamen, die hetzij van den Staat, of van de provinciën of van de gemeenten rechtstreeks of onrechtstreeks afhangen. De fransche taal dient alleen *bij uitzondering* in de betrekkingen van de ambtenaars met het publiek en op *uitdrukkelijk* verzoek van de belanghebbende burgers toegelaten te worden. In het middenbestuur te Brussel moeten de twee talen volkomen op *gelijken* voet gesteld worden en eene voldoende kennis van 't Nederlandsch van alle beambten geëischt, die hetzij met vlaamsche burgers of met vlaamsche besturen in betrekking staan.

2° DE VERVLAAMSCHING VAN HET GERECHT. Daar ook moet in Vlaamsch-België het Nederlandsch de officiëele taal worden, zoowel wat onderzoek en voorbereidende rechtspleging als wat het verhoor ter zitting aangaat. Het Fransch moge alleen verkozen worden op *uitdrukkelijk* aanzoek van den betichte of verweerder *en slechts wanneer hij die taal verstaat*. Voor het

hof van verbreking, *gelijke* rechten voor de twee landtalen, en de keus tusschen Vlaamsch en Fransch, in strafzaken, aan de vervolgde partij overgelaten.

3° De vervlaamsching van het Onderwijs in *alle* vakken, dus ook in kunst- en muziekscholen, beroeps- en nijverheidsscholen, handelsinstituten, enz. Van de laagste klas der speelschool tot en met inbegrip van de Hoogeschool dient het Nederlandsch de voertaal te wezen van het onderwijs, behoudens de uitzonderingen, welke het doelmatig aanleeren van het Fransch of van romaansche talen zouden kunnen vereischen.

4° De vervlaamsching van het leger dat, indien zulks mogelijk blijkt te zijn, *gewestelijk* zou moeten aangenomen en ingericht worden, zoodat de jongelingen uit dezelfde provincie in dezelfde regimenten zouden dienen. In elk geval, van alle officieren en ook van de krijgsartsen eene *voldoende* kennis van het Nederlandsch geëischt. Voor de militaire rechtbanken toepassing van het princiep dat *de keus van den betichte de taal der rechtspleging bepaalt*.

5° De vervlaamsching van de burgerwacht, die van de gendarmerie, die in Vlaamsch-België in het Nederlandsch dienen bestuurd en geleid te worden.

6° De vervlaamsching van het zeewezen, waar het Fransch voor alle officieren en manschappen eene onbekende of hoogstens eene aangeleerde taal is.

7° De vervlaamsching van den diplomatischen en van den consulairen dienst : de ambtenaars, die België in het buitenland vertegenwoordigen, moeten de taal kennen van de meerderheid der Belgen.

De Landdag spoort alle rechtgeaarde Vlamingen dringend aan, *elkeen in zijne omgeving*, noch moeite, noch opofferingen te sparen om tot de verwezenlijking van de bovengemelde grondbeginselen te geraken en verzoekt hen inzonderheid bij kiezingen hunne stem en hunne ondersteuning te ontzeggen aan alle kandidaten, die zich niet zouden verbinden de onmiddellijke of ten allerminste de trapsgewijze toepassing van het Vlaamsch strijdprogramma door alle middelen die in hunne macht zijn, te behartigen en bevorderen.

De Landdag gelast eindelijk zijne bestendige uitvoeringscommissie de noodige maatregels te nemen om in gemeen overleg met de provinciale en plaatselijke comiteiten, alsmede met de vlaamsche maatschappijen, de voorgaande *verklaring van de rechten van den Vlaming* ruchtbaar te maken en vervolgens, telkens dat er zich eene passende gelegenheid zal voordoen, stappen aan te wenden ten einde de volste bekrachtiging van het princiep *in Vlaanderen Vlaamsch* ten spoedigste te erlangen.

De heugelijke Landdag werd besloten met het antwoord van den gevierden volksvertegenwoordiger Coremans. Hij betuigde zijnen innigen dank aan het Vlaamsche volk, dat hem, te midden van eenen winterdag, met zulke groote betooging vereerde. Hij zag in die betooging den maatstaf van de levenskracht die ons volk bezielt, sprak met kracht en klem tegen het tweetalig stelsel van onderwijs dat men het Volk wil opdringen en drukte de hoop uit dat de tijden van verdrukking weldra voor goed zouden verdwenen zijn.

...« Van uit de werkmanswoning tot voor den troon spreekt men Vlaamsch De koning heeft getoond dat hij onze taal genegen is en prins Boudewijn heeft blijken gegeven van kennis onzer taal in meer dan een geval.

Die feiten zijn waard om met aandacht nagegaan te worden en stellig is het dat, te beginnen van prins Boudewijn, onze dynastie in de harten der Vlamingen vaster en dieper genegenheid verworven heeft.

Men heeft leeren inzien, dat hetgeen de Vlamingen eischen, niets meer dan hun recht is.

In de geschiedenis vinden wij het prinsdom Luik, waar men de talen volkomen wist te eerbiedigen. Het bestuur, het krijgswezen, alles wat het land aanging, was tweetalig.

Stil aan zal men ook hier in België de beide rassen op gelijken voet brengen. Dan zal onze nationale leuze eerst hare volle waarde hebben, en zal men te recht fier kunnen zijn op het *Eendracht maakt macht* dat in ons wapenschild prijkt. »

Op het *Toonkundig avondfeest*, werden Vlaamsche liederen gezongen van P. Benoit, J. Blockx, A. Berghs, E. Dierckx en eene schoone cantate « DE TAALSTRIJD » (gedicht van Willem Van Rijswijck, Thz, muziek van A. Berghs) uitgevoerd.

De heer Prayon-van Zuylen hield de *Feestrede :*

« De regelingscommissie heeft mij den vleienden last opgedragen hier, op dit onvergeetlijk feest, in naam van gansch het vlaamsche volk den dank der natie aan den held van den dag, aan Edward Coremans, te bieden.

Met dubbel geluk heb ik die taak aanvaard.

Met dubbel geluk. Want in de eerste plaats als Vlaming ben ik fier dat mij die eer te beurt is gevallen.

Maar ook als liberaal, als overtuigde onverdenkbare liberaal. Want het is goed, het is noodig, dat onze vrienden — en onze vijanden — eindelijk begrijpen dat, wanneer het er op aankomt onze taal en onzen landaard te verdedigen, wanneer het er op aankomt de diensten te erkennen, welke mannen als Coremans aan de nationale zaak hebben bewezen, alle Vlamingen, hoe anders verdeeld ook, slechts éene ziel, slechts éen hart hebben. (*Toejuichingen*).

En wie beter dan Edward Coremans verdient dat alle Vlaamsche vaderlandsvrienden zich vereenigen om hem hulde te brengen, wie beter dan de man, die sedert bijna het vierde eener eeuw op de bres staat en met onbuigbaren moed onze taalrechten verdedigt.

Het vierde eener eeuw! Herinnert gij u onzen toestand vijf-en-twintig jaar geleden? Aan het roer een ministerie dat met de Vlamingen den spot dreef, dat niet alleen alle herstelling der Vlaamsche taalgrieven stelselmatig weigerde, maar zelfs het bestaan ervan stoutweg loochende. In de Kamers eenige dungezaaide leden, die nu en dan als 't ware schoorvoetend hunne stem verhieven en telkens met schimp en smaad, werden afgezweept. En daarbuiten, het volk, verbitterd, onthutst, onmachtig.

Het was de Antwerpsche Beweging, die de Vlaamsche zaak, zoo niet redde, haar althans op den weg bracht, die naar hare eindelijke en volledige zegepraal zal leiden, (*Toejuiching*).

Ik ben ten volle bewust dat aangaande die beweging wijd uiteenloopende gedachten werden geopperd, maar ik weet ook dat zelfs de tegenstanders van de Meeting erkennen moeten, dat deze op de toekomst der Vlaamsche zaak eenen onberekenbaren invloed heeft uitgeoefend. (*Toejuiching*).

Mijn vriend Max Rooses mocht in zijn *Derde Schetsenboek* wel zeggen: « In Antwerpen herleefde in die jaren tot een zeker punt de oude geest der gemeentevrijheid, de roem der Vlaamsche geschiedenis in de middeleeuwen, het zout, dat in later tijden ons land voor volslagen ontaarding en bederf gevrijwaard heeft...» (*Beweging*). Ja, het Antwerpen van 1861 mocht met het Antwerpen der XVIe eeuw, met het Gent van Artevelde, met het Brugge van Breidel en de Coninck worden vergeleken. En laat mij toe er bij te voegen dat men de ziel van onze gemeentenaren in sommige van de mannen terugvindt, welke Antwerpen naar het Parlement zond, om aldaar de rechten van het Vlaamsche volk weêr te eischen.

Onder die mannen bekleede weldra Edward Coremans, alhoewel een der lestaangekomenen, eene voorname plaats. Zijne welsprekendheid, zijn moed, standvastigheid verwierven hem spoedig de dankbare genegenheid van het Vlaamsche volk en, dubbele eer, den onverzoenlijken haat van de verfranschers en van hun aanhangsel. (*Toejuiching*).

Gij zult van mij niet verwachten dat ik hier een volledig tafereel ophange van de werkzaamheden van Edward Coremans in de Kamer, van den onophoudenden strijd, dien hij daar bijna alleen voor de goede zaak heeft gevoerd; gij hebt niet vergeten hoe dikwijls zijn meêsleepend woord in het Parlement heeft geklonken, hoe dikwijls hij de drogredenen van onze tegenstanders heeft verpletterd, hoe dikwijls hij onze wankelende vrienden als 't ware met zijne innige overtuiging heeft bezield !...

Maar niet alleen woorden, ook daden zijn daar om te bewijzen dat Coremans' streven niet vruchteloos is gebleven.

Immers is de naam van Edward Coremans met onze vier taalwetten onafscheidbaar verbonden. Hij is *de man der taalwetten*, want al ware het minder rechtvaardig hem de vader van alle vier te heeten, toch heeft hij aan hare geboorte zulk een belangrijk aandeel genomen dat het geoorloofd is te twijfelen, of het zonder zijne hulp, mogelijk geweest ware de bevalling tot een gelukkig einde te brengen.

Op de belangrijkheid van die taalwetten hoef ik ter nauwernood uwe aandacht te vestigen.

De wet van 1873, hoe verminkt en onvolledig ook, bekrachtigde nochtans in grondbeginsel den stelregel, waarin, ik mag het zeggen, geheel onze beweging besloten ligt: In Vlaanderen Vlaamsch ! En wat de beteekenis van die wet, door de Kamer bijna eenparig gestemd, vertienvoudigde, was dat de wetgever voor de eerste maal plechtig erkende wat men sedert 1830 hardnekkig had geloochend, namelijk dat er Vlaamsche grieven waren en dat het voor 's lands bestuur een plicht was ze te doen verdwijnen. (*Toejuichingen*).

De wet van 1878, die van hetzelfde princiep uitging, deed voor de bestuurlijke aangelegenheden, wat men vijf jaren te voren voor het strafgerecht had gedaan.

De wet van 1883 voerde in het middelbaar onderwijs eene hervorming in, wier gevolgen stellig eene echte omwenteling in onze toestanden

zullen teweegbrengen en den afgrond dempen zal, die tegenwoordig in Vlaamsch-België de verfranschte standen van het Vlaamsch gebleven volk scheidt. Laat ons de hoop uitdrukken dat die kostbare wet met onverbiddelijke nauwgezetheid zal worden toegepast, en, als natuurlijk gevolg hiervan dat ook, zooals de Landdagen het reeds zoo dikwijls hebben gevraagd, het onderwijs in de bijzondere gestichten door en door vervlaamscht worde.

Eindelijk, dank weeral aan den onvermoeibaren Edward Coremans, en als Gentenaar laat mij toe zulks met rechtmatige voldoening aan te stippen, dank aan het adres der 109 gentsche advokaten en magistraten; dank ook aan het iniatief van mijnen vriend Julius Devigne, die een wetsvoorstel in den zin door het adres aangeduid indiende; eindelijk hebben wij het ontwerp Devigne-Coremans door de Kamers zien aannemen, zoo niet in zijn geheel, ten minste wat eenige der voornaamste deelen ervan aangaat.

Ik weet dat ditmaal, evenals in 1873, evenals in 1878, evenals altijd, wanneer het vlaamsche belangen geldt, de zegepraal niet volledig is; dat de hevige tegenstand van onze vijanden, de samenspanning van allen die tot de bevoorrechte kaste behooren, welke van de hedendaagsche misbruiken leeft, en helaas! niet minder de lauwheid en de weifelingen van enkele Vlamingen, ons belet hebben menige stelling te behouden, die wij reeds dachten voor goed veroverd te hebben.

Maar wat zal dat? De nieuwe wet is geene eindelijke oplossing van het vraagstuk. (*Toejuiching*). De nieuwe wet is eenvoudig een stap vooruit op eene baan, die wij vast besloten zijn met onverzetbaren wil te zullen volgen, eene betaling op korting, die, gij moogt er zeker van zijn, ons de rekening niet uit het geheugen zal wisschen en de zware schuld doen vergeten, welke het vlaamsche volk nog in te vorderen heeft.

Heden hebben wij op onzen Landdag de verklaring der rechten van den Vlaming afgekondigd. Heden hebben wij door het volk in zijne duizenden het ideaal doen bekrachtigen en goedkeuren waar wij naar streven. Dat ideaal, die volle verwezenlijking van ons grondbeginsel *In Vlaanderen Vlaamsch* zullen wij nooit uit het oog verliezen. Wij zweren dat wij nooit zullen rusten vooraleer wij stap voor stap, voet voor voet, duim voor duim ons recht zullen heroverd hebben en ons bestaan als een vrij en zelfstandig volk voor eeuwig verzekerd. (*Toejuiching.*)

En aan den man, dien wij vandaag vieren, aan Edward Coremans zeggen wij: Gij hebt reeds veel gedaan voor het vlaamsche volk; gij moet nog meer doen. Wij hebben u noodig; de strijd is nog niet voldongen, de vijand nog niet afgeslagen; Gij zijt op de bres: gij moet er blijven. Wij rekenen op u; reken op ons. Wijs ons den weg; wij zullen volgen!

Leve het Vaderland! Leve Coremans! (*Toejuichingen.*)

* * *

Hoe wordt de nieuwe taalwet uitgevoerd?

Op 30 Juni 1889 verscheen in *Flandria* (Brussel) een protest, onderteekend door de jonge en moedige Vlaamsche advocaten der Brusselsche balie, heeren Maurits Josson en Pol Giseleire, tegen de Brusselsche rechtbank van 1e aanleg, zitting houdende voor strafzaken, welke immer voortgaat art. 13 der nieuwe wet te verkrachten.

Onloochenbare, treffende, pijnlijke voorbeelden werden aangehaald, niet alleen in dat nummer van *Flandria* maar ook in de volgende nummers, — voorbeelden van uitsluitend Nederlandsch sprekende beschuldigden voor dewelke de rechtspleging uitsluitend in het Fransch geschiedde; dat was het geval, volgens de mededeelingen in *Flandria,* van 20 Juni 1889 tot 13 Juli, met **91** beschuldigden die met naam en voornaam in dat blad aangeteekend staan !...

Tijdens de bespreking der wet in de Kamers, beweerden onze tegenstrevers « dat er *nooit klachten* werden vernomen aangaande de uitvoering der wet van 1873. » Welnu, sedert de toepassing (?) der nieuwe wet zijn de klachten talrijker dan ooit. Men heeft slechts de Vlaamsche pers in te zien. De overmoed van sommige advocaten gaat zooverre dat de voorzitter eener rechtbank, te Brugge, onlangs de volgende woorden uitsprak :

« *Bij de bespreking der wet heeft men meermaals de vrees uitgedrukt de advocaten te zien invloed uitoefenen op de betichten. En gij doet het hier op de rechtbank, onder het oog van iedereen ?* »

Te recht vroeg het katholiek dagblad *Het Land* : « Is dat de vrijheid van den betichte? Is dat *la dignité du barreau, le prestige de la Justice ?* «

Door *De Koophandel, de Zweep* en meer andere liberale en katholieke dag- en weekbladen worden wetsovertredingen aangestipt.

Wij zullen slechts een feit aanhalen, aangezien het van bijzonder gewicht is.

Het gebeurde, op 12 Juli laatstleden, voor de rechtbank van Dendermonde welke samengesteld uit de heeren Mrs De Witte, Landuyt en Van Duyse, het volgende vonnis uitsprak.

« In zake van het Openbare Ministerie jegens Van Hauwermeiren Edmundus en andere te Smetlede, verdacht van valschheid in geschrift en van gebruik gemaakt te hebben van die schriften.

» Gezien artikel 10 namelijk § 6 en 7 van de wet op het gebruik der Vlaamsche taal voor de straffelijke rechtbanken ;

» Aangezien de bespreking der zaak rechtskwestiën doende oprijzen voor de oplossing derwelke lezing moet gedaan worden van de beginselen in verscheidene rechtsleerboeken begrepen en door vonnissen en arresten toegepast in 't Fransch opgesteld ; de uitlegging ervan ook beter in 't Fransch zal gebeuren;

» Aangezien er aldus bijzondere omstandigheden bestaan om aan het Openbaar Ministerie toe te laten zich in de Fransche taal uit te drukken :

» Om deze redenen

» De rechtbank laat aan het Openbaar Ministerie toe van de Fransche taal gebruik te maken »

Met het oog op die uitspraak, schreef *Flandria* onder andere : « dat de wet van 1889 veel meer dan die van 1873 eene doode letter zou kunnen blijven, want de macht om « bijzondere omstandigheden » in te roepen bestond in de vorige wet niet. Een vonnis als dat waarvan spraak is ware onder de wet van 1873 *onmogelijk* geweest. De substituut hadde *Nederlandsch* moeten spreken, want de drie advocaten, Mrs Begerem, Oscar Buysse en Périer hadden alle drie in de moedertaal het woord gevoerd en tevens hierdoor bewezen dat men, om rechtspunten te behandelen, geenszins tot het Fransch zijne toevlucht hoeft te nemen.

*
* *

De tuchtraad der Brusselsche balie.

De moedige vlaamsche advoc. Maurits Josson die, met zijnen vriend en collega advoc. P. Gisseleire, strijd voert tegen de Franschgezinde magistratuur van Brussel, werd, op 14 Juli ll., voor den tuchtraad gedaagd omdat hij geweigerd had zijne verslagen voor het bureel van kostelooze raadgevingen, in het Fransch op te stellen.

Op de vraag (in 't Fransch) van den stafhouder Mr A. Vauthier, hoogleeraar aan de Universiteit en lid des gemeenteraads van Brussel, of Mr Josson in zijne houding volhardde, begon deze zijn antwoord in het Nederlandsch.

Oogenblikkelijk viel de stafhouder hem in de rede met de volgende woorden : « Veuillez vous exprimer en français, la majorité des membres du Conseil ne comprenant pas le flamand. »

Mr Josson wedervoer dat hij het recht had Nederlandsch te spreken.

De tuchtraad, zonder Mr Prayon van Zuylen, verdediger van Mr Josson, te willen aanhooren, bracht de hierna volgende, in het Fransch gestelde beslissing uit : (1)

Orde van de Advocaten
der Balie
bij het Beroepshof
van Brussel.

Uittreksel uit het verslagboek
der beraadslagingen van den
Tuchtraad der Orde.

Zitting van 13 Juli 1889, waarop aanwezig waren de Heeren **A. Vauthier**, stafhouder, C. de Smeth, C. Lahaye, **J. Bara**, **Th. De Lantsheere**, **Ch. Graux**, C. Crépin, J. de Greef, O. Ladrien, V. de Locht, leden, en N. Slosse, lid-schrijver.

. . . .

De Raad,

Overwegende dat mr Josson verzocht wierd zich in het Fransch uit te

(1) Zie *Flandria*, 11 Augustus 1889.

drukken voor den Raad, waarvan verscheidene leden de Vlaamsche taal niet kennen, terwijl de Fransche taal hem (1) eigen is ;

Overwegende dat, ten gevolge zijner weigering hem alsdan bevolen wierd zich van de Fransche taal te bedienen in de uitleggingen, die hij te geven heeft (2) :

Overwegende dat mr Josson geene rekenschap heeft gehouden van dit bevel, ofschoon hij verwittigd wierd, dat zijne weigering zich aan hetzelve te onderwerpen als eene inbreuk op zijne plichten tegenover den Raad zou beschouwd worden ;

Gezien art. 25 van het Decreet van den 14 December 1810.

Spreekt tegen mr. Josson de straf der vermaning uit, verschuift de zaak (3) tot eene eerstkomende zitting voor het onderzoek der feiten ten laste van mr Josson gelegd.

Voor gelijkvormig afschrift :
De schrijver der orde,
(Get.) N. Slosse.

* * *

Daarop volgden nieuwe gebeurtenissen :

1° Op zondag, 20 Augustus ll., hield het bureel van kostelooze raadgevingen eene buitengewone zitting voor *mondelinge verslagen*. Bij het oproepen van zijnen naam, geeft Mr Josson het voornemen te kennen Nederlandsch te spreken. De d. d. voorzitter, Mr Van Zele (4) antwoordt : « C'est impossible ». Mr Josson vraagt alsdan dat in het verslagboek vermeld worde dat hij voortaan niet alleen de *schriftelijke vertaling* maar insgelijks de *mondelinge* overzetting zal weigeren.

2° Dienzelfden dag, zitting voor schriftelijke verslagen. Mr Josson eischt de aanteekening, in het verslagblad, van het feit dat hij viermaal zijne verslagen heeft voorgelegd en dat deze steeds geweigerd werden. De voorzitter, Mr Delocht, antwoordt : « Acte

---

(1) Wij vertalen woordelijk. Oorspronkelijk staat de volgende dubbelzinnige zinsnede te lezen : Considérant que mr Josson a été invité à s'expliquer en français devant le Conseil dont plusieurs membres ne connaissent pas la langue flamande, tandis que la langue française lui (?) est familière.

(2) Klaarblijkelijk wil de Kaad zeggen : «*die hij had te geven* » ; doch, de opsteller van vorenstaande beslissing heeft geschreven : « *qu'il a à fournir*.»

(3) Nieuwe onnauwkeurigheid: de zaak waarvan spraak is in de beslissing, te weten de weigering van mr Josson het Fransch, vóor den Tuchtraad, te bezigen, is geenszins verschoven of uitgesteld, maar integendeel, afgeloopen. Omtrent de zaak kan dus geen onderzoek plaats grijpen. De Raad had zich op de volgende wijze moeten uitdrukken : verschuift tot eene eerstkomende zitting het onderzoek der feiten ten laste van mr. Josson gelegd, namelijk deszelfs weigering Fransch te gebruiken, vóor het Bureel van Kostelooze raadgevingen.

(4) Oud-kabinetshoofd van den oud-minister J. Bara.

vous est donné. Seulement remarquez que par suite de vos refus successifs de déposer vos rapports, VOTRE STAGE A ÉTÉ INTERROMPU PENDANT PLUS DE TROIS MOIS. VOUS SEREZ DONC OBLIGÉ DE LE RECOMMENCER EN ENTIER. »

Mr Jesson bevindt zich op het einde van zijnen proeftijd !!

Het doel, dat het meerendeel der advocaten van Brussel najagen, is zeer licht te vatten. Zij haten de taal van ons volk en vreezen dat de Vlaamsche Beweging weldra in het Brusselsch gerechtshof dringen en daar als eene macht optreden zou. Dienvolgens willen zij de jonge advocaten, die geneigd zouden zijn als Vlamingen op te treden bij de uitoefening van hun ambt, schrik inboezemen.

Het gebeurde heeft eene groote ontroering verwekt in het Vlaamsche land.

ELDERS

ITALIË.

In Juni ll., werd te Rome het genootschap *Dante Alighieri* gesticht, waarvan het bestuur is toevertrouwd aan volksvertegenwoordigers, Senators en hoogleeraren, met het doel de Italiaansche taal buiten de grenzen van het Koninkrijk te verspreiden. Algemeen wordt begrepen wat het « buiten de grenzen » beteekent, des te meer daar artikel I der grondslagen van de nieuwe instelling, niet alleen spreekt van de taal, maar tevens van de Italiaansche beschaving en gevoelens.

Geldelijke toelagen zullen geschonken worden aan scholen, boekerijen, leeraars, vereenigingen, tijdschriften en dagbladen, zonder onderscheid van politieke of wijsgeerige denkwijze.

FRANKRIJK.

Provence.

Op 6 Juli 1889, hielden de te Parijs verblijvende Felibers een groot feestmaal in het *Hôtel Continental*, ter eere van F. Mistral.

De dichter van Miréio sprak er eene redevoering uit, welke door vele Parijzer bladen doodgezwegen en door anderen bespot werd, doch waarvan enkelen bekenden dat het *un discours-manifest* was.

Mistral heeft bewezen dat het onmogelijk is voortdurend in Provence hoogere en lagere beambten aan te stellen welke de

volkstaal niet of onvoldoende kennen, en er vooral op gedrukt dat het Provençaalsch als eene levende taal moet beschouwd worden, welke, wel is waar niet in al de scholen van Frankrijk, maar toch in die van Zuid-Frankrijk grondig moet onderwezen worden.

RUSLAND.

Oostzee-gewesten.

Dat eene Russische rechtbank iemand in het gelijk stelt tegenover den Czaar, is reeds een ongehoord feit ; maar wat wij hier aanstippen gelijkt aan een sprookje, en toch is het waarheid.

Onze achtbare lezers weten dat in 1887 eene wet werd uitgevaardigd, houdende verplichting voor de beambten en overheden in de Oostzee-gewesten, al hunne acten op te stellen in het Russisch en niet meer in het Duitsch. Het is bekend dat de burgemeester Heer Bunger, van Riga, de wet niet uitvoerde, de stedelijke boeken in het Duitsch bleef houden, zijn gedrag aangeklaagd werd bij den keizer die hem dadelijk uit zijn ambt ontsloeg en voor de rechtbank van Moskow dagen deed.

Deze heeft uitspraak gedaan in de eerste dagen van September 1888.

De rechters, rekenschap houdende van het feit door den heer Bunger ingeroepen en waarbij het bewezen is dat noch de burgemeester noch de wethouder, heer Kerkovius, het Russisch machtig zijn, bijgevolg het gegeven bevel niet konden uitvoeren, verklaart den maatregel, die Bunger getroffen heeft, ongeldig.

De Russiche pers legde het uitgebrachte vonnis uit in dezer voege : het grootste deel der rechters in Rusland zijn Duitschers of afstammelingen van Duitschers die hunnen oorsprong niet vergeten. Zij hebben geenen Duitscher willen treffen. Maar onze rechterlijke macht moet gezuiverd worden en het zal nu spoedig gebeuren.

Door verscheidene tolken wordt thans eene wet verlangd waarbij niemand aan het hoofd eener Russische gemeente kan geplaatst worden zonder volledige kennis van het Russisch.

In dezer voege werden, in de Oostzee-gewesten, maatregelen genomen (Augustus-September 1889) en verscheidene wethouders uit hun ambt ontslagen.

Op 12 September ll., riep de *Novoie Vremia*, van St-Petersburg, de aandacht der Regeering op de houding der Duitsche predikanten welke de bevolking tot verzet aansporen tegen de maatregelen van het openbaar bestuur. Die protestantsche godsdienstleeraars raden zelfs het volk aan, hunne handelsprocessen niet meer toe te

vertrouwen aan de gevestigde rechtbanken, maar ze weleer op te dragen aan Duitsche scheidsrechters.

Voornoemd blad drukt er op dat de meeste Duitschers in de Oostzee-gewesten weigeren Russisch te spreken en niet eens willen antwoorden op vragen welke hun in die taal worden gedaan. Opdat zij het Russisch niet zouden aanleeren, worden vele kinderen niet meer naar school gezonden en de Duitsche ouders, die hunne kinderen een hooger onderwijs wenschen te geven, sturen ze naar Duitsche onderwijsgestichten.

DUITSCHLAND.

Elzas-Lotharingen.

I. Einde 1888, werden tegen eenen inwoner van Metz vervolgingingen ingespannen omdat hij geweigerd had de aanwijzingen der prijzen, enz. zijner, in de winkelkast, te koop gestelde goederen, in de Duitsche taal op te stellen. De koopman ging tegen het vonnis in beroep maar hetzelve werd bekrachtigd door de rechtbank der wethouders (schepenen).

II. Met 1 October 1888, werden al de leergangen in de School voor Scheikunde te Mulhuizen, in het Duitsch gegeven. De examen werden dit jaar uitsluitend in die taal afgenomen. Het Fransch is dan ook in feite voor goed verbannen uit dat gesticht.

III. Naar aanleiding van eenen oproep tot de Duitsche grondbezitters, uitgaande van den heer A. L. Lombart Ermsleben, werd onlangs, te Berlijn, een niet-officiëel comiteit gesticht dat zich voor taak stelt het Fransch deel van Lotharingen te verduitschen met aanwending derzelfde middelen welke in Pruisisch-Polen gebruikt worden, namelijk met het aankoopen der eigendommen welke thans nog toebehooren aan Fransche onderdanen, en het verkoopen dier goederen aan Duitschers of Duitsche Lotharingers.

Dezelfde heer A. L. Lambert Ermsleben, die het rijksland bezocht in 1888, prijst de landverhuizing naar Lotharingen aan, inzonderheid van landbouwers uit Zwaben en het Palatinaat.

Uit zijne medegedeelde cijfers blijkt dat er thans nog ongeveer 300 *Fransche* grondbezitters in Lotharingen zijn.

Sleeswijk.

De Sleeswijksche logiën van de orde der Tempeliers, die insgelijks vertakkingen heeft in Engeland en Amerika, ontvingen van de Pruisische Regeering aanzegging om de Deensche vlag uit hare tempels te verwijderen en te vervangen door de Duitsche.

II. De Vereeniging voor het behoud der Moedertaal, zond in den aanvang van dit jaar, verzoekschriften aan de Pruisische Regee-

ring, waarbij gevraagd werd dat de Duitsche taal niet langer meer als voertaal van het lager onderwijs in Sleeswijk zou gebruikt worden. Die verzoekschriften waren ondersteund door meer dan 10.000 handteekeningen.

De voorzitter dier vereeniging is de heer Johannsen, vertegenwoordiger van Pruisisch-Sleeswijk in den Rijksdag.

OOSTENRIJKSCHE MONARCHIE

Oostenrijk.

Tot heden spraken de afgevaardigden in het parlement van Weenen hunne landstaal; men hoort er Duitsch, Poolsch, Croatisch, Sloweensch, Italiaansch, Rumeensch en Czeksch ; doch slechts de Duitsche redevoeringen worden gestenografeerd. De jonge Czekken hebben thans — September 1888 — protest ingediend en vragen dat er snelschrijvers worden aangesteld om de redevoeringen der niet-Duitschsprekenden naar behooren op te nemen en ze te doen drukken in den oorspronkelijken tekst, des noods met eene vertaling nevens.

De Oostenrijksche Duitschers houden die vraag, welke in het Parlement ondersteund wordt door de Croaten, Slowenen, Italianen, Rumenen, enz, met uitzondering der Polen, voor eene nieuwe oorlogsverklaring tegen het Duitsch.

Galicië.

(*Zie Taalstrijd Deel II*, *blz.* 96, 225.)

Leden van den Landdag van Galicië beriepen de Ruthenen van dat Kroonland op eene groote volksvergadering te Lemberg, 23 October 1888. In den oproep werd gewezen op het feit dat de andere nationaliteiten der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie al hare krachten inspannen en samentrekken tot wedereisching van hare rechten en dat de Ruthenen van Galicië voortdurend onderdrukt worden door het bestuur, in zooverre dat de Regeering, eensgezind met de Polen, besloten was nieuwe en gestrengere maatregelen te nemen tot verdelging der Roetheensche volkstaal.

Die oproep gaf aanleiding tot eene grootsche betooging welke de voorbode is van een meer dan ooit krachtig algemeen verzet.

Bohemen.

Naar aanleiding der laatste verkiezingen (*zie* Taalstrijd *Deel V*, *blz*. 191.) wordt de taal- en rassenstrijd met verdubbelde heftigheid voortgezet. De gekozene jonge Czekken — eenigszins terugwijkende voor de bedreiging der Oud-Czekken dat deze niet meer in den Landdag zouden verschijnen — besloten een verbond met de Oud-Czekken te sluiten op voorwaarde dat de laatste den Keizer een

vertoogschrift zouden aanbieden om de inrichting van Bohemen als onafhankelijken staat en de kroning van Frans Jozef tot koning van Bohemen te bekomen. Op dit punt was een samentreffen zeer wel mogelijk, doch het voorstel sprong af om andere redenen : de Jonge Czekken behooren immers tot de liberaal-democratische gezindheid ; de Oud-Czekken vertegenwoordigen den Boheemschen adel, de grondbezitters en de Kerk.

De eersten belegden dan eene vergadering hunner partijgenoten te Praag. Ongeveer 5000 man waren opgekomen. De voornaamste spreker, heer Gregr, eischte de volkomene herstelling der landstaal als officiëele taal van Bohemen en verwierp, voor de toekomst, elke solidariteit met de behoudsgezinden. Gregr's besluit werd algemeen goedgekeurd, tengevolge waarvan de Oud-Czekken — op hunne beurt in 't nauw gedreven door de welingerichte propaganda der Jongen — besloten eene algemeene vergadering hunner partij, te Praag, te beleggen op 16 September 1889.

Ook de Duitschgezinden blijven niet werkeloos. Op de jaarlijksche vergadering van de mannen van het *Schulverein* (Carlsbad 7 September 1889) ging het er bijzonder erg toe. Een aantal aldaar uitgesprokene redevoeringen getuigen van den onheilspellenden haat welken de Duitschers beide partijen der Czekken toedragen. Het *strijdfonds* zou verdubbeld en met het oog daarop om geldelijke ondersteuning gevraagd worden aan alle *Duitsche taalverwanten.*

Een redenaar sprak : « Zonder onze taal, de Duitsche, de taal der moderne beschaving, is voor Bohemen geen vooruitgang mogelijk ! » Een andere : « Wij, Duitschers, zijn het, die de Czekken gewasschen en gekamd en dat volkje in staat gesteld hebben om te Parijs te kunnen optreden. »

De benoeming van graaf Von Thun-Hohenstein, den erkenden voorstander van de wederoprichting van het koninkrijk Bohemen, tot stadhouder dezer provincie heeft de kwestie der « Kroon van Wenzel » in Oostenrijk-Hongarië heftiger dan ooit ter sprake gebracht. Uit Weenen wordt nu gemeld, dat de regeering inderdaad keizer Frans-Jozefs kroning tot koning van Bohemen ernstig overweegt. Graaf Taaffe, de minister-president, heeft geen bezwaar tegen deze plechtigheid, mits het slechts eene formaliteit blijve en geen andere verplichtingen in zich sluite.

Duitschers en Hongaren zijn echter beiden even krachtig tegen de kroning, want zij weten dat het hoofddoel der Czechen is een Slavisch koninkrijk op te richten, waardoor de eenheid en de kracht der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie weer een nieuwen slag zou ontvangen. Bovendien weet men niet waar de regeering, als zij dit gevaarlijk pad betreedt, zal terecht komen, daar natuurlijk de Croaten en andere volksstammen hetzelfde kunnen eischen als de Czechen.

Hoe de Hongaren over het plan denken, blijkt uit een artikel der *Pesther Lloyd*, het officieuze blad van minister Tisza, waarin wordt betoogd, dat Hongarije niet langer op den tegenwoordigen voet met Oostenrijk kan verbonden blijven, indien het federalisme wordt ingevoerd. Komt inderdaad een koninkrijk Bohemen tot stand, dan zal Hongarije zich voortaan tot eene « personeele unie » bepalen, nl. zóo dat het met Oostenrijk niets dan den vorst gemeen heeft.

Hongarijë.

Zijn de Hongaren onverdraagzaam tegen de Czekken, ja in hun eigen land tegen de aldaar gevestigde Croatische, Rumeensche en Serviesche bevolkingen, zij worstelen heldhaftig om elken Duitschen invloed binnen hunne grenzen te fnuiken en streven langzamerhand tot herwinning hunner volkomene zelfstandigheid onder het vorstenhuis der Habsburgers. Dat bewezen ze nogmaals bij gelegenheid der bespreking van de jongste krijgswet. Gedurende drie maanden was het land in rep en roer, in zooverre dat de keizer het noodig achtte, niettenstaande het wreed verlies dat hem kwam te treffen tengevolge van den dood van den kroonprins Rudolf, zich onverwijld naar Buda-Pest te begeven. Bij een artikel der nieuwe krijgswet, was bepaald dat de examen voor het bekomen van den graad van officier, uitsluitend in het Duitsch zouden afgenomen worden. Tegen dat artikel kwam de Magyaarsche jeugd in opstand. Minister Tisza wilde volstrekt niet toegeven op gevaar af eene omwenteling te zien losbarsten. Hij kwam echter tot betere gevoelens. In zitting van 26 Februari ll., vroeg de afgevaardigde Gagary, dat een grooter aandeel aan de Hongaarsche taal zou ingeruimd worden voor de examen af te leggen door de vrijwilligers (éen dienstjaar) ter bekoming van den officiersgraad.

Minister Tisza sprak geen woord, maar de minister van Oorlog Fejervary verklaarde gemachtigd te zijn tot aanvaarding van Gagary's motie met uitbreiding van het voorstel tot de vrijwilligers voor twee dienstjaren.

Die verklaring werd begroot met uitbundige toejuichingen. De Magyaren hadden een voornaam deel van hun pleit gewonnen tegen den Duitschgezinden minister-voorzitter Tisza.

ENGELAND.

Land van Wallis.

1. — In den onlangs ingerichten provincieraad van Merioneth — men weet dat zulke vergaderingen vroeger in Engeland niet bestonden — hebben verscheidene leden den wensch uitgedrukt dat het gebruik der Welsche taal, zoowel in de notulen als bij de beraadslagingen, zou worden toegelaten.

De voorzitter gaf zijne ingenomenheid met het voorstel te kennen, doch twijfelde of hetzelve wettelijk was, aangezien het Engelsch de eenige officiëele taal van het koningdom is.

Waarna er besloten werd de zaak aan de beslissing van het Goevernement over te laten en dezes advies af te wachten.

In het Huis der Gemeenten, heeft de Heer G. O Morgan, lid voor East-Denbighshire, zijn voornemen te kennen gegeven om de afschaffing voor te stellen van zekere wet van Henry VII, waarbij het bekleeden van staatsambten en het genieten van jaarwedden of pensioenen aan alle personen werden ontzegd, die zich van de Welsche taal bedienden.

Namens het ministerie antwoordde de eerste lord van de Schatkamer, de Heer W. H. Smith, dat die wet als in onbruik gevallen en feitelijk afgeschaft diende beschouwd te worden.

II. — Bij hare jongste reis in Wallis, Augustus ll., heeft Koningin Victoria, voor de allereerste maal, nu en dan eenige woorden Welsch gesproken tot de haar voorgestelde personen. Het bleek duidelijk dat H. H. K. K. Majesteit niet bijzonder vertrouwd is met de kennis dier taal : maar de Welsche onderdanen der Britsche kroon hebben haar bewezen dat zij Haar dankbaar waren voor hare poging die van groot belang is voor de toekomst.

***

De afgevaardigden voor het land van Wallis in « the house of commons » besloten in 1888 tot het stichten eener afzonderlijke groep onder de benaming « Nationale Welsche groep. » De Engelsche dagbladen bespraken het feit en vreesden dat de Schotten dat voorbeeld zouden volgen, waardoor het Huis der gemeenten zou verdeeld worden in vier nationale partijen : Ierlanders, Welschen, Schotten en Engelschen.

Het krachtig ieveren van Gladstone, « the old man » voor de « Home rule » is bekend ; ook blijkt zijne ondersteuning aan de Welsche beweging verzekerd. Daarom werd reeds en wordt nog veel gedaan van ministeriëele zijde om de Welsche afgevaardigden op hun besluit te doen terugkomen. Die pogingen kunnen wellicht gelukken, doch het zal toch maar tijdelijk wezen : het land van Wallis is te zeer verkleefd aan zijne aloude taal en zeden.

Mr A. Prayon Van Zuylen bewees het in eene belangrijke voorlezing over « *De Taalstrijd in het land van Wallis*, » gehouden in zitting der *Koninklijke Vlaamsche Academie* (16 Mei 1888). (1) Wij veoorloven ons daaruit het hoofdzakelijke over te nemen.

---

(1) Verslagen en mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, 1888, 2e aflev. Mei. blz. 104.

« Het Welsch, zegt de Heer Elysée Reclus, is eene welluidende taal, alhoewel de keelklanken er niet ontbreken. Eene merkwaardige eigenaardigheid ervan is de verwisseling van zekere medeklinkers bij het begin der woorden. Wat ook nog al vreemd schijnt is dat het Welsch nauwer verwant is met het Neder-Bretonsch dan wel met het Ersisch en het Gadelisch, die in de onmiddellijke nabijheid worden gesproken.

Van al de Keltische talen is het Welsch de eenige, welke eene ordentelijke letterkunde bezit. Die letterkunde is zelfs nog al rijk en roemt op een aantal middeleeuwsche legenden en verhalen, die op het gebied der folklore een ongemeen belang opleveren en alleszins verdienen meer en meer opgezocht en bestudeerd te worden. Men weet immers dat de Tafelronde cyclus, dat is de grondslag van vele onzer ridderromans, van Welsche afkomst is.

In de latere tijden zijn het vooral de godsdienstige uitgaven, die in de Welsche letteren het leeuwenaandeel namen. De heer Reclus doet het te recht opmerken: aan den ijver der predikanten is het grootendeels te danken dat het Welsch zich letterkundig heeft ontwikkeld en geen ongelikt dialect, gelijk het Ersisch, is geworden.

Heden, met de uitbreiding van het stemrecht, hetwelk in Engeland tegenwoordig bijna aan alle meerderjarige burgers, ter uitzondering van dienstboden en bedelaars, wordt toegekend, is het Welsch een krachtig propagandamiddel op het gebied der strijdende politiek geworden. Talrijk zijn ook de welsche nieuwsbladen en tijdschriften, die zich hetzij met godsdienstige belangen of met staatkunde bezig houden.

De Welschen overigens hechten aan hunne taal eenen ongemeenen prijs. Zij beoefenen haar met liefde, die aan geestdrift grenst en zelfs wanneer zij voor goed hun land verlaten doen zij toch hun best om bij elkander te blijven en hunne moedertaal niet te vergeten. Tot in Patagonië, waar in 1868 eene kleine Welsche volksplanting werd gesticht op de oevers van den Rio-Chuput, door de uitwijkelingen *Afon Lroyd* of *Grijze Rivier* herdoopt, klinkt heden nog de taal der oude Britten.

Het is vooral bij de *Eisteddfodan* of toon- en letterkundige plechtige bijeenkomsten, dat de taalijver der Welschen zich lucht geeft. Die bijeenkomsten, welke in vele opzichten met onze oude Landjuweelen kunnen vergeleken worden, grijpen alle jaren plaats in eene der Welsche steden of dorpen en niet zelden worden er ook *Eisteddfodan* buiten de grenzen van het vorstendom en zelfs in Amerika gehouden.

Het karakter ervan is eenigszins mystisch gebleven, want barden en druïeden bestaan in Wallis nog en spelen bij zulke gelegenheden eene voorname rol. Verder zijn de *Eisteddfodan* hoofdzakelijk

muzikale en literarische kampstrijden, waar prijzen worden uitgeloofd voor dichters, zangers en toonkundigen en bepaaldelijk voor hen, die het nationaal snaartuig, de *telijn* of Welsche harp, bespelen. Dat de toeloop van volk uit alle hoeken van het land telkens bij duizenden kan geraamd worden, hoeft nauwelijks aangestipt te worden !

Het duurde lang eer de Welsche Beweging het gebied der zuivere letterkunde verliet om zich op dat der politiek te wagen. Doch het voorbeeld der onverschrokken Iersche vaderlanders werkte te gelijk als eene les en eene aanmoediging, terwijl de uitbreiding van het stemrecht de middelen schonk om aan den invloed van landadel en Anglikaansche geestelijkheid zegevierend weerstand te bieden. (1)

't Zou ons te ver drijven de bemoeiingen der Welsche leiders in het staatkundig strijdperk, hier uitvoerig mede te deelen. Eene korte opgave van den tegenwoordigen toestand zal volstaan.

Ofschoon de Welsche afgevaardigden feitelijk eene vereeniging vormen en zich bij alle gewichtige gelegenheden onderling verstaan, is er in het Engelsche Parlement geene eigenlijke Welsche partij. De Welsche nationalisten, ten getale van 26 op 33 vertegenwoordigers van het land van Wallis (met inbegrip van Monmouthshire) (2) in het Huis der gemeenten, hebben zich onder het vaandel der Gladstoniaansche liberalen geschaard, maar er dient niet uit het oog te worden verloren dat de doorluchtige grijsaard en zijne volgelingen de gegrondheid der Welsche grieven even onbewimpeld erkennen als de noodzakelijkheid om aan de Iersche eischen te voldoen.

De voornaamste grief der Welschen is het behoud der Anglikaansche Kerk als Staatskerk van het land van Wallis. Zij vonden het dwaas en onrechtvaardig dat zij eene geestelijkheid in weelde moeten onderhouden, waarmede de overgroote meerderheid der inwoners niets te maken heeft noch hebben wil. En het is juist

(1) De Heer Osborne Morgan doet te recht opmerken dat in Wallis de regeerende standen, *the upper crust*, òf Engelsch òf geheel verengelscht zijn, de landtaal als een ongemak of eenen struikelblok beschouwen, derhalve het gebruik ervan tegenwerken en afraden, en in de eerste plaats aan hunne zonen in Engelsche scholen en Universiteiten eene uitsluitend Engelsche opvoeding laten geven « met den eenigen en betreurenswaardigen uitslag » besluit de Heer Morgan, « dat de kloof, welke godsdienstige twisten tusschen de verschillige klassen der Welsche maatschappij hadden gegraven, nu beduidend dieper is geworden. » — Juist als bij ons in Vlaanderen !

(2) Van de 7 anderen zijn er 5 Tories en 2 afgescheidene liberalen. Hier ook heeft de scheuring der liberale partij, door het Iersche vraagstuk te weeg gebracht, een tijdelijken achteruitgang voor gevolg gehad, want in het Parlement van 1885 waren er op 33 Welsche leden, 30 liberalen.

op dat gedeelte der bevolking, namelijk op de landbouwers, dat de last vooral drukt, want het zal misschien menigeen verwonderen dat de *tienden*, welke op het Vasteland een soort van zeer verouderd spook zijn geworden, dat men nauwelijks in kiezingstijd durft laten verschijnen, in het vrije Engeland groeien en bloeien. En wanneer, zooals het sedert eenige maanden het geval is, de niet-Anglikaansche boeren weigeren dien middeneeuwschen tol aan de Staatspriesters te betalen, dan treedt spoedig de Vereeniging tot bescherming van de geestelijkheid (*Clergy Defence Association*) te voorschijn. Vervolgingen worden ingespannen, vonnissen verkregen en *manu militari* onder bescherming van politie en soldaten uitgevoerd. Ernstige botsingen hebben reeds plaats gegrepen en de opgewondenheid ten top doen stijgen.

De Welschen vragen dus eerst en vooral het afschaffen van de Staatskerk en het besteden van de gelden, door de tienden opgebracht, aan het onderwijs of aan andere doelwitten van algemeen belang.

Ten tweede klagen de Welschen dat de lagere rechtbanken derwijze zijn ingericht dat de bediening der justitie in Wallis onmogelijk verlicht en onpartijdig kan wezen. Het ambt van vrederechter wordt, zooals het uit leerrijke statistieken blijkt, die in de *Daily News* zijn verschenen, bijna uitsluitend aan personen toevertrouwd tot de staatskerk behoorend en meestal zelfs geen Welsh verstaan. En als men aan de hoogst gewichtige bevoegdheid van die rechters denkt, eene bevoegdheid die veel verder gaat dan die van onze vrederechters en zich zoo wel op het bestuurlijk als op het rechterlijk gebied uitstrekt, kan men zich voorstellen hoe het in Wallis moet gelegen zijn. Geen wonder dat men aldaar den wensch uitdrukte dat er voortaan bij de benoeming der *justices of the peace* meer onpartijdigheid aan den dag worde gelegd en vooral dat men geene personen meer aanstelle, die de justiciabelen niet verstaan.

Ten derde eischen de Welschen eene hervorming van het onderwijs en vooral van het middelbaar onderwijs en het inruimen van eene behoorlijke plaats aan de studie van hunne taal in de gestichten van iederen graad, terwijl zij verder het inrichten van eene Welsche Hoogeschool verlangen en het grondbeginsel stellen dat het Welsch de voertaal van het onderwijs in alle vakken dient te worden, zoowel op de Universiteiten, als in de lagere en middelbare school. (1)

---

(1) In een hoofdartikel aan de handelingen gewijd van de *Conference on Welsch Education*, die onlangs te Shrewsbury een aantal geleerden van naam en gekende vakmannen vereenigde, herinnert de *Daily News* hoe de opzichters van het onderwijs in Wallis, de eene na den andere, hebben vastgesteld dat de uitsluiting van het Welsch uit de lagere scholen en de

Eindelijk, zonder juist zoo ver te gaan als de Ieren, vragen toch de Welschen dat er aan den centralisatiegeest paal en perk worde gesteld en dat uitsluitend Welsche aangelegenheden door de Welschen zelven zouden worden geregeld.

Ziedaar in zijne hoofdlijnen het programma der Welsche nationalisten, dat in het Parlement door eene schaar uitmuntende redenaars wordt behartigd, aan het hoofd waarvan men mannen aantreft, als de heeren L. L. Dillwyn, G. O. Morgan en T. E. Ellis, die in de Kamer een onbetwistbaar gezag bezitten. Laatstgenoemde, dien men reeds den *Welschen* Parnel heeft genoemd, is de verpersoonlijking van het Welsch nationalisme. Als hij zich in 1886 voor de eerste maal aan de kiezers van Merionetshire voorstelde, verklaarde hij van den beginne af aan dat hij zich bij het verdedigen van zijne candidatuur uitsluitend van de Welsche taal zou bedienen, en aan die belofte is hij trouw gebleven in de 26 meetingen, die hij bijwoonde. De plaats, waar hij naar dong, was in het bezit der tegenpartij, maar de Heer Ellis behaalde eene schitterende zegepraal ; hij werd gekozen door 4127 stemmen tegen 2860, dus met 1267 stemmen meerderheid. De Heer Ellis was slechts 26 jaren oud. (1)

---

vervanging ervan door het Engelsch overal den noodlottigsten invloed op den bloei van de scholen en op de vordering der leerlingen uitoefenden. — Nog eens, precies als bij ons !

(1) Eenige biographische bijzonderheden rakende de Welsche leiders zullen hier te pas komen. *Lewis Liewelyn Dillwyn,* geboren in 1814, is een der bestuurders van den *Great Western Railway* en van de Bank van Glamorganshire. Hij is meier geweest van Swansea en is de geachte deken der vooruitstrevende Liberalen in het Parlement.

George Osborne Morgan is 62 jaren oud, en de zoon van eenen *clergyman* in Carnarvonshire. Zijne academische loopbaan te Oxford was schitterend en hij werd er herhaaldelijk in prijsvragen bekroond. Lid van het Parlement sedert 1868, heeft hij reeds gedurende Gladstone's bestuur de ambten bekleed van *Judge-Advocate-General* en van onder-staatssecretaris der Koloniën.

Thomas Edward Ellis is de zoon van eenen pachter en werd opgeleid om predikant der Methodistische gemeente te worden, maar nadat hij te Oxford zijne examens met glans had afgelegd verkoos hij zich aan de politiek toe te wijden. Hij is een spreker en een schrijver van zeldzame begaafdheid.

Wie ook eene melding verdient is het lid voor de *Rhondda Valley*, de Heer *William Abraham.* Hij is in den volsten zin van het woord een Welsche Bard en geniet, onder den dichterlijken naam van *Mabon*, eene benijdenswaarde vermaardheid in zijn geboorteland : vooral als zanger wordt hij geprezen. Wat hij geworden is, heeft hij slechts aan zijne eigene pogingen te danken, want zijn vader was een mijner en hij zelf werkte nog niet lang geleden in de groeve,

Ongetwijfeld is het moeilijk met zekerheid te voorspellen hoe de Welsche Beweging zal afloopen. Edoch, het talent van hare leiders en de voorbeeldige standvastigheid van het volk laten ons toe te voorzien dat het beoogde doel vroeg of laat zal bereikt worden. Een bewijs van de stemming, die hieromtrent in Wallis heerscht, geeft ons de uitslag van de kiezing die onlangs in West-Glamorgan voor eene opengevallene plaats geschiedde. Men had eerst eenen algemeenen geachten liberaal voorgesteld, rijk, van goeden huize, kortom eenen voortreffelijken candidaat. Doch het bleek spoedig dat die candidaat geen Welsch sprak en, wat de eigenlijke nationalistische strekkingen aangaat, weinig te betrouwen was. Dit volstond. Een schier onbekende nationalist, de Heer Randell, stelde onmiddellijk zijne candidatuur en zijn naam kwam zegevierend uit de stembus.

Wat er van zij — aldus besloot de heer A. Prayon-van Zuylen zijn lezenswaardig opstel — de taalstrijd die in Wallis wordt gevoerd, verdient door ons, Vlamingen, met oprechte belangstelling gevolgd te worden ».

BISMARCK OVER 'T FRANSCH.

In eene der jongste zittingen der Fransche « Académie des sciences morales et politiques » deelde de heer Eug. Rendu een gesprek mede, dat hij indertijd met prins Bismarck voerde en waaruit blijkt hoe de minister van buitenlandsche zaken toen reeds dacht over de Fransche taal.

De heer Rendu woonde in 1863, als vertegenwoordiger van Frankrijk, een congres te Berlijn bij en deed bij die gelegenheid het voorstel internationale scholen te stichten. Het congres had er wel ooren naar en ondersteunde eene motie, waarbij aan de Europeesche regeeringen subsidie werd gevraagd om het plan te verwezenlijken.

Op een der officiëele diners genoot de heer Rendu nu het voorrecht naast prins Bismarck te zitten, en toen ontwikkelde zich het volgende gesprek, dat hij woordelijk beweert terug te hebben gegeven :

— Wel, wat wordt er voor nuttigs gedaan op 't congres, vroeg Bismarck.

Ik vertelde hem kortelijk, zegt de heer Rendu, mijn voorstel en het onthaal dat het had ondervonden.

— Zoo, dat is nog zoo dom niet ! (Letterlijk zeide Bismarck : « Mais ce n'est pas bête ce que vous me racontez là ». Een geliefde uitdrukking van den prins !) En wat denkt gij thans te doen ?

— Zonder den steun Uwer Excellentie niets; met haar steun alles.
— Alles ! dat is veel; en hoe ?
— Eene school te Berlijn, of elders, indien ge dat verkiest.
— Heeft u geld ?
— Neen, dat vragen wij juist aan Uwe Excellencie.
— Dat is eene mooie grap. Gij weet wel, dat Pruisen het land der bedelaars is. Dat gaat goed voor u, die geen weg weet met het geld. Daarenboven hebben wij weinig belang bij het doel uwer instelling. Wij, Duitschers, kennen allen Fransch en Engelsch; vooral Fransch bijna van de wieg af. Terwijl gijlieden zoo trotsch zijt, maar dan ook het nadeel hebt geen vreemde talen te kennen.
— Die onwetendheid is het gevolg en het teeken der Fransche voortreffelijkheid. De vreemdelingen onderwerpen zich aan de Fransche taal en besparen ons de moeite hunne talen te leeren. Toch doen de bezwaren van dit stelsel zich dagelijks meer gevoelen en daarom willen wij er ook een einde aan maken. »

Later zeide Bismarck tegen den gedelegeerde Duruy :
— Weet ge wel dat tien jaar geleden bij het Fransche gezantschap alhier geen woord Duitsch werd verstaan? Men moest zich de dagelijksche mededeelingen laten vertalen. Trouwens zelfs voor de diplomatie is de Fransche taal niet meer noodig.
— Toch kan men zich in de Fransche taal bijzonder helder, logisch en juist uitdrukken. De beroemde wijsgeer Schelling zeide eens: Wanneer ik me goed rekenschap wil geven van een denkbeeld, begin ik het in het Fransch neer te schrijven om het daarna in het Duitsch te vertalen. Het Duitsch is eene majestueuze taal, welluidend en krachtig; maar het doet denken aan een orgel, dat men niet alleen met de vingers, maar ook met de armen en voeten bespeelt en dat zoo jubelt en dondert, dat de bespeler er vaak het hoofd bij verliest.
— Dat is heel aardig. Maar ik houd het toch maar bij het nationale orgel, en zal het doen zonder vreemd instrument. De tijd zal komen, dat al mijne telegrammen in het Duitsch zullen worden gesteld en ik zal weten mij te doen verstaan aan gene zijde der grenzen en zelfs in Frankrijk. Laat daarom uwe landgenooten Duitsch leeren. Daartegen zal ik mij niet verzetten. Maar van mij krijgt ge geen thaler! Aan uw plan is een internationale, een humanitaire zijde, die belangwekkend kan zijn. Dat zullen we zien als ik tijd heb er over na te denken. Maar voor 't oogenblik zeg ik u : « Messieurs les Français, tirez les premiers! »

ZUID-AFRIKA.

TRANSVAAL.

De heer du Toit, den onvermoeibaren strijder voor de belangen van den Nederlandschen stam in Zuid-Afrika, verblijft sedert eenigen tijd in België, om Vlamingen en Hollanders, die lust tot uitwijken gevoelen, Transvaal aan te bevelen. De heer du Toit werd door Z. M. Leopold II in gehoor ontvangen en sprak reeds te Antwerpen en te Kortrijk belangrijke redevoeringen uit, waarvan wij de kern laten volgen :

« Het waren Nederlanders, die Nieuw-Holland, Nieuw-Amsterdam en de Kaap stichtten. In de twee eerste koloniën werden wij overrompeld door Engelschen ; in Zuid-Afrika hebben wij stand gehouden ; daar moet onze stam blijven bestaan, onze taal blijven heerschen. Hiertoe moeten Nederland en België bijdragen, de twee Nederlanden.

» De eerste indruk dien ik ontving, toen ik tot de jaren van denken en overwegen kwam, was : mijn vaderland is eene Hollandsche kolonie, een Nederlandsche grond, en rondom mij zag ik dat ons parlement, onze scholen, onze gerechtshoven Engelsch waren. Al wat in mij was, kwam hiertegen in opstand, en wij hebben ons tot den strijd aangegord. Petitiën werden geteekend door den Afrikaander Bond om onze taal in hare rechten te doen herstellen. Wij zijn later begonnen dan gij, Vlamingen, maar wij zijn spoediger vooruitgegaan. In het Kaapland is de Afrikaander Bond thans eene macht. De Oranje-Vrijstaat en Transvaal zijn zuiver Hollandsche republieken.

» Wat wij behoeven om dit te blijven, kan ik in twee woorden zeggen : het zijn menschen en kapitalen. Wij hebben menschen noodig om de rijke hulpbronnen van onzen grond te ontginnen, en die menschen komen dan ook, maar het zijn voor het grootste deel Engelschen. Wij waren daarginds een krachtig ras ; in Transvaal hebben wij eene bevolking van 70- tot 80,000 Hollandschsprekende boeren, maar reeds zijn er 100,000 Engelschsprekenden ingevoerd.

» Wij hebben kapitaal noodig ; onze bodem is éen steenkool, ijzer en gouderts. De Engelschen verschaffen ons dit : de goudvelden zijn voor 99 honderdsten in Engelsche handen. Vinden wij geen tegenwicht, dan doet de vreedzame verovering wat de oorlog niet vermocht. Zuid-Afrika blijft dan geen Nederlandsch land maar wordt de *United States of South-Afrika.*

« België staat aan het hoofd der kleine landen door zijne nijverheid. Hier zijn in al te grooten getalle de mijnwerkers, de ambachtslieden, de landbouwers die te onzent ontbreken. De honderdduizend gouddelvers, die in ons midden leven, moeten eten, en dit eten wordt hun uit Europa gezonden in den vorm van verduurzaamde levensmiddelen. Melk en vleesch komen ons in blikken doozen toe. Een mud aardappelen kost 3 pond sterling. Laten er landbouwers komen, die onzen grond bewerken, ambachtslieden, die huizen bouwen en kleederen maken.

» Om de uitwijking op degelijke wijze in te richten moet een comiteit van landverhuizing hier en in Pretoria gesticht worden en werkzaam zijn. Dit zal spreker tot stand brengen, vooraleer hij ditmaal Europa verlaat. Hij vraagt medewerking — Zuid-Afrika is geen woestijn, maar een rijk en vruchtbaar land, een uitweg voor het overbevolkt Europa. »

Nr 8. Deel VI 1 November 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

29 *Januari* — 9 *Augustus.*

Vlaamsche vertoogschriften : **198**, uitgaande hetzij van vlaamsche maatschappijen, hetzij van inwoners van vlaamsche gemeenten of gemeentebesturen. Doel: *a*) Hoogescholen. Inrichting van eenen leergang, in Nederlandsche taal, van strafrecht en rechtspleging, enz.; *b*) Stipte toepassing der taalwet van 22 Mei 1878; *c*) dat Brussel en voorsteden als Vlaamsche en niet als Waalsche gemeenten zouden beschouwd worden bij de toepassing der nieuwe taalwet van 1889 (12 *Maart*).

De Gentsche afd. van het *Davidsfonds* vraagt de wijziging der provinciale grenzen van Brabant, O. en W. Vlaanderen, Limburg, eenerzijds, en van Luik en Henegouwen, anderzijds, zoodat de gemeenten, waar, volgens de laatste volksoptelling, het Nederlandsch meest gesproken wordt, bij de vlaamsche provinciën en de Waalsche gemeenten bij de Waalsche provinciën worden gevoegd.

Vlaamsch en Vrij, te Kiel (Antwerpen), vraagt dat in Vlaamsch-België de Nederlandsche taal de taal van het leger en de burgerwacht weze.

(11 *April) :* De *Vlaamsche Vrijzinnige Vereeniging* van Antwerpen vraagt de invoering der dienstplicht, de verdeeling van het leger in Vlaamsche en Waalsche regimenten en de verplichte kennis der beide landtalen voor de officieren. (11 *April*): Het *Willems-fonds* (Brussel) vraagt, met het oog op het gebruik der talen, de vollediging van art. 2 en 38 van het ontwerp tot herinrichting der burgerwacht.

***

Zitting 25 *Januari* 1889.

(Bespreking van het wetsontwerp omtrent de werkrechtersraden.)

Amendement van den heer De Malander (Ronse) : « *Het gebruik der Nederlandsche taal is verplichtend in de Vlaamsche gewesten.*»

De hr Minister De Bruyn... — Ik hoop dat het achtbaar lid zijn amendement zal intrekken, want als Vlaming en Vlaamschgezinde, zou ik het ongaarne bestrijden. Thans bestaat, in gansch het Vlaamsche land, geen enkele raad waarin het Nederlandsch niet uitsluitend gebruikt wordt, aangezien er de werklieden, over het algemeen, slechts die taal kennen. Dat amendement zou kunnen in

tegenstrijd zijn met de belangen der Waalsche werklieden, ook met die der werklieden in de gemengde arrondissementen, b. v. in dat van Brussel. Mijns inziens zou van dat voorstel een bijzonder wetsontwerp moeten gemaakt worden ; want, evenals in strafzaken, zouden de gemengde arrondissementen, waarin het Nederlandsch zou verplichtend zijn, afzonderlijk moeten aangewezen worden.

De hr De Malander. Ik begrijp dat de tekst van mijn amendement onvolledig is, maar vergeet niet dat het amendement werd opgesteld vóor de stemming der laatste wet aangaande het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken. Ik kon mij dus niet beroepen op eene wet die nog niet bestond. Thans ware het voldoende te zeggen :

« Het gebruik der Nederlandsche taal is verplichtend evenals in strafzaken. » Ik meen dus te mogen aandringen. Mijn amendement is vooral gericht tegen de heeren griffiers, omdat ik mij afvraag waarom deze de vonnissen in het Fransch zouden opstellen als, ter zitting, alles in het Nederlandsch geschied. Hier kan geene spraak zijn van de vrijheid van verdediging, welke in deze zaak niets te zien heeft.

De hr Pirmez (*Charleroi*). Het amendement bewijst nogmaals de strekking van zekere kamerleden om van het Nederlandsch de eenige taal des lands te maken, Dat voorstel is voor het minst kwetsend. Gij wilt het Nederlandsch verplichtend stellen in Vlaamsch-België en bekreunt u niet eens met de taal welke in onze andere gewesten zal gesproken worden; in 't Walenland, zal men Fransch of Nederlandsch mogen spreken ; in Vlaanderen slechts Nederlandsch. Ziedaar uw stelsel.

De hr de Malander. Het is het stelsel der wet omtrent het taalgebruik in strafzaken.

De hr Pirmez. Ik hoop dat er, in deze kamer, geene meerderheid zal gevonden worden om dat amendement te stemmen.

De hr le Sadeleer (*Aalst*). De stemming van dat amendement zou nutteloos zijn, omdat het feitelijk onmogelijk is Fransch te spreken in de werkrechtersraden van Vlaamsch-België en omdat het huidige wetsontwerp slechts van toepassing is op burgerlijke zaken en niet op strafzaken.

De hr de Malander. De heer Pirmez spreekt met het oog op het Waalsche land ; de heer de Sadeleer met het oog op het Vlaamsche land; mijn amendement bedoelt hoofdzakelijk de gemengde gewesten : te Ronse en in het omliggende, spreekt men beurtelings Waalsch en Nederlandsch.

Hoe het zij, daar ik weinig kans zie voor de aanneming van mijn amendement, trek ik het in ; maar ik hoop dat de werkrechtersraden zich zooveel mogelijk zullen doordringen van de wet welke het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken regelt.

Zitting van 26 Februari 1889.

Begrooting van het Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen. (Zeewezen).

De hr Carbon (*Oostende*). ...In zitting van 30 Januari, wees de heer De Decker (Antwerpen) op den ongunstigen toestand, waarin

de officieren onzer koopvaardij zich ten onzent bevinden, tegenover hunne vreemde mededingers. Ingevolge het koninklijk besluit van 1 April 1864, kan elke vreemde zeevaarder als officier toegelaten worden op Belgische schepen zonder een examen af te leggen in België. Hij heeft slechts een brevet of diploma, bekomen in zijn land, over te leggen, dan als onze officieren, met hun Belgisch brevet, niet kunnen aangenomen worden in den vreemde.

Bedoeld koninklijk besluit is niet alleen zeer nadeelig voor onze officieren, die een zeer moeielijk examen moeten afleggen, maar geeft tevens aanleiding tot ergerlijke misbruiken : zoo werd eens een vreemdeling, die een diploom bezat, dat hem wellicht niet toebehoorde, hier als stuurman aangenomen; het bleek naderhand dat hij noch lezen noch schrijven kon.

De achtbare minister zal mij wellicht tegenwerpen dat het niet ernstig zou zijn ook den vreemdeling, ten onzent, een examen voor te schrijven in eene der beide landtalen. Dat gebeurt in Frankrijk, Engeland, Duitschland, Zweden, Noorwegen, Spanje, Portugál, Italië, met een woord overal, behalve in België waar vreemde kapiteins, die onze taal niet kennen, bij voorkeur vreemde matrozen aanwerven welke zij begrijpen, en welke door hen begrepen worden. Dat alles ten koste onzer eigene zeelieden. Ik vestig de aandacht van den heer Minister op die zeer gewichtige zaak.

Zitting van 15 Maart 1889.

De hr De Decker. (*Antwerpen*) spreekt nogmaals over de belangen onzer koopvaardij en zeelieden, geeft lezing van verscheidene stukken van het Antwerpsch « Zeemans Kollegie » en dringt aan op de verplichting van een Belgisch exaam, af te leggen door vreemde zeevaarders welke in Belgischen dienst wenschen te treden. De meeste vreemdelingen zouden gemakkelijk de leergangen onzer zeevaartscholen kunnen volgen.

De Franschen zouden onderricht in het Fransch ontvangen : anderen, zooals de Nederlanders, de Duitschers, de Scandinaven zouden het Belgisch examen afleggen in het Nederlandsch.

Het Nederlandsch is eene der hoofdtalen in het zeewezen en wordt begrepen door een zeer aanzienlijk aantal zeevaarders. Het is de taal van al de bewoners der Nederlanden, en tevens de volkstaal van de Duitsche zeegewesten. Zij wordt gesproken van Duinkerke tot aan Dorpat (Oostzee). Ik herinner mij, als reeder, kapiteins in mijnen dienst gehad te hebben, welke herkomstig waren uit Hanover en Jutland en die allen Vlaamsch spraken en schreven.

Ik meen dat het, voor de Regeering, een plicht is, maatregelen te nemen in den door mij aangewezen zin.

ONZE TAAL IN DE PROVICIERADEN.

I.

Oost-Vlaanderen.

Zitting van 18 Juli 1889.

Aan den raad zijn toegekomen, vanwege de Vlaamsche Grieven-Comiteiten en andere kringen, vertoogschriften omtrent het gebruik der Nederlandsche taal.

Zitting van 18 Juli 1889.

De hr advocaat ALBRECHT FREDERICQ (Gent) geeft lezing van een door hem ingediend voorstel en ontwikkelt het in korte bewoordingen.

Art. I. — *De raad zal zich bedienen van het Vlaamsch in alle stukken die slechts in ééne taal worden opgesteld.*

Alle stukken die uitgaan van den raad, indien ze niet in de twee talen worden opgesteld, zullen het voortaan in het Vlaamsch zijn. Zoo de processen-verbaal van iedere zitting, de uitnoodigingen, de dagorde, alles — zelfs de landkaarten indien wij er nog uitgeven. Indien ééne taal gebruikt wordt is de Vlaamsche taal verplichtend.

Er moet nogtans eene uitzondering gemaakt worden : voor wat aangaat de verslagen op te maken door de leden van den raad, namens de commissiën, zal het vrijstaan aan ieder lid de taal te gebruiken, die hij verkiest.

Art. II. — *Alle ontwerpen van reglementen zullen te gelijk in de twee talen aan den raad worden voorgesteld. De vlaamsche tekst zal vóor de fransche worden besproken en gestemd.*

Het is hier altijd gezegd en verstaan geweest dat de twee teksten officiëel zijn, maar het gaat van zelfs dat de vlaamsche tekst den voorkeur moet hebben. De vlaamsche tekst mag niet worden beschouwd als eene vertaling. De vlaamsche tekst moet vóor den franschen besproken en gestemd worden. Wij maken verordeningen niet voor Walen, maar voor Vlamingen. De raad overigens heeft reeds dat grondbeginsel voor eenige dagen aangenomen. Gij hebt reeds gestemd, Mijne Heeren, dat de reglementen eerst in het Vlaamsch moeten besproken en bekrachtigd worden.

Wat aangaat de bespreking en het stellen van amendementen, het staat natuurlijk iedereen vrij de fransche taal te gebruiken. Wordt er een amendement in de fransche taal voorgesteld, het zal in het Vlaamsch vertaald worden.

Art. III. — *De beambten der provincie zullen, voor de behandeling van alle ambtelijke zaken, de vlaamsche taal gebruiken, behoudens de gevallen waar de belanghebbenden de fransche taal hebben verkozen.*

De bedienden hebben tot last de zaken voor te bereiden en verslagen uit te brengen. Het schijnt mij billijk dat zij daarvoor de vlaamsche taal gebruiken, tenzij als de belanghebbenden de fransche taal hebben verkozen. Dit is namelijk van toepassing voor den technischen dienst. Met genoegen stel ik vast dat sedert eenige maanden de technische dienst zijne verslagen in het Vlaamsch opstelt. Dit bewijst dat men de gegrondheid van onze vraag heeft begrepen.

Art. IV. — *De bestuurlijke briefwisseling zal altijd in het Vlaamsch geschieden. Er zal enkel uitzondering worden gemaakt voor de gemeenten en de personen die uitdrukkelijk zullen verklaren de fransche taal te verkiezen.*

Dit is de toepassing van de wet van 1878 in bestuurlijke zaken. Niemand zeker zal er bezwaar tegen hebben dat, wat de provincie aangaat, er gebeure wat er gebeurt voor den Staat.

De hr R. **Eeman draagt een tegenvoorstel voor :**

De Provincieraad van Oost-Vlaanderen,

Gezien het verzoekschrift ingediend door *het Grievencomiteit der Vlaamsche Taalgilde* van Aalst en andere steden, betrekkelijk het gebruik der vlaamsche taal door het provinciaal bestuur van Oost-Vlaanderen;

Besluit :

A. Wat aangaat de vraag om de Vlaamsche taal als *officieele taal* van het bestuur der provincie aan te nemen :

1° dat voortaan de processen-verbaal der zittingen van den provincieraad in de Vlaamsche taal zullen opgesteld en afgekondigd worden ;

2° dat de verordeningen in de Vlaamsche taal zullen gestemd en eene fransche vertaling er zal bijgevoegd worden.

Van dezen stelregel zal alleen kunnen afgeweken worden, wanneer een ontwerp van verordening, uitgaande van een lid der vergadering, door dat lid in het Fransch zal opgesteld zijn.

B. Wat de andere vragen betreft, de raad stelt vast dat de bepalingen der wet van 22 Mei 1878 over het gebruik der Vlaamsche taal in bestuurlijke zaken stipt worden nageleefd, zoowel door de bedienden welke de provincieraad of de bestendige deputatie benoemt, als door die welke meer rechtstreeks van het hoofd der provincie afhangen.

Dienvolgens besluit de raad dat er geene aanleiding bestaat om de gevraagde beslissingen te nemen, en gaat tot de dagorde over.»

Aan het voorstel van den heer Eeman stelde de heer 't Kint de Roodenbeke eene wijziging voor : « De redevoeringen zouden in het proces-verbaal aangestipt worden in de taal welke de spreker zou gebruikt hebben. »

De heer Solvyns meent de Vlamingen te kunnen bevredigen « met de processen-verbaal, die voortdurend bij den aanvang van elke zitting in 't Fransch zouden gelezen worden, na afloop van den zittijd te laten vertalen en te drukken om ze aan de leden van den raad uit te deelen. »

Voorstel van den heer Mussely.

« De provincieraad van Oost-Vlaanderen, verkleefd aan de moedertaal der bevolking van Vlaanderen, steunende op de maatregelen alreeds in voege gebracht om de rechten der Vlaamsche taal, waar het billijk is, te doen eerbiedigen, en verders zich betrouwende op de medewerking der bestendige deputatie, gaat tot de dagorde over. »

Redevoering van den heer Mussely.

De hr Mussely.—Mijne heeren, ik zal het woord in het Vlaamsch voeren, om mijn recht te verdedigen, voortaan in het Fransch te mogen spreken. Alles bewijst dat, wat men hier bedoelt is het gebruik van 't Fransch hier heel en al moeilijk, zoo niet onmogelijk te maken aan degenen die het spreken.

De hr Alb. Fredericq. — Ik vraag het woord.

De hr Mussely. — Wij zijn allen geboren Vlamingen, Vlamingen

in de ziel, en wij wenschen allen vurig dat de Vlaamsche taal de plaats bekleede, die haar toekomt. Iedereen is hier bezield met dezelfde gevoelens. Iedereen wil dat de kreet waarheid zij : In Vlaanderen Vlaamsch ! — Ja « In Vlaanderen Vlaamsch, » maar ook zooals de achtbare heer Solvyns zooeven zegde — : « In Vlaanderen Vrijheid ! »

't Is om die vrijheid te verdedigen dat ik opgestaan ben. « In Vlaanderen Vlaamsch » zou eenvoudig zijn een dwangmiddel, waaronder eenieder zou moeten gebukt gaan ; als ik naga wat hier gezegd is geworden, dan moet ik mij overtuigen dat hetgeen gevraagd wordt, maar een eerste voetstap is om tot anderen te komen, welke niet gedaan worden in den weg der vrijheid, maar in den weg van den dwang. Inderdaad, was de vraag van het Grievencomiteit billijk, wat noodzakelijkheid bestond er voor den heer Fredericq om een tweede voorstel te doen ? 't Moet zijn dat de heer Fredericq er dingen in vond, die tegenstrijdig waren met zijne meening.

En indien die heeren van het Grievencomiteit een derde voorstel dachten te moeten doen, moet het zijn, dat zij geloofden dat hij niet verre genoeg gegaan was in den weg van den dwang.

Men wil beletten dat er voortaan in den raad Fransch gesproken worde.

Men moet niet altijd rekening houden van hetgeen gedrukt is : men moet soms tusschen de lijnen kunnen lezen, omdat niet zelden tusschen de lijnen de waarheid verborgen is. Het Grievencomiteit nogtans verplicht u niet tusschen de lijnen te lezen ; het zegt rechtuit wat het meent. (Spreker haalt een uittreksel aan van het verzoekschrift van het Grievencomiteit).

Er blijkt hieruit, zoo vervolgt hij, dat de wensch, het streven van het Grievencomiteit en dezen die voorstanders zijn van het gebruik van het Vlaamsch in den provincieraad, is, ons te verplichten — hier enkel Vlaamsch te spreken. Waarom ! enkel om de Vlaamsche bevolking genoegen te doen.

't Moet zijn dat de heer Fredericq het alzoo niet opneemt, aangezien hij de vraag van het Grievencomiteit niet bijtreedt en hierin heeft hij wel gehandeld. Inderdaad, het Grievencomiteit heeft het besef niet van wat een provinciaal bestuur is. Het vraagt ons om te verklaren dat het Vlaamsch de officiëele taal van het provinciaal bestuur zal zijn. De provincieraad heeft daar niets in te zien. De provincieraad heeft geene bevelen aan den gouverneur te geven. Ook heeft de heer Fredericq de vraag gewijzigd en gesproken alleen van de beambten der provincie.

De heer Solvyns heeft u reeds gezegd dat de ambtenaren van de provincie zich in hunne betrekkingen met het publiek van het Vlaamsch bedienen. Zulks heeft de heer Fredericq erkend. Het is dus onnoodig maatregelen te nemen ; wat men wenscht, gebeurt zonder dwang. De bestendige Deputatie heeft het op zich genomen al de beambten van de provincie op te leggen zich van 't Vlaamsch te bedienen. Het is dus niet noodig verordeningen te stemmen, die geen ander uitwerksel kunnen hebben dan te bekomen wat reeds bestaat.

De heer De Cooman zegt dat door eene verordening de nakomelingen der beambten zouden verplicht zijn de vlaamsche taal te gebruiken. Wij maken verordeningen voor wie? Is het voor de

nakomelingen? Of is het voor ons eigen, voor de tegenwoordige ambtenaren? Indien de verordening de nakomelingen niet bevalt, zullen zij eene andere maken. Waarom ons dan verbinden? Waarom ons aan den band leggen? En de Vlamingen verdragen niet gaarne eenen band. Het hangt van den provincieraad af zulke beslissingen of bepalingen te stemmen, die hij goed vindt. Heden kunnen wij bepalingen stemmen ten opzichte van het gebruik der Vlaamsche taal, en het naaste jaar kan de raad het tegenovergestelde beslissen. De nakomelingen zullen dus hoegenaamd niet verbonden zijn door de beslissing die wij heden kunnen nemen.

Nu, Mijnheeren, waarom wordt het proces-verbaal in het Fransch opgesteld? Enkel omdat de fransche taal door de meerderheid van den raad gebruikt wordt. De negen tienden der leden van den raad spreken hier Fransch; daarom is het proces-verbaal in het Fransch opgesteld.

't Is niet genoeg, bij het afleggen van den eed, te zeggen: « ik zweer » en bij het oproepen van den naam en de stemming te antwoorden: *ja* of *neen*; 't is niet voldoende te willen dat het Vlaamsch als de officiëele taal van den raad worde uitgeroepen, men moet hier in 't Vlaamsch komen spreken, als men wil dat alles in 't Vlaamsch geschiede; als de meerderheid hier Vlaamsch zal spreken, dan zal natuurlijk het proces-verbaal in het Vlaamsch gemaakt worden; tot dan toe zal het opgesteld worden in de taal van de meerderheid van den raad.

Het proces-verbaal zal zeer zonderling zijn als het opgesteld wordt naar uwen wensch.

De karkas zal Vlaamsch zijn, maar de inhoud Fransch. Het zal luiden: de zitting is geopend, en dan zult gij verplicht zijn in het proces-verbaal in te lasschen de kortbondige samenvatting, in het Fransch, van de fransche redevoeringen. De heer De Cooman bedriegt zich; ik, Fransch sprekende, zal niet toelaten door wien het ook zij, mijne woorden te laten vertalen.

De hr J. De Cooman. Wij moeten het wel toelaten!

De hr Mussely. Het is ons recht.

De hr Goossens. Wij hebben gelijke rechten!

De hr Mussely. Gelijke rechten! Ik heb het recht Fransch te spreken en het belieft mij gebruik te maken van dit recht; ik zeg dus dat wij het recht hebben in 't proces-verbaal de samenvatting onzer woorden terug te vinden in de taal waarin wij ze hebben uitgesproken.

De hr H. Goossens. En wij als wij Vlaamsch spreken?

De hr Mussely. Tradutore, traditore. Ik wil niet van de vertaling mijner woorden in 't proces-verbaal en kan mijn recht niet laten ontnemen. Ik heb dus het recht om mijne woorden te doen inlasschen in de taal waarin ik ze uitgesproken heb, gij van uwen kant, bezit ook dat recht, maar dan zal het proces-verbaal zijn, gelijk de heer de Cooman heeft gezegd, een arlekijnskleed.

Het ware gemakkelijk den vlaamschen sleepwagen, waarvan de heer Vermeire heeft gesproken, hier te doen vooruitgaan. Daarom moet gij uwe vrienden die de vlaamsche taal machtig zijn, bewerken en hun bewegen hier bij voorkeur Vlaamsch te spreken.

Niet door dwangmiddelen is het dat eene taal de taal van het

volk wordt : door dwang zult gij niet gelukken ; gij zult vooruitgaan door de spreuk toe te passen : Vlaamsch en Vrij ! Gebruikt geen dwang, begint met de opvoeding uwer kinderen te maken ; leert aan uwe kinderen de taal die gij lief hebt ; verplicht — hier is dwang wettig – verplicht, zeg ik, uwe kinderen Vlaamsch te spreken. Wij die het geluk niet gehad hebben het Vlaamsch grondig te leeren, moeten onze kinderen er liefde voor inplanten, dan zal de vlaamsche taal eenmaal de plaats bekleeden waarop zij recht heeft.

De leden, die reglementen voor te dragen hebben, wil men verplichten zulks in het Vlaamsch te doen.

Men zegt : men mag ze in 't Fransch voordragen, maar men moet ze in 't Vlaamsch vertalen en de Vlaamsche tekst zal gestemd worden. Men wil dus een franschgezinde verplichten de beide talen te kennen. Maar dat vermindert mijne hoedanigheid van provincieraadslid. Dit recht heeft men niet. Gij legt mij eenen band op ; dat is niet heusch jegens eenen ouden collega die hier zetelt. Zegt dat de opvoeding in het Vlaamsch geschiede ; dat de kinderen een degelijk vlaamsch onderwijs ontvangen ; dat zij de gewoonte van het gebruik der vlaamsche tale krijgen, en die tale bezigen altijd en overal ; zeer goed ! Dan zult gij zonder dwang het Vlaamsch in het bestuur der provincie krijgen, de flaminganten, de vlaamsche strijders zullen hun doel bereiken en dat doel is wettig en rechtvaardig, het zal dan van zelf gaan, zonder dwang !

Er zijn verscheidene voorstellen : één van het grievencomiteit, één van den heer Fredericq, een van den heer Eeman, één van de 3e commissie en één van den heer Solvyns. Ik sluit mij aan bij dat van den heer Solvyns. Het is niet van doen verordeningen te maken nopens het gebruik der taal in den raad. Wat men wil doen, is een « coup d'épée dans l'eau. » Men wil getoond hebben het zwaard te hebben getrokken ten voordeele van de moedertaal. Het is zeer schoon !

Ik zal het voorbeeld geven. Het volgende besluit stel ik voor te nemen : eene stemming uitbrengen om een bewijs te geven van verkleefdheid aan de vlaamsche taal, opdat het gekend zij in de provincie en in Belgie, dat de provincieraad genegen is voor de moedertaal.

De hr De Buysscher. — Dadelijk genegen !

De hr Mussely. — Ja, dadelijk genegen ! niet door ijdele declamatiën, maar feitelijk. Wij wenschen dat de vlaamsche taal zooveel mogelijk gebruikt worde. Daarom stel ik voor, aan dezen die van mijn gedacht zijn, mijne dagorde te stemmen.

Redevoering van den heer De Reu.

De hr De Reu. — Mijne heeren, het grieft mij het niet eens te zijn, in deze zaak, met mijnen achtbaren vriend, den heer Mussely. Om het voorstel van den achtbaren heer Fredericq met eenigen schijn van grond te kunnen bestrijden, hoeft hij hersenschimmen op te roepen. Hij zegt dat het inbreuk maakt op de vrijheid der leden van in de handelingen des raads de taal te gebruiken, die zij verkiezen.

Indien het zoo ware, zou ik het voorstel niet onderteekend hebben en zou het evenmin willen stemmen. Maar het houdt hoege-

baamd niets in dat de vrijheid der leden van den raad in het gebruik der taal kan krenken. Gelijk de heer Fredericq aangetoond heeft, huldigt het voorstel het princiep der taalvrijheid. Ieder lid mag volkomen vrij zijn de taal te gebruiken welke hij verkiest. Al wat wij vragen is dat de stukken welke de raad, als raad, uit te vaardigen heeft, in de beide talen zouden opgesteld worden; en dat, wanneer zij enkel in eene taal zouden verschijnen, het dan toch, in eene bij uitstek vlaamsche provincie, in het Vlaamsch zou zijn. Ik verkies dit voorstel boven dat van den achtbaren heer Eeman, die, voor sommige stukken, alleen de vlaamsche taal zou opleggen.

Wij vragen verders dat men, gelijk voorgaandelijk, de beide talen gebruike voor de reglementen, mits den vlaamschen tekst vóor den franschen te bespreken en te stemmen. Op die wijze worden de beide talen op gelijken voet behandeld en het kan niet gezegd worden dat eenig hoegenaamd recht zou gekrenkt zijn.

Ons voorstel is dus van aard om aangenomen te worden.

REDEVOERING VAN DEN HEER AUG. DE BUYSSCHER, VAN NINOVE.

Mijne heeren,

Gelijk eenieder het kunnen lezen heeft in het gedrukt verslag dat u terhand gesteld is, zijn de redenen, die uwe derde commissie bewogen hebben in haar besluit over de vragen en ontwerpen die zij moest onderzoeken, van verschilligen aard.

Eerst en vooral, was men vol eerbied voor de schikkingen in art. 23 der Grondwet neergeschreven. Daar werd in duidelijke woorden bepaald, *dat het gebruik der in België gebezigde talen vrij is.*

Dienvolgens vreesde men tegenstrijdig aan de grondwet te werk te gaan, en de persoonlijke vrijheid te krenken, met te verklaren dat de eene of de andere taal de officiëele taal is.

Al de in België gebruikte talen zijn vrij : aan de eene of aan de andere de hoedanigheid van officiëele taal toekennen, is aan degene die men niet verkiest diezelfde hoedanigheid ontkennen.

De wetgever zelf heeft zich dit recht niet toegeëigend ! Hoe zou het ons behooren dusdanige schikking te nemen !

Uwe derde commissie heeft gedacht dat het niet noodig is, het gebruik van 't Vlaamsch in bestuurlijke zaken aan de bedienden die rechtstreeks van den Provincieraad afhangen, wederom te bevelen, aangezien de Bestendige Deputatie uit eigene beweging reeds vastgesteld had de bepalingen der wet van 22 Mei 1878 te doen naleven.

Maar men heeft ook eenen stap vooruit willen doen.

De schikkingen van den Raad, op voorstel van den heer Rod. Eeman voorgedragen, zijn een onbetwistbare vooruitgang ten voordeele der Vlaamsche zaak.

In 't vervolg zullen alle verslagen der zittingen, alle verordeningen in het Vlaamsch gebeuren.

Alleenlijk zal men van dit beginsel afwijken, wanneer een lid der vergadering — en het staat eenieder vrij de taal te gebruiken die hij begeert — eene rede of een voorstel in de Fransche taal zal verkiezen te doen.

Men zal voortaan, dank aan die verordening die we den Raad uitnoodigen te stemmen, hier dagelijks Vlaamsche klanken hooren weergalmen en wij hopen dat het Vlaamsche land het aannemen van dezen maatregel over 't gebruik der Vlaamsche taal in den Provincieraad met tevredenheid en genoegen zal vernemen.

Ook, Mijne heeren, meen ik de overtuiging van de groote meerderheid van deze vergadering weer te geven, als ik zeg, bij deze omstandigheid, dat wanneer er spraak is van de Vlaamsche taal, van haar gebruik, van hare rechten, wij altijd gelukkig zijn eenen nieuwen blijk van onze genegenheid en verkleefdheid er aan te mogen geven.

De Vlaamsche taal is *schoon* en *edel*; 't is de taal van een *dapper*, *roemrijk* en *moedig* volk.

Roemrijk door zijn verleden; moedig is dat volk gebleven; het bewijst het genoeg door de grootmoedigheid met dewelke het lange jaren eenen vernederenden toestand verdragen heeft, en nu door de manhaftigheid met dewelke het in den strijd volhardt, dien het ondernomen heeft, om, ondanks alle hinderpalen, aan zijne taal den eererang weer te geven, dien ze nooit had moeten verliezen.

't Is, Mijne Heeren, de taal gebleven van de menigte in onze gewesten, en dat ondanks de gestadige werking van den franschen invloed.

't Is dus met recht en reden dat de Vlamingen eischen dat het Vlaamsch overal in Vlaanderland geëerbiedigd en gebruikt worde.

En ingezien de geschiedenis ons leert, dat een volk zonder eigen taal, ook een volk zonder eigen aard en zonder eigene zeden is; en dat ons eigen aard en ons eigene zeden ons weleer maakten wat we waren, zoo vermeen ik, als echte Vlaming, de hoop te moeten uitdrukken, dat onze jongelingen, dank aan hunne opvoeding, dank vooral aan den beslissenden invloed van hunne ouders, meer en meer hunne taal zullen leeren waardeeren en beminnen, ze meer en meer gestadig zullen gebruiken.

Als men meer Vlaamsch zal zijn in het huiselijk leven, als de familiën onder malkander meer Vlaamsch zullen spreken, dan zal natuurlijk en noodzakelijk de Vlaamsche taal meer geëerd worden; dan zal het nimmer noodig zijn de besturen op te wakkeren om het Vlaamsch te gebruiken; uit eigene beweging zullen zij dit gebruik volgen.

Opvolgenlijk zullen de beraadslagingen bij voorkeur in de Vlaamsche taal geschieden.

En alzoo zal langzamerhand het Vlaamsch verplichtend worden in alle openbare vergaderingen en raden, en met die verandering in den vorigen staat van zaken, door de overtuiging vreedzaam aan te brengen, zullen wij die tegenwerking en tegenkanting niet vinden, waar we noodzakelijk zouden tegen aanstooten met op gebiedenden toon en te ras te werk te gaan.

Intusschen, hoe dat wij ook de Vlaamsche zaak genegen zijn, vermogen wij niets meer als van het Vlaamsch, aan onze taal, den voorkeur te geven, tegengehouden als we zijn, door de reeds besprokene bepaling van onze Grondwet. En het is gemakkelijk te verstaan, dat men daar die algemeene bepaling aantreft, omdat

onze Grondwet gemaakt is onmiddellijk na onze geweldige scheuring van Holland, als de wetgever, beducht eene enkele der klachten weer te hooren die men hier, ten lande, vóor de omwenteling geuit had, — en het verplichtend gebruik van het Nederlandsch werd er onder geteld — er grootelijks aan hield het vrij gebruik der twee talen door de wet te bevestigen.

Maar dat de Vlamingen voortstreven ! Indien we te werk gaan gelijk er zooeven is gezegd, indien we door eene eendrachtige krachtinspanning, de noodige pogingen willen aanwenden om 't Vlaamsch te verspreiden en te doen beminnen, zullen welhaast de wenschen der Vlamingen verwezenlijkt worden en zal de stelregel « In Vlaanderen Vlaamsch ! » geen ijdel woord meer zijn, maar eene gelukkige, lang betrachte feitelijkheid.

En wij ook, achtbare ambtgenooten, laten wij ons, Vlamingen, ons toeleggen om door eene moedige oefening de kennis en het gemak, die ons misschien uit hoofde van eene fransche opvoeding ontbreken, spoedig aan te winnen.

REDEVOERING VAN DEN HEER ALB. FREDERICQ.

Mijne Heeren,

Ik zal kort zijn. Ik acht het wel nutteloos de vorige sprekers te volgen op het terrein dat elk hunner gekozen heeft en alles wat de Vlaamsche beweging kan aanbelangen hier te bespreken. Ik meen niet te moeten antwoorden op de beschouwingen van den heer Vermeire over den invloed van opvoeding en onderwijs ; even min meen ik te moeten onderzoeken in hoe verre de beweringen van den heer De Cooman gegrond zijn, aangaande de diensten welke de geestelijkheid aan de Vlaamsche zaak zou hebben bewezen. Dit alles moet ons te verre leiden. Dit alles is buiten zake. Wij hebben een reglement van inwendige orde te bespreken, ik heb mijn voorstel te wettigen en te verdedigen en zal er mij bij bepalen.

Mijn voorstel wordt bevochten in name en onder voorwendsel van vrijheid. Indien gij den heer Mussely wilt gelooven is mijn voorstel niets anders dan een dwangmiddel : het is een aanslag op de vrijheid der leden van den raad in zake van taalgebruik ; door mijn voorstel wil ik u allen dwingen hier Vlaamsch te spreken !

Gedurende jaren heeft het Vlaamsche volk zijne rechten miskend en gekrenkt gezien, gedurende jaren werd ons onze taalvrijheid ontzegd : In 't onderwijs, in 't bestuur, in 't leger, voor de rechtbanken, overal was onze taal verbannen ! En wanneer wij wars van dien toestand u, in name van ons volk, komen vragen dat men ons recht late wedervaren, zijn wij het die de vrijheid miskennen ! Wij willen u dwingen Vlaamsch te spreken ! Maar wie van u, Mijne Heeren, heeft zulks in mijn voorstel gevonden ? Waar staat zulks te lezen ? Uit welke bepaling vloeit dit voort ? En de uitleggingen en de toelichtingen die ik u heb gegeven bij de ontwikkeling van mijn voorstel, zeggen en bewijzen zij u niet genoeg dat ik juist allen dwang, alle drukking bevecht en dat ik niets anders beoog en bedoel dan de volkomen vrijheid en gelijkheid voor iedereen.

Het is zonderling een afgevaardigde van het Vlaamsche volk hier te zien optreden om in name der vrijheid u te komen vragen

dat alle voorrechten aan eene vreemde, aan de fransche taal zouden gegeven worden! Het klinkt zonderling te hooren dat men in name der vrijheid u komt vragen dat de raad de fransche taal zou behouden! (*Tegenspraak op de banken der rechterzijde*).

Heb ik het mis? Twee talen zijn hier in gebruik: de Vlaamsche en de Fransche. Men wil niet dat de Vlaamsche taal in den Vlaamschen provincieraad de plaats inneme die haar toekomt, men wil niet dat de bepalingen die ik voorstel en waarbij de gelijkheid van talen wordt gewaarborgd, worden aangenomen; men wil dien toestand doen voortduren waarbij alles of schier alles in 't Fransch moet gebeuren en men zou beweren dat het Fransch niet de officiëele taal is van den raad!

Alles geschiedt hier bijna uitsluitelijk in het Fransch; dit gebeurt, naar men ons zegt, enkel omdat de meerderheid der leden van den raad Fransch spreekt. Maar al de leden van den raad spreken ook Vlaamsch, zij vertegenwoordigen de vlaamsche bevolking.

De heer Mussely even als u allen, Mijne Heeren, is de twee talen machtig. De voorrang en de voorkeur dien gij wilt geven of behouden aan de fransche taal is zelfs niet te verklaren door eenen toestand die ons tot toegevendheid zou nopen. Maar buiten en boven dit alles beroep ik mij op de rechten van ons volk: Onze rechten zijn ons door de grondwet gewaarborgd.

Men heeft hier, om mijn voorstel te doen verwerpen, artikel 23 der grondwet ingeroepen. Artikel 23 der grondwet waarborgt de vrijheid der talen. Maar wat is dus de vrijheid der talen? De vrijheid der talen is zeker wel niet anders dan de volkomen gelijkheid voor het Fransch en het Vlaamsch; zonder gelijkheid bestaat de vrijheid niet! Geen voorkeur voor 't Fransch! gelijkheid voor beiden en dus: Fransch in 't Walenland! en in Vlaanderen Vlaamsch!

De gelijkheid, de vrijhied der talen brengt mede dat ieder burger zich tot de overheid zal mogen richten in de taal die hij verkiest; de vrijheid, de gelijkheid brengt mede dat gij het recht hebt u hier van de fransche taal te bedienen, maar zeker eischt de vrijheid en en de gelijkheid ook dat wanneer het bestuur, wanneer de overheid, wanneer een ambtenaar zich richt tot het volk, hij de taal van het volk gebruike. Het is een natuurrecht voor een volk in zijne taal bestuurd, in zijne taal onderwezen, in zijne taal voor de rechtbanken gedaagd te worden. Gij wilt niet dat men u de fransche taal opdringe: Wij, Vlamingen, willen ook niet in 't Fransch verdrukt worden. Moest men het systeem mijner tegenstrevers aannemen, de vrijheid van taal door de grondwet gewaarborgd, zou niet meer voor de Vlamingen bestaan. Art. 23 der grondwet zou ons onze taalvrijheid ontzeggen!

Wie van u zou dergelijke verklaring van dit artikel als gegrond, als ernstig, als rechtvaardig, als mogelijk kunnen aannemen?

Mijn voorstel is een dwangmiddel! Men heeft het u herhaalde malen gezegd. Laat nog eens zien wat ik u voorstel.

Ik vraag dat de raad zich bediene van het Vlaamsch, voor alle stukken die slechts in éene taal opgesteld worden; ik vraag dat alle ontwerpen van reglement u tegelijk in de twee talen worden voorgesteld en dat de vlaamsche tekst vóor den franschen besproken en gestemd worde,

Is zulks niet billijk? Is zulks niet natuurlijk? Ik vraag niets anders dan dat men de taal van ons volk gebruike, wanneer maar éene taal gebruikt wordt. Is het dan billijk en rechtvaardig, wanneer gij u tot Vlamingen in éene taal richt, eene vreemde taal te gebruiken? Mijn voorstel doet niet vreezen dat men de fransche taal miskenne. Inderdaad, de bestendige deputatie is hier, om zoo te spreken, de uitvoerende macht. Zij is het, door wiens tusschenkomst, alles zal uitgaan. Er valt niet te vreezen dat zij de rechten der franschsprekenden zal krenken. (*Onderbreking van den heer Mussely.*)

De hr Alb. Fredericq. — Ik denk u niet te beledigen, wanneer ik zeg dat de deputatie niet de voorkeur zal geven aan het Vlaamsch.

Is het niet rechtvaardig, betaamt het niet dat de reglementen die gemaakt worden voor Vlamingen, die in Vlaanderen moeten worden toegepast, dat die reglementen dan ook in 't Vlaamsch worden opgesteld? Gij zult nevens het vlaamsch reglement, eenen franschen tekst hebben : Wel is waar heeft de vlaamsche tekst den voorrang, maar zijn de rechten der beide talen niet gewaarborgd?

Zeg mij nu waarin mijn voorstel uw recht heeft geschonden? Zeg mij nu op welke wijze, om welke reden gij wordt verdrukt? Tegenover mijn voorstel stelt men het voorstel van den heer Eeman. Deze bekent dat de Vlamingen recht hebben tot klagen, hij bekent dat er hun iets moet worden toegestaan. Hij wil ons iets geven. En daarom staat hij ons toe dat de processen-verbaal der zitingen in het Vlaamsch zullen opgesteld worden. En dit is alles! Gij bekent ook nog nog dat niemand luistert naar de lezing der processen-verbaal, maar om 't even! Met de lezing van een vlaamsch proces-verbaal zullen de Vlamingen voldoening hebben. En meer krijgen wij niet! Welhoe, gij meent dat onze grieven daarmede zullen hersteld zijn? En wanneer uwe vrienden van het Grieven-comiteit, wanneer wij, Vlamingen, u komen vragen dat er ons recht geschiedt, staat gij ons enkel toe dat een proces-verbaal in 't Vlaamsch gelezen wordt en gij voegt er dan nog bij dat hier niemand luistert naar die lezing, en gij meent dat gij ons daarmede zult paaien? Uw voorstel is een echte spotternij!

Mijn voorstel om de vlaamsche taal te gebruiken voor alle stukken die enkel in éene taal worden opgesteld, zou ook nog moeten verworpen worden, dit volgens het verslag der derde commissie, « omdat het den Raad tot onvoorziene verbindtenissen zou verplichten. » Zoo staat het in het verslag te lezen : Onvoorziene verbindtenissen!

Zeg mij dan welke verbindtenissen kan de Raad daardoor aangaan? Noem ze mij? Er is maar éene verbindtenis! Die van 't Fransch en het Vlaamsch, te gelijk, of enkel het Vlaamsch, indien men het noodig acht, te gebruiken. Mijn voorstel waarborgt de gelijkheid der beide talen.

De heer Eeman heeft ook getracht art. 2 van zijn voorstel te wettigen. Zijn artikel, het zal u getroffen hebben, Mijne Heeren, is maar schijn en bedrog. Men wil den schijn hebben door dit artikel iets toe te geven en men geeft inderdaad niets. Volgens den heer Eeman staat zijn artikel meer, veel meer toe dan het mijne. Laat zien. Zijn artikel luidt als volgt : « *Dat de verordeningen in de vlaamsche taal zullen gestemd en dat eene fransche vertaling er zal bijgevoegd worden.* » — Zeer goed ; maar ik lees verder

« Van dezen stelregel zal kunnen afgeweken worden wanneer een ontwerp van verordening, uitgaande van een lid der vergadering, door dit lid in het Fransch zal opgesteld zijn. »

Dit verandert de zaak! Dit is gansch iets anders! Gij neemt met de eene hand terug wat gij met de andere hebt gegeven! De voorstellen zullen — gij weet het — meestal in 't Fransch worden gedaan; de reglementen die voor Vlamingen moeten worden gemaakt, zullen alzoo in het Fransch worden opgesteld.

Wij zijn het eens, Mijne Heeren, denk ik, om aan te nemen dat de reglementen in het Vlaamsch moeten opgesteld zijn; gij hebt ten minste dit princiep reeds over eenige dagen aangenomen en gij zoudt nu herkennen dat het kan afhangen van de willekeur, dat het kan afhangen van het goeddunken van een van ons, een reglement in het Fransch te doen stemmen?

De hr MUSSELY. Onze kiezers hebben ons de vrijheid gelaten Fransch of Vlaamsch te spreken.

De hr ALB. FREDERICQ. Het is niet voor u maar voor uwe kiezers dat gij de reglementen maakt! De reglementen worden gemaakt voor Vlamingen. Vergeet niet dat, volgens de laatste volksoptelling, er in Oost-Vlaanderen enkel 8541 inwoners zijn die uitsluitelijk Fransch spreken en dat er 749,050 zijn die enkel Vlaamsch verstaan.

En weet gij, Mijne Heeren, tot welke gevolgtrekkingen gij komt, indien gij het voorstel van den heer Eeman aanneemt? — Welnu, gij, franschsprekende leden van den Raad, zult een fransch reglement voorstellen: ik zal in 't Vlaamsch een artikel, eene wijziging, een amendement voorstellen. Dat recht heb ik ook. — Mijn amendement wordt aangenomen — in 't Vlaamsch, volgens uw stelsel. Gij zult dus een reglement, gij zult zelfs verschillige artikelen hebben die voor de helft in 't Vlaamsch zullen opgesteld zijn! Is dit aannemelijk? Is dit ernstig? Volgens de verordening, die ik de eer heb u voor te stellen, kan men u niet dwingen, Mijne Heeren, uwe voorstellen in 't Vlaamsch te doen. Gij zult ze doen, zoo 't u lust, als in 't verleden, in 't Fransch: men zal ze in 't Vlaamsch vertalen en gij zult u daarmede kunnen vergenoegen. De Vlaamsche taal is voor u geene vreemde taal. Overigens, wanneer men een politiek mandaat betracht, wanneer men lid wordt van eenen Provincieraad, dan moet men in staat zijn of zich in staat weten te stellen om aan zijne plichten te voldoen; men moet de volkstaal machtig zijn. Dat is eene vereischte, dat is een plicht!

Gij beroept u op artikel 23 der grondwet om te beweeren dat gij het recht hebt fransche reglementen te maken. De gezonde zin zegt u dat dit slechts eene drogreden is, dat een volk in zijne taal moet bestuurd worden, dat er geene andere wet kan worden gemaakt dan eene wet die door het volk wordt verstaan. Of meent gij het recht te hebben verordeningen te stemmen die het volk niet begrijpt?

Ik meen, Mijne Heeren, al de beweegredenen te hebben weerlegd die men tegen de twee eerste artikelen van mijn voorstel heeft ingebracht; zij zijn niet staande te houden, zij storten als 't ware 't van zelf ineen, gelijk een kaartenhuis als gij ze aangrijpen wil.

Mijne Heeren! ik heb ook nog de eer gehad u voor te stellen te beslissen dat de beambten der provincie voor de behandeling van alle ambtelijke zaken de vlaamsche taal zullen gebruiken, behoudens de gevallen waar de belanghebbenden de fransche taal hebben verkozen. Men heeft beweerd dat wij het recht niet hebben — altijd

in gevolge art. 23 der grondwet — het gebruik van het Vlaamsch aan onze beambten op te leggen. Is dit ernstig ?

De hr MUSSELY. — Wat gij vraagt bestaat reeds.

De hr FREDERICQ. — Het bestaat reeds ? Dit is eene reden te meer om wat bestaat bij reglement te bekrachtigen. Dit artikel betreft inzonderheid de beambten van den technischen dienst. De technische dienst bedient zich van onze taal. Waarom die verplichting in ons reglement niet geschreven ? De technische dienst bedient zich van onze taal sedert...

De hr MUSSELY. — Dat is genoeg !

De hr FREDERICQ. — Dat is niet genoeg ! Waarom bedient zich de technische dienst sedert zes maanden van onze taal ? Zeker niet uit liefhebberij, zeker niet uit liefde voor het Vlaamsch ? Gij, leden van de bestendige deputatie, gij hebt er hen vriendelijk toe verzocht. Gij hebt hun zulks opgelegd. De heer Mussely heeft het zelf bekend. En men beweert hier vandaag dat, ingevolge art. 23 der Grondwet, men de bedienden en beambten niet kan dwingen eene taal te gebruiken ! Hoe komt het dan dat gij hun het gebruik van het Vlaamsch hebt opgelegd ? En waarom hebt gij zulks gedaan ? Waarom ? Omdat gij gevonden hebt dat zulks goed en nuttig en billijk, dat zulks wettig was. Welnu, ik vraag u in ons reglement te schrijven hetgeen gij, bestendige deputatie, nuttig en rechtvaardig hebt bevonden. Bestaat er eene gegronde reden om het niet te doen ?

De hr MUSSELY. — Waarom in een reglement schrijven hetgeen gebeurt ?

De hr FREDERICQ. — Waarom in een reglement niet schrijven hetgeen gij zelf goed en rechtvaardig oordeelt ? Welke reden bestaat er om dit te bestrijden ? geef mij dan eene reden die aanneembaar is !

Blijft het laatste artikel betreffende de bestuurlijke briefwisseling.

Is mijne vraag overdreven ? Is zij niet gegrond ? Men zegt mij hier nogmaals : wat gij vraagt bestaat reeds. Nogmaals, waarom het dan niet in ons reglement geschreven ? De Staat heeft het gebruik van het Vlaamsch in zake van bestuurlijke briefwisseling geregeld. Waarom zou de provincie het niet doen ? De wet van 1878 is met eenparige stemmen door de Kamer van volksvertegenwoordigers aangenomen geweest. Waarom zou die bepaling van ons reglement hier hetzelfde onthaal niet vinden ? Mijne Heeren, ik meen u te hebben bewezen dat mijn voorstel rechtvaardig is en gegrond. Het eerbiedigt, het waarborgt de rechten van ons allen, het laat aan ieder van ons — wat men ook gezegd hebbe — zijne volle vrijheid in zake van taalgebruik. Gij hebt ons gevraagd uw recht en uwe vrijheid niet te krenken : wij willen ook en eischen ook dat onze vrijheid, dat het taalrecht der Vlamingen geëerbiedigd worde ! Wij houden weinig van schoone beloften en klinkende verklaringen van genegenheid en liefde en verkleefdheid voor de moedertaal ! Wij zullen ons niet in slaap laten wiegen met wenschen die, als wij niet handelen, nooit zullen verwezenlijkt worden ! Wij zijn nog zoo laag niet gevallen, wij zijn nog zoo diep niet gezonken dat wij langer onze rechten zullen laten miskennen en dat men van ons zal bekomen dat wij onzen aard en onze zelfstandigheid, dat wij onze taal zullen verloochenen ! Neen, wij

willen uwe rechten niet krenken ; wij eerbiedigen uwe vrijheid, maar wij eischen van u eerbied voor ons recht en recht voor onze taal !

Het voorstel van den heer Alb. Fredericq werd aangenomen. Stemden voor de heeren : Jozef De Vos, De Temmerman, De Clippele, Prosper De Cooman, De Vuyst, August De Cooman, De Buysscher, De Keyser, Snoeck, De Cock, Dauwe, Van Mullem, Rogiers, De Poorter, De Deyn, Verhessem, Van Hoorebeke, Goossens, Lippens, Fredericq, Tyman, De Keghel, Mechelynck, Tijdgadt, Van Acker, De Rockere, Edmond Thuysbaert, Victor Braeckman, De Potter, Jozef de Cooman, De Reu, Emiel Limpens, Mertens, Alexander Blancquaert, Bethune, Leopold Rooman, Verbeke, Van Winkel, De Cleene, Verbraeken, Wauters, Roelens, Van Mosselvelde, Cooreman, Meeus en G. Vergauwen.

De volgende provincieraadsleden stemden er tegen :

Verstraeten, Vanderlinden, Vandenbossche, De Raedt, Vanderhaegen, Solvyns, Lodewijk Eeman, Eugeen de Kerckhove, Mussely, Van Brabandt, Astère de Kerchove, Van Crombrugghe, Morel, Herman della Faille, Libbrecht, Meheus, Ernest Vergauwen, d'Udekem, Germain De Vos, Rodolf Eeman, Van Raemdonck, Alfred Blancquaert en Vermeire.

De heer G. della Faille onthield zich.

ELDERS

ITALIË.

De Regeering heeft onlangs, in het programma van het Nationaal Collegie van Aoste, het onderricht van de Fransche taal geschrapt. Men weet dat het Fransch nog algemeen gesproken wordt in gansch de Aoste-vallei en er de rechtsbedeeling in die taal geschiedt. De inwoners der vallei hebben zich tot de Italiaansche Regeering gewend met het verzoek den leergang van Fransche taal terug op het programma te brengen.

DENEMARKEN.

Sleeswijk.

De studenten van Kopenhagen besloten, op 3 Juli ll., in den loop dier maand eene reis te ondernemen naar *Pruisisch-Sleeswijk*, « ten einde hunne broeders van dat gewest aan te moedigen in hunnen strijd voor het behoud hunner taal en nationaliteit. »

De Regeering van Pruisen liet weten dat zij zich tegen elke betooging van dien aard streng verzetten zou. De studenten van Kopenhagen gaven geen gevolg aan hun voornemen : maar op een feestmaal, gehouden te Kotling en voorgezeten door den volksver-

tegenwoordiger Radwig, werd door dezen, bij het uitbrengen van een heildronk aan den koning van Denemarken, de hoop uitgedrukt dat het Deensche leger eenmaal zegevieren en 1864 wreken zal.

Men weet ook dat de huidige minister van oorlog, zooals wij reeds in den *Taalstrijd* schreven, een man van groot gezag is, algemeen bekend als een anti-Pruisischgezinde en die, in zijne redevoeringen zoowel in als buiten de kamer uitgesproken, voortdurend aandringt op de versterking en vollediging der landsverdediging, hetgeen hij, niettegenstaande de huidige verdeeldheid der Deensche partijen op het gebied der inlandsche politiek, naar alle waarschijnlijk bekomen zal.

TRANSVAAL.

De Transvaalsche Volksraad heeft op de begrooting voor het a. s. jaar een post gebracht van 20,000 pond sterling, tot inrichting eener Transvaalsche Hoogeschool. De reis, door den heer S. Du Toit thans ondernomen in Zuid- en Noord-Nederland, staat insgelijks met dat ontwerp in verband, voor wat betreft het aanwerven van Nederlandsche leeraars.

ARMENIE

DOOR DR. GRIGOR ARZRUNI. (1)

Na het gebruik hunner oude (klassieke) taal verloren te hebben, spraken de Armeniërs van Russisch-Armenië, tot nog vóor vijftig jaar, slechts onderscheidene dialecten. Uit deze levende gewestspraken, en vooral uit de zuiverste, d. i. uit het Armenisch van Eriwan, is de moderne Armenische taal gesproten. Zij is thans de voertaal van het onderwijs in de 500 Armenische scholen van den Caucasus en in die taal schrijven wij onze boeken, maken wij onze vertalingen en stellen wij onze dramatische werken en onze dagbladen op.

Die 500 scholen — 4 provinciale collegiën alsmede de academie van Etchmiadzine ter zijde gelaten — worden bezocht door 30.000 jongens en meisjes.

Met de uitbreiding van het onderwijs, neemt de nieuwere Armenische letterkunde eene ruimere vlucht. De nationale herleving der Armeniërs van Rusland dagteekent van 1830-1840.

Destijds stichtte de aartsbisschop Nerses, te Tiflis, het eerste Armenisch collegie « Nersessian » genaamd en bijna te zelfder tijd

(1) Verslag uitgebracht op het 2e wederlandsch Congres van de « *Société des Gens de lettres* » Parijs, 1889. De 3e commissie handelde over: « *de la condition des gens de lettres dans les divers pays, pendant les dix dernières années.* »

verscheen het eerste werk van Khatchatour Abowiantz (leerling der hoogeschool van Dorpazt): de roman *Werk Haiastani* (De plagen van Armenië). Abowiantz, evenals later professor Stefaan Nazariantz, de opsteller van het Armenisch tijdschrift *Hussissapaïl* (het Noorderlicht), evenals de dichter Michel Nalbandiantz en meer andere schrifstellers, de romanschrijvers Prochiantz en Tserentz en de tooneeldichter Soundoukiantz, hebben nooit van de opbrengst hunner werken kunnen leven.

Tot vóor de tien of zeventien laatste jaren, verkeerden de Armenische schrijvers in dezen toestand: zij vatten de pen op, wijdden zich aan de beoefening der nationale letteren uit loutere vaderlandsliefde en moesten, buiten de letteren, een middel van bestaan zoeken ofwel een rijken beschermer vinden om hunne werken te kunnen uitgeven. Na 1879 is hun toestand merkelijk verbeterd, want de Armenische letterkunde nam, in de tien laatste jaren, eene nieuwe vlucht.

De onlangs overleden dichter en romanschrijver Raffi zag zijn bestaan verzekerd alleen door de opbrengst zijner gewrochten, en dit is heden hetzelfde geval met een aantal jongere schrijvers welke werkzaam zijn in de pers en in de tijdschriften waarvan het aantal inschrijvers voortdurend stijgt.

Onlangs werd te Tiflis eene Armenische Vereeniging van schrijvers gesticht, met het doel de letterkundigen en vertalers stoffelijker wijze aan te moedigen: hunne handschriften aan te koopen en in het licht te geven op de kosten der vereeniging. De twee groote maatschappijen van weldadigheid, waarvan de eerste met name Sint-Gregorius, te Bacou gevestigd is en de andere te Tiflis, beoogen insgelijks de aanmoediging van het onderwijs en van de nationale letteren.

Wij hebben heden in den Caucasus zes Armenische periodieken waarvan de eenen tot de clericale of behoudsgezinde en de anderen tot de vooruitstrevende partij behooren. In het klooster van Etchmiadzine (nabij Eriwan), aan den voet van den berg Ararat, verschijnt het maandschrift *Ararat* (de tolk van het klooster) en te Tiflis zien het licht: het pedagogisch maandschrift *Agbur* (de Bron), het sociaal en letterkundig maandschrift *Mourtsch* (de Hamer), het staatkundig en literarisch weekblad *Artsagank* (de Weergalm) en ten slotte twee politieke en letterkundige dagbladen *Nor-Dar* (de Nieuwe Eeuw) en *Mschak* (de Werker).

Buiten de oorspronkelijke gewrochten van onze XIXe eeuwsche schrijvers — zooals die van de dichters Raphaël Patkanian en Sembat Chahasissian, van de romanschrijvers Tserentz, Raffi en Prochiantz, van de tooneeldichters Gabriel Soundoukiantz en Michel Ter-Grigoriantz, van de taalgeleerden en geschiedkundigen Stephaan Balassan, Gregorius Khalatiantz, Mikoititch Emine, Kerope Patkanian, — is de Armenische literatuur, tijdens de tien laatste jaren,

verrijkt met talrijke vertalingen in nieuw Armenisch, van eenige dramas van Shakespeare, comedies van Molière, dramas van Schiller, eenige romans en tooneelspelen van Alex. Dumas fils, romans van Victor Hugo en van Tourgueneff, alsmede van wijsgeerige, geschiedkundige en pedagogische werken van andere schrijvers.

In dit beknopt overzicht sprak ik slechts van Russisch-Armenië en maakte geen gewag van het verstandelijk leven der Armeniërs in Turkije en Perzië (1). Insgelijks wijs ik niet op de diensten aan de oude en nieuwe Armenische taal en letterkunde bewezen door de monnikken-meketaristen van Venetië en Weenen, en acht eene opsomming overbodig van de, in nieuw Armenisch opgestelde, periodieken en tijdschriften, welke thans het licht zien te Venetië, Weenen, Sint-Petersburg, Londen, Marseille, Moskow, New-York, Alexandrië (Egypte) Konstantinopel, Smyrna, enz.

In de IIIe eeuw, was het Armenische volk het eerste in het Oosten, dat verstandig genoeg was tot het kristendom over te gaan ; in de XIXe eeuw is het misschien de eenige natie in Azië welke, door hare menigvuldige scholen, hare jonge letterkunde, haar nationaal tooneel, hare talrijke vertalingen in de moderne moedertaal, van de meesterstukken der Europeesche literatuur, bewijst dat zij nogmaals verstandig genoeg is om te begrijpen dat zij moet medegaan met den vooruitgang der Europeesche beschaving, zich daarbij aansluiten en daaraan deelnemen.

POLEN

DOOR LADISLAS MICKIEWICZ. (2)

De letteren bezitten de zonderlinge deugd heillooze toestanden te verwinnen en zelfs niet zelden het meest te schitteren in de donkerste tijden van de geschiedenis eens lands. Italië gaf daarvan een gedenkweerdig voorbeeld. Hetzelfde verschijnsel werd aangetroffen in Polen, waar de geest der letteren zegevierend weerstand biedt aan al de pogingen welke hem zouden moeten versmachten.

De Poolsche poëzie, welke bij het naderen der omwenteling van 1830, begroet werd als een nieuwe dageraad, straalde genoegzaam uit zoodat geen der onheilen, die later kwamen, onzen nationalen gezichteinder geheel en al kon verduisteren. Toen de groote dichters zwegen, namen de romanschrijvers het woord. Heden sieren deze met de bloemen en kransen hunner vinding de werkelijk-

(1) De kristene Armeniërs (de Muzelmansche Armeniërs niet medegerekend) in het oud Armenisch vaderland, dat thans in drie deelen gesplitst is (Russisch-, Turksch- en Perzisch-Armenie) zijn ten getalle van bijna 4,000,000, waarvan 1,500,000 in Russisch-Armenië.

(2) Verslag uitgebracht op voornoemd Congres.

heid der geschiedenis. Schrijvers als Sienkiewitz en Kaczkowski, die voor het oog hunner landgenooten de tooneelen van het verleden ontrollen, brengen het hunne bij om den huidigen tijd draaglijk te maken.

Voor hetgeen de toekomst betreft, trachten de Polen ze te lezen niet in de boeken, maar wel in hun hart.

De taak der letterkundigen is niet gemakkelijk in Polen. Hun behoort de eer de zedelijke eenheid van een in drie stukken verdeeld land, uit te drukken. Elk stuk lijdt onder een verschillend beheer. Maar, aangezien er geen kwaad bestaat zonder eenige vergoeding, heeft het feit dat Polen drie overheerschers telt, overal en altijd eene zelfde drukking verhinderd. Zoo was er ten allen tijde een deel dat, vergelijkender wijze gesproken, bevoordeeligd was en waar men vrijer kon ademen. Die door de Voorzienigheid bezorgde luchtververschingen hebben machtig veel bijgedragen om de verstandelijke verstikking der natie te verhinderen.

Wil men echter spreken over den toestand der letterkundigen in Polen, dan kan men slechts klachten laten hooren. Aan de feestmalen der gelukkige volkeren, zouden de dischgenooten soms verkiezen zekere wederwaardigheden te vergeten. Eene verdrukte letterkunde verstoort het feest; maar zij moet niettemin hare zwaarmoedige stem mengen in de algemeene heilwenschingen om anderen te herinneren aan de uitgebreidheid hunner plichten en om meer bevoordeeligde schrijvers, die in volle vrijheid hunne denkbeelden mogen uiten, toe te roepen dat er niets gedaan is zoolang er iets te doen blijft.

Voor de Polen bestaat heden die vrijheid slechts in Galicië. Oostenrijk eerbiedigt hunne taal. Het veroorloofde de stichting, te Krakau, eener Academie voor wetenschappen, welke de lettervruchten der Poolsche schrijvers in hare uitgaven opneemt. Krakau is eene Slawische stad, eene museum-stad; maar een Franschman stelle zich eens voor dat het geestesleven van zijn volk — hetgeen God verhoede! — beperkt blijve binnen Rowaan of Reims en Parijs gekneveld weze: Rowaan en Reims zouden trachten hun best te doen om als tolk van Parijs op te treden. Zij zouden er echter op verre na niet in slagen. En, dat ware niet te verwonderen, want, evenals voor de gezondheid van den mensch de vrije omloop van het bloed, van het hart naar de hersenen en van het hoofd naar de uiteinden van het lichaam noodig is, zou een land niet ongestraft kunnen weerstaan aan eene afbinding welke de hoofdorganen van een zelfde lichaam van elkander afzondert.

Toen Cromwell Ierland veroverd had, liet hij den inwoneren de keuze tusschen de dood of Connaught. Het stelsel van eene het tot uiterste gedreven verrussing heerscht zelfs in Poolsch-Connaught tot hetwelk het Weener-Congres, in 1815, Polen verminkte. Warschau blijft niettemin de verstandelijke hoofdstad

van Polen. Geruimen tijd waren Kiew, Zytomir, Vilna voorname letterkundige middenpunten. Thans verbiedt er Rusland niet alleen de uitgave van een in het Poolsch geschreven dagblad of boek, maar zij vervolgt er de Poolsche taal. Wie op straat betrapt wordt op Poolsch spreken of aangeklaagd wordt die landtaal te gebruiken in den huiselijken kring, verbeurt eene boete !...

Dat ostracismus doet de geletterden van gansch Russisch-Polen naar Warschau heenstroomen.

Te Warschau is de Poolsche taal slechts gebannen uit de school, de gerechtshoven en de openbare besturen. Zij wordt geduld op straat, op het tooneel en in de pers. Het geringste huisgezin is ingeschreven op verscheidene dagbladen en tijdschriften. Te Warschau telt men vele dagbladschrijvers ; zij zijn zeer bekwaam en werkzaam. Maar te Warschau is het niet veroorloofd een schrijversbond te stichten.

De voorafgaande censuur berokkent de pers onverdragelijke plagerijen. Met de proeven te lang in te houden, kan zij de verschijning van een dagblad feitelijk onmogelijk maken. Nergens ter wereld bestaat er eene censuur als in Rusland. Indien dit Rijk op officiëele wijze had deelgenomen aan uwe Wereldtentoonstelling, (1) dan had het in het gebouw der pers, eene toogkast kunnen plaatsen en de door zijne censuur aaangeslagen vreemde dagbladen uitstallen. De censuur verbiedt het neerschrijven van zekere namen, zekere data, zekere woorden ! Zelfs mag een Poolsch blad van Warschau niet het een of ander artikel uit een Russisch nieuwspapier overdrukken; want aan de Russische pers worden toch nog dingen veroorloofd, waaraan de Poolsche niet eens denken durft !

Niet lang geleden werden de bladen van Warschau tot eene ontzaggelijke boete veroordeeld door het algemeen bewind van Warschau, voor de opneming van één zoogenaamd « fait divers » dat de censuur had goedgekeurd. Tegen die vonnissen is elk beroep overbodig. Alhoewel de pers altijd moet voorzichtig zijn, wordt de Warschauwsche dagbladschrijver tamelijk goed bezoldigd. Hij moet zich bepalen bij de kronijk ; de staatkunde is hem verboden. Wat den letterkundige betreft, buiten den roman mag hij zich niet wagen, wil hij de enkele Poolsche gewesten waar hem een groot debiet wacht, voor zijne gewrochten niet sluiten. De vrijheid om in geschiedkundige beschouwingen te treden is den Polen van Russisch-Polen teenemaal ontzegd. Zij geven hunne werken naamloos uit in Galicië of in Posnanië, en verzaken aldus aan naam en geldelijk voordeel tevens.

Pruisen ontzegt zijnen Poolschen onderdanen het vermogen niet om, met zekere vrijheid, boeken en dagbladen te laten verschij

(1) Parijs, 1889.

nen; maar het streeft stelselmatig naar den ondergang dier uitgaven; het wendt de duitsche millioenen aan tot onteigening der Poolsche grondbezitting; het spant al zijne krachten in om Posnanië met Duitsche uitwijkelingen te bevolken, alsof het eene Zuid-Amerikaansche pampa ware. Die wetenschappelijke wijze van inwerking uit Berlijn heeft reeds voor gevolg gehad dat de economische toestand van Posnanië zoodanig verergerd is dat de letterkunde er door getroffen werd en het vroeger zoo drukke boekhandelsverkeer in dat gewest, zeer verminderd is.

Er ware eene merkwaardige studie te maken over den invloed door de Russische schrift- of boekenkeuring uitgeoefend op de Poolsche letterkunde welke veroordeeld is tot het gebruiken van omschrijvingen, tot het vermijden van het juiste woord, tot het minst mogelijk zeggen om het meest mogelijk te laten raden wat zij bedoelt. Het ware tevens zeer leerrijk nevens het kwaad, het goed vast te stellen dat voor de Poolsche schrijvers ontstaat uit die uitzonderlijke verdrukking waarvan zij het voorwerp zijn; men trekt immers altijd eenig zedelijk voordeel uit hetgene men lijdt voor eene rechtvaardige zaak! Wellicht zal ook eene onzer toekomende Congressen bij een onzer gewone platonische wenschen een anderen voegen, namelijk de banden te zien verbrijzelen welke, in volle XIXe eeuw en op eene onmetelijke uitgestrektheid van Europa, de menschelijke gedachte folteren.

Deze schets van den toestand der schrijvers in Polen, is voldoende; het zou mij te zwaar vallen dien toestand te doorgronden en menigvuldige en diepe wonden te peilen. Men heeft beweerd dat groote smart stom is. Toch moet zij soms het stilzwijgen verbreken, maar dan mag zij niet alles zeggen.

Ik besluit dus deze weinige en onvolledige regelen zooals een groot Poolsch dichter een zijner gedichten besloot, d. i. met de gevoelige toehoorders uit te noodigen zijne klacht te voleindigen in hun gemoed.

OOSTENRIJK-HONGARIJE.

DOOR Dr. MAX NORDAU.

Een dertigtal jaren geleden, hadden de diplomaten de gewoonte te zeggen dat Italië eene aardrijkskundige uitdrukking was. Dat was eene dier dwalingen waarvan de kanselarijen de specialiteit bezitten. Italië was eene natie en bewees het. Van Oostenrijk-Hongarije mag integendeel gezegd worden dat het eene aardrijkskundige opvatting is, zelfs oneindig meer in het letterkundig dan in het politiek opzicht.

Er bestaat geene Oostenrijksch-Hongaarsche natie; dat rijk is samengesteld uit een dozijn zeer onderscheidene nationaliteiten, welke bijna allen elkander vijandig zijn en slechts te zamen worden gehouden door den band van een gemeenschappelijk vorstenhuis en van eene zelfde regeering. Van eene Oostenrijksch-Hongaarsche letterkunde kan dus geene spraak zijn; hoogstens kan er

gewag gemaakt worden van schrijvers afkomstig uit een der landen die het Keizerrijk van den Donau samenstellen of van schrijvers die daar woonachtig zijn. Hun stoffelijke en zedelijke toestand verschilt geheel en al naarvolgens de nationaliteit tot dewelke zij behooren. In het eene gewest worden die schrijvers hooggeacht, bemind, getroeteld, beloond en, in het andere, verwaarloosd, vergeten, zelfs verdrukt. Een voorbeeld. Een Rumeensch dichter, geboren in Transylvanië, een Ruteensch romanschrijver, uit Gallicië, een Italiaansch tooneeldichter herkomstig uit Istrië of Dalmatië zouden te vergeefs, in hunne geboortestreek, op eenige erkentelijkheid wachten. Op fortuin of eenig officiëel eerbewijs mogen zij niet rekenen. Hun leven zal altijd moeilijk zijn zoolang zij het gewest hunner geboorte, gelegen op de uiterste bijna vergeten voorposten van het Rijk niet verlaten voor de verstandelijke middenpunten hunner nationaliteit, voor de landen waar hunne natie eene hoogere Staatsinrichting verworven heeft. Dàt is Rusland voor den Roetener van Leopol, Roemenië voor den Roemeen van Hermanstadt, Italië voor den Italiaan van Triëst of Ragusa. De letterkundige, welke behoort tot een der volken die in Oostenrijk-Hongarije bestaan als ethnische stukken verwijderd van de massa hunner nationaliteit, blijft levenslang een banneling. Zijn streven, zijne verwachting en eerzucht liggen niet besloten binnen de staatkundige grens van zijn land. Zijn geestelijk vaderland is iets geheel anders dan zijn aardrijkskundig vaderland. Hij schrijft en werkt voor een volk dat, in wettig opzicht, het zijne niet is. Achting, naam en roem alsmede de stoffelijke vrucht zijns arbeids, kunnen hem slechts van over de grenzen komen. Dikwijls vindt hij in zijn land zelfs geen uitgever of eenig aanzienlijk dagblad, en zóo is hij gedwongen op verstandelijk gebied voor den uitvoer te werken, indien hij wil gedrukt, geschat en betaald worden. Het moet dan ook niemand verwonderen dat bijna al de letterkundigen behoorende tot de nationaliteiten die ik bedoel, zich beschouwen als zoovele « irredenti » indien zij hunne geboortestreek niet willen verlaten.

Geheel anders is het gelegen met de letterkundigen van die nationaliteiten welke geen steunpunt hebben buiten de grenzen der Oostenrijksch-Hongaarsche monarchie. Dat is het geval met de Czeksche, Magyaarsche, Sloweensche en Croatische schrijvers. Deze worden beschouwd als de gezalfde bewaarders van de rechten hunner nationaliteit.

Zij vervullen zoo wel eene staat- als eene letterkundige rol. Met boeken uit te geven vervullen zij een eeredienst. Zij hoeven niet bijzonder talenvol te zijn. Toewijding en veel schrijven volstaan; meer wordt van hun niet gevergd. Hunne nationaliteiten voeren een levensstrijd : zij moeten zich verdedigen tegen de opslorping die haar bedreigt van wege grootere volken wier taal meer verspreid is, wier beschaving hooger staat en wier letterkunde rijker is dan de hare. Haar eerste wapen ter verdediging is de beoefening der landtaal ; met het schrijven van boeken in hare taal verrijken zij deze. Die letterkundigen zijn bijgevolg de staatkundige verdedigers hunner nationaliteit en hun toestand is veeleer die van een staatsman dan van een letterkundige. Hongarije is onafhankelijk; Croatië is het bijna. In Oostenrijk is de regeerende partij thans samengesteld uit Czekken en Slowenen. Magyaren, Czekken, Croaten en Slowenen hebben dus het bewind in handen en beschikken over al de hulpmiddelen van den Staat. Daarvan maken zij veel gebruik ten voordeele hunner schrijvers, en men kan het hun niet ten kwade duiden. De letterkundigen dier kleine nationaliteiten mogen dus van

geluk spreken ! Zij richten zich tot een zeer beperkt publiek en het gering aantal hunner lezers ware onvoldoende om hun, met behulp van het schrijversrecht, een bestaan te verzekeren. Maar daarin wordt voorzien door rijk betaalde posten en proven, leeraarstoelen in hoogescholen, plaatsen van boekbewaarder, het bezoldigd lidmaatschap der Academie. Hun behooren 's Rijks beurzen en zelfs de bedieningen in den bestuurraad van bankhuizen, spoorwegen en verzekeringsmaatschappijen. Zij verkrijgen alles : titels, eerekruisen en allerlei officiëele gunsten en eerebewijzen.

In den laatsten tijd, heeft de hoogere Oostenrijksch-Hongaarsche regeering getracht gemeenschappelijke instellingen te scheppen voor al de letterkundigen des Rijks, zonder onderscheid van nationaliteit. Dat is nogmaals en altijd politiek, maar geene letterkunde. Die instellingen hebben voor doel te doen gelooven aan het bestaan eener Oostenrijksch-Hongaarsche letterkunde. Zij die weten hoe de zaken staan, laten zich niet beet nemen. Voor de letterkundigen werd een zeer voornaam eereteeken gemaakt. Het wordt toegekend aan min of meer « intieme » raadsheeren of hofraden, welke behooren tot de thans aan het bewind zijnde nationaliteiten. De « irredenti » kunnen daar natuurlijk geene aanspraak op maken, al mochten zij tevens Victor Hugo en Shakespeare zijn. Men opende insgelijks, onder voorzitterschap van onzen ongelukkigen kroonprins, eene soort van vrije Academie voor de letterkundigen van om het even welke taal in Oostenrijk-Hongarije gesproken wordt; zij heeft aanleiding gegeven tot het samenstellen van een lijvig boekwerk ter verheerlijking van het keizerrijk en van zijn vorstenhuis. De druk van het werk is bijzonder schoon. De medewerkers voeren allen weidsche titels, dragen schoone eerekruisen en zelfs zeer schitterende plechtgewaden. Met dat alles moeten zij — eenige ten minste — niet veel talent bezitten. Men kan toch niet alles zijn of alles hebben. Ik weet niet of er in de geschiedenis onzer letteren ooit spraak zal zijn van dat officiëel gewrocht; maar de hoogere besturen hebben zich bijzonder ingespannen om het te doen gelukken. Dat is wellicht eene vergoeding voor vele medewerkers.

Ziedaar de waarheid omtrent den toestand der letterkundigen in Oostenrijk-Hongarije. De belanghebbenden spreken daar niet graag over en dat is te begrijpen. Maar een onafhankelijke die buiten elke coterie leeft en weinig prijs hecht aan het oordeel der officiëele kringen, mag zich veroorloven de waarheid bekend te maken. (1)

CANADA.

Men schrijft uit Ottawa: De Regeering heeft besloten dat voortaan de Engelsche taal, in stede van de Fransche, zal onderwezen en gesproken worden in de Canadiaansche scholen. Het Fransch zal buiten gebruik komen in bestuurszaken.

---

(1) *Nota van den* TAALSTRIJD. Naar ons verzekerd wordt, is de achtbare verslaggever een Oostenrijksche Duitscher. Alhoewel de rassenstrijd ten hevigste woedt in Oostenrijk-Hongarije, willen wij Dr. Max Nordau geenszins verdenken van stelselmatige partijdigheid; maar wij moeten er bijvoegen dat de Croaten, Czekken, Slowenen, enz. het op verre na niet eens zijn met hem en zijne Oostenrijksch-Duitsche taalgenooten.

Nr 9. Deel VI 1 December 1889.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

SENAAT.

Zitting van 3 April 1889.

(Begrooting Ministerie van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen.)

De heer BARON DE SELYS-LONGCHAMPS vestigt de aandacht van den Minister Vandenpeereboom op de tweetalige « kennisgevingen van aankomst » van goederen. Hij klaagt niet over het drukken dier « kennisgevingen » in de beide landtalen,maar hij wenscht de twee teksten gescheiden te zien, b. v. het Fransch op de voor- en het Nederlandsch op de keerzijde ; thans zijn ze zeer moeilijk om lezen.

Zitting 21 Mei.

(Begrooting Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar onderwijs.)

De heer BARON DE CONINCK DE MERCKEM. Wij hebben, in België, drie conservatoriums waar de leergangen in 't Fransch gegeven worden. De Vlaamsche bevolking verlangt een vlaamsch conservatorium. Die vraag schijnt mij gegrond. Dank aan mannen als Tinel, Benoit, Waelput, Jan Blockx en Wambach, heeft de vlaamsche kunst eene invloedrijke stelling ingenomen. Het is dus billijk dat onzen vlaamschen kunstenaren de middelen verschaft worden om onze nationale kunst nog hooger te verheffen. Edele en verhevene gevoelens zullen door de Vlamingen beter vertolkt, uitgedrukt en begrepen worden in onze schoone moedertaal welke wij het best spreken en begrijpen.

De stad Mechelen,die reeds eene modelschool voor de kerkmuziek bezit, schijnt aangewezen om de zetelplaats dier nieuwe vlaamsche instelling te worden. Mechelen ligt in het midden van het vlaamsche land, en getroostte zich reeds voor hare school groote opofferingen. Hare inwoners spanden hunne beste krachten in om de uitvoering van aanzienlijke kunstgewrochten onzer landgenoten mogelijk te maken.

De heer DE MEESTER DE BETZENBROECK ondersteunt de vraag van den heer baron de Coninck de Merckem.

Minister DEVOLDER. Ik weiger niet het voorstel van den achtbaren baron de Coninck de Merckem te onderzoeken. (*Onderbreking)*. Ik meen echter dat wij geen uitslag zullen bekomen. Evenzeer als de

heeren de Coninck en de Meester wensch ik de ontwikkeling der vlaamsche kunst. P. Benoit, Tinel, Mathieu, Blockx, Wambach en anderen hebben schitterend werk geleverd. De vlaamsche kunst moet ondersteund worden ; maar ik kan mij niet voorstellen dat die ondersteuning beteekent : opening van uitsluitend Vlaamsche muziekscholen, dat zijn scholen waar al de leergangen in het Nederlandsch en door Nederlandschsprekende leeraars gehouden worden. Een dergelijk conservatorium zou niet veel leerlingen tellen (*Onderbreking, rechts*). Buiten de stedelijke muziekschool van Antwerpen, zou men wellicht nog andere leeraars aantreffen die in het Nederlandsch zouden kunnen onderwijzen ; maar dat is mij nog niet bewezen.

Bij het eindigen hunner studiën, zouden die leerlingen eene niet zoo ruime loopbaan hebben als die welke de leergangen der andere conservatoriums volgen.

De hr BARON DE CONINCK. Beproef het eens, heer minister !

De hr BARON SURMONT DE VOLSBERGHE. De heer baron de Coninck stelt voor het toekomend vlaamsch conservatorium te Mechelen te vestigen. Van het *Willemsfonds* is een vertoogschrift ingekomen met verzoek de huidige vlaamsche muziekschool der stad Antwerpen te verheffen tot Koninklijk Vlaamsch Conservatorium. De Regeering verklaarde die zaak te zullen onderzoeken.

Indien ik het goed voorheb is de muziekschool van Mechelen uitsluitend ingericht ter beoefening van de kerkmuziek en ik acht het niet zeer doenlijk daarvan een conservatorium te maken. Het ware beter de muziekschool van Antwerpen in dien zin te wijzigen; die school is immers eene stedelijke inrichting en wordt reeds door de Regeering ondersteund.

Ik moet insgelijks de aandacht der Regeering vestigen op het verleenen van toelagen voor de uitgaven van wetenschappelijke en geschiedkundige maatschappijen ; ik voeg er bij « van bijzondere personen ». Een voorbeeld. De achtbare minister kent wellicht het vlaamsch *Idioticon* van De Bo.

Minister DEVOLDER. Zeker !

De hr BARON DE VOLSBERGHE. Allen die dat boek hebben ingezien zijn het eens : zij noemen het een uitstekend gewrocht.

De hr LAMMENS. Een meesterstuk !

De hr BARON DE VOLSBERGHE. Het is een woordenboek waarin meer dan 23.000 vlaamsche woorden, idiotismen, enz. verklaard worden.

Eene tweede uitgave is noodig geworden. De onvermoeibare schrijver had eenen overgrooten voorraad bouwstoffen verzameld. De hr De Bo overleed, maar liet gelukkiglijk beslagene opvolgers na. De bouwstoffen zijn drukvaardig en zullen een tweede boekdeel vormen even geleerd en even belangwekkend als het reeds verschenen ; maar het schijnt dat de kosten der uitgave niet kunnen gedekt worden uit hoofde van het ontoereikend aantal inschrijvers. Ik vraag dat de Regeering eene geldelijke toelage zou verleenen om de uitgave mogelijk te maken. Ik beschouw dat werk als merkwaardig.

Senator LAMMENS. De taalgeleerden uit het Noorden hechten een aanzienlijk belang aan die uitgave.

De hr BARON DE CONINCK DE MERCKEM. Het is een buitengewoon werk.

De hr BARON DE CONINCK DE MERCKEM spreekt nogmaals over het te stichten vlaamsch conservatorium en verklaart dat het zijn inzicht niet is met zijne staatkundige vrienden te redetwisten omtrent de vraag of dat conservatorium te Mechelen of te Gent of te Antwerpen moet geopend worden. Hij wees bij voorkeur de stad Mechelen aan omdat zij gelegen is te midden van het vlaamsche land en dat hare inwoners opofferingen gedaan hebben ten voordeele der vlaamsche kunst. Te Mechelen werd het merkwaardig *oratorio Sint-Franciscus* van Tinel uitgevoerd door inwoners van Mechelen, die het daarna met grooten bijval vertolkten in den Muntschouwburg van Brussel. Hij hoopt dat de achtbare Minister van Binnenlandsche Zaken eene beslissing nemen zal in den door hem aangewezen zin.

De hr LAMMENS. Met spijt moet ik mij verzetten tegen het voorstel van mijnen achtbaren collega. Ik zie niet in dat de inrichting van het beoogde Vlaamsch conservatorium noodzakelijk is. Niemand twijfelt aan mijne genegenheid voor onze moedertaal en hare belangen; maar wij hebben reeds, in België, drie officiëele conservatoriums. Ik verneem dat de Regeering ook de muziekscholen van Brugge en Antwerpen ondersteund, en toelagen verleent aan talrijke muziekmaatschappijen en - scholen welke in de kleine steden, ja in zekere dorpen bestaan. Is dat niet genoeg? Is het zelfs niet te veel? En men zou wenschen dat de Regeering er nog een uitsluitend Vlaamsch conservatorium bijvoegen zou? De muziek is noch Vlaamsch noch Fransch. Muziek is muziek. De jonge Vlamingen welke voor die kunst aanleg hebben, kunnen hunne opleiding ontvangen in de bestaande gestichten. Over de muziek spreek ik als een leek; wel beken ik dat zij de ziel verheft, de zeden verzacht, de verbeelding loutert enz. Maar men moet inzien dat onze muziekscholen hoofdzakelijk zangers en zangeressen vormen, alsmede tooneelspelers en - speelsters voor de belgische en..... vreemde schouwburgen. Kunstenaars van dien aard hebben wij bij de vleet, al te veel naar het schijnt. Zóo las ik in de dagbladen — ik ben er wel is waar niet bijzonder fier over — dat wij tenors leveren aan den schouwburg van Alger en zelfs aan de Argentijnsche republiek. *(Gelach).*

Naar mijne meening, doen wij reeds al te veel voor de muziek en deze neemt zelfs eene al te ruime plaats in, in de landelijke kostscholen welke door onze goede kloosterzusters bestuurd worden. Na in de kostschool, gedurende twee of drie jaren, romancen gezongen en de piano bespeeld te hebben, kunnen de dochters onzer pachters het te huis niet meer gewend worden. Men verzekert mij dat de zonen onzer groote landbouwers, die met geene koemeid in den echt willen treden, moeite hebben om eene zorgzame huisvrouw te vinden. *(Gelach).* De juffers onzer pensionaten verkiezen eenen onderwijzer, een grifflerken of eenen beambte die vooruitzicht heeft op eene aanstelling in de stad. Met het oog op dien toestand, werden mij zeer leerzame, zelfs zeer onrustbarende feiten aangehaald.

Daarom zeg ik tot de kloosterzusters onzer landelijke kostscholen : « geeft niet zooveel pianolessen en wat meer lessen van huis-

houding en melkerij. Onze dochters uit Vlaanderen en onze landbouw zullen er meer bij gebaat zijn.

Ik verklaar mij tegen het voorstel tot inrichting eener uitsluitend vlaamsche Rijksmuziekschool.

Senator VAN PUT. Ik acht die bespreking ietwat voorbarig en weinig practisch, aangezien de heer minister nog geen besluit genomen heeft : maar ik houd er aan de rechten der Antwerpsche muziekschool te verdedigen. Zij bewees — onder de leiding van haren uitstekenden bestuurder, heer Peter Benoit — zoovele uitnemende diensten aan de vlaamsche kunst dat — mocht er eenmaal spraak zijn van de inrichting van een uitsluitend vlaamsch conservatorium — zij en geene andere op die verheffing aanspraak maken kan.

Zitting 22 *Mei* 1880.

(ONDERWIJS).

Senator DE LHONEUX verzet zich tegen de sluiting der Normaalschool van Hoei. In zijne bewijsvoering haalt hij aan dat in de normaalscholen van Verviers en Virton het onderwijs van het *Duitsch* als tweede taal verplichtend is. In die van Hoei heeft de Nederlandsche taal den voorrang. De achtbare senator verklaart dat dit feit in aanmerking dient genomen te worden, vooral thans dat men zich ieverig op de studie en het gebruik van het Nederlandsch toelegt. Hij kan niet begrijpen dat men, in het Waalsche land, eene Normaalschool sluiten in dewelke het Nederlandsch, als tweede taal, verplichtend is en er twee behouden zou waar het Duitsch onderwezen wordt dan als België slechts een veertigtal Duitschsprekende gemeenten telt.

Senator MONTEFIORE-LEVI.... Gisteren las ik in het *Staatsblad* een koninklijk besluit omtrent de Luiksche : *Ecole des mines et des arts et manufactures*. Volgens dat besluit, houdende regeling der ingangsexamina wordt het Nederlandsch als eene vreemde taal beschouwd voor de aanvragers wier moedertaal zij niet is, en met het Duitsch en Engelsch op gelijken voet gesteld, voor het aantal te winnen punten. Dat is zeer wel ; ik keur dien maatregel goed ; maar ik moet eene bedenking opperen tegen de uitdrukking : « *candidats non flamands de naissance.* »

Wat heeft dat te beduiden? Die uitdrukking komt mij zeer vreemd voor en ik acht het betreurenswaardig in de officiëele bescheiden eene uitdrukking te zien bezigen volgens dewelke er, in België, *Vlamingen van geboorte* en *Walen van geboorte* zouden bestaan instede van *Belgen* om het even of zij Nederlandsch of Waalsch spreken.

De hr Minister DE VOLDER. — Ziehier het bedoelde koninklijk besluit :

« Les candidats, non flamands de naissance, aux examens d'admission à l'école des arts et manufactures et des mines, à Liége, qui prouveront avoir commencé leurs études d'enseignement moyen avant le 1er octobre 1888 et avoir suivi jusqu'en première professionnelle ou jusqu'en rhétorique latine le cours de langue flamande, sont autorisés transitoirement, par dérogation à l'article 1er, *D*, de notre arrêté du 31 Mai 1888, à présenter comme langue étrangère le flamand, l'allemand ou l'anglais. »

De uitdrukking welke door den achtbaren heer Montefiore-Levi gelaakt wordt, is : *non flamands de naissance.* Zij schijnt mij zeer natuurlijk, aangezien de bedoelde candidaten wel degelijk diegene zijn welke niet geboren zijn in eene gemeente welke door de Regeering niet ingedeeld werd in de lijst der vlaamsche gemeenten. Zooals u bekend is heeft de Regeering, met het oog op de uitvoering der taalwetten, de belgische gemeenten moeten indeelen bij Vlaamsche gemeenten en Waalsche.

Voormelde uitdrukking kon dus niet beknibbeld worden, evenmin als de bepaling zelve; want, indien het den vlaamschen candidaten, geboren in vlaamsche gemeenten, veroorloofd werd hunne moedertaal als vreemde taal te verkiezen, zouden zij het examen met meer gemak afleggen en aldus bevoordeeligd worden.

De hr MONTEFIORE-LEVI. Het is alleen de bedoelde uitdrukking die mij ongelukkig schijnt.

Minister DE VOLDER. Het is mogelijk dat ze niet zeer nauwkeurig is, maar ik zie niet in hoe men zich klaarder zou kunnen uitdrukken (*Onderbreking.*)

Hoe het zij, na de uitleggingen die ik geef, meen ik te mogen zeggen dat er geen misverstand mogelijk is.

De heer BARON DE SELYS-LONGCHAMPS. Ik veroorloof mij een woord in het midden te brengen betreffende de officiëele indeeling onzer gemeenten in Vlaamsche, eenerzijds, en in Waalsche, anderzijds. Voor het kanton Landen maak ik geene aanmerking : het 1/3 gedeelte der bevolking spreekt daar Vlaamsch en sedert meer dan 90 jaar werden daar vlaamschsprekende vrederechters aangesteld; maar met verwondering zag ik de gemeente Roost (*Rosoux*), in het kanton Borgworm, als Vlaamsche aangeteekend. Het Waalsch of het Fransch wordt daar uitsluitend gesproken. Dat is algemeen bekend. Het is geene vlaamsche gemeente, want de lessen der middelbare school van Borgworm worden gevolgd door jonge lieden van Roost, met het doel het Nederlandsch aan te leeren ; hetgeen bewijst dat zij die taal niet kennen. Voor die gemeente werd dus een betreurenswaardige misslag begaan, want men zou de bevolking van Roost kunnen dwingen eene taal aan te leeren welke de hare niet is.

KAMER VAN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

ZITTIJD 1889-1890.

Zitting van 15 *October* 1889.

De nieuwgekozen vertegenwoordiger voor Mechelen, de heer Lefebvre, legt den grondwettigen eed in het Nederlandsch af.

ONZE TAAL IN DE GEMEENTERADEN.

Antwerpen.

Zitting van Maandag 14 *Januari* 1889.

Voorzitterschap van M. Jos. LEFEBVRE, schepene.

De zitting wordt geopend ten 2 1/2 ure en mededeeling gedaan van de ingekomene stukken.....

b. Het *Willemsfonds* verzoekt het Stadsbestuur nogmaals stappen aan te wenden om de verheffing te bekomen van onze muziekschool tot Koninklijk Vlaamsch Conservatorium....

H. GITTENS ondersteunt krachtdadig de vraag van het *Willemsfonds* en dringt er sterk op aan, dat de Raad zich nogmaals zou wenden tot de Kamers, om eindelijk te verkrijgen dat onze Muziekschool verheven worde tot den rang van Vlaamsch Conservatorium. Dat is de wensch van gansch het Vlaamsche volk.

Spreker was reeds voornemens voorstellen in dien zin te doen, vóor hij kennis had van den brief van het *Willemsfonds*.

Hij roept de aandacht van den Raad op den brief van den heer Emiel Delaveleye, die gisteren in *La Gazette* is verschenen en zeer merkwaardig is.

H. NAUTS herinnert dat de hr de Wael, in 1878, toen hij nog volksvertegenwoordiger was, in de Kamer gesproken heeft ten gunste der verheffing van onze Muziekschool tot Conservatorium, en wat het College herhaalde malen in die richting heeft gedaan. Hij ondersteunt de vraag van den hr Gittens, dat de Antwerpsche Muziekschool tot Staats-conservatorium zou verheven worden.

H. GITTENS.. Tot VLAAMSCH conservatorium.

H. NAUTS. Natuurlijk !

H. VAN RIJSWIJCK ondersteunt insgelijks de vraag en drukt de meening uit, dat het misschien geraadzaam ware aan de bespreking dezer zaak eene bijzondere zitting te wijden.

H. DE VOORZITTER acht dit onnoodig, dewijl de gansche Raad het eens is. Hij vindt het beter terstond te schrijven.

H. CEULEMANS. Ik ben het niet eens : integendeel stel ik voor, met deze zaak te wachten tot het onderzoek over den toestand in de Muziekschool geëindigd en daarover eene beslissing zal genomen zijn. (1)

H. GITTENS. Dat is eene zaak van bestuur, M. Ceulemans.

H. CEULEMANS. En ook eene kwestie van onderwijs, die eerst en vooral moet opgelost zijn.

H. GITTENS. Ik verlang ook de zaak grondig te bespreken. Maar nog eens, er is een groot onderscheid tusschen de kwestie van het bestuur en die van de herschepping in Conservatorium.

H. CEULEMANS. Het brandt immers niet ! Binnen eenige dagen zal de zaak aan de dagorde komen en er is dus geen gevaar.

H. GODDING merkt aan, dat aan de verandering van Muziekschool in conservatorium ook een geldkwestie verbonden is, die insgelijks dient onderzocht te worden.

H. DE VOORZITTER. De zaak zal dus in eene volgende zitting aan de dagorde gesteld worden.

---

(1) De achtbare heer Ceulemans bedoelt het onderzoek, ingesteld tengevolge van zekere aanvallen der franskiljons tegen de school van Benoit, dezes leerwijze en verdere punten van verschil tusschen den heer bestuurder en den raad van toezicht.

ONZE TAAL IN DE PROVINCIERADEN.

II.

West-Vlaanderen.

Zitting van 2 Juli 1889.

De hr Horrie-Deckmyn, deken van ouderdom, zit de vergadering voor en verklaart in het Nederlandsch: Als voorstander onzer moedertaal, moet ik, vooraleer de zitting voort te zetten, u verklaren dat ik de Vlaamsche taal zou moeten gebruiken om, volgens het reglement, mijne taak te vervullen. Maar aangezien hier Heeren zijn die beweren dat zij de Vlaamsche taal niet genoeg begrijpen, zal ik, als naar gewoonte, gebruik maken van het Fransch, doch in de volle hoop dat er, in onze zittingen, van wege de Heeren, die zich in het Fransch uitdrukken, geene tegenspraak meer zal zijn als de Vlamingen in hunne moedertaal het woord zullen voeren. Dit gezegd zijnde zet ik de zitting voort.

(In 't Fransch). Ik verzoek de nieuwgekozenen den grondwettigen eed te willen afleggen. (De deken-voorzitter geeft lezing van dien eed a) in 't Fransch, b) in 't Nederlandsch).

De nieuwe leden: de heeren F. Ballekens, E. Goethals, A. Mulle de Terschueren, Leo de Ghens, baron Ern. van Caloen leggen allen dien eed af in het Nederlandsch.

Zitting van 4 Juli 1889.

Voorzitter: Ridder de Cock.

De hr Van den Bon brengt, namens de 4e commissie, een verslag uit in het Nederlandsch.

De hr Elslande. (*Fransch*). Wij vertegenwoordigen hier eene minderheid behoorende tot het Waalsche deel der provincie en ik meen de tolk onzer vrienden te zijn, met aan den raad te vragen of hij van zin is bij voortduring Vlaamsch te spreken. In dit geval zullen wij moeten heengaan.

De hr baron del Fosse d'Espierres. (*Fransch*). Zóo is het.

De hr Voorzitter. De heer Van den Bon is nog aan het woord.

De hr Van den Bon zet de lezing van zijn Nederlandsch verslag voort.

De heer Mulliez. (*Fransch*). Een Vlaamsch vertoogschrift werd gisteren verzonden naar de 1e commissie; ik heb er geen woord van begrepen. Heden geeft men lezing van een Vlaamsch verslag. Ik beken dat de heeren leden het recht hebben het Vlaamsch te gebruiken, maar ik vraag de Fransche vertaling dier stukken.

De hr Horrie-Deckmijn. (*In 't Nederlandsch*). (1) (blzd. 212).

De hr Mulliez. (*Fransch*). Ik kan niet antwoorden. Dat feit bewijst welke moeilijkheden er kunnen voortspruiten uit het gebruik eener taal welke door al de raadsleden niet begrepen wordt.

De hr Biebuyck. (*Fransch*). Mijne belangstelling in de Nederlandsche taal zal door niemand betwijfeld worden. Ik ben de eerste om hare rechten te verdedigen; maar het geldt niet te weten of men hier al of niet het recht heeft Nederlandsch te spreken. Ik

meen dat wij, in onzen raad, ons van het Fransch mogen bedienen en tevens de rechten der Nederlandsche taal kunnen eerbiedigen. Des noods zal ik Nederlandsch spreken, maar ik acht het geraadzaam dat wij de Fransche taal gebruiken, uit kieschheid voor onze medeleden welke geen Nederlandsch begrijpen.

De hr VOORZITTER. (*Fransch*). De aanmerkingen van het achtbaar lid zijn geheel gegrond. Het recht om Nederlandsch te spreken wordt niet betwist; maar wij mogen de kieschheid niet uit het oog verliezen. Ook zij, die Nederlandsch willen spreken, hebben er belang bij door iedereen begrepen te worden.

De hr VAN DEN BON. (*Nederlandsch*). (2)

De hr HORRIE-DECKMIJN. (*Fransch*). Ik houd het met de vrijheid van het taalgebruik; maar de heeren baron de Montblanc en de Jonge d'Ardoye welke het Nederlandsch niet begrepen, hebben zich de moeite gegeven die taal aan te leeren.

De hr baron DEL FOSSE D'ESPIERRES. (*Fransch*). Meer dan wie het ook zij, eerbiedig ik de rechten der Vlamingen. Met overgroot genoegen heb ik onlangs vastgesteld dat de wetgevende kamers zich bezig hebben gehouden met de Vlaamsche zaak en het gebruik der Nederlandsche taal in gerechtszaken hebben geregeld. Maar hier, zijn *wij* de vertegenwoordigers van het Waalsche deel van West-Vlaanderen. Hier moeten wij èn de belangen van dàt deel èn die van het overige der provincie verdedigen.

Wij hebben dus het recht niet alleen alles te hooren maar ook alles te begrijpen. En, hoe wilt gij dat wij kunnen stemmen, indien dat recht ons ontzegd wordt. In dat geval, hebben wij hier niets meer te verrichten, tenzij ons ontslag te geven.

Stemmen : Nooit!

De hr BARON DEL FOSSE D'ESPIÉRRES. Stellig! — 25 jaren zetel ik hier, in dezen raad, en nooit werd die zaak opgeworpen : iedereen werd altijd heel goed begrepen in het Fransch, hetwelk hier de gebruikelijke taal is.

Ik zeg meer. In ons arrondissement. ontvingen de burgemeesters eenen omzendbrief van den Procureur des Konings en daarin werd gemeld dat in de gemeenten, opgenomen in de daarbij gevoegde lijst der Waalsche gemeenten van West-Vlaanderen, de processen-verbaal moeten opgesteld worden in het Fransch, met uitzondering van de verklaring der getuigen die de Nederlandsche taal willen bezigen.

Ik vraag dus dat de afgevaardigden van het Waalsche gedeelte der provincie kunnen weten wat hier geschiedt.

De hr HORRIE-DECKMIJN. Het is maar een zeer klein deel der provincie.

De hr BARON DEL FOSSE D'ESPIERRES. Ik teeken protest aan tegen die woorden. Vertegenwoordigen wij slechts een zeer klein deel, wij vertegenwoordigen toch iets!

De hr HORRIE-DECKMIJN. Zeker; wij eerbiedigen dat klein deel.

De hr BARON DEL FOSSE D'ESPIERRES. Men zou het niet zeggen!

(1) en (2). De Nederlandsche redevoeringen van de heeren Horrie en Van den Bon zijn niet opgenomen in het beknopt officieel Fransch verslag, dat voor ons ligt.

De hr VOORZITTER. De achtbare heer Horrie-Deckmijn heeft zich vergist ; zijne woorden beteekenen niet wat gij meent. Het is nooit zijne bedoeling geweest het geringste deel dezer vergadering of onzer provincie buiten de wet te stellen. *(Onderbreking.)*

De hr BARON DEL FOSSE D'ESPIERRES. Wij, Walen, tellen in deze provincie 40,000 inwoners : tellen wij dan voor niets, hoe gering dat cijfer ook wezen moge ?

De hr VOORZITTER. Hier bestaat geen onderscheid ; wij hebben allen dezelfde rechten, dezelfde verplichtingen en dezelfde vrijheid, en ik meen dat wij het daarover allen eens zijn.

Den heer Horrie ontsnapte eene niet zeer gelukkige uitdrukking, doch het was volstrekt zijn inzicht niet iemand te kwetsen. Hij heeft dat recht niet en ik zou mij overigens verhaasten hem tot de orde te roepen.

Vooraleer het incident te sluiten, meen ik te mogen zeggen dat wij de goede verstandhouding die hier immer heeft bestaan, moeten trachten te behouden.

De hr BARON DEL FOSSE D'ESPIERRES betuigt zijnen dank aan den heer Voorzitter.

De hr VAN DEN BON. Ik zal, ook in het Fransch, lezing geven van het verslag dat ik zooeven in het Nederlandsch heb voorgedragen : de rechten der minderheid moeten geëerbiedigd worden.

De hr VOORZITTER. Het is ook wel verstaan dat het verslag zal vertaald worden in het Fransch. *(Bijtreding).*

Zitting 19 *Juli* 1889.

DAGORDE : *Bespreking van het verzoekschrift, ingediend door verscheidene maatschappijen der provincie, waarbij het gebruik der Nederlandsche taal in de bestuurzaken verlangd wordt.*

Het verslag der 1e commissie werd gedrukt in het Fransch en in het Nederlandsch.

De hr GOEVERNEUR. De achtbare voorzitter heeft u gisteren medegedeeld, M. H., dat ik wenschte het woord te nemen in deze bespreking ; want, had de Raad de voorstellen der bedoelde maatschappijen, gisteren aangenomen of had hij zich aangesloten bij de voorstellen der 1e commissie, dan had ik, met leedwezen, mijne voorbehoudingen moeten maken ; had de Raad mijne voorbehoudingen niet in aanmerking willen nemen, dan ware ik verplicht geweest, krachtens artikel 85 der provinciale wet, ook tegenover de wet van 22 Mei 1878, welke in de provincie ten volle toegepast wordt, een beroep te doen bij de Regeering en deze te verwittigen dat de Raad eene beslissing had genomen, waarvoor hij niet bevoegd was.

Ik verzoek den heer voorzitter het woord te willen verleenen aan den heer Van den Abeele.

Ik ben overtuigd dat ik na het achtbaar lid, wiens toegevend, verheven en gematigd karakter mij bekend is, gehoord te hebben niet meer het woord zal moeten nemen in deze bespreking. Ik wensch het vurig.

De hr VAN DEN ABEELE. Zoo ik mij, bij eene bespreking over de Vlaamsche zaak, van het Nederlandsch niet bedien, dan is het niet omdat ik die taal niet genoegzaam machtig ben — want ik spreek ze bij elke gelegenheid — maar omdat ik meen dat de fransche besprekingen meer vrucht opleveren dan de Vlaamsche en wij meer vertrouwd zijn met de fransche bestuurlijke vakwoorden. Daarbij ben ik overtuigd dat men Fransch moet spreken in deze vergadering, waar verscheidene onzer medeleden het Nederlandsch niet kennen of niet gewoon zijn die taal te spreken.

Men voert het woord voor den heelen Raad en niet voor de meerderheid.

Wij moeten er echter bijvoegen dat het gebruik der Nederlandsche taal ons aan het hart ligt; maar wij spreken hier om elkander te overtuigen en, met het oog daarop, is het beter dat wij de taal gebruiken met dewelke wij in bestuurzaken het meest vertrouwd zijn.

Bevonden wij ons in eene letterkundige vereeniging, dan zouden wij stellig zoo goed het Nederlandsch als het Fransch bezigen, doch ik herhaal dat wij hier in eenen bestuurraad zijn, vele vakwoorden uit bestuur en wetgeving moeten aanhalen, waarvan de bediedenis in het Fransch nauwkeurig bepaald is. Ik meen dus dat het nuttiger is Fransch dan Nederlandsch te spreken ; maar dat berooft niemand van zijn recht zich uit de drukken in zijne moedertaal.

Nu meen ik, M. H., dat wij het dadelijk zullen eens zijn met den achtbaren Commissaris des Konings.

De achtbare heer Claeys is ietwat onze bedoeling te buiten gegaan, bij het opstellen van het verslag der 1e commissie. Dat wordt bewezen door het volgende : « Die vraag is billijk en » gegrond ; het volk heeft het onbetwistbaar recht bestuurd te » worden in de taal die het begrijpt ; het is dus noodig dat al » degenen die een openbaar ambt vervullen, de taal kennen en « gebruiken van degenen met dewelke zij, op bestuurlijk gebied, « in betrekking komen. »

De 1e Commissie heeft geen reglement willen opstellen, maar eenvoudig verslag uitbrengen betreffende wenschen die den raad gewerden.

Het was insgelijks hare bedoeling niet — alhoewel het verslag het tegenovergestelde beweert — U, ter stemming, bepaalde beslissingen over te leggen.

Zij heeft op behoorlijke wijze de wenschen der Vlaamsche kringen willen beantwoorden. Aldus luidt de eerste *beslissing* — het woord staat er en ik moet het dan wel bezigen — « de briefwisse-» ling met de gemeentebesturen en met de inwoners der provincie, » zal gehouden worden in het Nederlandsch, tenzij de gemeenten » of de inwoners het gebruik der fransche taal verlangen of zelve » die taal bezigen. »

Het woord « beslissing » is onnauwkeurig ; in geen geval zou de Raad zulkdanige beslissing moeten nemen.

Er bestaat eene wet, namelijk die van 22 Mei 1878, welke voorziet in hetgene thans bestaat ; de 1e commissie had veeleer de instandhouding dier wet moeten vragen en niet eene wijziging welke, in feite, reeds gebeurd is.

De hr VAN DEN BON. Ik ken een bureel van weldadigheid dat de wet niet in acht neemt en zijne briefwisseling in 't Fransch voert.

De hr GOEVERNEUR. Dat is wat anders. Er kunnen overigens soms feiten gebeuren die aan de aandacht van den Goeverneur ontsnappen ; dat is klaar. Maar over het algemeen, wordt de wet goed nageleefd in de provincie ; tot heden heb ik niet vernomen dat daarop inbreuk gemaakt werd. Ik zal er nader over spreken.

De hr VAN DEN ABEELE. Die beslissing moest dus niet voorgesteld worden ; wat bij die beslissing verlangd wordt bestaat in de practijk en de Provinciale Raad treedt, zonder eenige voorbehouding, het gevoelen der Wetgevende Kamers bij welke de taalwet van 22 Mei 1878 stemden.

In de beslissing der 1e Commissie lezen wij nog : « niemand kan een ambt, afhangende van de provincie, bekomen, zonder een behoorlijk bewijs van grondige kennis der Nederlandsche en der Fransche taal geleverd te hebben. »

Dat kan naar de letter niet opgevat worden ; wij kunnen b. v. niet vergen dat de sluis- en brugwachters het Fransch grondig kennen ; want ook *wij* zijn niet geheel verzekerd dat wij de beide talen grondig machtig zijn.

Wij moeten ons houden bij de opgedane ervaring. Ja, het is noodig dat de provinciale ambtenaren de beide talen begrijpen, aangezien zij gedurig in betrekking zijn met personen die slechts Nederlandsch of Fransch kennen en er zijn weinige ambtenaren die de twee talen grondig machtig zijn.

Wij kunnen toch niet eischen dat onze sluiswachters een woordenboek of een letterkundig handboek moeten bezitten. (*Gelach*).

Het derde besluit van het verslag zegt : « Van de verslagen, door de leden opgesteld in het Nederlandsch, zal het bureel eene Fransche vertaling bezorgen ; die vertalingen worden gevoegd bij de ambtsbescheiden vóór de o. k. zitting. »

Ik meen, M. H., dat de Raad vroeger eene beslissing in dien zin genomen heeft of ten minste dat zulks reeds in dier voege geschiedt. Als ik het goed voorheb, werden hier reeds verslagen vertaald. Dit is het geval met het verslag dat wij thans bespreken.

Wij moeten het doen uit achting voor onze medeleden welke hier die gedeelten der provincie vertegenwoordigen, waar de Nederlandsche taal meest gebruikt wordt ; dat kunnen wij aannemen als gevolg op de beslissing omtrent de uitgave van het *Mémorial administratif* in de beide talen.

Het verslag der 1e commisie vermeldt nog : « de dagorde der zittingen, wordt aan de deur der raadskamer uitgehangen, in de beide talen. »

Dat kan gemakkelijk geschieden en niemand zal daartegen opkomen. Zooals gij ziet, M. H., besluit het verslag niet tot het aannemen van maatregelen welke niet reeds genomen werden of moeielijk te nemen zijn.

Ik meen overigens dat die beslissingen genoegdoening geven aan diegenen welke de uitbreiding van het gebruik der Nederlandsche taal voorstaan.

Nu heb ik nog het gewichtigste punt, het bezigen der Nederlandsche taal in onze beraadslagingen, te onderzoeken ; op dat punt, staan wij tegenover eenen onoverkomelijken hinderpaal.

Hier spreekt men Fransch en Nederlandsch.

Welnu, de Raadsleden zouden kunnen overeenkomen dat men hier Fransch spreken zal, maar dat zij nooit iemand zullen beletten Nederlandsch te spreken.

Het is overigens gebruikelijk dat iedereen zich van die vrijheid bediene naar eigen goeddunken. Ik heb, voor wat mij aangaat, reeds gezegd waarom ik van meening ben dat het Fransch verkieslijker is...: de besprekingen zijn klaarder en tevens meer afdoende en vruchtdragend.

Ik eindig met de verklaring dat ik het Nederlandsch liefheb. Indien ik het niet zoo grondig ken als men wenschen zou, dan is het slechts omdat de grondige kennis dier taal zeer moeielijk is.

De taalkunde is heden zoo verre gevorderd dat men, om eene taal grondig machtig te zijn, de taalkundige beginselen der vier germaansche volksspraken kennen moet.

Wij zijn hier in geene vergadering van taalkundigen: wij moeten elkander begrijpen en ik meen dat wij ons altoos begrepen hebben.

Ik heb de eer sedert geruimen tijd in den provincialen raad te zetelen en ik stel vast dat, alhoewel wij altijd Fransch gesproken hebben, men zich altoos begrepen heeft.

Dat neemt overigens niet weg dat de heeren leden het recht hebben Nederlandsch te spreken.

Ik hoop dat de achtbare Goeverneur met mijne uitleggingen vrede hebben en bevinden zal dat wij geene inbreuk maken op de bestaande wetten of onze bevoegdheid te buiten gaan.

De hr Goeverneur. Zooals ik voorzien had, heb ik bijna niets meer in het midden te brengen na de uitleggingen van den achtbaren verslaggever. Van het oogenblik dat wij het eens zijn dat de Raad slechts wenschen zal uiten in den zin der voorstellen van de 1e commissie, heb ik niets meer te zeggen.

De Raad heeft het recht wenschen te uiten.

Gij zult mij echter veroorloven, M. H., u te zeggen dat die wenschen, met het oog op de bestaande wetten en de toepassing van deze, mij overbodig toeschijnen. Evenwel, heb ik geene reden om mij daar tegen te verzetten.

Inderdaad, M. H., de Nederlandsche taal wordt, overeenkomstig de wet, overal gebruikt waar het noodig, nuttig of redelijk schijnt.

't Is mogelijk dat er eenige misbruiken bestaan en het kan gebeuren dat eenige stukken mijner aandacht ontsnapt zijn.

Mogelijks werden sommige stukken geschreven door eenen beambte die meer vertrouwd is met de Fransche taal en Nederlandsche brieven van gemeentebesturen in het Fransch beantwoordde.

Maar dat is een gansch uitzonderlijk geval. Al de besluiten in zake van politie, burgerwacht, militie, gemeentebelasting, worden opgesteld in het Nederlandsch bijaldien de aanvrager deze taal gebruikt.

De rol omtrent de gemeentebelasting en de besluiten van den herzieningsraad (militie) worden in de beide talen aangeplakt.

Ik weet niet of men hetzelfde doet in andere vlaamsche of ge-

mengde provinciën, b. v. in Brabant; doch indien ik mag geloof hechten aan zekere klachten onlangs uitgebracht tegen hetgene geschiedt in de arrondissementen Brussel en Leuven, dan wordt daar de taalwet van 22 Mei 1878 tot heden niet zóo stipt toegepast als in West-Vlaanderen.

Ik heb geene enkele klacht ontvangen ; men heeft mij ten minste op geene bepaalde feiten kunnen wijzen.

Het is misschien drie of vier jaar geleden, dat mij eenige feiten ter kennis gebracht werden. Welnu, aan de gegrond bevondene eischen werd dadelijk, naar de voorschriften der wet, een gunstig gevolg gegeven.

Met genoegen stel ik vast dat verscheidene der maatschappijen die zich thans tot U wenden, o. a. de *Vrije Vlamingen*, van Brugge, mij reeds de grieven en wenschen der Vlaamsche bevolking lieten kennen. Ik betuig haar mijnen dank.

Die maatschappijen houden goede wacht en op haar toezicht mag men staat maken.

Een der meest waakzame tolken der pers, een der vooruitgeschreden schildwachten der Vlaamsche beweging in deze provincie, *De Brugsche Beiaard*, kondigde onlangs een artikel af « *Het Vlaamsch in het Gouwhuis* ». Daarin werd geene enkele inbreuk op de wet vermeld en de opstellers van het blad verwittigden mij dat zij mij zouden kennis geven van de voorkomende inbreuken. Tot heden vernam ik niets. Ik zeg overigens dank aan dat blad ; het erkent op eene eerlijke wijze, waaraan ik met genoegen hulde breng, dat het hoofd der provincie nooit geaarzeld heeft gevolg te geven aan de rechtmatige eischen der Vlaamsche bevolking.

Stemmen : Zeer wel !

De hr GOEVERNEUR. Wat ik deed in het verleden, zal ik in de toekomst doen.

Stemmen : Zeer wel !

De hr GOEVERNEUR. Niemand — aldus luidt de tweede u voorgelegde beslissing uwer eerste commissie — niemand kan eene plaats, afhangende van de provincie, bekomen zonder behoorlijke en grondige kennis der twee talen te bezitten.

De commissie wijzigde dus de radicaler voorstellen der Vlaamsche maatschappijen ; deze vroegen daarenboven « dat de ambtenaren van het provinciaal bestuur zouden verplicht worden de Vlaamsche taal te gebruiken in en voor alles wat hun bestuur betreft ».

Daartoe, M. H., zijn ze verplicht krachtens de wet, welke ik stipt doe toepassen ; maar, M. H., gij hebt geene bevelen te geven aan bedienden van het provinciaal bestuur wier benoeming niet afhangt van den raad of van de bestendige afvaardiging, maar wel van den Goeverneur.

De hoofdambtenaren van mijn bestuur worden genoemd door den Goeverneur op voordracht van de bestendige afvaardiging, ingevolge wijzigingen onlangs toegebracht in de provinciale wet ; de andere ambtenaren worden door mij benoemd en de Raad heeft daar niets in te zien.

Het tweede voorstel, vervat in het verslag uwer Commissie, dient

gewijzigd te worden, in dien zin, dat voortaan niemand eene bediening in de provincie zal bekleeden, dat is, eene bediening die uitsluitend door den Raad of de Bestendige deputatie wordt verleend, zoo de aanvrager de Vlaamsche en Fransche talen niet voldoende machtig is; zoo niet, Mijne Heeren, zoudt Gij uwe bevoegdheid te buiten gaan.

Tegen de twee laatste zinsneden heb ik niets op te werpen, daar de Raad alles te zeggen heeft voor wat betreft de samenstelling van zijn Reglement van inwendige orde.

Ten slotte, kan ik slechts het denkbeeld herhalen, dat ik onlangs uiteenzette in eene plechtigheid, namelijk op het feestmaal, dat mij door den Provincie-raad eenige dagen geleden hoffelijk werd aangeboden.

Kortom, men mag vermoeden dat alle moeilijkheid weldra uit den weg zal zijn, zooals zij reeds in andere landen is verdwenen: in Zwitserland, in het Groot-Hertogdom-Luxemburg, waar verscheidene talen in gebruik zijn.

In die naburige landen zien wij dat het iedereen vrij staat de taal te gebruiken, die hij verkiest, en iedereen de in het land gesproken talen verstaan; hij, die antwoordt spreekt op zijne beurt de taal die hem belieft. Iedereen is tevreden, niemand klaagt en de zaak wordt door de vrijheid opgelost.

Welnu, Mijne Heeren, als wij eens zoover gekomen zijn, dan lijdt het geen twijfel of die verbitterende moeilijkheden zullen ook bij ons uit den weg zijn. Maar tot dusverre moeten wij ons redelijkerwijze een zekeren tijd van overgang getroosten; tijdens dien overgang moeten zaken van dien aard opgelost worden door de regelen der wellevendheid, welke de Raad steeds in acht genomen heeft.

Verscheidene stemmen: Zeer wel!

De hr Horrie-Deckmyn. Ik zal fransch spreken opdat de heeren snelschrijvers mij zouden verstaan.

De 1e Commissie, tot welker werkzaamheden de zaak behoort, heeft een verslag gemaakt waarmede iedereen zeer tevreden was en dat ik, persoonlijk, geheel bijgetreden zou zijn.

Maar, nu de heer Goeverneur heeft vastgesteld dat in dat verslag voorstellen vervat zijn, die strijdig zijn met de wet, is het zonneklaar dat wij den weg, welken de 1e Commissie ons aanwijst, niet kunnen volgen.

Ik zal enkel zeggen dat het wenschelijk ware dat al de leden van den Raad met de beide talen vertrouwd waren en dat iedereen de taal kon spreken, die hij verkiest.

Tot die dag aanbreekt, zullen wij, gedreven door den geest van verbroedering en vaderlandsliefde die steeds in den Provincie-raad heeft geheerscht, voortgaan met alle moeilijkheden te vermijden.

Talrijke stemmen: Zeer wel! Zeer wel!

. . . . en het schoone denkbeeld voor oogen houden: Vlamingen, Walen zijn slechts voornamen, Belgen is onze familienaam. (*Bravo! Bravo!*)

De hr Mulliez. Namens mijne Waalsche collega's kan ik lof brengen aan de redevoering, zoo vol van fijn gevoel, kieschheid en ver-

draagzaamheid van den achtbaren heer Van den Abeele en van den achtbaren Commissaris des Konings.

De wijze waarop die zaak is afgeloopen verheugt mij en ik sluit mij bij den heer Horrie aan, als hij wenscht dat eens de dag aanbreke, dat wij allen hier de taal kunnen spreken die ons belieft en dat wij allen ons mogen verstaan.

Ik ben overtuigd dat het niet in de bedoeling van den Heer Horrie ligt te zeggen dat hij verlangend is den dag te zien waarop *wij* uit deze vergadering zullen verdwijnen.

Verscheidene stemmen : Neen ! Neen !

De hr MULLIEZ. Ik ken te zeer de kieschheid en de vriendelijkheid van het achtbaar lid om te weten dat dit zijne bedoeling niet was. Het verheugt mij de besluitselen der Commissie te kunnen bijtreden in den zin der uitleggingen door den achtbaren heer Van den Abeele gegeven.

De hr VOORZITTER. Meent de Raad dat de besluiten, zooals zij gedrukt zijn, blijven bestaan in verband met de uitleggingen, die gegeven werden.

De hr LIEBAERT. Neen, zij zijn gewijzigd.

De hr VAN DEN ABEELE. Het zijn trouwens geene besluiten : de 1e Commissie heeft het zoo bedoeld.

De hr LIEBAERT. Maar de termen moeten gewijzigd worden.

De hr VAN DEN ABEELE. Het zijn verlangens, wenschen, die wij uiten, maar geene besluiten die wij nemen. (*Onderbrekingen*).

De hr GOEVERNEUR. In dat geval, vraag ik aan den achtbaren verslaggever oorlof om zijn voorstel aldus te wijzigen ; « Uwe « Commissie heeft de eer U voor te stellen den wensch uit te druk- « ken dat, overeenkomstig de bepalingen der wet van 22 Mei 1878, « de briefwisseling met de gemeentebesturen en de inwoners der provincie.... enz. ; » het overige als in den tekst.

De hr VOORZITTER. Neemt de heer verslaggever dat voorstel aan ?

De hr VAN DEN ABEELE. Ja, heer Voorzitter.

De eerste besluiten van het verslag, gewijzigd als hierboven, worden in bespreking gelegd.

Niemand vraagt het woord ; de bespreking is geëindigd.

Die besluiten worden gestemd door blijven zitten en opstaan.

De hr VOORZITTER. De tweede zinsnede moet vervallen, omdat daarin spraak is van benoemingen welke niet tot onze bevoegdheid behooren.

De hr VAN DEN ABEELE. Die zinsnede is van toepassing op de benoemingen welke door de Bestendige deputatie en den Raad gedaan worden.

Doch, ik acht het wenschelijk dat de grondige kennis van de Vlaamsche taal niet gevorderd wordt.

Men zegge eenvoudig, en de Raad zal het met mij eens zijn, dat niemand kan benoemd worden tot eenige bediening van de provincie, dat is van de Bestendige Deputatie en den Raad, als hij het Vlaamsch niet kent.

De verplichting om het Vlaamsch grondig te kennen moet vervallen omdat zij niet aan eene bepaalde reeks van ambtenaren kan opgelegd worden.

Dan, wij moeten niet aandringen op de kennis van het Fransch, want zij kan niet gevorderd worden van eene bepaalde reeks van ambtenaren welke die taal mogelijks niet kennen. Het is veeleer eene soort van wensch dien wij uiten dan een uitdrukkelijk besluit, omdat het buitengewoon lastig zou wezen die termen, in de werkelijkheid, stipt toe te passen. Het is zeer billijk te verlangen dat in eene Vlaamsche provincie iedereen de Vlaamsche taal machtig zij en dat zekere ambtenaren ook het Fransch kennen : ten eenen omdat er Walen onder onze bedienden zijn en ten anderen omdat de ambtenaren somtijds in betrekking staan met personen die het recht hebben Fransch te spreken.

De hr Voorzitter. Gelief uw voorstel op uitdrukkelijke wijze voor te dragen.

De hr Van den Abeele. Met genoegen. Er kon gezegd worden : « Niemand kan eenige bediening bekomen van de provincie » — In stede van Provincie-Raad en Bestendige Deputatie, ware dat heel duidelijk — « die niet vooraf voldoende bewijzen heeft gegeven dat hij de Vlaamsche en de Fransche taal kent » — Het woord « grondig « zou vervallen.

De hr Goeverneur. Heer verslaggever, zou dat voorstel niet aldus opgesteld kunnen worden : « Niemand kan eenige bediening bekomen van de provincie dat is, eene bediening die uitsluitend door den Raad of door de Bestendige Deputatie wordt verleend ».

Zoodoende, legt men uit in welken zin de woorden « *van de provincie* » verstaan moeten worden, en doet men uitschijnen dat de bedieningen, welke uitsluitend door den Goeverneur worden verleend, daaronder niet begrepen zijn.

De hr Van den Abeele. Ja, zeker.

De hr Soudan-Boulez. Die zinsnede is van veel grooter belang dan bij de eerste lezing zou schijnen. Hoe kunnen wij vergen dat, in de uitsluitend Vlaamsche gemeenten, de brigadiers en veldwachters, die door de Bestendige Deputatie alleen worden aangesteld, de fransche taal kennen ? Kunnen wij redelijkerwijze vergen dat de veldwachters der omstreken van Oedelem en andere omliggende gemeenten bekwaam zijn een proces-verbaal in 't Fransch op te stellen ?

Dat gaat klaarblijkelijk de bedoeling der achtbare leden, die het verslag hebben opgemaakt, te buiten.

Mijne aanmerking geldt voor de bedienden in het waalsch gedeelte der provincie, te Waasten en te Komen, bij voorbeeld. Is het noodzakelijk dat de brigadiers en veldwachters van die gemeenten Vlaamsch kennen ?

De hr Goeverneur. *Grondig* niet; neen.

De hr Soudan-Boulez. Dat is onmogelijk. Maar, gesteld dat zij Vlaamsch kunnen spreken ; er zijn in die gemeenten weinig vlaamschsprekende personen en geheel zelden zouden de bedienden in 't Vlaamsch verslag moeten opmaken omtrent overtredingen.

Het ware wenschelijk eene dagorde voor te dragen, waarbij de strekking der tweede zinsnede van de voorstellen der commissie, in ruime mate beperkt wordt.

Voor het overige, sluit ik mij aan bij de uitleggingen van den achtbaren heer Van den Abeele en heb ik niets anders op te merken.

De hr Van den Abeele. In die zinsnede staat een woord dat zeer goed overeenstemt met de bedoeling van den heer Soudan : dat woord is « voldoende. »

Immers, zij die de bedieningen verleenen, kunnen de waarde der candidaten schatten, en er zijn schier geene die niet tegelijk enkele woorden Vlaamsch en Fransch kennen. *(Gelach).*

Het is jammer, Mijne Heeren, dat men de Vlaamsche taal niet voldoende kan kennen ; toch moet men bekwaam zijn om zich eenigzins te doen verstaan.

De meeste brigadiers zijn soldaat geweest en de Vlamingen hebben, bij het leger, genoeg Fransch geleerd om een dief behoorlijk in hechtenis te kunnen nemen.

Een lid. Men pakt hem vast ? *(Gelach).*

De hr Van den Abeele. Het komt mij voor dat de woorden « voldoende kennis » heel goed voldoen aan den wensch van den heer Soudan.

Het is stellig, dat wij malkander ten slotte in 't geheel niet meer zullen verstaan, als wij voor kleine bijzonderheden, de kennis der beide talen vergen ; dat ware heel moeilijk. Wilden wij voor al die zaken waarborgen eischen, wel, dan kregen wij nooit gedaan..

De hr Van den Bon. Er zou gezegd kunnen worden dat het Vlaamsch in de Vlaamsche en het Fransch in de Fransche gedeelten geëischt wordt.

De hr Goeverneur. Dat zou nuttig wezen.

De hr Van den Bon. Dat kan noodzakelijk zijn.

De hr Liebaert. De stekelige bespreking die wij thans voeren bewijst maar al te goed dat het onmogelijk is dat grootsch en lastig vraagstuk der talen in de nauwe banden van èen reglement te snoeren.

We kregen nooit gedaan, moesten wij het in al zijne bijzonderheden bespreken.

En waarom zouden wij het doen ? nu wij daarover eens zijn : de heeren Goeverneur, Van den Abeele, Horrie en Mulliez hebben die verstandhouding uitgeroepen. Ik stel voor, om kort te zijn, dat wij ons aansluiten bij de gevoelens die geopperd werden en dat wij eene dagorde stemmen waarin al de gedachten, hier uiteengezet, vervat zijn.

Verscheidene stemmen : Bravo !

De hr Liebaert. Ik leg de volgende dagorde voor, aan de bedenking van den Raad :

« De Raad, gehoord de uitleggingen gegeven door den heer » Goeverneur en door de heeren Van den Abeele, Horrie en Mul- » liez, aanvaardt die uitleggingen en gaat over tot de orde van den » dag. »

Verscheidene stemmen : Bravo !

De hr Voorzitter. Daar de Raad dit met algemeene stemmen aanneemt, stel ik voor die dagorde niet in bespreking te leggen en tot de naamafroeping over te gaan.

De hr Claeys H. Het is wel verstaan dat de wenschen, in het verslag uitgedrukt, in stand blijven ; zoo niet is 't eene lijkvaart van 1e klasse.

De hr LIEBAERT. 't Is eene eerlijke dagorde.

De hr CLAEYS H. Blijven de besluiten in stand?

De hr LIEBAERT. 'k Stel geene lijkvaart voor; want ik vraag dat de gegeven uitleggingen aangenomen worden.

De hr CLAEYS H. Dan blijven zij niet in stand?

De hr LIEBAERT. Verschooning; het is klaar voor iedereen dat niet de bedoeling, maar wel de termen der besluitselen van het verslag niet aan te nemen waren, in dien zin dat in rechterlijk opzicht moeilijkheden in den weg lagen.

Doch de gedachten, die zij bevatten, schijnen algemeen aangenomen te zijn, en, 't is om die opvatting te bekrachtigen dat ik de dagorde heb voorgesteld.

Een lid: In alle gevallen blijven de wenschen bestaan.

De hr LIEBAERT. Wel zeker.

De hr FRAEYS. Dat spreekt van zelf; de uitleggingen werden immers in de zitting gegeven.

De hr VOORZITTER. Uit de aanmerkingen door den heer Goeverneur gedaan blijkt dat de aanbevelingen die ons gedaan werden deels nutteloos waren, dewijl dien aangaande door de wet zelve werd beslist.

De hr VAN DEN BON. Wij zullen onze verslagen wel in 't Vlaamsch moeten opstellen, maar zal het bureel zich belasten met de vertaling?

De hr MULLIEZ F. Ja. (*Onderbrekingen*).

De hr VOORZITTER. Dat zal in het proces-verbaal aangeteekend worden en wij nemen gaarne op ons voor die vertaling te zorgen.

Dat heeft de 1e commissie trouwens in haar verslag voorgesteld.

Ziehier de voorgestelde dagorde: « De Raad, gehoord de uitleg-
» gingen gegeven door den heer Goeverneur en door de heeren
» Van den Abeele, Horrie en Mulliez, aanvaardt die uitleggingen
» en gaat over tot de orde van den dag ». (*Aangenomen.*)

DE VLAAMSCHE BEWEGING.

EN

Hoogleeraar EMIEL DE LAVELEYE.

Onze vlaamsche vriend F. Gittens sprak, in zitting van den Antwerpschen gemeenteraad (14 Januari ll.) (1) over den brief, welken de Luiksche Hoogleeraar Em. De Laveleye, had gericht tot *La Gazette* (Brussel) en die een paar dagen te voren, in dat franschgezinde blad verschenen was.

Wij laten hier dien brief volgen: (2)

Waarde Heer,

Reeds verleden zomer dacht ik u over de Vlaamsche zaak te spreken. Maar heden is het nog niet te laat, want men redetwist er over met meer levendigheid dan toen.

---

(1) Zie *Taalstrijd*, Deel VI, blz. 210.

(2) Nederlandsche vertaling van het *Volksbelang* (Gent.)

Gij zegt te recht, dat de Vlaamsche districten geheel en al aan het clericalisme schijnen te behooren, terwijl de Waalsche provinciën er zich nog weten aan te onttrekken. Tot staving van uw gezegde, hadt gij dit treffend feit mogen aanhalen, dat in het arrondissement Verviers, de kiezing van katholieke vertegenwoordigers alleen mogelijk is door toedoen van het volop clericaal Vlaamsch kanton Aubel.

Een der hoofdmannen der Vlaamsche Beweging en een harer uitstekendste schrijvers, de heer Julius Vuylsteke, heeft, in een akelig tafereel, getoond hoe het komt, dat verwaarloozing der Vlaamsche taal de zegepraal te weeg brengt der achteruitkruipende gedachten, alsmede de verachterdheid der Vlaamsche provinciën in schier alle opzichten. Niets is er onwederlegbaarder en bedroevender dan de door hem aangehaalde cijfers.

Hoe komt het toch, dat het Vlaamsch de oorzaak is van de verachterdheid der bevolkingen, die deze taal spreken, en van de zegepraal van het clericalisme? Heeft het ras hieraan schuld? Integendeel, want uit het individualistisch gevoel van het Germaansch ras ontstond de opstandsbeweging tegen de pauselijke verdrukking en juist de natiën van dit ras zijn van de Roomsche overheersching bevrijd gebleven.

Is er iets eigens aan de Vlaamsche taal, dat de ingrijpingen der geestelijkheid zou bevorderen? In 't geheel niet, mits in de XVIe eeuw het de Vlamingen waren, die de eersten Rome's juk hebben afgeschud; en, hadden de Walen toen den Spanjaard niet ondersteund, dan zouden de gansche Nederlanden gedeeld hebben in de roemvolle lotsbestemming van Noord-Nederland en geworden zijn een der rijkste en der machtigste Staten van Europa.

Van waar komt dus dit door u vastgesteld feit, dat clericaal en Vlaming tegenwoordig al te dikwijls gelijkluidende benamingen zijn?

Ziehier de tastbare reden. Sinds de hertogen van Burgondië, en nog meer sedert onze aanhechting bij Frankrijk, wordt door de begoede klas, die alom de broeister en het werktuig is van de verstandsontwikkeling, Fransch gesproken. Het Vlaamsche volk — landslieden, arbeiders en kleine burgerij, — is dus afgescheiden van de beschaving door zijne eigene taal uitgestraald, evenals het, door zijnen godsdienst, is afgescheiden van den verstandelijken invloed, die uit Holland tot hem had kunnen komen.

In 't Walenland, evenals in Frankrijk, staat het volk in rechtstreeksche, innige betrekking met het licht, dat de hoogere standen der samenleving doordringt. In de Vlaamsche gewesten blijft het in de duisternis van oudere tijden en in het enge domein der stoffelijke belangen beperkt.

In eene Waalsche provincie treedt een handelsreiziger, een werkbaas, een eigenaar in de herberg en spreekt er: de daar aanwezige boeren luisteren naar hem en verstaan hem, en zoo dalen van omhoog de gedachten op en in de massas. Niets daarvan in Vlaamsche provinciën. Alleen de pastoor spreekt er met de geringe lieden over geestelijke zaken. Zijn overheerschende invloed is dus gansch natuurlijk en, in zekere maat, wettig.

Immers, de Vlamingen zijn in groote meerderheid kerkschgezind, omdat zij door hunne taal afgezonderd zijn van den stroom der nieuwere gedachten, die door het Fransch worden verspreid. Enkel

twee hulpmiddelen bestaan daarvoor : ofwel, de minbegoede standen, de landlieden vooral, moeten Fransch, ofwel de hoogere standen moeten Vlaamsch spreken. Alleen op deze voorwaarde zal de stroom der beschaving uit de hoogte naar de laagte der samenleving zich rondspreiden.

Is het heden mogelijk de Vlaamsche bevolkingen tot het Fransch te doen overgaan ? Alom heeft de ondervinding de onmogelijkheid daarvan bewezen. In het Vlaamsch district van het Noorderdepartement, in weerwil van twee eeuwen krachtdadige officiëele drukking, blijven de dorpsbewoners en zelfs de stedelingen er hunne moedertaal spreken.

Zoo ook in Bretaansch Bretagne, hoewel het land er sinds zes eeuwen aan Franschen invloed is onderworpen.

Er is meer : eene der machtigste, wonderbaarste en minst gekende bewegingen uit onzen tijd, is het heropstaan der nationaliteiten, die, door Thiers geloochend, door Cavour en Bismarck werden benuttigd, de eene om Italië, de andere om Duitschland te vormen. Duistere tongvallen, die men voor nagenoeg vergeten *patois* hield, hebben, terwijl zij eenen weelderigen literarischen bloezem ontvouwden, hare plaats onder de zon hernomen.

Den eersten keer, dat ik in Hongarijë kwam, sprak men Latijn in den landdag, Duitsch in de kanselarijen en in de salons ; het Magyaarsch was de versmade taal der boeren en veedrijvers uit de Puzta. Heden ten dage, in de Kamers, in den schouwburg, ter hoogeschool, in boeken en dagbladen, in alle families hoort men niets anders meer dan Hongaarsch.

Het Kroatisch was de barbaarsche taal der roodgemantelde Pandoeren, wier woestheid Italië schrik aanjoeg. Thans, dank zij bisschop Strossmayer, heeft de Kroaat zijne hoogeschool, zijne academie, zijnen schouwburg, zijne letterkunde.

Eveneens in Bohemen, in Servië en meer onlangs in Bulgarije. In Karinthië eischen de Sloveenen hun nationaal taalrecht. Ja zelfs tot de Walachijers van het Pindusgebergte, te midden van de Grieksche bevolkingen verloren en met deze versmolten, ijveren voor de zelfstandigheid van hun ras en willen hunne taal, het Rumeensch, behouden.

Nergens meer dan in Finland heeft dat herleven der nationaliteiten mij getroffen. De cultuurtaal was er het Zweedsch. Het Finsch, een Aziatische tongval, hoorde men nog alleen in de wouden en aan de meren, die het land bedekken. Maar toen het onderwijs op de dorpen was doorgedrongen, heeft het volk voor zijne taal eene gelijke plaats gevraagd in onderwijs en bestuur, en dit bekomen. Te Helsingfors is er zelfs eene Finsche opera, waar ik *Martha* heb hooren zingen. Is er, in tegenwoordigheid eener zoo algemeene en zoo diepe beweging, hoop op het verfranschen der Vlaamsche bevolkingen, zij die grenzen aan Holland, waar hare taal, sedert de XVIe eeuw, zoo schitterend heeft gebloeid, en dan vooral wanneer de Vlaamsche Beweging eene kracht heeft verworven, die hare aanvoerders zelven niet dorsten verhopen, en wanneer er eene partij bestaat, die er altoos belang zal bij hebben haar bij te springen en hare eischen te steunen ?

Zóo is de toestand ; men kerme, men tiere zooveel men wil, niets is er aan te veranderen.

Nu, mits men de Vlamingen niet tot het Fransch kan doen over-

gaan, blijft er maar een middel over om ze te trekken uit de afzondering, waar zij aan het clericalisme zijn overgeleverd, dat is dat de begoede standen het Vlaamsch goed zouden leeren spreken en schrijven. Zij kunnen tot u niet komen ; gaat dus tot hen.

Daarom moet elk goed vaderlander, elk vooruitstrever, de maatregelen goedkeuren, strekkende tot verspreiding der kennis van het Vlaamsch door het middelbaar en het hooger onderwijs. Ten anderen, het Vlaamsch heeft dit voordeel, dat het, een middelaar tusschen het Engelsch en het Hoogduitsch wezende, het aanleeren dezer twee noodige talen uiterst gemakkelijk maakt.

Moet ik er bijvoegen, dat, op dezen weg, stapvoets en met omzichtigheid moet worden vooruitgegaan, derwijze om niet te hevig op gewoonten en vooroordeelen te stooten, wat eene terugwerking zou kunnen verwekken ?

Men late mij toe hier eene persoonlijke herinnering aan te halen.

In 1848 maakte ik te Gent deel van eene ultra-democratische groep, aan wier hoofd stonden Huet, een Franschman, en Gustaaf Callier, zoo franschlievend als 't maar zijn kan. Niettemin besloten wij een Vlaamsch dagblad, de *Broedermin*, te stichten, daar wij overtuigd waren, dat dit het eenige middel was om het volk tot de zaak der democratie over te halen.

Het is de vooruitgang der democratie, die overal de zegepraal der volksspraken zal verzekeren. Wanneer gij u tot het volk richt, moet gij het in zijne taal aanspreken.

Onderstel dat het algemeen stemrecht in België bestaat: het is zeker, dat in Vlaanderen de kandidaten vóor hunne kiezers het woord uitsluitend in het Vlaamsch zouden moeten voeren. En dan zou de heer Bara voldaan wezen : de gekozenen zouden ook in de Kamer Vlaamsch spreken, ten einde door hun kiescollege verstaan te worden.

EMIEL DE LAVELEYE.

ELDERS.

RUSLAND.

Oostzee-gewesten.

In April ll., werd door den Curator van het onderwijsgebied van Riga ter algemeene kennis gebracht dat hij voortaan geene scholen meer zou laten openen tenzij zulke, waarin het Russisch de voertaal van het onderwijs is.

Ten onrechte werd onlangs in zekere Fransch-Belgische dagbladen geschreven dat de Czaar voornemens was eenige verzachtende bepalingen af te kondigen omtrent het verplichtend gebruik van het Russisch in de Oostzee-gewesten. Het tegenovergestelde is waar : met meer gestrengheid dan ooit wordt aldaar tegen het Duitsch ingewerkt,

PRUISEN.

Sleeswijk.

Op 3 September ll., werd door de Pruisische Regeering bevel gegeven tot inspanning van een rechterlijk onderzoek tegen de vereeniging der Sleeswijksche patriotten, welke ongeveer 20,000 leden telt. Het hoofdbestuur der Vereeniging is beschuldigd het verzet tegen de verduitsching van Sleeswijk ingericht en tijdens de laatste kiezingen ten voordeele der anti-Duitsche candidaten gewerkt te hebben.

De uitslag van dat onderzoek is tot heden niet bekend.

GROOT-HERTOGDOM LUXEMBURG.

Het Remisch lid der Kamer van Afgevaardigden werd, in November 1889, van zijn mandaat vervallen verklaard, omdat hij de zittingen te zelden bijwoonde.

Over de reden van zijn herhaald wegblijven ondervraagd, gaf de vervallen verklaarde ten antwoord dat hij geregeld de zittingen der afdeelingen bijwoonde, maar dat zijne aanwezigheid in de algemeene vergaderingen geen het minste nut kon opleveren, aangezien hij het Fransch niet machtig is en de beraadslaging van het Luxemburger Parlement in die taal geschieden.

De briefwisselaar van de Brusselsche *La Gazette* oppert de meening « dat het wellicht wenschelijker ware het Duitsch te gebruiken, aangezien vele afgevaardigden het Fransch niet begrijpen. »

Maar de talrijke afgevaardigde advocaten, die gewoon zijn in het Fransch te pleiten, zouden daartegen opkomen. Art 29 der Grondwet bepaalt dat « het gebruik van Duitsch en Fransch vrij en onbeperkt is. » Dat artikel zou dienen volledigd te worden met de bijvoeging : *niemand kan tot kamerlid gekozen worden, indien hij de beide talen niet machtig is.* » (1)

DENEMARKEN.

door RICHARD KAUFMANN. (2)

Denemarken is een land dat nog geen twee millioen inwoners telt. Met het oog daarop ware het onrechtvaardig te zeggen dat de

---

(1) De Franschgezinde *La Gazette* neemt die regelen zonder eenige commentaar in hare kolommen op. Wat zou ze wel zeggen indien de Vlamingen de toepassing van dien, in Luxemburg verlangden maatregel, in België vroegen ?

(2) Verslag uitgebracht op het 2e Internationaal Congres van de « *Société des Gens de Lettres* » Parijs, 1889. De 3e commissie handelde over « *la condition des gens de lettres dans les divers pays, pendant les dix dernières années.* »

toestand van den deenschen schrijver slecht is. Hij zal moeilijk fortuin maken, maar indien hij talent heeft, kan hij met zijne pen, een onafhankelijk en niet al te bekommerd bestaan verwerven. De Deensche letterkunde is zeer belangrijk ; vergelijkenderwijze gesproken, wordt in Denemarken meer gelezen dan in elk ander land. Daar zijn rijke uitgevers die begrijpen dat de belangen hunner schrijvers ook de hunne zijn.

Daarenboven doet de Regeering veel tot aanmoediging der letteren ; zij verleent stipendiums aan de letterkundigen, om het even tot welke partij zij behooren.

Tot heden treft men in Denemarken geen schrijversbond of vereeniging van tooneeldichters aan. Meer dan eens werd gedacht aan eene instelling van dien aard ; men bracht het slechts tot de stichting eener maatschappij van Deensche publicisten. Wellicht zal de bijval dezer vereeniging al spoedig aanleiding geven tot het ontstaan van andere kringen voor letterkundigen. Bezit Denemarken eenmaal eene Vereeniging van tooneelschrijvers, dan is het stellig dat zij de vreemde letterbroeders in haren schoot zal opnemen, op voorwaarde natuurlijk dat de Denen zullen opgenomen worden in de genootschappen van dien aard welke in den vreemde bestaan.

*
* *

Dat verslag van Richard Kaufmann is kort en klaar, en bewijst tot welken verheven trap van onwikkeling de Deensche taal en letterkunde geklommen zijn. Denemarken staat niet alleen aan de spits der kleinere volkeren, maar heeft het op letterkundig gebied zoo verre gebracht dat zijne schrijvers tot degenen van Duitschland, Frankrijk en Engeland het *do ut des* mogen toeroepen.

En zeggen dat Denemarken nog geen 2.000,000 inwoners telt !

Wat oneindig verschil met Vlaamsch-België en welke les voor die Vlamingen welke maar al te zeer geneigd zijn gehoor te leenen aan de laffe praatjes eener onvaderlandsche pers die jaar in jaar uit het Vlaamsche volk tracht wijs te maken dai het zijne taal moet opgeven om, voor zijne eigene ontwikkeling, eene meer verspreide spraak, het Fransch, aan te nemen.

BOHEMEN.

Woelige zittingen grijpen thans plaats in den Boheemschen Landdag. Naar men weet, hebben de Jonge Czekken een vertoogschrift aan den keizer ingediend om dezen te verzoeken zich tot koning van Bohemen te doen bekroonen, namens de historische rechten van de Czekkische bevolking. Hun hoofdleider Gregr heeft het verzoekschrift toegelicht en krachtig verdedigd. In zijne uitgebreide redevoering zette hij het programma der Jonge Czekken uiteen en viel de grondwetten, welke niet gegeven hebben

wat zij beloofden, op heftige wijze aan. Naar zijne meening, hebben die wetten voor gevolg gehad het keizerrijk in twee deelen te splitsen ; het eene deel heeft geene historische bediedenis en het andere strijdt met het eerste op het staatkundig en economisch gebied. De Duitschers hebben alles ; de Duitsche taal is in werkelijkheid de taal van den Staat en van het leger ; de Czekkische nationaliteit werd verdreven uit de takken van het beheer ; de Czekkische adeldom bestaat niet meer ; hij werd vervangen door herwaarts gestroomde Weener en Berlijner fortuinzoekers. Het eenige middel om daarin te verhelpen is, naar de meening van Gregr, de herstelling van het Boheemsch koninkrijk met zijne oude rechten, welke de vorst bij zijne kroning zweren moet te zullen eerbiedigen.

Voor den leider der jonge Czekken geldt het niet eene loutere parade-kroning te verkrijgen, maar wel met en door die kroning de onafhankelijkheid van Bohemen te bezegelen in dezelfde mate en met dezelfde voordeelen als die welke Hongarije bezit. Het Czekkisch worde de hoofdtaal, de officieele taal van het beoogde koningdom. Die taal moet hare rechten, hare volle rechten bekomen in bestuur, gerecht, leger en onderwijs van laag tot hoog. Zij is de ziel van 't volk en kan niet langer eene vreemde indringster dulden. Bohemen wil een eigen leven, ook op staathuishoudkundig gebied en zijne stoffelijke belangen niet meer zien opofferen bij middel van allerlei handelsverdragen met Duitschland, dat Bohemen's nationaliteit in zedelijken en stoffelijken zin dooden wil en al te gewillig gehoor vindt te Weenen.

Gregr's redevoering heeft eenen ontzaggelijken indruk teweeg gebracht, niet alleen in den Landdag zelven, maar overal in het land.

Op voorstel van den heer Rieger, het hoofd der Oude Czekken, werd het ontwerp van adres aan den Keizer verzonden naar eene commissie welke, na grondig onderzoek, verslag zal uitbrengen.

N.-B. — De Landdag heeft het voorstel strekkende tot indiening van bedoeld adres, verworpen. Aan de stemming namen slechts de Oud-Czekken en de Jonge-Czekken deel. Naar men weet, wonen de Duitschgezinden de vergaderingen niet meer bij.

*
* *

De eerste daad van den nieuwen stadhouder of goeverneur graaf Thun is eene onbehendigheid geweest. Hij deed namelijk de leesgezelschappen der Czekkische studenten sluiten, onder voorwendsel dat de studenten een adres van gelukwensching gestuurd hadden aan de studeerende jeugd van Parijs, bij gelegenheid der inhuldiging der nieuwe Sorbonne, en dat die handelwijze niet kon geduld worden daar betoogingen van dien aard in strijd zijn met de wet.

De Jonge Czekken hebben graaf Thun ondervraagd in den Landdag. De goeverneur antwoordde en sprak Czekkisch ; maar hij was onvoorzichtig genoeg te verklaren dat hij daarom, voor de toekomst, niet afzag van zijn recht ook Duitsch te spreken, aangezien de voorschriften der vergadering het gebruik van beide talen veroorloofden en dat hij vast besloten was dat reglement te doen eerbiedigen. De Jonge Czekken teekenden dadelijk protest aan, beweerden dat de vertegenwoordiger van den keizer in den Landdag geene andere taal mocht spreken dan die des volks. Kortom, het debat werd woelig in zoo verre dat de redenaar gedwongen was van het woord af te zien en de vergadering geheven werd te midden der woeling.

Nr 10. Deel VI 1 Januari 1890.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

VERTOOGSCHRIFTEN.

19 November. — *Davidsfonds* (algemeen bestuur) vraagt, dat de Kamer bij den Minister van Oorlog aandringen zou opdat de jury voor het afnemen der examina in de militaire school, voortaan uitsluitend zou samengesteld wezen uit leden welke de twee landtalen machtig zijn. Zelfde vraag van *De Vrije Vlamingen* (Brugge), Grievencomiteit der *Vlaamsche Taalgilde* (Aalst), *Grievencomiteit* (Gent), *'t Land van Riem* (Aalst), *Vlaamsche Liberale Kring* (Aalst), *Willemsfonds* (Brussel).

Met Tijd en Vlijt (Antwerpen) vraagt de stipte toepassing van art. 13 der wet van 3 Mei 1889 en de afzetting der rechters die de bepalingen dier wet overtreden. Zelfde vraag van inwoners van Antwerpen, van *Geen Taal, geen Volk* (Loven).

De Jonge Tooneelliefhebbers (Schaarbeek) vragen de verdeeling der leergangen, gegeven in 's Rijks veeartsenij-, land- en hofbouwscholen, in Nederlandsche en Fransche. Zelfde vraag van het algemeen bestuur van het *Davidsfonds* (Loven), van *Voor Taal en Recht* (Antwerpen), *Vlaamsche Taalgilde* (Aalst), *Vlaamsche liberale Kring* (Aalst), *Grievencomiteit* (Gent), inwoners en *'t Katholiek Kieskomiteit* van Kortenaken.

22 November. — *Davidsfonds* (Waregem) vraagt de stichting, te Antwerpen, van het Koninklijk Vlaamsch Conservatorium, onder bestuur van P. Benoit.

27 November. — Inwoners van Loven stellen voor art. 2 en 38 van het wetsontwerp omtrent de burgerwacht te volledigen met bepalingen betreffende de Nederlandsche taal.

29 November. — *Snellaertskring* (Gent) vraagt de inrichting van eenen Nederlandschen leergang van strafrecht en rechtspleging, aan de hoogeschool van Gent.

4 December. — Hetzelfde wordt verlangd door de *Vlaamsche Wacht* (Antwerpen). Deze vraagt insgelijks dat de studenten die hunne middelbare studiën gedaan hebben in een vrij of officieël gesticht van het Vlaamsche land en naar de Hoogeschool willen gaan, eerst moeten bewijzen dat zij de Nederlandsche taal kennen en in die taal minstens twee vakken aangeleerd hebben. Zelfde vraag van *Algemeene Vlaamsche Bond* (Loven), *Davidsfonds* (Roeselare), *Oost-Vlaamsche Strijderskring* (Loven), *Vlaamsche Wacht* (Borgerhout), *Vlaamsch leesgezelschap* (Vrasene) *Vlaamsche*

Wacht (Brugge), *Vlaamsche strijdersbond* (Brugge), *De Vrije Vlamingen* (Brugge), *Nederduitsche Burgerskring* (Loven). *Vlaamsche Broederbond*(Aarschot), *Oud-leerlingen der Bogaerde-school*,(Brugge) inwoners van Dentergem, Diksmuide, Ruddervoorde, Roeselare, Tessenderloo, Schote, Temsche, Tielrode, Avelgem, Esschene, Eine, Gistel, Lier, Oost-Roosbeke, Wingene en van andere niet afzonderlijk genoemde gemeenten.

5 December. — Zelfde vraag van inwoners van Aarschot, van de *Vlaamsche Broederbond* (Brugge), *Onze taal*(Luik), *de Vereenigde ambachtslieden* (Brugge), *Davidsfonds* (Waregem), *Davidsgilde* (Brugge), van gemeenteraadsheeren van *Gits*, de *English Club* (Roeselare), *Katholieke burgersgilde* (Brugge), *De vriendschap*, *De vereenigde vrienden* (Rumbeke) ; inwoners van *Sint-Andries*, *Hoogstraten*, *Sint-Truiden*, *Sint-Huibrechts-Lille*, *Brecht*, *Ruddervoorde*, *Zonnebeke*, *Merkem*, *Sint-Kruis*, *Loven*, *Aren.donk*, studenten van *Luik*, *De Snellaertsgilde*, *De Kuchtsvrienden* (Bilsen). *Voor Taal en Recht* (Antwerpen) en van inwoners van ongenoemde gemeenten.

7 December. — *De Vlaamsche Wacht* (Brussel) teekent verzet aan tegen het koninklijk besluit van 11 Mei ll., betreffende de indeeling der Belgische gemeenten naar de gesprokene taal en verlangt eene nieuwe indeeling, overeenkomstig met de rechten der Vlamingen. Het *Katholiek Kieskomiteit* (Kortemark) vraagt de inrichting van eenen Nederlandschen leergang van strafrecht enz. aan de hoogeschool van Gent, alsmede de verplichtende kennis der Nederlandsche taal voor de leerlingen der middelbare scholen enz. (zie 4 December.)

Zelfde vraag van inwoners van Watou, Hamont, Heist-op-den-Berg en andere niet aangewezene gemeenten.

De *Vlaamsche Bond van het arrondissement Brussel* verlangt dat art 16 van het wetsontwerp betreffende de academische graden, gewijzigd worde, in dien zin dat den aanvragers het recht worde verzekerd om hunne examen hetzij in het Nederlandsch, hetzij in het Fransch af te leggen voor de jury der hoogeschool van Gent en der vrije hoogescholen, alsmede voorde midden-jury. Van de gebruikte taal zou melding gemaakt worden in het diploom. Vraagt insgelijks de inrichting van eenen Nederlandschen leergang voor strafrecht enz. ter Gentsche hoogeschool.

Zelfde vraag van *De Taalgilde* (Aalst) en *Grievencomiteit* (Aalst).

10 December. — *Het Grievencomiteit der Coremansvrienden* (Waregem) vraagt dat maatregelen genomen worden om de stipte toepassing der taalwetten te verzekeren.

De Vlaamsche Bond (Oudenaarde) verlangt de verplichtende kennis der Nederlandsche taal voor de leerlingen der middelbare scholen (zie 4 December).

Zelfde vraag gaat uit van *De Vlaamsche Volksvrienden* (Antwerpen), *De Nederduitsche Bond* (Antwerpen), de *Klauwaartsgilde* (Diksmuide), *De Vlaamsche Voorwacht* (Loven), en van inwoners van Torhout, Noorderwijk, Zele, Achel, Oost-Roosbeke, Loven, Antwerpen, Boesinge en van eene andere niet genoemde gemeente.

11 December. — Zelfde vraag van inwoners van Sint-Eloois-Winkel. De *Snellaertskring* Gent) ondersteunt de vraag van den Vlaamschen Bond van het Arrond[t] Brussel. (Zie 7 December.)

Kamerzitting van 4 December 1889.

VERSLAG VAN DEN HEER HALFLANTS.

« De gevolmachtigden der vereenigde comiteiten der Vlaamsche Landdagen teekenen verzet aan tegen het koninklijk besluit van 3 Mei ll., genomen krachtens de wet op het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken en waarbij de Vlaamsche gemeenten van België worden aangewezen.

Art. 1, slotparagraaf der wet van 3 Mei 1889 bepaalt inderdaad dat de « Vlaamsche gemeenten zullen aangewezen worden bij koninklijk besluit. »

Dat besluit, hetwelk met de wet werd afgekondigd in het Staatsblad, stelt als grondbeginsel vast dat er redenen bestaan om als Vlaamsche gemeenten diegene in te deelen waarvan de meerderheid der inwoners uitsluitend Nederlandsch spreekt.

De onderteekenaars van het verzoekschrift beweren dat bedoeld grondbeginsel valsch is, aangezien het voor gevolg heeft dat bijna uitsluitend Vlaamsche gemeenten gerangschikt werden onder de Waalsche steden en dorpen. Dat is het geval met Sint-Truiden, Bilsen en Wamont en met andere waarvan de meerderheid der inwoners gewoonlijk de Nederlandsche taal spreken en slechts in uitzonderlijke gevallen het Fransch gebruiken, zooals Berchem (Antwerpen), Ronse, Etterbeek, Schaarbeek enz.

De stellers van het vertoogschrift betreuren dien toestand en vragen dat de Kamer zou tusschenkomen om er een einde aan te stellen.

De Commissie, na van die klachten kennis genomen te hebben, heeft de eer aan de Kamer voor te stellen dat verzoekschrift te sturen aan de ministers van Justitie en van Binnenl. zaken en Openbaar onderwijs, en tevens den wensch uit te drukken, dat bij de bepaling der klasse waarin elke gemeente moet ingedeeld worden, slechts gelet worde op de Belgen die maar éene taal spreken.

***

Zitting van 28 November 1889.

Wetsontwerp betreffende het begeven der academische graden en het vaststellen der hoogeschool-examen.

De hr Begerem... Alvorens te eindigen, wensch ik op zeer beknopte wijze een voorstel te verdedigen dat verscheidene mijner achtbare collega's hebben willen onderteekenen en dat ik voornemens ben aan de Kamer voor te leggen, in den vorm van een amendement.

De onlangs gestemde wet, betreffende het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken, wordt reeds dagelijks toegepast in het Vlaamsche land.

't Kan niet ontkend worden, dat de magistraten en advocaten in staat moeten gesteld worden zich in 't Vlaamsche land behoorlijk in 't Nederlandsch uit te drukken, bij de vervulling hunner ambtsbezigheden.

De jongste wet op 't gebruik dier taal in strafzaken zal hen daartoe dwingen. Doch ons hooger onderwijs is daartoe nog niet voldoende ingericht.

Ik wensch eene onzer vrije hoogescholen geluk, (1) omdat zij onlangs eenen Nederlandschen leergang van strafrecht heeft ingericht. Ik hoop, dat de Regeering en de Kamer ook dezen weg zullen betreden en bijgevolg stel ik een amendement voor om den leerling toe te laten bij het eindexamen over strafrecht en strafpleging, in de Nederlandsche taal ondervraagd te worden.

De jongelingen, die zich tot de balie bestemmen of in Vlaanderen in de magistratuur willen opgenomen worden, zullen die vraag doen en men zal in hun diploma vermelden op welke wijze zij die bijzondere proef hebben afgelegd.

Het amendment, dat ik de eer heb voor te stellen met de heeren de Smet de Naeyer, Helleputte, Raemdonck en Vanden Bemden, bestaat hierin, dat er bij artikel 16 van 't ontwerp eene slotparagraaf van dezen inhoud zou gevoegd worden :

« Het staat aan de candidaten, die zich tot het examen aanbieden voor de faculteit van rechten bij de hoogeschool van Gent of voor de middenjury, vrij te vragen om de proeven af te leggen in de Nederlandsche taal :

» 1° Voor 't strafrecht en de rechtspleging ;

» 2° Voor het handels-zeerecht.

» Ingeval van welslagen, wordt daarvan melding gemaakt in hunne diploma's.

» De vrije hoogescholen mogen hetzelfde recht voorbehouden aan hare candidaten en dezelfde vermeldingen doen op de diploma's die zij afleveren. »

Art. 29 van het wetsontwerp zou bovendien moeten volledigd worden door de volgende bijvoeging :

« Uitgezonderd die vakken, waarvoor, volgens de voorschriften dezer wet, het den candidaten vrij staat te vragen zekere bijzondere proeven te ondergaan voor eene bepaalde faculteit of jury. »

***

Zitting van 12 December 1889.

(Begrooting van 't Ministerie van Financiën).

De hr Begerem (Gent) « Iedereen kent de werking van 't Grootboek der openbare schuld en de inschrijvingen op naam : de prescriptie is verplichtend, wanneer het minderjarigen betreft. Er wordt den storter een bewijsschrift van inschrijving overhandigd en dat bewijsschrift behelst gewichtige aanbevelingen ; welnu, er

(1) De achtbare volksvertegenwoordiger voor Gent bedoelt hier de hoogeschool van Loven.

In deel V van den Taalstrijd kondigden wij aan, volgens een bericht destijds in de *Zweep* verschenen, dat er spraak was van de inrichting van eenen dergelijken leergang aan de vrije hoogeschool van Brussel. De academische raad heeft inderdaad die zaak besproken, maar tot heden werd geene beslissing genomen

Het oordeel van den Academischen raad der Hoogeschool van Gent, uitgebracht op verzoek van den minister van Binnenl. zaken en openbaar onderwijs, luidt, naar het schijnt, ongunstig.

bestaan geene bewijsschriften in de Nederlandsche taal. 't Zal, hoop ik, voldoende wezen den heer minister van financiën op die strijdigheid te wijzen, opdat zij spoedig ophoude. »

Minister BEERNAERT. « Met verwondering vernam ik door de opmerking van den heer Begerem, dat er bij den dienst der Schatkist geene Nederlandsche extracten uit het Grootboek zijn. Is dat werkelijk zoo, dan zal ik dat verzuim onmiddellijk verhelpen. »

Zitting van 19 *December* 1889.

De hr VOORZITTER DE LANDTSHEERE geeft lezing van twee amendementen onderteekend door den achtbaren volksvertegenwoordiger Edward Coremans :

Art. 7 volledigen met een § 2, luidende :

» De getuigschriften zullen van en met Juli 1895, de Nederlandsche leergangen aanduiden welke, ten getalle van minstens twee, door de candidaten zullen gevolgd zijn geweest overeenkomstig de art. 2 en 3 der wet van 15 Juni 1883. »

Art 11 volledigen met het volgende slotparagraaf :

« De recipiendarissen, die hunne studiën gedaan hebben in 't Vlaamsch gedeelte des lands, zullen van en met Juli 1895. het examen moeten ondergaan, in het Nederlandsch, over ten minste twee van de leergangen die in 't Nederlandsch gegeven worden, overeenkomstig art. 2 en 3 der wet van 15 Juni 1883. »

ONZE TAAL IN DE GEMEENTERADEN.

BRUSSEL.

Zitting van 26 *November* 1889.

(*Tramweg tusschen de Stephanieplaats en de Handelsbeurs.*)

De hr Dr FL. KOPS acht het wenschelijk dat de vergunningvragende Maatschappij door het lastkohier zou verplicht worden, voor alle opschriften en mededeelingen aan het publiek enz., de twee landtalen te gebruiken en de kennis dezer te eischen van hare ontvangers.

De hr ALLARD. Dus vindt gij het hoogst noodig, op de reisbriefjes te doen drukken 10 *centimes* in 't Fransch en 10 *centiemen* in 't Vlaamsch ? (*Gelach*).

De hr BRULÉ. In de vraag van den achtbaren heer Kops zie ik geen bezwaar. Maar ik druk den wensch uit dat de tramontvangers vooral *goed* Fransch zouden kennen, iets wat thans niet altijd het geval is *(Gelach)*.

Schepen JANSSENS verklaart acte te nemen van den wensch des heeren Dr Kops.

BRUGGE.

Zitting van 30 November 1889.

(Gebruik der Nederlandsche Taal. — Vertoogschriften der Vlaamsche maatschappijen van Brugge. — Verslag van raadslid Goethals).

De hr Van Caloen. Ik ben voornemens u de redenen te laten kennen om dewelke ik 't verslag van den achtbaren heer Goethals zal goedkeuren en stemmen.

» Ik geloof dat men in zake der Vlaamsche taal op het Stadhuis, eenig onderscheid moet maken. De talrijke maatschappijen, die aan den Gemeenteraad smeekschriften gezonden hebben, vragen : dat alle bestuurlijke zaken, voor zooveel het mogelijk is, in het Vlaamsch zouden behandeld worden : zij vragen ook dat de Raadsleden de Vlaamsche taal in hunne beraadslagingen zouden gebruiken.

» Voor wat het tweede punt aangaat, mogen wij natuurlijk geene beslissing nemen. Iedereen van ons erkent dat niemand eene taal mag opgelegd worden. Wij moeten bekennen dat de Vlaamsche taal in den Gemeenteraad thans veel meer gebruikt wordt dan eertijds en dat men van nu af kan voorzien dat binnen eenige jaren, meestal de beraadslagingen in het Vlaamsch zullen geschieden. Mij dunkt, dat wij ons daarom moeten verheugen, zonder nogtans te vergeten dat de taalquaestie, hoe belangrijk, hoe gewichtig zij ook wezen moge, al de andere vraagstukken niet mag te boven gaan. De belangen van onze Brugsche stad en van ons Vlaamsche volk mogen in de Vlaamsche taal verdedigd worden : ik zal er mij over verheugen, zooveel te meer daar de vurigste wensch van een groot aantal onzer medeburgers op die wijze zal vervuld worden ; maar hetgeen voorzeker onze stadgenooten nog meer ter harte gaat, is, op eene ware Vlaamsche d. i. op eene eerlijke en voorzichtige wijze bestuurd te worden.

» De maatschappijen der stad vragen ook, in hun schrijven, dat de Vlaamsche taal in alle bestuurzaken gebezigd worde. Niets, Mijne Heeren, is redelijker dan die vraag en iedereen van ons moet erkennen dat onze medeburgers eenen waren dienst bewijzen met te houden staan dat de voorschriften en bevelen der stedelijke overheid door iederen inwoner moeten verstaan en dus in de volkstaal aangekondigd worden.

» In dat oogpunt was er veel te doen over eenige jaren, zoowel op het Stadhuis als bij de andere besturen, maar wij moeten ook bekennen dat maatregels genomen werden. Dank aan het schepencollegie en aan onzen achtbaren burgemeester, is het bestuur der stad om zoo te zeggen geheel en gansch vervlaamscht. Zonder twijfel kan men nog hier en daar het een of het ander ontdekken dat zou kunnen veranderd worden ; zonder twijfel kan men nog eenige verbeteringen in den tegenwoordigen staat van zaken brengen ; zoo bij voorbeeld doet de achtbare heer Goethals, in zijn verslag, nog een voorstel dat zeker met genoegen zal aanvaard worden, te weten de vertaling van het verslag der zittingen wanneer dit verslag niet in het Vlaamsch opgesteld is. Zijn er nog andere bijzonderheden omtrent dewelke iets te wenschen overblijft ? Ik geloof dat het genoegzaam zal wezen deze aan het Schepencollegie

kenbaar te maken om ze te doen verdwijnen. Hetgeen tot nu toe is gedaan geweest stelt mij gerust voor de toekomst.

» Ik eindig, Mijne Heeren, met de hoop uit te drukken dat de gemeenteraad het verslag van den achtbaren heer Goethals stemmen en aldus een nieuw bewijs geven zal van zijne genegenheid voor de Vlaamsche taal en van zijne achting voor de menigvuldige maatschappijen die ons hare wenschen hebben laten kennen. »

De hr Halleux. Ik begeer in korte woorden de redenen te laten kennen waarom ik de besluiten van het verslag zal stemmen, en aangezien er over de Vlaamsche taal gehandeld wordt, zal ik ook deze taal spreken :

» Zeker is het behoud van eigen taal eene zaak van algemeen belang voor een volk, en daarom is het hoogst wenschelijk dat de Vlaamsche taal meer en meer vooruitga en verheerlijkt worde.

» Doch voor ons, stedelijk bestuur, is de taal eerst en vooral een werktuig waarmede wij de belangen onzer medeburgers moeten bespreken en regeeren, en in 't besturen en 't bespreken dier belangen, dienen wij de taal te gebruiken, waarmede wij best dit doel zullen bereiken.

» Dienvolgens, MM. is het redelijk dat, in de bespreking der gemeentezaken, iedereen van ons zijne zienswijze uitte in de taal waarmede hij het meest vertrouwd is en dus meent nuttiger te kunnen zijn, meer dienst te kunnen bewijzen. Welnu, alwie met onpartijdigheid de vraag beschouwt, zal overwegen dat de studiën zooals men ze tot hier toe in de hoogescholen heeft moeten doen, eene zeer onvoldoende voorbereiding zijn tot het behandelen der openbare zaken, in het Vlaamsch, en dat er velen zijn die, al waren zij door geduld en hardnekkigheid, de Vlaamsche ambtelijke taal machtig geworden, toch met meer gemak en dus met meer nut voor 't gemeenebest, de Fransche taal in 't openbaar zullen gebruiken.

» Die toestand, hopen wij, zal verbeteren, zoodanig dat het Vlaamsch eindelijk zijne ware plaats zal bekleeden ; maar intusschen staan wij tegenover een feit waaraan wij geene schuld hebben. Het hooger onderwijs moet eerst op Vlaamschen voet ingericht worden.

» Maar van den anderen kant, vloeit het uit dezelfde grondbeginselen voort dat het Vlaamsch moet gebezigd worden — zooals het reeds meestendeels geschiedt — in al de betrekkingen tusschen het gemeentebestuur (of andere besturen welke daarbij behooren) en de ingezetenen, omdat het in het belang der ingezetenen is.

» En, onder dit oogpunt, mag men nog doen opmerken dat al de stadsreglementen, die tot hiertoe in 't Fransch werden gestemd en alleenlijk in 't Vlaamsch vertaald, sedert eenigen tijd uitsluitend in 't Vlaamsch gestemd worden, zoodanig dat de Vlaamsche tekst alleen *officïeel*, ambtelijk is.

» Daarenboven zal ik, tijdens de aanstaande herziening van al onze stadsreglementen — ontwerp waarmede ik belast ben — voorstellen dat al onze stadsreglementen, oude en nieuwe, zonder uitzondering, in 't Vlaamsch zouden gestemd of herstemd worden, zoodanig dat de Vlaamsche taal voortaan de eenig ambtelijke taal van al onze stadsverordeningen zou wezen.

» Onder voorbehoud van deze opmerkingen, stem ik de voorstellen van het verslag. »

De hr VAN STEENKISTE. « 't Is de eerste maal dat de achtbare heer Goethals ons een Vlaamsch verslag overlegt; ik wensch hem hartelijk geluk en koester de hoop dat hij voortaan al zijne verslagen in onze eigene taal zal opmaken.

» De commissie is eenparig van gevoelen, zegt hij, dat de overheid en de besturen ingericht zijn voor het welzijn der bevolking en dat de keus der taal, die gebruikt wordt om tot het volk te spreken, moet geschieden volgens de noodwendigheden, het gemak en de belangen van het volk.

» Dit betaamt zooveel te meer daar al onze Staats- en bestuursinrichtingen op de kiezing steunen.

» Overal in ons land zijn de kiezers vertegenwoordigd door de gekozenen; overal ook moet geheel het volk het toezicht hebben op de handeling der openbare besturen, en daarom is het noodig dat het bestuur, voor zooveel mogelijk, gebeure in de taal van het volk.

» Onze hedendaagsche Wetgevende Macht en Regeering hebben ons het voorbeeld gegeven van haren eerbied voor de rechten van het Vlaamsche volk.

» Tot hiertoe is alles opperbest; de heer Goethals erkent de gegrondheid van het « In Vlaanderen Vlaamsch! » Maar hij wijkt terug voor de toepassing.

» Het schepencollegie », zegt hij, « heeft de noodige maatregelen genomen opdat in bestuurzaken de Vlaamsche taal zooveel mogelijk gebezigd worde. »

» Indien zulks waar is, dan ware de eerste vraag der maatschappijen nutteloos. De heer Goethals geeft verschillige gevallen op in dewelke de Vlaamsche taal hier gebezigd wordt en meent daardoor bewezen te hebben dat onze taal gebruikt wordt *zooveel mogelijk*. Hij zal mij toelaten hem de volgende vragen te stellen:

» Ware het mogelijk, ja of neen, alle ambtelijke stukken aan het volk in het Vlaamsch af te leveren? Waarom worden die stukken dan zoo dikwijls in 't Fransch afgeleverd?

» Ware het mogelijk altijd op Vlaamsche brieven in 't Vlaamsch te antwoorden? Dat vergeet men nu en dan.

» Ware het mogelijk aan alle bijzondere personen uitsluitend in 't Vlaamsch brieven of berichten te zenden, als die personen het Fransch niet eischen? Dat wordt nu meestal in 't Fransch gedaan.

» Ware het mogelijk, ja of neen, de schriftelijke betrekkingen met het Armbestuur en de Burgerlijke Godshuizen in het Vlaamsch te doen? Welnu, dat gaat veel in 't Fransch.

» Ware het mogelijk, ja of neen, de schriftelijke betrekkingen met de onderhoorige commissiën van Nijverheidschool, Muziekschool, Academie van Schoone Kunsten, Middelbare school, Atheneum, Stadsboekzaal enz., enz. in het Vlaamsch te doen? Dat gaat al in 't Fransch.

» Ware het mogelijk, ja of neen, de briefwisselingen met het Gouwbestuur in het Vlaamsch te doen?

« Dat gaat al in 't Fransch; zelfs antwoordt het Stadhuis van Brugge in het Fransch op Vlaamsche stukken door het Gouwbestuur gezonden.

» Ware het mogelijk, ja of neen, de briefwisselingen met het Staatsbestuur in 't Vlaamsch te doen? Zooveel steden en gemeenten doen het. Dat gaat hier al in 't Fransch.

» Dus wordt de Vlaamsche taal *zooveel mogelijk niet gebezigd.*

» Aan bijzondere personen, op Vlaamsche brieven in het Fransch antwoorden, lijk het maar al te dikwijls gebeurt, is dat *zooveel mogelijk de Vlaamsche taal bezigen ?*

» De dagorden van onze raadsvergaderingen, zelfs aan de Vlaamsche nieuwsbladen, in het Fransch mededeelen, is dat *zooveel mogelijk de Vlaamsche taal bezigen ?*

» De uitnoodigingen tot de prijsdeelingen van de Nijverheidschool en van de Muziekschool in het Fransch doen, is dat *zooveel mogelijk het Vlaamsch bezigen ?*

» Onze arme volkskinderen krijgen het een of het ander stuk alaam als prijs in de Nijverheidschool ; die prijs wordt hun in het Fransch aangewezen ; *is dat zooveel mogelijk de Vlaamsche taal bezigen ?*

» Al de brieven om Gemeenteraad en Commissiën bijeen te roepen zijn uitsluitend in het Fransch. *Is dat zooveel mogelijk de Vlaamsche taal bezigen ?*

» Al de boeken ten stadhuize worden in 't Fransch gehouden, uitgenomen deze van den burgerlijken stand en nog zijn daar meest al de voornamen in 't Fransch opgeteekend. *Is dat zooveel mogelijk het Vlaamsch bezigen ?*

» In stadsboekenzaal onderteekent men een Fransch briefken, zelfs om een Vlaamsch boek te verkrijgen. *Is dàt zooveel mogelijk het Vlaamsch bezigen ?*

» Is het dan spotsgewijze en om te gekscheren dat de achtbare verslaggever schrijft : « Het schepencollegie heeft de noodige maatregelen genomen, opdat in de zaken van het Bestuur de *Vlaamsche taal zooveel mogelijk gebezigd worde.* »

» Wij hebben gezien hoe *weinig mogelijk* de Vlaamsche taal gebruikt wordt, en dat is zooveel te schandelijker daar de heer Goethals zelve bekent dat al de bedienden Vlamingen zijn en bijgevolg hunne taal machtig. Hij gevoelt dat hij te verre gegaan is, en op het einde durft hij enkelijk zeggen : « De Vlaamsche taal bekleedt dus zeker, in alles wat het Gemeentebestuur aangaat, de *voornaamste plaats* ».

» Welnu, het is eene schande zulke bekentenis te moeten doen. Wat ! men heeft den schijn te bewijzen dat *alles opperbest* is, de Vlaamsche taal de voornaamste plaats bekleedt in 't stadhuis, ('t geen ik betwist) omdat wij meer Vlaamsch gebruiken dan Fransch, wanneer *alles Vlaamsch zou moeten wezen* ! Wat zoudt gij zeggen van iemand die om te bewijzen dat hij eerlijk handelt, verklaart dat hij *meer* dagen is dat hij niet steelt dan steelt ? Gij zoudt vragen met wien hij den spot drijft ? iemand die den naam van eerlijk man wil waardig zijn, moet niet *meestendeels* maar *altijd* rechtvaardig zijn.

» Zóo ook moet een gemeenteraad eener *Vlaamsche* stad niet *meestendeels* maar altijd, als 't eenigszins mogelijk is, in 't Vlaamsch besturen en handelen.

» Het is onmogelijk, zegt de heer Goethals, het Vlaamsch uitsluitend te bezigen.

» **En waarom ?**

» Omdat er té Brugge medeburgers zijn, die zich meer bedienen van de Fransche dan van de Vlaamsche taal.

Maar is er wel iemand onder u, Heeren, die, rechtzinnig gesproken, zulk eene reden kan aannemen ? Die medeburgers zijn ofwel vreemdelingen (Engelschen of Franschen) ofwel geboren Vlamingen.

» (a) Zijn het vreemdelingen, dan hebben zij hoegenaamd geen taalrecht in het stadsbestuur te doen gelden. In al de groote steden van het Walenland zijn er meer Vlamingen dan hier Franschmans; te Luik zijn er 30,000 Vlamingen. Wat taalrecht hebben zij in het bestuur dier stad te doen gelden ? Geen hoegenaamd.

» (b) Zijn het Vlamingen, die hier te Brugge meer de Fransche dan de Vlaamsche taal spreken, dan komen zij grootelijks te kort aan een der eerste plichten die de gezonde reden en de vaderlandsliefde hun opleggen ; bij zoo verre dat men in andere landen geene schandwoorden genoeg vinden zou, om zulk onvaderlandsch gedrag te schandvlekken. En hier, zouden wij hun het recht toekennen te eischen dat de Gemeenteraad eener Vlaamsche stad insgelijks zijne plichten te buiten ga; om wille van eenige verwaande Franschelaars het onmiskenbaar recht schenden van heel het Vlaamsche volk, te weten : het recht van in zijne eigene taal en in die taal alleen bestuurd te worden ? Wat meer is, hoe flauw de vaderlandsliefde en het gevoel van vaderlandsche fierheid bij deze eenige medeburgers ook wezen moge, toch spreken zij ook Vlaamsch en verstaan het allen, en zulks is meer dan genoeg om het recht der Vlamingen te handhaven en onzen plicht te doen. De reden, aangevoerd door den heer Goethals, houdt dus geen steek : « Deze, voegt hij er bij, zouden niet te vreden wezen indien het gebruik van het Fransch geheel afgeschaft ware in het bestuur.» Want 1° zij hebben niet het minste recht om ontevreden te zijn, aangezien wij geene hunner rechten krenken met in Vlaanderen in 't Vlaamsch te besturen. 2° Zij zijn slechts eenigen, wij zijn hier duizenden die met volle recht ontevreden zijn omdat het bestuur niet teenemaal Vlaamsch is in onze Vlaamsche stad. 3° Eenigen zouden *zonder recht* ontevreden zijn omdat eene Vlaamsche stad bestuurd wordt in eene taal die zij zelve *dikwijls* spreken en *altijd* verstaan ; en duizende Bruggelingen hebben zoo lange jaren ten onrechte moeten gedogen dat hunne eigene Vlaamsche moederstad in eene vreemde en voor hen *ongesprokene* en *onverstaanbare* taal bestuurd werd. 4° Het is waarlijk eene schande dat wij, om reden van *eenige Leliaarts* die *misschien* voor eenigen tijd zouden ontevreden zijn, maar zonder recht of reden, dat wij zouden weigeren het onbetwistbaar recht te erkennen van duizenden onzer medeburgers, die met volle recht sedert jaren en jaren ontevreden zijn, en die ontevredenheid in honderden vertoogschriften uitgedrukt hebben !

Hier raakt de heer Goethals aan de tweede vraag der maatschappijen : *Vlaamsch spreken in den raad*. Dat is volgens hem onmogelijk uit hoofde van den voorrang die tot heden gegeven is geweest aan de Fransche taal in het middelbaar en hooger onderwijs.

Indien de geestelijke en wereldlijke overheid, in zake van onderwijs, haren plicht verzuimt, onze jongelingschap de Moedertaal ontleert om de uitheemsche Fransche taal alleen op te dringen, is dat eene reden om dit plichtverzuim van de overheid aan ons volk

te doen uitboeten ? Is het niet eerder eene zware reden om door het Vlaamsch in het bestuur de verbastering tegen te werken, onze vaderlandsliefde en Vlaamsche fierheid op te beuren ? Is het bijgevolg geen plicht voor allen, die kunnen Vlaamsch spreken, het te doen, hier, in den gemeenteraad eener Vlaamsche stad ?

De heer Lefebure en ik spreken hier eeuwig en ervig alleen Vlaamsch. En nogtans, hoevelen zijn er niet die het ook zouden kunnen ? Want, bemerkt wel, dat niets belet hier in den gemeenteraad de volkstaal te spreken. Hoe beschaafder en edeler de taal is die wij hier voeren, hoe beter, natuurlijk. Maar wij komen hier niet om ons te oefenen in de welsprekendheid; niemand kan noch zal het u kwalijk nemen al spraakt gij hier eigenlijk Brugsch-Vlaamsch, Brugsche volkstaal. Ten andere, het Fransch dat wij hier hooren is ook verre van altijd letterkundig Fransch te zijn en, moest er u een Franschman hooren, hij zou zeggen dat er velen hier Brugsch-Fransch spreken. 't Is nog veel beter Brugsch-Vlaamsch dan Brugsch-Fransch in den gemeenteraad.

» Eenige heeren zouden, ik wil het bekennen, moeilijk altijd Vlaamsch kunnen spreken, maar indien ze hunnen plicht beseffen, indien ze aan de rechtvaardige begeerte hunner kiezers willen voldoen, dan moeten ze ten minste eenigen goeden wil aan den dag leggen en onze taal ietwat beoefenen. Ik kan niet begrijpen waarom de gemeenteraadsheeren die voor het gerecht, in volks- en kiesvergaderingen, in hunnen dagelijkschen handel en wandel, onze Moedertaal gesproken hebben en spreken, hier voortdurend het Fransch gebruiken, niettegenstaande de plechtige belofte die sommigen gedaan hebben hier Vlaamsch te zullen spreken !

» Doch ja, de heer Goethals meent de reden gevonden te hebben : « Het is, zegt hij, uit toegevendheid voor hunne medeleden !! » Toegevendheid voor welke medeleden !? Alle leden begrijpen het Vlaamsch ! welk lid zou durven zeggen : « Uit toegevendheid voor mij ?... » Is er iemand die durft zeggen dat hij daarmeê gediend is ?

« Misdoe ik iemand der raadsleden met hier Vlaamsch te spreken ?... Heeft de heer Goethals iemand misdaan met zijn verslag in 't Vlaamsch op te stellen en af te lezen ?... Moesten wij dus de tweede vraag der maatschappijen verwerpen en weigeren, *zooveel mogelijk*, allen, voortaan Vlaamsch te spreken en te lezen in onzen gemeenteraad, dan zouden wij het om geene andere reden kunnen doen dan uit persoonlijke hoofdigheid.

» Jamaar, zegt de heer Goethals verder, de algemeenheid onzer medeburgers hebben er *geen wezentlijk groot belang* bij dat onze beraadslagingen in het Vlaamsch geschieden, *omdat het aantal onzer aanhoorders altijd* zeer gering zal wezen. » De heer Goethals vergist zich grootelijks als hij meent dat de verstaanbaarheid van wege het volk, de eenigste reden is van dat belang. Niet alleen de algemeenheid der Bruggelingen maar al de Vlamingen, van gelijk welke stad of streek, hebben daar een allergrootst belang bij dat men de weerdigheid van hunnen Vlaamschen stam niet krenke *waar het ook zij* ; dat men *nergens* de Vlamingen besture lijk Rusland in Polen doet, 'lijk men met overwonnen en onvrije volkeren doet, 't is te zeggen in eene vreemde taal ! En dat belang van eigen waardigheid overtreft verre het stoffelijk belang.

» Wel is waar, zijn de raadsheeren, krachtens art. 23 van de grondwet, vrij — en de heer Goethals steunt daarop met voorliefde

— de taal te gebruiken die zij verkiezen. Maar wij bezitten tal vrijheden waarvan hoffelijkheid, betamelijkheid, gezond oordeel en gezonde rede ons beletten gebruik te maken.

» De leden zijn vrij hier te zitten in hunne hemdsmouwen of met eene slaapmuts op. Doen zij het? Neen, en waarom? omdat het uitzinnig zou zijn. Wel! Wel! voor ons, Vlamingen, is het wezenlijk nog uitzinniger in ons Vlaamsch stadhuis, te spreken en te beraadslagen in het Fransch.

Dat zou men, buiten Vlaanderen, geen oogenblik dulden, noch in 't Walenland, noch in Frankrijk, noch in Engeland, noch in Duitschland, nergens!

» Ten andere, Art. 23 werd in de grondwet neêrgeschreven om alle misbruiken te voorkomen, en niet om misbruiken te wettigen; niet om aan ons, Vlamingen, het Fransch ten onrechte op te leggen, maar om ieder volk zijn recht te geven en te beletten dat de eene helft van het land hare taal aan de andere zou opdringen.

Het zal wellicht eenig nut hebben zoo ik eens, hier, gansch mijne meening zegge over de Vlaamsche beweging te Brugge.

» Immers sommige Heeren van den gemeenteraad en vele andere zijn verbitterd op die beweging: « De flaminganten zijn nooit voldaan; zij verwekken scheuring onder de Vlaamsche gezindheid; zij alleen zullen de schuld zijn dat de Katholieke gezindheid misschien eens de nederlaag krijgen zal in de stad Brugge en elders nog. » Dat wordt gezegd; dat hooren wij dagelijks en men zou waarlijk beginnen te gelooven dat de Vlaamschgezinden omwentelaars van de slechtste soort zijn, zoo gevaarlijk als socialisten en communards; dat hun werk een verfoeilijk werk is, het werk van heethoofden die tegen recht en reden alles willen omverre rukken, en dat men de Vlaamschgezinden moet vluchten gelijk de pest of de melaatschheid.

» Mijne Heeren, hebt gij ooit den waren toestand der Vlamingen in Vlaanderland aan vreemdelingen uiteen gedaan, aan Duitschers, Engelschen of Franschen en daarover hunne meening ingewonnen? 99 op 100 zullen zeggen dat de toestand der Vlamingen *vernederend* en *onverdragelijk* is. In Duitschland is geheel het bestuur Duitsch; in Engeland Engelsch, in Frankrijk Fransch en zij kunnen niet begrijpen waarom het bestuur in Vlaanderen niet Vlaamsch is.

Te Luik, — ik heb het hooger gezegd — zijn er 30.000 Vlamingen waarvan ten minste 10.000 geen Fransch verstaan. Veronderstelt dat de heeren van den Luikschen gemeenteraad niets anders dan Vlaamsch spreken in hunne beraadslagingen; de boeken van het stadhuis meestendeels in 't Vlaamsch gehouden worden; de briefwisseling meestendeels in het Vlaamsch geschiede, met éen woord dat zij daar, in die Waalsche stad, in 't Vlaamsch doen al hetgeen hier in 't Fransch gedaan wordt! en zegt mij dan of gij de Waalsche Luikenaars overdreven heethoofden en omwentelaars zoudet noemen omdat zij zouden vragen en eischen dat alles in 't Fransch zou gedaan worden? En nogtans is dat de toestand der Vlaamschgezinden in onze Vlaamsche stad.

» De Walen zouden het als eene onhebbelijke schande aanzien niet uitsluitend in hunne taal bestuurd te worden en al kenden zelfs al de gekozenen eener Waalsche stad de Vlaamsche taal, dan

nog zouden zij uit eergevoel die taal niet willen gebruiken in het bestuur.

» Is dan het eergevoel flauwer bij de Vlamingen dan bij de Walen en is het onredelijk dat wij gelijk de Walen en gelijk alle vrije volkeren, als eene verdrukking en als eene schande aanzien geheel of gedeeltelijk in eene vreemde taal bestuurd te worden ?

» Dat is het natuurlijk, ingeboren en onafstaanbaar recht van alle vrije burgers, en 't verwondert mij dat men de stoutmoedigheid zoo verre drijft ons overdrevene heethoofden te noemen. Indien hier overdrevenheid in 't spel is, is 't langs den kant van dezen die bij het Vlaamsche volk een recht willen krenken of loochenen dat aan alle vrije volkeren met fierheid erkend wordt.

» Is Brugge eene Vlaamsche stad, ja of neen ? dat is de vraag ! Ja zeg ik, ja zegt gij allen, ja zeggen alle Bruggelingen en al wie Brugge kent. Welnu ! dan moet Brugge in het Vlaamsch bestuurd worden; zóo spreekt de natuurlijke wet, zóo spreekt onze eer (ons eerste en hoogste belang), zóo spreekt het gestadig gebruik van alle vrije en onafhankelijke volkeren.

» Wij zijn op het stadhuis gekomen omdat wij ons van den eersten keer aanstelden als de ware verdedigers van het Vlaamsche volk en zijne rechten. Van in onze eerste kiesvergadering tot in onze laatste, hebben wij ten voordeele van het Vlaamsch gesproken. Honderden keeren hebben wij de schoonste verklaringen gedaan over onze liefde voor de Moedertaal. Is het dan te verwonderen dat het volk geloofd heeft in ons woord en ons nu aan onze beloften herinnert?

» Zeker hebben wij iets gedaan voor het Vlaamsch en het strekt ons tot eer dat wij, katholieken, de eersten geweest zijn om de taalrechten van ons volk te erkennen en reeds ten deele te herstellen.

» Doch het spijt mij het te moeten zeggen : onze eer is deerlijk verminderd omdat wij tot hiertoe den schijn hebben alles tegen wil en dank te doen, omdat wij den schijn hebben die rechten maar stuk voor stuk toe te staan, naarmate de vraag dringender wordt, de eischen algemeener en krachtiger. Daarin hebben wij grootelijks ongelijk. De Vlaamsche beweging heeft het heiligste recht op hare zijde en vroeg of laat moet het recht zegepralen ; daarbij behoort het niet aan de katholieken het recht en de waarheid te bestrijden ; en gaan wij voort in dien ongelijken en onrechtveerdigen strijd dan bewerken wij, 't is mijne overtuiging, de nederlaag van het katholieke vaandel te Brugge.

» De toekomst is ongetwijfeld aan de Vlaamschgezinden ; zij hebben het recht en de rechtveerdigheid voor zich, en het ware bitter te beklagen, moesten wij om wille van onze verblindheid, regelrecht eene schandelijke nederlaag inloopen. Deze dan die den val der katholieken bewerken in Brugge, zijn de Flaminganten niet ; 't zijn deze die stelselmatig het Vlaamsch bedektelijk of in 't openbaar bestrijden; 't zijn deze die aan de spits staande der samenleving, hunne Vlaamsche katholieke stamgenooten van hun natuurlijk recht voortdurend berooven ; ja, deze zijn het en deze alléén.

» Maar gij, mannen van gezag, die aan het hoofd staat eener Vlaamsche stad, zult vergunnen wat duizende vrienden u vragen, waartegen niemand opkomt, hetgeen gij allergemakkelijkst kunt geven, hetgeen het onbetwistbaar volle recht is en de zuiverste eer onzer

oude Vlaamsche stad ; vervlaamscht uw bestuur van kop tot teen, spreekt Vlaamsch in uwe beraadslagingen, oefent u in de Moedertaal, tracht in het openbaar of in bijzondere kringen in kiestijd en buiten kiestijd het volk in zijne eigene taal te kunnen aanspreken, aan te moedigen, op te beuren, de waarheid te verkondigen of uit te leggen, en gij zult onwankelbaar en onverwinbaar aan 't hoofd blijven staan van ons dierbaar Brugge, indien gij anderszins onze lieve stad met dezelfde liefde, dezelfde opoffering, hetzelfde verstand en hetzelfde vernuft blijft besturen.

» Daarom stel ik u voor de voorstellen van den heer Goethals eenigszins te wijzigen. Zij zijn niet doorslaande genoeg en zouden alles nagenoeg laten zooals het is.

De commissie stelt voor :

1° *het schepencollegie te danken voor al wat het tot heden ten voordeele der Vlaamsche taal gedaan heeft...*

Bij dezen dank wil ik mij volgaarne aansluiten en ik neem de gelegenheid te baat om eene bijzondere hulde te brengen aan onzen achtbaren burgemeester, die de Vlaamsche beweging oprecht genegen is.

....en den wensch te uiten dat onze taal in de bureelen van het stadhuis, VOOR ZOOVEEL MOGELIJK, *meer en meer gebezigd worde.*

Dit « zooveel mogelijk » kan ik niet aannemen; want deze uitdrukking is zeer rekbaar en kan heel gemakkelijk « zoo weinig mogelijk » worden.

2° *Te bevelen dat voortaan het verslag der zittingen van den gemeenteraad, indien het in het Vlaamsch niet opgesteld is, na de goedkeuring in het Vlaamsch zal vertaald worden en overgeschreven in een boek dat ter beschikking van de inwoners der stad zal wezen.*

Dat is heel wel, maar waarom zou men dan 't Vlaamsch verslag niet aflezen in plaats van 't Fransch zooals dit nu geschiedt ?

3° *De besturen, afhangende van het gemeentebestuur, uit te noodigen zooveel mogelijk 't Vlaamsch te gebruiken in al hunne betrekkingen met het publiek.*

Dit is verre van voldoende te zijn ; er zijn besturen die rechtstreeks van de stad afhangen en aan dewelke de stad kan gebieden Vlaamsch te schrijven : de uitnoodiging past alleen op de besturen die slechts onrechtstreeks van de stad afhangen.

4° *De leden van den gemeenteraad vrij te laten in de zittingen van den raad de taal te gebruiken die zij verkiezen voor het beste nut van de gemeentezaken.*

Natuurlijk is er geene spraak van iemands vrijheid te krenken ; wij zijn vrij en willen vrij blijven, maar dewijl wij vrij zijn Vlaamsch te spreken, laat ons dit doen.

« Nu, op mijne beurt, doe ik u het volgende volledige voorstel :

» 1° De gemeenteraad, gelet op de wet van 22en Mei 1878, besluit : de Vlaamsche taal als ambtelijke bestuurstaal der gemeente aan te nemen, van en met 1890.

» Dienvolgens zullen voortaan alle briefwisselingen met om het even wie en om het even welk bestuur in die taal geschieden, tenzij in de gevallen voorzien in de tweede bepaling.

» Afschrift dezer zal aan Gouw- en Staatsbestuur gezonden worden.

» 2° De briefwisselingen met den vreemde, 't is te zeggen met het Waalsche land en deze met menschen die de Vlaamsche taal volstrekt onmachtig zijn, mogen alléen in 't Fransch gedaan worden.

» Voor dezen die het volstrekt eischen zal men bij de stukken eene Fransche vertaling voegen.

» 3° Met 1890, zullen al de boeken van het stadhuis, van het « schadebeletterschap » (1) en van al de besturen die *rechtstreeks* van de stad afhangen uitsluitend in 't Vlaamsch gehouden worden.

» 4° Al de verslagen van den raad, de commissiën, enz., zullen in het Vlaamsch opgemaakt en voorgelezen worden.

» 5° De Schepenraad zal al de commissiën en besturen, aan welke hij het recht heeft te gebieden, de Vlaamsche taal opleggen en de andere aanwakkeren om in het toekomende de Fransche taal door de Vlaamsche te vervangen.

» 6° De leden van den gemeenteraad, die Vlaamsch kunnen spreken, aanwakkeren om, van en met 1890, in de beraadslagingen onze Moedertaal te gebruiken.

De hr GOETHALS. Ik dank den heer Van Steenkiste omdat hij mij bekwaam erkent het Vlaamsch te spreken; ik zal echter die bekwaamheid niet benuttigen om niet af te breken met onze gewoonten.

Hij heeft eene lange redevoering uitgesproken, die weinig overtuigend is; want niet een aangestipt voorbeeld komt zijne beweringen staven.

Doorgaans geschiedt alles in 't Vlaamsch ten stadhuize, en indien er somwijlen een Fransch stuk wordt afgeleverd, kan het slechts uit verstrooidheid of vergissing wezen.

Als voorzitter der Burgerlijke Godshuizen, ontvang ik veel meer dan hetzij wie getuigschriften van behoeftigheid; welnu die getuigschriften zijn altijd in het Vlaamsch.

Voor wat de briefkens in de bibliotheek betreft, deze zijn, wel is waar, in 't Fransch, maar 't zijn ook meest Fransche boeken die men er heeft en degenen die de briefkens moeten teekenen kennen allemaal Fransch; dat is toch eene kleinigheid; 't ware belachelijk erop aan te dringen.

Aangaande de briefwisseling met het Staatsbewind, moet deze in 't Fransch geschieden; want er zijn ministers die geen Vlaamsch verstaan; in deze brieven verdedigen wij de belangen van de stad, en 't is wijselijk handelen van daarvoor de taal te gebruiken die best tot het beoogde doel kan leiden.

Veronderstelt dat men te Brussel alles zou moeten vertalen wat van Brugge komt! 't Gaat nu zoo spoedig als wij iets vragen; 't zou dan nog wat anders zijn!

Wegens de muziekschool, de nijverheidschool enz., kunnen wij niets eischen; de commissiën dezer scholen zijn vrije commissiën, die geene bezoldiging genieten; men kan haar 't gebruik van het Vlaamsch aanraden doch niet opleggen.

Wat de voornamen betreft, die in het kantoor van den burger-

(1) Politiedienst.

stand in 't Fransch opgeteekend worden, is daar niets aan te doen; men moet die namen letterlijk opteekenen zooals zij door de belanghebbenden opgegeven worden.

Met één woord, van al de bemerkingen door den heer Van Steenkiste gemaakt, is er niet éene die bestand is tegen een ernstig onderzoek.

Wat nu de voorstellen betreft, waardoor hij deze der commissie vervangen wil, mij is het onmogelijk ze bij te treden ; wij mogen volle vertrouwen hebben in de handelwijze van het collegie en steeds overtuigd blijven dat het zal voortgaan met de Vlaamsche belangen te behartigen.

De hr Van Steenkiste. Indien ik geene voorbeelden aangehaald heb is dit niet omdat er geene zijn ; ik kan integendeel lezing geven van een aantal gevallen waarin men 't Fransch gebruikt heeft in stede van 't Vlaamsch, alhoewel 't gebruik van 't Vlaamsch veel natuurlijker ware geweest.

Zijn de uitnoodigingen tot de prijsdeelingen der verschillige scholen niet meestendeels in 't Fransch ?

Geeft men aan rondleurders en arbeiders die elders werk gaan zoeken, geen *certificat d'identité* in 't Fransch.

Is het de schepenraad niet die daarin misdoet, dan moet het een der stadhuisklerken zijn die de gestemde verordeningen overtreedt.

Ik weet eenen armen werkman, die geen woord Fransch verstaat, en aan wien men een getuigschrift van goed gedrag heeft afgeleverd in 't Fransch.

De hr Cauwe, schepene. Wie dat ?

De hr Van Steenkiste. Eischt gij zijn naam ?

De hr Visart, burgemeester. Zeker.

De hr Van Steenkiste. Hij heet Guillini.

De hr Goethals. Hij trok zeker naar Frankrijk !

De hr Van Steenkiste. Hij had gaarne werk gehad op den spoorweg van West-Vlaanderen. Ik heb ook behoeftigheidsbewijzen gezien die in 't Fransch opgesteld waren, alhoewel afgeleverd aan menschen die geen woord Fransch verstaan. Dat zijn, ik beken het, altemaal kleinigheden, maar de verzameling van eenen heelen hoop kleintjes maakt ten laatste heel veel uit.

Ten stadhuize worden, in de kantoren, behalve in deze van den burgerstand, al de boeken in 't Fransch gehouden.

Welnu, 'k vraag dat men ze in het Vlaamsch houde. Kan het dees jaar niet zijn of t. k. jaar, dat men stemme van het te doen binnen drie of vijf jaar.

Men wil geen Vlaamsch spreken omdat het de gewoonte is Fransch te spreken. Maar dat is geene reden ; er zijn vele gewoonten die slechte gewoonten zijn, en die men moet afleeren ; een gemeenteraadslid is, evenals alle andere menschen, vatbaar voor verbetering.

De heeren van Caloen en Halleux hebben dezen avond reeds Vlaamsch gesproken ; waarom zouden zij dit iederen keer niet doen ?

Als men het niet doet, is het dus alleen uit stijfhoofdigheid.

De hr Lefebure. Ik zal het verslag van den heer Goethals stem-

men omdat ik vertrouw dat de schepenraad het mogelijke zal doen om de Vlaamsche taal in 't stadhuis de plaats te geven die haar toekomt.

De hr Goethals. De hr Van Steenkiste heeft eindelijk een voorbeeld aangehaald, maar hij is niet gelukkig geweest in zijne keuze.

Wanneer vraagt een werkman een getuigschrift? Het is niet om naar Oostkamp of in eene andere omliggende gemeente te gaan werken. 't Is om naar 't Fransche op te trekken(1); welnu, wat zou hem ginder een Vlaamsch getuigschrift baten?

Overigens, de hr Van Steenkiste heeft een onaannemelijk stelsel: hij zoekt hier en daar een beknibbelbaar feit en brengt het dan voor den dag als zijnde van algemeene toepassing.

Ik moet ook nog zeggen dat wij geen Fransch schrijven om het Fransch, noch geen Vlaamsch om het Vlaamsch: wij schrijven 't een of 't ander in het belang der bevolking.

Over eenigen tijd werd in 't Vlaamsch geschreven over eene quæstie van *domicile de secours*, door de stad Brussel aan de stad Brugge, dewelke insgelijks in 't Vlaamsch den brief voor inlichting meedeelde aan het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen. Welnu, ik antwoordde op deze brieven in 't Fransch, en waarom? Omdat de Minister van rechtswezen, die moest uitspraak doen over het geschil, geen Vlaamsch spreekt en dat ik hem de zaak duidelijk wilde voor oogen brengen.

Als onze stoffelijke belangen op 't spel zijn, is 't beter van gelijk te halen in het Fransch dan ongelijk in 't Vlaamsch.

De hr Visart, burgemeester. Willen doen stemmen dat wij alle briefwisselingen uitsluitend in 't Vlaamsch moeten verrichten, is niet redelijk. Er zijn vele menschen die geen Vlaamsch kennen, ofwel beter of liever Fransch schrijven dan Vlaamsch, en wij mogen die personen toch niet verplichten eenen taalman te nemen opdat zij onze brieven zouden verstaan. Men mag het onbillijke niet vragen.

Anders is 't gelegen met de boeken en drukwerken van 't stadhuis; deze kunnen en zullen allemaal in 't Vlaamsch gehouden worden, maar niet allen in eens, want men gebruikt eerst deze die nog voorhanden zijn. Het ware eene aanzienlijke uitgaaf indien men aanstonds de bestaande Fransche boeken door Vlaamsche verving. Doch alhoewel de boeken in 't Vlaamsch gehouden worden, mag dit niet uitsluitend geschieden; er zijn gevallen waar het hoogst gewichtig is de Fransche vertaling insgelijks te bewaren.

Het Collegie is van zin al zijnen invloed te gebruiken, om de Vlaamsche taal ten stadhuize in eere te houden.

Is het dan wel noodig tot in de minste bijzonderheden te bepalen, welkdanig het gedrag van 't Collegie zijn moet!

Mij dunkt dat de bespreking nu lang genoeg geduurd heeft; laat ons stemmen op de voorstellen van den heer Van Steenkiste.

Eerst hebben wij het volgende:

1° *De Gemeenteraad, gelet op de wet van 22n Mei 1878, besluit enz.*

2° *De briefwisselingen met de vreemde*, *enz.*

(1) De achtbare gemeenteraadsheer is niet goed ingelicht. *Taalstrijd.*

Deze twee artikelen vormen inderdaad één voorstel.

De raad gaat over tot de stemming : de heeren Fonteyne en Van Steenkiste antwoorden ja ; de andere raadsheeren zeggen neen, ter uitzondering van den heer Halleux die zich onthoudt.

De hr Halleux. Ik heb mij onthouden, omdat de uitdrukking « zooveel mogelijk » in de besluiten van het verslag mij niet voldoet; daar ik overigens, evenals de hr Lefebure vertrouwen heb in 't Collegie, heb ik noch voor noch tegen willen stemmen.

De hr Visart, burgemeester. Nu zullen wij stemmen op de besluiten van 't verslag.

De hr Van Steenkiste. Verschooning ; men heeft gestemd op mijne twee eerste voorstellen, maar waar blijven de andere ? Er zijn er zes.

De hr Visart, burgemeester. Inderdaad ; ziehier nr 3 :

3° *Met* 1890 *zullen al de boeken van het stadhuis enz.*

Wegens het «schadebeletterschap» hebben wij weinig te bevelen; de boeken van den politiedienst hangen deels af van het Ministerie van Rechtswezen, deels van den algemeenen procureur.

De hr Van Steenkiste. Welnu, laat « schabletterschap » weg.

De hr Goethals. Al het overige komt in mijne voorstellen.

De hr Van Steenkiste. Het is dan goed.

De hr Visart, burgemeester. Nu komen wij aan nr 4:

Al de verslagen van raad, commissiën enz.

Laten wij stemmen.

Al de raadsleden, behalve de heer Van Steenkiste, stemmen *neen.*

De hr Visart, burgemeester. Nr 5 luidt als volgt :

De Schepenraad zal al de commissiën enz.

Dit kan te zamen gaan met nr 6.

De leden van den Gemeenteraad die Vlaamsch kunnen spreken enz.

Wij zullen dus stemmen op nr 5 en nr 6 te zamen.

De heeren Van Steenkiste en Lefebure antwoorden alleen toestemmend.

De hr Visart, burgemeester. De voorstellen van den heer Van Steenkiste zijn dus verworpen ; willen wij nu stemmen op de besluiten van het verslag ?

De hr Halleux. Ik stel voor van het volgende bij die besluiten te voegen :

« Tijdens de aanstaande herziening der stadsverordeningen, zullen de reeds bestaande verordeningen, die in 't Fransch gestemd zijn geweest, in 't Vlaamsch herstemd worden, en 't Vlaamsch zal voortaan de eenige ambtelijke taal der stadsverordeningen wezen.

De hr Visart, burgemeester. Het is niet mogelijk zulk voorstel te stemmen ; want dit zou ons verplichten den officiëelen tekst van een aantal oude verordeningen wederom te bespreken ; het ware een schier onmogelijk werk.

De hr Halleux. Oordeelt men mijn voorstel zóo moeilijk, welnu dan trek ik het gaarne in, maar ik vind niet dat het bezwaar kan opleveren ; ook zal ik er later mede wederkeeren.

De hr VISART, burgemeester. Vergeet niet dat wij meer dan een oud reglement bezitten dat nu niet meer door 't ministerie zou goedgekeurd worden ; laat dus dat potje stillekens gedekt.

Wij zullen nu stemmen op de besluiten van het verslag.

Zij worden eenparig aangenomen, behalve door den heer Van Steenkiste die afkeurend stemt.

De zitting wordt geheven.

ONZE TAAL EN ONS VORSTENHUIS.

In het dagblad *Bien Public* (Gent) verscheen navolgend artikel: (1)

« Over een veertiental dagen, werd in 't Koninklijk paleis van Brussel een gastmaal aan een zeventigtal leden der Kamer en hoogwaardigheidsbekleeders van het Hof aangeboden.

Het maal was afgeloopen en men was aan de koffie — de echte Moka, welke door den Sultan jaarlijks aan Koning Leopold II ten geschenke gezonden wordt — en Hunne Majesteiten doorliepen, alvorens zich terug te trekken, de groepen der genoodigden waarmede zij zich vertrouwelijk onderhielden.

Een onzer politieke mannen in 't oog krijgend, gewaardigde de Koningin zich naar zijnen gezondheidstoestand te vernemen. In 't VLAAMSCH gedaan, was de veteraan der Kamer over deze vraag met blijde verwondering verrast, wanneer Hare Majesteit hem eensklaps vroeg « wat hij over haar Vlaamsch dacht. »

« Uitmuntend onder alle opzichten, » antwoordde hij, en zoo ik durfde zou ik aan Hare Majesteit vragen hoe zij het aanlegde om zulken schoonen en zulken goeden uitslag te bekomen.

De Koningin verhaalde alsdan dat, ofschoon zij het Vlaamsch sinds verscheidene jaren verstond, zij tot over twee jaren het echter niet spreken kon. Verlangend dit te kunnen, had zij een meisje uit de Kempen in haren dienst genomen dat geen woord Fransch verstond, en zoo kon Hare Majesteit zich weldra volkomen in onze taal uitdrukken, en kent zij thans reeds onze schoone en rijke letterkunde.

Volgens het zeggen van het kamerlid dat wij bedoelen, kent de Koningin volkomen onze taal en heeft eene alleraangenaamste uitspraak. »

***

In haar n^r^ van 22 December l. l., meldt de *Indépendance belge* dat H. K. H. prinses Clementine, die weldra hare 18e lente beleven zal, met nieuwjaar 1890 de *school-room*, zooals de Engelschen zeggen, verlaat. Behalve de Fransche en de *Nederlandsche* taal, kent en spreekt H. H. Engelsch en Hoogduitsch.

***

Wij nemen ditmaal de gelegenheid te baat om hier aan te teekenen dat Z. K. H. prins Boudewijn — *onze Vlaamsche prins*, zooals

(1) Vertaling overgedrukt uit *Het Land* (Brussel, 19 December 1889.)

de eenvoudigste Vlaamsche menschen Z. H. overal noemen — de Noord- en Zuid-Nederlandsche schrijvers kent en bestudeerd en volkomen op de hoogte is van den toestand onzer taal- en letterkunde in België en Nederland.

ONZE TAAL EN HET GERECHT.

In Deel VI, blz. 163, hebben wij bewezen op welke zonderlinge wijze de jongste taalwet wordt nageleefd. Tot heden werd geene wijziging in dien toestand gebracht. Te Brussel en elders is de toestand dezelfde gebleven : hij is veeleer verergerd. Dat blijkt uit de hiernavolgende vertoogschriften welke door den *Snellaertskring* van Gent werden ingezonden.

I

Den Heere Minister van Justitie,

Brussel.

Wij vinden ons verplicht eene nieuwe schending der wet van 3 Mei 1889 bij U aan te klagen.

Bij vonnis van 23 November l. l., heeft de correctioneele rechtbank te Oudenaerde, op het verzoek van den heer Hulin, substituut van den Procureur des Konings, beslist dat aangezien de verdediger in de Fransche taal pleitte en er eene rechtsquæstie was opgeworpen, het openbaar ministerie ook in de Fransche taal mocht pleiten tegen eenen betichte die het Fransch niet machtig was.

Wij verzoeken U beleefd doch dringend maatregelen te willen nemen om dergelijke feiten te voorkomen en desnoods tot de afzetting van den heer Hulin overtegaan.

De Secretaris,
KAREL LYBAERT.

De Voorzitter,
E. VAN DER MENSBRUGGHE.
Advocaat,

II

Aan de Heeren Voorzitter en Leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers, te Brussel.

Wij zijn zoo vrij Uwe aandacht te vestigen op het protest, dat wij heden aan den heer Minister van Justitie hebben gezonden tegen een vonnis van 23 November l. l. waarbij de correctioneele rechtbank van Oudenaarde heeft beslist, op verzoek van het openbaar ministerie, den heer Hulin, dat vermits de verdediger in het Fransch pleitte en eene rechtsquaestie werd opgeworpen, het openbaar ministerie ook in het Fransch mocht pleiten.

Tevens herinneren wij U ook een vroeger door ons ingezonden protest tegen een vonnis der rechtbank van Dendermonde van 12 Juli l. l., waarbij

werd beslist dat dewijl in eene strafzaak, stukken uit Fransche schrijvers of arresten moesten gelezen worden, het openbaar Ministerie, de heer Nagels, in het Fransch mocht pleiten.

Wij verzoeken U, Mijne Heeren, te willen tusschenkomen opdat aan die herhaalde schendingen der taalwet van 3 Mei 1889 onmiddellijk een einde gesteld worde, desnoods door de afzetting der Heeren Hulin en Nagels.

De d. d. Secretaris,
KAREL LYBAERT.

De Voorzitter,
E. VAN DER MENSBRUGGHE.
Advocaat.

ELDERS.

FRANKRIJK.

Fransche Bezittingen.

De inboorlingen van Tong-King, evenmin als die van Senegalië, Madagascar, Algerië, hebben volstrekt geen vrede met de wijze van besturen hunner Fransche overheerschers. Nauwelijks is een opstand in 't bloed gesmoord of een andere breekt los. Met het oog daarop schrijft Paul de Cassagnac, in zijn blad *l'Autorité* (31 October 1889) :

« Les affaires vont mal au Tonkin ; malgré toutes les précautions que prend le gouvernement pour empêcher qu'on ne sache au juste ce qui s'y passe, les nouvelles arrivent néanmoins, mauvaises, sinistres et font présager une crise plus aiguë et redoutable..... Les indigènes qui sont écrasés d'impôts, n'attendent qu'une occasion pour secouer le joug de l'étranger....

Ces gens-là qui, somme toute, se battent pour leur pays, contre l'envahisseur, ça s'appelle, en langue diplomatique et politique, DES PIRATES.

Oui, des PIRATES, tout comme les Alsaciens-Lorrains le sont aux yeux des Prussiens !

Des PIRATES, comme les Arabes, comme les Sénégalais, comme tous ceux qui entendent être maitres chez eux et repousser le conquérant.

Voilà des peuples qui vivaient à leur manière et suivant leurs goûts et qui un beau jour, voient arriver une flotte, une armée ; on leur prend leur pays, et on s'étonne qu'ils vous répondent par des coups de fusil !

Et on traite de PIRATES ceux qui ne sont que des patriotes, après tout.

Certes, je ne suis pas l'ennemi des conquêtes, surtout quand elles peuvent être fructueuses, ce qui n'est pas le cas d'ailleurs ; mais si vous voulez appliquer l'éternelle loi du plus fort et vous emparer des contrées qui ne vous appartiennent pas et dont la possession vous tente, ayez au moins la pudeur de ne pas insulter les peuples qui défendent leur sol natal contre vous et ne nommez pas PIRATES ceux qui luttent pour leur religion, pour leur patrie, pour leur indépendance. »

ITALIË

door CARLO DEL BALZO.

Ik ben gelukkig te mogen getuigen dat de toestand onzer Italiaansche letterkundigen veel verbeterd is tijdens de tien laatste jaren. Dat is niet te verwonderen. Als natie, is Italië zeer jong; ook telt de tijd dubbel voor de jonge organismen welke, indien zij willen leven, zich trapsgewijze en steeds hooger op moeten ontwikkelen. De wetten die de stoffelijke wereld beheeren, bestaan ook in de zedelijke wereld.

Italië gaat vooruit en al gaande ontwikkelt het zich en wordt het sterk, evenals het kind dat loopt en springt en ademt in de opene lucht. Voor zooveel het mij mogelijk is, zal ik trachten den vooruitgang op verstandelijk gebied, in Italië, sedert 1878 te bepalen. Ik zeg met inzicht *verstandelijk gebied*, alhoewel ik hier spreek van den stoffelijken toestand onzer schrijvers, omdat het klaar is dat, zoo die toestand verbeterd is, het aantal lezers en bijgevolg het onderwijs hebben toegenomen. De uitgevers betalen naar evenredigheid van den verkoop. Zij zijn geene Maecenassen.

Maar men gelieve mij wel te begrijpen. Wij verkeeren nog in 't geheel niet in den toestand van Frankrijk of Engeland. In die landen kan een groot schrijver of zelfs een schrijver die, zonder daarom van eersten rang te wezen, de algemeene gunst geniet, jaarlijks ongeveer 100,000 frank winnen. Voor Italië, moet dat cijfer veel verlaagd worden. In Italië zijn er slechts twee of drie schrijvers die er kunnen op bogen jaarlijks meer dan 20,000 fr. te verdienen. Al de andere winnen niet zoo veel: ongeveer 1000 tot 3000 fr. per boekdeel, maar na afstand van hunne schrijversrechten gedurende 2 of 4 jaren. Eenige uitgevers stellen andere voorwaarden: zij geven b. v. 1000 fr. voor 2000 exemplaren of 50 centiemen het afdruk. Dat zou heel schoon zijn indien de exemplaren zoo maar vlugweg aan den man werden gebracht en een ernstig toezicht mogelijk ware; maar de uitgave is niet altijd na een jaar uitgeput, zoodat de schrijver, na drie jaren, 1500 tot 3000 frank ontvangt.

In 't kort, een gekende schrijver wint gemiddeld slechts 1000 fr. per jaar voor één boekdeel, 2000 frank indien hij er twee levert. Zooals gij ziet, is dat onvoldoende. Maar wat wilt gij? vroeger won men niets. Wij moeten er echter bijvoegen dat een werkzaam letterkundige, die tevens bijdragen levert aan dagbladen en tijdschriften, gemiddeld 500 fr. in de maand verdienen kan.

Voor de tooneelletterkunde is de toestand beter en hij verbetert gestadig. Eene comedie, die bijval bekomt, brengt jaarlijks 5,000

tot 6,000 fr. op. Tijdens deze laatste jaren was er eene gelukkige uitzondering op dien regel: de heer Cossa trok eene vaste premie van 10,000 fr. en daarbij 10 t. h. op de ontvangsten.

Wij hebben een schrijversbond. Zijn zetel is gevestigd te Milaan, tot nog toe het voornaamste middenpunt van den Italiaanschen boekhandel. Dat bond zou heel graag vreemde schrijvers in zijnen schoot opnemen indien wij, Italianen, konden opgenomen worden in de schrijversbonden van andere landen.

De vooruitgang der letterkunde in Italië zou nog merkwaardiger zijn, indien de politieke dagbladen de goede gewoonte wilden aannemen de nieuwe boeken en den inhoud der tijdschriften geregeld aan te kondigen en eenige verstandige uitgevers niet zooveel slechte vertalingen van slechte romans leverden.

Naar mijne meening, zal de stoffelijke toestand der Italiaansche schrijvers voortdurend verbeteren, naarmate het nationale leven overal zal doordringen, in dezen zin dat het middenpunt van het staatkundig leven, Rome, tevens het middenpunt van het verstandig of zedelijk leven, in werkelijkheid het hart der natie worde. Wat te Parijs bijval geniet, behaalt bijval heel Frankrijk door. Wat thans gunstig onthaald wordt te Milaan of te Rome, verwerft geen bijval te Venetië. Als eenmaal, voor Italië, Rome zal geworden zijn wat Parijs voor Frankrijk is, dan zullen de Italiaansche schrijvers zich eenige weelde mogen veroorloven.

JAPAN.

In Japan is een groot werk verschenen waarin de voornaamste vak- en kunstwoorden met toelichting en voorbeelden van toepassing zijn opgenomen; ook met de Engelsche, Duitsche en Fransche vertaling van elk woord.

36 Japansche geleerden waren daaraan tegelijkertijd en onafgebroken werkzaam. Na zes jaren arbeidens was hét werk klaar.

TRANSVAAL.

Een woord vooraf. Het feestmaal, waarmede de jongste algemeene vergadering van het Willems-fonds, te Gent, (Oct. 1889) besloten werd, was aangeboden aan den heer S. J. du Toit, die vóor zijne reis naar Europa, op aanzoek van president Krüger,

wederom het ambt van Minister van onderwijs, in Transvaal, aanvaardde, alsmede aan Emiel Blauwaert, den Vlaamschen zanger, die de werken onzer toondichters in den vreemde kennen en gelden doet. Ruim 220 Vlamingen waren aanwezig. Bij het nagerecht werd de eerste heildronk op welsprekende wijze ingesteld door den achtbaren heer voorzitter J. Vuylsteke aan de koningen van België (1) en Nederland, aan de presidenten van den Oranje-Vrijstaat en Transvaal. Nadat profr Paul Fredericq, in gelukkige bewoordingen, voorgesteld had « het glas te ledigen ter eere van den uitstekenden gast, die ons alleen eenen zoo hoogen dunk van zijn land, van de Zuid-Afrikaansche beschaving heeft gegeven *(Langdurige toejuichingen)* » sprak Minister S. J du Toit de navolgende redevoering uit:

Mijne Heeren,

Ik moet U danken voor den hartelijken dronk op mij en op mijn vaderland en op de twee presidenten gedronken. Ik dank U zeer voor de hartelijke woorden door den Voorzitter en professor Fredericq als tolken dezer vergadering uitgesproken.

Gij hebt op feestelijke wijze gedronken op de Nederlanders van Zuid-Afrika en hunnen strijd. Ik geloof dat gij een al te grooten dunk hebt van mijn land. Toen ge spraakt van onze groote daden, dan rees eene vraag in mijne ziel, eene vraag eeuwen, duizenden jaren oud: « Wordt ook een volk in één dag geboren? » Waar is het volk, dat niet lang heeft gezucht, dat geen tuchtmeester heeft gehad en geene slavernij heeft gekend, alvorens tot roem op te klimmen? Waar eene volkshistorie, waarvan de eerste bladzijden niet met bloed beschreven zijn? *(Beweging)*.

Ons roemrijk Nederlandsch volk is ook niet op één dag geboren; gij allen kent de jaren van worsteling, die onze voorvaderen hebben doorstaan. En als in Zuid-Afrika een Nederlandsch volk zich heeft weten vrij te maken en eerbied af te dwingen van eenen veel machtigeren vreemdeling, is dat ook niet op één dag gebeurd. Daar is de strijd niet met Bronkhorstspruit begonnen, en niet met Spitskop geëindigd.

Professor Fredericq vroeg mij daar zooeven: « Waarom deelt gij niets uit de geschiedenis van uw land mede? » — « Wel, zei ik, omdat ik wel weten zou waar beginnen, maar niet waar eindigen. » *(Gelach)*. Dat is een gebrek van mij, dat ik altijd een begin kan vinden, maar zelden een slot.

---

(1) « Drinken wij » - sprak J. Vuylsteke - « aan den Koning der Belgen en de koninklijke familie, aan den koning en aan den koninklijken prins Boudewijn, die, afbrekend met eene ongelukkige gewoonte, welke sedert 1830 in ons land als eene wet geworden was, twee jaren geleden in plechtige gelegenheden onze taal hebben laten weerklinken, en aldus het koninklijk zegel aan onze beweging hebben gehecht; aan den koning, wiens kloeke vaderlandsche taal bij het standbeeld van Breidel en De Coninck de Vlamingen opriep om het voorbeeld der Klauwaarts van de 14e eeuw te volgen. »

Nu, ik zal wat vertellen, in de hoop dat gij mij zult zeggen, wanneer het genoeg is. (*Gelach en toejuichingen*).

Ik wil aanstippen, wat ge noemen zoudt eenige trekken uit den strijd der Transvaalsche Boeren. En dan moet ik u wijzen op een drievoudigen strijd : een strijd met de wapenen, een strijd van het intellect en een strijd van het kapitaal. En wederom in den werkelijken strijd kan ik u slechts op één keerpunt in onze historie wijzen, omdat daarin valt het tijdstip, waarop ons volk (om eens eene natie bij een individu te vergelijken) tot bewustzijn kwam.

Op dat punt wil ik een paar trekken mededeelen. Ik moet U spreken van onze worsteling tegen het machtige Albion ; hoe zij is ontstaan en hoe zij nog voortduurt. In Europa is er eene spreuk, die zegt : « Macht gaat boven recht »: van onzen strijd mag men zeggen : « Het heilig recht gaat boven macht. »

Mijne Heeren, gij weet dat er een jeugdige republiek door onze kloeke « voortrekkers » (*voorvaderen* kan ik niet zeggen, want het meerderdeel dier mannen leeft nog) gesticht werd tusschen Vaal en Oranjerivier. Toen die republiek in moeilijkheden verkeerde met eenige Kafferstammen, kwam in 1877 een vreemdeling, sir Theophilus Shepstone, om het land onverhoeds in te nemen. Hij stond daar met een 25 man politie te paard, haalde de Transvaalsche banier te Pretoria neer en verklaarde het land bij de Engelsche bezittingen ingelijfd, zeggende: « Gij zijt te zwak om u zelf te regeeren : wij zullen het voor u doen »

De toenmalige president Burgers gaf de sleutels over onder protest. Intusschen bleef het volk rustig. De Boeren schreven op hun vaandel één enkel woord ; « *Lijdelijk verzet* ». Zij wisten dat geene regeering ter wereld een volk, dat eenparig is, kan regeeren tegen zijnen wil. (*Toejuichingen*). 's Volks wil is koningswil. « Lijdelijk verzet » hebben ze gezegd : « regeer gij, neem de kantoren (1) in, zet u op den rechterstoel ; wij doen *niets*. » En dat hebben ze 3 1/2 jaar volgehouden. Waarom?

Het land was geannexeerd onder het Engelsch conservatief ministerie van Lord Beaconsfield. Gladstone had in 't Parlement de inlijving van Transvaal geschandvlekt ; de algemeene kiezingen waren nakend in Engeland, en men hoopte dat Gladstone met de liberalen aan 't bewind zou komen en dat men van hem recht zou verkrijgen. Gladstone kwam aan 't roer, doch de Boeren bekwamen geen recht. (*Beweging*.) » 't Was een *fait accompli*, zegde hij in de Kamer, toen de conservatieven hem daarover ironisch ondervraagden, het moest dus maar blijven. »

Reeds waren twee deputatiën ons goed recht in Engeland gaan verdedigen ; niets kon baten. En intusschen bleven de boeren toch altijd rustig.

Eindelijk ging het te ver : de belastingen waren 3 jaar ten achter, want men had ze niet durven lichten : maar de Engelsche regeering eischte nu in eens de volle betaling. Alsdan ging de commandant Cronjé met een talrijk gevolg Boeren naar 't ontvangers kantoor te Potchefstroom en hij zei : « Gij hebt onze burgers aangeslagen ; maar gij hebt onze Republiek ingelijfd mits voorbehoud der bestaande wetten ; nu, volgens de bestaande wetten van hun land, kan geene belasting geheven worden zonder de toe-

(1) Ministeriën.

stemming van den Volksraad. Gij hebt geenen Volksraad ; gij durft er geenen bijeenroepen : wij zullen betalen, maar onder protest. » Doch men wilde het aldus niet aanvaarden. « Dan betalen wij niet, » zegde de commandant en vertrok met zijne aanhangers.

Het goed van eenen der Boeren (Bezuidhout) werd aangeslagen, om anderen ten voorbeeld te strekken. Men ging naar zijne hoeve en nam er zijne ossen en wagens om die te Potchefstroom op de markt in 't openbaar te verkoopen.

Toen de baljuw tot de verkooping wilde overgaan, werd hij echter van den wagen gesmeten; de Boeren spanden er de ossen voor en reden er triomfantelijk mee naar de hoeve van den vervolgden belastingschuldige. (*Beweging.*)

Nu was er eene daad van geweld gebeurd ; de Boeren hadden zich tot dan toe lijdelijk verzet, maar thans was de maat vol. Toen riepen zij den geschorsten Volksraad bijeen op Paardekraal. Men had nu lang genoeg gewacht ; de Republiek werd uitgeroepen en een driemanschap aangesteld bestaande uit Krüger, Joubert en Pretorius.

't Was een kritiek oogenblik. Daar stonden zij in 't open veld met 6000 burgers.

Ieder van hen bracht eenen steen aan op eenen heuvel tot teeken zijner verkleefdheid aan 't vaderland ; later is 't gebleken, dat onder dien steenhoop der vrijheid een goudader loopt.

Commandant Joubert werd tot generaal gekozen. Joubert, die nooit krijgsbedrijven had uitgevoerd ! Hij klom op den steenhoop en sprak één woord : « *Zooals God en het Volk wil !* »

De proclamatie van de herstelling der Republiek moest gedrukt worden, maar men had geene drukpers ; al de persen waren in de steden en aldus in handen der Engelschen.

Commandant Cronjé werd heimelijk met 200 burgers naar de drukkerij van Potchefstroom gezonden. Toen de soldaten-burgers vóor het kantoor van den drukker stonden, wisten zij nog niet wat Cronjé met hen wilde doen ; maar toen de Engelschen op hen begonnen te vuren, toen wisten ze wel wat te doen. (*Toejuichingen*).

Ik zal dien strijd niet volgen, die veldslagen niet beschrijven. Maar in den persoon van onzen generaal zien wij heel ons volk vertegenwoordigd voor en in en na den oorlog. Sprak hij als tolk vóor den strijd op dien steenhoop : « Zooals God en het Volk wil ! », even representatief stond die man op Langnek als type van zijn volk na den strijd. De wapenstilstand was na de eerste nederlagen der Britten gesloten, en de Engelsche kolonel Wood vroeg gedurig om hem te verlengen ; hij hoopte intusschentijd uit Engeland bijstand te krijgen, en deze kwam inderdaad.

Toen Wood meende dat hij krijgsmacht genoeg had, stelde hij onmogelijke termen van onderwerping tijdens de laatste onderhandelingen. Wood toonde zijne borst vol krijgsmedalies aan commandant Joubert en telde : *one, two, three, four, five, six, seven, eight.* « Als ik u hier uitjaag, voegde hij er bij, dan krijg ik van de koningin nr 9. Maar Joubert antwoorde kalm : « Ik dank mijn God, ik vecht niet voor medalies, maar voor mijn heilig recht ! »

Moet ik het er bijvoegen ? Kolonel Wood heeft zijne negende medalie

niet gekregen (*Donderende toejuichingen*), en de gansche oorlog heeft Engeland geleverd zonder ééne enkele medalie uit te deelen. Dit bewijst niets tegen de Engelsche regeering, die anders zeer vrijgevig is met krijgsmedalies, maar er is misschien niemand uit den strijd teruggekeerd, die eene medalie verdiende. (*Gelach.*)

Mijne Heeren, met Spitskop eindigde de strijd door de wapens; maar, ik heb het reeds gezegd : een volk wordt niet in één dag geboren, en wij hebben nog te strijden : onze Boeren zijn ongeleerd, niet dom, maar ongeleerd. Dat is geheel iets anders. (*Toejuichingen.*) Doch er komen in grooten getale geleerden uit Australië, Californië, enz. Het is dan zeker dat wij met ongeleerden tegen geleerden zouden moeten onderdoen, want het is nog nooit gebleken dat ongeleerdheid boven geleerdheid, bekrompenheid boven onbekrompenheid kunnen heerschen.

De President Krüger begreep dit. Hij begreep dat wij nog geleerdheid moeten hebben. Toen ik hem vroeg : « President, wat moet ik bij mijne schoolbezoeken als uwe boodschap aan de schooljeugd zeggen? » antwoordde hij mij: Er kleefden vroeger twee smetten op ons volk, er door de Engelschen op geworpen ; zij zegden die *laffe* en *domme* Boeren. De eerste is uitgewischt, want na Langnek hebben zij ons niet meer verweten dat wij laf zijn (*Toejuichingen*); maar de tweede smet bestaat nog, en die moet ook verdwijnen. Zeg aan de jeugd dat *zij* dit moet doen. Wij zijn er reeds te oud voor. » (*Toejuichingen*).

Die boodschap heb ik uitgevoerd ; menige school heb ik gesticht : ik heb aan de jeugd de woorden van den President herhaald en haar gevraagd of zij de tweede smet wilde uitwisschen. En de jeugd zei : *Ja!* (*Warme toetoejuichingen*).

Maar wij hebben nog een strijd tegen den Brit, namelijk met *kapitaal*. Nu bevechten de Engelschen ons niet meer met de wapenen; nu strijden zij tegen ons met geld en mannen.

In de Transvaal zijn thans bij de 700,000 Kaffers : en de nauwelijks 75,000 Transvalers, de vertegenwoordigers van den Nederlandschen volksstam, staan daarenboven tegenover ruim 100,000 vreemdelingen, in de laatste jaren binnengestroomd na de ontdekking der goudmijnen en der diamantvelden.

Wij moeten nu eene nieuwe worsteling doorworstelen en nu ook strijden met financiëele wapenen en met volksgetal. De vraag is nu deze : daar, in Zuid-Afrika, ontwikkelt zich een volk ; daar komen jaarlijks talrijke vreemdelingen toegestroomd om er zich te vestigen ; zullen wij, Nederlanders, daar het hoofd kunnen boven houden? De strijd, met Bronkhorstspruit begonnen, is niet met Spitskop geëindigd!

Wanneer dit aantal vreemden zich ten onzent zal gevestigd hebben, dan zien wij reeds een Zuid-Afrikaanschen statenbond in 't verschiet, zooals in Amerika, maar op Engelsche basis.

Mag dat, dat Zuid-Afrika, met zijn vetten bodem, zijne minerale schatten en zijne frissche lucht langzaam Engelsch wordt; mag dat? (*Neen! Neen!*) Zal dat? (*Neen! Neen!*) Dat mag en dat zal niet, wanneer *gij* het niet wilt en wanneer *wij* het niet willen.

Bij 't begin van dit feestmaal werd ons een lied ter hand gesteld, waarin ik lees : —

O broeders in Transvaal!
Gegroet door 't oude Nederland,
In de eigen Dietsche taal! —
Een levensdroom, Dietsch Afrika,
Treedt met uw vlag vooruit:
Dat heel de stam eens weerbaar sta,
Rond haar, in Noord en Zuid!
Ja, zwaai haar, Gij, die haar als tolk
Bezongt met dichtergloed :
Labarum van een leeuwenvolk,
Dat liebaards zwichten doet!
En wenkt ze ginds : « Er is gevaar!
» Hierheen, wie Dietscher heet!...»
Zoo klink' hier uit de jonge schaar;
« Daarheen! » als hartekreet.

Ik dank den dichter Julius Sabbe voor zijn kloek en warm woord : *Daarheen! naar Transvaal!* dat als een wapenkreet over gansch Nederland moet weerklinken! (*Toejuichingen*).

Hier is het de plaats niet om U met plannen van emigratie of financiën bezig te houden. Dat niet. Ik heb er enkel prijs opgesteld in uw midden te zijn, aan uwe vriendelijke uitnoodiging gehoor te geven.

Ik was heden geroepen naar drie kanten : naar Londen, naar Amsterdam en naar Parijs. Wat moest ik doen? Ik heb gezegd: in Gent moet ik zijn, te midden dier wakkere strijders, die ook worstelen voor het behoud van den Nederlandschen stam. (*Toejuichingen*).

Ik wilde nog eens deze vraag tot U richten : Zullen wij, Nederlanders, daar in Zuid-Afrika het hoofd boven houden en ons vrij ontwikkelen, of zullen wij onder de overrompeling van Engeland buigen! (*Neen! Neen! Warme toejuichingen*).

Ik wil eindigen met te drinken op het heil en den vooruitgang van uw streven, en bepaaldelijk van uwe kloeke vereeniging, het Willems-Fonds! (*Langdurige toejuichingen*).

N^r 11. Deel VI 1 Februari 1890.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

ACADEMISCHE GRADEN EN HOOGESCHOOL-EXAMINA.

Vlaamsche vertoogschriften.

(Zie het doel dier vertoogschriften, *Taalstrijd* Deel VI, blz. 229-230.)

7. December. — 7 Vertoogschriften.

10 December. — Vertoogschriften van inwoners van Torhout, Noorderwijk, Zele, Achel, Oost-Roosbeke, Loven, Antwerpen, Boesinge en van eene niet genoemde gemeente; 6 vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Waregem, Oudenaarde, Antwerpen, Diksmude, Loven.

11 December. — 1 Vertoogschrift. *Snellaertskring* (Gent) en 1 van inwoners van Sint-Eloois-Winkel.

12 December. — 1 Vertoogschrift van het *Vlaamsch Grieven-comiteit*, Gent.

13 December. — 6 Vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Stekene, Schaarbeek, Brugge, Antwerpen, Loven.

17 December.— 58 van inwoners van Hombeek, Hoboken, Berchem, Tielen, Antwerpen, Waarloos, Pittem, Peer, Lier, West-Meerbeek, Sint-Pieters-Lille, Namen, Kortrijk, Eeke, Hallaar, Merchten, Borcht-Lombeek, Baarle-Hertog, Merksplas, Puurs, Hemissem, Loven, Sint-Gillis-Waas, Over-IJsche, Oorderen, Molle, Postel, Loksbergen, Blauwput-Kessel-Loo, Gavere, Haacht, Boekhout, Rijkevorsel, Vorselaar, Oud-Turnhout, Doornik, Temsche, Ruisbroek, Lubbeek, Halle, Bredene, Kattem, Kontich, Zandhoven, Waregem, Tongeren, Sinte-Maria-Hoorebeke, Ruiselede en andere niet genoemde gemeenten.

60 Vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Brugge, Waarloos, Antwerpen, Boom, Waregem, Peer, Loven, Brussel, Temsche, Poperinge, Schaarbeek, Oudenaarde, Westerloo, Sinaai, Tongeren, Luik, Beerst, Meenen, Tienen, Stekene, Blaasveld, Herenthals, Brecht, Diksmude, Nijlen, Mechelen, Hasselt, Bulskamp.

18 December.— 8 van inwoners van Hechtel, Asper, Zingem, Lier, Strijtem, Wambeke, Aalst.

6 Vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Meenen, Lichtervelde, Brussel, Borcht-Lombeek, Diest.

19 December.— 17 van inwoners van Vorst, Brecht, Walem, Pulle,

Gierle, Veerle, Oelegem, Wetteren, Hoeilaar, Wielsbeke, Sint-Baafs-Vijve, Loven en andere niet genoemde gemeenten.

5 Vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Aalst, Berchem, Loven.

20 December.— 14 van inwoners van Drongen, Zingem, Temsche, Borgloon, Tielrode, Wechelderzande, Antwerpen, Geluwe, Halle en andere niet genoemde gemeenten.

24 Vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Waregem, Brugge, Schaarbeek, Brussel, Sint-Jans-Molenbeek, Loven, Sint-Pieters-Jette, Tielrode, Gent, Meer, Tienen, Kortrijk.

21 December. — 3 van inwoners van Hove, Kortenaken, Lippeloo.

14 Vertoogschriften van Vlaamsche maatschappijen van Aalst, Brussel, Brugge, Loven, Tienen, Gent, Berchem, Antwerpen, Tielt.

23 December.— 4 van inwoners van Aarschot, Lichtaart, Duffel, Zoerle-Parwijs, en 8 vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Brugge, Gent, Sint-Jans-Molenbeek, Borgerhout, Antwerpen.

14 Januari.— 13 van inwoners van Hasselt, Beselare, Heist-op-den-Berg, Retie, Neder-Brakel, Halen, Mortsel, Munster-Bilsen, Asper, Oolen, Geel, Beverloo, Kortenaken en 15 vertoogschriften van Vlaamsche kringen van Brussel, Antwerpen, Schaarbeek, Gent, Waregem, Loven, Hingene, Kortemark, Neder-Brakel.

* * *

Zitting van 23 December 1889.

Bespreking van art. 6bis.

De hr Voorzitter. § 2 van 't artikel 6*bis* luidt :

« Die voorbereidende proef behelst het examen over de volgende vakken :

« Fransche taal, Latijnsche of eene dezer drie talen : Nederlandsch, Duitsch of Engelsch ; geschiedenis en aardrijkskunde, rekenkunde, algebra, meetkunde, rechtlijnige en bolvormige driehoeksmeting, ontledende meetkunde, beschrijvende meetkunde, teekenkunde.

De hr Coremans. Bij amendement stel ik voor : « *Fransche of Nederlandsche taal* », aldus de twee landtalen op eenen en den zelfden voet plaatsende.

Naar ik meen, zal dit voorstel niet bestreden worden. De achtbare minister Devolder beloofde mij dit amendement voor te dragen, bij de 2e stemming. Ik draag het nu voor en ben overtuigd dat het met algemeene stemmen zal goedgekeurd worden.

§ 2 zou luiden : « De Latijnsche, Duitsche of Engelsche taal.

Minister Devolder. Ik heb den achtbaren hr Coremans beloofd de zaak te zullen onderzoeken vóor de 2e stemming. Mijn gevoelen wil ik thans niet laten kennen, aangezien ik vrees dat de stemming van het amendement aanleiding geven zal tot zekere moeilijkheden. Ik wil eerst verzekerd zijn dat er in elk gesticht, te Luik b. v. hoogleeraars zijn welke, deelmakende van de jury, de Nederlandsche taal begrijpen. Om die reden verlang ik de zaak voor te behouden tot de 2e stemming.

De hr COREMANS. Voor het ingangsexamen, kan slechts een Fransch of een Nederlandsch opstel gevergd worden. Het is natuurlijk dat de Vlamingen, die hunne moedertaal beter kennen dan het Fransch, een Nederlandsch opstel mogen maken. Het ware onrechtvaardig dat een Waal 20 punten zou kunnen winnen, zooals de heer Ancion voorstelde, met een Fransch opstel, en een Vlaming er slechts 12 zou kunnen bekomen met een Nederlandsch opstel.

Het zal voldoende zijn op die onrechtvaardigheid te wijzen om ze te doen verdwijnen.

Voor wat de jury betreft, volstaat het niet te kunnen ondervragen in 't Nederlandsch ; men moet de waarde van een Nederlandsch opstel kunnen beoordeelen.

In eene jury — zelfs te Luik — zal er wel altijd een lid worden aangetroffen dat daartoe bevoegd is. De jury moet samengesteld worden met het oog op het programma, en niet het programma met het oog op de jury.

De hr J. WARNANT. Het amendement van den heer Coremans is regelrecht in strijd met de belangen der Vlamingen. Hier is geen spraak van een wedstrijd maar van een eenvoudig examen.

De hr VOORZITTER. De heer Minister stelt voor de zaak voor te behouden tot de 2e stemming.

De hr WOESTE. Eene eerste stemming is noodig.

De hr J. WARNANT. Dat amendement beduidt : de Vlamingen moeten geen Fransch opstel kunnen maken om als leerling der Hoogeschool aangenomen te worden. (*Gerucht, tegenspraak, rechts.*)

De hr VAN DEN BEMDEN. Gij wilt dus dat de Vlamingen zich niet toeleggen op de Nederlandsche redactie?

De hr J. WARNANT. Wel integendeel ! Het spijt mij grootelijks het Nederlandsch niet machtig te zijn ; maar ik neem niet aan dat gij den Vlamingen wijs maakt dat zij het Fransch opstel mogen verwaarloozen.

De hr VOORZITTER. Wij zijn het eens om die quaestie te bespreken bij de 2e stemming. (*Algemeene goedkeuring.*)

« Art. 7. De vorm der getuigschriften wordt bij koninklijk besluit geregeld. »

De hr VOORZITTER. De heer Coremans stelt de bijvoeging voor van eene § 2, luidende :

« Die getuigschriften moeten, te beginnen van Juli 1895, aanduiden welke Nederlandsche leergangen, ten getalle van twee ten minste, door de studenten, die zich voor 't examen aanbieden, gevolgd zijn geweest, overeenkomstig art. 2 en 3 der wet van 15 Juni 1883. »

De hr COREMANS. Ik zal tezelfder tijd het amendement toelichten dat ik voorstel aan art. 7 en het amendement dat ik voorstel aan art. 11.

In April 1881 behandelde de Kamer een wetsontwerp aangeboden door den heer Van Humbeeck, strekkende om 't getal athenæa nagenoeg te verdubbelen, onze middelbare scholen op 100 te brengen en 't getal normaalscholen en afdeelingen van normaalscholen merkelijk te verhoogen.

Dat ontwerp is de wet van 15 Juni 1883 geworden. Het hield eene bepaling in die al de middelbare scholen en athenæa onder 't regiem der wet van 1 Juni 1850 op 't middelbaar onderwijs plaatste.

Welnu, ik had destijds, in de processen-verbaal van den verbeteringsraad, gelezen dat de toestand van ons middelbaar onderwijs betreurenswaardig was : daarin las men dat de leerlingen niets ernstigs kenden bij 't verlaten der rhetorica ! Zij kenden noch Grieksch, noch Latijn, noch Fransch, noch Nederlandsch, noch geschiedenis, noch aardrijkskunde, noch wiskunde, noch Engelsch, noch Duitsch, op iet wat grondige wijze! En indien wij de uitslagen der algemeene wedstrijden mochten gelooven, werden de scholen van 't Vlaamsche land geregeld geklopt door die van 't Walenland ! Die toestand was dus zeer slecht. De oorzaken moesten opgespoord en noodige middelen ter verbetering gevonden worden.

Weldra zag ik in dat een hoofdgebrek het verderf van ons middelbaar onderwijs in Vlaanderen was. Ik stelde vast dat gansch het onderwijs aldaar, in stede van, zooals in elk beschaafd land, te berusten op de moedertaal, geheel en al steunde op eene vreemde taal. In 't Vlaamsche land werden alle vakken in 't Fransch onderwezen ; geen enkel in 't Nederlandsch. De Vlaamsche leerlingen begrepen, over het algemeen, zeer slecht of volstrekt niets van het hun gegeven onderricht en volbrachten hunne studiën zonder degelijke kennis.

Daarom vroeg ik dat de Kamer, de nieuwe scholen niet plaatsen zou onder het regiem der wet van 1850 en, in Vlaamsch-België, de Nederlandsche taal aan te nemen als voertaal van het middelbaar onderwijs.

Niet al mijne vragen werden door de Kamer ingewilligd ; men nam er eenige aan. Mijne amendementen, toegelicht in zitting van 7 April 1881, werden naar de midden-afdeeling verzonden.

In December 1882 en in Januari 1883, greep een langdurig debat plaats omtrent mijne amendementen en de tegen-voorstellen der Midden-afdeeling. Deze was in 't bezit mijner amendementen sedert 8 April 1881.

Eindelijk besliste de Kamer, bij algemeenheid van stemmen min 2, dat in 't Vlaamsche land, de Nederlandsche taal zou onderwezen worden bij middel der taal ; evenzoo het Engelsch en het Duitsch ; ten slotte was de voornaamste bepaling deze : ten minste twee andere vakken zouden in 't Nederlandsch onderwezen worden, van en met de 6e klasse tot en met de rhetorica. Die twee vakken mochten geene bijvakken maar moesten hoofdvakken zijn.

Later, bepaalde een koninklijk besluit die vakken : het waren de geschiedenis en aardrijkskunde, van den eenen, en de natuurlijke wetenschappen, van den anderen kant.

Volgens het zeggen der toenmalige linkerzijde, hadden mijne voorstellen een « clericaal doel », strekkende om de officiëele scholen te doen ontvolken : te vergeefs trachtte ik haar gerust te stellen; maar de ondervinding heeft geleerd dat de vrees onzer tegenstrevers ijdel was.

De afgevaardigden voor Gent, o. a. de heer Wagener, beweerden bij hoog en bij laag dat de officiëele scholen zouden ontvolkt worden. Minstens 300 leerlingen zouden 's Rijks middelbare school van Gent verlaten !

Wij hadden schoon te zeggen dat wij de nieuwe wet ook wilden toegepast zien in de vrije scholen en slechts op eene gelegenheid wachtten om dat doel te bereiken.

Het oogenblik scheen gekomen in 1886.

Drie jaren nadien, bij het aanbieden van het aanhangig wetsontwerp, legde ik amendementen in dien zin neer. Aangenomen in de afdeeling waarvan ik met den heer Delcour deel maakte, gelastte deze er zich mede ze in de middenafdeeling te verdedigen, doch in die afdeeling werden zij verworpen met 3 stemmen tegen 1 en 2 onthoudingen...

De hr Woeste. De heer Delcour stemde zelf er tegen!

De hr Coremans. Hij had er voor gestemd in mijne afdeeling! Veranderde hij later van meening, wanneer hij zich gelast had mijne amendementen te verdedigen, dan moet zijne verdediging weinig overtuigend geweest zijn! (*Gelach*).

Om het even welke stemming de heer Delcourt uitbracht, de Midden-afdeeling verwierp mijne amendementen. Ik hoop dat zij thans door de Kamer zullen aangenomen worden.

Nu, krachtens de wet van 15 Juni 1883, worden minstens twee leergangen in het Nederlandsch onderwezen, in de officiëele Staatsscholen. De jury's die het examen afnemen van studenten, welke geen getuigschrift bezitten, moeten in staat zijn die leerlingen te ondervragen in 't Nederlandsch over de in 't Nederlandsch aangeleerde vakken. Mijne amendementen kunnen dus geene moeilijkheid opleveren voor het vormen der jury. Zij hebben geene andere strekking dan de vrije gestichten te overhalen om te doen wat de officiëele scholen reeds doen krachtens de wet van 1883, 't is te zeggen de vrije gestichten verplichten insgelijks minstens twee leergangen in de Nederlandsche taal te onderwijzen. Op die wijze staan èn officiëel èn vrij onderwijs op gelijken voet.

Vele schoolbestuurders in 't Vlaamsche land wenschen dat mijne amendementen gestemd worden, opdat ze zouden kunnen antwoorden aan de ouders die vragen dat men aan hunne kinderen vooral Fransch zou leeren; zij zouden wenschen tegenover die ouders met eene wet gewapend te zijn.

Mijne amendementen veranderen weinig aan den tegenwoordigen toestand in de vrije middelbare gestichten. Dus zouden er in 't Vlaamsche land twee leergangen in de Nederlandsche taal gegeven worden te beginnen van de zesde tot en met de rhetorica, dit te rekenen van October eerstkomende. Wij hebben het recht om de voorwaarden onzer wetgevende tusschenkomst te bepalen.

Wat mij betreft, ik stem er maar in toe geneesheeren, advocaten en ingenieurs te fabriceeren voor zooveel ze bekwaam zijn in 't Vlaamsche land hunne maatschappelijke plichten te vervullen, hunne Vlaamsche klanten te verstaan, Nederlandsch te schrijven en te spreken enz., derwijze om de ongeleerde massa beter te onderwijzen. Daarom is het noodig de moedertaal te kennen.

Ondanks zekere onverstandige tegenkanting, leverde de wet van 1883 de beste uitslagen op in 't officiëel onderwijs. Thans bevinden ouders en leerlingen zich zeer goed bij het toen uitgedachte stelsel en dat zal ook 't geval wezen met de bepalingen die ik de Kamer verzoek te stemmen.

Minister Devolder. Onmogelijk kan ik mij vereenigen met de voorstellen van den heer Coremans. Zooals hij zelf erkent, zijn die voorstellen een middel van onrechtstreekschen dwang waardoor hij hoopt de studiën van de Nederlandsche taal in 't Vlaamsche land beter te doen volgen.

Hij zegde ons dat een groot getal ouders, ten gevolge eener gansch verkeerde opvatting, hunne kinderen afhouden van de studie van de Nederlandsche taal en dat de bestuurders van vrije gestichten zouden wenschen aan die ouders te kunnen antwoorden dat die studie onontbeerlijk is om tot de hoogere studiën te geraken.

Het doel van het achtbaar lid is bijgevolg de ouders te verplichten hunne kinderen, ten minste in 't Vlaamsche land, Nederlandsch te leeren. Die uitlegging wordt overigens gestaafd door den tekst zijner amendementen.

Maar men weet dat, zelfs in 't Vlaamsche land, zekere leergangen gesplitst zijn : de ouders duiden den leergang aan welke hunne kinderen zullen volgen. In dat opzicht genieten zij de vrijheid vermeld in artikel 23 der Grondwet betreffende 't gebruik der talen. De heer Coremans wil hun die vrijheid ontnemen.

Dat kan ik niet aannemen. Veronderstelt eene Fransche familie, in Vlaanderen gevestigd, die het Nederlandsch onderwijs niet heeft kunnen volgen en later geen getuigschrift van geldige humaniora kan vertoonen. Dat is niet aannemelijk.

Zoozeer als iemand ben ik voorstander van het onderwijs der Nederlandsche taal ; ik beschouw het als een maatschappelijk en nationaal belang; maar 't is niet door dwangmiddelen dat men het zal doen vooruitgaan. Ik bepaal mij bij deze korte overwegingen. (*Zeer wel.*)

De hr Vanden Bemden. Het amendement waarmede wij ons thans onledig houden, moet beschouwd worden van een dubbel oogpunt : eene noodzakelijkheid op 't gebied van het onderwijs en eene wedereisching der rechten van een volk.

In ons land worden twee talen gesproken, de Nederlandsche en de Fransche taal. De Nederlandsche geeft ons den sleutel van de Noordertalen, evenals de Fransche den sleutel der Zuidertalen.

Onze naburen zijn Nederland, Duitschland, Engeland en onze handelsbetrekkingen brengen ons in gemeenschap met andere landen die eene Noordertaal spreken, zooals Denemarken, Zweden, Noorwegen, zonder de overzeesche landen te noemen.

Al die landen spreken eene taal hebbende denzelfden oorsprong, denzelfden grondslag als de Vlaamsche taal. Bij middel van de Nederlandsche taal leert men dus met het meeste gemak de andere talen van het Noorden en ze is bijgevolg in 't onderwijs hoogst nuttig.

Het Vlaamsch of Nederlandsch is van groot belang ; dat ziet men door de nieuwsbladen welke in die taal verschijnen; door hunne groote uitbreiding of uitdeeling in alle werelddeelen kan men oordeelen over de belangrijkheid der taal waarin zij geschreven zijn.

In België en Nederland telt men ruim 700 bladen in 't Nederlandsch.

De groote Nederlandsche couranten van Amsterdam, Rotterdam en den Haag behelzen drie of viermaal meer tekst dan het grootste blad van Frankrijk. Alleen de Engelsche en de Amerikaansche bladen zijn belangrijker. De Nederlandsche pers overtreft zelfs verre de Duitsche.

De *Nieuwe Rotterdamsche Courant* heeft wekelijks eene bijzondere editie van 48 tot 64 blz. in 4°. Geene andere uitgaaf van dien aard bestaat in Europa, Engeland uitgezonderd. Nederlandsche bladen worden vooral verspreid in de Republieken van Zuid-Afrika

in de Nederlandsche bezittingen van Indië welke 526 bevolkte eilanden vormen met 26 millioen zielen, niet medegerekend Java, Sumatra, Borneo, Celebes, Bangka, Billiton, Amboina, Timor, Ceram, te samen 58 millioen zielen.

Volgens 't *Koloniaal Verslag* der Nederlandsche regeering over den toestand van 1887 telde Java alleen, op 31 December 1885, 21,467,445 inwoners, waarvan drie vierden uit Nederland herkomstig zijn. Die bevolking is sedertdien toegenomen.

De Nederlandsche courantschrijvers kennen gewoonlijk drie vreemde talen, zoodat hunne bladen alles mededeelen wat op 't gebied van staatkunde, justitie, handel, nijverheid, wetenschappen en kunsten in de gansche wereld van belang is.

Voor 't onderwijs van een volk biedt dus de Nederlandsche taal een uitgebreid en geleerd domein aan. En daarom acht ik het aangeboden amendement in ieder opzicht gegrond.

De hr Coremans. De heer minister denkt mijne bepalingen te moeten bestrijden omdat ze een onrechtstreeksch middel zijn tot aanmoediging van de studie der Nederlandsche taal. 't Is waar, en daarom hoop ik dat de Kamer ze stemmen zal.

Men heeft zekere leergangen in 't Vlaamsche land gesplitst, zegt hij. Ik weet dat men voorloopige verzachtingen van dien aard heeft beproefd, maar die leergangen zouden moeten verdwijnen na eene zesjarige ondervinding. Waarom zouden leerlingen, wonende in 't Vlaamsche land, niet verplicht zijn Nederlandsch te leeren ? Die splitsing is overigens in strijd met de wet van 1883, op welker programma het Nederlandsch voorkomt.

Zij moet verdwijnen. Splitst gij de leergangen in 't Waalsche land ? Opent gij daar Nederlandsche leergangen, alhoewel er ook Vlaamsche leerlingen zijn die niet veel begrijpen van de Fransche lessen ? De regeering veroorlooft zich al te dikwijls, bij middel harer besluiten en omzendbrieven, in te gaan tegen 's lands wetten en dezer toepassing te verhinderen. Zoo vernam onlangs de Kamer, te harer verwondering, dat er heden 3 soorten van humaniora bestaan : eerst de Grieksch-Latijnsche, dan de Latijnsche, eindelijk de humaniora zonder Grieksch of Latijn ! Is dat ernstig, tegenover art. 22 der wet op het middelbaar onderwijs, dat nadrukkelijk bepaalt dat de humaniora Grieksch *en* Latijn moeten bevatten.

Krachtens datzelfde artikel 22 moet de Nederlandsche taal grondig onderwezen worden in de athenæa van Vlaamsch-België; krachtens art. 23 moet hetzelfde gebeuren in de beroepsklassen. Hoe is het dus mogelijk aan zekere leerlingen toe te laten den leergang van Nederlandsch en de leergangen, welke in die taal *moeten* onderwezen worden, *niet* te volgen ?

Aan dat alles dient een einde gesteld te worden.

De heer Minister schijnt te meenen dat de Grondwet zich verzet tegen het opdringen van het Nederlandsch. Hij vergeet dat de wet van 1 Juni 1850 de grondige studie dier taal oplegt, in het Vlaamsche land. Ongelukkiglijk bleef de bepaling eene doode letter tot heden, omdat de regeering zich altijd onverschillig of vijandig heeft aangesteld tegenover de Nederlandsche taal.

Mijn amendement is ongrondwettelijk! — Is de verplichtende studie van het Fransch dan niet ongrondwettelijk ?

Minister Devolder. — Beide talen zijn toegelaten.

De hr Coremans. Neen! men legt ze beiden op! Zoo ge niet bepaalt in de wet dat minstens twee leergangen in 't Nederlandsch moeten onderwezen worden, gaat gij voort met te zeggen dat al de leergangen in 't Fransch moeten gehouden worden!

Minister Devolder. Gij weet dat het niet zòo is!

't Is noodig in de middelbare scholen van het Vlaamsche land Nederlandsch te leeren.

De hr Houzeau de Lehaie. Aan de vrije scholen hebben wij niets te zeggen.

De hr Coremans. Rechtstreeks neen, doch onrechtstreeks, ja!

Dat is overigens, in 1883, reeds allemaal besproken geworden. Wij hebben het recht, voor 't begeven der academische graden, zekere voorwaarden te stellen! Van hen die geroepen zijn om in 't Vlaamsche land te leven, hebben wij het recht te eischen dat zij Nederlandsch kennen!

Minister Devolder. Dan zult gij het voor de Walen onmogelijk maken openbare ambten in 't Vlaamsche land te bekleeden.

De hr Coremans. Wij sluiten niemand buiten. De Walen, die in het vlaamsche land gevestigd zijn en daar hunne studiën gedaan hebben, zullen zonder moeite het Nederlandsch aanleeren. Willen zij dit niet doen, dan kunnen zij hunne studiën volbrengen in 't Walenland; ze zijn vrij later naar Vlaanderen terug te keeren, zonder de taal des volks te kennen. Zij zullen er toch klanten vinden, daar het Fransch in de mode is in zekere vlaamsche steden en talrijke dommerikken zich inbeelden dat men alles kent als men maar het Fransch machtig is..

De heer Minister drukt er op dat er in Vlaanderen, Waalsche familiën wonen waarvan de huisvaders niet willen dat hunne kinderen Nederlandsch leeren.

Ik geloof niet dat er in Vlaamsch-België een Waal kan aangetroffen worden welke zoo dom zou zijn zijne kinderen de landtaal niet te laten aanleeren! Bedrieg ik mij, dan heeft die huisvader het recht zijne kinderen te sturen naar de kostschool van het Aarlensch Athenaeum. Het zal hem zelfs min kosten! Bekommert zich zich de heer minister evenzeer met de Vlaamsche familiën, welke in 't Walenland wonen? Splitst hij ook daar de leergangen?

Hij zal er zich wel voor wachten. Ik neem het hem niet euvel op! Maar waarom meer bezorgdheid voor de zeldzame Waalsche familiën in Vlaanderen, die daar het Nederlandsch van zich afwerpen en toch beweren dat zij daar mogen aanspraak maken op gunsten en voorrechten welke daar aan de Vlamingen, de inboorlingen, geweigerd worden?

Ik houd geene rekenschap met die zeldzame ouders; zij zijn geene belangstelling waardig.

De hr Houzeau de Lehaie. Gij houdt geene rekening met de persoonlijke vrijheid!

De hr Coremans. Vlaanderen moet Vlamingen voortbrengen en geene Walen. 't Walenland is daartoe genoeg in staat.

Maar U vraag ik nogmaals: wat doet gij ten uwent voor de Vlamingen, om ze hunne studiën in hunne moedertaal te laten doen? In het land van Charleroi zijn er duizende Vlamingen. Er zijn er ook in het Luikerland. Doet gij iets voor hen in de lagere

school, in de middelbare school, in het Atheneum? Neen, gij behandelt ze als Walen en zij moeten het gedoogen. Hunne kinderen worden en blijven Walen. Welnu, dat de Walen, die naar Vlaanderen overkomen, hetzelfde doen : dat zij, in hunne kinderen, Vlamingen worden. Zij moeten daar geene vreemdelingen blijven...

De hr Houzeau de Lehaie. Vreemdelingen ! Vreemdelingen ! Wij stellen vast dat wij vreemdelingen zijn voor U ! (*Ja ! Links*).

De hr Coremans. Gij weet wel dat het tegenovergestelde waar is. Gij, Walen, zijt in België overal te huis. Wij, Vlamingen, zijn nergens thuis in België (*tegenspraak, links*), alhoewel wij het recht hebben ten onzent te huis te zijn.

Indien ik geen Fransch ken — en dit is het geval met 80 t. h. mijner Vlaamsche medeburgers — en in 't Walenland reis, dan ontmoet ik geene statie-oversten, geene spoorwegbedienden, geene postbeambten, geene telegrafisten die mij begrijpen. Indien ik daar wonen ging, zou ik er leven te midden van een ontelbaar leger ambtenaren waarvan geen enkele mij verstaan zou !...

De hr Dupont. 't Is hetzelfde, in 't Vlaamsche land !

De hr Coremans. Neen ! in 't geheel niet ! Daar kent en spreekt iedere ambtenaar Fransch. Hij is bekwaam iederen Belg te woord te staan. Maar onze Waalsche ambtenaren zijn onbekwaam de diensten te bewijzen voor dewelke wij ze betalen.

's Rijks ambtenaren moeten, zoowel in Waalsch- als in Vlaamsch-België, de twee landtalen machtig zijn ; zoo niet zijn ze onbekwaam.

Onder het huidig regiem, zijt gij het niet, Walen, die vreemdelingen zijt in 't land ; maar wij, Vlamingen, die als vreemdelingen behandeld worden door duizende ambtenaars die onbekwaam zijn ons te begrijpen, maar toch ons geld opstrijken...

De hr Dupont. Met uw stelsel geraken wij tot de bestuurlijke scheiding van België in twee deelen. (*Zeer wel, links.*)

De hr Coremans. Zorgt dat al de ambtenaars de twee landtalen kennen. Dan zullen alle moeilijkheden opgelost zijn. Maar het is niet eerlijk, niet rechtvaardig, ambtenaar te willen worden, den Vlamingen het geld uit den zak te kloppen onder voorwendsel van betrekkingen te vervullen voor dewelke men geheel en al ongeschikt is. (*Tegenspraak. Links*).

Wij moeten niemand dwingen, zegde de achtbare heer minister ; men moet tot de studie der Nederlandsche taal niemand aansporen door dwang. Laat de vrijheid haar werk verrichten ! riep hij uit. Alsof de Regeering, sedert 1830, door honderde anti-nationale wetten niet aanhoudend had aangedrongen om het Fransch in Vlaamsch-België uit te breiden en ons land te verfranschen ! En wij zouden, bij middel van eenige nationale wetten, tegen die verfransching niet mogen ingaan en trachten der Nederlandsche taal de plaats terug te geven die haar toekomt en die zij nooit had moeten verliezen !

Overigens, brengt elke wet niet ietwat dwang mede ? Was er niet eenige dwang in de taalwet van 15 Juni 1883 op de officiëele scholen ? Is daar kwaad in ? Wie klaagt op heden over die wet, welke destijds zoovele tegenkanting en vijandschap verwekte ? Een beetje dwang schrikt mij niet af.

Gij wilt dat ik u ingenieurs, advocaten, geneesheeren helpe fabri-

ceeren ! Welnu, dan stel ik mijne voorwaarden : dan wil ik dat zij de Nederlandsche taal aanleeren, opdat zij het Vlaamsche volk diensten zouden kunnen bewijzen.

Minister DEVOLDER. Laat vrij het Vlaamsche volk de taal kiezen die het verlangt.

De hr COREMANS. Met wat recht dringt gij, bij elke gelegenheid, de Fransche taal op ? Met welk recht dringt gij ons ambtenaren op die mij niet begrijpen als ik hen in 't Nederlandsch aanspreek !

Sedert 1830, werd uw onderwijs zoodanig ingericht dat gij aan de kinderen der begoede standen, slechts de Fransche taal hebt onderwezen, ten nadeele der Nederlandsche taal. Omtrent de kennis dezer, hebt gij ze in de ellendigste onwetendheid gelaten.

En nadat gij het Vlaamsche volk verminkt en ontvlaamscht hebt, zegt gij : Het Vlaamsche volk zal de taal kiezen die het verlangt !

De massa van 't volk kent uitsluitend Nederlandsch. Het kan dus geene andere taal verkiezen ; maar tegenover dat volk staan overal ambtenaars die hem niet begrijpen.

De rijke lieden en rijke burgers, opgebracht in de colleges, athenaea en hoogescholen, meenen dat zij niets anders kennen dan Fransch, alhoewel zij het op zeer onvoldoende wijze kennen : zij verkiezen dus Fransch.

Daaruit volgt die slechte toestand, waarover wij klagen; een toestand die eindigen moet.

De stemming mijner amendementen zal medewerken om voortaan Vlaanderen tegen de verfransching te beschutten.

De bewijsvoeringen van den heer minister zijn niet zeer afdoende en zullen de Kamer niet beletten mijne amendementen te stemmen.

De hr WOESTE. Ik treed zekere der bedenkingen van den achtbaren heer Coremans bij. Hij heeft gelijk wanneer hij zegt dat men zich niet zal kleineeren door Nederlandsch te kennen; hij heeft gelijk, wanneer hij wenscht dat men de Nederlandsche taal in 't Vlaamsche land kenne !

Minister DEVOLDER. Op dat punt zijn wij het allen eens.

De hr WOESTE. Ik heb de wetten van 1883 en 1888 gestemd ; ik wil de wezenlijke gelijkheid der twee talen, maar op voorwaarde dat de grondwet geëerbiedigd worde. Welnu, volgens mij, verzet zij zich tegen de aanneming der amendementen van den achtbaren heer Coremans.

Het achtbaar lid bekent dat het dwang-amendementen zijn. Komen dergelijke maatregelen wel overeen met onze instellingen ?

De hr COREMANS. En is de wet van 1883 geene wet van dwang ?

De hr WOESTE. De heer Coremans wil dat men door de wet de vrije gestichten noodzake ten minste twee leergangen in 't Nederlandsch te geven. Ik neem wel aan dat zoo iets wenschelijk is, maar kan de wet het eischen ? De heer Coremans erkent dat men het niet rechtstreeks mag doen, maar, zegt hij, men mag het onrechtstreeks betrachten.

Maar is onrechtstreeksche dwang ook geen dwang ? In dit eerste opzicht reeds moet het amendement van den heer Coremans verworpen worden. Ongetwijfeld bepalen wij in de wet het programma

der studiën, doch enkel met het oog op 't begeven der academische graden die wettige uitwerksels hebben. Die reden kan niet toepasselijk zijn op eenvoudige getuigschriften van humaniora : noch het Fransch noch het Nederlandsch maken deel uit van de hoofdzakelijke kennis der « humaniora ».

De amendementen van den achtbaren heer Coremans zijn daarenboven in strijd met artikel 23 der grondwet. Men herleze het ; de hinderpaal is onbetwistbaar : « 't Gebruik der in België gesproken talen is vrij ; het kan maar geregeld worden door de wet en enkel voor de akten van de openbare overheid en voor rechterlijke zaken».

Welnu, het achtbaar lid stelt eigenlijk eene derde uitzondering voor : 't gebruik der talen zou, volgens zijne amendementen, niet meer vrij zijn in 't middelbaar onderwijs !

Wat hebben wij in 1883 gedaan? Wij hebben het onderwijs der talen in de officiëele gestichten geregeld : dat was eene daad van de openbare overheid.

De hr Coremans. En 't begeven van academische graden is dat geene daad van de openbare overheid ?

De hr Woeste. 't Betreft hier niet het begeven van graden, maar wel de vraag te weten aan wie de getuigschriften zullen verleend worden.

In rechterlijke zaken hebben wij de wetten van 1873 en van 1888 gestemd, die de tweede uitzondering waren op artikel 23 onzer grondwet ; maar deze laat niet toe dwang te gebruiken tegen private gestichten : 't zou strijden met den eed dien wij hebben afgelegd toen wij in deze Kamer kwamen.

Ik zou wenschen dat de heer Coremans, gezien deze argumenten, uit de grondwet getrokken, niet aandrong.

De hr Coremans. Ze zijn ongegrond, die argumenten!

De hr Woeste. Wat ! Maar artikel 23 is zonneklaar. Ik denk niet dat gij uwe zienswijze kunt rechtvaardigen, welke ook uwe redekunde zij, en ik heb, wat mij betreft, te veel eerbied voor den door mij afgelegden eed om die bepalingen te stemmen.

De hr Helleputte. Ik betreur ten hoogste het niet eens te zijn met den achtbaren heer Woeste. Ik ben geneigd het amendement van den heer Coremans aan artikel 7 te stemmen, en ziehier waarom : in een gedeelte des lands heerscht een betreurenswaardige toestand : de lagere klassen spreken eene taal en de hoogere klassen gebruiken eene andere taal. Dat stelsel is zooveel te slechter, daar het letterkundig en wetenschappelijk onderwijs gegeven wordt in die betreurenswaardige voorwaarden, en de massa er vreemd aan blijft.

Minister Devolder. Sedert eenige jaren is dat niet meer zóo.

De hr Helleputte. Verschooning ! Dat is waar voor de hoogere studiën en ook bijna volkomen waar voor de middelbare studiën.

Een van beide : óf het volk moet de taal der hoogere klassen leeren, óf deze laatste dienen de taal des volks te spreken. Welnu, 't is onbetwistbaar dat in onze Vlaamsche gewesten de Nederlandsche taal de volkstaal is gebleven, en alles wat men zou beproeven om dien toestand te veranderen, zou mislukken. Om uit dien toestand te geraken moeten, volgens mij, de hoogere

klassen de taal des volks kennen. Ik zeg niet dat het amendement van den heer Coremans rechtstreeks dat doel bereiken zal, maar het achtbaar lid heeft eene gelegenheid waargenomen, in afwachting dat andere gelegenheden zich voordoen. Zoo begrijp ik zijn amendement.

Indien het waar was dat die bepalingen inbreuk maken op de grondwettelijke vrijheid van onderwijs, dan zou men zich tweemaal moeten bedenken : maar dat meen ik niet. Vele vrije gestichten passen reeds de wet van 1883 toe : in sommige colleges is het Nederlandsch de taal van het onderwijs...

De hr WOESTE. Dat is 't gevolg der vrijheid.

De hr HELLEPUTTE. Inderdaad ; maar 't bewijst eigenlijk dat bedoelde bepalingen niemand geweld zullen aandoen. Wat is, in grondbeginsel, de zaak ? De colleges zullen moeten verklaren welke twee leergangen zij in de Nederlandsche taal geven.

Minister DEVOLDER. En als zij ze niet geven ?

De hr HELLEPUTTE. Dan zal het getuigschrift aan de leerlingen dier colleges geweigerd worden. *(Onderbreking.)*

De hr WOESTE. En de leerlingen zullen zich niet mogen aanbieden voor het examen.

De hr HELLEPUTTE. Beschouwt gij als eene inbreuk op de vrijheid van onderwijs het voorschrift om Latijn, Engelsch, Fransch te doen leeren ? Nochtans kunt ge geen college verplichten die talen te onderwijzen, veeleer dan het Nederlandsch.

't Komt er op aan den slagboom te doen verdwijnen welke in 't land bestaat tusschen de besturende klassen en de laagste klassen.

— Na eene twijfelachtige proef, wordt het amendement van den heer Coremans aan artikel 7 verworpen bij blijven zitten en opstaan. (20 stemmen tegen 20).

AMENDEMENT.

De hr COLAERT stelt een onder-amendement voor aan artikel 19, waarbij de candidaten-notaris, die zich bestemmen om het ambt van notaris uit te oefenen in het Vlaamsche land, verplicht worden eene akte in de Nederlandsche taal op te stellen.

* * *

Zitting van 14 *Januari* 1890.

ART. 11. — De hr Coremans stelt deze slotparagraaf voor :

« Zij die zich voor 't examen aanbieden en in het Vlaamsche land hunne studiën hebben gedaan, moeten, te beginnen van de maand Juli 1895, het examen afleggen in de Nederlandsche taal ten minste over twee van de leergangen die, overeenkomstig art. 2 en 3 der wet van 15 Juni 1883, in de Nederlandsche taal onderwezen worden.

De hr COREMANS. Ik heb mijn amendement aan artikel 11 voorgesteld terzelfdertijd als 't amendement aan artikel 7, maar ofschoon dit laatste verworpen werd, blijft mijn tweede amendement toch gewettigd.

In 's Rijks gestichten van middelbaar onderwijs, worden ten minste twee leergangen in 't Nederlandsch onderwezen, namelijk die van geschiedenis, welke behoort tot het ingangsexamen. De

aanvragers, welke geen certificaat voorleggen, zullen dus in het Nederlandsch moeten antwoorden voor wat de geschiedenis betreft. Welke maatregelen zal de Regeering nemen opdat zulks gebeure?

't Is noodig maatregelen te nemen om de ondervraging over de leergangen die in 't Nederlandsch gegeven worden te regelen. 't Mag niet meer gebeuren dat jury's, zooals die van Gent en de Midden-jury, weigeren een student te ondervragen omdat hij, na zijne studiën in 't Nederlandsch gedaan te hebben, zijn examen in die taal wil onderstaan. Een dergelijk schandaal moet, in de toekomst, niet meer mogelijk zijn.

Wordt mijn amendement verworpen, dan zal het nochtans noodig zijn dat de Regeering ons zegge hoe zij het examen denkt te regelen voor de leergangen welke, krachtens de wet van 15 Juni 1883, in 't Nederlandsch gegeven worden.

Minister Devolder. Zooals het achtbaar lid het zelf herinnerde is dit amendement slechts de volledigiging van zijn vroeger voorstel dat ik heb bestreden en dat door de Kamer werd verworpen. Mijn antwoord zal kort zijn.

Ik kan dat nieuw amendement al niet meer dan het eerste bijtreden; want het brengt een dwang mede die met de grondwet niet overeenkomt. Overigens, de heer Coremans koestert dienaangaande geene verkeerde hoop, want hij vraagt wat de regeering denkt te doen om de wet van 1883 te doen eerbiedigen.

Heeft, sedert die wet bestaat, de Regeering niet alles gedaan wat mogelijk was om hare toepassing te verzekeren? In den beginne ontstonden ernstige moeilijkheden van practischen aard: er was o. a. gebrek aan personeel dat bekwaam was in 't Nederlandsch te onderwijzen. Wij konden de jongelingen, die zich voorbereiden tot het leeraarsambt, niet dwingen de Nederlandsche taal aan te leeren.

Gelukkig verminderen die moeilijkheden met elken dag. Ik denk te mogen verzekeren dat bedoelde wet welhaast volledig zal kunnen toegepast worden in de colleges en athenæa van het onderwijs van den Staat. Voor het oogenblik is het niet wenschelijk, niet rechtvaardig meer te eischen.

Evenzeer als het achtbaar lid wensch ik dat het onderwijs der Nederlandsche taal eene ruimere vlucht neme in de Vlaamsche gewesten, en de kennis dier taal meer algemeen worde in Waalsch-België, hetgeen voor de Walen, in meer dan een opzicht, zeer nuttig wezen zou.

Om dat doel te bereiken moeten wij een beroep doen op den goeden wil der burgers en onzen toevlucht niet nemen tot dwangmiddelen welke door de grondwet veroordeeld worden en in strijd zijn met de zeden des lands.

De hr Voorzitter. Meent gij niet, heer Coremans, dat dit amendement vervalt uit hoofde van de verwerping van het andere, door U voorgesteld aan een voorgaand artikel.

De hr Coremans. Mijne twee amendementen waren niet zóo innig verbonden dat het tweede niet kan worden aanvaard hoewel het eerste werd verworpen.

Het verworpen amendement was van hooger gewicht, aangezien

het van toepassing was op 99 aanvragers op honderd. Het thans besproken amendement zal niet zoo dikwijls toegepast worden: bijna al de aanvragers zullen een certificaat bezitten en dus geen examen moeten afleggen. Mochten er echter zijn die geen bewijs kunnen indienen, dan moeten zij, indien zij uit Rijksgestichten komen, hun examen afleggen in het Nederlandsch, voor die vakken welke zij in het Nederlandsch hebben aangeleerd. Daarom vroeg ik welke maatregelen de Regeering zal nemen tot volledige toepassing der wet van 1883.

Om ons genoegdoening te geven, moet men, ten slotte, de jury's samenstellen uit leden die bekwaam zijn de leerlingen in 't Nederlandsch te ondervragen over al de vakken van het examen, wanneer de leerlingen het verlangen.

Het mag niet meer gebeuren dat jury's, die het Nederlandsch niet kennen, de grondwettelijke vrijheden verkrachten. Dat heeft de jury van Gent en dat de Midden-jury van Brussel gedaan. Zult gij, heer Minister, maatregelen nemen in dien zin?

Mijn amendement beoogt dat doel en ik noodig derhalve de Kamer uit het te stemmen.

De hr Janson. Ik sluit mij aan bij het amendement van den heer Coremans, en ik zou zijn ander amendement gestemd hebben, indien ik aanwezig ware geweest.

Met recht en reden werd bepaald dat, in zekere provinciën, het officiëel onderwijs van zekere vakken in het Nederlandsch moet gegeven worden: dit is een voortreffelijk middel om de kennis dier taal te verspreiden en hare studie te bevoordeeligen. Volgens mij, is het zeer billijk dat het aangenomen grondbeginsel algemeen toegepast worde, zooals de achtbare heer Coremans het voorstelt.

De hr Woeste. De heer Janson meldt ons dat hij het amendement van den heer Coremans aan art. 11 bijtreedt. Dit amendement moet ik bestrijden, zooals ik het eerste heb bestreden, want, volgens mij, is het weinig overeen te brengen met de grondwet.

In de zoo kiesche zaak der beide landtalen, hebben wij ons dubbel gebied: dat der wet en dat der vrijheid. Op het eerste gebied mogen wij wetten maken; op het tweede mogen wij het niet. Er is hier een grondig onderscheid dat den voorrang moet hebben. De Kamer heeft overigens het eerste amendement van den heer Coremans verworpen. Moesten wij het tweede stemmen en vandaag *ja* zeggen na gisteren *neen* te hebben gezegd, dat ware het Parlement onwaardig.

De hr Janson. De beweegredenen die men, tegen het amendement van den heer Coremans, uit de vrijheid trekt, verklaar ik niet te begrijpen. Ik vraag wat de vrijheid te stellen heeft met de wet die wij bespreken? Wij moeten een programma vaststellen en indien de tegenwerping van den heer Woeste gegrond ware, zouden wij geene wet mogen maken; want elk examen ware eene inbreuk op de vrijheid van den leerling. Het geldt hier eene zaak van algemeen belang en wij hebben het recht de vakken van het examen te bepalen. Ik herhaal dat wij wijselijk zullen handelen met te eischen dat, in de Vlaamsche gewesten, het examen afgelegd worde in het Nederlandsch, voor minstens twee vakken van het programma. Wij moeten de studie en het gebruik der Nederlandsche taal begunstigen. Zoo willen het ons belang en onze plicht.

De hr BARA. Ik antwoord aan den heer Woeste. Dit debat is allerzonderlingst. Toen hier, in November 1886, spraak was van 't verzoekschrift der Antwerpsche huisvaders, hebben wij de Regeering verzocht zekere leergangen van het athenæum dier stad te splitsen en in 't Fransch te doen geven. Men willigde ons verzoek niet in, ofschoon wij de grondwettige vrijheid der huisvaders inriepen.

De hr DE WINTER. In 't Walenland dringt gij wel de Fransche taal op!

De hr BARA. Ik heb altijd gezegd dat ik bereid was leergangen van Nederlandsche taal in 't Walenland te openen, wanneer er een voldoend aantal leerlingen zou gevonden worden om ze te volgen.

De hr DE WINTER. Wat is dat aantal?

De hr BARA. Maar ik. deed opmerken dat het tegenovergestelde zich vroeger te Antwerpen had voorgedaan: talrijke Vlaamsche huisvaders eischten een Fransch onderwijs voor hunne kinderen! Gij weigerdet. Dat was onrechtvaardig.

De hr COREMANS. Er is geen onrecht gepleegd.

De hr BARA. Uwe comedie gaat ontmaskerd worden. Ik heb u vroeger gezegd dat het onderwijs in de katholieke gestichten in 't Fransch werd gegeven, met name bij de Jezuïeten en dat u zulks niet belette hun uwe kinderen toe te vertrouwen.

De waarheid is dat gij er weeral op uit zijt om de openbare gestichten ten voordeele der Jezuïetencolleges te ontvolken. (*Gerucht, links.*)

Heden wil de heer Coremans de vrije onderwijsgestichten op dezelfde wijze als de Staatsscholen doen behandelen. Welnu, wat zien wij? De gansche katholieke drukpers bestrijdt hem! En de heer Woeste roept heden de rechten der vrijheid in tegen den dwang dien de heer Coremans eischt, ofschoon hij, voor de schoolwet, bij voorbeeld, de huisvaders wilde dwingen.

Waarom is hij de Vlaamsche zaak ontrouw? Alleen omdat de kloosterscholen van geen onderwijs in de Nederlandsche taal willen hooren!

Men vraagt het Nederlandsch in te voeren wanneer het de Staatsscholen kan benadeelen; men verwerpt het, zoodra 't kwaad kan doen aan de scholen der geestelijkheid!

Ik zal 't amendement van den heer Coremans stemmen; want ik wil mij niet laten foppen. Gij hebt ons voor de Staatsgestichten een stelsel opgedrongen. Heden wil de heer Coremans dat stelsel voor de vrije gestichten; ik zal zijn voorstel stemmen om tot de gelijkheid te komen.

De hr WOESTE. De achtbare heer Bara tracht mij eene tegenstrijdigheid aan te rekenen. Hij beweert ook dat wij heden de Vlaamsche zaak ontrouw zijn! Daar is niets van!

De hr BARA. Ik ben niet de eenige die het zegt. Lees *L'Escaut*.

De hr HOUZEAU DE LEHAIE. *l'Escaut* spreekt ook zoo.

De hr WOESTE. Ik bemoei mij niet met de vergadering van *De Nederduitsche Bond*. Indien de rechten der Vlamingen altijd verdedigd werden, dan was het door de rechterzijde; zij verdedigde ze vooral tegen den heer Bara zelf.

Hij zegt het voorstel te zullen stemmen; 't is louter tactiek. Zijn wij het niet die de wet van 1873 hebben aangeboden? Zijn wij het niet die de wet van 1883 verdedigden en die, in 1888, aan de Nederlandsche taal nieuwe waarborgen gaven op rechterlijk gebied?

De achtbare heer Bara zal er niet in slagen de rollen om te keeren en te doen gelooven dat wij de Vlaamsche zaak ontrouw zijn. Ik heb altijd gezegd dat wij de vrijheid en tevens de Vlaamsche zaak verdedigen. En ik beweer dat de thesis van den heer Coremans, welke door den heer Bara, ik herhaal het, uit tactiek wordt bijgetreden, de vrijheid miskent.

Men mag de officiëele gestichten, die van den wetgever afhangen, niet op gelijken voet plaatsen met vrije gestichten die door de grondwet worden beschermd! Art. 23 zegt het uitdrukkelijk:

» 't Gebruik der talen is vrij in België; het kan maar geregeld worden door de wet en alleen voor de acten van de openbare macht en in rechterlijke zaken. »

De hr MAGIS. Wat wij thans doen is wel stellig eene akte van de openbare macht.

De hr WOESTE. Als men een gesticht van openbaar onderwijs inricht, dan is dat eene akte der openbare overheid.

In 't Congres verklaarde de heer Raikem dat het iedereen moest vrijstaan de taal te spreken welke hij verkoos....

De hr NEUJEAN. Dat alles hebben wij u reeds in 1886 gezegd en gij hebt niet willen luisteren.

De hr WOESTE. Men antwoordt ons dat de programma's van het middelbaar en hooger onderwijs verplichten zekere talen te leeren en te spreken.

Maar de grondwet bedoelt het onderwijs niet; zij spreekt over het gebruik der talen. Dus hebben wij het recht te bepalen dat zekere talen zouden onderwezen worden.

Daarom raad ik de Kamer aan bij hare eerste stemming te blijven, en ik raad mijne vrienden aan niet in de kaart van den heer Bara te spelen, door hem te volgen in zijne tactiek.

Dat is voor ons eene les: ik ben overtuigd dat zij niet verloren zal gaan en dat de Kamer de grondwet niet zal overtreden.

De hr COREMANS. Ik denk niet, zooals door den heer Bara beweerd werd, dat de wet van 1883 eene wet van tactiek was...

De hr BARA. Dat heb ik niet gezegd; overigens, ik was toen minister en ik stemde...

De hr COREMANS. Gij hebt gezegd dat men de scholen van den Staat had willen ontvolken, ten voordeele van het vrij onderwijs.

De hr BARA. 't Is de toepassing der wet die daartoe heeft geleid. Dat werd bewezen in November 1886, naar aanleiding der beraadslaging over een verzoekschrift van Antwerpsche huisvaders.

De hr COREMANS. Eerst sedert eenige jaren wordt de wet van 1883 beter toegepast dan onder den heer van Humbeeck. Maar men kan niet ernstig beweren dat wij die wet gestemd hebben om de scholen van den Staat te doen ontvolken tot groot voordeel der vrije scholen! De scholen van den Staat hebben daardoor geenen enkelen leerling verloren en de vrije scholen geenen enkelen gewonnen.

Ik meen dat het vrij onderwijs alles te winnen heeft — zooals het officiëel onderwijs er bij gewonnen heeft —, met, in het Vlaamsche land, aan de nationale Nederlandsche taal de plaats terug te schenken waarop zij recht heeft en die zij nooit had moeten verliezen. Van 1814 tot 1830, was het onderwijs Nederlandsch, in het Vlaamsche land. Een omzendbrief, ten jare 1831, was voldoende om gansch ons onderwijs te verfranschen.

Nu is de wet van 1883 sedert 6 jaar in voege. Bij hare bespreking, zegde ik, dat wij de eerste gelegenheid zouden kunnen te baat nemen om ze ten minste onrechtstreeks toe te passen op het vrij onderwijs. Die gelegenheid is thans gekomen. Reeds in 1886, onmiddellijk na de indiening van het huidige wetsontwerp, legde ik mijne amendementen neder. Het is mijne schuld niet indien ze slechts heden besproken worden.

Er kan dus geene spraak zijn van clericale tactiek of van eenige andere voor wat betreft mijne voorstellen van 1881, welke de wet van 15 Juni 1883 geworden zijn.

Ik betreur dat onze hoogere standen de landtaal, de taal van het volk, op onvolledige wijze kennen. Die toestand moet verdwijnen en aangezien de vrijheid het niet heeft kunnen doen, mag er wel eenige dwang gebruikt worden !

Het doel dat ik beoog is goed. Niemand loochent het.

De heer Woeste zelf loochent het niet. Maar hij bestrijdt het door mij voorgestelde middel, alhoewel hij tegen dat middel niets in te brengen had als het de Staatscholen betrof. Hij bestrijdt mijn amendement, maar hij dient er geen ander in. Hij stelt volstrekt niets voor ! Die houding kan ik niet goedkeuren.

Onze ingenieurs, advocaten, geneesheeren moeten, in 't Vlaamsche land, het Nederlandsch machtig zijn, zooniet kunnen zij de diensten niet bewijzen welke zij moeten bewijzen. Vervang mijne amendementen door iets even doeltreffends. Ik zal het stemmen, als het goed is.

Ons nationaal onderwijs moet verbeterd worden. De verfransching der hoogere standen is een nationaal gevaar. De verfransching dringt hier in door Frankrijk's zeden, taal, letterkunde, dagbladpers en onderwijs. Meent gij dat Luik, op het einde der vorige eeuw, de inlijving bij Frankrijk zou uitgeroepen hebben, bij geheime stemming en bijna met eenparigheid, indien Luik niet verfranscht ware geweest tot in merg en been ? Nooit ! Laat dus aan het Vlaamsche volk zijn nationaal karakter. Verfranscht de begoede standen niet. Dat is van het allerhoogste belang voor het Vaderland. Daarom begrijp ik niet hoe het mogelijk is mijne amendementen te doen doorgaan als eene zoogezegde inbreuk op de grondwet.

De hr Woeste. Ik handel te goeder trouw. Gij moogt niet zeggen: *zoogezegde* inbreuk.

De hr Coremans. Ik noem ze « zoogezegde inbreuk » ; want ik beschouw uwe bewering als niet ernstig.

Ha ! wij mogen, volgens u, op dat gebied geene wet maken ! Ha ! de grondwet verzet er zich tegen ! Maar de achtbare heer Woeste vergeet dat wij, — indien wij heden, in dien zin, geene wetsbepaling aannemen, er eene tegenovergestelde zullen bekrachtigen. En dat

door het feit zelf. Indien gij staande houdt dat ten minste twee leergangen niet in het Nederlandsch moeten gegeven worden, dan komt het er op aan te verklaren dat al de leergangen voortdurend zullen gehouden worden in het Fransch.

Ziedaar het feit ! Ziedaar de waarheid !

De hr WOESTE. Tracht liever te overtuigen !

De hr COREMANS. Maar ik tracht u te overtuigen... (*Gelach, links*).

De hr ANCION. 't Zijn niet de hevige uitvallen uwer vrienden die het volk zullen overtuigen en die u de goedkeuring der openbare denkwijze zullen verwerven !

De hr COREMANS. Het gerucht laat mij niet toe de onderbreking van het achtbaar lid te vatten. Men beroept zich op de grondwet; maar, wanneer wij bepalen onder welke voorwaarden men de academische graden kan bekomen, dan is dit van onzentwege eene akte van openbare overheid; dat is ook 't geval wanneer wij 't programma der examens opmaken.

Wij bedoelen geenszins de vrije scholen te dwingen : zij zullen doen wat ze verkiezen; maar wanneer hare leerlingen op den drempel der hoogeschool zullen staan, zullen zij hunne bekwaamheid moeten bewijzen door zekere waarborgen te leveren die wij het recht hebben te eischen.

Verwerpt men mijn amendement, dan eischt men eigenlijk dat al de leergangen in 't Fransch gegeven worden. Welnu, dat is dwang ! Dat vergeet de heer Woeste... (*Onderbreking*).

De hr WOESTE. Hoegenaamd niet ! Ik laat de gestichten vrij om de leergangen te geven zooals ze 't verkiezen : in 't Fransch of gedeeltelijk in 't Fransch en in 't Nederlandsch.

De hr COREMANS. Gij moet rekening houden met den feitelijken toestand.

De hr WOESTE. Wijzigt hem door overreding !

De hr COREMANS. Onze Vlaamsche gewesten liggen gebukt onder dien toestand.

De grondwet kan de herstelling onzer grieven niet beletten. Er zijn oneindig groote misbruiken uit te roeien, misbruiken die hier sedert 1830 bestaan.

Dat zekere leden der linkerzijde, uit tactiek, mijn amendement bijtreden, laat mij onverschillig. Sedert 1873 is 't de rechterzijde welke in de eerste plaats maatregelen ten gunste der Vlamingen heeft voorgesteld. Zij zal haar vaderlandsch werk voortzetten en mijne amendementen stemmen.

De hr BARA. De heer Coremans meent ten onrechte dat wij uit tactiek zijn amendement zullen stemmen. 't Is de heer Woeste die uit tactiek weigert het goed te keuren. (*Gelach, links.*) Ik heb gezegd dat wij het zouden stemmen als eene noodzakelijkheid van den toestand waarin gij ons hebt gebracht.

De hr WOESTE. Gij hebt het eerste amendement van den heer Coremans niet gestemd.

De hr BARA. Wij hebben ons bij de eerste stemming onthouden. Wij meenden dat gij het zoudt gestemd hebben.

De heer Woeste laat hooren dat ik vijandig gestemd zou zijn tegen de Vlaamsche beweging .

Verstaan wij elkander goed! Er is Vlaamsche beweging en Vlaamsche beweging. Is de heer Woeste een voorstander van de beweging die zich dezer dagen lucht gaf te Antwerpen, waar men voor hem en den heer Jacobs gansch bijzondere nieuwjaarwenschen liet hooren? *(Gelach, links.)*

De hr Woeste. Ik veracht volstrekt alle beleedigingen, om 't even van waar ze komen.

De hr Bara. Hoe kan men toch beweren dat ik tegen de wettige grieven der Vlamingen ben? Heb ik niet de eerste gevraagd dat de volledige handelingen der Kamers in 't Nederlandsch zouden verschijnen. Ben ik het niet geweest die 't *Beknopt Verslag* onzer beraadslagingen in de twee talen deed stemmen? Maakte ik geen deel van 't Ministerie dat de wet van 1883 deed aannemen, welke wet voor de athenæa der Vlaamsche gewesten een afzonderlijk regiem heeft ingesteld?

De heer Woeste, integendeel, heeft zich nog maar onlangs tot de Vlaamsche beweging bekeerd! Wij, wij handelden reeds, toen hij er zelfs nog niet op bedacht was!

Sedert lang noodig ik de Vlaamsche afgevaardigden uit om in deze Kamer Nederlandsch te spreken. Welnu, behalve de heer Coremans die hier vijf minuten in 't Nederlandsch sprak, heb ik er niemand toe kunnen bewegen... *(Gelach, links).*

Wilt gij met ons samen eene beweging in 't leven roepen om de geestelijkheid te dwingen in 't Vlaamsche land de mis in 't Nederlandsch te lezen? *(Gelach, links — Tegenspraak, rechts.)* Op dat gebied kunnen wij elkander verstaan.

Niets is katholieker dan de geestelijkheid, niet waar? Waarom doet de Aartsbisschop in de scholen der geestelijkheid dan geen onderwijs geven in de Nederlandsche taal? 't Is nochtans van de geestelijkheid dat het verzet tegen het stelsel van den heer Coremans uitgaat! *(Gelach, links.)*

En dan zegt de heer Woeste ons dat het de katholieken alleen zijn die de rechten der Vlamingen verdedigen!

Het gaat zelfs zoo ver dat men in al uwe colleges den leerling straft die gedurende den speeltijd Vlaamsch spreekt! *(Tegenspraak, rechts.)*

Doch ik kom tot de amendementen zelve terug. Men werpt tegen dat men slechts voor openbare gestichten wetsbepalingen kan maken. Welnu, hier wilt gij er maken voor al degenen die gestudeerd hebben zonder op deze of gene school te zijn geweest.

Het programma legt aan de leerlingen de kennis op der Latijnsche taal. Waarom wil de heer Woeste niet dat men ook van hen de kennis der Nederlandsche taal eische?

De hr Woeste. Er moet een onderscheid worden gemaakt tusschen de vakken van 't examen en het gebruik der talen.

De hr Bara. Men bepale in het programma dat de leerling een thema in 't Nederlandsch moet maken: 't zal hetzelfde zijn. Hebt gij, waar het de jongelingen betreft, die officier willen worden, niet een gedeelte der natie uit het nationale leger gesloten?...

De hr Coremans. De onbekwamen!

De hr Bara. Dat is overdrijving en ik bestrijd die! Ik heb altijd

aangenomen dat een Vlaamsch advocaat in 't Walenland de Nederlandsche taal mag bezigen, op voorwaarde dat een Waalsch advocaat in 't Vlaamsche land zich in 't Fransch moge uitdrukken.

De hr MEYERS. Een Waalsch advocaat wordt te Antwerpen begrepen. Een Vlaamsch advocaat wordt niet verstaan te Doornik.

De hr BARA. De rechtvaardigheid wil dat men voor 't vrij onderwijs hetzelfde doe als voor 't officiëel onderwijs. Dat wilt gij echter niet. 't Is uw stelsel.

Voorheen weigerdet gij maatregelen te nemen tegen leden van zekere weldadigheidskringen, als Vincentius a Paulo, die van hunne bediening misbruik maakten om de arme gezinnen schrik aan te jagen ; maar gij wildet wel de leden van zekere bureelen van weldadigheid treffen die zich aan dezelfde misbruiken schuldig maakten.

De rechterzijde heeft twee maten en twee gewichten : zij verdedigt of verraadt de Vlaamsche zaak, volgens de noodwendigheden van den dag !

Ik weet wel dat ik de flaminganten niet zal bevredigen. Er bestaat geen middel om het met hen eens te zijn ; zij willen *alles* of *niets*; maar ik betracht hunne toejuichingen niet. In geweten zal ik 't amendement stemmen om een onrecht te herstellen dat door de rechterzijde werd begaan. (*Links, zeer wel.*)

(*Wordt voortgezet.*)

ELDERS

DUITSCHLAND.

Elzas-Lotharingen.

I. Krachtens eene beslissing van den Stadhouder, wordt, van en met 1 Januari 1890, het gebruik der Fransche taal niet meer veroorloofd in de bestuurszaken der gemeenten Montreux-Vieux, Bratt, Valdieu, Montreux-Jeune en Lucelle.

II. Het beheer der Spoorwegen van Elzas-Lotharingen heeft aan de aansluitende uitheemsche spoorwegen laten weten dat in de vervoerbescheiden, de namen der gemeenten van het Rijksland niet meer uitsluitend in het Fransch mogen geschreven worden : de Duitsche benaming moet altijd vermeld worden ; de bijvoeging van den Franschen naam (tusschen haakjes) is tot nog toe veroorloofd.

CANADA.

In *Taalstrijd*, Deel VI, blz. 204, deelden wij mede dat de Engelsche taal, in stede van de Fransche, voortaan in de scholen zal onderwezen en gesproken en in bestuurszaken gebruikt worden.

Die willekeurige maatregel verergert den strijd die sedert lang, op godsdienstig en economisch gebied, gevoerd wordt tusschen het Roomsch-katholieke en het protestantsch-orangistischgezinde Canada. Het Fransche Québec beoogt het overwicht van zijnen godsdienst en van zijne taal in Ontario en Manitoba. Zijn eerste minister, Honoré Mercier, heeft uitdrukkelijk verklaard dat de Fransch-Canadeezen noch hunne scholen noch hunne taal zullen prijsgeven en dat zij de Engelschsprekenden in de provincie Québec, met dezelfde maat zullen meten. Die bedreiging heeft algemeene opschudding verwekt en de afgevaardigden der protestanten in de federale Kamer zijn vast besloten niet te wijken ; zij willen nu de jaarlijksche begrooting van Fransch-Canada — waarvan de Staatsschuld 25 millioen dollars bedraagt ! — tot het geringste beperken, om aldus « den invloed der aldaar oppermachtige fransche geestelijkheid en der jezuïeten te fnuiken. »

RUSLAND.

Oostzee-gewesten.

Op 11 December ll., werd de nieuwe wet, krachtens welke het gebruik der Russische taal verplichtend wordt gesteld, met uitsluiting van elke andere in het gerechts- en bestuurswezen, afgekondigd en *dadelijk* toegepast in de kreitsen *Riga*, *Reval* en *Mitau*.

De verbanning der Duitsche taal uit het lager, middelbaar en hooger onderwijs, uit de gemeentebesturen enz. is thans een voltrokken feit.

De Duitsche huisleeraren moeten door een af te leggen exaam bewijzen dat zij de Russische taal ten volle machtig zijn. In de gymnasiën, mogen de openvallende plaatsen voor het onderwijs van geschiedenis, aardrijkskunde, Latijn, Grieksch, Russische taal- en letterkunde niet meer begeven worden tenzij aan leerlingen van de Petersburger seminariën.

Wij zullen eerlang den strijd in de Oostzee-gewesten schetsen. Het is echter geene gemakkelijke taak ; want hij wordt niet alleen gestreden op het gebied der taal, maar ook, en dit sedert 1710, op dat van den godsdienst. Bij de inlijving dier gewesten (1710) en later, in 1721 en in 1768, verklaarde Rusland nooit gewetensdwang te zullen plegen. Die verbintenis werd menigmaal verbroken tot dat de Czaar aller Russen, op 26 Juli 1885, de ukaze uitvaardigde waarbij op nieuw bepaald werd dat de kinderen, gesproten uit huwelijken tusschen protestanten of katholieken en Russisch-

orthodoxen, moeten opgeleid worden in den orthodoxen eeredienst. (1)

Bij dit alles komt nog dat de landbouwers sedert geruimen tijd de partij van Rusland kiezen tegen de grondbezitters, den ouden Duitschen adel dier gewesten, alhoewel het volk evenmin het Russisch als het Duitsch begrijpt.

Intusschen geven de Duitschers en Duitschgezinden den strijd niet op. Na 11 December ll., braken in sommige steden, onlusten los. De protestantsche predikant Janneau werd, op 17 December, vermoord ; een paar dagen nadien onderging de heer Syrkin, bestuurder der bank van Wilna, hetzelfde lot, bij klaren dage en op straat. De Czaar heeft bevel gegeven de garnizoenen in de steden te versterken en generaal Roop, een krachtdadig man, tot goeverneur-generaal aangesteld.

***

Op 31 December 1889, deelde *La Réforme* (Brussel) een schrijven uit Petersburg mede, luidende aldus :

« Tijdens de laatste maanden, zult gij kennis genomen hebben van de maatregelen strekkende tot verrussing der Oostzee-gewesten. De Duitschers schreeuwen dat zij verdrukt worden. Hebben zij recht daartoe ? Zullen voortaan Livonië, Esthland en Kuurland eene soort van omgekeerd Elzas-Lotharingen vormen, in wiens voordeel, het groote Duitschland, vroeg of laat, met recht en reden, zou mogen en moeten tusschenkomen ?

» Eenige woorden zullen afdoende zijn: *de Duitschers maken niet eens het twaalfde deel der bevolking uit* ; zelfs in de steden, waar zij bijzonder samengetast zijn, hebben zij de meerderheid niet. En toch beschikt die geringe minderheid, samengesteld uit filisters en jonkers, sedert eeuwen en oppermachtig, over de lotsbestemming van twee millioen menschen, waarvan de helft bestaat uit Esthen — een Finsche volkstam — en de andere uit Letten — een tak van het Litthauwsche ras. De Duitschers bestuurden de steden en het gerechtswezen. De Duitsche taal was overal en uitsluitend de taal van school en rechtbank, de taal welke alleen gebruikt werd in het bestuur en in de raadsvergaderingen. De Duitschers dreven hunne onverdraagzaamheid zoo verre, dat zij eenige jaren geleden, eenen Rus, die als 't ware bij toeval tot lid van den gemeenteraad van Riga was gekozen geworden, verboden Russisch te spreken. Daarbij waren de Duitschers de eenige grondbezitters.

» Was die drukkende voogdij eenigszins gewettigd door weldaden ? De boeren der Oostzee-gewesten zijn de ongelukkigste van geheel Rusland ; de Duitsche barons en burgers waren de eerste om hunne lijfeigenen vrij te maken, maar zij handelden als

(1) Vroeger Art. 67 der wet : « Wenn der Bräutigam oder die Braut dem orthodoxen Bekenntnisse angehört, so wird in diesem Falle überall, ausser in Finnland, gefordert : Dass die Person anderer Confession, welche mit einer Person orthodoxen Bekenntnisses die Ehe schliesst, ein Reversal unterzeichnet, dass die aus dieser Ehe entsprossenen Kinder getauft und erzogen werden nach den Lehren der orthodoxen Confession ».

valschspelers. Zij voorzagen de algeheele vrijmaking en verhaastten zich dien slag zooveel mogelijk af te weren : wel verklaarden zij hunne boeren vrij, *maar zonder den grond*. Bij de verschijning van Czaar Alexander's manifest, kon het niet meer toegepast worden op de Oostzee-gewesten, want deze bezaten geene lijfeigenen meer. En daaruit vloeit voort dat wij aldaar, buiten de steden, slechts een uitgebreid landbouwproletariaat aantreffen, hetwelk zich in eenen honderdmaal slechteren toestand bevindt dan het nijverheidsproletariaat, en onderworpen is aan de grillen van eenige grondbezittende barons.

» En met welke verachting blikken die zoogenaamde *Kulturtræger* neder op degenen welke zij uitbuiten! Zelfs houden zij de Russen maar voor *Aziaten*. Hoe bejegenen ze dan niet de ongelukkige Finnen en Letten? In Rusland neemt de uitgeweken Duitscher 's lands zeden en gebruiken al spoedig aan; zijne afstammelingen onderscheiden zich niet meer van de Russische inboorlingen. Zoo worden aldaar talrijke personen aangetroffen, die eenen Duitschen familienaam dragen, en toch in den grond Russen zijn; maar dat is niet het geval met den Duitscher uit de Oostzee-gewesten, dan zelfs als hij zich vestigt in het hart van Rusland: hij denkt alleen aan Berlijn; voor hem is Wilhelm God en Bismarck dezes profeet.

» Die haat jegens Rusland en dat pan-germanisme werden aangekweekt in twee verstandelijke middenpunten. Vooreerst, in de hoogeschool van Dorpat, waar het Duitsch altijd de eenige in het onderwijs gebruikte taal was en waar diploma's werden verleend, geldig in gansch het Keizerrijk *zonder dat drager ervan een woord Russisch moest kunnen spreken*. Dan, de Luthersche kerkeraad wiens rassenhaat gepaard is met godsdiensthaat.

» Heden, wordt de tegenstand op de krachtdadigste wijze geleid door de Luthersche predikanten.

» In de maatregelen, door de Russische regeering genomen, is er niets dat ons verwonderen moet, tenzij het feit dat zij zoo lang gewacht heeft tot het nemen dier maatregelen te besluiten. Nergens ter wereld, is er een Staat die zoo lankmoedig zou geweest zijn. De verkoeling der betrekkingen tusschen Duitschland en Rusland, zou eindelijk aan het Czarenrijk het gevaar doen begrijpen dat de hem vijandige kleine leenroerige Staat aan de Oostzee, immer bereid om zijne poorten te openen voor een mogelijken vijand, opleverde.

» De eerste maatregelen werden gericht tegen de scholen. Het onderwijs van het Russisch werd verplichtend gesteld; om die taal aan te leeren bekwamen de onderwijzers eenen bepaalden tijd: na het verstrijken van den termijn, worden de onkundigen uit hunne bediening ontslagen. De al te zeer Duitsche gestichten voor onderwijs, zooals die voor den adeldom, werden gesloten; ten slotte werden Russische leergangen geopend ter hoogeschool van Dorpat en wie het Russisch niet machtig is, zal voortaan geen diploma meer bekomen.

» Overigens zal die hoogeschool er zoo gemakkelijk niet van afkomen; want er is spraak haar naar elders over te brengen en al de leergangen in het Russisch te geven.

» Deze taal wordt verplichtend in al de takken van het bestuurswezen en van de openbare diensten.

» De steden waren beheerd door Collegiën, welke benoemd werden door kiezers, bestaande uit cijnsbetalers en *litteraten*, dat is uit al degenen die een hoogeschool-diploma bezaten. Het is klaar dat de leden der voormelde Collegiën allen Duitschers waren, aangezien de Duitschers meester waren van den handel en de Dorpatsche hoogeschool enkel Duitschers diplomeerde. De Russische Regeering voerde hier het kiesstelsel in dat in de steden van het keizerrijk in voege is; ze verleende kiesbevoegdheid aan al de eigenaren en kooplieden, om het even welke geringe belasting laatstgenoemden betalen. Dat is eene merkelijke uitbreiding van het kiesrecht. Daarbij ontnam zij de kiesbevoegdheid aan de Russischhatende *litteraten*.

» In den laatsten tijd, werd het gerechtswezen in de Oostzee-gewesten, op gelijken voet gesteld met dat van de overige landen van het keizerrijk. Voortaan zullen de pleidooien uitgesproken en de vonnissen geveld worden in het Russisch. Het middenbestuur benoemt de rechters, en derwijze zullen de Duitschers de zaken niet meer kunnen afhandelen volgens eigen goeddunken, niet meer ten grooten nadeele van de overige bevolking.

» De woede der Duitschers is licht te begrijpen; maar aangezien de overgroote meerderheid der bevolking tegen de Duitschers is, zullen deze wel gedwongen zijn zich te onderwerpen. Weinige jaren zullen voldoende zijn om elken terugkeer tot het vroeger bewind onmogelijk te maken. Dat is het geval niet met Elzas-Lotharingen. »

* * *

Tot dusverre de briefwisseling uit Petersburg.

De *Réforme* antwoordde :

« Daar moet echter bijgevoegd worden dat de vervanging van de tirannij der Duitsche taal door de tirannij der Russische, stellig geen vooruitgang is. In de Oostzee-gewesten wordt het Duitsch slechts gesproken door de burgerij en den adeldom, het Russisch door niemand; maar de talen van het volk blijven verbannen... met het Duitsch. De gelijkheid in de slavernij en de gelijkheid in den dood, ziedaar gansch het Czarisme.

De onderscheidene rassen of talen zullen dus door de Russische Regeering even wreed verdrukt worden als de Polen en de Klein-Russen, tot op den dag dat de bevolking, die er heden gekluisterd ligt, eindelijk over haar eigen lot zal kunnen beschikken en een Livonië, een Estland, een Kuurland, een Litthauwen, zelfstandig en onafhankelijk van elkander, met Rusland en Polen in bondgenootschap zullen vereenigd zijn, iedereen er zijne moedertaal spreken zal en de ambtenaren, gekozen door het volk, de taal van het volk zullen moeten kennen en gebruiken instede van de taal van den vreemden overheerscher, den Duitschen edelman of den Moskovietschen Czaar. »

Nr 12. Deel VI 1 Maart 1890.

DE TAALSTRIJD

HIER EN ELDERS.

BELGIË.

ONZE TAAL IN DE KAMERS.

ACADEMISCHE GRADEN EN HOOGESCHOOL-EXAMINA.

Vlaamsche vertoogschriften.

(Zie het doel dier vertoogschriften, *Taalstrijd* Deel VI, blz. 229-230.)

21 Januari. — 4 vertoogschriften van maatschappijen van Schaarbeek, Kortrijk, Antwerpen, Zillebeke.

1 vertoogschrift van den heer Castelijn,te Berchem (Antwerpen).

22 Januari. — 1 vertoogschrift van studenten van Brussel.

23 Januari. — 4 vertoogschriften van maatschappijen van Antwerpen en Brussel.

7 vertoogschriften van inwoners van Temsche, Borgerhout, Berchem, Deurne, Merksem.

24 Januari. — 3 vertoogschriften van maatschappijen van Temsche, Antwerpen.

28 Januari.— 8 vertoogschriften van maatschappijen van Loven, Antwerpen, Schaarbeek, Brugge.

30 Januari. — 9 vertoogschriften van Vl. kringen (Davidsfonds) van Loven, Aalst, Aarschot, Zomergem, Dendermonde, Sint-Nicolaas, Mechelen, Poperinge, Borcht-Lombeek.

1 van inwoners van Borcht-Lombeek.

4 Februari. — 4 vertoogschriften van Vl. kringen van Asper, Bree, Diest, Glabbeek.

6 Februari. — 1 vertoogschrift.

11 Februari. — 4 vertoogschriften van Vl. kringen van Schaarbeek, Hasselt, Ukkel.

Zitting van 7 Februari 1890.

VERSLAG.

De hr Coremans. Namens de Commissie van verzoekschriften, heb ik de eer verslag uit te brengen over een verzoekschrift der Heeren voorzitter en secretaris van het Davidsfonds van Loven en andere gemeenten en waarbij de spoedige stemming eener wet verlangd wordt, houdende bepaling dat de leden der Magistratuur en

de ambtenaren, vóor hunne benoeming, een volledig examen afleggen ten einde vast te stellen dat zij de Nederlandsche taal machtig zijn.

Om genoegen te doen aan een aantal onzer Collega's der linkerzijde en inzonderheid aan den achtbaren Heer Bara, heb ik gemeend wel te handelen met dat verslag op te stellen in het Nederlandsch.(1) (*Gelach*).

* * *

« Bij verzoekschrift (2) uit Loven, 25 Januari 1890, vragen de algemeene voorzitter en de schrijver van 't *Davidsfonds* dat, zonder vertoef, een wetsontwerp neêrgelegd en gestemd worde waarbij de openbare ambtenaars en de leden van het rechtswezen verplicht zouden worden, vóór hunne benoeming, een onderzoek over hunne bekwaamheid in de Vlaamsche taal te ondergaan.

Bij verzoekschriften der afdeelingen van 't *Davidsfonds* te Aarschot, Dendermonde, Mechelen, Poperinge, Sint-Nicolaas en Zomergem worden dezelfde aanvragen gedaan.

Voor wat betreft de leden van het rechtswezen, is er, in hoogere mate, voldoening gegeven aan 't gedane verzoek, bij 't onlangs gestemde art. 44 der wet op 't toekennen der academische graden.

Voor wat betreft de openbare ambtenaars bij het tolwezen, de posterijen, de ijzerenwegen, enz, enz., is het meer dan hoogstdringend dat er maatregelen genomen worden om de misbruiken te keeren welke dagelijks ontstaan door 't gedwongen doch onmogelijk verkeer onzer Vlaamsche bevolking met de honderde en honderde ambtenaars in 't Vlaamsche gedeelte van 't land aangesteld en die geen woord Vlaamsch verstaan.

Bij het tolwezen vooral, en wel namentlijk te Antwerpen, en in aantal Vlaamsche gemeenten op onze grenzen en elders, zijn deze misbruiken ondraaglijk. Honderde ambtenaars staan aldaar zonder dat zij, uit hoofde hunner onwetendheid der Vlaamsche taal, de diensten kunnen bewijzen waarvoor zij betaald worden en die de bevolking van hen rechtmatig eischen mag.

Een groot getal bedienden bij de ijzerenwegen kennen geen woord Vlaamsch, alhoewel in dienst in 't Vlaamsche land.

De politie, in de goederenstatie te Antwerpen, is grootendeels aan personen toevertrouwd die geen Vlaamsch kennen : vandaar onteibare moeilijkheden waarvan onze arbeidersbevolking dagelijks 't slachtoffer is.

In 't onderwijs, tellen wij een groot getal leeraars en bestuurders in de Middelbare Scholen en Athenaea van 't Vlaamsche land heel en al onbekwaam, ten gevolge hunner onwetendheid der Nederlandsche taal, de diensten te bewijzen waarvoor zij worden betaald. Indien de wet van 15 Juni 1883 tot hiertoe niet rechtmatig wordt toegepast, is zulks grootendeels aan de onbekwaamheid en de tegenkantingen dier heeren toe te schrijven.

Die toestanden dienen veranderd en, om ze in de toekomst te beletten, is de wet door de verzoekschrijvers verlangd wenschelijk en noodig.

Uwe afdeeling der verzoekschriften besluit tot de verzending naar de Heeren Ministers van 't geldwezen, van 't onderwijs en van de ijzerenwegen, posterijen en telegrafen.

***Brussel*, 4 *Februari* 1890.**

De verslaggever,
E. COREMANS.

De Voorzitter,
PAUL RAEPSAET.

(1) Dat is sedert 1830 het eerste *Nederlandsch* verslag dat in de Belgische Kamers werd opgemaakt, voorgelezen en gedrukt. *Taalstrijd*

(2) Letterlijk overgedrukt uit « *les Annales Parlementaires* » séance du 7 Février 1890, p. 581.

Zitting van 14 Januari 1890.

(*Vervolg*)

(Zie deel V., blz. 268-276).

De hr Jacobs. Als de achtbare heer Bara in verlegenheid is, dan schertst hij gaarne. Zoo heeft hij getracht zich te mijnen koste te vermaken door aan de nieuwjaarswenschen te herinneren mij onlangs uit Antwerpen door een gekenden Vlaming toegestuurd.

Men zou nog al kitteloorig moeten zijn om 't kwalijk op te nemen dat men u het verwijt doet gezwegen te hebben! Ik heb reeds genoeg ten voordeele der Vlamingen gesproken om het recht te hebben mij tevreden te stellen met het amendement van den heer Coremans aan art. 11 te stemmen. 't Spijt me dat bedoelt amendement niet aangenomen werd.

De hr Magis. Gij geeft toe!

De hr Jacobs. Het spijt mij, zeg ik, dat de linkerzijde het amendement niet heeft gestemd en ik hoop dat het in den Senaat meer bijval zal vinden: maar vermits men het verworpen heeft, is 't mij thans niet mogelijk het tweede amendement van mijn achtbaar medelid te stemmen; want het bedoelt leerlingen die private studiën hebben gedaan en die 't recht hebben niet te zeggen waar zij hebben gestudeerd. Volgens mij, zou de bepaling tot niets dienen.

De hr Bara. De wet van 1876 is gegrond op de verplichting die er bestaat te zeggen aan welke hoogeschool men gestudeerd heeft!

De hr Jacobs. 't Geldt hier het aanhangig ontwerp, dat twee veronderstellingen voorziet: studiën gedaan in onverschillig welk gesticht of bij private leeraars. Dus hebben de candidaten het recht om zich voor de jury aan te bieden en te weigeren te verklaren waar en hoe zij gestudeerd hebben!

Het amendement is dus niet van practischen aard en men zou het onbetwistbaar ontwijken. Als gevolg op de verplichting van een getuigschrift, begreep ik het; maar nu de hoofdbepaling verworpen werd, heeft de gevolgtrekking geen degelijk nut meer.

Tracht iets anders te vinden, zegt de heer Bara; 't is in dien zin, dunkt mij, dat er eene oplossing moet gezocht worden. Ik meen dat de Regeering voornemens is eenen Vlaamschen leergang van strafrecht in te richten bij de hoogeschool van Gent.

Eens die maatregel gestemd, wat zal ons dan nog beletten te beslissen dat, te rekenen van een te bepalen tijdstip, de doctors in de rechten niet meer zullen kunnen benoemd worden tot magistraat in 't Vlaamsche land, tenzij wanneer zij in de Nederlandsche taal het examen over strafrecht hebben afgelegd?

Thans erkent iedereen datmen in 't Vlaamsche land Vlamingen moet benoemen. Indien de wet ons den waarborg gaf dat, te rekenen van zekeren datum, men in 't Vlaamsche land slechts diegenen tot magistraten zal benoemen die in 't Vlaamsch hun examen over 't strafrecht hebben afgelegd, dan zou het doel bereikt zijn.

Moet men dien maatregel in verband brengen met de wet op de rechtsbedeeling in 't Vlaamsche land ofwel met aanhangige wet? Dat punt dient te worden onderzocht.

Minister Devolder. Zooals men het met reden deed opmerken

heeft de wet blijkbaar niet tusschen te komen in de geestelijke colleges. Ongetwijfeld mogen wij wetten maken in zake van openbaar onderwijs, maar niet wat betreft het vrij onderwijs, niet wat betreft de leerlingen die private studiën hebben gedaan.

De heer Jacobs had gelijk, toen hij deed opmerken dat de aanneming van 't amendement des heeren Coremans — al ware het grondwettelijk — niet practisch zou wezen : het uitwerksel zal altijd kunnen verlamd worden door den eenvoudigen wil van hem die zich voor 't examen aanbiedt.

Is er in die voorwaarden niets anders te doen ?

De heer Jacobs heeft gewezen op eene bepaling rakende 't bewijs der kennis van de Nederlandsche taal voor doctors in de rechten die in 't Vlaamsche land tot de magistratuur wenschen benoemd te worden.

Hij heeft gesproken van een Vlaamschen leergang van strafrecht bij de hoogeschool van Gent. De Regeering ontving eene vraag van dien aard. Zij werd onderworpen aan het oordeel der faculteit van de rechten bij gemelde hoogeschool en ik moet zeggen dat die faculteit er zich tegen heeft verklaard.

Nochtans, rekening houdende met het practisch nut van dien leergang, alsmede met deze omstandigheid dat de vrije hoogescholen die hervorming ook zullen invoeren, ben ik besloten een Vlaamschen leergang van strafrecht te Gent te stichten. (*Rechts : Zeer wel !*)

Ik denk dat die inrichting bij bestuurlijke akte kan geschieden. Zoo zal de wensch, waarbij de heer Jacobs zich heeft aangesloten, eerlang verwezentlijkt worden.

Wat de andere wenschen van den heer Coremans betreft, vraag ik niets beters dan een terrein van verzoening te vinden. Dank aan de tamelijk onverwachte houding der linkerzijde, mogen wij hopen dat wij het allen eens zullen zijn om daar eerlang toe te geraken.

De hr Bara. Wij kunnen geene uitspraak doen over den nieuwen maatregel die aangekondigd wordt : tot hiertoe wisten wij er niets van.

Wat de bewijsvoering van den heer Jacobs betreft, zij houdt geen steek, vermits nu reeds de aanduiding der gestichten, welke de leerlingen bezocht hebben, vereischt wordt door de commissie die gelast is de diploma's te bekrachtigen. Dus heeft de wet het recht om de leerlingen te verplichten aan te duiden waar zij hunne studiën deden.

Overigens, in 't begin zijner redevoering, zegde de heer Jacobs ons dat, ware het eerste amendement van den heer Coremans aangenomen geworden, hij insgelijks het tweede zou gestemd hebben. Laten wij dit laatste dan stemmen ; ongetwijfeld zal het den Senaat doen besluiten tot het hernemen van het eerste amendement des heeren Coremans, hetwelk in onze jongste zitting met eene zeer kleine meerderheid werd verworpen.

Hier geldt het niets anders dan het regelen van een examen, en dat recht heeft de openbare overheid voorzeker. Onrechtstreeks, zult gij eenvoudig de geestelijkheid verplichten Nederlandsche leerstoelen in te richten... (*Stemmen rechts* : « Zij bestaan ! »)

De hr Bara. Gij stemt het amendement van den heer Coremans niet; maar gij belooft dat de Senaat — Gij niet — het stemmen zal.

Waarom? Ik wil het U zeggen : omdat de geestelijkheid het niet wil. omdat het in strijd is met zijne belangen. (*Zeer wel! links. — Gelach, rechts.*)

De hr Meyer. Ik weet waarlijk niet wat de geestelijkheid hier komt doen ! (*Gelach, links.*)

De hr Bara. Zij heeft zoo weinig invloed, niet waar? 't Spijt mij dat ik er over gesproken heb ! (*Herhaald gelach, links.*)

De hr Meyers. Ik neem niet aan dat de wet van 1883 gestemd of toegepast werd onder den indruk van een gevoel van vijandschap jegens de officiëele scholen. Het onderwijs der Nederlandsche taal is bloeiend in de gestichten der geestelijkheid.in 't Vlaamsche land. Het achtbaar lid zou willen dat de mis in 't Vlaamsch gelezen worde. Dat is nutteloos, maar de geestelijkheid spreekt in 't Vlaamsch !

Voorzeker hebben wij 't recht, om in een programma van examen, de kennis van dit of dat vak te eischen, zoo van de Nederlandsche taal als van 't Latijn. Daarom heb ik gestemd voor het eerste amendement van den heer Coremans, dat door de Kamer verworpen werd, vele leden der linkerzijde er tegen gestemd hebbende.

Thans doet de linkerzijde het voorstel om het tweede amendement te stemmen. Op dien weg kan ik haar niet volgen : er zou eene te schreeuwende ongelijkheid bestaan tusschen de leerlingen die een getuigschrift overleggen en degenen die, private studiën gedaan hebbende, het examen zouden moeten afleggen. Daarom raad ik mijne medeleden aan tegen het amendement te stemmen.

De hr Helleputte. Het amendement van den heer Coremans doet bij sommige leden der rechterzijde grondwettige bezwaren ontstaan. Ik eerbiedig die, doch kan ze niet deelen. Men moet er nochtans rekening mede houden en daarom denk ik dat het misschien mogelijk is een onder-amendement voor te stellen.

De rechterzijde mag er zich op beroemen dat alle maatregelen ten gunste der Vlamingen van haar zijn uitgegaan ! (*Tegenspraak, links, — rechts* : « Ja 't is zoo ! »)

De hr Helleputte. Dat bewijst de geschiedenis. (*Onderbreking, links*). Wij weten dat de linkerzijde altijd de voorstellen ten voordeele der landstaal bestreden heeft en nog bestrijdt.

De hr Paternoster. Dat is onnauwkeurig !

De hr Helleputte. Dat is de waarheid !

Heden is het uit louter tactiek en in de hoop verdeeldheid in onze rangen te zaaien dat de linkerzijde haar voornemen te kennen geeft het amendement van den heer Coremans te stemmen.

Om aan onze tegenstrevers het voordeel dier tactiek niet te laten, noodig ik hen uit het volgend amendement met mij te stemmen :

« Te beginnen met 1 Januari 1895, zal niemand mogen benoemd worden tot een rechterlijk ambt in 't Vlaamseh gedeelte des lands, indien hij, buiten andere vereischte voorwaarden, door geen diploma bewijst dat hij zijn examen over strafrecht en strafvordering in de Nederlandsche taal heeft ondergaan ».

Die bepaling is niet toepasselijk op hen die een diploma vóor dien datum bekwamen.

Die bijtreding van den heer Jacobs tot dit voorstel heeft mij

zeer verheugd. Ik hoop dat de Kamer het stemmen zal en dat het zelfs betere uitslagen zal hebben dan dat van den heer Coremans. Ik zet mijn achtbaar medelid dan ook aan het mijne bij te treden.

Is 't nog noodig te antwoorden op het argument dat wij het officiëel onderwijs willen benadeelen ten voordeele van het vrij onderwijs ? Ik denk het niet. Het vrij onderwijs heeft geene gunsten noodig. De wet van 1883 op het onderwijs der Nederlandsche taal heeft in die scholen van het Vlaamsche land, hare volle toepassing gehad. Ik geef hier de verzekering dat de geestelijkheid de Nederlandsche taal niet ongenegen is, en vermits men van de Jezuïeten heeft gesproken, voeg ik hierbij dat de Jezuïeten in het noviciaat zoowel Nederlandsch als Fransch moeten leeren.

Mijn amendement zal de toekomstige advocaten en magistraten in de gelegenheid stellen Nederlandsch te leeren en, vermits men een leergang van strafvordering zoowel aan de vrije als aan de officiëele hoogescholen, in 't Vlaamsch zal geven, meen ik dat men er niets ernstigs kan tegen opwerpen.

Van verschillende kanten : De stemming !

De hr Coremans. Het amendement van den heer Helleputte zal, volgens mij, voor de Vlamingen goede uitslagen opleveren. Indien de Senaat de wet naar de Kamer terugzendt, dan zal ik mijne amendementen aan art. 7 en 11 andermaal aanbieden. Inmiddels treed ik het voorstel van den heer Helleputte bij.

De hr voorzitter. Dus is het tweede amendement van den heer Coremans ingetrokken.

De hr Houzeau de Lehaie. 't Is in strijd met het reglement : men mag geen amendement intrekken wanneer de stemming reeds begonnen is.

De hr Buls. Ik neem het amendement voor mijne rekening over en verzoek de Kamer het te stemmen. *(Goedkeuring en gelach, links.)*

— Het amendement van den Buls wordt verworpen met 40 stemmen tegen 26 en 3 onthoudingen.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Beernaert, Begerem, Berten, Casse, de Borchgrave, de Briey, De Bruyn, De Decker, de Favereau, de Hemptinne, de Jonghe d'Ardoye, De Kepper, De Malander, de Merode, de Moreau, De Neeff, de Smet de Naeyer, De Winter, Dierkcx, Dohet, Doucet, Drion, Halflants, Jacobs, Jamme, Lefebvre, Melot, Meyers, Parmentier, Pastur, Raemdonck, Reynaert, Schaetzen, Schollaert, Simons, Snoy, Tack, Thienpont, Van Cleemputte, Vandenpeereboom, Vanden Steen, Van Hoorde, Van Wambeke, Verbrugghen, Vercruysse, L. Visart en Woeste.

Antwoorden ja :

De heeren Anspach, Bara, Buls, Carlier, Coremans, d'Andrimont, Defontaine, de Macar, de Smedt, Durieu, Fléchet, Hanssens, Hardy, Henricot, Houzeau de Lehaie, Jacmart, Janson, Lambert, Lescarts, Mesens, Neef-Orban, Paternoster, Sainctelette, Scoumanne, Slingeneyer en Jos. Warnant.

Onthouden zich :

De heeren Helleputte, Magis en Neujean.

De hr Helleputte. Ik heb niet tegen het amendement gestemd

omdat het, volgens mij, de gebreken niet heeft van welke gesproken werd ; ik heb er niet voor gestemd omdat ik mijn voorstel doelmatiger acht en het nutteloos schijnt in de wet eene niet practische bepaling op te nemen, te meer daar de goedkeurende stemming der linkerzijde... (*Gerucht, links*).

De hr d'ANDRIMONT. 't Is eene redevoering en dat is strijdig met het reglement. Ik teeken protest aan !

De hr JACOBS. 't Is geene redevoering !

De hr HELLEPUTTE. Ik geef enkel de beweegredenen te kennen waarom ik mij onthield en mijne woorden zijn voor niemand kwetsend ! (*Herhaald gerucht, links.*)

De hr d'ANDRIMONT. Gij schendt het reglement.

De hr HELLEPUTTE. Laat mij mijne gedachte uitdrukken : ik stelde vast dat de linkerzijde, heden het tweede amendement van den heer Coremans stemmende, in tegenspraak was met hetgeen zij bij het eerste amendement had gedaan.

Ik hoop dat zij, in hare nieuwe houding volhardende, mijn amendement zal bijtreden. (*Gerucht, links.*)

De hr d'ANDRIMONT. Ik protesteer nog eens ! 't Is eene redevoering en dat laat het reglement niet toe.

De hr WOESTE. Protesteer ! (*Gelach, rechts.*)

De hr MAGIS. Ik heb niet neen gestemd omdat het amendement te rechtvaardigen is als zijnde eene gevolgtrekking van de wet van 1883 ; ik heb niet ja gestemd omdat ik aan genoemde wet mijne goedkeuring niet gaf.

De hr NEUJEAN. Ik heb niet neen gestemd, omdat het amendement de logische toepassing is van 't regiem dat wij in 1883 hebben aangenomen. De rechterzijde heeft hare goedkeuring aan 't amendement niet geschonken omdat zij de scholen der geestelijkheid niet wilde benadeelen. Ik heb er niet voor gestemd, omdat ik in 1886 protest heb aangeteekend tegen de uitlegging door den heer Thonissen aan de wet van 1883 gegeven.

Zitting van 15 *Januari* 1890.

Bespreking van art. 13 : « Het examen voor den graad van candidaat in de wijsbegeerte begrijpt :

« 1.

« 2. De geschiedenis der Fransche of der Nederlandsche Letterkunde, naar keuze van den leerling ;

« 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. . . . .

« De studenten mogen bovendien verzoeken om te worden ondervraagd over de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde alsook over de geschiedenis der Fransche letterkunde. Ingeval zij over de beide vakken met goed gevolg antwoorden, wordt daarvan melding op het diploma gemaakt. »

. . . .

De hr VOORZITTER. De heer Woeste stelt voor om te zeggen bij paragraaf 2 :

« Hoofdamendement :

» Eerste begrippen over de letterkunde der voornaamste volken van Europa.

» Bijkomend amendement :

» De geschiedenis der Fransche of der Nederlandsche letterkunde. »

De hr SAINCTELETTE. . . . . . Ik moet eindigen, Mijne Heeren. Ik kan niet blijven tot het einde der zitting, maar ik zou evenwel willen weten hoe men eigenlijk de geschiedenis der Fransche en der Nederlandsche letterkunde opvat.

In mijnen tijd, M. H. — 't is nu negen en veertig jaar geleden — bestond de geschiedenis der Fransche letterkunde — ten onzent — uit eene naamlijst van alle Fransche schrijvers. Men ondervroeg degenen die zich aanboden over die naamlijst...

De hr BILAUT. En over den *roman de la Rose !*

De hr SAINCTELETTE. En over vroegere werken.

Bij mijn examen van candidatuur vroeg men mij wel : welke fabeldichters vóor La Fontaine bestonden ?

Destijds was de leergang van Fransche letterkunde niets anders dan eene opsomming van schrijvers, van namen en boeken.

't Was geen groote verdienste zoo iets van buiten te leeren. Handboeken over die geschiedenis bestaan bij de vleet. Zij zijn overal te verkrijgen; maar ik vraag mij af waarom hier de geschiedenis der letterkunde slechts die der Fransche is ? Zou het minder verdienstelijk wezen het tooneel van Shakspeare te ontleden dan dat van Molière ?...

De hr J. WARNANT. De woorden van het achtbaar kamerlid voor Bergen verwonderen mij ; want de heer Sainctelette heeft steeds veel gewicht gehecht aan de geschiedenis der Fransche letterkunde. In de hoogeschool van Luik strekte die cursus vroeger om ons op de hoogte te brengen van de schoonheden der Fransche letterkunde.

In het oorspronkelijk artikel van het wetsontwerp stond er dat de studenten den wensch mogen te kennen geven ondervraagd te worden over de Fransche en de Nederlandsche letterkunde, en dat dit op hun diploma zou vermeld worden : dat was heel goed. Doch thans stelt de Regeering voor : de Fransche *of* Nederlandsche. Alhoewel ik Waal ben, verklaar ik dat het zeer wenschelijk is dat, in Vlaamsch-België, de advocaten met de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde tijdens eene der drie laatste eeuwen vertrouwd zijn. Maar het huidige voorgedragen stelsel kan ik niet goedkeuren. Ik kan niet aannemen dat de kennis dier prachtige Fransche letterkunde, welke zulken grooten invloed heeft uitgeoefend op de beschaving, kan vervangen worden door die der Nederlandsche letterkunde. Veroorloof mij te zeggen dat het dom en belachelijk zou wezen !

De hr COREMANS. Spreek toch niet over zaken die gij niet kent.

De hr J. WARNANT. Ik spreek over zaken die ik ken.

De hr COREMANS. Neen, gij kent niets van de Nederlandsche letterkunde.

De hr J. WARNANT. Ik sta gereedelijk toe, ik herhaal het, dat de kennis van de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde nuttig

en noodig is voor de advocaten in Vlaanderen : maar het is volstrekt niet aannemelijk dat die kennis die der Fransche letterkunde vervangen kan. Dat ware ons belachelijk maken in de oogen van ernstige menschen ! (*Goedkeuring, links.*)

De hr Coremans. Toe maar !

De hr J. Warnant. Gij overdrijft weer en uwe overdrijving beschouw ik als nadeelig voor de zaak die gij verdedigt. (*Gerucht.*)

Ik vraag U of het redelijk is de Vlaamsche advocaten te willen ontslaan van de kennis der Fransche letterkunde.

De hr Coremans. En wat doet gij met de Nederlandsche letterkunde. (1)

De hr Warnant. Begrijp mij goed. Ik verzet mij niet tegen de studie der Nederlandsche (2) letterkunde, maar ik beweer dat de kennis van deze nooit de kennis der Fransche letterkunde zou kunnen vervangen (*Goedkeuring, links.*)

De hr Hanssens Men wil er toe komen eene Vlaamsche Hoogeschool te stichten (*Onderbreking, links*).

De hr J. Warnant. De Vlaamsche studenten zullen zich niet meer bekommeren om de Fransche letterkunde, indien deze niet voorgeschreven wordt in het programma. Zij zullen de Nederlandsche bestudeeren en op eenige zeldzame uitzonderingen na, niets kennen van de Fransche. Ik vraag U, rechtuit gesproken, of gij op die wijze de belangen der Vlamingen, bevoordeelt? (*Onderbreking.*) Werkt gij in 't belang der toekomende Vlaamsche advocaten die niet vertrouwd zullen zijn met Voltaire en met de Fransche schrijvers der groote eeuw ?

De hr Coremans. Het amendement, dat gisteren door de Regeering werd voorgesteld, hebt gij niet eens gelezen. De studie der Nederlandsche letterkunde begrijpt niet de geschiedenis van drie eeuwen, zooals gij zegt, maar heel de geschiedenis onzer Nederlandsche letterkunde die reeds in de XIIe eeuw bestond en in elk vak meesterwerken heeft voortgebracht.

De hr J. Warnant. 't Zij zoo. Nemen wij aan dat men bij de studie van de geschiedenis der (Vlaamsche) letterkunde opklimme tot het aardsch paradijs — men heeft immers beweert dat men er Vlaamsch sprak (*Gelach, links*) — dan zou het voor een ernstig man nog geene reden zijn om de geschiedenis van de Fransche letterkunde te vervangen door die van de Nederlandsche.

De hr Coremans. Vous parlez en Wallon !

De hr d'Andrimont. Non, il parle en français !

De hr Coremans. Je n'aurais pas osé le dire !

De hr J. Warnant. Ik spreek als vriend mijner Vlaamsche landgenooten.

De hr Woeste. Ik heb voorgesteld de geschiedenis der Fransche of Nederlandsche letterkunde door de eerste begrippen der voornaamste Europeesche talen te vervangen.

Ik weet wat mijn amendement te wachten staat, doch, wordt het verworpen, dan zal ik zulks betreuren. Men herinnere zich het personage van Montesquieu zeggende : « Mijnheer is een Perziër ?

(1) (2) Hier bezigen de achtbare heeren Coremans en J. Warnant de benaming : *Néerlandaise.* *Taalstrijd.*

Hoe is 't mogelijk een Perziër te zijn ! » Wij ook schijnen niet eens te weten dat er buiten de Fransche en de Nederlandsche letterkunde nog meer dan eene andere letterkunde te vinden is !

Europa telt nochtans, buiten de onze, meer dan eene schitterende letterkunde ! 't Zij voldoende hier de namen uit te spreken van Milton, Shakspere, Calderon, Lopez de Vega, Dante, Gœthe, Klopstock en zoovele anderen !

Kan men aannemen dat een candidaat in de wijsbegeerte en letteren, de voornaamste meesterstukken der Europeesche talen niet kent ? Men zal mij zeggen dat een leergang van Europeesche letterkunde al te uitgebreid zou wezen. Maar 't is niet noodig den volledigen leergang te geven : men moet den leerling slechts de eerste begrippen onderwijzen ; hij zelf zal later zijne kennis volledigen.

De hr d'ANDRIMONT. Zeer wel !

De hr WOESTE. Overigens, die leergangen van Fransche of Nederlandsche letterkunde zijn niet eens volledig, want de professor beperkt zijne keuze tot de letterkunde eener eeuw. In stede van de gansche letterkunde te overzien, bepaalt men zich bij dit of dat letterkundig gewrocht, zoodat de student, de hoogeschool verlatende, zeer weinig van de Fransche letterkunde weet.

Men zou niet enkel de Fransche of Nederlandsche letterkunde moeten onderwijzen, maar de letterkunde van alle Europeesche landen.

Nu weet ik wel dat mijn amendement van den slenter afwijkt. Ik stelde er nochtans prijs op het aan te bieden, aldus willende doen zien hoezeer ik de ontwikkeling der verstandelijke vermogens wensch uit te breiden.

Zitting van 16 *Januari* 1890.

Minister DEVOLDER... De heer Sainctelette acht dat het leervak : de geschiedenis der Fransche letterkunde te uitgebreid is. Volgens hem, ware het beter slechts de werken van eenen schrijver van groote faam uit te leggen en te verklaren.

Van zijnen kant zou de heer Woeste, die zich op een gansch tegenovergesteld standpunt plaatst, willen dat men zich niet enkel bepaalde bij de Fransche en de Nederlandsche letterkunde, maar dat men ook de letterkunde van al de Europeesche volken bestudeerde.

't Ware zeker wenschelijk dat men eenige groote schrijvers grondig kon bestudeeren en dat de studenten zekere kennis konden verkrijgen van de letterkunde der voornaamste vreemde landen, doch dan zou men het reeds sterk overladen programma nog meer moeten uitbreiden.

De heer Woeste heeft schrijvers aangehaald behoorende tot verscheidene Europeesche letterkunden en er zijn er nog andere. Dergelijke leergang zou voorzeker niet kunnen gegeven worden in twee jaren tijds. Overigens, de geschiedenis der Fransche letterkunde heeft het uitsluitend karakter dat het achtbaar lid er aan toeschrijft. Men kan immers den leergang niet geven zonder aan te duiden welke de invloed is door die letterkunde op die van andere volken uitgeoefend en wederkeerig.

In dat opzicht moet men berusten in den leeraar en de wensch van den heer Woeste is heden reeds gedeeltelijk verwezenlijkt.

De heer Jos. Warnant heeft het der Regeering als een verwijt aangerekend dat zij de Fransche letterkunde op dezelfde lijn als de Nederlandsche heeft geplaatst. Ik wil daarover niet redetwisten ; ik doe enkel uitschijnen dat er in België twee talen worden gesproken. Dit zoo zijnde, is het noodig aan de Vlamingen gelegenheid te geven hunne nationale letterkunde te kennen.

. . . .

De hr DE SMET DE NAYER... Omtrent de letterkundige studiën stel ik voor er de begrippen van de letterkunde der voornaamste landen bij te voegen en te zeggen :

« De geschiedenis der Fransche of der Nederlandsche letterkunde, naar keus van hem die zich aanbiedt ; begrippen van de letterkunde der voornaamste hedendaagsche volken. »

— De beraadslaging wordt gesloten over artikel 13, waarvan de twee eerste alinea's worden aangenomen :

« Art. 13. Het examen voor den graad van candidaat in de wijsbegeerte en letteren bevat :

1°.....

Bij 2°. « De geschiedenis der Fransche of die der Nederlandsche letterkunde naar keus van hem die zich aanbiedt ». Dus wordt het amendement van den Heer de Smet de Nayer, waarmee de heer Woeste zich vereenigt, goedgekeurd.

De volgende § wordt ook aangenomen :

» De studenten mogen bovendien verzoeken om ondervraagd te worden over de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde en over de geschiedenis der Fransche letterkunde ; ingeval zij in de twee vakken slagen, zal er in hun diploma melding van gemaakt worden ».

Zitting van 22 Januari 1890.

De hr VOORZITTER. Wij hoeven in de eerste plaats op nieuw de stemming, bij naamoproeping, te herbeginnen over het amendement des heeren Begerem, die voorstelt artikel 16 met eene slotparagraaf te volledigen aldus luidende :

« Het staat den candidaten, die 't examen voor de faculteit van rechten der Gentsche hoogeschool of voor de middenjury wenschen te ondergaan, insgelijks vrij te verzoeken om de proeven af te leggen, over : 1° het strafrecht en de strafvordering, in het Nederlandsch ; 2° het zeehandelsrecht.

« Ingeval zij het met goed gevolg doen, wordt er in hun diploma melding van gemaakt.

« De vrije hoogescholen mogen hetzelfde recht aan hare candidaten voorbehouden en dezelfde vermeldingen in hare diploma's doen. »

— Dat amendement wordt verworpen met 39 stemmen tegen 35 en 11 onthoudingen.

Antwoorden neen :

De heeren Ancion, Beernaert, Carbon, Carlier, Casse, d'Andrimont, de Baré de Comogne, de Briey, De Bruyn, de Chimay, De Decker, de Hemptinne, de Kerckhove de Denterghem, de Pitteurs-Hiegaerts, De Sadeleer, De Smedt, d'Oultremont, Drion, Durieu, Giroul, Hardy, Jacmart, Jamme, Müller, Noël, Parmentier, Peltzer, Powis de Tenbossche, Sabatier, Schaetzen, Snoy, Vandenpeereboom, Vander Bruggen, Vercruysse, Verwilghen, A. Visart, L. Visart en Jul. Warnant.

Antwoorden ja :

De heeren Colaert, Coremans, De Clercq, De Kepper, De Lantsheere, Demalander, de Mérode, de Montblanc, de Smet de Naeyer, de Trooz, De Winter, Eeman, Fris, Helleputte, Henricot, Houzeau, de Lehaie, Jacobs, Kervyn de Lettenhove, Lefebvre, Meeus, Mesens, Paternoster, Raemdonck, Raepsaet, Ronse, Slingeneyer, Steurs, Struye, Thienpont, Van Cleemputte, Vanden Bemden, Van den Steen, Van Naemen, Van Wambeke, en Verbrugghen.

Onthouden zich :

De heeren Anspach, Beeckman, de Borchgrave, de Jonghe d'Ardoye, De Neef, Janson, Lippens, Reynaert, Schollaert, Tack en Woeste.

De hr De Neef. Ik heb tegen het amendement niet gestemd, daar het klaarblijkelijk 't inzicht van den heer Begerem was de jongelingen tot de studie en 't gebruik der Nederlandsche taal aan te moedigen.

Ik heb voor 't amendement niet gestemd, omdat het, in plaats van 't recht der candidaten om zich van 't Nederlandsch te bedienen uit te breiden, dat recht tot slechts twee leervakken beperkt, alhoewel art. 23 der Grondwet volkomen vrijheid laat wat het gebruik der landstalen betreft.

De heeren Beeckman en Schollaert verklaren dat zij zich om de zelfde reden hebben onthouden.

De hr Janson. Ik heb mij tegen het amendement niet verklaard omdat het amendement een recht huldigt hetwelk ik volkomen billijk acht ; ik heb niet voor 't amendement gestemd, uit vrees dat, zooals men doet uitschijnen in 't verzoekschrift van het Willemsfonds, de vrije keuze, welke door het amendement voor zekere cursussen wordt verleend, niet zou bestaan voor de andere vakken.

De hr Lippens. Ik heb mij om dezelfde redenen onthouden.

De hr Reynaert. Ik heb mij onthouden, omdat ik mijne meening wil behouden tot de stemming van 't amendement des heeren Helleputte, dat onder een anderen vorm dezelfde gedachte in zich sluit.

De hr de Borchgrave. Mijne onthouding was op dezelfde redenen gesteund.

De hr Anspach. Ik wilde tegen het amendement niet stemmen, omdat het een grondwettelijk recht huldigt ; ik wilde er niet voor stemmen, aangezien het een recht beperkt dat alle Belgen genieten.

De hr Tack. Zoo ik mij heb onthouden, dan is het omdat ik 't amendement van den heer Helleputte beschouw als beter het doel der verdedigers van de Nederlandsche taal moetende bereiken. Daarenboven vrees ik dat het amendement van den heer Begerem de aanneming van het eerstgenoemde in gevaar had doen brengen.

De hr Woeste. Het amendement is noch ontwikkeld noch besproken geworden. Ook hadden het meerendeel der leden zich Vrijdag bij de stemming onthouden.

Vermits de toestand sedertdien niet is veranderd, heb ik gedacht mij te moeten onthouden.

De hr de Jonghe d'Ardoye. Ik onthield mij om dezelfde redenen als de heer Woeste.

De hr voorzitter. Ik moet doen opmerken dat het amendement van den heer Begerem noch ingetrokken noch gewijzigd was, zooals Vrijdag is gezegd geworden.

ACADEMISCHE GRADEN EN HOOGESCHOOL-EXAMINA.

De beraadslaging over de artikelen wordt hernomen.

« Art. 17. Het examen voor den graad van candidaat-notaris begrijpt : « 1, 2 tot 8...

De hr voorzitter. De middenafdeeling stelt voor te voegen bij nr 4, enz..., alsmede het slot van 9° op te stellen aldus :

» De akten worden, naar keus van degenen die zich voor het examen aanbieden, opgesteld in de Fransche of in de Nederlandsche taal ofwel in de twee talen.

» De candidaten mogen daarenboven bewijzen dat zij in staat zijn de akten in de Hoogduitsche taal op te stellen.

» In 't getuigschrift en in 't diploma zal er melding worden gemaakt van de taal of van de talen door den zich aanbiedende voor die practische proef gebezigd.

De heer Colaert stelt voor de verder door de middenafdeeling aangeboden paragraaf aldus luidende : « de akten zullen naar keuze der candidaten in 't Fransch of in 't Nederlandsch of in de beide talen worden opgesteld » met deze bepaling te volledigen : « Het opstellen eener akte in de Nederlandsche taal zal worden opgelegd aan de candidaten die voornemens zijn het ambt van notaris in eene Vlaamsche gemeente des lands uit te oefenen. »

De hr Colaert. De middenafdeeling stelt voor het opstellen van akten in de Fransche of Nederlandsche taal naar keuze der candidaten, of zelfs in de beide landstalen te eischen.

Mijn amendement strekt om eene Nederlandsche redactie op te leggen aan de jongelingen die zich bestemmen om notaris te worden in eene Vlaamsche gemeente. Nochtans zou die bepaling, welke gevraagd wordt door de candidaten-notaris van het arrondissement Brussel, beter op zijne plaats komen bij art. 44 en ik denk er 't voorstel toe te doen, indien de Kamer den practischen leergang stemde.

Zitting van 29 Januari 1890.

De hr Voorzitter. De Regeering biedt eenen nieuwen tekst aan voor art. 44. Hij luidt aldus:

« Te rekenen van 1 Januari 1895, zal niemand meer kunnen benoemd worden tot rechterlijke ambten in de provinciën West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Limburg of in het arrondissement Loven, uitgezonderd tot die der handelsrechtbanken,

Indien hij door een examen niet bewijst bekwaam te zijn de bepalingen der wet van 3 Mei 1889, wat het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken betreft, na te leven.

«Te rekenen van 1 Januari 1895, zal niemand kunnen benoemd worden tot het ambt van rechter of greffier van een vredegerecht in het arrondissement Brussel, indien hij niet heeft voldaan aan de proef waarvan sprake in voorgaande paragraaf. »

De hr HELLEPUTTE. Gezien den voorgestelden nieuwen tekst trek ik mijn amendement in, welke de voorwaarden betreft die moeten vereischt worden voor de benoeming tot rechterlijke ambten in 't Vlaamsche land.

De hr BARA. Wij hebben den tekst niet! Hoe kunnen wij beraadslagen ?

De hr VOORZITTER. Ik meen inderdaad dat het beter ware de beraadslaging over dat artikel tot morgen uit te stellen, nadat de nieuwe tekst gedrukt en uitgedeeld zal zijn.

De hr LIPPENS. Met het amendement erbij, want anders zou men er niet wijs uit worden.

De hr HELLEPUTTE. 't Ware voldoende den nieuwen tekst der regeering te doen drukken, vermits ik er mij bij aansluit.

De hr DE SMET DE NAEYER. Ik leg dezelfde verklaring af, voor wat mijn amendement betreft.

De hr VOORZITTER. Dus blijft er niets anders meer over dan het amendement der Regeering.

De hr COREMANS. En dit des heeren Colaert. Ik vraag insgelijks dat men het opnieuw late drukken. (*Bijtreding.*)

Minister LE JEUNE. Tegen dat herdrukken verzet ik mij niet; maar in afwachting wensch ik de strekking van het nieuw amendement der Regeering duidelijk toe te lichten.

Dat amendement is maar het redematig gevolg der grondbeginselen die vroeger werden aangenomen voor de wet op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken. Men kan niet loochenen dat de magistraten, geroepen om hun ambt waar te nemen in 't Vlaamsche land, de Nederlandsche taal moeten kennen.

Te rekenen van 1 Januari 1895, zal hun een examen in dien zin worden opgelegd. Voor de gemengde streek, dat is voor 't gebied van 't beroepshof van Brussel, zal men magistraten mogen benoemen die geen Nederlandsch kennen. Maar dat mag niet uitgestrekt worden tot de vrederechters in het arrondissement Brussel. Ons amendement bedoelt insgelijks dien toestand.

Zitting van 30 Januari 1890.

De hr VOORZITTER. Gisteren heeft de Kamer het onderzoek van artikel 44 voorbehouden; ik stel haar voor onmiddellijk tot de bespreking van dat artikel over te gaan! (*Bijtreding.*)

De hr COLAERT. Ik had aan artikel 17 een amendement voorgesteld, houdende dat het opstellen eener akte in de Nederlandsche taal zal geëischt worden van diegenen die zich bestemmen om in de Vlaamsche kantons des lands het ambt van notaris uit te oefenen.

De heer de Theux, verslaggever der wet van 1857 op het hooger onderwijs, verklaarde dat de notarissen die hun ambt in 't Vlaamsche gedeelde van 't land uitoefenen, de Nederlandsche taal moeten kennen, vooral in zake van testament.

Naar mijn oordeel, moet het voor de meeste andere notariëele akten ook zoo zijn; de notaris dient zijne cliënten te kunnen verstaan.

Maar ik heb gedacht dat mijn améndement beter van pas zou komen bij artikel 44 dan bij art. 17. En daar het moeilijk is wat men door Vlaamsche kantons moet verstaan, met juistheid te bepalen, vermits er in ons land vele kantons zijn welke evenveel Waalsche als Vlaamsche gemeenten tellen, is 't dus beter te zeggen dat de bepaling de « Vlaamsche gemeenten » betreffen zal en zich te gedragen aan 't Koninklijk besluit dat bij de wet van 3 Mei 1889 op 't gebruik der Nederlandsche taal in strafrecht is gevoegd.

Ziehier dus den nieuwen tekst dien ik voorstel:

« Niemand mag in eene Vlaamsche gemeente des lands tot het ambt van notaris worden benoemd, indien zijn diploma niet vermelt dat hij eene of verscheidene akten in 't Nederlandsch heeft opgesteld, of indien hij niet bewijst dat hij niet eene afzonderlijke proef aangaande zulke redactie met goed gevolg heeft ondergaan.

« Een Koninklijk besluit zal de voorwaarden dier bijzondere proef alsook de samenstelling der jury regelen.

« De bepaling van dit artikel zal niet toepasselijk zijn op hen die vóor den 1n October 1890 den graad van candidaat-notaris zullen bekomen hebben. »

De toestand is niet dezelfde voor de notarissen als voor de magistraten : men heeft het recht te eischen dat, binnen eenen bepaalden tijd, de notarissen die hun ambt in 't Vlaamsche land uitoefenen, de Nederlandsche taal kennen en daarvan 't bewijs geven.

De hr Lippens. Ik heb eenige uitleggingen aan den heer Colaert te vragen. Wat verstaat hij door eene Vlaamsche gemeente ? Het achtbaar lid gedraagt zich daarvoor aan de wet van 3 Mei 1889 en het Koninklijk besluit, genomen in uitvoering dier wet, welk besluit de zoogezegde Vlaamsche gemeenten opsomt ; maar de tabel dier gemeenten krielt van dwalingen. Zoo worden Berchem bij Antwerpen en Sint-Truiden gerangschikt onder de Waalsche gemeenten! (*Onderbreking*). Die tabel moet gewijzigd worden. Wij zijn het eens; want niemand brengt tegen die herziening iets in.

Ik vestig de aandacht der Regeering op die dwalingen welke de heer advocaat Prayon-van Zuylen onlangs in eene vergadering van de Vlaamsche conferentie der jonge balie van Gent deed uitschijnen.

Zoo het waar is dat het amendement van den heer Colaert voorziet in de noodwendigheid voor de ambtenaars om in 't Vlaamsche land de Nederlandsche taal te kennen, toch is het niet volledig ; men moet eischen dat de candidaat-notaris met de Nederlandsche taal genoegzaam bekend zij om de juiste uitdrukking bij het opstellen der Nederlandsche akten te bezigen.

De voorgestelde proef acht ik dus niet voldoende. Ik stel derhalve voor het amendement met deze paragraaf te volledigen :

« Te beginnen van 1 Januari 1895, zal niemand tot notaris in die zelfde provinciën mogen benoemd worden, indien hij door een

examen niet bewijst dat hij in staat is zich, voor de uitoefening van zijn ambt, te bedienen van de Nederlandsche taal. »

Dat schijnt mij duidelijk en overeenkomstig het te bereiken doel, dit is te beletten dat de notaris door het niet kennen der Nederlandsche taal zijne cliënten blootstelle aan processen of moeilijkheden met derde personen.

De hr Colaert. Volgens mij gaat dat amendement te verre. Waar zal de kennis der Nederlandsche taal beginnen, waar zal ze eindigen?

De hr Lippens. De toekomstige notaris zal genoeg Nederlandsch moeten kennen voor « de uitoefening van zijn ambt. »

De hr Colaert. De Regeering zou de vakken moeten aanwijzen waarover zal ondervraagd worden.

Minister Devolder. Mij dunkt dat de heer Colaert den tekst van den heer Lippens zou kunnen aannemen. Immers, de notaris moet wel is waar de Nederlandsche taal niet kennen zooals letterkundigen, maar toch genoeg om begrepen te worden door de personen die met hem in betrekking zijn. De toekomstige notaris zal moeten bewijzen dat hij de voor de uitoefening van zijn ambt noodzakelijke kennis der Nederlandsche taal bezit. In die voorwaarden vereenig ik mij met het amendement van den heer Lippens.

De hr Doucet. Op den duur zal men het examen eischen voor de verschillende Vlaamsche gewestspraken!

De hr Hanssens. Deze amendementen zijn niet op hunne plaats in 't aanhangig wetsontwerp. Wij hoeven ons hier slechts met de begeving der academische graden bezig te houden. De voorwaarden die vereischt zijn om tot het ambt van notaris te worden benoemd, zijn in de wet van ventôse bepaald.

De regeering kan, indien zij 't noodig acht, wijzigingen voorstellen aan de wet van ventôse en aan de wet van 1869 op de rechterlijke inrichting.

Ik begrijp zeer wel dat men de kennis der Nederlandsche taal eische van de magistraten en ambtenaren die dagelijks in betrekking zijn met de Vlaamsche bevolking. Maar ik heb nooit vernomen dat daarover klachten geuit werden, voor wat betreft de magistraten en notarissen. En dan, zijn er schakeeringen: men mag uitzonderingen op dien regel veroorloven zonder daarom de belangen der Vlaamsche bevolking te benadeelen; want, in Vlaanderen of in de overige Vlaamsche gewesten, wonen er ook lieden die geene Vlamingen zijn!

Ik doe dus 't voorstel deze quaestie te verdagen tot dat wij ons zullen bezighouden met de herziening der voormelde wetten.

De hr Jacobs. De vorm is een schoon ding, doch ik houd meer aan den inhoud. Welnu, 't is zeker dat de hier opgeworpen vraagstuk met de examens, af te leggen door de candidaten-notaris en door hen die rechter willen worden, volkomen in verband staan.

Mij dunkt dus dat wij eene hervorming welke nuttig is niet moeten uitstellen. Nemen wij, zoo men wil, de voorgestelde bepaling in een slotartikel op, maar verwerpen wij haar niet door de voorafgaande quaestie.

De hr Bara. « Hoe meer men heeft hoe meer men hebben wil! » Dat woord komt hier zeker te pas.

't Is nog geen jaar geleden dat wij eene wet hebben gemaakt over 't gebruik der Nederlandsche taal in gerechtszaken. Toen was alles bepaald geregeld, zegde men. Eenige maanden gaan voorbij en nu komt men met nieuwe eischen voor den dag!

De hr Coremans. 't Betreft hier eene andere zaak en andere grieven. Er bestaan nog zoovele andere grieven!

De hr Bara. De opmerkingen van den heer Hanssens zijn zeer billijk : 't is niet naar aanleiding dezer wet dat men dit alles zou moeten bespreken ; doch de rechterzijde weet waar ze naartoe wil: zij zal de voorgestelde bepaling stemmen!

De hr Coremans. En gij ook, hoop ik!

De hr Bara. Toch niet! (*Uitroepingen, rechts.*)

De hr Coremans. Welk verschil met uwe houding, nu acht dagen geleden!

De hr Bara. Zoek liever de tegenstellingen bij uwe vrienden: gij zelf hebt ze eenigen tijd geleden afgekeurd!

Men heeft reeds vroeger bepaald dat het strafrechterlijke onderzoek in 't Vlaamsche land moet gebeuren in de Nederlandsche taal; nu wil men verder gaan: men wil eenen nieuwen hinderpaal opwerpen!...

De hr Coremans. De magistraten moeten bewijzen dat zij de Nederlandsche taal kennen.

De hr Bara. De aangestelde magistraten bewijzen dagelijks, ter gehoorzitting, dat zij die taal machtig zijn: elk ander bewijs is volstrekt overbodig. (*Gerucht*).

De hr Coremans. Te Brussel overtreden de magistraten iederen dag de wet!

De hr Bara. In het amendement van den heer Minister is er geene spraak van het arrondissement Brussel. Men wil een examen dat men niet nauwkeurig bepaalt.

Men berooft de Regeering van haar recht om ambtenaars te benoemen, tenzij eene jury, uitsluitend Vlamingen bevattende, het *dignus est intrare* uitgesproken hebbe. (*Gerucht, links*).

Uwe jury zal zeer zeker uit Vlamingen bestaan; en ongetwijfeld zullen de Walen, die min of meer kennis eener Vlaamsche gewestspraak hebben, door de jury worden afgewezen.

En zoo worden de Walen, die 't gewoon Vlaamsch verstaan, ja zelfs Vlaamsche liberalen, uitgesloten! (*Uitroepingen, rechts.*)

De hr Coremans. Toe maar! Gij belastert de Vlaamsche liberalen! Zij zouden geen Nederlandsch kennen ?!

De hr Bara. Hoe zullen uwe jury's samengesteld zijn? Wij weten het maar al te wel! Ik ken veel Vlaamsche advocaten die zich in hunne gewestpraak kunnen uitdrukken doch niet in letterkundige taal. Uwe jury's zullen veel gevaarlijker zijn dan de gewone jury's. 't Is de toegang tot de magistratuur, welken gij in uwe handen hebt...... met het insluipen der politiek in de practijk.

De hr Coremans. Thans stellen de jury's de kennis der Fransche taal vast.

De hr Bara. — Tegenwoordig legt iedereen zijn examen in 't Fransch af.

De hr Coremans. Zoo gij ambtenaar wilt worden, leer dan de twee talen, zooals wij.

De hr Bara. Ik beschouw dien maatregel als gevaarlijk : wel is waar is hij de voortzetting van uw stelsel.

In eene boetstraffelijke Kamer van 't beroepshof, waar men zich enkel met Waalsche zaken bezighield, heb ik de politie zien uitoefenen door eenen gendarm die niets dan Nederlandsch verstond. Daar klaag ik niet over ; ik stel een feit vast.

De hr Van Wambeke. Wij hebben dat vijftig jaar lang moeten dulden !

De hr Coremans. Doe die grief verdwijnen !

De hr Van Wambeke. Zend dien gendarm naar Vlaanderen !

De hr Bara. Klaag dan ook niet alsmen eenen gendarm benoemt die geen Nederlandsch kent.

Dezen morgen heb ik in een dagblad gelezen dat op een examen hetwelk heden plaats heeft voor de bediening van hulpklerk bij de spoorwegen, men slechts dertig plaatsen verleent aan Walen, terwijl de Vlamingen er zeventig krijgen.

De hr Jacobs. Omdat men beambten noodig heeft voor 't Vlaamsche land. (*Onderbreking*).

De hr Bara. Gij wilt de benoeming der Walen doen afhangen van Vlaamsche jury's. Gij gaat opnieuw een rassenstrijd tusschen Walen en Vlamingen verwekken !

Nooit zal het Walenland dergelijke bepalingen aanvaarden. Gij zult ze opdringen, ja, maar men zal ze niet aanvaarden ! *(Goedkeuring, links. — Gerucht, rechts).*

Men zegt ons dat men voor 't notariaat ook de kennis van de Nederlandsche taal zal eischen, zelfs voor 't arrondissement Brussel.

De hr Lippens. Verschooning, mijn amendement bedoelt Brussel niet.

De hr Bara. Desnoods kan ik aannemen dat men van den eenigen notaris eener Vlaamsche gemeente de kennis van de Nederlandsche taal eische, ofschoon mij verheffende tegen het ongrondwettig beginsel hetwelk den Belg, die geen Nederlandsch verstaat, buiten de openbare ambten sluit.

Maar waarom zouden, in eene uitgestrekte stad als Brussel met hare omgevingen, waar vele notarissen wonen, allen het Nederlandsch moeten kennen ? Dat ware onredelijk ! Ik neem niet aan dat een notaris gedwongen worde die taal te kennen. Welk bezwaar zou er in bestaan dat te Oostende, waar vele vreemdelingen verblijven, een notaris aangesteld worde die het Nederlandsch niet machtig is ?

De hr Coremans. Al de notarissen kennen Fransch !

De hr Eeman. Welk bezwaar ziet gij erin dat een notaris de Nederlandsche taal machtig zij ?

De hr Bara. Ik heb er belang bij dat een burger niet verplicht zij, om een openbaar ambt te bekleeden, 't bewijs te leveren dat hij eene taal verstaat, vermits men in België vrij is die taal niet te kennen.

De hr Jacobs. Het aantal notarissen wordt bepaald volgens de bevolking : zij moeten noodzakelijk het volk verstaan.

De hr Bara. En wat zoudt gij zeggen indien wij morgen eene wet maakten waarin we zouden zeggen dat de magistraten die geen Waalsch kennen niet mogen zetelen in 't Walenland. *(Uitroepingen, rechts.)*

De hr Jacobs. 't Is het Fransch dat uwe taal is!

De hr Joz. Warnant. Niet alleen het Fransch, maar ook het Waalsch (*Onderbrekingen, rechts.*) Ik daag eenen magistraat, die geen Waalsch kent, uit over boetstraffelijke zaken uitspraak te doen in 't Waalsche land. (*Onderbreking, rechts.*)

De hr Jacobs. Wat wordt het Fransch dan, als het niemands taal is?

De hr Bara. Om het met uzelven eens te blijven, dient gij verder te gaan : gij moet de kennis van 't Waalsch eischen voor de magistraten in de Waalsche provinciën.

Eene stem, rechts. Doe een voorstel, heer Bara !

De hr Bara. Neen, want ik handel wijzer dan gij ! *(Uitroeping, rechts.)* Maar dat voorstel zal komen en 't zal een erg gevaar zijn!..

De hr Coremans. 't Zal niet gevaarlijk, maar grappig zijn !

De hr Bara. Te Antwerpen zijn er veel Walen ; welk kwaad zou er in gelegen zijn indien daar een notaris was die de Nederlandsche taal niet machtig was? Neen ! gij wilt de Walen uitsluiten. Wat zal er hun overblijven? Het recht om de belastingen te betalen !

De hr Coremans. Er zijn 90 t h. Walen in de ministeriën !

De hr Helleputte. Ik doe uitschijnen dat het gedrag van den heer Bara merkelijk veranderd is sedert de beraadslaging over artikel 11 ! Toen raadde hij al zijne vrienden aan om te stemmen voor het amendement van den heer Coremans; nu dat de Regeering gehoor geeft aan den wensch van een groot getal leden der rechterzijde en zelfs van leden der linkerzijde, nu bestrijdt de heer Bara de billijke grieven der Vlamingen. De Kamer zal oordeelen.

De hr Hanssens. Men heeft naar u niet gewacht om de billijke grieven te bevredigen !

De hr Helleputte. Dat weet ik ; in de rechterzijde heb ik talrijke voorgangers gehad, en ik ben er hen dankbaar voor ; doch hetzelfde zou ik niet kunnen zeggen van 't meerendeel der leden van de linkerzijde.

De hr Lescarts. Wij hebben uwe gelukwenschingen niet noodig.

De hr Helleputte. Ook stuur ik er u geene toe. (*Gelach, rechts.)*

Wij willen de Walen hoegenaamd niet verbannen uit de openbare ambten. Werden ooit de rechten der Walen in gevaar gebracht, dan zou ik de eerste zijn om ze te verdedigen. *(Rechts : zeer wel!)*

De hr Jul. Warnant. *Verba et voces*, woorden en klanken !...

De hr Helleputte. Er blijft niets meer over van de hevige verwijten van den heer Bara, tenzij een nieuw bewijs van zijne vijandschap ten opzichte der billijke eischen van de Vlamingen. Als men tegenwoordig meer plaatsen in 't spoorwegbestuur aan Vlamingen geeft, dan is 't waarschijnlijk omdat men er vroeger te weinig Vlamingen in aantrof.

Iederen dag ontmoeten wij in Vlaanderen ambtenaars die de taal der Vlamingen niet kennen.

Ik hoop dus dat de zeer groote meerderheid dezer kamer de voorgestelde bepaling zal stemmen.

Minister LE JEUNE. Ons amendement bekrachtigt eenvoudig bepalingen die door de Kamer reeds werden gestemd. Zou de Regeering het recht hebben om in 't Vlaamsch gedeelte des lands eenen magistraat te benoemen die geen Nederlandsch kent ? Ik antwoord *neen* !

Men mag niemand beroepen tot een ambt dat hij niet kan vervullen. Maar wat verstaat men door de kennis van 't Nederlandsch ? Over 't algemeen kent men het wanneer men eene plaats aanvraagt; men kent het dikwijls niet, wanneer men die plaats heeft bekomen en 't ambt uitoefent. Dus moeten er grenzen bepaald worden.

Wie zal over die grenzen oordeelen ? Eene bevoegde jury. Is dat niet redematig ? En toch werpt men bedenkingen op... wel is waar bedenkingen van politieken aard. Als de Regeering liberaal is, dan zal de jury liberaal zijn ; als de Regeering katholiek is, dan zal de jury het insgelijks wezen ! !

Hier zou men mogen zeggen : wat is daaraan te doen ? Men kan hetzelfde inbrengen voor alle jury's. Maar men moet aannemen dat die jury's, benoemd door eerlijke lieden, zullen samengesteld zijn uit eerlijke lieden.

De hr VANDENPEEREBOOM, Minister van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen. 't Is de tweede maal dat de heer Bara mij 't verwijt doet de Vlaamsche ambtenaars te bevoordeelen. Indien het departementvan spoorwegen zeventig Vlaamsche beambten vraagt en slechts dertig Waalsche...

De hr JUL. WARNANT. Wij krijgen maar de brokkelingen !

Minister VANDENPEEREBOOM. 't Geldt hier beambten die in betrekking moeten zijn met het publiek. Is het dan niet volstrekt noodig dat de spoorwegbeambten, die dienst doen in 't Vlaamsche land, de taal des volks kennen ? Een postmeester, een statiemeester enz., moeten in 't Vlaamsche land die taal kennen : daarover is iedereen het eens.

Volgens het oud stelsel van werving, was het Vlaamsch personeel altijd ontoereikend. Wat heb ik gedaan ? Ik heb de voorwaarden der werving veranderd : ik heb als grondbeginsel gesteld dat ieder ambtenaar, in Vlaanderen, de Nederlandsche taal moet kennen, en om tot dat doel te geraken, heb ik twee soorten van examina ingericht : bij het eene wordt de kennis der Nederlandsche taal vereischt, bij het andere niet.

Wat het getal betreft van 70 en 30 beambten voor wie men onlangs een wedstrijd heeft geopend, die verhouding werd aangenomen met het oog op de behoeften der bevolking en om geene andere redenen ; ik mag het u verzekeren !

Indien er 70 Waalsche treinwachters te kort waren, dan zou ik ze door 70 Walen vervangen. Als er 70 Vlaamsche wachters ontbreken, vraag ik 70 Vlamingen om hen te vervangen. Hoe zoudt gij het anders aan boord leggen ?

Maar, zegt men, waarom Vlaamsche beambten in 't Walenland benoemd ? Dat doe ik ook niet. Er zijn in 't Walenland sedert 20 of

30 jaar, Vlamingen die verzoeken om er te blijven. Overigens, zij werden mij door leden der linkerzijde aanbevolen. Ik heb ze, voorloopig ten minste, ginder gelaten. Een Vlaamsche beambte, dien ik uit het Walenland naar Vlaanderen wilde verplaatsen, is mij komen zeggen dat ik hem evengoed zijn ontslag kon vragen. Ik heb hem in 't Walenland gelaten. Had ik ongelijk ?

De hr Coremans. Kende hij Fransch ?

Minister Vandenpeereboom. Natuurlijk !

De hr Coremans. Dus kon hij met het publiek omgaan !

De hr De Winter. Zend ons Walen die de Nederlandsche taal verstaan !

Rechts. Daar ligt de knoop !

Minister Vandenpeereboom. Nog eens, in menig bijzonder geval heb ik uit menschlievendheid gehandeld : de achtbare volksvertegenwoordiger zou niet anders gehandeld hebben.

De hr Fris. Hetzelfde gevoel van menschlievendheid heeft u bewogen om Nederlandschsprekende Walen in 't Vlaamsche land te laten.

Minister Vandenpeereboom. Dat zijn overigens bijzondere toestanden die niet lang meer zullen duren.

Maar, zegt men ook, Vlamingen die Fransch verstaan zullen op de Walen een zeer groot voordeel hebben. Die opmerking is ernstig en ik heb er rekening mede gehouden bij het samenstellen der voorwaarden van den wedstrijd. Ziehier een voorbeeld. Ik veronderstel een examen bij hetwelk 1500 punten zouden te winnen zijn en waarvan 200 voor 't Fransch en 200 voor 't Nederlandsch. De Vlamingen zouden bevoordeeld zijn indien zij, bij het begeven van betrekkingen in 't *Waalsche* land 200 punten konden verkrijgen voor 't Nederlandsch. Wat heb ik gedaan ? Welnu, voor de Waalsche gewesten heb ik vastgesteld dat de Nederlandsche taal niet in aanmerking wordt genomen bij het rangschikken der mededingers welke aan het hoofd der lijst komen. (*Onderbrekingen.*) Zij telt slechts bij het bepaald rangschikken dergenen welke het grootst aantal punten in de andere vakken hebben verworven.

De hr Hanssens. Dus wordt zij in aanmerking genomen voor de benoemingen !

Minister Vandenpeereboom. In 't geheel niet. (*Onderbreking*). Ik heb punten toegekend aan het Fransch en aan het Nederlandsch. (*Onderbrekingen, links.*) Indien gij wilt luisteren, Heer Hanssens..

De hr Hanssens. Ik luister met de meeste aandacht.

Minister Vandenpeereboom. Dus, in een wedstrijd voor 30 plaatsen, b. v., zijn er 200 punten te winnen voor 't Fransch en 200 voor 't Nederlandsch. Walen en Vlamingen bieden zich aan. Bij het rangschikken der 30 eerste, wordt het Nederlandsch doorgehaald en wordt slechts geteld bij het bepalen der beurtsgewijze indienststelling van die 30 eerste. Er is dus zooveel mogelijk gelijkheid ; doch niets gebeurt ten nadeele van Walen of Vlamingen. Alles wordt geregeld naar de behoeften van den dienst.

De hr Hanssens. Dit beteekent dat het evenwicht moet hersteld worden, volgens de heer Woeste dikwerf heeft gezegd. Wij zullen die quæstie onderzoeken in de bespreking der begrooting van Spoorwegen.

Minister VANDENPEEREBOOM. Goed !

De hr BULS. Ik zal het amendement der Regeering stemmen. Het spijt mij dat sommige onzer liberale vrienden ons op dien weg niet volgen. Ik weet wel dat zij gelijkheid tusschen Vlamingen en Walen vragen en daarom ook zou hunne houding dezelfde moeten zijn als de onze. Wanneer iemand een ambt wil bekleeden, dan moet hij ook bewijzen dat hij in staat is dat ambt behoorlijk te vervullen. (*Onderbreking.*)

De hr COREMANS. Dat is klaar.

De hr JUL. WARNANT. De ambtenaar in 't Waalsche land leere dan ook Waalsch ! Dat is ook eene taal. (*Gerucht*).

De hr COREMANS. Stel het maar voor !

De hr BULS. Een ambtenaar die geen Nederlandsch kent in 't Vlaamsche land, kan de bediening welke hem met het Vlaamsch volk in betrekking stelt, niet behoorlijk vervullen.

Toen ik de eer had tot burgemeester van Brussel te worden benoemd, werd hetzelfde vraagstuk in mijn bestuur opgeworpen, want de Vlaamsche bevolking der hoofdstad is talrijk. Welnu, ik nam maatregelen om de stedelijke ambtenaars in staat te stellen die Vlaamsche bevolking te verstaan. De tegenwerpingen, welke men in den beginne maakte zijn heden verdwenen als rook. Een aantal Walen, tot de politie behoorende, hebben zich de moeite gegeven de Nederlandsche taal aan te leeren.

De hr COREMANS. Ziedaar de oplossing !

De hr BULS. Wat ! Men eischt de kennis van Latijn, Engelsch, Duitsch, en men zou beweren dat het niet mogelijk is van een Waal de kennis van 't Nederlandsch te vergen ! 't Is niet ernstig ! (*Rechts* : *Zeer wel* !)

Het Waalsch, zegt de heer Warnant, is ook eene taal. Welnu, waar 't volstrekt noodig is dat ambtenaars die taal verstaan, ben ik van gevoelen dat men de voorkeur aan Walen moet geven.

De hr VAN WAMBEKE. Stellig !

De hr COREMANS. En de notarissen zullen hunne akten in 't Waalsch opstellen ! Dat is zeer wel !

De hr BULS. Ik vind dat de besproken bepaling veeleer van aard is om bedaring te stichten en dat zij ook in dat opzicht een gunstig onthaal verdient. Ik zal de bepaling stemmen.

De hr BARA. De heer Helleputte, maar pas in deze Kamer gekomen, en vol schoonen ijver, verwijt mij dat ik ten opzichte der Vlaamsche quaestie van houding zou veranderd zijn. Ik zou, volgens hem, de beginselen van den heer Coremans verdedigd hebben. Dat is niet zóo, ik heb ze integendeel bestreden en klaar en duidelijk gezegd dat ik tegen zijn amendement was.

De hr COREMANS. Maar gij hebt het gestemd, wat beter is dan redevoeringen !

De hr BARA. Ik heb uitgelegd waarom. (*Gelach, rechts.*) Ik heb gezegd dat gij een doorslecht beginsel voorstond, met jonge Walen te dwingen twee Nederlandsche leergangen in de Vlaamsche athenaea te volgen. Doch ik heb er bijgevoegd dat ik die hatelijke wet, welke tegen de officiëele onderwijsgestichten gemaakt werd, ook op de gestichten der geestelijkheid wilde toepassen. Daar ligt

geene tegenstrijdigheid van mijnentwege in ! 't Is het *jus talionis*, de wet der wedervergelding. (*Gerucht, rechts.*)

De hr COREMANS. Welke wedervergelding ?

De hr BARA. De heer Helleputte rekent het zijne partij tot eene verdienste al wat men in ons land ten gunste der Vlamingen heeft gedaan. Hij bedriegt zich grootelijks ! Moet ik hem herinneren dat wijlen de heer Alphons Vandenpeereboom — een liberaal — veel voor de Vlamingen heeft gedaan ? Moet ik herhalen dat ik het ben die gevraagd heb dat men de volledige *Handelingen* der Kamer en 't *Beknopt Verslag* zou vertalen en dat ik mijne Vlaamsche collega's dezer Kamer verzocht heb hier Nederlandsch te spreken ? Maar gij wilt niet ! Ja, gij wilt die taal voor anderen, maar niet voor u ! (*Goedkeuring en gelach, links. — Tegenspraak, rechts*).

De hr COREMANS. Uit toegeving voor uwe onwetendheid ! (*Gerucht, links. — Gelach, rechts.*)

De hr BARA. Gij moet slechts de gegrondheid uwer zaak in aanmerking nemen. Spreek Vlaamsch hier !

De hr COREMANS. Dat zal wel komen !

De hr BARA. Te laat !

De hr COREMANS. Neen ; als gij ver genoeg gevorderd zult zijn om die taal te begrijpen.

De hr BARA. Wat schoon voorbeeld zou het zijn voor 't Vlaamsche land, zijne vertegenwoordigers hier Nederlandsch te hooren spreken ! Welke geestdrift zou die moedige houding niet verwekken bij de Flaminganten ! Men zou u kronen vlechten ! En toch durft gij die taal niet spreken ! Gij wijkt terug!

Welk nut bestaat er in wetsbepalingen zooals gij voorstelt ? Liberale en katholieke Regeeringen hebben getracht Vlamingen in 't Vlaamsche land te benoemen ; zal men eischen dat men niets anders benoeme dan overdreven taalzuiveraars of puristen ?

Men zegt dat de Walen Vlaamsch kunnen leeren en dat er te Brussel Waalsche politieagenten zijn die deze taal kennen. Daar twijfel ik sterk aan en ik zou wel willen weten waar die agenten geboren werden. Heeft men hun een examen doen ondergaan ?

De hr BULS. Zekerlijk !

De hr BARA. Ik weet niet wat er geheurt in 't gemeentebestuur van Brussel. (*Onderbreking, rechts.*) Stellig is 't dat de heer Helleputte heden een bijzonder examen heeft voorgesteld, waarbij de Regeering zich aansluit, en dat men de Kamer verzoekt het te stemmen, na de verwerping der amendementen van den heer Coremans.

De hr COREMANS. Deze amendementen waren, volgens mij, beter; maar men neemt wat men krijgen kan.

De hr BARA. Men zegt ons niet hoe die jury zal samengesteld zijn. De Regeering beweert dat onze tegenwerpingen van politieken aard zijn ! Dat is een brandend terrein. De stelregel : « men moet verstaan worden door degenen die men bestuurt » was die van koning Willem...

De hr JANSON. Hij wilde de Walen dwingen de Nederlandsche taal te kennen.

De hr BULS. Ja !

De hr BARA. Niet de Walen, maar wel de Vlamingen !

De hr Doucet. 't Besluit van 1822 raakte enkel de Vlaamsche provinciën der Vereenigde Nederlanden !

De hr Bara. Zekerlijk !

Welnu, de Belgen hebben protest aangeteekend. En thans zien wij dat van de honderd plaatsen, toe te kennen in 't spoorwegbestuur, zeventig door Vlamingen worden ingenomen ! (*Gerucht, rechts*).

Wat blijft er dan over voor de Walen !

Minister Vandenpeereboom. Gij geeft geen acht op mijne uitleggingen.

De hr Bara. Men zegt dat er Vlaamsche beambten te weinig zijn: welnu, in 't Walenland heb ik nieuwe treinwachters gezien, die Vlaming zijn.

Gij zult de Walen uit de openbare ambten verwijderen, want gij zult uw grondbeginsel uitbreiden tot alle openbare besturen.

De hr Jul. Warnant. Dat zal komen !

De hr Bara. De oplossing van dat alles zal zijn dat men de Walen uit alle openbare ambten zal sluiten !

De hr Woeste. De genegenheid van den heer Bara voor de Vlaamsche zaak

Duurde maar een korte poos,
Het leven eener roos,
Een dag !

(*Gelach, rechts.*)

De hr Bara. Zij is vaster dan de uwe, die gij aan de geestelijkheid hebt opgeofferd. (*Onderbreking.*)

(*Wordt voortgezet.*)

BERICHT. — In de eerstvolgende afleveringen van Deel VII zullen verschijnen, benevens *Onze taal in de Kamers*, opstellen over *Onze taal in de provincie- en gemeenteraden*, *Gouw- en Landdagen*, *Onze taal in het middelbaar en hooger onderwijs*, *in het Gerechtswezen*, *Onze Vlaamsche kunst in Noord-Nederland*, *Frankrijk*, *Duitschland*, *Engeland*. — *Onze Mannen*, enz., alsmede een aantal artikelen en aanteekeningen betreffende den *Taalstrijd Elders*.

INHOUD.

DEEL V en VI.

I APRIL 1888. — I MAART 1890.

BELGIË.

ONZE TAAL

in Bestuurszaken.

in de Burgerwacht.

in de Gemeenteraden en -besturen.

98. — Mechelen, 151, 169. — Oudergem, 39. — Schaarbeek, 35. — Sint-Gillis-op-Brussel, 36. — Sint-Jans-Molenbeek, 37. — Sint-Joost-ten-Oode, 38. — Sint-Truiden, 98. — Tienen, 58, 170. — Tongeren, 97. — Ukkel, 29. — Vilvoorden, 54. — Watermaal, 53.

in het Gerecht.

V. — Herziening en vollediging der taalwet van 17n Augustus 1873 (Vlaamsche vertoogschriften) 63-64. — Wetsontwerpen der Heeren Ed. Coremans en J. Devigne : wijziging in het gebruik der Nederl. taal in strafzaken. (*Kamer*), 193 tot 310.

VI. — idem. 1 tot 95. — (*Senaat*), 96 tot 127. — Tekst der nieuwe wet (11 Mei 1889) 128. — Koninklijk Besluit houdende aanwijzing der Vlaamsche gemeenten, 133. — Het oordeel der pers, 133, 135. — Strijd voor en tegen de nieuwe wet, 136 tot 150. Hulde aan Ed. Coremans, 150. Niet uitvoering dier wet, 163, 248, 249. — De Tuchtraad der Brusselsche balie. Zaak M. Josson, 165, 166, 167. — (Vertoogschriften van den Gentschen Snellaertskring). Indeeling der Vlaamsche gemeenten, 209, 231.

V. — De toestand der Vlamingen voor het gerecht (*La Gazette de Liège*), 44, 46. Boetstraffelijke rechtbank (Antwerpen), 64. — Handelsrechtbank, (Antwerpen, Gent), 173. — De gerechtsbedeeling in het kanton Halle, 55. — Uittreksel uit «Bijdragen tot de kennis van het oude strafrecht, 174».

(Zie ook : *Gouw- en Landdagen. — Onze taal in de Kamers. — Hooger onderwijs : inrichting van eenen leergang van Nederl. rechtstaal enz.* V. 49, 64, 153, 181. VI. 232.)

in den Handel.

V. — Antwerpen, 175.

in de Kamers.

A VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

V. — Wijziging in de wet op de bevordering der officieren en in de wet van 1838 op de inrichting der militaire school. — Amendement van den senator Graux : 14, 40, 49.

V. — Wijzigingen in de wet van 1873 betreffende het gebruik der Nederlandsche taal in strafzaken. Wetsontwerpen der Heeren Edward Coremans en Julius Devigne, 193 tot 310.

VI. — idem. 1 tot 96. — Tekst der nieuwe wet (11 Mei 1889), 128. — Aanwijzing der Vlaamsche gemeenten (Verslag van den heer Halflants), 231. Vlaamsche vertoogschriften, 181, 229, 230.

VI. — Bespreking van het wetsontwerp betreffende de werkrechtersraden (amendement Demalander), 181.

VI. — Wetsontwerp betreffende het begeven der Academische graden en het vaststellen der hoogeschool-examina : 231, 233, 258 tot 276, 282 tot 304. Vlaamsche vertoogschriften, 257, 258, 281, 282.

V. — Eedaflegging in 't Nederlandsch, 193.

VI. — Verslag in het *Nederlandsch* opgesteld en voorgelezen in de Kamer door den Heer Edw. Coremans, 282. — Begrooting van het Ministerie van Spoorwegen, Posterijën, Telegrafen en Zeewezen, 182. - Begrooting van het Ministerie van Financiën, 232.

(Zie *Staatsblad*).

Gouw- en Landdagen.

De Fransch-Belgische en Fransche Pers

tegenover de Vlaamsche Beweging.

Onze taal en de staatkundige partijen.

Taalgrieven.

Toestand.

(De tegenwoordige toestand der Nederlandsche Taal in de Vlaamsche gewesten).

Uithangborden

(in de Vlaamsche gewesten).

Onze taal en de Walen.

II.

NAMENREGISTER.

AFKORTINGEN :

Vl.- Volksvertegenwoordiger.	Min.- Minister.	O. Gem. Oud-Gemeenteraadslid.
Gem.- Gemeenteraadslid.	Burg.- Burgemeester.	Prof.- Professor.
Prov.- Provincieraadslid.	Sen.- Senator.	Druk.- Drukker.
Lett.- Letterkundige.	Toond.- Toondichter.	Griff.- Griffier.
O. Vl. - Oud-Volksvertegenwoordiger.	Gem.-Secr.- Gemeente-Secretaris.	Hoogl.- Hoogleeraar.
O. M.- Oud-Minister.	Lr. Leeraar.	Adv.- Advocaat.
	Stud.- Student.	

III.

ELDERS

I. ALBANIE.

II. ARMENIE.

A. (Russisch).

B. (Turksch).

III. BOHEMEN.

VERBETERBLAD.

V. — blz. 30 ; regel 23 ; lees : *de gevoelens van eendracht die de Belgen bezielen.*

VI. — blz. 10 ; regel 27 ; *Fransch te kennen* moet zijn ; GEEN *Fransch te kennen.*

V. — blz. 28 ; regel 4 ; lees : *Willem I.*
